

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**HOCA YÜSİFBEK ŞAYHUWLIYSLÂMUĞLI VE
KAZAK KISSALARI ÜZERİNE İNCELEME**

Emrah KUZAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Naciye YILDIZ

DOKTORA TEZİ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANABİLİM DALI

ŞUBAT - 2023

**HOCA YÜSİFBEK ŞAYHUWLIYSLÂMUĞLI VE KAZAK
KISSALARI ÜZERİNE İNCELEME**

Emrah KUZAN

**DOKTORA TEZİ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2023

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Emrah KUZAN

02.02.2023

Hoca Yüsifbek (Şayhuwliyslâmuğlı) ve Kazak Kıssaları üzerine İnceleme
(Doktora Tezi)

Emrah KUZAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Şubat 2023

ÖZET

Hoca Yüsifbek (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı) Kazakların kitabî akınlarından. Kendisi birçok eser kaleme almıştır. Şahsiyetin eserlerinin birçoğu dinî içerikli kıssadır. 1880'li yıllardan itibaren Kazan'da Arap harfli olarak basılmaya başlanmıştır. Çalışmamızda HocaYüsifbek tarafından manzum olarak kaleme alınan Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyrniñ Hiykayası, Kiyssaiy Anhaziret Rasuwlñiñ Miy'râcga Konak Bolganı, Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Rihlat Etken Mäselesi, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc, Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı, Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salğanı, Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwniñ Konakga Çakırganı, Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Ziliyhaniñ Mäselesi, Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hiykayatı adlı kıssalar, önce transkribe edilip Türkiye Türkçesine aktarılmış, sonra motif açısından incelenmiştir. Bu çalışmada yer alan kıssalar, birlikte 19. yüzyıl Kazak Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Çalışmamızda motif belirlenirken Stith Thompson'un Motif Index of Folk-Literatureadlı eseri esas alınmıştır.

Bilim Kodu : 30304
Anahtar Kelimeler :Yüsifbek Hoca Şayhuwliyslâmuğlı, Kıssa, Motif.
Sayfa Adedi : 647
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Naciye YILDIZ

Analysis on Hodja Yüsifbek (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı) and Kazakh Anecdotes
(Ph. D. Thesis)

Emrah KUZAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

February 2023

ABSTRACT

Hoca Yüsifbek (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı) is one of the is one of the book raids of Kazakhs. He wrote many works. Many of the works of the personality were anecdotestthat had religious content. His books started to be printed in Arabic letters in Kazan since the 1880s. In the present study, his books Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyrniñ Hiykayası, Kiyssaiy Anhaziret Rasuwlınıñ Miy'râcga Konak Bolganı, Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanıñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Rihlat Etken Mäselesi, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc, Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı, Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salğanı, Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırganı, Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi, Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hiykayatıadlı kıssalar that were written in verse by Yüsifbek Hoca were first transcribed and analyzed in terms of Turkey Turkish motif. The anecdotes in this study reflect the linguistic characteristics of 19the century Kazakh Turkish. While determining the motif in our study, Stith Thompson's Motif Index of Folk-Literature was taken as a basis.

Science Code : 30304

Keywords :Yüsifbek Hoca Şayhuwliyslâmuğlı,Anecdote, Motif.

Page Number :647

Supervisor :Prof. Dr. Naciye YILDIZ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada şahsıma her konuda destek olan, nasihatleri ile bana yol gösterip tezimin hazırlanması konusunda hiçbir yardımı esirgemeyen değerli Hocam Prof. Dr. Naciye YILDIZ’a sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca metinlerde okuyamadığım Arapça ve Farsça bazı kelimelerin okunmasında yardımda bulunan can yoldaşım, nişanlım Nur Şerif AKYEL’e çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xv
1. GİRİŞ	1
2. YÜSİFBEK ŞAYHUWLIYSLÂMUĞLI VE ESERLERİ HAKKINDA BİLGİ	9
2.1. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nun Hayatı	9
2.2. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nun Sanat Anlayışı	10
2.3. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nın Eserleri.....	12
2.4. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı ve Eserleri, Derlemeleriyle İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalar	14
3. KISSALAR HAKKINDA BİLGİ.....	15
3.1. Kıssaların Kaynakları ve Muhtevası	15
3.1.1. Kıyssaîy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyrniñ Hiykayası.....	15
3.1.2. Kıyssaîy Mansûr el-Halâc	16
3.1.3. Kıyssaîy Anhaziret Rasuwlnıñ Miy'râcga Konak Bolganı	18
3.1.4. Kıyssaîy Muhammed Rasuwl Allanın Dârüwl Fanadın Dârüwl Bakağa Riyhlat Etken Mäselesi.....	22
3.1.5. Kıyssaîy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı.....	24
3.1.6. Kıyssaîy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salğanı	25
3.1.7. Kıyssaîy Haziret Oşman Razı Alla Anhuwnıñ Konaqğa Çakırğanı	27
3.1.8. Kıyssaîy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi	28
3.1.9. Kıyssaîy Ködek Balanıñ Hiykâyatı	30

3.2. Kıssaların Dil Özellikleri.....	33
3.2.1. Kıssaların Dil Özellikleri	33
4. MOTİF TESPİTİ.....	39
4.1. Mitolojik Motifler.....	39
4.1.1. A 1261.1. İnsan Deniz Köpüğünden Yaratıldı	39
4.2. B. Hayvanlar.....	40
4.2.1. B11. Ejderha.....	40
4.2.2. B31.5. Simurg (Devlet kuşu).....	43
4.2.3. B41.1. Pegasus (Burak).....	44
4.2.4. B184.2.4. Sihirli Öküz (Kök Ögüz)	48
4.2.5. B211.1.6. Konuşan Deve.....	49
4.2.6. B211.2.4. Konuşan Kurt.....	51
4.2.7. B.60 Konuşan Balık	52
4.2.8. B279.2. Hayvanların Tutumlarıyla İlgili Yemin.....	54
4.3. C. Yasak	55
4.3.1. C400. Konuşma yasağı.....	55
4.3.2. C420. Sırrını Açıklama Yasağı	55
4.3.3. C... Cebrail'in Sidre'den İleri Gidemeyişi	56
4.3.4. C755. Bir İş Muayyen Bir Zamanda Yerine Getirme	56
4.4. D. Sihir	57
4.4.1. D.... Koyun, Deve ve Yılkının Yılan ve Çıyana Dönüşmesi.....	57
4.4.2. D1144. Sihirli Merdiven	57
4.4.3. D1171.12. Sihirli Leğen.....	57
4.4.4. D1520.19. Halı Aracılığıyla Sihirli Taşıma (Refref)	58
4.4.5. D... Sihirli Üfürük	58
4.5. E. Ölüm	59

4.5.1. E63. Dua Ederek Diriltme	59
4.5.2. E.751. Kıyamet Günü Ruhlar	59
4.6. F. Harikuladelikler.....	60
4.6.1. F200-F399 Periler ve Cinler.....	60
4.6.2. F400-F499. Şeytanlar (İblis / Azazil).....	61
4.6.3. F575.1. Harikulade Güzellikte Kadın	62
4.6.4. F575.2. Yakışıklı Adam	63
4.6.5. F610. Çok Kuvvetli İnsan	63
4.6.6. F715 Olağanüstü İrmak.....	64
4.6.7. F833. Olağanüstü Kılıç	64
4.6.8. (T)F980.4 Döldül	65
4.6.9. F1063. Realist Rüya	66
4.7. H. İmtihanlar	75
4.7.1. H11.1 Baştan Geçeni Hikâye Etme.....	75
4.7.2. H300-H499. Evlilik İmtihanları	76
4.7.3. H500–H899. Zekâ İmtihanları	77
4.8. J. Akıllılar ve Aptallar	80
4.8.1. J1110. Akıllı Adamlar	80
4.9. K. Aldatmalar	80
4.9.1. K850. Hileli Oyunlar.....	80
4.9.2. K1514.17. Kocası Uyurken Zina Yapan Kadın Sevgilisiyle Birlikte ..	80
4.9.3. K1810. Hile ile Kıyafet Değiştirme	81
4.9.4. K1811.4.2. Melek, Belirli Bir İnsanın Şeklini Alır.....	83
4.9.5. K1837. Kadının Erkek Kılığına Girmesi.....	84
4.9.6. K1931.4. Sahtekarlar Kahramanı Kuyuya Atar	85
4.9.7. K2110. İftiralar.....	85

4.9.8. K2211. Hain Erkek Kardeşler	86
4.10. L. Kaderin Ters Dönmesi	86
4.10.1. L111.1. Gurbete Gidiş ve Geri Dönüş.....	86
4.10.2. L 435. Kendini Beğenmişlik Cezalandırıldı.....	87
4.11. M. Geleceğin Tayini.....	88
4.11.1. M100-M199 Yeminler ve Antlar	88
4.11.2. M300. Kerametler	89
4.11.3. M301. Peygamberler	94
4.11.4. M361. Geleceği önceden takdir edilen kahraman.....	100
4.11.5. M400. Beddualar	100
4.12. N. Şans ve Kader	101
4.12.1. N130. Şans ve Kaderin Değişmesi.....	101
4.12.2. N14. Yardımcı Melek.....	102
4.12.3. N817. Yardımcı Allah.....	102
4.12.4. N825.1 Çocuk Sahibi Olmayan Kahramanlar.....	105
4.12.5. N825.3. Yardımcı Yaşlı Kadın.....	106
4.12.6. N828. Yardımcı Bilge Kadın	108
4.12.7. N841. Yardımcı Koyun Çobanı	110
4.12.8. N844.2. Yardımcı Olarak Fakir (Derviş)	112
4.12.9. N847. Yardımcı Peygamber	112
4.12.10. N851. Yardımcı Tüccar.....	112
4.12.11. N... Yardımcı Kadın (Dadı).....	112
4.13. P. Cemiyet	116
4.13.1. P10. Padişahlar	116
4.13.2. P30. Prensler (Şehzade).....	117
4.13.3. P 40. Prensesler (Han Kızı)	117

Sayfa

4.13.4. P110. Kralın Vezirleri	117
4.13.5. P150 Zengin Adamlar	118
4.13.6. P231. Anne ve Oğlu	119
4.13.7. P232. Anne ve Kızı	119
4.13.8. P233. Baba ve Oğlu.....	119
4.13.9. P234. Baba ve Kızı.....	119
4.13.10. P251. Erkek Kardeşler.....	121
4.13.11. P251.5. İki Erkek Kardeş	121
4.13.12. P414. Avcılık.....	121
4.13.13. P431. Tüccar (Kervancı)	122
4.13.14. P485. Bilgin Kişi	122
4.13.15. P.634 Ziyafetler	122
4.13.16. P600. Gelenekler	123
4.13.17. P681. Yasla İlgili Âdetler.....	124
4.13.18. P.... Elçi	126
4.14. Q. Mükafatlar ve Cezalar	126
4.14.1. Q10. Mükâfatlandırılmış İşler	126
4.14.2. Q112. Krallık Vererek Mükâfatlandırma	127
4.14.3. Q200-399. Cezalandırılmış İşler	127
4.15. R. Esirler ve Kaçaklar	130
4.15.1. R41.3. Zindana Hapsetme	130
4.15.2. R41.3.4. Kuyuya Hapsetme.....	132
4.15.3. R110. Esirlikten Kurtulma	134
4.15.4. R168. Kurtarıcı Melek.....	134
4.16. S. Anormal Zulümler.....	134
4.16.1. Zâlim Baba	134

4.16.2. T(S21) Zâlim Erkek Kardeşler	135
4.16.3. S60. Zâlim Eş	135
4.16.4. S112. Yakarak Öldürme	135
4.16.5. S114. Derisini Yüzerek Öldürme	136
4.16.6. S116.1. Değirmende Öğütürerek Öldürme.....	136
4.16.7. S141. Tekneye Bırakılma. Bir Teknede Sürüklenen Bir Kişi (Genellikle Kadın veya Çocuk) (Sandık, Sepet, Fıçı)	136
4.16.8. S260. Kurbanlar	138
4.17. T. Evlilik.....	140
4.17.1. T10. Âşık Olma	140
4.17.2. T11. Hiç Görmediği Birine Âşık Olma.....	140
4.17.3. T11.3 Rüyada Âşık Olma	141
4.17.4. T15. İlk Görüşte Âşık Olma	143
4.17.5. T24.1 Aşk Hastalığı	143
4.17.6. T26.1. Sevgilinin Büyüsüne Kapıldığı İçin Kesilen Parmak	144
4.17.7. T57. Aşkın İlân Edilmesi	144
4.17.8. T81. Aşktan Ölüm	145
4.17.9. T130. Evlenme Âdetleri	145
4.17.10. T130.1 Dünür Olma	146
4.17.11. T135. Düğün Merasimleri	146
4.17.12. T136.4 Düğünde Hediyeler	147
4.17.13. T136.5 Düğünde Eğlenme.....	147
4.17.14. T526. Dua Neticesinde Hamile Kalma	147
4.17.15. T541.4.1. Ağızdan Doğum.....	148
4.17.16. T546.1. Deniz Köpüğünden Doğum	148
4.17.17. T573.1. Kadın Hamile Kalır Ve Aynı Gün Doğurur	149

4.17.18. T596. Çocuklara Ad Verme	149
4.17.19. T... Toylar (Düğün Ziyafetleri)	151
4.17.20. T.... Bâde İçme	151
4.18. Din	153
4.18.1. V1.11. Putlara Tapınma	153
4.18.2. V.50 Dua	153
4.18.3. (T)V56. Namaz.....	156
4.18.4. (T)V58.6. Abdest Alma.....	160
4.18.5. V60 Cenaze Merasimleri.....	161
4.18.6. V73. Oruç	163
4.18.7. V110 İbadet Yeri.....	163
4.18.8. V140. Kutsal Emanetler	163
4.18.9. V207. İmam.....	164
4.18.10. V230 Melekler.....	164
4.18.11. V232.5. Rehber Olarak Melekler	166
4.18.12. V232.7. Meleklerden Hediyeler	166
4.18.13. V233. Ölüm Meleği (Azrail).....	166
4.18.14. (T)V308. Kur'an-ı Kerîm Okuma	167
4.18.15. V311. Ahiret İnancı.....	168
4.18.16. V320. Kâfirler	168
4.18.17. V330. Din Değiştirme Motifi.....	169
4.18.18. V410. Sadaka	171
4.18.19. V511.1. Cennet Görüntüsü.....	172
4.18.20. V511.1. Cehennem Görüntüsü.....	173
4.18.21. V.....Ezan Okuma	174
4.18.22. V.....Huriler	175

	Sayfa
4.18.23. V..... Gilman	175
4.18.24. V.....Bismillah (Besmele)	176
4.18.25. V.....Şeyh/Pir	177
4.19. W. Karakter Özellikleri	177
4.19.1. W11. Cömertlik.....	177
4.20. Z71. Formilistik Sayılar	180
4.20.1. Z71.1. Formilistik Sayı:3	180
4.20.2. Z71.2. Formilistik Sayı:4	182
4.20.3. Z71.5. Formilistik Sayı:7	183
4.20.4. Z71.5. Formilistik Sayı: 7 ve Katları	186
4.20.5. Z71.6 Formilistik Sayı: 9	188
4.20.6. Z71.12. Formilistik Sayı: 40	188
4.20.7. Z.71.12.0.1 40 Gün 40 Gece Düğün	190
4.20.8. Z.101 Ölüm Sembolü Kanlı Gömlek	191
4.20.9. Z.140 Sembolik Renkler	196
4.21. Diğer Motifler.....	197
5. AYETLER/HADİSLER.....	203
5.1. Ayetler	203
5.2. Eserlerde Geçen Tarihî ve Dinî İsimler.....	213
5.3. Eserlerde Geçen Yer ve Su Adları	223
6. METİNLER (KAZAKÇA/TÜRKÇE)	231
7. SONUÇ	633
KAYNAKLAR	637
ÖZGEÇMİŞ	647

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
A.	Aktarılmış metin
b.	İbn
bk.	Bakınız
çev	Çeviren
haz	Hazırlayan
Hız.	Hazreti
Kıssa I	Kıyssaıy Gülçahra Dohtariy SultanKaşmiyrniñ Hiykayası
Kıssa II	Kıyssaıy Mansûr el-Halâc
Kıssa III	Kıyssaıy Anhaziret Rasuwlññ Miy'râcga Konak Bolganı
Kıssa IV	Kıyssaıy Muhammed Rasuwl Allanıñ Dârüwl Fanadın Dârüwl Bakaga Rıyhlat Etken Mäselesi
Kıssa V	Kıyssaıy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı
Kıssa VI	Kıyssaıy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salğanı
Kıssa VII	Kıyssaıy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırganı.
Kıssa VIII	Kıyssaıy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi
Kıssa IX	Kıyssaıy Ködek Balanıñ Hiykāyatı
R.a	Radıyallâhu anh
TDVİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
v. dğr.	Ve diğerleri.
v.s.	Ve benzeri.

1.GİRİŞ

Bu çalışmada, Kazak Türklerinin meşhur halk hikâyecisi, folkloristi, derlemecisi Hoca Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nın kıssaları önce harf çevirisi yapılarak Türkiye Türkçesine aktarılmış, daha sonra motif bakımından incelenmiştir. Aktarmada Yüsifbek Hoca'nın Kazan'da basılan Arap harfli metinleri esas alınmış olup okunamayan yerlerde Kiril harfli Babalar Sözi isimli külliyatın ilgili bölümlerinden de istifade edilmiştir.

Yüsifbek Hoca'nınyazıya geçirdiği Alfamış, Ayman Şolpan, Kozi Körpeş Bayan Suluw, Kız Cibek, Dotan Batır, Kasım Comart adlı kıssaları daha önce başka çalışmalarda aktarılıp incelemesi yapıldığı için bu çalışmaya dâhil edilmemiş, sadece isimlerinden bahsedilmiştir. Dolayısıyla çalışma, Yüsifbek Hoca'nın Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâyhiyssalam İylân Ziliyhaniñ Mäselesi, Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyrniñ Hiykayası, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc, Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Däruwl Fanadıñ Däruwl Bakaga Rihlat Etken Mäselesi, Kiyssaiy Anahaziret Rasuwlñiñ Miy'râcga Konak Bolgani, Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salgani, Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılgani, Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwniñ Konakga Çakırgani, Kiyssaiy Ködek Balaniñ Hiykayatı adlı eserleriyle sınırlandırılmıştır. Kıssaların isminden de anlaşılacağı üzere bu metinlerin çoğu dinî niteliklidir. Akın eserlerinin dinî nitelikli kıssa olmasının muhtemel sebebi, medrese eğitimi almasıdır. Bu eserlerle ilgili olarak Türkiye'de hemen hemen hiç çalışma yapılmadığından bu çalışma sayesinde bu eserlerin daha yakından tanınması imkânı hâsıl olmuştur.

Akın, kıssalarını 19. yüzyılın sonlarından itibaren Kazak Türkçesiyle yazmaya başlamıştır. O yüzden bu çalışmadaki eserlerin, 19. yüzyıl Kazak Türkçesinin dil özelliklerini yansıttığı varsayılmaktadır. Bu dönem aynı zamanda Çağatay Türkçesinin son dönemi olduğu için kıssalarda Çağatay Türkçesinin dil özelliklerinin tespit etmenin de mümkün olacağı öngörülmektedir.

Çalışmamız, özet, giriş, bölümler, metinler ve sonuçtan husule gelmektedir.

1.Bölüm olan giriş kısmında çalışmada neler yapıldığı ve hangi metotların kullanıldığı, metin olarak faydalanılan eserlerin ismi, çalışmanın sınırlılığı, kavramsal çerçevesi ve kullanılan metot hakkında bilgi verilmiştir.

2. Bölümde, Yüsifbek Hoca'nın hayatı ve eserleri üzerine Türkiye'de yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Bu bölümde, şahsiyetin kıssalarında tespit edilen dil özelliklerine, kullandığı dilin günümüz Kazak Türkçesinden farklılıklar içeren dil ses özelliklerini ortaya koymak üzere değinilmiştir.

3. Bölüm olan “KıssalarHakkında Bilgiler” kısmında Hoca Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu'nın bu çalışmada faydalanılan kıssalarının metinleri ve muhtevası hakkında bilgi verilmiş; kıssalardan hareketle akının üslubu ve metinlerin dil özellikleri üzerinde durulmuştur.

4. Bölümde, kıssalardaki motifler Stith Thomson'un Motif Index of Folk-Literature adlı eserine göre tasnif edilerek örnekler verilmeye çalışılmıştır.

5. Bölümde kıssalar alfabe aktarımıylaKazakça özgün ve Türkiye Türkçesine aktarılmış metinler olarak karşılıklı biçimde sunulmuştur. Alfabe aktarımında zaruri haller dışında imlâya müdahale edilmemiştir.

Çalışmanın Sonuç kısmında varılan neticelerortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Kayramsal Çerçevesi

Bu çalışmada seçilen eserler “kıssa” olarak adlandırılmaktadır. “Kıssa” Arapça kökenli bir kelimedir ve bir edebiyat terimi olarak Türk dilinde de kullanılmaktadır. Arapçada “Bir olayı hikâye etme, anlatma, nakletme” anlamındaki “kıssa”, Türkiye Türkçesinde “Ders çıkarılması gereken olay, anlatı” (TDK Sözlüğü) olarak tanımlanırken, İslam Ansiklopedisinde bir terim olarak “Kur'an-ı Kerîm'de tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden ilim...Bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek” gibi mânalara gelen kıssa kelimesi bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâye” (Şengül, 2002: 498) olarak tanımlanmaktadır. Bu maddede Kur'an-ı Kerimdeki kıssaların ele alındığı görülmekte ve kıssaların hikâyelerden farklı olarak, gerçek olayları ve kişileri yansıttığının farz edildiği anlaşılmaktadır. Türk edebiyatında kıssa teriminin karşılığı olarak “kıssa” kelimesi İslam literatüründe, daha çok insan merkezli olarak Kur'anda anlatılan olaylar için kullanılmıştır (Güneş, 2004:133) açıklaması verilmekle birlikte, kıssa teriminin dinî içerikli hikâyeler yanında âşıklar tarafından anlatılan diğer hikâyeler için de kullanıldığı görülmektedir. Öztelli'ye

göre kıssa, ahlak dersi çıkarılan ve konuşma sırasında söylenen kısa söze denmektedir (1966: 4164). Kazak edebiyatında ise terim olarak dinî mahiyetli, ders verir mahiyette hikâye anlamında kullanılmaktadır (Qazaq Ädebiyeti, 2005: 324). Mamırbekova, kıssayı manzum ya da mensur yazılan eser, hikâye, tarih diye tarif etmiştir (2017: 311). Äbilqasımov, kıssa için “*Arap’ın hikâye, tarih denen sözüdür*” diye açıklama yapmıştır (1982: 17). Subhanberdiyna ise, Kazaklar arasında geniş bir şekilde yayılan Şark edebiyatından gelen âşıklık, kahramanlık nitelikteki hikâye-ölenlerin, poema-destanların “kıssa” denen adla neşredildiğini ifade etmiştir (1986: 5). Böceyev de Subhanberdiyna gibi, Şark edebiyatından gelen hikâye-ölen, poema-destanların “kıssa”, hikâyelerin “hiykaya” diye adlandırıldığı fikrini ileri sürmüştür. Fakat bu terminlerin arasında katilik yoktur. Bir zamanlar şiir kitaplarının bazıları “kıssa” diye adlandırılmıştır. Meselâ XIX. asrın sonlarında Kazak’ın “Alpamış”, “Er Tarğın” gibi belirli epik yırları, “Şortanbay akının yırları”, “Bircan İle Saranın Aytışı” “kıssa” adıyla basılmıştır. Esasen kıssa, hikâyelerin kendilerinin kalıplaşmış belirli özellikleri vardır. Onları edebî eserlerin başka türlerinden ayırıp kendi aralarında değerlendirmek basittir (2013: 41). Qırawbeyava ise, “kıssa”yı çetrefilli bir olaya kurulan âşk hikâyesi, tarihî-coğrafi hikâye diye tarif etmiştir. Kazak edebiyatında kıssa türüne Şark’ın hikâye ve masallarına göre yazılan hacimli edebî eserler, yır ve destanlar dahil edilmektedir. Ekim devriminden önce Kazak hayatından alınmış kahramanlık yırları ile başka kitaplar da kıssa adıyla neşredilmiştir. Buna “Kiyssaiy Ayman-Çolpan”, “Kiyssaiy Kız Cibek”, “Kiyssaiy Bircan Sal menen Sara Kızdın Aytıskanı” örnek teşkil etmektedir. Ona göre, öyle olsa bile bunlar kıssa olarak değerlendirilemez. Kıssa, Kazak edebiyatında XIX-XX. asırlarda genişçe yayılmıştır. Halk arasında ise, çok eskiden hem sözlü hem de yazılı hâlde yaygınlaşmıştır (2012: 41).

Kıssa ve destanlar, araştırmacılar tarafından terminolojik meselelerde de çeşit çeşit söylenmiştir: “Qiyssa”, “Qiyssa-Hiykaya”, “Dastan”, “Qiyssa”, “Qiyssa-Dastan” “Rıtssalıq-Dastan” (Şövalyelik Destan) vs. (Qırawbayev, 2010: 10).

E. E. Bertels, “Rıtssalıq-Dastan” diye adlandırırken (1934), V. M. Cirmunskiy, H. T. Zarifovtar (1947), E. M. Meletinskiy (1983) ve onlar gibi düşünen Kazak araştırmacılarından B. Äzibayeva (1990), “romanlık destan” demiştir. Düysenbayev, konusu aşk olan kıssa destanları “liroepostıq cırlar” (1973) diye kabul etmiştir. S.

Muqanov (1974), M. Böceyevler kıssa-destanlara “kiyssa” demiştir. Sonraki araştırmalarda ise, destan adı yaygınlıkla kullanılmıştır. Qıravbayev ise, “kiyssa-dastan” adını uygun görmüştür (Qıravbayev, 2010: 10).

Kazak kıssalarının sayısı, 100’ü aşmaktadır. Onlar, Arap’ın, Fars’ın ve Orta Asya Türklerinin masallarından alınmıştır. Kıssacı akın ve yazarların bir kısmı çok, bir kısmı da az eser bırakmıştır. Birkaç kıssa kaleme alıp daha fazla yazmayanlar da bulunmaktadır. XIX. asrın sonu ile XX. asrın başında Qarqaralı kazasından çıkan Kazak akını Akılbek Sabalulı otuza yakın, Akmola kazasından çıkan Maqış Qaltayulı da kırktan fazla kıssa miras bırakmıştır. Bu zamanda Yedisu’dan çıkan Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı’nın kıssaları da pek çoktur (Muqanov, 1974: 142).

Bu kıssalar üzerinde pek çok tasnif çalışması yapılmıştır.

Äbilqasimov, Kazak kıssalarını dil ve konu özellikleri yönünden üçe ayırmıştır:

1. Mazmunu, esas düşüncesi bakımından dini, dinî-ahlakî vaiz veren, dil yönünden Çağatay edebî dilinin tesirinin güçlü olduğu kıssalar. Onların kelime hazinesinde Arapça ve Farsça kelimeler çoktur. Gramatik kuruluşu ile imlasında Çağatay edebî dilindeki şekiller çoğunlukla korunmuştur. Bu gruba “Zarkum”, “Cumcuma”, “Salsal”, “Kerbalanî Şöli”, “Tamiymder”, “Adam”, “Anhaziret Rasuwlîni Mi’racğa Konak Bolganı”, “Bozcigit” vb. girmektedir.

2. Mazmunu yönünden Şark konulu, fikrî yapısında insanlık, aşk, kahramanlık bulunan kıssalar. Kelime hazinesi esasen Kazakça kelimelerin bulunduğu, ama imla ve gramatik kuruluşunda bazen Çağatay edebî diline uygun gelenek karşılaşılan eserler. Buna “Tahir”, “Üç kız”, “Kiyssaiy Koca Ğaffan uwa hām Sādwaqas”, “Yüsif –Zılıhya”, “Kiyssaiy Rüstem”, “Kiyssaiy Sergazi”yı vb. katmak mümkündür.

3. Şifahi halk edebiyat örnekleri ile Kazak akınlarına mahsus eserler: “Er Tarğın”, “Kiyssaiy Alfamış”, “Kiyssaiy Kız Cibek”, “Kiyssaiy Ayman Çolpan”, “Kiyssaiy Çortanbay”, “Çortanbaydın bala zarı” vb. bu gruba girmektedir. Bunların kelime hazinesinde tamamıyla Kazak Türkçesine ait sözler yer almaktadır. Gramer kuruluşlarında az sayıda arkaik şekillerle karşılaşmak mümkündür. Bunların imlasında sadece yazılı gelenek korunmuştur (Äbilqasimov, 1982: 27).

Äbdiymanulı ise Kazak kıssalarını dört gruba ayırmıştır:

1. Dinî konulu kıssalar “Zarkum”, “Mâlikacdar”, “Kerbalanıñ Çölünde”, “Salsal”, “Muhammed Hanafiya”, “Süleymen Paygambar”, “Cumcuma” vb.

2. Hayalî-ğayıp masalımsı kıssalar: “Şäkır Şäkirat”, “Seyfil Mâlik”, “Şahmaran”, “Abuwşahma”,

3. Aşk konulu kıssalar: “Yüsif Ziliha” “Läyli Mäcnün” “Muñluk Zarlık” “Bozcigit”

4. Kahraman konulu kıssalar: “Rüstem Dastan”, “Eskendir”, “Kesken bas” “Kiyssaiy Bahram”.

Anlaşılacağı üzere Äbilqasimov, Kazak kıssalarını dil ve imlâ ve muhteva bakımından üç gruba ayırırken, Äbdiymanulı sadece konu bakımından dört grupta değerlendirmiştir.

Kazaklarda dinî mahiyette kıssa yazan pek çok akın ortaya çıkmıştır. Bu akınların eserlerinin muhtevaları, dünyaya bakış açıları, ustalık seviyeleri farklıdır. Bununla birlikte bu gruptaki akınlara mahsus belli başlı özellikler vardır. Bunları Äbdiymanulı dört maddede sıralamıştır:

1. Bunlar, tahsillerine dinî okullarda İslamî tarzda eğitim alarak başlayan akın ve yazarlardır. Onların Rus okulları ve Rus yazarlarının eserleriyle tanışıklıkları hiçbir zaman derine inmemiştir.

2. Bunlar Şark edebiyatını onun türlü edebî ekollerini yeterince öğrenip onun başarılı geleneğini, edebî üslubunu benimsemişler, kendi eserlerini de o seviyede yazmak için çaba göstermişlerdir.

3. Bunlar, çocukluklarından itibaren dinî mahiyette yazılmış eserleri, masal, efsane, kıssa ve destanları bellemişlerdir. Onlardaki kahramanları taklit etme yoluna gitmişler. Sonraları kuru taklitten, manasız ezberlemekten sıyrılıp dinî ilimlere temayül göstermişler. Nihayetinde aradıklarını din yolunda bulmuşlardır.

4. Bunların çoğu devrin ileri seviyede eğitim veren medreselerinde tahsil almış, Taşkent, Kazan, Buhara, İstanbul gibi önemli ilim ve kültür merkezlerinde bulunmuş, İslamî edebiyatın klasik örneklerine aşina olmuş, dinî ilmin mahiyetini yeterince idrak edip öğrenmiş yazar ve akınlardır (2002: 103-104).

Muqanov, Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nın kıssalarını;

1. “Kasım Comart” gibi Arap hikâyelerinden alınmış kıssalar. 2. “Kaharman-Katıran gibi” İran hikâyelerinden alınmış kıssalar. 3. “Muñluk-Zarlık” gibi Orta Asya'dan alınmış kıssalar. 4. “Kız Cibek” ve “Bircan men Sara Aytısı” gibi Kazak ülkesinde yaşanan hadiselerden alınmış kıssalar olmak üzere dört kısma ayırmıştır. Yüsifbek'in Şayhuwliyslâmuğlı'nın kıssaları üzerine yapılan bu tasnif, daha çok coğrafya temelli olduğu kesindir (Muqanov, 142).

Kıssaların dili hakkında Dala Wäläyetiniñ Gazetinde neşredilen “Bizdiñ Qazaq Tili Hakkında Beş-Altı Söz” (Bizim Kazak Dili Hakkında Beş-altı Söz) başlıklı makalesinde Kurmanbayev, Kazak edebî dilini geliştirmede İbray Altınsariyn'in rolüne dikkat çekmiş, akabinde ondan önceki Kazak kıssalarının dili hakkında düşüncelerini belirtmiştir. Kurmanbay'e göre Sal-sal, Zarkum gibi kıssalar bir yarısı Nogayca diğer yarısı Kazakça karışık olarak yazılmıştır. Altınsariyn ile mukayese edildiğinde bunların dili Kazakça olamaz. Bunlar, Kazakçayla alay edilmek için yazılmıştır (Äbilqasimov, 1982: 22).

Aziybayeva, dinî destanların 1917 yılı Ekim devrimine kadar yayınlanan ve elyazması şeklindeki örneklerini muhteva ve mazmununa göre şu şekilde tasnif etmiştir:

1. İslam dininin esasları ile rükünleri (dini hakikatler, nasihatler, yasaklar, Kuran okumanın şartları, Allah'a kulluk etmenin kuralları v.b) övmek ve onları bozanların cezalandırılması ile ilgili dastanlar.

2. Muhammed Peygamber, “Müslümanların kurtarıcısı olarak bilinen (Mehdi)” ve “adaletli Dört Halife” ile ilgili dastanlar.

3. Muhtelif Müslüman kahramanlar ile enbiya-evliyaların hayatları ve onların kahramanlıklarıyla ilgili dastanlar.

4. İslam dininin yayılması ve yerleşmesi yolunda mücadeleyi tasvir eden dastanlar (2004: 9).

Bu tasniften Aziybayeva'nın kıssaları destan olarak adlandırdığı anlaşılmaktadır.

Kıssa ve destanlar Kazak edebiyatında XIX. asrın ikinci yarısı ile XX. asrın başlarında gelişip söylenmeleri âdet hâline gelmiştir. Onlar, Türk-İslam dünyasının pek çok mirasını ihtiva etmektedir. Türk-İslam dünyasının önem ve esaslarını anlatmayı gaye edindiğinden kıssa yazan akınların “Pantürkçü” ve “Panİslamist” diye karalandığı zamanlar da olmuştur (Qırawbayeva, 2010: 8).

Kazakların kıssa yazan akınlarının eserlerinde Mısır, Basra, Bağdat, Rum, Şam şehirleri Arap, Hint halklarının adına sıkça rastlanmaktadır. Ali, Zarkum, Ömer, Mehdi, Hasan ile Hüseyin’e olağanüstü güç, üstün özellikler mâl edilmiştir (Böciyev, 2013: 21).

Äbilqasimov, kıssa adına ilk defa Rabguzi’nin XVI. asırdaki “Kısasü’l-enbiyâ”da tesadüf edildiğini ifade etmiştir (1982: 17).

Çalışmanın Metodu

Motif incelemesi bölümünde kıssalarda yer alan motifler, Stith Thompson'un Motif İndex'teki metoduna göre değerlendirilmiştir.

Stith Thompson motif ana başlıklarını şu şekilde belirlemiştir:

A. Mitolojik Motifler

B. Hayvanlar

C. Yasak

D. Sihir

E. Ölüm

F. Harikuladelikler

G. Devler

J. Akıllılar ve Aptallar

K. Aldatmalar

L. Kaderin Ters Dönmesi

M. Geleceğin Tayini

N. Şans ve Kader

P. Toplum

Q. Ödüller ve Cezalar

R. Esirler ve Kaçaklar

S. Anormal Zulümler

T. Evlilik

U. Hayatın Tabiatı

V. Din

W. Karakter Özellikleri

X. Mizah

Z. Çeşitli Motifler (Thompson 1955: 29-35).

Çalışmada, bu maddelerin tamamının altmaddeleriyle detaylı olarak değerlendirilmesi tezin sınırlarını aşacağından, daha sonraki çalışmalara kaynaklık edebilmesi için, kıssalarda yer alan motifler Motif İndex'e göre tespit edilerek konuya dikkat çekmeye çalışılmıştır.

2.YÜSİFBEK ŞAYHUWLIYSLÂMUĞLI VE ESERLERİ HAKKINDA BİLGİ

2.1. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nın Hayatı

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kazak edebiyatında “kitabî akınlar” diye adlandırılan Şâdi Căñgirulı, Măwlekey, Akılbek Sabalulı gibi çeşitli akınlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'dır.

Yüsifbek, 1854 yılında Ontüstik Kazakistan vilayetinin, Kızılıkum Kazasının Kocatoğay köyünde doğmuştur. Okuma yazmayı köy hocasından öğrenmiştir. Daha sonra Evliyata'daki (bugünkü Taraz şehrindeki) medreseye girmiştir. Bu medreseyi bitirdikten bir müddet sonra Buhara medresesine kaydolmuş, tahsilini burada devam ettirmiştir. Tahsil görürken Arapça, Farsça, Çağatayca ve Osmanlı Türkçesini öğrenmiştir. Yedisu, Sarıarka'nın meşhur akınlarıyla karşılaşmış, halkın manevi miraslarını toplamakla meşgul olmuştur. Klasik Şark edebiyatının meşhur şairleri Cămî, Firdevsî, Hafız, Nevaî, Nizâmî, Fuzûlî, Dehlevî, Sadî gibi şairlerin eserlerini okuyup Şark edebiyatı ve onun ünlü simalarını tanıma fırsatı bulmuştur(Kuzan, 2022: 32). Akın kıssa ve destanlarını bu şairlerin tesiriyle yazmıştır(Muqanov, 1965: 547).Bircan Sal men Sara Kızdîñ Aytıskanı, Şahiyzinda, Gülçahra, Alfamış, Kız Cıbek, Kasım Comart gibi 30'u aşkın kıssa ile ayıtışı kaleme almıştır. Bu ve benzeri eserleri Petersburg, Ufa, Kazan, Taşkent gibi şehirlerde defalarca basılmıştır. Daha ziyade kıssa ve destanlarıyla temayüz eden Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, 1936 yılında Şıncan'ın Kulca vilayetinin Törtkul köyünde vefat etmiştir (Kuzan, 2022: 32).

Yüsifbek, 1916 yılında Ürkün hadisesi sırasında Kıtay'a gitmiştir. Măsimhan Dükey'in tahminine göre, onun Kıtay'a gitmesinin sebebi, o devirde Rusların müstemleke siyasetine karşı Kazak halkına mukavemet gösterilmesi yönünde alenen nasihat vermesidir. Neticede Yüsifbekkendi başına gelecek olantehlikeyi önceden sezmiş ve Rusların takibata tabi tuttuğu halka karışıp Kıtay'a gitme mecburiyetinde kalmıştır. Kıtay'da yirmi yıllık bir ömür geçirmiştir. Bu süre zarfında sayısız eser yazmış, okullar açıphalkın okuma ve yazma öğrenmesinde büyük emeği geçmiştir. Akın, halk hekimliği de yapmıştır. Kur'an-ı Kerim'i Kazak Türkçesine tercüme etmiştir (Măsimhan, 2001: 180-183).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, küçük yaştan itibaren “akın bala” namıyla şöhret kazanmaya başlamış, başta Kazaklar olmak üzere, Kırgız, Tatar vs. Türk boyları

tarafından da kıssaları okunmuştur. Meşhur Kırgız âlimlerinden Hüseyin Karasayev'in, onun hakkında anlatmış olduğu şu anekdot bu görüşü ispat etmektedir:

“1918 yılında korkup Kıtay yerine gittiğimizde geçinmek için Kalmaklarla birlikte koyun güderken onların dilini öğrendim. Bu yıllarda Kıtay Kazaklarının arasında yaşarken Yedi-Su'dan çıkan meşhur Şayhuwliyslâm Yüsifbek denen şahsın Kıtay Kazak'ının nahiye reisi Mazak'ın köyüne geldiğini duyduğumda, Mazak'ın evinde oturuyormuş. Orada Kazaklar ile konuştuğunda: ‘Sorarsanız, ben Şayhuwliyslâmuğlı Yüsifbek'im, bu memleketi sorup soruşturup geldim akrabalarım’ demiş. Oturan Kazaklardan biri ‘Siz akınsanız, biti yırlayınız’ dedi. O zaman Yüsifbek'in anında; ‘Bu bitin babası kir, anası ter. Üzülür de kendi vücudundan kendisini yer’ diye yıra başladığı aklımda kalmış. Bu akın eski Çarlık zamanında Kız Cibek, Munluk Zarlık, Kasım Comart, Hatımtay Comart gibi hikâyeleri yazmış. O kitapları Tatar zenginleri bastırıp kaç milyon som kazanç sağlamış. Kırgızlar arasında da üni oldukça yayıldı. Bu hikâyeler'ölen kitap' diye adlandırılmıştır.” (2005: 78).

“Bu bitin babası kir, anası ter.

Üzülür de kendi vücudundan kendisini yer.”

mısraları irticalen söylenmiş sözlerdir. Velakin insanı birdenbire düşünmeye sevk edecek kadar ustalıkla söylenmiştir:

Akın, kıssalarının temmet kısmında Ahmet Kerim adlı bir zattan bahsetmektedir. Bu zat, Noğaylıdır ve Yüsifbek Hoca'ya Kasım Comart, Sâlimcan vs. pek çok kitabı hediye etmiştir. Yüsifbek Hoca, bu eserleri kendi üslubuyla yeniden söyleyip daha hacimli kıssalar meydana getirmiştir (Mâsimhan, 2001: 188).

2.2. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nun Sanat Anlayışı

Argo veya müstehcenlik ifade eden kelimeleri kendi üslubunca ifade etmesi, aldığı terbiyeyi göstermektedir. Daha ziyade klasik Türk şiirinde gördüğümüz remizlere başvurması onun sanatta ne kadar maharetli olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır:

Şayhuwliyslâmuğlı Yüsifbek Hoca, hemen hemen her eserin sonunda kıssalarını ibret için yazdığını belirtmiş ve ahlaki öğütler vermiştir. Bununla da yetinmemiş, insanları doğru yola sevk etmek için nasihat şiirleri yazmıştır.

Şayhuwliyslâmuğlı'nın en mühim yanlarından biri de sanatlı üsluba yer vermesidir. O, kuru anlatım tarzından imtina etmiştir. Teşbih, tevriye, mübalağa, telmih, vs. sık sık başvurduğu hünerlerdendir. Gök cisimleri, darağacı, dağ, taş,

melek gibi canlı cansız mefhumlara insan hüviyeti verip onları ağlatmış, konuşturmuş, matem tutturmuştur:

Çektiklerinde eğildi darağacı,

Ağladı yerdeki ot, dağın taşı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 298)

Bazı kıssa kahramanlarını seciyesinden dolayı başka birine benzetmiştir. Örnek vermek gerekirse, Sarañbay, sarañ “cimri” ve bay “zengin” kelimelerinin terkiibinden meydana gelen Kazakçada “cimri zengin” manasında bir isimdir. Cimri ve zengin denince hatıra Karûn gelmektedir. Tabii olarak Sarañbay, Karûn’a benzetilmiştir:

Karunbay’a benziyor diye söyleşir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 415).

Hiz. Muhammed’i âlemin parlayan bir cevher çırağına benzetmiştir.

Resulullah, âlemin cevher çırağı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 343).

Resulullah ile Hiz. Ebû Bekir’in, hicret sırasında Sevr adı verilen bir mağarada üç gece geçirmelerine, akın, o mağarayı hatıra getirip mekâna telmihte bulunmuştur:

Çâr-yârın ilki Ebû Bekir,

Hürmet etmiş mağarada peygambere (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 440).

Bu örnekte de intak sanatına örnek görölmektedir. Burak tıpkı bir insan gibi konuşturulur:

O Burak, Cebrail’e verdi cevap,

İki büklüm olup etti hürmet.

- Derdimi ben söyleyeyim ey melek,

Mümkünse bana bir iyilik ediniz (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 344).

“Ayrılık ateşinin Yusuf’un yüreğini eritmesi”nde mübalağa sanatını görüyoruz:

Bunu söyleyip okudu mektubu Yusuf,

Ayrılık ateşi yüreğini eritti içine düşüp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 601).

Kıssalarda deyimler önemli yer işgal etmesine rağmen atasözleri yok denecek kadar azdır.

Akın, taklidî kelimelere de yer vermiştir:

Coldasları cıladı çuw-çuw étüp(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 559).

Kıssaların tamamı manzumdur. Diyaloglar, mühim yer kaplamaktadır. Kelime tekrarlarına çok başvurulmuştur. Karağım, canım, aynalayın gibi okşama bildiren kelimeler sıklıkla tekrarlanmıştır:

Karağım, bawırım, siz be éñ dép,

- *Aynalayın, cigerüm* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 333).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı kıssalarda bazen tasvire de geniş yer ayırmıştır. Bilhassa da Burak tasvirinde bütün marifetini ortaya koymaya çalışmıştır. Onu ayağındaki tırnağından başının en tepe noktasına kadar uzun uzadıya anlatmıştır. Âdeta bir portre çizip gözler önüne sermiştir. Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr kıssasında zengin tüccarın tertip ettiği düğünü teferruatlarıyla tasvir etmiştir. Keza Züleyha'nın yaptırdığı köşkün tasvirine de geniş yer ayırmıştır. Tasvire başvururken kuru bir anlatım tarzını tercih etmemiştir. Bilakis anlatımını sanatlarla bezemiştir. Tasviri daha somut hâle getirmek için süs ve takıda kullanılan zeberced, yakut, akik, inci, mercan vs. kıymetli taşlardan da sıkça istifade etmiştir:

Gevher, lal, yakuttan tabakları,

Zümrüt, mermer, zebercetten kadehleri (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 241).

2.3. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nın Eserleri

Şayhuwliyslâmuğlı, 30'u aşkın eser kaleme almıştır. Bunların bir kısmı kıssa, bir kısmı ise aytış türündedir.

1. Kiyssaiy Zarkum

2. Kiyssaiy Anhaziret Rasuwl Allanın Mi'racğa Konak Bolğanı.

3. Kiyssaiy Kerbala

4. Kiyssaiy Haziret Ali Razı Alla Anhuwnıñ Şah Berberge Kul Bolup Satılğanı.

5. Kiyssaiy Mansûr el-Halâc
- 6- Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hiykayatı.
- 7- Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanıñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi.
- 8- Kiyssaiy Şahiyzinda
- 9- Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Şarañbaynı Colğa salğanı
- 10- Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwdıñ Payğambardı Konakka Çakırganı.
- 11- Kiyssaiy Gülcämiyla kızdıñ hiykayası.
- 12- Kiyssaiy Värsiysa.
- 13- Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zılıyhaniñ Mäselesi.
- 14- Kiyssaiy Kasım Comart
- 15- Hiykayatı Riysala Muñluk Zarlık.
- 16- Kiyssaiy Zeyne Zayuwb.
- 17- Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyrniñ Hiykayası.
- 18- Hiykayat Sälimcan.
- 19- Kiyssaiy Dotan Kubakanbayuğlı.
- 20- Kiyssaiy Alfamış
- 21- Kiyssaiy Abılay
- 22- Kıssaiy Kenesarı-Nawrızbay.
- 23- Kiyssaiy Kız Cıbektiñ Hiykayası.
- 24- Ayman- Şolpan.
- 25-Nawrızbay-Hanşayım.
- 26- Kiyssaiy Bircan Sal men Sara Kızdın Aytısı.
- 27- Hiykayat Yüsifbekhocanıñ Wäziyfa Kızben Aytıskanı.
- 28- Kiyssaiy Felşer Kız.

- 29- Kiyssaiy İyhsan Märsiya.
30- Mängi Tatuw Erli-zayıp.
32- Haybar Okiyağası.
33- Sayfuwl Mälik Dastanı.
34- Şarhiy Ramazan.
35- Kemenger Kızdñ keremeti.

2.4. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı ve Eserleri, Derlemeleriyle İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Aça, Mehmet (1998) Kozi-Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma (3 Cilt) (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.

Bilecik, Fahrünnisa (1998) Kız Jibek Destanı (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Ersöz, Murat (2001) Kazak Türklerinin Ayman Şolpan Destanı (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Üçüncü, Kemal (2006) Kazak Kahramanlık Destanları: Alpamış. İstanbul: Töre Yayınları.

Arıkan, Metin (2007) Kazak Destanları 2 “Kubıkul, Dotan-Batır, Kulamergen-Joyamergen, Karabek-Batır”. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Daşdemir, Özkan (2012). Halk Hikâyesi Olarak Yusuf ile Züleyha (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, Özge (2021) Kasım Jomart Destanı, aktarma-metin, inceleme (Yüksek Lisans Tezi). Ardahan: Ardahan Üniversitesi.

Kazakistan’da Şayhuwliyslâmuğlı eserleri üzerine yapılan en önemli çalışma Babalar Sözi adlı külliyatta derleme ve şiirlerinin metinlerinin yayımlanmasıdır.

3. KISSALAR HAKKINDA BİLGİ

3.1. Kıssaların Kaynakları ve Muhtevası

3.1.1. Kiyssaiy Külçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyrniñ Hiykayası

Kıssada aşk yolunda sayısız meşakkat çeken iki aşığın serüven dolu hikâyeleri anlatılmıştır. Kıssanın başkahramanı Gülçahra, mağrurluğundan dolayı sevdiği şehzadeden ayrılmış, bu davranışından dolayı çok pişman olmuş, sevdiğini aramak maksadıyla erkek kılığına girerek uzun bir yolculuğa çıkmış ve birçok engelle karşılaşmıştır. Eli kolu bağlanıp, zindana atılıp dara asılan Gülçahra'ya vezirin hanımı erkek zannedip âşık olur. Bir gece vezir, yerinden kalkıp karısı ile bir erkek sesi duyar. Gülçahra ile karısını suçüstü yakaladığını düşünüp hanımını kılıcıyla öldürür. Gülçahra, “Ben kızım?” deyip göğsünü açıp kurtulur. Vezir, onunla evlenir. Gülçahra, bir gece vezir uyurken eline kılıç alıp vezirin başını kesip kaçar, sevdiği şehzadeye kavuşur ve onunla evlenir (Qasqabakov, 2004: 291-292). Kıssanın kahramanı Gülçahra'nın başına gelen bütün felaketlerden kendini sorumlu tutması, hatalarından ders alması onun erginleştiğine işaret etmektedir. Kahramanın enginleşmesi tam manasıyla zindandan çıkmasıyla başlamıştır. Zindandan çıktıktan sonra yaptıklarını tasavvur etmiş, nedamet duygusuna kapılmış, hatalarından ders çıkarmıştır.

Kıssa, ilk defa 1901'de Kazan'da basılmıştır. 1902, 1911 yıllarında tıpkıbasımı yapılmıştır. “Kiyssaiy Külçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyrniñ Hiykayası” adını taşımaktadır. Kıssanın aslı Nogay Türkçesiyle yazılmıştır. Akın, Nogayça metni görmüş, okumuş ve nesirden manzum hâle getirmiştir. Onun;

Nogayca kıssaymış bunun özü,

Eğlendirici şeymiş her bir sözü.

Oğlu kızı yokmuş o padişahın,

Hocanın şiirleştirmesinin sırası geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, Kıssal: 231).

şeklindeki ifadeleri bunu teyit etmektedir.

Şayhuwliyslâmuğlı, sonuç kısmında bu kıssayı mağrurlara ibret için yazdığını belirtmiştir. Dedesinin Mahdum Azim Ay Hoca, babasının Şayhuwliyslâm adlı zatlar olduğunu söyleyip kendi şeceresi hakkında küçük de bir kayıt düşmüştür.

Kıssada, 360 dörtlük mevcuttur. 1 adet de bent bulunmaktadır. 11’li hece ölçüsüyle manzum hâlde yazılmıştır. Hece sayısının 12’li olduğu mısralara da rastlanmaktadır. Kafiye düzeni aaxa, bbxa, ccxa şeklindedir. Rediflerle birlikteyarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.

Yazayın kalâm alıp kıyşşa sözdi, (11)

Taḥşiyde bu kıyşşağa şaldum közdi. (11)

Naşır sözden awdarıp ölen kılsam, (11)

Camâ‘at, ‘ayıp étme éndi bizdi. (11)

Bizlerden talay ḥalıklar burun ötken, (11)

Härbirewi hâr türli tamāça étken. (11)

Çol ötkenniñ içine bir pātşāh, (10)

Kaşmiyr dégen şähärni meken étken. (11)

Noğayça kıyşşa éken munıñ özi, (11)

Tamāşalı narse éken härbir sözi. (12)

Uğlı-kızı çok éken ol pātşānıñ, (11)

Hocanıñ ölen kılar keldi kézi (11)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 231).

3.1.2. Kiyssaiy Mansûrel-Halâc

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc, 1899 yılında Kazan’daki Tipo-litografiya İmperatorskago Universiteta matbaasında basılmıştır. 1904 ile 1912 yıllarında eserin yeniden basımı gerçekleşmiştir.

Kıssanın giriş kısmında İslamî eserlerde olduğu gibi Allah’a şükür ve hamt, on sekiz bin âlem ile Hz. Peygamber’in yaratılışı, ondan damlayan yedi terden yedi unsurun halk olması konularına değinilmiştir.

İlkin Fars dilinde mensur olarak yazılan kıssanın daha sonraları Harezmi Türkçesine çevrildiğini, son olarak da Şayhuwliyslâmuğlı’nın kendisi tarafından Çağatay-Kazak Türkçesiyle yeniden kaleme alındığını şu ifadelerden anlamaktayız:

Bu kıssa, önce Fars dilinde neşirdi,

Bir gün Harazm diline nazmedilmiş.

Kazak-Türkî ile yazayım diye,

Yüsifbek'in aklına yine geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 288).

Bu kıssada, Hallac-ı Mansûr'un dara asılması, ateşe atılıp yakılması, yine ondan dünyaya gelen Nesimî'nin dara asılıp, derisinin yüzölüp öldürülmesi işlenmektedir. Bu özelliğiyle, bir bakıma iki şahsiyetin aynı kaderi paylaşmasının manzum eseri durumundadır. Kıssada söz konusu olan bu iki şahsiyetin hayatı etrafında teşekkül eden hadiseler müstakil bir başlık ya da bölümde işlenmemiştir. Aksine bir zincirin halkası gibi iç içe geçmiş bir bütün içinde verilmiştir. Mansûr ile başlayan hadiseler, kıssanın diğer ana kahramanı Nesimî ile devam etmiştir.

Kıssanın sonuç kısmında, Şayhuwliyslâmuğlı, Allah'a hamdüsenada bulunup kıssanın Recep ayının Salı gününde tamamlandığından bahsetmiştir. Eserinin tasnif olduğunu belirtmiş, okuyucu tarafından kusurlarının mazur görülmesini beklemiştir. Gençliğinde işlediği günahlardan pişmanlık duymuş, Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dilemiştir.

Şayhuwliyslâmuğlı, kıssanın sonuna kendi adına yazmış olduğu küçük bir destanı eklemiştir. Eklenen bu parçanın yalnızca adı destandır. Çünkü bu bölüm, muhteva bakımından bir destandan ziyade vefasız dünyanın ve ömrün faniliğinin, gençliğin gidip yaşlılığın gelmesinin vermiş olduğu üzüntünün temel alındığı bir bölümdür.

Kıssa, 213 dördlük, 1 adet bent ve hece sayısı 7'li, 8'li olan 658 mısradan ibarettir. 11'li hece ölçüsüyle ve dördlükler hâlinde yazılan kısımlarda yer yer hece sayısının 11'li olduğu mısralara da rastlanmaktadır. Hecenin 7'li ile 8'li kalıplarının kullanıldığı mısralarda da redif ve kafiye bulunmaktadır. Kıssada yarım, tam ve zengin kafiye kullanılmıştır. Dördlükle yazılan kısımların kafiye şeması aaxa, bbbx, ccxc şeklindedir:

Başlayın bir Allanıñ atıménen, (11)

Tüzetkey öz kudiret zâtıménen. (11)

Biyhamdulla, bizlerni kıldı iynsân, (11)

Caylur bizdey kullar hâtiménen. (11)

Allanıñ zātı pākiy -āwweli yok, (11)

İyntihā-āhırınıñ ölçewi yok. (11)

Bizlerni ādām kılup iymān bérdi, (11)

Şükir Alla, bul céri kōñilge toq. (11)

Bir qatıra nūr yaratdı Tāñrim burun, (11)

Şol, dép aytur bilgenler dostı nūrun. (11)

Oşal nūrdan yaratқан bu ʿalemdi, (11)

Özi aytbasa kim bilür Hudāy sırın?(11)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 287).

3.1.3. Kiyssaiy Anhaziret Rasuwlnıñ Miy'râcga Konak Bolganı

Eser, ilk defa 1896 yılında Kazan'daki Tipo-litolografiya İmperatorskago Universiteta matbaasında (Kazan kütüphanesinin taphanesinde) basılmıştır. Babalar Sözü'nde 1899, 1904, 1908, 1912, 1917 yıllarında eserin tıpkıbasımının yapıldığına değinilmiştir (Qosan, 2005: 296). Fakat elimizde 1907, 1909, 1910, 1913, 1916 nüshaları da mevcuttur. Şüphesiz, bu durum eserin 10'dan fazla nüshasının olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, elimizdeki ilk nüshanın kapak kısmında mi'râciyenin telif tarihi hakkında şöyle bir bilgi vermiştir: “1895-çi cılı 5-çi iyunda yazıldı” (1895 yılının Haziran ayının 5.ci gününde yazıldı) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, 1896, 1). Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, Mi'râciyeyi ibret için yazdığını belirtmiştir:

Bu kıssayı yazdım ibret için,

Mevlid ile Bakırgan'dan bunu tanzim edip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 342).

Üzerinde durulması gereken hususlardan biri Mi'râc terimidir. Arapçada “yukarı çıkmak, yükselmek” anlamlarındaki urûc fiil kökünden türetilmiş bir ism-i alet olan Mi'râc Türkçede merdiven manasına gelmektedir. Terim olarak Hz. Peygamber'in göğe yükselişi ve Allah'ın katına çıkışı ifade edilmektedir. Olay, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gidiş ve oradan da yükseklerle çıkış şeklinde yorumlandığından kaynaklarda daha çok isra ve mi'râc kelimesiyle her ikisi de kastedilmektedir (Gündüz vd. 2016: 81). Hz. Peygamber'in Allah'ın katına çıkıp

Allah ile görüştüğü geceye Mi'râc gecesi, bu hadiseye Mi'râc, hadisenin anlatıldığı manzum eserlere de Mi'râciye adı verilmektedir (Cebecioğlu, 2005: 438).

İsra ve Mi'râc'a yönelik en önemli tartışmalardan biri onun nasıl gerçekleştiğine dairdir. Bu hadise hakkında kelâm ve hadis âlimlerinin çoğu onun uyanıkken ve bedenen gerçekleştiği kanaatindedir. Kimi görüşe göre ise, İsra ve Mi'râc ruhen gerçekleşmiştir (Yavuz, 2020: 133). Bir başka ifadeyle âlimlerin bir kısmı, Hz. Peygamber'in İsra ve Mi'râc'ının bedenen ve uyanıkken; diğer kısmı ruhen ve rüyadayken gerçekleştiği kanaatinde olmuşlardır. Şayhuwliyslâmuğlı'nın varyantından hadiseye bakıldığında, bedenen ve uyanıkken gerçekleştiği görüşünü destekleyen şu ifadelerle karşılaşmaktadır:

“Gözü uykuda, şuuru açıldı” (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 343).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nın mi'râciyesinde Hz. Peygamber'in bir gece Burak'a binip önce Mekke'den Mescid-i Aksâ'ya, daha sonra da Allah'ın dergâhına olan yolculuğu anlatılmaktadır (Qosan, 2005: 295). Konunun özeti şöyledir:

Hız. Peygamber, bir pazartesi akşamı uykuya dalmıştır. Allah, Cebrail'e “Muhammed'i misafirliğe çağır, ona didarımı göstereceğim” diye emir verir. Cebrail, bu emri işitince, reyhana gelir. Reyhanda yüz bin Burak'ın olduğunu görür, Buraklardan birini alıp, Hız. Peygamber'in evine gelip onu uyandırır. Allah'ın haberi tebliğolunduktan sonra Hız. Peygamber, yatağından kalkar, Burak'ın yanına yaklaşır. Burak, başlangıçta serkeşlik edip onu üstüne bindirmek istemez. Cebrail, Burak'ı azarlar. Hız. Peygamber, Burak'a biner ve yolculuğu başlar. Yedi çeşit âlem den geçer. Dört melek, ona yol boyunca eşlik ve hizmet eder. Bir müddet sonra Hız. Peygamber, susar. Dört kadehle dört çeşit şarap gelir. Dört şaraptan süt ile şekeri alıp ier. Cennetten dört çeşit renkten oluşan dört don gelir. Yeşil ile ak donu alıp giyer. Devamında Mescidi Aksa'ya girer. Önceden toplanan yüz yirmi dört bin peygamber ile sonradan gelen evliyalara imam olup iki rekât namaz kıldırır. Yedi kat göğü sırasıyla çıkar. Sıdretü'l Munteha'dan öteye geçip “Afak” denen yere gelip girer. Burak'a binip yine uar. Kab-ı kavsayn vadisine varıp iner. Allah'ın selamını alır, ellerini kavuşturup şükreder. Allahuteala, didarını gösterir. Allah, Hız. Peygamber'in bütün dileklerini kabul ettiğini söyleyip, dilek dilemesini ister. Hız. Peygamber, ümmetinin günahının bağışlanmasını diler. Allah, ümmetinin günahlarını bağışlayıp cehennem ateşinden azat eyler. Beş vakit namazı müminlere farz kılar. Mi'râcı

tamamlandıktan sonra Burak’a biner ve Mescidi Aksa’ya iner. Sabah namazını kıldıktan sonra, mi’râcını halkına anlatır. İlk duyan Ebû Cehil olur. Kendisi kâfir olduğundan, inanmayıp onu tekzip eder. Kimileri Ebû Cehil’in sözünün tesiri altında kalır. Bunu görünce Hz. Peygamber, Müslümanlara öğüt verir. Müslümanların hiçbirisi şüphe etmeyip hepsi ona inanır.

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, mi’râciyeye pek çok İslamî eserde olduğu gibi besmeleyle başlamış; onun şeriat açısından önemine değinmiştir:

Bismillah, her sözün başı, dedi,

Bu sözüm şeriatın esası, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 342).

Devamında imanlı kişileri övmüştür.

İmanlılar, edepli olur,

İmanlıyı melekler över (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 342).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, mi’râciyeyi Bakırgan ile Mevlid kitabından alıp tekrar yazdığını dile getirmiştir. Sonra Hz. Muhammed’i övmüş, sonuç kısmında ise, mi’râciyenin ibret için yazıldığına değinmiştir. Akın, Allah’tan günahlarının bağışlanmasını dilemiş, mahşer gününde Hz. Peygamber’in şefaatine sığınmıştır.

Manzum hâlde yazılmış mi’râciyede en çok işlenen motif, Burak’tır. Diğer motifler, uzun uzadıya anlatılmamış, bilakis birkaç mısrayla geçirilmiştir. Edebî sanatlardan en çok kullanılanı teşbihtir. Eserde Arapça ve Farsça kelimelere de yer verilmesine rağmen bunlar Kazak Türkçesinin dil özelliklerine uygundur. Büyük ölçüde 11’li hece ölçüsüyle ve dörtlükler hâlinde yazılan kısımlarda hece sayısının 10’lu ve 12’li olduğu mısralara da tesadüf edilmektedir. Dörtlük nazım birimiyle yazılan mısraların kafiye düzeni aaxa, bbbx, ccxc şeklindedir:

Biysmiylla söz başlaymen iyä, Rahman, (10)

Nür bolıp ay ménen kün toluksıgan. (11)

Aytayın bir kıyşsağa, artıq sözden, (11)

Tıñlañız, kulaq şalıp, dñn Musılmān. (11).

Ķiyşsanıñ söz aytayın sarāsınan, (11)

Muhammed, éki düniye fanāsınan. (12)

Yazayın Mi’rācnı kıyşsa kılup, (11)

Mäwliyd men Bākırganniñ arasınan. (11)

Biysmiyllah, tamām sözniñ bası, dédi, (11)

Bu sözim şariy^oatniñ kāsı, dédi. (11)

Tiñlasañ, kulaq şalıp Musılmānlar, (11)

Mi^orācnı ānḥaziretniñ osı, dédi. (12).

Cüredi iymāndılar ādep şaqtap, (11)

İymāndını ferişte tura maqtap, (11)

Bu kıyşşanı çıkardım ğıbrāt üçün, (11)

Mäwliyd men Bākırgannan munı bābtap (11)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 340-341).

Kısa mısralar, 7'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Hece sayısının 8'li ve 9'lu olduğu mısralar da vardır:

“Äy, Musılmān, yarānlar, (7)

Alıp kélgen Firāķniñ, (7)

Éndi cayın aytayın, (7)

Şiyfātıǵa karañlar. (7)

Érni kızıl gawhardan, (7)

Nūrdan bitken iyegi, (7)

Şom altunnan süyegi, (7)

Cawhardan bitken ayaǵı, (8)

Altunnan bitken tuyaǵı. (8)

Ūcmāḥdan kélđi caralıp, (8)

Düniyede bolmas turaǵı, (9).

Zaǵıfarānnan éti bar, (7)

Anıķ nūrdan uḥşaşı. (7)

Kızıl küreñ şiyfātı, (7)

Nūr zaǵıfarānnan caralǵan, (9)

Muķım süyek müçesi, (7)

Caralǵan içi ‘anbardan. (8)

Körgeñ ādām tañkalǵan. (7)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 348).

3.1.4. Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanın Därüwl Fanadın Därüwl Bakağa Rihlat Etken Mäselesi

“Kiyssaiy Anhzaret Muhammedtiñ Mi’râcga Konak Bolğanı Bu Turur” başlıklı kıssa ile aynı kitapta yer almaktadır. Kıssanın muhtevasında Hz. Peygamber’in vefatı anlatılmaktadır. Akın, kıssaya, Allah’a hamdüsena ile başlamış, yalvarıp O’ndan güç ve ilham dilemiştir. Devamında Hz. Peygamber’i övmüş; Hz. Peygamber’in nesebinin Hz. İsmail’den geldiği ile ilgili şöyle bir kayıt düşmüştür:

Yirmi üç nesebi peygambermiş,

Cebrail onlara elçiyimiş.

Sadiykuwl wa’diy adı verilmiş o İsmâil’e.

Gelir Resulullah ta onlardan (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 369).

Akın, yukarıdaki kaydın dışında Hz. Peygamber’in ve on sekiz bin âlemin yaratılışı hakkında da kısa bilgi vermiştir. Şöyle ki yüce Allah on sekiz bin alemde evvel Hz. Peygamber’i nurdan yaratmıştır. Sonra da ümmetini vermiştir. Söz konusu bu yaratılış, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da daha teferruatlı anlatılmıştır. Akın, nihai olarak Hz. Muhammed’in mi’râcına temas ettikten sonra kıssada geçen hadiseleri anlatmaya başlamıştır.

Kıssa, aslında Hz. Peygamber’in vefatınakadar yaşanan üç hadiseyi ihtiva etmektedir: 1.Cebrail’in Allah tarafından gönderilmesiyle başlayıp Hz. Peygamber’e en yakın sekiz kişinin rüya görmesiyle biten hadiseler 2. Ükkaşe ve onun kısasıyla başlayıp nübüvvet mührünü öpmesiyle biten hadiseler 3. Mikâil, İsrâfil’in ve Azrail’in insan kılığına girip Hz. Peygamber’in evini ziyaret etmesiyle başlayıp vefatıyla neticelenen hadiseler.

Kıssanın özeti şöyledir:

Bir gün Cebrail, gelmiş. Allah’ın emrini Hz. Peygamber’e tebliğ etmiş. Allah, artık habibini yanında görmek istiyormuş. Hz. Peygamber, o zaman altmış üç yaşındaymış. Allah’ın hükmüne razı olduğunu Cebrail’e bildirmiş. Medine’de sekiz kişi rüya görüp Hz. Peygamber’e rüyalarını tabir ettirmişler. Rüyaların hepsi onun ahrete göçeceğine işaretmiş. Sekiz kişinin rüyasını tabir ettiği gece sağ salim yatmış. Bilal, sabah ezanını okumuş. Hz. Peygamber, sahabeyle birlikte sabah namazını

kılmış. Minbere çıkmış. Ashabına hutbesi okunmuş. Herkesle helalleşmiş. Kimin hakkı varsa almasını söylemiş. Bir sahabenin dışında herkes “Hiç hakkınız yok” demiş. Sesini çıkarmayan Ükkaşe adlı sahabeymiş. Bir sefere giderken Ükkaşe’nin devesi, onun devesine sürtünmüş. Bu yüzden Ükkaşe’ye bir kamçı vurmuş. Ükkaşe, ondan kamçı hakkını istemiş. Hz. Peygamber, ona rıza göstermiş. Ükkaşe, devesi devesine sürtündüğünde kendisine giyimsiz vurduğunu söylemiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber, mübarek bedenini açmış. Ükkaşe mührünü görüp, onu öpüp bırakmış. Hz. Peygamber, hasta olduğu için mescitten evine dönüp gelmiş. Sonra Azrail, Mikail ve İsrail ile birlikte canını teslim almaya gelmişler. Hz. Peygamber, ashabıyla helalleşmek için izin istemiş. Ashabıyla helalleşmeye başlamış. Sabah vakti Bilâl salâvat getirip ezan okumuş. Resulullah, Hz. Ebû Bekir’in imam olup namaz kıldırmasını istemiş. Hz. Ebû Bekir, cemaate imam olmak için yerinden doğrulmuş. Sahabeler, Hz. Peygamber’in her zamanki yerinde olmadığını görüp gürültü yapmışlar. Hz. Ali ile İbni Abbas, onu kaldırıp mescide getirmişler. Hz. Peygamber, ashabına imam olup namaz kıldırması. Sonrasında kaldırıp evine getirmişler. Vücudunu Hz. Ali’nin yıkamasını, İbn-i Abbas’ın ibrikle su dökmesini vasiyet etmiş. Ondan sonra vefat etmiş. Hz. Ali ve İbni Abbas vasiyeti yerine getirmiş.

Şayhuwliyslâmuğlı, sonuç kısmında Hz. Peygamber’den iki kıssa yazdığını terennüm etmiştir. Allah’ın merhametine, peygamberin şefaatine sığınmıştır. Basılması için Nogaylı Ahmet Kerim’e gönderdiğini belirtmiştir.

Kıssa, toplamda 146 dörtlükten ibarettir. 11’li hece vezniyle baştan sona dörtlük nazım birimiyle yazılmıştır. Fakat yer yer hece sayısının 12’li olduğu mısralara da rastlanmaktadır. Kafiye şeması aaxa, bxbx, ccxc şeklindedir. Şiirde ahenk kafiye ve redifle sağlanmıştır. Baştan sona yarım ve tam kafiye karışık olarak kullanılmıştır.

Hamduw beyhaddiy, biy-^cadad aytdım şânā, (12)

Liyl-^haliy^k, arduw, samā, ^Qadım dānā. (11)

Öziñge yalbarınup söz söyleyin, (11)

Méndey garīb ^kulıñğa bolğıl fanā. (11)

İyā, Alla, yārdem bergil, kāğaz yazsam, (12)

Tüzüw colğa başlağıl, coldan azsam. (11)

Sen b ermese  hiyd yat, tawfiy , iylh m, (11)

 ı ar ma yaza boyı cerden  azsam. (11)

 y , Alla, tawfiy  b rgil d nimizge, (12)

Rahmat  ıl ıl  l k birl n tirimizge. (12)

Pay ambardan az  iy  a söz söyleyin, (11)

 y , Rahman, medet b rgil tilimizge (12)(Y s fbek  ayhuwliysl mu lı, Kıs aIV: 368).

3.1.5. Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwn    ahiy Berberge Kul Bolup

Satıl anı

Bu eser, bir cenkn me örneğidir. Baştan sona manzum yazılmıştır. Akın, kıssaya besmele ile ba lamı tır. Allah ve Peygamber ile ilgili kısa bir övgü vardır. Kıs anın  zeti öyledir:

Günlerden bir gün Hz. Peygamber, ashabıyla mescitte oturuyorken fakir bir kimse ağlayarak içeri girmiş. Yüz altın borcunun olduğunu söylemiş. Hz. Peygamber “  inizde bu kimseyi borcundan kurtaracak bir  i i var mı?” diye sormuş. Etrafindakilere    defa bakmı , fakat bir  i i dahi cevap vermemiş. O zaman Hz. Ali ayağa kalkmış, bu i e talip olduğunu söyleyip peygamberden izin istemi . Peygamber izin verdikten sonra fakirin elinden tutup mescitten çıkmış. Fakir ile birlikte Berber adında çok güzel bir  ehre gelmişler. Hz. Ali, fakirden kendisini bu  ehrin  ahına satmasını istemi . Hz. Ali ile fakir,  aha gitmişler. Berber  ah, kulu satın almış. Şah, hazinedarına on bin altın getirmesini buyurmuş. Hazinedar, on bin altın getirtip fakire vermiş. Fakir, Ali ile vedala tıktan sonra Medine’ye dönmüş. Peygambere ve beraberindekilere baştan sona olup biteni anlatmış. Hz. Ali’nin sa  selamet olduğunu öğrenince Hasan ile Hüseyin’in içi rahat etmiş. Fakir borcundan kurtulmuş. Berber  ah, Kaçamçam’a (Hz. Ali) birbirinden  etin    vazife vermiş. Hz. Ali sırasıyla bu vazifeleri yerine getirmiş.  nce bir da a gelmiş. Z lfikarıyla da ı ikiye ayırmı . Yarisını götürüp  ehri basan ırma ın  n n  çevirmiş. Bir daha o ırma  da dan a amamı . Kaçamçam, ikinci içi halletmek üzere ejderhaya gitmiş. Ejderhanın ba ını kesip Berber  ah’a getirmiş. Kaçamçam,    nc  içi halletmek maksadıyla yanına doksan pehlivan alıp Hz. Ali’yi tutmaya gitmişler. Bir yere gelmişler. Kaçamçam, “Hz Ali’yi ba layın” demiş. Doksan pehlivan, Kaçamçam’ın Hz. Ali olduğunu görmüş. Tutup, arabaya ba layıp, Berber  ah’a getirmişler. Bir

arabaya bağlanarak gelen Ali göğe uçmuş. Berber Şah ve halkı Kaçamçam'ın Hz. Ali olduğunu görmüş. Hz. Ali, zülfikarını çekip "Ey kâfir, Müslüman ol, yoksa öldürürüm" demiş. Berber Şah ve halkı Müslüman olmuş. Berber Şah, Hz. Ali'yi uğurlamış. Hz. Ali, birkaç gün yürüyüp Medine'ye gelmiş.

Kıssanın sonuç kısmında akın, Allah'ın cömertleri sevdiğine değinmiştir. Sonrasında kendisinin dünyada günahkâr bir kul olduğundan bahsetmiş, okurlarından dua istemiştir.

Kıssanın kahramanı Kaçamçam, Hz. Ali'nin bizzat kendisidir. Kaçamçam adına Azerbaycan nağıllarında da Qaçamçam şeklinde rastlıyoruz (Rüstämzadä, 2014: 44).

Kıssa, 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Yer yer 12'li hece sayısının olduğu mısralar da bulunmaktadır. Kafiye şeması aaxa, bbxa, ccxa şeklindedir. Ahenk kafiye ve redifle sağlanmıştır. Tam ve yarım kafiyeler kullanılmıştır.

"Başlaymen "Biysmiylla" dép Tâñrim atın, (11)

Qozgayın ötkenlerniñ hiykâyetin. (11)

Dûcânızdan taşlama payğambardı, (11)

Körsetken bu câlamğa şarâfâtın. (11)

Tiñlañız bu kıyşşanı köp âlewmet, (11)

Hudâyğa coğalmaydı kılğan hızmet. (11)

Āsmānda cArşı Kürsiy, ferişte bar, (11)

Yaratdı cer men kökni Cabbār Kudiret". (12) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 391).

3.1.6. Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı

Bu kıssa, Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı adlı kıssayla aynı kitapta yer almaktadır. Kıssada Hz. Ali'nin, dünya malına aldanıp zekâtını ve sadakasını vermeyen bir cimriyi çetin imtihanlardan geçirip hidayete erdirmesi anlatılmıştır (Cumădilova, 2005: 278). Akın, evvela on sekiz bin âlemin yaratıcısı Allah'ı yâd etmiştir. Devamında Hz. Peygamber, dört halife, Hasan ile Hüseyin'den bahsedip cümlesinin yardımına sığınmıştır. Bu kıssayı ibret için yazdığını belirttikten sonra konuya giriş yapmıştır. İbretlik ve dinî mahiyette yazılan kıssanın özeti şöyledir:

Hız. Ali'nin halife olduğu dönemde zengin bir kimse yaşamış. O kimse, Karun gibi cimriymiş. O yüzden herkesçe Sara bay (cimri-zengin) diye tanınmış. Sara bay, sadaka vermezmiş, oruç tutmazmiş, namaz kılmazmiş. Yaşadığı köye kimseyi yaklaştırmazmiş. Sahabelerden biri Sara bay'ın köyüne gütmüş. Sara bay, sahabenin h rsız olduğunu düşünüp, ona dayak atıp eziyet etmiş. Sahabe, gece bir yolunu bulup oradan kaçmış. Ertesi gün Hz. Ali'ye olup biteni anlatmış. Buna  z len Hz. Ali, bir dilenci kılığında Sara bay'ın köyüne gelmiş. O, Hz. Ali'yi tanıyamamış, kim olduğunu sormuş. Hz. Ali halkın kapı kapı dolaşan fakiri olduğunu, Allah rızası için bir şey verir mi düşüncesiyle buraya geldiğini söylemiş. Sara bay, Allah rızası sözünü umursamayıp içeri girmiş. Hz. Ali ise, hemen dışarı çıkmasını istemiş. Sara bay dışarı çıkıp, yarım dilim ekmek verip tekrar evine girmiş. Sonrasında Hz. Ali, kendi evine dönmüş. Onu hidayete erdirmeye karar vermiş. Ertesi gün kabirde bir gün yatana bin altın vereceğini duyurmuş. Herkes bu haberi işitmiş, fakat kimse kabirde yatmaya cüret edememiş. Bu haberi Sara bay da işitmiş. Sara bay, bedava ganimet almak için kabirde diri diri yatmaya karar verip Hz. Ali'ye gelmiş. Devamında kabre girmiş. Hz. Ali ve beraberinde bulunan cemaat, kabrin yakınında beklemiş.

Sara bay kabirdeyken önce bir yılan belirmiş. Ağzına yarım dilim ekmek yapışmasıyla o yılan gütmüş. Daha sonra Münker Nekir gelmiş. Gözlerinden ateş saçıp gürzle Sara bay'a vurmaya başlamışlar. Peşinden kocaman yılan ile  ıyan gelip onu sokmaya başlamışlar. Sara bay, kabir azabı çekmeye başlayıp “Ali  ld m” diye bağırmış. Acıklı bir ses çıktıktan sonra dayanamayıp kabri açmışlar. Kabir yılan ve  ıyan doluymuş. Sara bay, perişan bir h ldeymiş. Onu eve götürmüşler. Oraya geldiğine pişman olmuş. Hz. Ali, Sara bay'ın h line acıyıp önüne altınını koymuş. Fakat Sara bay “Dünyalık değil, ahiret lazım” deyip altını geri çevirmiş. Gece gündüz ibadet etmeye başlamış. Namaz ve oruçlarını kaza edip dindar olmuş. Ömrünün sonuna dek misafir ağırlamış. Bir süre sonra dünyadan g  m ş.

Kıssanın temmet kısmında, akın, bu kıssayı cimrilere ibret için yazdığını belirtmiştir. Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dilemiştir. Kıssayı Farsçadan Kazak Türkçesine tercüme edip manzum h le getirdiğine değinmiştir.

Kıssa, baştan sona manzum olarak yazılmış; 504 dörtlükten meydana gelmiştir. Hece ölüsünün 11'li kalıpları kullanılmıştır. Hece sayısının 10'lu ve 12'li olduğu

mısralara da rastlanmaktadır. Kafiye yapısı aaxa, bbbx, ccxc şeklindedir. Ahenk ekseriyetle kafiye ve redifle sağlanmıştır. Bazen yarım, bazen de tam kafiye kullanılmıştır:

“Äwwelî iyâd éteyin Täñrüm atın, (12)

Yahşılar, ‘ayıb étme yazğan hātım. (11)

Äwliye, Payğambarnıñ atın yazsam, (11)

Qalay teris boladı nāşiyhatım? (11)

Hüb tñlap bu sözimdın ma‘nā alğan, (11)

Köñilge fahiym äylap kayğı şalğan. (11)

Tañla mahşar küinde firāk minüp, (11)

Ücmāhdan artıq barıp orın alğan”. (11) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 411-412).

3.1.7. Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırğanı

Kıssa “Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırğanı” adını taşımasına rağmen, kıssada Hz. Ali ile Fâtıma anlatılmıştır. Şayhuwliyslâmuğlı, giriş kısmında Arasat gününde Hz. Peygamber’den şefaât dilemiş, bu dünyada iman için çalışmanın önemine değinmiştir. Kıssanın özeti şöyledir:

Müslümanların Medine’ye hicretinden sonra Hz. Osman, Ramazan ayında Hz. Peygamber’i evine davet etmiş. Hz. Peygamber, mescitte akşam namazını eda ettikten sonra pek çok sahabeyle birlikte davete icabet etmiş. Herkes, ikram edilen yemeği yemiş. Yemeğin sonunda herkes Hz. Osman’ı övmüş. Fakat Hz. Ali evden üzülp çıkmış. Eşinin üzüldüğünü gören Fâtıma, sebebini sormuş. Hz. Ali, fakir olduğundan ötürü sevaptan mahrum kaldığını söylemiş. Fâtıma, babasını evlerine davet etmeyi teklif etmiş. Fâtıma’nın bu teklifini uygun bulan Hz. Ali, Hz. Peygamber ve ashabını evine davet etmiş. Hz. Peygamber, kalabalık bir şekilde Hz. Ali’nin evine gelmiş. Onların evi küçücükmüş. Hz. Ali, Fâtıma’ya “Halk eve sığmaz ya, ne yapacağız?” diye sormuş. Fâtıma, bu durumu babasına kulağına bildirmesini söylemiş. Hz. Ali, Resulullah’ın kulağına “Çocuğunuzun evi dar, ne yapacaksınız?” diye fısıldamış. Onun hayırduası ile Hz. Ali’nin küçücük evi büyümüş. Halk sevinip eve girip yerleşirken, evde misafirlere ikram edilecek yiyecek yokmuş. O sırada Fâtıma, yemek için Allah’a dua ediyormuş. Allah’ın kudretiyle evin bir ucundan

diğer ucuna kadar uzanan altından bir masa, her birinin içinde yetmiş yiyeceğin olduğu altın tabaklar gelmiş. Sofra kurulmuş. Fâtıma'nın dileği kabul olmuş.

Kıssada at eti yemeyen Arapların yıldı eti yiyor gibi gösterilmesi dikkate değerdir. Akın işin bu yönünü hesaba katmamıştır. Hz. Ali'nin cömertliğini övmek maksadıyla böyle bir yola başvurduğu pek barizdir (Cümadilova vd., 2005: 280).

Kıssanın temmet kısmında akın, şeceresi hakkında bilgi vermiş, kul hizmetini yerine getiremediği için günahlarının bağışlamasını dileyip Allah'ın merhametine sığınmıştır.

1914 yılında Kazan'da basılan eserin içerisinde Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakğa Çakırganı, Kıyşşaiy Ködek Balanıñ Hişkâyatı, Wayınnama ve birkaç gazel örneği vardır.

Kıssa, 50 dördlük ve bir adet de bentten meydana gelmiştir. 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Nadir de olsa hece sayısının 12'li olduğu mısralar da vardır.

Kıssada, ahenk bazen redif, bazen kafiye, bazen redif ve kafiye karışık sağlanmıştır. Kafiye şeması aaxa, bbxb, ccxc şeklindedir:

Riywâyat kaldı bizge payğambardan, (11)

Sözime şawâb tabar kulağ salğan. (11)

Çırâğı éki dñniye Rasuwliden, (11)

Bolmay ma sözim harâb ayap kalğan?" (11)

Nâşiyhat söyle éndi bilseñ tilim, (11)

Harâm goy payğambarsız körgeñ künim. (11)

Arâşât tañla, mahşar maydânında, (11)

Bola kör şafâatçı Hağ Rasuwlim" (11)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 431-432).

Kafiye çeşidi olarak tam ve yarım kafiye kullanılmıştır.

3.1.8. Kiyssaiy Haziret Yüsif Alähyiyyssalam İylän Zılıyhaniñ Mäselesi

"Ahsenü'l-kasas" (kıssaların en güzeli) diye nitelenen kıssadır; konusu mit, İncil, Tevrat ve Kur'an'dan alınmıştır. Eser, "Kiyssaiy Haziret Yüsif Alähyiyyssalam İylän Zılıyhaniñ Mäselesi" adını taşımaktadır. 1898, 1901, 1904, 1907 yıllarında Kazan Üniversitesi Matbaasında basılmıştır (Ävesbayeva, 2005: 319).

Şayhuwliyslamuğlı varyantı, muhtemelen Kul Ali varyantının yeniden yorumlanıp yazılmış şeklidir. Gerçi iki kıssa arasında ufak tefek farklılıklar mevcuttur. Fakat büyük ölçüde benzerliklerin olması buna delildir. Bu benzerliğe Babalar Sözi'nde de değinilmiştir (Ävesbayeva, 2005: 319). Kıssa besmeleyle başlamıştır. Akın, Yusuf'un şeceresi hakkında bilgi vermiştir. Sonra sırasıyla Hz. Muhammed'i, dört halifeyi, Hasan ile Hüseyin'i övmüştür. Kıssanın özeti şöyledir:

Ken'an ilinde yaşayan Hz. Ya'kûp'un on iki oğlu vardır. Bunların en küçükleri olan Yusuf bir gece rüyasında on bir yıldız ile ayın kendisine secde ettiğini görmüş. Rüyasını tabir etmesi için babasına anlatmış. Babası rüyasını tabir ettikten sonra, kardeşleri Yusuf'u kıskandıkları için onlara bundan söz etmemesini tembih etmiş. Kız kardeşi Diyne rüyayı Yusuf'un kardeşlerine söylemiş. Kardeşleri, Yusuf'a gelip bu rüyayı doğrulattıktan sonra anlaşıp Yusuf'u öldürmeye karar vermişler. Kıra götürüp eğlendirme bahanesiyle Yusuf'u kandırmışlar. Babası Yusuf'u ne kadar sakınsa da Yusuf'un ısrarlarına dayanamayıp ikna olmuş. Evden ayrıldıktan sonra kardeşleri onu hırpalayarak Ad kavminden kalma susuz bir kuyuya atmışlar. Bir oğlağı boğazlayıp, Yusuf'un gömleğini çıkarıp kana bulamışlar. Dönüşte babalarına Yusuf'un kurt tarafından yendiğini söylemişler. Yakup duyunca korktuğu şeyin başına geldiğini görmüş ve bayılmış. Bir müddet sonra ağlamaktan gözlerine perde inmiş. Mâlik Duğar adlı bir kişi rüya görmüş. Rüyasını bir rüya tabircisine yorumlattırmış. Bu rüya, onun zenginleşeceğine işaretmiş. Mâlik, Ad kavminden kalan kuyuya gelmiş. Yusuf'u kovayla kuyudan çıkarmışlar. Mâlik, onu yanına almış, Mısır'a doğru yola çıkmışlar. Taymus padişahın, Züleyha adında güzelliğiyle meşhur bir kızı varmış. Züleyha, rüyasında Yusuf'u görüp âşık olmuş. Yusuf, Züleyha'ya rüyasında Mısır şehri padişahı olduğunu söylemiş. Devamında Taymus, kızını Mısır şehrinin padişahına vermiş. Fakat, vardığı kişinin başka kişi olduğunu gördükten sonra Züleyha, hüsrana uğramış. Mâlik Duğar, Mısır'a vardıklarında Yusuf'u kul diye satılığa çıkarmış. Yusuf'u Mısır padişahı satın almış. Karısı Züleyhâ ergenlik yaşına gelen Yusuf'a âşık olmuş. Yusuf, Allah korkusundan dolayı ona karşılık vermemiş. Fakat Züleyhâ bir gün ondan kaçan Yusuf'un peşine düşmüş ve tam kaçacağı sırada eteğini arkadan yırtmış. Bir çocuk şahit olmuş. Yusuf'un suçsuzluğu ortaya çıkmış. Züleyhâ'nın kuluna âşık olduğunu duyan Mısırkadınları onu kınamışlar. Züleyhâ, hakkında dedikodu yapan kadınları evine davet etmiş. Önlerine havuç ve keskin birer bıçak vermiş ve sonra Yusuf'u içeriye çağırmış.

Yusuf'un güzelliği karşısında şaşkına dönen kadınlar, havuç yerine ellerini kesmişler. Bir zaman sonra Züleyhâ, aşkına karşılık vermeyen Yusuf'u zindana attırması. Yusuf, Mısır sultanının rüyasını tabir etmiş. Böylece zindandan kurtulmuş. Yedi yıl bolluk zamanında erzak biriktirmiş, ambarları hububatla doldurmuş. Ülkeyi sıkıntıdan kurtardığı için sultan olmuş. Bu sırada kardeşleri erzak almaya gelmişler. Yusuf anne bir kardeşi İbn-i Yemin'i yanında alıkoymuş. Diğer kardeşlerine de çeşitli oyunlar yapmış. Sonunda onlar, Yusuf'un kendi kardeşleri olduğunu öğrenmişler. Yusuf, Beşir adlı kuluyla gömleğini babasına göndermiş. Yakup gömleği yüzüne gözüne sürünce gözlerindeki perde kalkmış. Yusuf, babası Yakup'u davet etmiş. Yakup da ailesiyle birlikte Mısır'a gitmiş. Hepsi Yusuf'un önünde eğilmiş. Böylece Yusuf'un rüyası da gerçekleşmiş.

Kıssanın sonunda akın, Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dilemiştir. Âdem'den Muhammed Mustafa'ya dek bütün peygamberlerin göçtüğünü, dünyanın kimseye kalmadığını dile getirmiştir. Müslümanlardan dua beklemiştir.

Kıssa 11'li hece ölçüsüyle yazılan kısımlarında kafiye düzeni aaxa, bbxb, ccxc şeklindedir.

Başlaymen “Biysmilla” dép Tâñrim atın, (11)

Yahşılar, gayıp étpe yazğan hâtım. (11)

Hudāy men payğambardan söz başlasam, (11).

Qalay téris boladı nāşiyhatım?” (11) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 440).

3.1.9. Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hiykâyatı

Bu kıssa, ilk defa 1898 yılında Kazan şehrindeki Üniversite Matbaasında neşredilmiştir. 1901, 1908 ve 1914'te kıssanın tıpkıbasımı yapılmıştır (Cumädilova, 2005: 275). Bu kıssaya esasen 1896 yılında Mäwlekey Cumaşuğlı'nın Cühitti Balasınıñ Paygambargä Aşık Bolğanı adlı kıssanın değişik bir varyantıdır. Bunu Şayhuwliyslâmuğlı'nın kıssanın temmet kısmına düştüğü şu kayıttan anlamak mümkündür:

Benim yazdığım hikâye değıl bunun kendisi,

Evvelki bir akının söylediğı hikâye.

Bu da basılsın diye yazıverdim,

Yaranlar, mazur görün şimdi bizi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIX: 630).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu'nın evvelki bir akın diye kastettiği şahsiyet, muhtemelen Kazakların meşhur kitabî akınlarından Mâwlekey Cumaşuğlu'dır. Gerek Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu gerekse de Mâwlekey varyantının muhteva açısından benzer olması da bu ihtimali oldukça kuvvetlendirmektedir. Fakat bizzat Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, kıssa metnine birkaç epizot dahil etmiştir. Bu epizotlar şunlardır: Bir sabi, Tevrat'tan Hz. Muhammed'in adını öğrenmiş ve ona çok ilgi duymuş. Gerçi babası Tevrat'tan defalarca Hz. Muhammed'in adını silse de, ertesi gün o ad tekrardan altın harflerle eski şeklini almış. Sözüne kulak asmadığı için sabi, babası tarafından hapsedilmiş. Sonrasında o çocuk Cebrail'in yardımları sayesinde hapisten kurtulmuş. Bu epizotların dışında iki eser arasında muhteva açısından hemen hemen hiçbir farklılık yoktur (Cumădilova, 2005: 275).

Hikayelere epizot dahil edilmesi tesadüfen gerçekleşmiş bir şey değildir. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, muhayyilesinde hasıl ettiği hadiseleri, vakaları olayların akışını sekteye uğratmadan kıssalara aksettirmiştir.

Kıssa, Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hiykayatıadını taşımaktadır. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, bu kıssada, İslamî eserlerde sıkça karşılaştığımız Besmele, Allah, Hz. Peygamber, dört halife methiyle başlamak yerine doğrudan doğruya kıssaya giriş yapmıştır. Temmet kısmında bu kıssayı ilk defa yazanın kendisi olmadığını belirtmiş ve ihlasın önemine şöyle temas etmiştir:

– Yiğitler, dikkat ettiniz mi sözüm nasıl,

Kim kaldı peygamberden evvel?

Biz yolunu şaşırmış bendede ihlas yok,

İhlâs etseydik kavuşurduk biz de onun gibi.

Kıyamet uzak değildir, bugün gibidir,

Sadakasız mal domuzun tüyü gibidir.

Biz yolunu şaşırmış bendede ihlas yok,

İhlâs etseydik ulaşırdık koşmadan (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIX: 630).

Bu kıssa hacim bakımından oldukça kısadır. Toplamda 207 mısrayı ihtiva etmektedir. 4 adet bent mevcuttur. Ekseriyle yarım kafiye kullanılmıştır. 11’li hece ölçüsüyle yazılmasına rağmen hece sayısının 12’li olduğu mısralar da mevcuttur.

Älde néçe şuradı üçke deyün, (11)

Şurasa da aytbadı tüske deyün. (11)

Muhammed payğambarnı casırdıñ dép, (11)

Bala çatup cıladı kéçke deyün. (11)

- Atıke aţ maʿnāsın aytçı bizge, (11)

Yahşı dūʿā kılar ém aţam sizge. (11)

Atıke-aw aţ maʿnāsın aytmasañız, (12)

Mén-ay lağıp kétermin kıla tüzge. (12)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, *KıssaIX: 622-623*).

Kıssanın özeti şöyledir:

Bir Yahudi piri kitap (Tevrat) okuyorken, yanındaki sabisi görmüş. Sabi, babasının kitabı gizlediğini fark etmiş. Dinlediği ayet hoşuna gittikten sonrababasına Tevrat’ın hangi ayeti olduğunu defalarca sormuş. Buna rağmen babası cevap vermemiş. Nihayetinde babası, Hz. Muhammed’in bir büyücü olduğunu, kitaba da büyücünün adının konulduğunu söylemiş. Devamında sabi, “Muhammed Peygamber’i arayacağım” deyip evden kaçmaya yeltenmiş. Fakat çocuğu yakalayıp hapsetmişler. Sabi, Allah’ın inayetiyle hapisten kurtulmuş. Fırsatını bulup kaçtıktan sonra ıssız bir bozkıra geldiğinde karşısında bir kervan görmüş. Kervana katılmış. Kervan kırk beş gün sonra Mekke’ye ulaşmış. Sabi kervandan ayrılır ayrılmaz karşısına bir sahabe çıkmış. O sahabeye “Aradığım peygamber siz misiniz” diye sormuş. Sahabe “Aradığın peygamber ben değilim” demiş. Eve girip içeridekileri durumdan haberdar etmiş. Hz. Ali, onu görmek isteyip dışarı çıkmış. Sabi, Ali’yi Hz. peygamber zannedip selam vermiş. Hz. Ali “Ben peygamber değilim” deyip onu elinden tutup içeri girmiş. Hz. Peygamber’in üç gün evvel ebedi aleme intikal ettiğini bildirdiklerinde sabi, Hz. Peygamber’in yüzünü göremediği için ağlamaya başlamış. Bir müddet sonra o da ölmüş. Cenaze namazını kılmışlar. Ardından toprağa vermişler. Bu arada Ali, rüyasında Hz. Peygamber’in çocukla buluştuğunu görmüş.

3.2. Kıssaların Dil Özellikleri

Eserlerdeki dil özellikleri 19. yüzyıl Kazak Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaktadır.

Çalışmamızda tespit ettiğimiz dil özellikleri şu şekildedir:

3.2.1. Kıssaların Dil Özellikleri

Eserlerdeki dil özellikleri 19. yüzyıl Kazak Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaktadır.

Çalışmamızda tespit ettiğimiz dil özellikleri şu şekildedir:

1. Çağdaş Kazakçada kelime başında bulunan j'ler kıssaların bazılarında y bazılarında c'dir. Metinlerde j'li örnekler yalnızca iki kelimedede bulunmaktadır:

*Ağızıp közniñ casın **jāla** boldı* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 279).

Ājdāhānıñ basın apkép şalıp édi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 405).

*Külçahra **col** üstünde cürsün munda* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 259).

Kelime başında y~c kararsızlığı vardır:

Yoldaşı ölip Yüsif tağı yalguz kaldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 462).

*Qasına kaçça **coldas** érgen éken* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 237).

*On bir **yulduz** qasında birge kördim* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 443).

*Ay men kün hām **culduzlar** carıq bolmay* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

Çağdaş Kazakçada yalnızca j sesi vardır: jıl, jol

2. Kıssalarda ç~ş kararsızlığı vardır. Çağdaş Kazakçadaki ş'ler kıssalarda büyük ölçüde ç'lidir. Kıssalarda ş'ye daha az rastlanmaktadır:

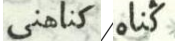
Küç-kuwātıñ ménde édi ‘Aliy balam, (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 373).

Qudiretiñ küşti éken, anıq bildim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 336).

3. Kıssalarda ş~s kararsızlığı vardır. Çağdaş Kazakçadaki s'ler kıssalarda büyük ölçüde ş'lidir. Kıssalarda s'ye daha az rastlanmaktadır:

*Köterip bir wāḳda aldı **basın*** (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaI: 256).

*Ayırılıp dār **başınan** ḳalğanların* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaI: 282).

4. Alıntı kelimelerde k~gkararsızlığı vardır:

***Günāh**-sawāb tapsañlar, öziñnen bil* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 298).

Taba almay hergiz ***künāhı*** (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 297).

Çağdaş Kazakçada k~g kararsızlığı yoktur.

5. Türkiye Türkçesinde kalın ünlülü ve tek heceli olan kelimelerin sonundaki ğ'lar metinlerde büyük ölçüde w'dir. Bazı örneklerde ise ğ şeklidir:

*Tolğan ayday nūr yūzi **tuğa** keldi* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 472).

*Şāh kızınan **tuwğanda** “Nesīb” koydı* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 310).

Çağdaş Kazakçada ise yalnızca w'lidir. “tuw-”.

6. Türkiye Türkçesinde kelime içinde bulunan ğ'lar, metinlerde ğ, w, y şeklindedir.

Yürek-bağrın tilgeni (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 324).

Tibdi arık yeti sıyır türi caman (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

“Way, bawırım” dēp zār cılap (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 333).

Çağdaş Kazakçada ise, yalnızca w ve y'ye dönüşmüştür: “bawır, sıyır”

7. Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerdeki f'ler kıssalarda korunurken Çağdaş Kazakçada p olmuştur:

Calğannan āḫiretke safar kıldım (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaIV: 388).

*Āmīr fādşā tağı bir **fikir** kıldı* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 338).

Çağdaş Kazakça bu kelimeler “capa” “sapar” “pikir” şeklindedir.

Kelime başındaki f'lerin bir kısmı ise b olmuştur. Kıssalarda büyük ölçüde korunmuştur:

Piri fātiyhā béredi kol köterip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 322).

Çağdaş Kazakçada fātiyhā “bata” şeklindedir.

8. Arapçadan alınan ayınlar ɣ kıssalarda büyük ölçüde korunurken ğ'ya dönüşen örnekleri az da olsa vardır:

“Üç türlü ‘ayıblı bar’ öziniñ dép (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 603).

Kéldi dép ğayıb kılma éndi bizge (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 383).

Çağdaş Kazakçada ayın ɣ (ayın) yoktur. Ayınlar ğ olmuştur. Çağdaş Kazakçada “ayıp “ğayıp” şeklindedir.

9. Tonlu-tonsuz uyumu yoktur:

Qonakğa bizdikine kélsünler dép (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaI: 249).

Nāşiyhatın kulakğa almağan son (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 295).

Bolmasa, tübine kétdim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVI: 426).

Çağdaş Kazakçada tonlu-tonsuz uyumu sağlamdır: qulaqqa, tastar, küşti

10. Kıssalarda üç türlü e sesi vardır. Kapalı e (é), açık e (ä) ve e:

Pāţşāniñ bir wüzirin qasına éritdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaI: 234).

Ol haţ Yüsif kolına tüçken éken (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 603).

Çağdaş Kazakçada açık e (ä) ve e olmak üzere iki e sesi vardır. Çağdaş Kazakçada kapalı e(é) sesi yoktur.

11. Farsçadan alınan bir kısım kelimelerin sonundaki t'ler bazen düşerken, bazen de korunmuştur:

Tézirek dost wāşılın tabayın men (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 328).

Dos kılğan Alla Ta'ālā Muḥammeddi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaIV: 343).

Çağdaş Kazakçada Farsçadan alınan bir kısım kelimelerin sonunda t'ler düşer. Dost Çağdaş Kazakçada dos şeklindedir:

12. Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin başındaki h ünsüzü büyük ölçüde kendini korumuştur. Nadiren ä'ye dönüşmüştür:

Hakıykat, *Yüsif Şıdık, öziñ mursal* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 460).

Çağdaş Kazakçada ise h ünsüzü büyük ölçüde düşer: aqıyqat

13. Kıssalarda Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin sonundaki h'lerin düştüğü örnekler olmakla birlikte ekseriyetle korunmuştur:

Güwâhlık *bérđi bári “bu dñsiz” dep* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 297).

Basımnan astı ***künâhım*** (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 336).

Köp ümmetim künäsin (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 359).

Çağdaş Kazakçada Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin sonundaki h'ler düşmektedir.

14. Aynı kelimenin iki ya da üç şekilli kullanımları

yığla-/yıla-/cıla-

bül/pül

bıçak/pıçak

büt/püt

kafu/kaþkuw/kaþka

kanıça/hañça

kuðuq/kuýu

Kıssalarda Çağatay Türkçesine Ait Unsurlar

1. Kıssalarda 3. teklik şahıs iyelik eklerinden sonra yönelme hâli ekinin -ğa/-ge şeklinde geldiği örneklere rastlanmaktadır:

Bir kün mên bākğa bardım ħawız başığa, (baş-ı-ğa)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 306).

Munan äri mên barsam dārgāhığa, (dārgah-ı-ğa)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaIII: 358).

2. K1ssalarda -dın/-din/-tın/-tin çıkma hâli ekinin kullanılmış olduğu pek çok örnek mevcuttur:

Mundın şoñ Cebrāīl üyge kirdi, (bu-n-dın)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaIII: 381).

Ĥüb tñlap bu sözimdın maʿnā alğan (söz-i-m-dın) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVI: 412).

3. Eşitlik hâli eki iki kelimede yönelme hâli ekinden sonra getirilmiştir:

Çol ornında catadı bir ayğaça, (ay-ğ-a-ça)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 562).

Bu küngeçe şakladı Tāñrim āmān (kün-ge-çe)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 606).

4. K1ssalarda -n, -ın/-in/-un/-ün vasıta hâli ekinin kullanıldığı örneklerle rastlanmaktadır:

Başlaymen “Biysmiylla” dép Tāñrim atın, (at-ı-n)

(Başlıyorum “Bismillah” déyip Tāñrim adıyla)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 391).

5. -la/-le (kalıplaşmış şekilde nadiren kullanılır):

Lāyıkla ħurmetlerin körgizedi.

(Layıkıyla herkes hürmet eder) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaIII: 246).

Şaʿmündi kefīlile alıp kaldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 578).

6. K1ssalarda Çağatay Türkçesinde bulunan üküş (çok), sarı (-e doğru) gibi kelimeler de bulunmaktadır:

4. MOTİF TESPİTİ

4.1.Mitolojik Motifler

4.1.1. A1261.1. İnsan Deniz Köpüğünden Yaratıldı

Dilek, köpüğün mitolojiler ve Türk destanlarındaki işlevlerini şöyle sıralamıştır: *Yaratılışın tanrısal yanı; tanrıları doğuran köpük; yaratılışın şeytani yanı olan köpük; köken miti olarak köpük; yetenek ve olumlu özellikler kazandıran köpük; sağaltıcı ve diriltici köpük; benzetme unsuru olarak köpük; besleyici köpük*(Dilek 2018: 68). Köpük motifi, Mansûr el-Halâc'da şöyle görülmektedir:

Mansûr'un darağacında ölmediğini gören mollalar, bu durumu padişaha bildirmişler. Padişah, Mansûr'un ateşe atılmasına, külünün dibeğe koyulup un gibi ufalandıktan sonra savrulmasına dair hüküm vermiş. Ardından Mansûr'un son arzusunu yerine getirmek maksadıyla Zünnûn adlı piri gelmiş. Mansûr, pirine ateşe atılıp yandıktan sonra kemiğini ufalamasını, şehri sel bastığında halkın suda gark olmaması için külünün suya saçılmasını söylemiş. Mollalar, onu ateşe atmışlar. Zünnûn, Mansûr yandıktan sonra külünü alıp ufalamış. Bu sırada bir tufan kopmuş ve Mısır şehrini sel almış. Zünnûn'un külü saçması sayesinde şehirdeki sular çekilmiş. Böylece halk yok olmaktan kurtulmuş. Mansûr'un külü o suda köpük olmuş. Köpüklü su, ark yoluyla akıp Halep padişahının bahçesindeki havuza gelmiş. Padişahın gece gündüz ibadet eden bir kızı varmış. Kız, bir gün bahçede dolaşırken beraberindeki kızların birinden su getirmesini istemiş. Onlardan birisi havuza gittiğinde suda iri boyutta yeşil bir köpük görmüş. Köpüğün "*Ene'l hak*" dediğini duyunca yakalamaya çalışmış, fakat köpük kızıdan kaçmış. Kız, han kızının yanına gelmiş. Gördüğü enteresan şeyi alelacele han kızına anlatmış. Bunun üzerine han kızı havuza gelip köpüğü eline almış, ağzına değdirip yutmuş. Sonuçta padişahın o kızı hamile kalmış.

"Yanlışlıkla yutulan bir yaprak, bir yemiş, hatta bir nefes bile, hazır olan rahmi dölemek için yeterli olabilir"(Campbell 2021: 275). Şah kızının hamile kalması da bu minvalde gerçekleşmiştir.

4.2. B.Hayvanlar

4.2.1. B11. Ejderha

Farsça “*azi-dšâka*” kelimesinden türeyen Türkçede “ejder” veya “ejderha” diye adlandırılan muhayyel varlık, ekseriyetle epik metinlerde, şövalye romanları ile efsane, masal gibi anlatmaya bağlı türlerde karşımıza çıkmaktadır (Boratav, 2012: 66). Hatta gerek Batı mitolojisinde peri masallarının gerekse de Doğu efsanelerinin vazgeçilmez unsurları arasında bulunmaktadır (Mattei, 2004: 38). Ögel, bu motifin Türklere çok eski çağlarda Çin’den geçtiği kanaatindedir (1995: 566). Çoruhlu’ya göre, Türklerde özellikle de erken dönemlerde bereket, refah, güç ve kuvvetin simgesi olarak kabul edilmiştir. Fakat Ön Asya kültürlerinin tesiriyle bu anlamları zaman geçtikçe zayıflamış ve daha çok alt edilen kötülüğün timsali olarak görülmüştür. Dolayısıyla da ejderha başlangıçta iyiyken zamanla kötü bir şöhrete sahip olmuş ve bu anlamı yaygınlaşıp benimsenmeye başlamıştır (2002: 133).

Kazaklarda ejderha, “aydahar”, “acdaha” ve “acdahar”, “azdaha kelimeleriyle karşılanmıştır (Mamırbekova, 2017: 22).

Günay, ejderhayı arslan gövdeli, yılan kuyruklu, bazen kanatlı olarak gösterilen, olağanüstü hayvan diye tarif etmiştir (1983: 36). Saltuknâme’de ejderha “*Şeklen tavusa benzer, başı ejdere benzer, kanatları horoza benzer, ayakları aslana, kuyruğu horoz kuyruğuna benzer, gövdesi geyiğe benzer, boyu kaza benzer, demi, nefesi od yalını gibi çıkar etrafı yandı diyesin ve dahi cüssede bir deve kadar var*” şeklinde tasvir edilmiştir (Yüce, 1987: 222). Günay’a göre, Türk masallarında ejderhanın dış özelliklerinin kati bir şekilde tasviri söz konusu değildir (Günay, 1983: 36). Aynı durum cenknâmeler için de söz konusudur. Anadolu sahasındaki Ejderha Cengi’nde ejderha yedi başlı, her başında otuz iki dişi bulunan, günde elli deve yiyen ve ağızından ateşler saçan bir varlık olarak tasvir edilmesine rağmen onun rengi, boyu ve eninin uzunluğu vs. hakkında kati bilgi verilmemiştir (Çetin, 1997: 408).

Berber Cengi’nde ejderhanın dış özelliklerine dair boyunun yüz yedi metre olması, ısıklık çalması, bir nefesiyle herkesi at ve giyimiyle çekip yutması şöyle dursun, bütün yeryüzünü sarsabilecek bir kudrete malik olması gibi bilgileri şu mısralardan rahatlıkla elde etmek mümkündür: “*Ejderhanın uzunluğu yüz yedi*

metre. ıslık çalıp nefesiyle çekmişti, O çekti hepimizi bir nefesiyle, Pek çok kimseyi yutuverdi at ve giyimiyle”(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 400-405).

Konu itibariyle temas edilmesi gereken hususlardan biri de edebi metinlerde ekseriyetle bu yaratığın çok iri yılan olmasına dikkat çekilmiş olmasıdır (Boratav, 2012: 66). Korkutucu bir varlık olarak görülmekle birlikte kötülüğün, güç ve iktidarın sembolü olarak da kabul edilmiştir. Misal olarak Anadolu sahasındaki Kan Kalesi adlı cenknâmede ejderha, bir yandan güç ve iktidarın temsilcisi olarak gösterilirken, diğer yandan korkutucu bir varlık olarak yansıtılmıştır (Töret, 2016: 94). Hâver-nâme’de, ejderha korkutucu büyük bir yılan olarak sunulmuştur (Yaşar, 2007: 83). Müzenzil Cengi’nde korkutucu bir varlık olarak karşımıza çıkan ejderha, Huneyn Cengin’de bir yılan şeklinde peyda olmuştur. Hz. Ali’nin Berber Kalesi Cengi’nde sihir yoluyla yilandan dönüşmüş bir yaratıktır (Çetin, 1997: 408-410). Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı’nın Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı adlı kıssada uzunluğunun yüz yedi metre olması ve ıslık çalması sebepleriyle ejderhanın büyük bir yılanı andırdığı şüphesizdir:

Ejderhanın uzunluğu yüz yedi metre.

Islık çalıp nefesiyle çekmişti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 405).

Kazakça sözlüklerde ejderha terimi için “çok büyük yılan” açıklaması yapılmıştır (Mamırbekova, 2017: 16).

Daha değişik bir ejderha motifini Kesikbaş hikâyesinde görüyoruz. Mattei, Nurullah Hoca’dan nakledilen Kesik Baş hikâyesindeki ejderhanın klasik bir ejderha mı yoksa bir dev mi olduğu konusuna tereddütlü yaklaşmıştır. Böyle yaklaşmasının sebebi, söz konusu hikâyede evvelce klasik bir ejderha tasviri yapılırken daha sonraları onun bir dev hâline dönüşmesidir. Ejderhanın gürz kullanabilmesinin imkânsız olmasından dolayı onun devden ziyade div/dev yani cin olduğunu tasavvur etmenin gerekli olduğu fikrini ileri sürmüştür (2004: 38-39). Ejderhanın bir dive dönüştüğüne dair bilgi Kazak folkloristi ve hikâye yazarı Mâwlekey’in Kiyssaiy Salsal adlı cenknâmesinde de yer alır. Eserde, bir bulakta abdest alırlarken Hz. Ali, Kamber’e “Bu dağın başına oturayım, ne temaşa var göreyim, Sen burada bekle, Dağa çıkıp geleyim.” demiş. Bir gün bir gece yürüdükten sonra Hz. Ali o dağa gelmiş, dağ başında bir büyük ejderhaya rastlamış. Ejderha, nefesiyle çekip tam yutacakken Hz. Ali zülfikarını çekip almış ve vurup o ejderhayı iki parçaya bölmüş.

Ejderha, ardından bir dive dönüşmüş. Sonunda Hz. Ali ile aralarında bir mücadele cereyan etmiş. Nitekim şu ifadeler, bunu teyit etmektedir: “Zülfikar ejderhayı böldü,O iki parça olup öldü.Bir damlayan kanı yüzer bin ey yaranlar,Hız. Ali ile savaştı dev olup.” (Mäwlekey: 1909: 17).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere kesin bir sınır çizmemekle birlikte ejderha bazen çok büyük yılan olarak yer almakta, bazen yılanken bir dive dönüşmekte, bazen de korku veren bir varlık olarak kalmaktadır.

Yılan, ekseriyetle kötülüğün simgesi, insanoğlunun baş düşmanıdır. Hatta Kuran-ı Kerim ve Tevrat'ta bu özelliği görülmektedir (Mattei, 2004: 38). Özellikle masal, efsane ve hikâyelerde kahramanların ejderhalarla mücadelesi çok fazladır.

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı'nın BerberCengi'nde Hz. Ali, bir ejderha ile mücadele etmektedir. Ejderha, Berber şehrine bela olmuş, herkesi bir nefesiyle çekip at ve giyimiyle yutması nedeniyle âdeta insanoğlunun baş düşmanı olarak gösterilmiştir:

Bir ırmak, bir ejderha bela olup,

Yenemeyip yutuyor her birimizi

O çekti hepimizi bir nefesiyle,

Pek çok kimseyi yutuverdi at ve giyimiyle.

Karşı duramadı hiçbir kişi,

Kırılıp kaçıp geldik biz ondan sonra(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 398-400).

Hız. Ali, ırmağın yönünü değiştirdikten sonra ejderhaya gitmiş, onu iki parçaya ayırmış, başını kesip Berber Şah'a teslim etmiştir:

Ortadan bölüp başına vurdu,

Zülfikarı yedi kat yere gitti.

Cebrail çabucak yer altına girip,

Ucundan Zülfikar'ı yakaladı.

Yıkıldı iki parçaya ayrılıp o ejderha,

Allah yardım ettikten sonra Ali Haydar tarafından.

Ejderhanın başını alıp gelmişti,

Gördü ve hayret etti Berber Şah (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 405).

4.2.2. B31.5.Simurg (Devlet kuşu)

Türk kültüründe Hüma, Umay, Zümrüdü Anka vb. ile adlandırılan, farklı mitolojilerde Simurg, Anka, Phoenix şeklinde geçen Türk mitolojisinde devlet kuşuna bağlı çeşitli inanışlar oluşmuştur (Akalin 1993: 129-130). Bu inanışlardan biri de devlet kuşunun uçurulup başa konmasıyla ilgili olanıdır (Beydili 2004: 171). Öyle ki hükümdarın ölümü üzerine halkın toplandığı meydana tahta oturacak kişinin başına uçurulan kuş konmaktadır (Boratav 2012: 99). İran edebiyatında da rastlanan Hüma ya da Hümay hakkındaki efsanenin Yakutların İmı kuşu (ruhu) hakkında söyledikleri efsaneye çok benzediğini düşünen İnan, Başkurt âlimi Taceddin Yalçıkuloğlu'nun XVIII. asırda yazmış olduğu Risale-i Azize adlı eserinden devlet (Hüma) kuşu hakkındaki şu efsaneyi nakletmiştir:

“Diyorlar ki, Humay kuşu maruf bir kuştur. Kuzgun büyüklüğünde olup kanat uçları kara, başı yeşil olur. Yaşadığı yer havadadır. Yumurtasını havada yumurtlar, yavrusunu da havada çıkarır. Diyorlar ki Humay bazan yeryüzüne kırk arşın kadar yaklaşır ve geri doner. İşte o zaman bu kuşun gölgesi birinin üzerine düşerse cihanda padişah ola, yahut çok zenginola” (1986: 37).

Levend'e göre, bu kuş gayet yüksekten uçarmış (1962: 52). Kazak halk edebiyatı araştırmacısı Qondıbay'ın bu mevzu hakkındaki görüşü de yukarıdaki açıklamalara uygun düşmektedir. Qondıbay, devlet kuşunun “Qarahan”, “Camşiyd”, “Ermek”, “Däwlet qusu” başlıklı Kazak masallarında işlendiğini belirtmiştir (2008: 166). Serçeden büyük, boz bir saksaganı andıran bu kuşun kanatları zümrüt yeşili renginde tasvir edilmektedir (Kaya, 2010: 381).

Mansûr el-Halâc'da bu motif şöyle geçmektedir: “O vakitlerde Bağdat padişahı ölüp halkı çok üzülmüş. O memlekette devlet kuşu denen evcil bir kuş varmış. Kuş, kimin başına konarsa padişah o olurmuş. Padişahın ölümü üzerine beyler, halka kuşun uçurulacağını haber vermişler. Ardından halk da toplanmış. Hatta içlerinden bazıları dua edip, kurban adayıp kesmiş. O vakitte Emir'in eşeğinde odun varmış. Emir, odununu satma telaşı içinde pazarda dolaşırken kadı, müftü ve beyler, devlet kuşunu “bismillah” diyerek uçurup takip etmeye başlamışlar. Allah, Emir'in gözünden akan yaşa merhamet edip, devlet kuşu gelip Emir'in başına konmuş. Kuşu takip eden bey ve askerler, aradıkları kuşu bulup Emir'in başından geri almışlar. O kadar insandan ziyade kele konmasına beyler çok üzülp;

“Zaman bozuldu. Zaman bozulduğu için kuş da yolunu şaşırdı. Eğer zaman bozulmadıysa kuş gelip, nereden bulup bu kele kondu?” demişler.

Beyler, bir daha uçurmaya karar verip kuşu alıp geri dönmüşler. Gelecek gün tekrar uçurdıkları kuş, ikinci kez Emir’in başına konmuş. Beyler, padişahlığı kele bırakmak istemedikleri için kuşu bir daha uçurmaya karar vermişler. Ertesi gün tekrar uçurdıkları kuş, üçüncü kez Emir’in başına konmuş. Beyler, “Kuşun kele konmasını Allah istiyor.” demiş ve sonunda Emir’in padişahlığına razı olmuşlar. Eşek satan kel, Allah’ın kudretiyle padişah olmuş(*Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII:*).

Osmanlı tarihindeki “Hümayun” terimiyle “Umay” adı arasında bir ilişki vardır. Bu ilişkiye göre, kişiye hâkimiyet Tanrı tarafından verilmektedir. Beydilli, “*Hâkimiyetin Tanrı vergisi olduğuna dair eski mitolojik inanan izleri, halk arasında 'Hüma' devlet kuşuyla ilgili dolaşan söylentilerde korunmuştur*” demiştir (Beydili 2004: 171). Metinde devlet kuşunun kendi başlarına konması için halkın sadaka verip, kurban adayıp kesmesinin kişiye hâkimiyetin Tanrı eliyle verildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra beylerin ve halkın “*Kuşun kele konmasını da Tanrı istiyor.*” demesi de bu inanın bir yansımasıdır.

Ögel’e göre, devlet kuşunun konusuyla han olan kişi, halktan (sıradan) kişidir (1995: 548). Nitekim kıssamızın kahramanlarından Emir de, üstü başı yırtık, odunculukla geçimini sağlayan sıradan bir kişidir.

4.2.3. B41.1. Pegasus(Burak)

Burak, batı mitolojisindeki adıyla pegasusa benzer, uçan at olarak tasavvur olunur. Burak, Hz. Muhammed’i Mi’râc gecesi Mescid-i Harâm’dan Mescid-i Aksâ’ya oradan da Allah’ın katına taşıyan binittir (Cebecioğlu, 2005: 111). “Parıldamak, şimşek çakmak” anlamına gelen Burak, “berk” kelimesinden türemiştir. Renginin saf ve parlak olması, çok hızlı hareket etmesi sebepleriyle bu adı aldığı düşünülmektedir (Öz, 1992: 417). Fakat Kuran’ı Kerim’de Burak’ın adı geçmemektedir.

Hadislerde bildirildiğine göre Burak, katırdan küçük, merkepten büyük, uzun ve beyaz renkli binittir. Her adımında gözün görebildiği en uzak mesafeyi kat edebilir (Akar, 1987: 217). Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu varyantında Burak’ın

vasıfları tafsilatlarıyla anlatılmış: Dudağı kızıl gevherden, çenesi nurdan, vücudu som altından, ayağı cevherden, toynağı altından, teni zafrandan, kokusu yıpardandır. Kuyruğu ve yelesi bulunan, koyu kızıl sıfatlı, attan daha büyük, deveden daha küçüktür. Burak'ın sureti insana benzemektedir:

Kendisi insan kılıklı, nura benzer (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIII: 343).

Anadolu sahasındaki manzum mi'râciyelerde Burak'ın her adımı yetmiş bin yıllık yol gibidir. Uçunca kuş hızına yetişemez, şark ve garp onun için bir adımlık mesafedir (Akar, 1987: 219). Yüsifbek Şayhuwliylsmauğlu varyantında Burak'ın her adımı, yüz yıllık yol gibidir: “Bastıkça her adımı, yüz yıllık yola bedel”(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIII: 344).

Burak, beş yüz yıllık yol atlarıdır. Onun ayakları çok güçlüdür:

Beş yüz yıllık yol atlarıdır,

Ayağı güçlü.

O denliydi adımı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIII: 349).

Mi'râciyede Burak'ın vatani reyhan (cennet bahçesi) olarak gösterilmiştir. Cebrail, almaya geldiğinde o hüznü, ağlamaklı ve arzulu bir hâli varmış:

İçlerinde bir Burak ağlar durmadan,

Kendisi insan kılıklı, nura benzer.

Diğer Buraklar otlamasına rağmen otlamaz,

Başını eğmeden hıçkırıp ağlar.

Gözünden akan yaş bir an olsun dinmez,

Otuna Reyhan'ın bakmaz.

Hiç dayanma gücü kalmamış, hıçkırıp ağlar,

Dinmez gözünden dökülen yaş.

Hayvan neden böyle yapıp ağlar şimdi.

Yanına Cebrail geldi.

- Hayvan, neden üzüldün? deyip,

Burak'a Cebrail sorar şimdi.

İçini hasretle yakıyorsun,

Niçin yaralıdır yüreğin?

*Yanındaki arkadaşlarının hepsi otluyor,
Ne sebepten ot yemeyip ağlıyorsun?*

*O Burak, Cebrail'e verdi cevap,
İki büküm olup etti hürmet.*

*- Derdimi ben söyleyeyim ey melek,
Mümkünse bana bir iyilik ediniz.*

*Arasında meleklerin mukarrepsiniz,
Sözüme kulak veriniz, bir defa bakıp siz,
Kırk bin yıl kadar Allah'tan diledim,
Bugün sizi Allah'ım iyi ki buraya getirdi.*

*Bana kırk bin yıl kadar geldi,
İşitdim bir hoş isimli sesi.
"Muhammed" diye bağırıp seslendi,
Bakarsam, iki cihan nur ile doldu.*

*Dinledim o sesi kulak verip,
Haz alıp defalarca kendimi kaybettim.
Allah'ım âşık etti o sese,
Gece gündüz ağlıyorum durmadan üzülüp.*

*Allah'ım Muhammed'e âşık etti,
Geçirdim ağlayarak birçok yılı,
Gözü açık gitmem arasat'a,
Üstüme bir defa bindirsem Hak Resul'ü.*

*Âşıklık yüreğime dert oldu,
Arşta yine gördüm adı yazılı.
Cebbar Tanrım kabul edip gözyaşımı,
Ona vasıl olup sevineğim gün gelecek mi??*

*Ağlıyorum Bir Allah'a o zamandan beri,
Hak Resul, iki cihan dâhisi.
Tekrar tekrar anlatsam ey melek,
Derdimin budur tamamı.*

Cebrail o zaman: - Ey nurlu Burak,

*İçindeki kaygını öğrendim, der.
Muradını verdi bugün Allahuteala,
Madem kırk bin yıl kadar cennette ağlıyorsun.*

*Verdi senin muradını Kudret,
Dağılır ben söylersem içindeki dert.
Kızıl yakuttan eyer vurup götüreceğim,*

*Üstüne binmeye karar verdi Nur Muhammed (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı,
KıssaIII: 343-345).*

Hiz. Muhammed binmek isteyince Burak huysuzluk edip sırtına bindirmek istememiş:

*Allah dostu Peygamber,
Burak'a yaklaşır.*

Burak çekinip kaçtı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 349).

Sırtına bindirmek için Burak'ın Hiz. Peygamber'den tek ricası vardır: Arasat günü onu yine kendi sırtına bindirmek:

*Bugün gördüm rüyanızı,
Size söyleyeyim niyetimi.
Sayısız Burak hürmet gösterip,
Hepsi sizi arzular.*

*Cennetin içinde durup,
Üzerine nurdan eyer örtölüp,
Zebercetten dizgin takınıp,
Hepsi sizi arzular.*

*Arasat ne zaman olacak diye,
Binmeniz için sizi arzu edip,
İşitmeye hevesli olan ben, sözünüzü,
Görmeye hevesli olan ben, yüzünüzü,*

O Burakların hepsinden,

Daha önce gördüm kendinizi.

Size anlatayım derdimi.

Bugün bana binerseniz,

Arasat gününde,

Yine bana bininiz.

Sizden ricam,

Gönlümdeki oydu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 350).

Hz. Muhammed, Arasat'ta bineceğine söz vermiş, ardından sırtına binmiş:

Muhammed geldi yanına artık,

Gözünün yaşına merhamet edip artık.

Arasatta binmek için söz verip,

Burak'ın başına bileğini koydu şimdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 350).

Mi'râciyede Burak, peygamberi taşıyıcı binit olması, sürati bakımından en uzun mesafeleri dahi tek adımda kat edebilmesi, beşeri özellikler göstermesi, uçabilmesi gibi çeşitli olağanüstü vasıflara sahiptir.

4.2.4. B184.2.4. Sihirli Öküz (Kök Ögüz)

Sarı Öküz, düz olduğu düşünülen, dünyayı iki boynuzu arasında taşıdığına inanılan hayvandır. İnanişâ göre, 70000 ayağı vardır. İki ayağı arasındaki zaman farkı ise, binlerce yıla tekabül etmektedir. Yakuttan boynuzlara sahiptir (Boratav, 2012: 76). Bir başka inanişâ göre, sarı öküz herhangi bir sebepten ötürü hareket ederse dünya sallanmakta, bu sallanmanın tabîi sonucu olarak depremle meydana gelmektedir. Bu öküz bir taşın üzerinde, taş balığın sırtında, balık suda, su da havadadır. Bu öküz Gâv-ı Zemin, Sevr-i Ahmer ve Behmut gibi muhtelif adlar verilmektedir (Uraz, 1994: 19). Çoruhlu, dünyayı boynuzlarıyla taşıdığına inanılan öküzün Hint mitolojisi tesiriyle dünyaya yayıldığı kanaatindedir (2002: 145). Öküz, Kırgızlarda “Göy Öküz” şeklinde efsaneleşmiştir (Kalafat, 2012: 172). Bu esatiri ve hayali mahluk Kazaklarda ise “Kök Ögüz” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kök

Ögüz, Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda görülen motiflerdendir. Fakat tasvirine yer verilmemiş. Hz. Ali, zülfikarıyla Kök Ögüz'ü kesmek için hamlede bulunmuş. Allah, Cebrail'e "*Tez varıp zülfikarı yakala*" diye emretmiş:

O zaman Ali bağırdı,

Çekip Zülfikarını eline aldı.

Vurduğunda Zülfikarı yere batıp,

Kök Öküz'ü kesmek için yaklaştı.

Allah'ım Cebrail'e emir verdi,

"Tut, tez varıp Zülfikarı!" diye (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 405).

Çünkü dünyanın var olup olmaması, Kök Ögüz'e bağlıdır:

Kestikten sonra Kök Öküz'ü dünya olmaz,

Tez varıp Zülfikarı tut! dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 405).

4.2.5. B211.1.6. Konuşan Deve

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde görülen motiflerdendir. Kıssada bu hadise şöyle anlatılmış: Yusuf zindandayken Ken'an'dan Mısır'a bir kervan gelmiş. Deve, Yusuf'un bulunduğu zindanda olduğunu farkedip, bozlayıp ağlamaya başlamış. Yanına yaklaşmış, Yakup'un ahvalinden bahsetmiş:

Deve o zaman bozladı,

Söz etti.

Yakınına geldiğinde,

Durdu orada.

Dünyayı başına dar edip,

Yusuf'un yüzünü görmek için,

Zindanın için gözledi.

"Baban Yakup'u gördüm" deyip,

Hal ahval söyledi:

"Görüp geldim babanı,

"Yusuf'um" diye ağlayıp,

Gece gündüz sizi arzular.

"Göreceğim, deyip, bu dünyada",

Umudunu asla kesmedi.
Görüp geldim babanı,
Çekiyor senin cefanı,
Hasretiyle ağlayıp,
Dünyayı kendi başına dar edip,
Gece gündüz kan yutup,
Çekti senin sıkıntını.
'Yusuf'um' diye üzüлүp,
Gece gündüz ağladı.
"Çocuğuma kavuştur" deyip,
Allah'tan her gün istiyor.
Umut edip zevküsefayı,
Size ağıt yakıp babanız,
Gece gündüz bağırarak ağlıyor,
Yaş yerine gözünden,
Kızıl kanlar akıyor.
Allah'ın rahmetine,
Bel bağlar.
Firakında yanar".
Babasından Yusuf'a,
Deve haber getirir.
Deve bozladıktan sonra,
Yusuf da ağlayıverdi.
Babasının ahvalini,
Deveden dinleyip bilir.
Yusuf o zaman ağladı,
Yusuf'un sesini işitip,
Deve yere çöker.
Sürseler de kalkmadı,
Kervandakil hayret eder.
Çöküp bozladı,
Yusuf bunu gördükten sonra,
Hasretleri çoğaldı.

*Devenin söylediği sözler,
Canına tak eder.
İçi yanıp, duygulanıp,
Yüzüstü düşer.
Nasıl sabredecek,
Hâlinin öyle olduğunu,
Dinledikten sonra babasının (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 543-544).*

Kıyssaîy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'nde geçen deve, konuşması bakımından konuşan deveye, Yusuf'a babasından haber getirmesi bakımından da yardımcı deveye örnek teşkil etmektedir.

4.2.6. B211.2.4. Konuşan Kurt

Yusuf kıssalarında geçen kurt, her şeyden evvel konuşma kabiliyetine sahiptir. Kıssadaki hadiseye göre, kardeşleri Yakup'a Yusuf'un bir kurt tarafından yendiğini söylemişler. Yakup, oğullarına inanmayıp Yusuf'u yediği söylenen kurdu bulup getirmelerini istemiş. Onlar ağzına burnuna kan bulaştırıp bir kurdu tutup getirmişler, "Yusuf'u yiyen kurt bu" demişler. Yakup, kurda Yusuf'u niçin yediğini sormuş. Allah, kurdudillendirmiş. Bütün olup biteni anlatan kurt, masumiyetini ispat etmek için "Bize peygamberlerin eti haramdır" demiş. Bunun üzerine Yakup, kurdu salıvermiş:

*- Ey, kurt, Yusuf'umu neden yedin,
Gömleğini korkup parçalamayıp bütün koydun.
Peygamberin çocuğunu yiyip, (beni) ağlatıp,
Allah'tan ne sebepten korkmadın?
Bir Allah kurda emretti,
Önünde İsrail'in "Konuş" dedi.
Allah'ın kudretiyle dillendikten sonra,
Yakup ile kurt o zaman konuşur artık.
Kurt söyledi: -Yusuf'u görmedim,
Hem de nerede olduğunu bilmiyorum.
Vallahi, efendi, çocuğunu ben görmedim,*

Günahsızım, ey, efendi, sözümü anla!

Kendiniz kerametli Hak Peygambersiniz,

Allah'ımdan bihaber olmazsınız.

Allah bilir, siz de biliyorsunuz,

Eti bize haramdır Peygamberlerin.

Beni İsrail, dinle benim sözümü,

Mısır'dan yeni geldim ben kendim.

Bir yavrum vardı, düşmana kaptırıp,

Ağlamaktan hiçbir şey görmez iki gözüm.

Yavrumu düşman kapalı on yedi gün oldu,

O zamandan beri ağzıma bir şey koymadım.

Bir dağda ağlıyordum,

Hepsi yalan, günahsız yere getirdiler.

Ey, efendi, özüüm de hak, sözüm de hak,

Maazallah şahittir yaradan Hak.

Kan sürüp ağzıma getirdiler,

Günahsızım, ey, efendi, sözüme

Yakup Peygamber kurdun sözüne inandı.

Kendi eliyle kurda aş yedirdi.

“Bu ölümü Allah verdi” deyip,

Destur verip kurdu salıverdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 467-468).

4.2.7. B.60 Konuşan Balık

Ögel'e göre, Türkler, atlı ve hayvancı bir kavim olduklarından balık ve balıkçılığa olan ilgileri azdır. Fakat ırmak balıklarına olan ilgileri ise çoktur. Dünyanın bir balık üzerinde durduğuyla ilgili inanışın Türklere dışarıdan geldiğini belirtmiştir (1995: 534). Türk ve İslam inanışlarında balığın tasvir edildiği konulardan biri, Yunus'un bir balık tarafından yutulduğu ve kurtuluşudur. Bu efsane Kur'an'da da geçmekle birlikte menşe bakımından İncil'e dayanmaktadır. Anlatılarda bu balık “yunus balığı” ile özdeşleştirilmiştir (Boratav, 2012: 38). Yunus Peygamber'in balık tarafından yutulduğu ve kurtuluşu şöyle olmuştur:

Yunus (a.s), Allah tarafından Ninova halkına gönderilmiş. Onları Allah'ın birliğine davet etmesine rağmen Ninova halkı puta tapmaya devam etmiş. Bunun üzerine Yunus, Allah tarafından size azap gelecek ve kırk güne kadar Ninova şehri batacak diye halkı korkutmaya çalışmış. Halk bunu önemsememiş. Yunus, onlara güvenmiş, Dicle kenarına gelmiş, bir gemiye binmiş. Fakat gemi yürümemiş. Gemi reisi “İçimizde suçlu bir adam olmalı, kura atalım, kim çıkarsa onu denize atalım” demiş. Kura atmışlar, Yunus, çıkınca “suçlu benim” deyip kendisini suya atmış. Onu büyük bir balık yutmuş. Yunus, balık karnındayken yaptığına pişman olup tövbe etmiş. Allah tövbesini kabul edince balık onu kusarak çıkarıp bir kenara atmış (Cevdet, 1972: 32-33).

Balık motifi, Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Ziliyhanî Mäselesi'nde kervanla Mısır'a yolculuk yaparken Hz. Yusuf'un Nil Nehri'nde yıkanması ve bu sırada vücudunun görünmemesi için bir balığın kendisine perde olması şeklinde anlatılmış. Yusuf, Mâlik Duğar'ın isteği üzerine Nil'e girmiş. Nehre girip yıkandıktan sonra balıklar padişahı, çocuk sahibi olabilmek için Yusuf'tan kendisi için dua etmesini istemiş. Yusuf, dua etmiş. Allah, o balığa iki çocuk ihsan etmiş. O balıklardan biri Yunus'u, diğeri de Süleyman'ın yüzüğünü yutmuş:

O akarsuda bir büyük balık vardı,

Sudaki balıklara emir verdi.

Edebinizi koruyup balıklar, bakmayınız,

Allah'ın peygamberi akarsuya girdi.

Onu işitip balıkların kaçtı hepsi,

Büyük küçük, genci yaşlısı cümlesi.

Yusuf Nebi hürmetiyle cümlesi edebini koruyup,

Bakmayıp kaçıp gitti ondan uzağa.

O balıkların üstünde gusül aldı,

Nuru yine bin kat fazla oldu.

Cennetten hulleler eline alıp,

Cebrail o vakitte hemen geldi.

Yusuf Nebi yıkanıp gusül aldıktan sonra,

Yanına giyiminin geldikten sonra,

Deminki balık Yusuf'tan rica etti.

Hulle giyip gönlü şat olduktan sonra.

*Yusuf'a söyledi o zaman o balık,
Baht ve devlet nasip etti bana Cebbar Halık,
Bu sudaki balıkların padişahıym,
Allah'ım nasip etti padişahlık.*

*Balıkların padişahıym, devletim çok,
Dolaşıp gördüm kendim bir hayli yol,
Dünyada bir çocuğa muhtaçtım,
Ya efendi benim için bir dua et.*

*Allah sizin duanızı eder kabul,
Fazlıyla Tanrım bana nasip eder oğul.
Ben ölürsem yerime varis olup,
Ardımdan öldükten sonra dua eder o.*

*Yusuf Peygamber balığa dua etti,
Allah'ım (Yusuf'un) duasını kabul etti.
Kendileri kerametli ve padişah,
O balığa mevlam iki oğul nasip etti.*

*İki yavru olmuş kerametli,
O balıklardan biri Yunus'u yuttu.
Diğeri Süleyman'ın yüzüğünü yuttu,*

*Dünyadan padişah olup onlar da göçtü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı,
KıssaVIII:495-497).*

4.2.8. B279.2. Hayvanların Tutumlarıyla İlgili Yemin

Kıyssaıy Haziret Yüsif Alâhiyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde kurt, Yusuf'u yemediğine dair Allah'ı şahit tutmuş:

“Kurt söyledi: - Yusuf'u görmedim,

Hem de nerede olduğunu bilmiyorum.

Vallahi, efendi, çocuğunu ben görmedim,

*Günahsızım, ey, efendi, sözümü anla!” (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı,
KıssaVIII: 467).*

4.3. C. Yasak

4.3.1. C400.Konuşma yasağı

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da Mollalar, “Ene'l-Hak” sözünü söylememesi için Mansûr'a tembihte bulunmuşlar.

Üç yüz molla, Mansûr'u ortaya aldı.

“Bu sözü söyleme” diye cevap verdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 295-396).

4.3.2. C420. Sırrını Açıklama Yasağı

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhannî Mâselesi'nde

Yakup, Yusuf'a gördüğü rüyayı kimseye anlatmamasını tembihlemiştir:

Hiç kimseye bu rüyayı söyleme hiç (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 443).

Mâlik Duğar, “Sizi bana satanlar kimlerdi? Ne sebepten sattılar seni bana?” diye sorduğunda Yusuf sırrını açıklamamış:

Yusuf söyledi: - O sırrımı hiç söylemeyeceğim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 517).

Yusuf, Mâlik Duğar'a peygamber olduğunu kimseye açıklamamasını istemiş:

Benim sırrımı hiç kimseye söyleme sen (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 516).

Züleyha, dadısına Yusuf'a âşık olduğunu kimseye söylememesini tembihlemiştir:

Kimseye söyleme, ana, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 522).

Yusuf, Mâlik Duğar'a kendisini gördüğünü kimseye söylememesi hususunda tembih etmiş.

“Ben Yusuf'u gördüm” diye kimseye söyleme (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 517).

Yusuf, devenin sahibine sırrını açıklamamış:

Sırrımı (sana) söylememe izin yok (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 550).

4.3.3. C... Cebrail'in Sidre'den İleri Gidemeyişi

Mi'râciyelerde Cebrail, Sidre'ye kadar Hz. Peygamber'e refakat etmiş, kendi makamı Sidretü'l-Müntehâ'da durmuştur. Hz. Muhammed, ona daha ileriye gitmeyi teklif etmiştir. Buna mukabil Cebrail, “Bir parmak ileri gidersem yanar, yok olurum” deyip Hz. Peygamber'in teklifini reddetmiştir (Akar, 1987: 257).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı varyantı ile Anadolu sahasındaki mi'râciyeler arasındaki motif farklılıklarından biri budur. Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı varyantında bu motif mevcuttur. Fakat Cebrail, Hz. Peygamber'e Sidre'ye değil, Afak denen yere kadar refakat etmiş, Ayrıca Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı varyantında Cebrail'in makamı Afak'tır. Nitekim şu ifadeler bunu teyit etmektedir:

Sidretü'l-Müntehadan öteye geçti,

Afak denen yere vardı.

Bundan öteye gitmeye buyruk yok deyip,

Cebrail orada durup kalmış.

Bu Afak, benim kendimin girdiği yer,

Yoktur bundan öteye benim göreceğim yer.

Bundan öteye ben gidersem dergâhına,

Ya Resul, kanadımın ucu yanar (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 357-358).

4.3.4. C755. Bir İşi Muayyen Bir Zamanda Yerine Getirme

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Zengin tüccar, birkaç gün içinde düğün yapacaktı:

Birkaç gün içinde düğün yapacak bir meşhur zengin (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 238).

4.4. D. Sihar

D0-D699 DÖNÜŞÜMLER

4.4.1. D.... Koyun, Deve ve Yılkının Yılan ve Çıyana Dönüşmesi

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı’nda

Sarañbay, kabre girdiğinde kendikoyunu, devesi ve yolkısı yılan ile çıyana dönüşmüş:

“Ben deven, ben koyunun, ben yolkın” deyip,

Yılan ile çıyan bastı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 424).

4.4.2.D1144. Sihirli Merdiven

Mi’râc

Mi’râc, Arapçada “kendisiyle yükseğe çıkılan şey, merdiven” anlamındadır. Din kültüründe, mi’râc, Hz. Muhammed’in Mescid-i Aksâ’dan birinci kat göğe kadar taşıdığı kabul edilen nakil aracıdır. (Akar, 1987: 224). Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı’nın varyantında geçen şu ifadelerden mi’râcın binit olarak kullanıldığı sonucunu çıkarmak mümkündür:

Allah’ın dostuna vermiş değer,

Bu yolda verdi fazlasıyla beş şeyi.

Biri Burak, biri Miraç, biri Refref,

Yine meleğe binip gitti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 357).

4.4.3. D1171.12. Sihirli Leğen

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhanıñ Mäselesi’nde sihirli leğen, konuşan leğen olarak kıssalarda yer alır. Yusuf’a ağabeylerinin yaptıkları hakkında bilgi vermiştir:

Leğene padişah gelip vurdu sopa,

“Dinleyin” deyip hepsini yanaştırdı.

Yusuf’a ağabeylerinin ne yaptığını,

Altın ölçek anlattı baştan sona (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 603-604).

4.4.4. D1520.19. Halı Aracılığıyla Sihirli Taşıma(Refref)

Arapça “ince, yumuşak kumaş; kenar saçağı, döşek, döşeme, minder, yastık; kuşu çok olan çimenlik; dalları salkım salkım olan ağaç” anlamlarında olan refref, din kültüründe, Mi’râc gecesı Hz. Muhammed’i Sidretü’l Münteha’ya taşıdığına inanılan binitin adıdır (Cebecioğlu, 2005: 513). Gerek Parlatır’ın gerekse de Develioğlu’nun Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde Refref’in “Yatak, döşek, minder, yastık” gibi anlamları bulunmaktadır (Parlatır, 2006: 1396; Develioğlu, 2012: 1932). Anadolu sahasındaki mirâciyelerde hem rengi hem güzelliğı hem de büyüklüğü hakkında bilgi verilmiştir: Refref, yeşil renklidir. Gözlerin hiç görmediğı kadar güzel ve iki ufku kaplayacak kadar büyüktür (Akar, 1987: 226).

Refref, yolculuğı sırasında Hz. Muhammed’in istifade etmiş olduğı beş binitten biridir. Refref, metinde Burak kadar öne çıkmamış, aksine birkaç mısrayla geçirilmiştir:

Bu yolda verdi fazlasıyla beş şeyi.

Biri Burak, biri Mi’rac, biri Refref (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 357).

Yeşil renkli oluşu haricinde Refref hakkında tasvire yer verilmemiştir.

Münteha’dan görmüş o Afak’ı,

Yeşil refref serip ihata etti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 357).

Bakırğan’da Refref’in uçup yere indiğini görülür; “Ref-ref inüben geldi, Ol Resûl Ref-ref’e bindi” (Güzel, 2008: 453).

Bakırğan’da hem yere serildiğini, hem de havada uçtuğı düşünöldüğünde refrefin uçan bir halı veya minder olduğı fikri ileri sürölebilir.

4.4.5. D... Sihirli Üfürük

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı’nda

Hz. Ali, baygın olan Sarañbay’aüflemiş:

Ali Batur bir defa üfürmüştü,

O zaman başını kaldıracıldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 425).

4.5. E. Ölüm

4.5.1. E63. Dua Ederek Diriltme

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de şehzade memleketine hasta olarak dönüp ölür. Gülçahra, şehzadenin kabrinde dua eder. Ağlarken şehzade dirilir:

Dua edip Allah'a yakarıp yüzünü açtım,

Gözyaşımı üstüne su gibi akıttım,

Sahiden öldün mü diye ağlarken,

O anda bismillah deyip gözünü açtın (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 277-278).

Dua neticesinde dirilme Kerem ile Aslı Hikâyesini hatırlatmaktadır. Kerem ile Aslı Hikâyesinin Türkmen ve Horasan (Doğu) varyantlarında Aslı, ölen Kerem'in mezarında kırk yıl beklemiş. Sonra bir gün dua etmiş, Kerem dirilmiş (Duymaz, 2001: 73).

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Keşmir ve Kerem ile Aslı arasındaki farklılık kahramanların mezarlarda bekleme süreleriyle ilgilidir. Aslı Kerem'in mezarında kırk yıl beklemiş. Aynı şey, Gülçahra için söz konusu değildir. Gülçahra kabre gelir gelmez dua etmiş. Sonrasında şehzade dirilmiştir.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Keşmir'de dikkati çeken bir başka motif de şehzadenin ağzından kızıl kıvılcım çıkmasıdır. Bu hadise, ölüp dirildikten sonra Gülçahra ile kavuşup muradına ereceği sırada gerçekleşmiştir.

4.5.2. E.751. Kıyamet Günü Ruhlar

Mi'râciyede kıyamet gününde dirilecek ruhlardan bahsedilmiştir; kıyamet gününde insanlar yeniden dirilecek ve mahşer meydanında toplanacaktır. O gün cehennem üzerinde Sırat köprüsü kurulacaktır. Kimileri Sırat'ten geçerken, kimileri yol alacaktır. Günahı çok olan bendelerse bocalayacaktır:

Kıyamet günü olduğunda,

Canlar toplanıp dolduğunda,

Sırat'a götürdüklerinde,

Ümmetin (hali) ne olacak?

Melekler ardına düştüğünde,

Kimi kimseler Sırat'ten geçer,

Kimi kimseler yol alır.

Günahı çok olan bendeler,

Kıyamette neyler?(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 363).

4.6. F.Harikuladelikler

4.6.1. F200-F399 Periler ve Cinler

Kıssalarda cin karşılığında “cın” (Farsçadaki karşılığı div için diyüw), peri karşılığında “peri” yahut “feri” kelimeleri kullanılmıştır.

Cinlerin dişilerine “peri” denmektedir. Güzellik ve yardımseverliğin sembolüdürler (Duvarcı, 2005: 131). Kıssalarda perinin şekli ve vasıfları hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Cin, sözlükte “örtmek, örtünmek, gizli kalmak” anlamlarına gelen Arapça cenn kökünden türeyen bir isimdir. Bu mefhum, Farsçadaki perî ve dîv kelimelerine tekabül etmektedir. Bununla birlikte cin, terim olarak “duyularla idrak edilmesi mümkün olmayan, ilâhî emirlere uymakla yükümlü tutulan ve mümin ile kâfir gruplarından meydana gelen ruhanî mahlûklardır” (Şahin, 1993: 5). Cinlerin renkleri, genellikle siyahtır. Bu mahlûklar, yumuşak, çok parlak ve çok güzel siyah tüylere sahiptir (Taner, 1983: 12). Kıssalardacin tasvirine de yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu husus da kıssalarda müphem kalmıştır.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Misali, yabanda dolaşan peri ile cin (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 315).

mısraında geçen yaban peri ve cinlerin barındıkları yerlerden bahsedilmesi mühimdir. Çünkü kenefler, değirmenler, samanlıklar, mercekler, çöplükler, eski ahırlar, dağ başları ve çöller gibi ıssız yerler, ormanlıklar, kuytuluk yerler, bataklıklar gibi tüm pis yerler peri ve cinlerin barınak yerleri arasındadır (Taner, 1983: 12).

Cinlerle ilgili üzerinde durulması gereken asıl husus, kılık değiştirip envai türde şekillere girmesidir. Onlar, kimi insana insan biçiminde, kimine de hayvan ya da eşya gibi biçimlerde görünmektedir (Taner, 1983: 12).

Kıyssaîy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'nde cinler, kılık değiştirip insana insan biçiminde görünmektedir. Kıssada, Mağrip diyarından gelen Züleyha, Kıtır şahıyla izdivaç ettikten sonra evlendiği kişinin rüyasındaki kişi olmadığını görüp hüsrana uğramıştır. Fakat Allah, Züleyha'yı Yusuf'a saklamak için onu muhafaza etmiş, Kıtır şahını cin kızıyla birleştirmiştir:

Allah sağ salim muhafaza etti Züleyha 'yı,

Yusuf için muhafaza etti Tanrım onu,

Züleyha diye cin kızını severdi Kıtır Şah,

Cin kızıyla birleştirmiş (onu) Cebbar Gani.

Züleyha o Kıtır'a muti olmaz,

Gece olunca kendini koruyup ona yaklaşmaz.

Züleyha diye cin kızını severdi,

Kıtır Şahı olup bitenden habersizdi(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 512).

4.6.2.F400-F499.Şeytanlar(İblis/Azazil)

Sözlükte “uzaklaşmak, haktan ve hayırdan ayrılmak, muhalefet etmek” anlamındaki şatn (şütûn) veya “öfkesinden yanıp tutuşmak” mânasındaki şeyt kökünden türediği ileri sürülen şeytan, insana musallat olup, onu aldatarak yoldan çıkarıp günah işlemeye sevk eden ruhanî varlığa denir (Çelebi, 2010: 99). Şeytan figürünün ortaya çıkmasında, Ken'ân, Mısır, Bâbil ve Pers kültürlerindeki iyilik-bereket tanrılarına veya başkahramanlara savaş açan yer altı tanrılarıyla birlikte iblisler gibi ruhanî çeşitli varlıkların ve buna bağlı iyi-kötü düalizminin etkisi büyük öneme sahiptir (Gürkan, 2010: 103). Şeytan çeşitli mitolojilerde kötülüğün timsali olarak kendine yer edinmiştir. Yahudi, Hristiyan ve İslam geleneğindeyse, Hz. Adem'e secde etmemesi sebebiyle cennetten kovulan ve Allah'ın emrine itaat etmeyip başkaldıran melek görünümündedir (Duvarcı, 2005: 131).

Şeytan, Kur'an-ı Kerim'de on biri iblis olmak üzere toplamda seksen sekiz yerde geçmektedir (Çelebi, 2010: 99). Şeytan,insanlarda kötü bir intibaya yol

açtığından resim ve karikatürlere insan gövdeli, boynuzlu, sivri kulaklı, kuyruklu, elinde mızrağı bulunan korkunç bir varlık şeklinde tasvir edilmiştir (Duvarcı, 2005: 131). Kendisine ayartıcı, yalancı, asi, Tanrı ve insanın kadim düşmanı gibi birtakım olumsuz özellikler atfedilmiştir (Gürkan, 2010: 103). Türkçede şeytan azapta gezmek, şeytan dürtmek, yüzünü şeytan görmek, şeytan kulağına kurşun, şeytanın bacağına kırmak, şeytana pabucu ters giydirmek gibi pek çok deyimde adı geçen bu habis varlık insanlarda olumsuz bir intiba bıraktığından oldukça kötü şöhrete sahiptir (Duvarcı, 2005: 131). Bu tarzda deyimler kıssalarda da yer almaktadır: Şeytan ayda- “Şeytan dürt-”.

Kıssalarda, hem şeytan “şeytan”, hem de iblis “iblis” şekli mevcuttur. Daha çok bu varlığın insanları aldattığına ve Allah tarafından lanetlendiğine dikkat çekilmiştir:

İblisin aldatmasına uyacak mısınız?(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 451).

Melun iblisin muradını boşa çıkardı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 537).

Şeytanın aldatmasından koru Allah'ım (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 526).

Azazil

İslamî literatürde şeytanın Adem’e secde etmeyip Allah’a başkaldırmadan önceki adıdır (Hançerlioğlu, 2000: 69). Azazil, Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Keşmir’de görülen motiflerdendir. Azazil, mağrurluğundan Hz. Âdem’e secde etmemiş:

Kendini beğenmişlikten Azazil şeytan olmuş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 270).

4.6.3. F575.1. Harikulade Güzellikte Kadın

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de

Yüzünü gören kimselerin kendinden geçmesi, güzellik bakımından kendinden üstün birine varacağını söyleyip herkese meydan okuması Gülçahra’nın harikulade güzelliğe sahip bir kadın olduğunu göstermektedir:

Kendisi güzel ve akıllı bir bilge.

Yüzün gören kimseler bir defa kendinden geçer (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 233).

Akıl, gösteriş, mizaç, güzellik bakımından,

Kendimden üstün kimseye varırım, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI:234).

Kıyssaıy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Züleyha, harikulade güzelliğe sahip bir kadındır:

Züleyha kıızıydı o padişahın,

Dünyada insanoğlundan güzellikte üstün (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 504).

4.6.4. F575.2. Yakışıklı Adam

Kıyssaıy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf'un cemalinin güzelliğine herkes hayran kalmış:

Yusuf'un cemaline hayran kalıp,

Yüzüne bakadurdu hepsi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 490).

Kıyssaıy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Şehzade yakışıklı adamdır:

Aklını, ilmini ve güzelliğini,

Allah'ım yakıştırap vermişti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 237).

4.6.5. F610. Çok Kuvvetli İnsan

Kıyssaıy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Hız. Ali, çok güçlü kuvvetli kimsedir. Bir vuruşla ejderhayı öldürmeye muktedirdir. Doğuda ve batıda ne kadar düşman varsa hepsini yerle yeksan edebilecek bir kuvvete sahiptir. Yüzbin eri bir kılıçla yıkabilecek korkusuz bir cengaverdir. Bilindiği üzere Hız. Ali, gücü kuvveti sayesinde Uhud gazvesinde

“Ali’den başka er yok, Zülfikar’dan başka kılıç” diye kendisine seslenen Cebrail’in övgüsüne mazhar olmuş bir kimsedir.

4.6.6. F715 Olağanüstü Irmak

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı’nda

Berber memleketinde şehri basan, sayısız kulun önüne set çekemediği bir ırmak vardır:

Basar bir ırmak şehrimizi,

Set çekeceğiz diye bitirdik varı yoğumuzu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 398).

Sayısız kul set çekememiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 404).

4.6.7. F833. Olağanüstü Kılıç

Zülfikar

“Sahip” anlamına gelen zû ile “omurga, bel kemiği” anlamlarına gelen fekâr kelimelerinin terkiinden meydana gelen zülfikar, Hz. Ali’nin iki tarafı keskin, ortası yivli kılıcının adıdır (Öz, 2013: 554). Ali’den başka er yok, Zü’l-fikâr’dan başka kılıç yok anlamına gelen ve aruzun fâilâtün fâilâtün fâülün vezninde olan Arapça sözün aslının “Lâ fetâ illâ Ali La seyfe illâ zü’l-fikâr” olduğu ve Uhud savaşındaki yararlılığı dolayısıyla Cebrail tarafından Hz. Ali hakkında söylendiği rivayet edilmektedir. Zülfikar, Farsça, Türkçe birçok şiirde geçmektedir (Gölpınarlı, 1977: 214) Cebrail tarafından söylendiği rivayet edilen bu söze, Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi’nde rastlıyoruz:

Ondan sonra lâ fetâ illâ Ali,

Dinsize üstün kıldı Tanrım onu.

La seyfe illâ zülfikar diye meşhur etmiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 441).

Zülfikar, Hz. Ali ile özdeşleşen efsanevî kılıçtır (Çetin, 1997: 423) Anadolu sahasındaki Kan Kal’ası Cengi’nde zülfikar, yetmiş arşın uzamaktadır. Her hamlede bazen kırk, bazen de seksen kâfiri helak etmektedir. Hatta yirmi dört bin kişiyi yere

serecek bir kudrete sahiptir. Kâfiri atıyla beraber kesecek kadar keskindir (Töret, 2016: 98). Keza Umman Cengi’nde yüz elli arşın, Mukatil’de kırk arşın uzamaktadır (Çetin, 1997: 424-426).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı’nın Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnî Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı’nda zülfikarın özelliklerinden bahsedilmiştir. Zülfikar bir dağı ikiye ayırabilecek ve Kök Ögüz ile yüz yedi arşın uzunluğundaki bir ejderhayı kesebilecek kudrete, yedi kat yere kadar gidebilecek bir özelliğe sahiptir:

*Orada bir büyük dağ varmış,
Dağa varıp kılıcını çekmiş.
O dağı Zülfikar ile ikiye bölüp,
Yarısını ırmağa götürüp yerleştirmiş.*

*Ortadan bölüp başına vurdu,
Zülfikarı yedi kat yere gitti.
Cebrail çabucak yer altına girip,
Ucundan Zülfikar’ı yakaladı.*

*Yıkıldı iki parçaya ayrılıp o ejderha,
Allah yardım ettikten sonra Ali Haydar tarafından.*

Ejderhanın başını alıp gelmişti,

Gördü ve hayret etti Berber Şah(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 404-405).

4.6.8. (T)F980.4 Döldül

Hız. Ali’nin ayrılmaz parçasıdır. Boz renklidir (Çetin, 1997: 417). Döldül, Mısır Meliki Mukavkıs tarafından peygambere hediye edilmiştir. Peygamber de Hız. Ali’ye vermiştir (Mattei, 2004: 25). Bu katıra, çevikliği ve hızlı yürüyüşünden dolayı “kirpi anlamında Döldül adı verilmiştir (Çetin, 1997: 417). Hız. Ali etrafında teşekkül eden menkıbelerde bir kahramanlık sahnesi varsa, muhakkak Döldül ve Zülfikar da bulunmaktadır (Kalafat, 2014: 25).

Hız. Ali’nin Döldül ve Zülfikardan başka güvencesi yoktur:

Oturan halk düşünür: Ne verecek? diye,

Vardı Döldül’ü ile Zülfikarı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 393).

Üzerinde durulması gereken asıl husus Düldül'ün süratidir. Berber Cengi'nde onun süratinden bahsedilmiştir:

Aylık yolu Düldül ile beş günde gidip,

Medine şehrine hızla geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 401).

Bunun dışında kıssalarda Düldül'e sahibini taşımaktan başka bir rol verilmemiştir:

(Fakir) Düldül'ün yine üstüne bindi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 400).

Kıyssaîy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda adlı kıssada Düldül'ün yalnızca olağanüstü süratinden bahsedildiği için bu bölümde değerlendirilmiştir.

4.6.9. F1063. Realist Rüya

Kıyssaîy Muhammed Rasuwl Allanıñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi adlı kıssa rüya motifi üzerine kuruludur. Sırasıyla Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Aişe, Fâtıma, Hasan ile Hüseyin rüya görmüş, Hz. Peygamber bu rüyaları tabir etmiştir. Sekiz kişinin rüyası, Ferial Ghazoul Hopkins'in, Türk Halk Edebiyatında rüya motifinin mahiyetlerine göre yaptığı tasnifte ilk grupta yer alan kehanet bildiren rüyalardandır (Günay, 2011: 127). Tıpkı Yakup ve Yusuf peygamber gibi Hz. Muhammed'in de rüya tabirinde işinin ehli olduğu bilinmektedir. Zira Hz. Muhammed, hem kendisinin hem de arkadaşlarının rüyalarını tabir etmiş ve ettirmiştir. Nakledilen bir rivayete göre kocası ticaret maksadıyla uzak ülkelerde seyahatte bulunan bir kadın gördüğü rüyayı Hz. Muhammed'e anlatmış, o da, kadına "Kocan yakında dönecektir inşallah ve sen de salih bir evlat dünyaya getireceksin" demiştir. "Tabakatü'l-Muabbirîn" adlı eserde İbrâhim, Yakup, Yusuf, Danyal, Zülkarneyn, Muhammed Peygamberler birinci tabakada bulunan rüya tabircilerdendir (Yüksel, 1996: 92-97).

Hz. Muhammed'in vefatından önce Medine'de sekiz kişi rüya görmüştür. Kıssada peygamberin vefat edeceği yakınlarının rüya görmesi ve çeşitli semboller vasıtasıyla işaret edilmiştir. Rüya görenlerden ilki, Hz. Ebû Bekir'dir. O, üzerine giydiği gömleğin yere düştüğünü görmüştür. Hz. Muhammed,

Üzerine giydiğin gömlek yere düştüyse,

Ahret yolculuğu bize yakın, dedi

diye cevap verip rüyayı kendisinin yakında vefat edeceği şeklinde tabir etmiştir (Qosan, 2005: 299).

İkinci rüya gören kişi, Hz. Ömer'dir. Rüyasında mührünün kaybolduğunu görmüştür:

Elimdeki mührüm ikiye ayrılıp,

Mühür yere düşüp kayboldu, dedi.

Mührün kaybolması, Hz. Peygamber'in vefat edeceğine işaret etmektedir (Qosan, 2005: 300).

Hz. Osman rüyasında elindeki Kur'an'ın yere düşüp kâğıdının parça parça olduğunu görmüştür. Peygamber;

Bu dünyadan ben göçüp sizler kalınca,

Ashabım parça parça olacakmış.

şeklinde bu rüyayı tabir etmiştir. Nitekim Müslümanlar arasındaki ilk fikir ayrılıkları ve kargaşalar Hz. Osman döneminde başlamıştır.

Hz. Ali ise, rüyasında zırhının yere düştüğünü görmüştür. Peygamber rüyasını;

Giydiğin zırhın yere düştüyse,

Babanız bu dünyadan gider, dedi.

diye tabir eylemiştir.

Kıssada, beşinci rüya gören kişi Hz. Âişe'dir. Rüyasında kara çarşaf örtünmüştür. Rüyada karalar giymek ölüme işaret etmektedir. Peygamber, Âişe'ye kara günlerin geleceğini söylemiştir. Kara gün ile kara çarşaf arasında bir münasebet kurulduğu şüphesizdir. Karalar örtünmek, kara dikmek, karalar giyinmek gibi inançlar, bütün dünya halklarında bulunan matem tutma âdetidir (Qosan, 2005: 300).

Biz ölürsek kara günler gelecekmiş,

Ki başına kara çarşaf örtündün.

Kıssada, Fâtıma, rüyasında giydiği kürtenin¹ parça parça olup söküldüğünü görmüştür. Peygamber, bu rüyayı da yakında kendisinin dünyadan göçeceği şeklinde tabir etmiştir:

Kürtenizin yakası söküldüyse,

Çaresiz kalıp babandan oldun cüda.

Burada Fâtıma'nın kürtesinin yakasının sökülmesi ile kefen arasında bir münasebet kurulmuş olsa gerek. Zira Anadolu folklorunda kefene “yakasız gömlek” de denilmektedir. Hatta bununla ilgili Anadolu folklorunda “*Yakasız gömlek giyesi*” gibi ilençler dahi mevcuttur (Örnek, 1971: 97).

Kıssada, Hz. Hasan da rüya görmüştür. Rüyasında başındaki börkünün, ayağındaki pabucun yok olduğunu, tabanına bata bata yürüdüğünü söylemiştir. Baştaki börk, Hz. Muhammed'in kendisini, pabuç da neslini işaret etmektedir. Peygamber, Hasan'ın rüyasını “*Ben göçünce düşmanlar, size zulmedecek*” diye tabir etmiştir. Rüyada tabana taş batmayla eziyet arasında münasebet kurmuştur. Nitekim Hasan ile Hüseyin, Peygamber'in vefatından sonra pek çok sıkıntılara katlanmak mecburiyetinde kalmıştır (Qosan, 2005: 301).

Kıssada, son olarak rüya gören kişi Hz. Hüseyin'dir. Rüyasında bir tahtın tamamıyla süslendiğini, Hz. Muhammed'in o tahta oturup kaybolduğunu görmüştür. Peygamber:

Rüyanda tahta oturup göğе yükseldiysem,

Dedeniz, artık bu dünyaya gözlerini kapayacakmış.

diye bu rüyayı tabir etmiştir.

Kıyssaîy Hazret Yûsif Alâhiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Rüya tabiri, İslamî gelenekte nurânî ilimlerden sayılmaktadır. En eski rüya tabircisi ise, Hz. Yakup kabul edilmektedir. Ondan sonra gelen oğlu Yusuf ise, rüya tabirciliğinin piri olarak görülmüştür (Yüksel, 1996: 91).

Yusuf, on bir yaşına geldiğinde rüyasında bir güneş ile on bir yıldızın, bir dolunaya secde ettiğini görmüştür.

¹**Kürte** İşlenmiş deriden veya kumaştan yapılan kış elbisesi.

Halk Hikâyesi Olarak Yusuf ile Züleyha adlı tez çalışmasında Özkan Daşdemir, Yusuf'un bu rüyasını şöyle açıklamıştır:

“Yusuf ile Züleyha hikâyesi rüya motifi üzerine kurulmuştur. Hikâyenin başında çocuk Yusuf'un gördüğü rüya hikâyenin sonunda gerçekleşir. Arada birçok olay yaşanır. Fakat Yusuf'un nihai yükselişi rüyaları doğru yorumlaması sayesinde gerçekleşir. Yusuf Peygamber'in gördüğü rüyanın ileride vuku bulması yardımcı rüyalar yoluyla sağlanır. Yusuf hikâyesi hakkında yapılan çalışmalarda hikâyedeki rüya motifi üzerinde uzun uzadıya durulduğu gibi Şemseddin Nuri, kitabını En Güzel Kısas ve Gerçekleşen Rüya başlığıyla kaleme almıştır. Özellikle batıda Yusuf'un rüyasına ve tabirciliğine atıfla çok sayıda eser verilmiştir.

Hikâye, Hz. Yusuf'un gördüğü bir rüyayla başlar: “Bir gece Yusuf (a.s.) düşünde şöyle görür ki ay ve gün inerler, Yusuf (a.s.)'ın önünde baş koyarlar ve secde ederler. Hazreti Yusuf sabah olunca bu düşü atasına söyler ve der ki: Ya ata gördüm ki on bir yıldız Ay ve Güneş geldiler bana secde ettiler. Hazreti Yakup düş ilmini iyi bilirdi, dedi ki: Ey oğul bu düşün tabiri budur ki Allah-ü Teâlâ seni aziz eyleye devlet ve ululuk vere karındaşların sana muhtaç olalar... Hak Teâlâ seni karındaşların üzerine güzide kıla ve senin hâlin onların hâlinden iyi ola.” Yusuf'un rüyasını böyle tabir eden Yakup Peygamber, bu rüyayı kimseye söylememesini Yusuf'a öğütler. Buna benzer bir olay Manas destanı anlatıcılarından Keldibek'in rüyası hakkında babasının ona öğüt vermesidir. Ünlü Manasçı Keldibek rüyasında Manas'ı görür, rüyasını babasına anlatır. Babası da ona, gördüğü rüyayı kimseye anlatmamasını söyler. Çocuk Yusuf'un rüyası, Ferial Ghazoul Hopkins'in, rüya motifinin mahiyetlerine göre yaptığı tasnifte birinci gruptaki kehanet bildiren rüyalardandır. Nitekim Yusuf'un rüyası hikâyenin sonunda vuku bulacaktır: “Hazreti Yusuf'un ol on bir karındaşları gelip Yusuf Aleyhisselam'ın önünde yer öptüler.” Yusuf'un rüyasındaki on bir yıldız kardeşlerini, ay ve güneş de babası Yakup ve babasının hanımını (teyzesi/analığı) temsil etmektedir. Rüya Yakup'un Ay, hanımının Güneş ile sembolize edilmesi Türk mitolojisinde görülen ayın erkek, güneşin de dişi olması algısını hatırlatmaktadır. Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi adlı kitabındaki bir rüya örneği Yusuf'un rüyasıyla benzemektedir. Altay Türkleri tarafından anlatılan bir masalda şöyle bir rüya görüyoruz: Rüya sağda güneş, solda da ay duruyormuş. Rüyayı görenin alnında da sabah yıldızı (Zühre) parlıyormuş. Bu rüyanın yorumu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiş olmakla birlikte, Yusuf'un rüyasında olduğu gibi ikbale işaret ettiği açıktır. Muazzez İlmiye Çığ, Yusuf'un gerçekleşen rüyasını, Sümer'deki Tanrı bildirisi rüyalarla bağdaştırma eğilimindedir. Buna dayanak olarak Sargon'un gördüğü rüyayı örnek gösterir.” (Daşdemir, 2012: 177).

Yusuf zindandayken Saki ile Habbaz adlı iki kişi de Melik Reyan tarafından zindana atılmıştır. Saki rüyasında saf üzüm sıkıldığını, kızıl altın kâseye koyup Melik Reyan'a verdiğini, Melik Reyan'ın alıp içtiğini Yusuf'a anlatmıştır. Yusuf, Saki'nin rüyasını Melik Reyan tarafından affedilip vezir yapılacağına tabir etmiştir. Habbaz

da rüyasında başına ekmek alıp yürüdüğünü, tam Melik Reyan'a verecekken kuşların kapıp gittiğini söylemiştir. Yusuf, Habbaz'ın rüyasını öleceğine tabir etmiştir:

*Saki yatıp bir gün rüya görmüş,
- Rüya tabircisi var mı? diye haber gönderip.*

*Yusuf söyledi: - Rüyanı tabir edeyim ben,
Nasıl bir rüya gördün söyle sen.
Saki o zaman Yusuf'a rüyasını söyledi,
-Tabir eyle sen eğer bilginsen, deyip.*

*Saki söyledi: - Uykumda bir rüya gördüm,
Rüyamda üç saf üzüm sıkıyordum.
Kızıl altın kasaye suyunu döküp,
İçti (onu), Reyan'a vermiştim.*

*Habbaz yine: -Bir rüya gördüm, demiş,
Başıma ekmek kaldırıp yürüdüm, demiş.
Ekmeğimi alıp Reyan'a vermiştim,
Kuşlar gelip başımdan kapıp gitti.*

*İkisinin tabir etti Yusuf rüyasını,
-Saki'nin rast getirir Allah işini.
Melik Rayan, sizi veziri yapacak,
Veriniz, bu rüyanızın müjdesini.*

*Habbaz'a söyledi: - Tehlikeli senin rüyan,
Bundan böyle işin rast gitmez.
Çok geçmeden öldürecek Rayan seni,*

*Kuşlar yiyip bitirecek başın ile gövdeni (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı,
KıssaVIII: 539-540).*

Kıssada, Saki affedilip vezirlik makamına getirilmiş; Habbazise, Melik Reyan tarafından öldürülmüştür.

Melik Reyan da bir rüya görmüştür. Saki'nin tavsiyesiyle Yusuf, onun rüyasını yedi yıl bolluk ve kıtlığa tabir etmiştir:

Yusuf söyledi: -Yedi yıl tokluk olacak,

Ucuz olup hububatla cihan dolacak.

Ondan sonra peşinden yedi yıl kadar,

Dünyaya şiddetli kutluk gelecek.

Ondan sonra bereket geri gelecek,

Dünyada Rahman Rabbim rahmet eder.

Dul kadın, yetim çocuk bin koyun güdüp,

Allahualem, ucuzluk, bolluk olacak (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 557).

Daşdemir, Melik Reyan'ın rüyasını şöyle açıklamıştır:

“Sultan'ın rüyasını dosdoğru tabir eden Yusuf, onun iltifatına mazhar olarak Mısır'ın ikinci adamı konumuna yükselir. Benzer motifler başka anlatılarda da vardır. Manas, bir gece, bir rüya görür ve bu rüyaya bir türlü mana veremez. Kırk yiğidini toplar, onlara sorar. Ama hiç kimse bir türlü tabir edemez. Bunun üzerine emir verir. Bulun birisini, o tabir etsin, der. şölenler verir. Bu rüyamı tabir edene, istediği hediye verin, der. Danyal Peygamber, Buhtunnasır'ın (Nebukadnezzar) Kudüs'ü işgali sırasında ele geçirilerek Babil'e götürülür. Tevrat'a göre Kral Nebukadnezzar bir gece bir rüya görür ve müthiş bir iç sıkıntısıyla uyanır. Rüyasını yorumlatmak için bütün bilgeleri çağırır. Kimse yorumlayamayınca hepsinin öldürülmesini emreder. Durumdan haberdar olan Danyal, dua ederek rüyanın yorumunun kendisine bildirilmesini ister. Danyal'a bu sır rüyasında bildirilir. Kralın huzuruna gelerek, rüyasını yorumlar. Bu yorum kralın hoşuna gider ve önünde yüzüstü eğilerek Danyal'a secde eder. Ona büyük hediyeler vererek Babil vilayeti üzerine hâkim tayin eder” (Daşdemir, 2012: 177).

Gerek Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakağa Riyhlat Etken Mäselesi, gerekse de Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Ziliyhanıñ Mäselesi adlı kıssalar rüya motifi üzerine kurulmuştur. Bir başka deyişle rüya, her iki kıssanın da ana motiflerindendir. Görülen rüyalar ve tabirleri bakımından bu iki kıssa arasında benzerlikler söz konusudur. İlk olarak, iki peygamber de rüya tabirlerinde maharetlidir. İkinci olarak her iki kıssadaki rüyalar, mahiyet olarak kehanet bildiren rüyalardandır. Üçüncü olarak görülen rüyalar dosdoğru gerçekleşmiştir. Hz. Muhammed, vefat edip ebedi âleme intikal etmiştir. Hz. Yusuf'un tabir ettiği rüyalar da dosdoğru çıkmıştır. Dördüncü olarak rüyalarda çeşitli sembollerin bulunmasıdır. Bilhassa da Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi'nde rüyalar, baştan sona kötü rüya sembolleriyle anlatılmıştır. Türk mitolojisinde de şahin, yıldırım, kuduz kurtlar, kara deve, kara

saçın uzaması saçın gözleri örtmesi, bilek ile on parmağın kan içinde bulunması gibi pek çok kötü rüya sembolü bulunmaktadır (Ögel, 2005: 574).

Kıyşşaiy Hâziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Ziliyhanî Mâselesi'nde Hz. Yakup da, bir rüya görmüş. Rüyasında on bir kuzu güderken kuzulardan birini, kurdun kapıp gittiğini görmüş:

Kendisi kötü bir rüya görmüştü,

Rüyasını düşünüp Yakup'un yandı bağı.

Çocuklarına söyler: - Ben bir rüya gördüm,

Rüyamda on bir kuzu güttüm.

Kuzulardan birini kurt gelip kapıp gitti,

Bu rüyam nasıl bir rüya diye endişelendim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, Kıssa VIII: 447).

Rüyada on bir kuzuyu güden çoban, Yakup'un kendisidir. O on bir kuzudan biri de Yusuf'tur. Nitekim kıssanın ilerleyen evrelerinde kardeşleri, babalarına parçalanmış bir kanlı gömlek getirip Yusuf'un kurt tarafından yendiğini söylemişlerdir.

Mâlik Duğar adında bir tüccar, rüyasında ticaret yapmak maksadıyla Kenan'a gittiğini, Ad kuyusu çevresinde dolaşırken gökten bir yerlere güneş indiğini, o güneşin gelip eteğinin altına yapıştığını, daha sonra koynundan yükselip göğe uçtuğunu, gökten inci, mercan yağdığını görmüştür. Rüya tabircisine rüyasında gördüklerini anlatmış; rüya tabircisi de onun rüyasını itibarının ve zenginliğinin artacağına, bir kul satın alıp o kulun peygamber olacağına yormuştur:

Mısır'da varmış bir tüccar,

Çok zengin, adı onun Mâlik Duğar.

(Bir gece uyurken) uykusunda acayip bir rüya görüp,

Tabirini tabirciye sordu.

Duğar söyledi: - Uykumda bir rüya gördüm,

Rüyamda ticaret yapmak için Kenan'a gittim.

Semadan güneş iniyor bir yerlere,

Ad kuyusunun çevresinde yürüyordum.

Semadan o güneş gelip yere indi,

Eteğimin altına o yapıştı.

(Girip) eteğimin altından yukarı çıkıp,

Koynumdan yükselip göğ'e uçu.

İnci, mercan yağmur gibi yağdı gökten,

Art arda ben topladım iki eteğimle,

Toplayıp sandığ'a koydum,

Sandık dolup evime sığmadı.

Tabirci bu rüyayı gördüm şüphesiz,

Sevindiğimden gidiyorum gönlüm tutuşup.

Bu rüyam, nasıl bir rüya, tabir eyle,

Tabirci, (ben) dinleyeyim kulak verip.

Tabirci, tabir eyleyiverdi rüyasını onun,

- Zenginliğin artacak artık senin.

Ad kuyusunun çevresinde dolaşırsan,

Bütün halkın üstüne çıkacaksınız.

Yine satın alacaksınız bir kul,

Ağzının içine birlikte bakacak sağ ve sol.

Padişahlardan merteben yüksek olacak,

Hazinesinden Tanrım açacak yol.

Yine Tanrın nasip edecek,

Ne kadar şehir (varsa) adını cümle bilecek.

Din nasip edecek Tanrım uygun görüp,

Gönlüne iman nuru girecek.

Peygamber olacak satın aldığın kul,

Bundan bin kat çoğalacak malı mülkün.

Kâfirlikten kurtulup, Allah'a iman edip,

İki dünyanın rahatlığını birden görün (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı,

KıssaVIII: 469-470).

Kıssanın devamında Mâlik Duğar, Yusuf'u satılığa çıkarmış; Yusuf'u Mısır azizi satın almış ve böylece Mâlik Duğar zengin olmuştur.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir’de de rüya motifi görülmektedir. Gülçahra, bir keresinde altın kerevet üstünde uyurken rüyasında kendisinin bir bağda dolaştığını görmüştür. O bağda bir bulak ve dalında meyvesi olan bir ağaç varmış. Ağacın meyvesinden tatmayı istediğinde bir kerevetin üstünde şehzade yorgan örtünüp yatıyormuş. Gidip yanına yatayım, diye yüzünü açtığında şehzade “Niye geldin ey ahmak, benim ahmak olduğumu nereden anladın, senin aşkın beni bu duruma soktu, hesap günü geldiğinde ahrette hesaplaşacağız” demiş. Sonra yorganı yüzüne örtmüş. Gülçahra rüyasında bunu görüp uykusundan uyanmış:

*Bir gün kız uyudu altın kerevette,
Şehzade kendi memleketine gittiği zaman.
Rüyasında şehzadeyi gördü bu kız,
Dolaşıyormuş bağ-bahçede.
Çarbakta akan bulak, bitmiş ağaç,
Göründü suyun dibinde envai türde ağaç.
Ağacında çeşit çeşit yemiş çok.
Gördükten sonra şaşırdı.
Görmemiş o çarbakta işleri çok,
Birisine yeltendi tadayım diye.
Altın kerevette şehzade yatıyormuş,
Düşünür yanında birlikte yatayım, diye.
Gülçahra geliyor yürüyüp,
Gösterişi şehzadenin haddinden fazla.
İpek yorgan örtünüp yatıyormuş,
Baktı Gülşahra yüzünü açıp.
Yüzünü açıp yanına yaklaştı.
Parlak yüzü bağı aydınlattı,
Bu kıza önem verip bakmaz.
Gülşahra o zaman şaştı.
Şehzade söyledi: - Ey, ahmak, niye geldin,
Benim ahmak olduğumu nereden bildin?
Buraya başıboş geldin ne iş için,*

Alıp git sadakasını bütün halkın.

Dedi ve yorgan ile örttü yüzünü,

Ey, ahmak, sende peyda olsun benim derdim.

Ahirete varınca konuşacağız,

Böyle bir hâle düşürdü aşk ateşin (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 257-258).

Gülçahra'nın bu rüyası, Ferial Ghazoul Hopkins'in, Türk Halk Edebiyatında Rüya motifinin mahiyetlerine göre yaptığı tasnifte dördüncü gruptaki eğitici ve ders verici rüyalardandır. Çünkü bu rüya, kıssada Gülçahra'nın ders çıkarmasına sebep olmaktadır.

Gülçahra, bir rüya daha görmüştür. Bu rüyasında birisi ona sıkıntıdan kurtulacağını haberini vermiştir:

Uykusunda bir rüya görüp uyanır,

Bu rüyam nasıl bir rüya diye sevinir.

Mihnetten kurtulacaksın demiş birisi,

O rüyasını kendisine söyleyip avunur (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 271).

Çiyşşaiy Ködek Balanıñ Hikayatı'nda Hz. Ali, rüyasında Resulullah ile Sabi'nin buluştuğunu görmüştür:

Hazreti Ali bir rüya gördü evine varıp,

Peygamber ile görüştü garip çocuk.

Rüyasında peygamberim cana yakınmış,

Garip sabiyi yanına alıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 630).

4.7. H. İmtihanlar

4.7.1. H11.1 Baştan Geçeni Hikâye Etme

Kıssalarda sık rastlanan motiflerden biri, kahramanın bir başka yardımcı kahramana baştan geçenleri anlatmasıdır.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Halep padişahının kızı hamile kalınca annesi, kızının halini görüp sorduğunda zavallı kız konuşamayıp ağlamış, başından geçeni annesine anlatmış. Annesine “İnsan gibi Ene’l Hak diyen bir köpük vardı, gördükten sonra almaya çalıştım. Önüme gelir gelmez onu yakalayıp yuttum” demiş. Aynı zamanda kızın hamileliği dokuzuncu aya yaklaşırken annesi, babasına kızının başından geçeni anlatmıştır.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra, başından geçen vakaları koyun çobanına anlatmıştır:

Gülçahra başından geçen vakayı anlattı,

Aşk ateşiyle yanıp tutuştuğunu.

Ben kendini beğenmişlikle ettiğimi bulup,

Sonunda garip olup ıstırap çektiğini (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 265-265).

Gülçahra, başına gelen hadiselerden sonra pişman olup ders almıştır. Yukarıdaki “Ben ettiğimi bulup” deyişi, kendikötülükleri nedeniyle kötülöklere maruz kalmak anlamını bildiren, başa gelenler konusunda hatayıönce kendinde aradığının anlatan bir pişmanlık ve ders alma ifadesidir. Hakeza pişman olup ders alma, Mansûr el-Halâc'da da vardır. Halep Şah'ının kızı, keşke köpüğü yutmasaydım, yuttuğuma pişmanım der gibi bir ruh hâli içindedir. Demek ki baştan geçeni hikâye etmede yaşananlardan sonra bir pişman olma ve ders alma söz konusudur.

4.7.2. H300-H499. Evlilik İmtihanları

Pek çok halk hikâyesinde tesadüf edilen evlilik imtihanları yapı itibarıyla birbiriyle benzer özellikler göstermektedir. Ekseriyetle sevdiği kız ile evlenmek isteyen kahraman, evleneceği kız ya da kızın ailesi tarafından önceden belirlenen çeşitli imtihanlara tabi tutulmaktadır. Kahraman o imtihanları geçtiği takdirde, sevdiği kızla evlenme hakkına sahiptir (Bozdoğan, 2013: 86-87). Evlilik imtihanlarında üzerinde durulması gereken bir başka husus da erkek seçiminde nelere, hangi kriterlere dikkat edildiğidir. Mesela Gülçahra'nın kendine talip erkeklerde aradığı kriterler ilim, akıl ve güzelliştir.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de imtihan motifi şöyle anlatılmıştır:

Gülçahra ilimde, akılda ve güzellikte kendinden üstün kimseye varacağını söylemiştir. Birçok şehzade ve beyzade bunu duyup onunla evlenmek için Keşmir memleketine gelir. Fakat kimse Gülçahra'ya üstünlük sağlayamaz. Keşmir memleketine gelenlerden biri de Bağdat padişahının oğludur. O, Keşmir padişahı tarafından saraya davet edilmiştir. Meclis kurulur, şehzade konuşur. Meclislikiler onun ilimde, akılda ve güzellikte eşsiz olduğuna karar verip takdir ederler. Beğenildiğini gören şehzade tebessüm eder. Gülçahra ise, onun bu tebessümünü ahmakça davranış olarak görür. Neticede şehzade imtihanı geçemez. Nitekim şu mısralar bunun delilidir:

Gülçahra söyledi: - Evvela tebessüm etti, der,

Cevabı “maşallah” bildi, der.

Ahmaklara benzer bu mizacı,

Nesine dolaşıyor halk arasında, der.

Ben böyle bir akılsızın layığı değilim,

Biliyorum bu tebessümün yersiz olduğunu.

Ben bir hayli zavallıyı avare ettim,

Övdü ahmak kocakarı nesini.

Nasıl layık olurum ben böylesine,

Benziyor güzelliği doğan aya.

Akılsız ilim vebaldir insanoğluna,

Evvela akıl lazım fakir ile zengine.

İlime, padişahlığa akıl lazım,

(Akıl) İlme ve ahirete olur gölge.

“Akılsız kimse, hayvandır”, diye söz var,

Kişiyeye layık değildir olmadan zeki (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 251).

4.7.3. H500–H899. Zekâ İmtihanları

Stith Thompson'un Motif Index of Folk-Literature çalışmasındaki İmtihanlar grubunda dördüncü ana başlık zekâ imtihanlarıdır. Kıssa kahramanları zekâ kabiliyeti yönünden imtihanlara tabi tutulmaktadır.

Kiyssaiy Halâc el-Halâc’da

Bir gün Nesimî’nin hocası okula bir divane dervişle birlikte gelmiş. Derviş, çocukları görüp “İçlerinde evliya çocuğu var” demiş. Hocası, o çocuğu öğrenmek için bütün çocukları akıl yönünden imtihan etmeye karar vermiş. Çocukların ellerine birer bıçak ve tavuk verip kimsenin görmediği yerde boğazlayıp gelmelerini istemiş. Çocuklar, birer birer tavukları alıp gitmiş. Hepsi kesip gelmiş. Yalnızca Nesimî tavuğu kesmemiş. Hocası niçin kesmeden geldiğini sorması üzerine, Nesimî “Allah’ın görmediği yer yoktur” diye cevap vermiş:

*Hocası onu öğrenmeyi düşündü,
Bir akıl yönünden imtihan edeyim, diye.
Divane gittikten sonra ayağa kalktı.
Çocukları birer birer sınavayım diye.
Çocuklara verir birer birer bıçak,
Mektep, çocuklar ile dolu büyüklü küçüklü.
Yine birer birer ellerine tavuk verdi,
Gizlenip, boğazlayıp gelin, dedi kıçap.
Çocuklar birer birer tavuk alıp gitti.
Hepsi de gizlenip tavuğu boğazladı.
Her biri bir yerde saklanıp,
Tavuğu boğazlayıp hocasına dönüp geldi.
Nesip yok, kalanı dönüp geldi,
Boğazladık efendi diye söylediler.
Çocuklardan biri sordu: - Nesip nerede,
Avare avare dolanıyor diye cevap verdiler.
O zaman Nesip de geldi,
Çocuklardan önce gidip sonra geldi.
Boğazlamayıp tavuğu diri (alıp) geldi.
Sordu hocası o zaman cevap verip.
Hocası söyledi: - Ey yavrum, tavuk diri,
Diri getirmedi diğerlerinin hiçbirini.
Nesip o zaman söyler mollasına,*

Yokmuş asla Tanrı görmediği yer.

Gizledim başka kimseye göstermeden,

Tavuğun boğazına bıçağı dayayıp,

Tanrı'nın görmediği bir yer bulamadım,

(Bu yüzden) efendi tavuğa kıymak istemedim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 312-313).

Hocası, Nesimî'nin evliya olup olmadığına tam manasıyla karar verememiş. Bunun üzerine talebelerini ikinci defa imtihana tabi tutmuş. Onlardanbire kucak odun toplayıp gelmelerini istemiş. “Kim odunu ateşsiz yakarsa, keramettir” demiş. Talebelerin hepsi bire kucak odun alıp gelmiş. Fakat, kimse odunu yakamamış. Nesimî, odunu balçığa sokup gelmiş. Sonra sobanın içine atmışlar. Odun çatırdayarak yanmış.

Hoca, yine bir şey düşündü,

Çocukların hepsine emir verdi.

(Kim) ateşsiz odunu yakarsa keramet diye,

Bire kucak odun toplayıp getirin, dedi.

Çocukların hepsi odun (toplayıp) getirdiler,

Medreseyi odun ile doldurdular.

Soğuk sobaya koyar odunlarını,

Yanmadıktan sonra aldılar.

Nesip yine gelmedi uzun zaman,

(Hocası) çocuklara sorar onun yerini.

Odunu ile balçıkta debeleniyor,

Demiştiniz dedi efendi ne yapayım.

Balçığa sokup odununu Nesip geldi,

Mollalar alıp elinden sobaya attı.

Çatırdayıp yanıverdi ot gibi,

Keramet bundaymış diye hocası öğrendi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 313).

Aslında bu hem tanıma hem de zekâ imtihanına örnek teşkil etmektedir.

4.8. J. Akıllılar ve Aptallar

4.8.1. J1110. Akıllı Adamlar

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra, akıllı bir kızdır:

Kendisi güzel ve akıllı bir bilge (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaI: 233).

4.9. K. Aldatmalar

4.9.1. K850. Hileli Oyunlar

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Kaçamçam (Hz. Ali), üçüncü vazifeyi halletmek üzere Berber Şah'tan yanına doksan pehlivan ve bir adet araba talep etmiş. Berber Şah, onun taleplerini kabul etmiş. Kaçamçam ve beraberindeki doksan pehlivan, bir yere gelmişler. Kaçamçam, onlara “Hz. Ali’yi yakalayın” demiş. Kaçamçam’ın Hz. Ali olduğunu gören pehlivanlar, şaşkınlık içinde onu yakalamışlar. Doksan pehlivan, Hz. Ali’yi arabaya bağlamış. Berber Şah’a getirmişler. Berber Şah, Kaçamçam’ın Hz. Ali olduğunu görünce “Eyvah, Ali adlı kişi buymuş!” demiş. Burada Hz. Ali’nin göze çarpan meziyeti akıllı ve kurnazlığıdır.

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salğanı'nda

Hz. Ali, Sarañbay’ı yola getirmek maksadıyla kabre giren kişiye altın vereceğini ilan etmiş. Altını duyan Sarañbay, razı olup kabre girmiş. Kabir azabı çektikten sonra Hz. Ali tarafından kabirden çıkarılmış. Böylece hidayete ermiş.

Görüldüğü üzere Hz. Ali her iki kıssada akıllı sayesinde hileli oyunlara başvurmuş. Çalışmamdaki kıssalarda hileli oyunların muhatabı Hz. Ali’dir.

4.9.2.K1514.17.Kocası Uyurken Zina Yapan Kadın Sevgilisiyle Birlikte

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Vezirin karısı, kocası uyurken Gülçahra’nın yanına gitmiş. Onunla eğlenmek ve birlikte olmak istemiş:

Bir gün vezir padişahdan geç geldi,

Yorgun gelip rahatça uyudu.

*O kadın vezir uyuduktan sonra yerinden kalktı,
O kadının ne yaptığını anlamadı hiç.*

*Gülçahra'nın yanına hemen geldi,
Eğlence umut edip.*

*Girerse, Gülşahra uyanık,
Tez gel demiş gibi yolunu bekleyip.*

Gördükten sonra Gülşahra'yı konuştu:

- Uyumuyorsunuz ne sebepten?

*Aşk ateşi bağrımı deldikten sonra,
Garibin eğlence umut etmiş.*

*Kız söyler: - Yakar aşkın senin,
Hasretlidir o sebepten gönlüm benim.*

O sebepten gözüme uyku girmez.

Huzuru olmadıktan sonra garip bedenim.

Bu sözü kadın işitip şad olur,

Eğlenmeyi umut edip.

Birbirlerine sarılıp oynastılar,

Birisi erkek gibi olup aşk yapıp(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 272-273).

4.9.3. K1810. Hile ile Kıyafet Değiştirme

Halk hikâyesi, masal, destan vs. anlatmaya bağlı türlerde kahramanların kimliklerini gizlemeleri çeşitli şekillerde görülmektedir. Genellikle birinci dereceden, kahramanlar kimliklerini gizleme gereği duymaktadırlar. Kimliğin gizlenmesi motifi, mitolojilerde dönüşüm, efsanelerde don değiştirme, destan ve halk hikâyelerinde ise, daha çok kılık değiştirme şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Önal, 2010: 1272-1273). Sakaoğlu, halk hikâyelerinde yer alan motiflerden birkaç tanesinin oldukça popüler olduğunu, bunlardan birinin de tebdil-i kıyafet (kıyafet değiştirme) motifinin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca halk hikâyelerinde kıyafet değiştirilmeye başvurma'nın sebeplerini, kayıp olan birini bulmak, zor bir durumdan kurtulmak, kötülük yapanları tespit etmek, verilen bir işi yapabilmek, padişahlar memlekette nelerin olup bittiğini anlamak, isteği dışında uzak kaldığı memleketine dönüp olup bitenleri görmek diye sıralamıştır (1988: 132). Anadolu sahasında Hâtem-i Tâi,

Melek Şah ile Güllü Han, Kerem ile Aslı, Mahmut ile Nigar vs. pek çok halk hikâyesinde kahramanların tebdil-i kıyafete başvurduğu görülmektedir (Sakaoğlu, 1992: 143, Yurtadap, 1949: 3; Kaya, 1993: 76, Elçin, 1949: 6).

Kıyssaîy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı'nda

Hz. Ali, Sarañbay adlı zengin bir sahabeye eziyet etmesi ve sadaka vermemesi sebebiyle dilenci kılığına girmiştir:

Sadaka isteyen bir fakir olup,

Köyüne Sarañbay'ın geldi, der (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVI: 416).

Hz. Ali, Sarañbay'a kendini halkın fakiri olarak takdim etmiştir:

Ben dolaşan fakiriyim halkın, der (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVI: 417).

Kıyafet değiştirme motifi, cenknâmelerde kahramanların müracaat ettiği bir savaş hilesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetin, 1997: 443; Töret, 2016: 104). Köksal, Battalnâmelerde kıyafet değiştirme motifinde kahramanların hileye müracat etmesini, rakiplerinin maddi yönden çok kuvvetli olmasıyla açıklamış; kahramanların, güçlü rakiplerini ancak birtakım kurnazlıklara başvurmak suretiyle mağlup etme yolunu seçtiğini belirtmiştir (Köksal, 1984: 181).

Kıyssaîy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Fakir, Berber Şah'a Hz. Ali'yi Kaçamçam namında bir arslan diye takdim etmiş:

Bu kulum, kendi yurdumda bir aslan,

Bunun adı Kaçamçam, çoktur düşmanı.

Batı ve doğuda olursa düşmanın,

Eder onun hepsini yerle yeksan.

-Bu kulum, kendi yurdumda bir aslan,

Adı bunun Kaçamçam, çoktur düşmanı.

Doğu ve batıda olursa düşmanın,

Eder onun hepsini yerle yeksan (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaV: 395-398).

Padişah ve pehlivanlar, Hz. Ali'nin kıyafet değiştirdiğini kıssanın sonunda anlamış: Kaçamçam, yanına doksan pehlivan alıp Hz. Ali'yi yakalamaya gitmiş. Bir yere geldiklerinde Kaçamçam “*Ali'yi şimdi tutup bağlayın*” demiş.

Doksan pehlivan, Kaçamçam'ın aslında Hz. Ali olduğunu anlamış:

Pehlivan namı kişi buymuş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 407).

Devamında doksan pehlivan, Hz. Ali'yi arabaya bağlayıp Berber Şah'a getirmişler. Müjdeli haberi Berber Şah'a vermişler. Kaçamçam'ın Hz. Ali olduğunu gören Berber Şah;

Eyvah, buymuş Hazreti Ali (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 408).

demiş. Netice itibarıyla Hz. Ali, rakiplerini alt etmek maksadıyla kıyafet değiştirmiş, bir bakıma, hileye başvurmuş. Bunun neticesinde rakiplerini mağlup etmiş.

4.9.4. K1811.4.2. Melek, Belirli Bir İnsanın Şeklini Alır

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi'nde:

Azrail, Mikâil ve İsrail, Allah'ın “Git habibime sor, dilersecanını al, dilemezse dön geriye gel.” diye emrini Hz. Peygamber'e tebliğ etmek için şekil değiştirip bedevi kılığına girmişler. Daha sonra bu üç melek, Hz. Peygamber'in evine gelmişler. Kapıyı vurup seslenmişler. Fâtıma, “Kimsiniz, neden geldiniz?” diye sormuş. Bu üçü, kendilerini bedevi olarak takdim edip “Resulullah'ın hâl hatırını sormaya geldik” diye karşılık vermiş. Fâtıma, Hz. Peygamber'in hasta olduğunu söyleyince Azrail, Mikâil ve İsrail, Resulullah'ın yüzünü görmeden dönemeyeceklerini bildirmiş. Fâtıma, içeri girip Hz. Peygamber'i vaziyetten haberdâr etmiş. Hz. Peygamber, onların Azrail, Mikâil ve İsrail olduğunu, içeri alması gerektiğini söylemiş:

İlaveten söyledi: -Biz gelen bedeviyiz,

Uzaklardadır durağımız.

Hak Resul izin verirse şimdi bize,

Hatırını sorup dönecek biçareyiz.

Fâtıma: -Biçareler, bekleyiniz, der,

Sabredip bekleyiniz, babam hasta.

Uzaklardan mı geldiniz bedeviler,

Soluklanıp burada bekleyin.

Kimsenin yalan sözüne kanmadık,

Resulü öteden beri görmedik.

Yüzünü görmeden dönmeye emir yok,

Bizler, buyruk olmadan beyhude gelmedik.

Fâtıma bunu işitip dönüp geldi,

Çarçabuk varıp Resul'e haber verdi.

- Üç adam hatırınızı sormaya gelmişti,

İzin istiyorlar, diye söyleyip geldi.

Cebrail, Peygambere söyledi o zaman:

- Ben geldiğimde bekliyordu kapıda.

Size hizmet etmeye gelmişlerdi,

Azrail ile birlikte üç melek bugün.

- Ey çocuğum, bedevi değildir, Allah bilir,

Öğrendiğimize göre üçü de melek.

Mikâil, İsrâfil ile o Azrail,

Hepsi de bir Allah'a hizmetçi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIV: 382-383).

4.9.5. K1837. Kadının Erkek Kılığına Girmesi

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de Gülçahra, şehzadeyi bulmak maksadıyla erkek kılığına girmiş:

Erkek biçiminde giyim giyip,

Eyerleyip bir yüğrük ata bindi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 258-259).

Kıssanın sonunda Gülçahra göğsünü açmış, kız olduğunu söylemiş:

Göğsünü gösterdi giyimi sıyrıp,

"Ben kızım" diye yalvardı hayatından endişelenip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 274).

Türk masallarında çok rastlanan bu motifte, dış mekânda bulunan kadın, daima erkek kılığına girerek kendini gizler ve ancak amacına ulaştıktan sonra gerçek cinsiyetini belli eder.

4.9.6. K1931.4. SahtekarlarKahramanı Kuyuya Atar

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde görülen motiflerdendir. Yusuf, kardeşleri tarafından Ad kavminden kalan kuyuya atılmıştır:

Beline urgan bağlayıp Yusuf'u kuyuya sarkıtıp,

Yukarı çekip ipini kestiler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 459).

4.9.7. K2110. İftiralar

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde karşılaşılan motiflerdendir. Züleyha, Yusuf'un kendisine terbiyesizlik yaptığını söyleyip iftira atmış:

Züleyha sinirlenip koşup geldi,

- Bu çocuğun bana terbiyesizlik etti.

Benden fena bir şey yapmamı istedi,

Zindana at ve eziyet et, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 533).

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Bekçiler, Gülçahra'ya “Katil ve hırsızısın” diye iftira atmışlar:

“Düinkü hırsız bugün yakaladık” diye,

Huzuruna padişahın götürdüler.

Duyan insanlar geldi,

- Dün gidip bugün bir daha mı geldin?

Öldürmeden bırakır diye hiç düşünme,

Vezirin oğlunu gitmiştin şehit edip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 265-266).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da Mısır'ın yiğitleri Enel'e “Gece olunca oynaşına gidiyor” diye iftira etmişler.

4.9.8.K2211.HainErkek Kardeşler

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf'u kıskanan kardeşleri, onu hile ile bir kuyuya atmışlar:

Hiçbiri dinlemedi Yusuf'un sözünü,

(Hepsi) Yusuf'tan kurtulmak için göz yumdu.

Yusuf'un üstündeki giyimini çıkarıp,

Çırılçıplak bırakmaya karar verdiler kendisini (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 458-459).

Yusuf kıssasından çıkan bu motif, Türk halk hikayelerinde işlenmiştir. Hemra ile Hurlika destanında da kardeşler tarafından kuyuya atılan kardeş motifi yer alır (Yıldız, 2001)

4.10. L. Kaderin Ters Dönmesi

4.10.1. L111.1. Gurbete Gidiş ve Geri Dönüş

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Bağdat padişahının oğlu, beraberindekilerle Keşmir memleketine doğru yolculuğa çıkmış:

Padişahın bir vezirini beraberinde götürdü,

Yüz deveye altın ve gümüş yükledi.

Yanına yine kırk kişi daha alıp,

Keşmir şehrine yolculuğa çıktı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 234).

Şehzade, Keşmir şehrinde Gülçahra'ya âşık olmuş. Fakat kız beğenmeyince hasta olup ülkesine dönmüş:

Hasta olup kendi yurduna dönüp gitti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 257).

Gülçahra, şehzadeyi aramaya gitmiş:

Yola koyuldu gece yarısı “Ya, Allah” deyip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 259).

Şehzadeyi bulduktan sonra onunla birlikte Keşmir memleketine geri dönmüş:

Yol azabını çekip biçareler;

Keşmir şehrine vardılar o zaman (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 280).

Bu motif, Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda da görülmektedir. Hz. Ali, fakiri borcundan kurtarmak için Berber şehrine gelmiş:

- Geldin ya kerametle zavallı yolsulum,

Kâfirin padişahı, Berber Şah (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 394-395).

Hz. Ali, Berber Şah'ın tevdi ettiği vazifeleri yerine getirmiş. Şah ile halkına İslamiyet'i kabul ettirdikten sonra Medine'ye geri dönmüş:

Bozkırda birkaç gün yolculuk edip,

Medine'ye yaklaşır (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 409).

4.10.2. L 435. Kendini Beğenmişlik Cezalandırıldı

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra, başta kendini beğenmiş mağrur bir tiptir. Nitekim,

Tırnağıma kurban edip gönderiyorum,

Nice nice kendini beğenip gelenleri

Kendime kimseyi layık görmezdim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 237-270).

mısraları kendini beğenip gelenlere tepeden baktığını göstermektedir.

Gülçahra, başına gelen hadiselerden sonra Tanrı tarafından cezalandırıldığını düşünmeye başlayıp yaptıklarına pişman olmuştur:

Ben kendini beğenmişlikle ettiğimi bulup.

Kendini beğenmişlikten bu hale düştüm (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 265-270).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alähyhyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf, kendini beğendiğinden Allah tarafından cezalandırılıp güzelliği

kaybolmuş:

Onlar, aklını kaybetti,

Kervandakiler bu işe şaşırdı.

“Benim gibi görkemli insan cihanda var mı?” deyip,

Yusuf dahi bu şeyi düşündü.

O anda Cebrail geldi hazır,

Yusuf’a güzelliği veren Cebbar Kadir.

Kendine kendin niye hayret ediyorsun,

Öyle diyorsan Allah’ın kudretini gör.

Üçüncü gün bir şehre gene girdi,

O şehir halkı bakarsa periydi.

Yusuf onu görürse her birisi,

Hepsi Yusuf’tan güzeldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 493-494).

4.11. M. Geleceğin Tayini

4.11.1. M100-M199 Yeminler ve Antlar

İnan, “ant” kelimesinin bütün Türk-İslam halklarında müşterek olduğunu belirtmiştir (1948: 279). Türkçe “ant” kelimesinin dışında ant ve yemin anlamını karşılayan “kasam”, “sükend”, ahit ve “yemin” gibi başka kelimeler de mevcuttur (Alptekin, 2009: 23-24). Ant ve yemini, Azerbaycan Türkçesinde and, Başkurtça ve Tatarcada ant, Türkmencede ant, äht, kasam, Uygurcada ant, kāsām, Kırgızcada ant, kasam, şert, Kazakçada ant, sert şeklinde görüyoruz (1991: 22-23). Kazakçada ant ve sert kelimeleriyle birlikte “kasam”da ant ve yemini karşılamaktadır:

Ķasam içip sol cërde köp kıncıldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 311).

Türkçe Sözlük’te ant “1. Tanrı’yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin. 2. Kendi kendine söz verme, ahit” anlamlarına gelmektedir (Komisyon, 2005: 114).

“Ant içmek” veya “etmek” ise şöyle tarif edilmiştir: “Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek” (Komisyon, 2005: 115). Metinlerde yemin

ve antlarla ilgili örnekler şunlardır:

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Nesimî, Emir'e bir gün haksız yere kendisini öldüreceğini söylemiş, Emir de bunu asla yapmayacağına dair ant içmiştir:

“Bunu söyleyip kel Emir söz verdi,

Ant içip orada (bu söze) çok alındı(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KısasII: 311).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhiyssalam İylân Zıliyhannî Mâselesi'nde

Ağabeyleri Yusuf'u öldürmeye ant içmiştir:

Öldürmeye ant içti ağabeyleri(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KısasVIII: 448).

Yusuf'un ağabeyleri, Yusuf'un yanına gelmişler ve kulunuz diye ant içmişler:

Yusuf'a gelip ant içtiler “hepimiz, kulunuz” (diye)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KısasVIII: 561).

4.11.2. M300. Kerametler

Keramet, “Herhangi bir meydan okuma ve nübüvvet iddiasına bağlı olmaksızın Allah'ın sâlih, takvâ sahibi, veli kullarından zuhur eden olağan üstü hâl” diye tarif edilmektedir (Köksal, 1984: 172; Uludağ, 2020: 265). Keramet de tıpkı mucize gibi olağanüstü ve sıra dışı bir hadisedir. Bu benzerliğin yanı sıra ikisi arasında birtakım farklar da söz konusudur. Mucize peygamberlerden, kerametse ona bağlı velilerden zuhur eder. Peygamber, peygamberlik iddiasında bulunur. Bu iddiasını ispatlamak gayesiyle mucize gösterir. Gösterdiği mucizeyle inanmayanlara meydan okur. Bu yüzden mucize, peygamberlere mahsus bir hadisedir. Velî ise, velilik iddiasında bulunmazlar. Onların meydan okuma gibi bir gayeleri de yoktur (Uludağ, 2020: 265). Keramet motifi, pek çok kıssada karşımıza çıkmaktadır.

Bir anda çok uzun mesafeleri kat edebilme (Tayy-ı Mekân)

Tasavvufçular arasında en sık rastlanan keramet türlerinden birisi olarak kabul edilen tayy-ı mekân mesafelerin kısalması, bir başka deyişle uzak mesafeleri çok kısa sürede almak demektir. Ekseriyle bast-ı zamanla birlikte kullanılmaktadır (Yıldırım, 2007: 109; Uludağ, 2012: 345). Dinî şahsiyetler etrafında teşekkül eden

anlatılarda kahramanlar, sahip oldukları olağanüstü ve sıra dışı özellikleri sayesinde mekânı hızla değiştirebilmektedir. Bu veliler, bir yerden ikinci bir yere zaman ve mekân olgusu olmadan gitmektedir. Bu durum, o velinin olağanüstü bir güce sahip olduğunu göstermektedir. Bir anda çok uzun mesafeleri katedebilme motifi, daha ziyade Sünnî ve Alevî menâkıbnâmeleri ile velâyetnâmelerinin ana konusu ve malzemesini teşkil etmekle birlikte Saltıknâme, Battalnâme, Kitab-ı Dede Korkut gibi eserlerde de karşımıza çıkmaktadır (İnevi, 2019: 86-87). Mesela; Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi'nde kırk erenler ile Seyyid Rüstem Gazi, tayy-ı mekân ederek bir yere gelmişlerdir (Yıldırım, 2007: 109).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda görülmektedir. Hz Ali ve fakir bir anda çok uzun mesafeleri katedip Berber şehrine gelmiştir:

O garip gözlerini yumup yürüdü,

Ali ile yol arkadaşı olup yola çıktı.

Ali söyledi: - Ey biçare gözünü aç,

Garibim, bir şehre geldin şimdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 393).

Ölmeden evvel görülen kerâmetler

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da tesadüf edilen motiflerdendir. Mansûr, dara çekilmiş. Yedi gün boyunca darda asılı kalmasına rağmen ölmemiştir. Mansûr'un darağacındaki ahvalini gördükten sonra darağacı, dağ ve taş, yerdeki otların ağlaması da bir başka kerâmet motifidir:

Yedi gün yedi gece durdu darda,

Darağacı, urgan, Mansûr hepsi inlemekte.

Söylediği söz "Enel de Hak, ben de Hak",

Allah'ın kudretine ne çare?

Mollalar gördü üç vakit gelip,

Mansûr darda, asla, ölmedi.

Bu işe bütün halk şaşırdı,

Yanından geçen kimselerin hepsi görüp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 298).

Mollalar, Mansûr'un ölmediğini görünce durumdan haberdar etmek için yine padişaha gitmişler. Padişah, Mansûr'u dardan indirip kapıya bağlamaları ve gelip geçenlerin elinde ne varsa vurup geçmelerine dair hüküm vermiş. Mollalar, Mansûr'u sürüyüp kapıya getirmişler. Boynuna kazık çakıp bağlamışlar. Gelip geçen halk, ellerinde ne varsa ona vurmuş. Fakat Mansûr, yedi gün boyuncahiç zarar görmeden darağacında durmuş:

Kamçı, balta, sopayla tüfek, kılıç,

Ellerinde hangisi varsa, Mansûr olmaz tedirgin.

Bununla birlikte yedi gün yine durdu,

Allah'ım tek tük zarar vermedi hiç (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 299).

Daha sonra ateşe atmışlar. Mansûr yanarak can vermiş. Kıssaların hiçbirinde ateşte yanmama kerametine rastlanmamaktadır. Ateşte yanmama motifi, Anadolu sahasındaki muhtelif menakıbnâmelerde karşımıza çıkmaktadır. Mesela Kaygusuz Abdal'ın Alâeddin Gaybî Menâkıbnâmesinde Abdal Mûsa, ateşin içine girmesine rağmen yanmamıştır (Güzel, 1999: 66).

Öleceği yeri ve zamanı önceden bilme

Bu motif, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da karşımıza çıkmaktadır. Çoğu velî, ölmeden önce öleceği yeri ve zamanı bilmektedir. Bu olay, sadece kendi şahsıyla sınırlı değildir. Çoğu velî, başkalarının da ne zaman ve nerede öleceğini de bilmektedir (İnevi, 2019: 186).

Nesimî, kendisinin öldürüleceğini önceden biliyormuş ve bunu Emir'e söylemiş:

Günlerden bir gün Nesip Emir'e: - Ağabey dedi,

Ben bugün değersizim, dedi.

Siz olacaksınız Bağdat'ın padişahı,

Bu sözü unutmayın, dedi.

Siz padişah olacaksınız halka boyun eğdirip,

Ben divane olacağım rezil olup.

Allahualem, bu söz hatasız,

Öldüreceksiniz siz beni dara asıp.

Öldükten sonra derimi yüzdüreceksiniz,

Gözümü bıçak ile oyduracaksınız.

Tulum yapıp, derime saman tıkip,

Yeniden dara astıracaksınız (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 310-311).

Öldükten sonra kişilerle konuşarak varlığını bellietmesi

Veliler öldükten sonra bazen mezarından konuşarak, bazen de bizzat karşılarına çıkıp konuşarak varlığını göstermektedir. Bu durum velilerin öldükten sonra da güçlerini devam ettirdiğini göstermektedir (İnevi, 2019: 86-87).

Nesimî'nin ruhu, darağacından yanından geçen Emir padişah'a seslenmiş:

Akşama gene padişah

Avdan eve döner,

Dara yaklaştığında,

Nesim, ruhunu salladı:

-Ya, Emir, padişah,

Şikâyetimi dinle, deyip,

Bağırıp çağırır.

Dardaki derinin seslendiğini,

Bağırıp çağırdıktan sonra,

Padişah dikkat edip bakar.

Kulağını verip “ne söyler” diye,

Atını durdurur.

Yanındaki beylerin

Hepsi durur.

Dardaki derinin sözüne

Hepsi kulak verir.

Dardaki deri konuşur,

Allah'a dert yanıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 331-332).

Yer ile Gök, Arş ile Kürsi ve Levh-i Kalem'in Titremesi

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanıñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaya Riyhlat Êtken Mäselesi'nde

Ukkaşe, Hz. Muhammed'e vurmak isteyince yer ile gök, arş ile kürsi ve levh-i kalem titremişler.

Resul orada mübarek bedenini açtı,

Daha önce, asla, kimse giyimsiz görmedi.

Peygamber öcünü al diye eğildiğinde,

Yer ile gök, arşı kürsi, levh-i kalem titrediler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 379).

Diğer kerametler

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf, Züleyha'nın teklif ettiği günaha ortak olacağı sırada kendisine gaip ten ikaz gelmiştir:

Yusuf'u kucaklayıp bağrına bastı sıkı,

Gülümseyip Yusuf o zaman tebessüm etti.

Babasının duası kabul olup o sırada,

“Zinaya yaklaşmayın!” diye ses gelmiş.

Gaip ten böyle diye ses işitti,

“Batıl işten elini çek!” demiş.

O ayeti işitip çok korkup,

Ondan sonra Yusuf Nebi nef sine mani oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 530-531).

On yedi günlük küçük çocuk dile gelmiş ve Yusuf'a şahitlik etmiş:

Dile gelip şahit oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 534).

Cebrail, dua etmiş, kanadıyla Züleyha'nın yüzünü okşayınca Züleyha eski güzelliğine kavuşmuş:

Kanadıyla okşadı dua edip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 570).

4.11.3.M301.Peygamberler

Kıssalarda adı anılan peygamberler Âdem, İdris, Nuh, İbrâhim, İsmâil, İshak, Yakûp, Yusuf, Mûsa, Süleyman, Yunus, Lokman, İsa ve Muhammed'tir.

Âdem

Hiz. Adem, insanlığın atasıdır. İlk nebi de odur. Mi'râciyede Muhammed ile Âdem peygamberlerden bahsedilmiştir.

Hiz. Âdem ile Resûl-i Ekrem, ilk defa Mescid-i Aksâ'da karşılaşmış. Hiz. Mûsa, orada cemaate Hazreti Âdem'in namaz kıldırmasını talep etmiş. Fakat Hiz. Âdem, Muhammed varken imamlık yapmayı doğru bulmamış:

Âdem: -Ey Mûsa Kelim, der,

Gönlüme bir şey oldu benim, der.

Mustafa'nın huzurunda imam olmak,

Bize yakışmaz, vazgeç, canım, der (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 354).

İkinci karşılaşma beşinci kat gökte gerçekleşmiştir. Hiz. Muhammed, beşinci kat göğe çıktığında onu görmeye gelen peygamberler arasında Hiz. Âdem de vardır:

Bunlarla vedalaşıp ayrılmış,

Beşinci kat göğe varıp çıktı.

Karşısından Âdem Ata, Yusuf ile,

İdris, Muhammed'i görmeye gelmiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 355).

İdris

Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerdendir. Şiş'ten sonra peygamber olmuştur.

Mi'râciyede, beşinci kat gökte Âdem ve Yusuf peygamberlerle birlikte adı zikredilmiştir.

Anadolu sahasındaki bazı manzum mi'râciyelerde bu görüşmenin dördüncü kat gökte gerçekleştiğine dair bilgiler mevcuttur (Akar, 1987: 247). Buna mukabil Kazak (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı)varyantında beşinci katta gerçekleşmiştir.

Nuh

Hız. İdris göğre çekildikten sonra Ademoğulları doğru yoldan ayrılıp, Allah'ın birliğini unutup puta tapmaya başlamışlardır. Cenabıhak onlara Nuh Peygamber'i göndermiştir.

Kıyssaıy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Ziliyhaniñ Mâselesi'nde Nuh tufanına telmihte bulunulmuştur:

Duğar söyledi: - Yaranlar, olduk viran,

Nuh'tan sonraki oldu tufan.

Ayağına kapanıp yalvaralım,

Aramızda vardı bir mazlum can (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 488).

İbrâhîm

Hız. İbrâhîm, kavmini Allah'ın birliğine çağırmıştır. Babil hükümdarı Nemrut tarafından ateşe atılmıştır.

Yusuf, Hız. İbrâhîm'in neslindendir. Kıyssaıy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Ziliyhaniñ Mâselesi'nde bu sıkça zikredilmiş:

İbrâhîm Halil'in zürriyeti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 442).

Kıssalarda İbrâhîmyerine Allah'ın sevgilisi anlamına gelen lakabı Halil ve Halilullah da kullanılmış:

Ondan sonra peygamber oldu Halilullah (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 456).

Hız. İbrâhîm, Nemrud tarafından ateşe atılmıştır. Kıyssaıy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Ziliyhaniñ Mâselesi'nde buna telmihte bulunulmuştur:

Bunun büyük dedesi, maruf Halil,

Onu ateşe attı o cahil Nemrut (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 456).

İsmâil

Hiz. İbrâhîm'in Hâcer adlı zevcesinden doğan oğludur.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde adı zikredilen peygamberlerdendir:

Halil, İshak, İsmâil dedesinin (ruhlarına) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 619).

İshak

Hiz. İbrahim'in oğludur. Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde adı zikredilen peygamberlerdendir:

Dedesi İshak Peygamber dinin tabibi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 442).

Yakûp

İshak'ın oğludur. Babası İshak'ın vefatı üzerine onun yerine geçmiştir. Peygamber olduktan sonra babasının memleketi Ken'an elinde kalmıştır. Burada çocukları ve torunları çoğalmıştır. Yakup'un lâkabı İsrail'dir. Onun için oğulları ve torunları "Beni İsrail, İsrailoğulları" ile anılmıştır.

Yakup, Yusuf'un babasıdır. En sevdiği ve ihtimam gösterdiği oğlu Yusuf'tan ayrı kalmış, gözlerine perde inmiştir. Yetmiş yıl kadar gözyaşı dökmüştür. Yetmiş yıl sonra oğluna kavuşmuştur.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde Yakûp'un Bâni İsrayıl (Beni İsrail)'e adına da rastlıyoruz.

Beni İsrail Yusuf'a izin vermez (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 448).

Bunu düşünüp İsrail sabretti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 448).

Yusuf

Yakûp Peygamber'in oğludur. Bir gün rüya görmüş. Rüyasını babasına anlatmış. Kardeşleri tuzak kurar diye Yakup gördüğü rüyasından kimseye söz etmemesi hususunda tembihte bulunmuş. Yusuf, kardeşlerine rüyasından bahsetmiş. Sonra av bahanesiyle kandırılıp kuyuya atılmış. Kuyudan çıkarılıp çok ucuz bir

değere Mısır azizine satılmış. Mısır azizinin hatunu Züleyha ona âşıkmiş. Hatun murat istemiş. Yusuf, Züleyha'nın muradını boşa çıkarmış. Züleyha, Yusuf'a iftira etmiş. Müteakiben zindana atılmış. Zindandan çıktıktan sonra Mısır şahı olmuş. Züleyha ile izdivaç etmiş. Önce kardeşlerine, sonra babasına kavuşmuş.

Mi'râciyede de Âdem ve İdris peygamberlerle birlikte adı zikredilen peygamberlerdendir.

Mûsa

Hz. Yakup'un üçüncü oğlu olan Lavi'nin torunlarından İmran adındaki zattan Hz. Mûsa dünyaya gelmiştir. Kendisine Tevrat inmiştir. İsrâiloğullarına gönderilmiştir.

Hazreti Mûsa ile Resulullah'ın ilk karşılaşması, Mescid-i Aksâ'da gerçekleşmiş. Hazreti Mûsa, Âdem Aleyhisselam'a cemaate imamlık yapmasını teklif etmiştir:

Mûsa söyledi: -Ya Efendi, Âdem Ata,

Bunların hepsi de sizin yavrunuz.

Siz kıldırınız bu namazı imam olup,

Size imam olmak olur hata (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 354).

İkinci karşılaşma, Hz. Peygamber, altıncı kat göğe çıktığı sırada gerçekleşmiştir. Hazreti Mûsa, Hz. Peygamber altıncı kat göğe çıktığında selam verip konuşmuş ve Mi'râcını kutlamıştır:

Altıncı kat göğe çıkmıştı,

Konuştı selam verip Hazreti Mûsa.

Mûsa söyledi: - Muhammed, ey çocuğum,

Cehennemden azat olsun ümmetin.

On sekiz bin âlemin padişahı,

Kutlu olsun bu bahtının Mi'râc'ı''(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 355-356).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâyhissalam İylân Ziliyhanın Mâselesi'nde de Hz. Mûsa'ya tesadüf edilmektedir.

Mûsa, Yusuf'un naaşını sudan çıkarıp babasının kabrinin defnetmiştir:

Mûsa 'ya bir Allah 'tan emir geldi,

Sıdık'ımı çıkar su içinden diye.

Mûsa Kelim, Yusuf'u arar şimdi,

Naaşının nerede olduğunu bilemedi.

Bir kadın gelip o vakitte,

“Ben Yusuf'un naaşının (yerini) biliyorum” dedi.

O kadının adı Balluv Mercan imiş.

Yusuf Nebi 'nin naaşını gösterdi ona.

Kenan'a getirip Mûsa Kelim,

Babasının yanında defnetti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 621).

Süleyman

Hz. Dâvûd'un oğludur. Hem peygamberlik hem de hükümdarlık yapmıştır.

Kıyssaîy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde Süleyman yüzüğünden bahsedilmiş:

Yusuf'un duasıyla Allah balığa iki çocuk bağışlamış. Balıklardan biri Süleyman'ın yüzünü yutmuş.

Diğeri Süleyman'ın yüzüğünü yuttu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 497).

Yunus

İsrailoğulları peygamberlerinden olan Yunus, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir.

Yusuf'un duasıyla Allah balığa iki çocuk nasip etmiş. Balıklardan bir diğeri Yunus Peygamber'i yutmuş.

Yahya

İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden olan Yahya, Zekeriya peygamberin oğludur.

Hz. Muhammed'in dördüncü kat göğe çıktığında görüştüğü peygamberlerdendir.

İsa

Meryem'in oğludur. Kendisine İncil inmiştir.Hz. Muhammed, dördüncü kat göğe çıktığında Hz. İsa ile görüşüp konuşmuş:

Dördüncü kat göğe çıkmıştı,

Yahya ve İsa'nın ikisi ile görüştü.

İsa söyledi: - Muhammed, canım,

Sorun dostunuza ümmetin ahvalini.

Yedi türlü cehennemden azat edip,

Gösteriniz geniş cennet sarayını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIII: 355).

Muhammed

Hicretten 53 sene önce, Rebiyülevvel ayının on ikinci pazartesi geces, Mekke'de Beni Hâşim mahallesinde dünyaya gelmiştir. Bu gece Miladi takvime göre, 20 Nisan 1571 tarihine tesadüf etmektedir. Babası Abdullah, annesi Âmine'dir. Küçük yaşta annesini kaybetmiş, Dedesi Abdu'l-Muttalip onunla meşgul olmaya başlamıştır. Abdu'l-muttalip ölüm yatağındayken Muhammed'i oğlu Ebû Talib'in himayesine bırakmıştır. Hz. Muhammed, varlıklı bir aileye mensup olan Hatice ile evlenmiştir. İbrahim dışındaki bütün çocukları Hz. Hatice'dendir. Kırk yaşındayken Hira mağarasına gitmiş, orada günlerce kalmıştır. Kırkinci yaşını doldurduğu yıl, Miladî 610 yılında tefekkür ederken ilk vahiy gelmiştir. Sonrasında çevresindekileri İslam dinine davet etmeye başlamıştır. Onun peygamberliğini ilk tasdik eden kişi Hz. Hatice olmuştur. Zeyd b. Hârise, Ebû Bekir, Ebû Tâlib, Talha bin Ubeydullah, Osman b. Affan, Zübeyr b. Avvam, Ebûbekir kızı Esmâ, Câfer bin Ebû Tâlib, Ubeyde bin Hâris, kızları Fâtıma, Ümmü Külsûm, Rukiyye vs. Müslüman olmayı kabul etmiştir. Nübüvvetin 10. yılında Hz. Hatice ile Ebû Tâlib'in vefat etmesi Hz. Muhammed'i çok üzmüştür. 622'de Medine'ye hicret etmiştir. Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber vs. gazveleri sevk ve idare etmiştir. 632'de vefat etmiştir.

Muhammed Peygamber, iki kıssanın başkahramanıdır. Diğer kıssalarda daha geri planda kalmıştır. Kıssalardan hareketle onun karakteriyle alakalı şunları söyleyebiliriz:

Hiz. Muhammed hak ve hukuka önem veren, kimsenin kalbini incetmemeye itina gösteren bir peygamberdir. Yardımseverdir. Hoşgörülüdür. Birinci

basamaktaki rüya tabircilerindendir. Ümmeti için annesi ile babasından vazgeçebilecek kadar fedakârdır. İbadetlerini ömrünün son günlerinde dahi aksatmamaya ihtimam gösteren kişiliğe sahiptir. Güzel ahlaklıdır. Hasan ile Hüseyin’e gösterdiği şefkatten de anlaşılacağı üzere çocukları çok sevmektedir. Allah’tan tek dilek dileyebilecek kadar kanaatkardır. Hayvanseverdir. Allah, Hz. Muhammed’i nurdan yarattığı için “Nur Muhammed” adını vermiştir. Ona “Habibim” diye seslenmiştir. Allah’ın dostudur.

4.11.4. M361. Geleceği önceden takdir edilen kahraman

Bu motif Kiyssaiy Mansûr el-Halackıssasında iki yerde tespit edilmiştir:

Nesimî, Emir’e Bağdat’ın padişahı olacağını, kendisinin derisini yüzdüreceğini söylemiş.

Nesimî, dağdaibadet ederken yanına iki derviş gelmiş. Onlarla birlikte bir pirin yanına gidip üç yıl hizmetinde bulunmuş. Üçü birden bir gün pirlerinin yanından ayrılmak için izin istemiş. Bunun üzerine pir, koynundan aldığı bir parça ekmeğin yüzüne vurup dervişlerden birine vermiş. Elini ikinci kez koynuna atıp, bir kıvı elma alıp diğır dervişe vermiş. Elini üçüncü kez koynuna atıp bir kıvı elma daha almış. Elmanın kabuğunu tamamıyla soyup Nesimî’ye vermiş. Bu üçü, pirlerinden izin alıp oradan ayrılmışlar. Nesimî, iki dervişe pirlerinin elma ve ekmek vermesindeki manayı anlayıp anlamadıklarını sormuş. Dervişler anlamadıklarını söyleyince yorumlamaya başlamış. Pirin ekmek verdiği dervişin padişah tarafından oklatılıp öldürüleceğini, kıvı elma verdiği dervişin kanının sel gibi akacağını söylemiş. Kendi durumunu ise, padişah tarafından derisinin tamamıyla yüzdürüleceğı şeklinde yorumlamış.

4.11.5. M400. Beddualar

Beddualar, çaresiz kalan ve acı çeken insanın, edenin bulacağına olan inancın ifadesidir. Bir bakıma beddua, ilâhi adalet yoluyla alınmak istenen intikamı ifade etmektedir (Kaya, 1968: 5093).

Kıssalarda beddua için “beddua”, “yavuz dua” ve “kargış” kelimeleri kullanılmıştır. Kıssalarda nadir görülen motiflerdendir:

Kiyssaiy Halâc âl-Mansûr’da

Nesimî, hocasına Fetih suresinin ilk ayetinin mânâsını sormuş. Hocası, “*Ayetin aslını bilmeden soru soruyorsun*” diye Nesimî’ye sinirlenip tokat vurmuştur. Bunun üzerine Nesimî, hocasına “*Vücudunu karalar bassın*” diye beddua etmiştir.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi’nde

Yakup, çocukları yalandan ağlayınca onlara “kör olunuz” diye beddua etmiştir:

Niye yalandan ağlıyorsunuz, kör olunuz (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 466).

Bu iki bedduadan “Kör olsun” Anadolu folklorunda karşılaşılan beddualardandır (Bayrı, 1939: 135).

Közi ağar- “Göze ak düşüp görmez olmak” anlamına gelen bir bedduadır.

Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hiykâyatı’nda

Sabi, babasına şöyle beddua etmiş:

Éki köziñ ağarıp otur aтам (İki gözüne aklar düşüp kör ol babacığım)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 623).

4.12.N. Şans ve Kader

4.12.1. N130. Şans ve Kaderin Değişmesi

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de

Gülçahra, han kızıyken zavallı durumuna düşmüştür:

Ayrılıp saltanattan oldum fakir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 270).

Kiyssaiy Mansur el-Halâc’da

Emir, oduncuyken devlet kuşunun başına konmasıyla padişah olmuştur:

Eşek ile odun satan bir keldi,

Bir ve Var kudreti ile (onu) padişah yaptı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 321).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi’nde

Yusuf zindandandayken çıkıp padişah olmuştur:

Başına taç giyip tahta oturdu Yusuf Nebi,

Fazlıyla mağrifet verdi Tanrım ona (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 559).

Züleyha, güzelliğiyle meşhur olmuştur. Yusuf padişah olduktan sonra Züleyha'nın gözleri görmemiş, yaşlanıp, güzelliği kaybolmuştur:

Züleyha zayıfladı gözü görmez,

Yemek ve giyim almaya gücü yetmez.

Yusuf'u hatırından çıkarmaz,

Yaşlanan garipliğini Yusuf bilmez (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 565).

4.12.2. N14. Yardımcı Melek

Dört mukarrep melek (Cebrail, Azrail, Mikâil ve İsrail) Burak ile yapılan yolculuk sırasında, Resulullah'ı Burak'a bindirmişler: Cebrail, Burak'ın dizgini tutmuş. Mikâil, üzengisine basmış. Azrail, Hz. Peygamber'i koltuklamış. İsrail, ayağından tutup bindirmiş:

Cebrail dizgin tutup hizmet etti,

Mikâil üzengisine bastı.

Azrail sağlam koltuğundan tutup,

İsrail ayağından tutup bindirdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 351).

Cebrail, binit olarak Hz. Muhammed'i kanatlarında taşımış:

Yine meleğe binip gitti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 357).

4.12.3. N817. Yardımcı Allah

Allah, en büyük yardımcıdır. Hemen hemen herkes, yaratılışın bir gereği olarak en zor zamanlarında O'na sığınmakta; her türlü kötülükten, musibetten, şerden, felaketten, sıkıntıdan, tehlikeden korunmak için Allah'tan yardım dilemektedir. Allah da rahmetinin bir tecellisi olarak kuluna yardım elini uzatmaktadır.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Mansûr'u dara astıklarında, Allah, darağacına “Sevgili kuluma zarar verme” diye emredip Mansûr'un yardımına yetişmiştir. Herkes, ellerindeki taşı, sopayı, kılıcı, ne varsa vurmasına rağmen Allah'ın inayetiyle hiçbiri ona kâr etmemiştir:

Kamçı, balta, sopayla tüfek, kılıç,

Ellerinde hangisi varsa, Mansûr olmaz tedirgin.

Bununla birlikte yedi gün yine durdu,

Allah'ım tek tük zarar vermedi hiç (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 299).

Mollalar, Nesimî'yi darağacına asmışlar. Nesimî, yedi gün darağacında durmuş. Fakat Allah'ın inayetiyle zarar görmemiştir.

Nesim, o dardan korkmadı,

Yaradan Tanrı'sı var, halinden memnun.

Dara Cebbar Tanrım buyurdu.

Âşık kuluma hiç zarar verme diye (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 327).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Hız. Ali, Allah'ın yardımıyla ejderhayı öldürmüş:

Yıkıldı iki parçaya ayrılıp o ejderha,

Allah yardım ettikten sonra Ali Haydar tarafından (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 405).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'nde

Mâlik Duğar'ın kullarından Kılıç, Yûsuf'a vurup sövmüş. Bunun üzerine Yûsuf Allah'tan yardım dilemiş:

Yûsuf söyledi: - Ey Allah'ım ne yapacağım?

Bu mihnetten nasıl kultulacağım?

Allah'ım fazlınla kurtar beni,

Zatın yardım etmezse ne yapacağım? (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 486).

Allah, Yûsuf'a yardım etmiş. Bir anda semada bir bulut peyda olmuş. Yağmurla kar yağmış. Âdetâ Nuh tufanı gibi bir hadise yaşanmış:

Allah'ım bu duasını kabul etti.

Kudretiyle gökten bir bulut çıktı.

Gökten yağmurla birlikte kar yağıp,

Hava kapanıp gece gündüz bora esti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 487).

Yûsuf, on iki sene yattığı zindandan Allah'ın yardımıyla çıkmış:

Gönderdi yardımını Rahman Celil (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 553).

Züleyha, gözlerinin açılması ve kaybolan güzelliğinin geri gelmesi için Allah'a sığınıp yardım dilemiş. Allah, onun duasını kabul etmiş. Züleyha'nın görmeyen gözleri görmeye başlamış. Solan yüzü eski parlaklığına kavuşmuş:

O vakitte Cebrail çıkageldi,

Kanadıyla okşadı dua edip,

Gözleri açılıp, hem de tekrar yaşarıp,

Güneş gibi doğup parlayarak geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 570).

Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hiykayâtı'nda

Sabi, hapsedilmiş. Allah'ın inayetine sığınmış. Allah ona Cebrail'i yollayarak yardım etmiş:

Sen affetmezsen bu dertlini.

Ey Allah'ım, bu derdime çare verirsen,

Ta ölünceye dek yerine getirirdim hizmetini.

Allah'ım Cebrail'e verdi emir,

Emrine Allah'ın nedir çare?

- Git Cebrail, sabiyi kurtar,

İyi sabime ben merhamet ediyorum.

Hey, Cebrail, var sabiye,

Ben merhamet ederim böyle bir kula.

Var, Cebrail sabimi kurtar (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 624).

4.12.4. N825.1 Çocuk Sahibi Olmayan Kahramanlar

Kıssalarda pek çok halk hikâyesinde ve Türk destanlarında temel motiflerden olan çocuksuzluk motifi de görülmektedir. Kıssalarda geçen çocuksuzluk motiflerinin konusu şöyledir:

Mansûr el-Halâc'da

Bir balıkçı varmış. O balıkçı oltasıyla her gün balık tutarmış. Balık tutarken bir gün “Allah’ım ne malım var ne de çocuğum, benim dışımda herkes halinden memnun, karılı kocalı bir balıktır rızığımız” diye Allah’a sığınmış (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 308).

Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de

Keşmir padişah, bir gün sarayında meclis kurmuş. O vakitte bir derviş gelip “Dünyada parasız pulsuz bir garibim” diye yalvar yakar bir hâlde padişah’tan sadaka istemiş. Bunun üzerine padişahın karısı, fakire ihtiyacının ne olduğunu sormuş. Fakir de “Yüz altın borcum var” demiş. Padişahın karısı, o zaman fakirin eline yüz altın saymış. Fakir, parayı alır almaz padişah ile karısının dünyada bir hacetlerinin olup olmadığını sormuş. Padişahın karısı, hacetlerinin bir çocuk olduğunu, fakat bunun için yaşlandıklarını söylemiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 230).

Yıldız, Türk destan geleneğinde çocuksuzluk motifinin kahramanın babasının bir bey olması, çok mal-mülke sahip bulunması, bir veya birçok eşi olmasına rağmen bir çocuğa sahip olamayışı gibi birçok temayla zenginleştirildiğini belirtmiştir (2009: 87). Yukarıdaki açıklamalar, Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de görülen çocuksuzluk motifiyle tamamıyla örtüşmektedir. Kıssada Gülçahra’nın babası Keşmir Sultan, malı mülkü olmasına rağmen çocuk sahibi olmayan bir padişaktır. Halâc âl-Mansûr için de büyük ölçüde geçerlidir. Tek istisnası vardır: Balıkçı, fakir bir kimsedir.

4.12.5. N825.3. Yardımcı Yaşlı Kadın

Yardımcı yaşlı kadın, kimi zaman sevgililer arasında aracı, kimi zaman da ara bozucu bir rol üstlenip hikâyenin kurgusunda aktif olan yardımcı tiplerdendir (Akyıldız, 2011: 91).

Kıyssaîy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Yardımcı yaşlı kadın, Gülçahra ile şehzade arasında aracılık ve habercilik yapmaktadır. Kıssada aktif durumdadır. Her iki kahramana da yardımcı olan olumlu tiptir. Onun temel özelliği kurnaz ve divane olmasıdır. Menfaatine düşkündür. İşinin ehlidir. Tek gayesi vardır: İki âşığı birbirine kavuşturabilmek. Düğün yapma fikri dahi onun aklından çıkmıştır:

*Kocakarı bunu işitip sevinir,
Kocakarı divane bir kimsedir.
O kızdan size cevap getiririm diye,
Altın gümüş aldıktan sonra sevinir.*

*Vezire söz verip gitti,
Tez zamanda saraya ulaştı.
Divane gibi kapıya dilenip gelip,
Han kızıyla görüşeceğim diye haber verdi.*

*Cariyeler dışarı çıkıp (o) kocakarıyı gördü,
Çıktı ve yine han kızının yanına geri girdi.
-Divane kocakarı gelmiş, deyip,
İzin istiyor, deyip söyleyip yanına girdi.*

*Han kızı: -İzin verin, “Girsin” dedi,
Ne var ne yok söylesin, dedi.
Bugün geceleyip, yarın evine döner,
Bizleri temaşa etsin, dedi.*

*O kocakarı “Haşmetli” diye ayağa kalktı,
Eğilip tazim ile selam verdi.
“Merhaba, han kızı, sultanım” deyip,
Han kızının gelip elini öptü.*

Prencesim, iyi misiniz?
Kızların arasında siz bir harikuladesiniz.
Bendenizi, han kızı, görür müymüş,
Ben hayırsever (size layık) bir şehzade gördüm.
Han kızı bunu işitip o zaman alay etti,
-Hangi padişah layıktır bana, dedi.
Tırnağıma kurban edip gönderiyorum,
Nice nice kendini beğenip gelenleri.
Kocakarı, şehzadeyi o zaman övdü çok,
Düşündüm -İçimden geçti layıktır diye.
İlmi, güzelliği, aklı herkesten fazla,
Düşündüm, dünyada emsali yokmuş, diye.
Bir şehzade Bağdat'tan gelmişti,
Pek çok yol arkadaşı yanına almıştı.
Aklını, ilmini ve güzelliğini,
Allah'ım yakıştırap vermişti.
Parlayan yakut gibi iki gözü,
İçeri yakar mah gibi kızıl yüzü.
Dünyada onun gibi bir çocuk görmedim,
Bal ve şeker gibi tatlıdır sözü.
Ne kadar söylersem söyleyeyim bitmez onun sözü,
Ey, efendi, birden karşıma çıktı.
Allahuteala size nasip ederse,
Size layık bir asilzade bunun özü.
Kız işitti kocakarının sözünü,
Heveslendi görmek için onun yüzünü.
Yüreğine aşk ateşi düşmüştü,
Sabredip tuttu kendi kendini.
-Tanımak isterdim, şehzadeyi görseydim,
Hünere ilginç değil Tanrı vergisiyse.
Nasip olursa, ona ben varırdım,

Eğer söylediğinin hepsi de doğruysa.

Ey, ana, bulursan bir tavsiye,

Açıklayıp ıssız mekânda görelim biz.

Yüreğime heves düştü,

Görmek için bir çare bulunuz siz.

Onun yerini söyleyeyim, dinleyin canım,

Yolunuzda feda olsun (bu) garip canım.

Bir tüccar düğün yapacak diye işitmişim,

Görürsünüz şehzadenin o zaman hâlini.

Birkaç gün içinde düğün yapacak bir meşhur zengin,

Kızını evlendirip davet edecek herkesi.

Sizi de davet edecek diye işittim,

Davet ederse bu düğüne gidin çekinmeden (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 236-238).

4.12.6. N828. Yardımcı Bilge Kadın

Destanlarda kadın, gerektiği zaman eşine ve çocuğuna akıl, nasihat verip yol göstererek onları gelecek çeşitli tehlikelerden, kötülüklerden, zararlardan vs. korumaya çalışmaktadır. Kadın, bilge kişiliği ve temkinliliği sayesinde uyarıcı sözler söyleyip, akıllıca yapılmış planlara başvurup düşmanın hilesine mani olmaktadır. Kahramanlar tabiatları gereği yiğitliklerine güvendiğinden çoğu zaman hesapsızca ve fütürsüzca hareket etmektedir. Bu onlarda bir zaaf meydana getirmektedir. Bunun önüne geçebilmek için onların akıl hocalarına ihtiyaçları vardır ki bu akıl hocaları da ekseriyetle kadınlar olmuştur. Kadınlar, eşlerine, kardeşlerine, çocuklarına nasihat, akıl verip onları yönlendirmektedir. Bu kadınlar bazen de doğaüstü güçlere sahiptir. Olacakları önceden bilmektedir (Bars, 2014: 107).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Halep şahının kızı köpükten hamile kalmış. Kızı, başından geçen hadiseyi annesine anlatmış. Annesi bilge bir kadın olduğundan “bu şey hak takdiri” deyip ona akıl vermiş:

Bu derdi verdi Tanrı ondan beri,

Ey, ana, öldür beni, koyma diri.

Anası çok bilge bir kimseymiş,

“Yavrum, bu şey Hak takdiri, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 306).

Kıyssaîy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırganı’nda

Hiz. Fâtıma, Hiz. Ali’ye akıl, nasihat verip yol göstermektedir: Hiz. Osman, Resulullah’ı ve ashabını evine davet etmiş. Yemekler yendikten sonra Hiz. Osman’ın cömertliğini gören herkes “Maşallah” derken Hiz. Ali üzülp dışarı çıkmış. Hiz. Ali’nin bu tavrına Resulullah da çok üzölmüş. Hiz. Ali’nin üzüldüğünü gören Fâtıma sebebini sormuş. Hiz. Ali, Resulullah’ı misafirliğe davet etmek istediğini, fakat kendisinde dünya malı olmaması dolayısıyla sevaptan mahrum kaldığını söylemiş. Fâtıma, Allah’ın hiçbir kulunu rıziksız yaratmadığı, davet ederse Resulullah’ın davete icabet edeceğine dair akıl verip yol göstermiş:

- Ey, Şiri, Allah’ın takdirine dayanalım biz,

Burada kaygı çekmeyelim biz.

Kaygı göreceğ er miydin bu dünyada?

Babamı davet et, misafir edelim biz.

“Davet edersen, efendibabam gelir, dedi,

Berberinde cemaat gelir, dedi.

Bendesini rıziksız yaratmadı,

Allah bize bir nasip verir dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 435).

Hiz. Ali, Resulullah’ı ve ashabını evine davet etmiş. Evleri küçücükmiş. Hiz. Ali, Fâtıma’ya bütün Medine halkının istisnasız misafirliğe geleceğini, halk eve sığmazsa ne yapacakları konusunda akıl danışmış. Fâtıma, “Çocuğunuzun evi dar, ne yapacaksınız?” diye babasının kulağına fısıldaması hususunda Hiz. Ali’ye yine akıl verip yol göstermiş.

Çocuğunuzun evi dar ne yapacaksınız diye,

Söyleyiniz babanızın kulağına (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 437).

Hız. Fâtıma'dan bahsederken onun Türk dünyası açısından önemine de değinmek gerekmektedir. Türk halk kültüründe Fâtıma, İslamiyet'te kutsallığıyla bilinen kadınlardan en sevilip sayılan şahsiyet olduğundan, ona nevi şahsına münhasır çeşitli semboller izafe edilmiştir. Hız. Fâtıma, bazen ev işlerinde kadınların manevî yardımcısı, bazen uğur ve bereketin sembolü, bazen de eş ve komşularla iyi geçinmenin simgesi olarak görülmüştür. Bu sembollerin yanı sıra Hız. Fâtıma, doğum, evlenme ve ölüm gibi hayatın geçiş dönemlerinde de çok büyük öneme sahip olmuştur (Üçer, 1981: 113). Fatıma Ana ile ilgili bir başka inanış da âlem kadınlarının seyyidesi olduğudur. Âmulî'nin, Seyyid Bin Tâvus, Şeyh Sadûk ve İbni Abbas'tan naklettiği rivayetlere göre, Resûl-ı Ekrem, Hız. Fâtıma hakkında, âlem kadınlarının efendisidir, buyurmuşlardır (2015: 68). Alptekin, Türk destanlarında sık sık rastlanan ak saçlı ihtiyarlardan oluşan bilgeliğin simgesi rehber yaşlılar gibi, kadınlar arasında da Fadime Ana, Hayme Ana, Ayşe Fatma Ana, Kadıncık Ana gibi ak saçlı ninelerin var olduğunu, bu analık müessesinin Türklerde Müslüman olmadan önce de bulunduğunu belirtmiştir (2014: 5). Hız. Fâtıma ile alakalı bu inanışın bir tezahürünü Kazaklarda da görüyoruz. Hız. Fâtıma, Kazak kadınları tarafından koruyucu pir kabul edildiği için ona "Biybi Fatiyma" denmiştir (Köpiş, 2016: 30). Biybi Fatiyma'ya Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırganı'nda tesadüf ediyoruz:

Er Ali bahadır ve kuvvetli bir kimseydi,

Peygamberin hiçbir sözünü hatırından çıkarmaz.

Milletten utanıp gecikirim,

Biybi Fâtıma ile ikisi dışarı çıktı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 437).

4.12.7. N841. Yardımcı Koyun Çobanı

Halk hikâyelerinde çobanlar, bazenkahramana yardımcı olurlar. Nitekim yardımcı koyun çobanı, Ferhat ile Şirin adlı hikâyede Ferhat ile Şirin'in kaçmasına yardımcı olmaktadır (Alptekin, 1997: 351).

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiy'de

Koyun çobanı, Gülçahra'yı ölümden kurtarıp darağacından indirmiş, ona su içirmiş:

*Bir çoban suvarmak için koyunu güdüp,
O göle yaklaştı “ya Allah” deyip.
Çoban gelip darağacına bakarsa,
Ağacın başında bir kişi var bağlanmış.*

*O çoban geldi yanına o zaman,
Ağaca yasladı başını o zaman.
O ağaç sallanır titreyip,
O dara kişi asmıştı o zaman.*

*Çoban o zaman çok korktu,
Bir şey mi geliyor diye gölden
Bu adam olduğunu anladıktan sonra,
İndirdi bağlanmış ipini çözüp.*

*O zavallı yere düşüp bayıldı,
Her yeri zar zor kımlıdadi.
Çoban su getirip ağzına döker,
Su içip o zaman kendine geldi.*

*Kendine gelip kaldırdı başını.
Elini okşayıp akıttı gözyaşını.
- Kimsin deyip konuşmak ister,
Ölümden kurtardın akranım diye.*

*Allah’ın kudretine şaşırdı,
Halk, seni dara asmış.
Burada konuşamam, dedi,*

Bu şehirde koyun güden çobanım (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 263-264).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere çoban çaresiz kalmış bir kimsenin imdadına yetişip onu müşkül bir durumdan kurtarmıştır. “Başıma uğursuzluk gelir” endişesiyle kızdan vedalaşmış ayrılmış olsa da kahramana faydası dokunduğundan çoban olumlu özellikleri bünyesinde toplayan bir yardımcı tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.12.8. N844.2. Yardımcı Olarak Fakir (Derviş)

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Fakir (Derviş) padişah ile karısına çocuk olması için dua etmiş.

4.12.9. N847. Yardımcı Peygamber

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

KıssalardaHz. Peygamber'in dolaylı yoldan olsa dahi yardımcı peygamber rolünde olduğunu görüyoruz. Fakir bir kimse, bir gün mescide gelip yüz altın borcunun olduğunu söyleyip Hz. Muhammed'den yardım dilemiş. Hz. Muhammed, etrafındakilere bu fakire yardım edecek kimse yok mu diye sormuş:

Bu sözü işitti Peygamber,

Baktı dört halife ile sahabeye.

- Fakirin isteği buymuş,

Talip kurtarıcı kişi var mı?(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 392).

4.12.10. N851. Yardımcı Tüccar

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Bir zengin tüccar, Şehzade ile Gülçahra için bir düğün tertip etmiş. Onların birbirine kavuşması için çaba göstermiş:

Bir tüccar düğün yapacak diye işitmiştim,

Görürsünüz şehzadenin o zaman hâlini.

Birkaç gün içinde düğün yapacak bir meşhur zengin (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaI: 238).

4.12.11. N... Yardımcı Kadın (Dadı)

Hikâyelerde sevgilinin bakımını üstlenmenin yanı sıra kahraman kızla ailesinin, sevgili ile aşığın arasında habercilik yaparak hikâyenin kurgusuna dolaylı yoldan katkısı olan bilhassa da kız kahramana yardımcı tiplerdendir. Hikâyenin kurgusunda aktif değildirler. Olumlu karakter özelliklerine sahiptirler. Çoğu zaman adları geçmeyip sadece “dadı” diye anılırlar (Çetin, 2020: 199). Kimi zaman

hikâyedeki kahramanın dert ortağı olup en yakını durumundadırlar (Akyıldız, 2011: 43).

Tahir ile Zühre hikâyesinde her iki kahramanın da dadısı vardır. Zühre'nin dadısı, Zühre zorda kaldığında sürekli ona yardımcı olur, gerektiğinde nasihatta bulunur, hemen olacakları önceden haber verir. Zühre'nin derdine ortak olur. Onun Tahir ile buluşmasını sağlar. Tahir'in dadısı, Tahir'in bakıcılığını yapar, üzüntü ve sevinçlerine ortak olup onunla dertleşir. Tahir'e öğüt verir, olup bitenden onu haberdâr eder (Türkmen, 2015: 219-246).

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de dadı, şehzadeyi davet etmesi için Keşmir Sultan ile Gülçahra arasında haberci konumundadır:

Bu sözleri iyice anlattı dadısına,

Dadısı söyledi geldikten sonra annesine.

Şehzadeyi görmeyi düşünüyor demiş,

Şölen verip Keşmir şehrine.

Dadısı söyledikten sonra haberdar oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 247).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'nde dadı, Züleyha'nın derdine ortak olur, sırdaşı olur, Yusuf'a kavuşması için çaba gösterir. Ona saray yaptırması yönünde akıl verip yol gösterir:

Züleyha bir gün evde yatıyordu,

Bir dadısı vardı onu gördü.

-Ey, hanımım, nasıl bu hâle düştün?

Derdinin sebebini söylesene, dedi.

Ey, canım, ne sebepten için sıkıntılı?

Sararıp betinin rengi atmış ne kederin var?

Mecalin kalmamış çok zayıf düşüp,

Sıkıntının sebebini izhar etsene.

Züleyha dadısına söyledi ahvalini,

-Benim bu ahvalimi zahir bilin.

Kimseye söyleme, ana, dedi,

Hiç kimseye söylemedim bundan önce.

*Ey, ana, o Kenan'ın kul oğlanı,
Şüphesiz biliyor musunuz siz onu?*

*Ona ben âşık oldum böyle,
Ölecek (bu) hâle düşürdü şimdi beni.*

*Dadı söyledi: - Başına böyle iş geldi,
Niçin onu söylemedin daha önce bana.*

*Muradına erdirirdim seni,
Utanıp söylememen doğru değil.*

*Ey, canım, âşıklık kolay değil,
Hiç tabip, hekim ona derman olamaz.
Âşıklığın aslını ben söyleyeyim,
Bütün âlem gülse dahi âşık gülmez.*

*Züleyha söyledi: - Ey, ana, doğru söylüyorsun,
Gönlümden geçen güzel şeyleri buluyorsun.
Ey ana âşıklıktan ölecektim,
Derdimin dermanı için ne yapacaksın?*

*Dadı söyledi: - Malını sarf etmelisin,
Âşık kişi malından vazgeçmeli.
Âşıklara bu dünya niye gerek?
(Âşık olan) malını döküp muradına ermeli.*

*Züleyha söyledi: - Ey, ana, razı oldum,
Ne dersen de sözüne ikrar ettim.
Ne derseniz deyin sözünüzü dinleyeceğim,
Malımı mülkümü bunun için feda ettim.*

*Kocakarı söyledi: - Toplatın ustaları,
Yaptırın çok yüce bir saray.
Hepsinin içi nakışlı, çeşit çeşit olsun,
Aklını başından alsın gören canın.*

*İçine diir, mercan ferş döşesinler,
Kızıl altın ağaçlar oraya diksinler.*

*Bir ağaçta yüz türlü budak olup,
Başında yemişleri olgunlaşsın.*

*Oraya türlü türlü kavaklar diksınler,
Kavakları altınla akik olsun.*

*Bir nicesi inci ile lal olup,
Bir nicesi hafif kızıl mercan olsun.*

*Altından on argumak at yapsınlar,
Gevher, yahut, inci, mercan süs aksanları taksınlar.*

*Parlasın ağaçları ve yemişleri.
Gören canın hayran kalıp akli başından gitsin.*

*O ağaçların başına kuş kondursunlar,
Bülbüller her budakta ötedursun.
Dünyadaki kokulu gülün hepsi dikilip,
O sarayın vasfı böyle olsun.*

*Yıpar ile zafranin gülünü eksinler,
Yetmiş yerde gevherden kandil olsun.
Ud anber, misktin hepsini yerleştirip,
Bu dünyanın nakışının hepsi olsun.*

*O köşkün ortasına taht yerleştir,
Kendin pahalı giyim giy kat kat.
Başına gevher, yakut taç giyininip,
Tahta oturunuz huriler gibi.*

*Yusuf'u o vakitte yanına çağır,
Benim sözüme kulak ver.
Yüz bin sabrı olsa da gönlünü kaptırır.
Tahta otur deyip, yedip elini tut.*

*Yusuf'un o vakitte seni görecek,
Gördükten sonra, sana itaat edecek.
Muradını hâsıl edip o sırada,*

Başındaki derde derman olacak (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 521-524).

Yusuf'un da bir dadısı vardır. Yusuf'un annesi, küçük yaşta öldüğünden Yakup, bakması için bir hizmetçiyi satın alıp ona dadı yapmış:

Çocuğu Yusuf Nebi.

O zamanlarda,

Satın almış bir hizmetçi,

Babası Yakup Nebi.

Birlikte geldiği o hizmetçinin,

Vardı bir erkek çocuğu.

Yakup Nebi o hizmetçiyi,

Yusuf'a dadı yapmış (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 608).

4.13. P.Cemiyet

4.13.1. P10. Padişahlar

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Keşmir ülkesinin bir padişahı vardır. O padişahın çocuğu olmaz:

Oğlu kızı yokmuş o padişahın (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 231).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Züleyha'nın babası Taymus, padişaktır:

O Taymus padişaktı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 503).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Emir, başına devlet kuşunun konmasıyla padişah olmuştur:

Ondan sonra Emir padişah tahta oturdu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 321).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Berber Şah, Berber ülkesinin padişahıdır:

Kâfirin padişahı, Berber Şah (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 395).

4.13.2. P30. Prensler (Şehzade)

Şehzade, batı ülkelerinde kullanılan prens ünvanına karşılık gelmektedir:

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiry’de

Gülçahra’yı nice şehzadeler istemiş.

Bağdat padişahının oğlu, şehzadedir.

4.13.3. P40.Prensesler (Han Kızı)

Han kızı, batı ülkelerinde kullanılan prenses ünvanına karşılık gelmektedir:

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de

Gülçahra, akılda, ilimde üstün ve güzelliğiyle meşhur padişah (han) kızıdır.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da

Halep şahının bir kızı vardır:

O yerdeki şehir Halep şehri,

Allah’ım padişahına gazaplandı.

Padişahının vardı biricik kızı.

Taatle meşguldü gece gündüz (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 304).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Zıliyhannî Mâselesi’nde

Züleyha, padişah (han) kızıdır:

Züleyha padişah çocuğu, Taymus’un kızı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 503).

4.13.4.P110.KralınVezirleri

Vezirlerin aslî görevi, hükümdara danışmanlık ve yardım etmektir. Türk halk hikâyelerinde vezirler, ekseriyetle bu şekilde karşımıza çıkmaktadırlar. Bazen hükümdarlarla birlikte gurbete ve seyahate çıkmaktadırlar. Bazen hükümdarın kızlarıyla evlenmektedirler. Bazen de hükümdarın yerlerine geçmektedirler.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Şehzade Bağdat padişahının bir vezirini yanına alıp Keşmir ülkesine doğru yolculuğa çıkmış. Bu vezir, şehzadenin akıl danıştığı, üzüntü ve sevinçlerini paylaştığı bir kimsedir:

Padişahın bir vezirini beraberinde götürdü

Vezir ile şehzade akıl danıştı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 234).

Aynı kıssada bir başka vezire daha rastlıyoruz. Bu vezirin bir oğlu vardır. Oğlunu bir hırsız öldürmüştür. Vezir, Gülçahra'yı oğlunu öldüren kişi sanıp zindana attırmıştır. Daha sonra vezirin karısı, âşık olup Gülçahra'yı zindandan çıkarmıştır. Ondan murat istemiştir. Bir gün vezir padişahın yanından eve bitkin hâlde dönüp hemen uyumuş. Uyuduğu sırada vezirin karısı Gülçahra ile gülüp eğleniyormuş. Seslerine uyanan vezir, karısını öldürmüştür. Gülçahra'yı öldürmek için hamlede bulunduğu sıradakız göğsünü açıp “*Ben kızım demiş*”. Karısını öldüren vezir Gülçahra ile evlenmiş. Gülçahra, bir müddet sonra o veziri öldürmüştür:

Vezirin kılıç ile kesti başını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 275).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Saki, Melik Rayan tarafından vezirlik makamına getirilmiş:

Saki'yi yanına aldı Melik Reyhan (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 540).

Aynı kıssada Yusuf, karşısına çıkan kişiyi vezir yapmış:

Yusuf onu kendisine vezir yaptı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 564).

4.13.5. P150 Zengin Adamlar

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Kızını evlendirmek için düğün yapan tüccar, zengindir:

Bir tüccar düğün yapacak diye işitmiştim.

Birkaç gün içinde düğün yapacak bir meşhur zengin(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 238).

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı'nda

Sarañbay zengindir:

Zengin olup Medine'de bir kimse yaşamış (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 414).

4.13.6. P231. Anne ve Oğlu

Kıssalarda anne ve oğul ilişkileri hakkında hemen hemen hiç bilgi verilmemiştir. Bu durum anne çocuk ilişkilerinin en az seviyede olduğunu göstermektedir.

4.13.7. P232. Anne ve Kızı

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra'nın annesi, kıssada çok pasif durumdadır.

4.13.8. P233. Baba ve Oğlu

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yakup, Yusuf'un üzerine titrermiş. Ona göz bebeği gibi bakıp daima sakınırmış. Saçını tararmış. Gözünün önünden bir an olsun ayırmazmış. Çocukları Yusuf'un öldüğünü söyleyip kanlı gömleğini getirince mahzun olmuş. Gözlerine perde inmiş. Daima Yusuf'un hasretiyle yanıp tutuşmuş. Yetmiş yıl sonra kavuşunca bütün bu hasretlik bitmiş. Gözleri yeniden görmeye başlamış.

Yusuf da babası Yakup'a çok düşkündür.

4.13.9. P234. Baba ve Kızı

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi'nde

Peygamber ile kızı Fâtıma'nın ilişkisi kuvvetlidir. Azrail, Mikail ve İsrail, Resulullah vefat etmeden önce Allah'ın emrini tebliğ etmeye geldiklerinde Fâtıma, babasının hasta olduğunu, sonra gelmelerini söylemiş. Bu, Fâtıma'nın, Peygamber'in sağlığına ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Fâtıma: -Biçareler, bekleyiniz, der,

Sabredip bekleyiniz, babam hasta (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 382).

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Keşmir padişah çocuk sahibi olmadığı için başlangıçta üzgündür. Çocuğu olduktan sonra toy yapmış, gayet mutlu olmuş. Gülçahra büyüdükten sonra kızının eğitimine önem vermiş. Onu okutmuş. Gülçahra'yı istemeye gelenlere kızının rızasının olup olmadığını öğrenmeden olumlu ya da olumsuz cevap vermemiş. Bütün bunlar padişahın kızının sözüne ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Kızı, şehzadeyi aramaya gittiğinde babası çok üzölmüş. Bir yandan da kızı gittiğı için halkın yüzüne nasıl bakacağım deyip bir mahcubiyet hissetmiş:

Yaktı yüreğindeki hasret ateşini,

Şimdi nasıl bakacağım halkın yüzüne (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 279).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Taymus ile Züleyha'nın birbirlerine olan sevgisini, aralarındaki yakınlığı şöyle dile getirmiş:

Yusuf'u nasıl severdi Yakup,

Sinek kadar bedeninde görürdü.

Yusuf'u nasıl seviyorsa Yakup,

Babasına Züleyha, da öyleydi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 504).

Züleyha, rüyasını Taymus padişaha anlatmış. Taymus da Züleyha ile rüyasında gördüğü Mısır şahının birleşmeleri için elinden gelen gayreti göstermiş. Çeyizini hazırlamış, name yazıp, elçiler göndermiş. Kıssada kızı için her şey yapmaya hazır bir baba ile karşılaşmaktadır:

Taymus, İbn Talus benim şüphesiz.

Vardı tek bir kızım size layık.

Olur dersen, gönder elçilerini,

Size onu aşık etti Cabbar Halık..

Onun için kızımı size vereyim,

Bin deve yük kızıma çeyiz hazır edeyim.

Bin katıra altın yükleyeyim,

Hizmet etmesi için de yine bin köle vereyim(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 508).

4.13.10. P251. Erkek Kardeşler

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf ile kardeşleri arasındaki münasebet zayıftır. Kardeşleri daima onu kıskanmışlar ve babasından ayırmışlardır.

Daha sonra kardeşleri buğday istemeye gelmişler. Birbirlerinin kim olduklarını öğrenince barışmışlar.

Kıssalardaki kardeş örneği, olumsuz özellik taşımaktadır.

4.13.11. P251.5. İki Erkek Kardeş

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Emir ile Nesimî iki kardeşdir. Birlikte dünyaya gelmişler. Birlikte büyüüp okula gitmişler. İki kardeş arasındaki münasebet başta güçlüdür. Nesimî, bir evliyanın yanına gitmiş. Böylece aralarındaki münasebet kopmuş. Emir, kasten olmasa da Nesimî'nin canına kıydırtmış.

4.13.12. P414. Avcılık

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Emir padişah, beyleriyle birlikte ava çıkmış:

Ava çıkıp o gün,

Padişah yanından geçer (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 330).

Dede Korkut hikâyelerinde av günlerce sürmektedir (Akalin, 1967: 93). Buna mukabil Mansûr el-Halâc'da ise, av, gün içinde tamamlanmıştır:

Akşama gene padişah,

Avdan eve döner (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 331).

4.13.13. P431. Tüccar (Kervancı)

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Mâlik Duğar tüccardır:

Mısır'da varmış bir tüccar,

Çok zengin, adı onun Mâlik Duğar (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 469).

Mâlik Duğar, aynı zamanda kervancıdır:

Kervanbaşı Mâlik Duğar cümle kervan (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 489).

4.13.14. P485. Bilgin Kişi

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Nesimî, hocasına Fetih suresinin ilk ayetini sorup sinayacak kadar bilgindir.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra, bilgin kişidir:

Gülşahra yedi yaşına geldi,

Ders alıp ilim öğrensin diye mollaya gönderildi.

Yedi yıl kıl kadar okutup Gülşahra'yı,

Kızın ilmi birçok kimseden üstün oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 233).

4.13.15.P.634Ziyafetler

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Zengin tüccar, ziyafet vermiş:

Bir eğlenceli ziyafet veriyorum, deyip

Türlü yiyecekler hazırlattı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 248).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Kudüs Bey'i Yusuf'a ziyafet vermiş:

Bu sözü o işitip taaccüp etti,

Yusuf'u getirip misafir etti.

İzzet, ikram, ziyafet, hürmet edip,

Yanındaki yol arkadaşlarıyla birlikte ağırladı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 491).

4.13.16. P600. Gelenekler

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra düğüne gittiğinde cariyeler, onun başına saçı saçmışlar:

Ayağının altına halı serip,

Başına inci, mercan saçı saçıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 243).

Gülçahra düğüne gittiğinde halk başına toplanıp saçı saçmış:

“Merhaba, Dohtariy Sultan, hoş geldin” deyip,

Başına inci, mercan, saçı saçtı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 243).

Bağdat padişahı, oğlu ve gelini Gülçahra'ya saçı saçmışlar:

Gevher, yakut, zebercet, inci, mercan,

Oğlu ile Gülşahra'ya saçı saçtı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 284).

Kiyssaiy Anhaziret Rasuwlññ Miy'râcga Konak Bolganı'nda

Huriler, Hz. Muhammed'e saçı saçmışlar:

Sıra sıra gelir huri kızları,

Başına dür, mercan, inci saçıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIII: 362).

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanıñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakağa
RiyhlatEtken Mäselesi'nde

Huriler, Hz. Peygamber'e vefatı dolayısıyla saçı saçmış:

Resul'e dür, mercan ve cevher saçıp,

Cennette huri kızları toy düzenlediler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIV: 389).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Mısır halkı Yusuf'un başına saçı saçmış:

Mısır halkının hepsi Yusuf'a geldi,

Şehirde büyük küçük, genç ve yaşlı.

Başına dür, mercan, inci saçıp,

Tazim edip sıraya dizildi hepsi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 559).

Saçı geleneğinin yalnızca düğünlerde değil, sevilen bir şahsiyetin vefatından sonra ve cennette de var olduğu kıssalarda işlenmektedir. Geleneğin, öbür dünyaya da yansıtılması olarak yorumlanabilir.

4.13.17.P681.Yaslaİlgili Âdetler

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Nesimî öldükten sonra Emir ve yanındaki beyleri matem tutup, ağlamıştır.

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakağa RiylatEtken Mäselesi'nde

Hız. Peygamber vefat edince ay, güneş ve yıldızlar nur saçmayıp yas tutmuştur:

Ay ile güneş ve de yıldızlar nur saçmayıp,

Bir ay kadar sönüp yas tuttu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

Hak Resul ahiret yolculuğuna çıktı pazartesi günü,

Yas tutup karanlıkta kaldı gündüz ile gece (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

Bu örnekte bütün alemin yasa iştiraki söz konusudur.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Şehzade için yas tutulmuştur:

O vakitte ümitlerini kesip örttüler yüzünü,

Yıkılıp kaldıramayıp aşk ateşini.

Öldi diye şehir halkı çok ağladı,

Anne babasını kahredip.

*Ağladı bütün halkı feryad edip,
Bilmedi ne yapacağını bütün halk.
Çocuğu dünyadan göçtükten sonra,
Anne babası kaygıyla bayıldı* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 259-260).

Köse, ölünün ardından yas tutanları altı maddede toplamıştır:a) Klâsik halk hikâyelerimizde esas konunun aşk olması sebebiyle yas tutanların ekseriyetinin hikâyenin asıl kahramanları yani âşık ve sevgiliyi temsil eden kişiler b) Evlatlarının gurbete gitmelerine dayanamayan anneler c) Gurbete giden kız kardeşinin yas tutması d) Babalar e) Eşlerden birinin diğeri için f) Katılanların bir grup teşkil ettikleri (1994: 43).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da Emir ve beyleri bir grup teşkil etmektedir. Keza şehzadenin ölümünün ardından tutulan yas da bu gruba girmektedir. Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de şehzadenin ölümü üzerine başta anne ve baba olmak üzere bütün şehir halkı yas tutmuştur. Kiyssaiy Haziret Muhammed Rasuwl Allanınğ Dârüwl Fanadın Dârüwl Bakağa Riyhlat Etkeni'nde gök cisimleri Hz. Peygamber için yas tutmuştur. Gök cisimleri de bu bakış açısıyla bir grup teşkil etmektedir. Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâyhiyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'nde baba (Yakup) oğlu Yusuf için yas tutmuştur.

Türk halk hikâyelerinde en çok ayrılık olmakla birlikte ölüm ve sevgilinin başkasıyla evlenmesi vs. sebeplerle de yas tutulmaktadır. (Köse, 1994: 41-42).

Çalışmamızda yer alan kıssalarda yasın ekseriyetle ölüm sebebiyle tutulduğu görülmektedir. Emir ve beyleri Nesimî için; ay, güneş ve yıldız gibi gök cisimleri Muhammed Peygamber için; başta anne ve baba gibi aile efradı olmak üzere bütün şehir halkı şehzade için yas tutmuştur. Yakup'un yas tutma sebebi Yusuf'a olan hasrettir:

Hasretiyle ağlayıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 543).

Yas süreleri hakkında ise, gök cisimleri Hz. Peygamber'in ardından bir ay boyunca yas tutmuştur. Emir, kardeşinin cesedini dardan indirmiş ve yedi gün yas tutmuştur.Yedi gün yas tuttuğunu;

Yedi gün bununla birlikte durdu derler;

Yedi günde yedisini verdi, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 338).

mısrasından anlamak mümkündür. Yedi günden sonra Emir, mollalardan Nesimî'nin kisasını almaya başlamış. Şehzade için bir gün bir gece yas tutulmuş:

Bir gün bir gece bütün halk ağlayınca (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 261).

Yakup'un yas tutma süresi formel olarak belirtilmiş:

Yetmiş yıl kadar ağladı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 607).

Köse, yas konusundaki çeşitliliğin en çok yas tutma şekillerinde ortaya çıktığını belirtmiştir: Ay, güneş ve yıldızlar, Hz. Peygamber'in vefatından sonra karanlığa gömülmüş. Gök cisimlerinin karanlığa gömülüp bir ay boyunca karanlıkta kalması, karalar giyinme gibi sembolik bir ifadedir ve ölüme alamet etmektedir. Karalar giyinme, hem Türk folklorunda hem de Kazak folklorunda ölüm sembolüdür (Qosan, 2005: 300). Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir'de yas tutma şekli, anne baba gibi aile efradı başta olmak üzere birlikte şehir halkının ağlaması şeklinde gerçekleşmiştir. Emir ve beyler Nesimî'nin ardından yas tutarken feryat etmektedir:

Hep birlikte feryad edip ağladı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 335).

Köse, “ağlayarak yas tutma” şeklinin bazen kahramanların kör olması motifiyle de karşımıza çıktığını ifade etmiştir. Yakup'un kör olması bu minvaldedir. Yakup, yetmiş sene ağladığı için gözlerine perde inmiştir.

4.13.18. P...Elçi

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Keşmir Sultan, Bağdat padişahına bir elçi göndermiş.

Padişah şimdi oturdu altın tahta,

Bir elçi göndermek için Bağdat'a (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 282).

4.14. Q. Mükafatlar ve Cezalar

4.14.1. Q10. Mükâfatlandırılmış İşler

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Şehzade, Gülçahra'dan haber getirmesi karşılığında kocakarıya altın vermiştir:

O kızıdan size cevap getiririm diye,

Altın gümüş aldıktan sonra sevinir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 236).

Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwniñ Konakga Çakırğanı'nda

Allah, Fâtıma duasını kabul edip mükâfatlandırmıştır. Ona cennetten yiyecek göndermiştir:

Duası Fâtıma'nın kabul olup,

Yiyeceği sekiz cennet göçmüştü.

Fâtıma "Dileğimi kabul etti" der.

Sekiz cennetin yiyeceğini gördü, der.

Cemaat sevindiğinde,

Cebrail ferman ile geldi, der (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 439).

4.14.2. Q112. Krallık Vererek Mükâfatlandırma

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Kel Emir, başına devlet kuşunun konmasıyla padişah olmuş:

Ondan sonra Emir padişah tahta oturdu,

Feda etmeyen beyler itaat etti.

Eşek ile odun satan bir keldi,

Bir ve Var kudreti ile (onu) padişah yaptı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 321).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Melik Reyân, tahtından inmiş, yerine Yusuf'u padişah yapmış:

Melik Reyân yerine padişah yaptı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 559).

4.14.3. Q200-399. Cezalandırılmış İşler

Anlatmaya bağlı türlerde kahramanlar çeşitli sebeplerden ötürü rakipleri, hasımları tarafından cezalandırılmaktadır. Kahamanın cezalandırmasının muhakkak birsebebi vardır. Mesela, Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakağa RiyhlatEtken Mäselesi'nde Ükkeşe'nin Hz. Peygamber'i

cezalandırılmak istenmesinin sebebi, kamçı hakkıdır. Başka bir deyişle kısastır. Bir sefere giderken Ükkaşe'nin devesi, Hz. Peygamber'in devesine sürtünmüş. Hz. Peygamber, Ükkaşe'ye bir kez kamçı vurmuş. Hz. Peygamber, ashabıyla helalleşirken "Bende hakkınız varsa, alınız" demiş. Ashabından bir kişises çıkarmamış. Onun dışındaki herkes "Hiç hakkımız yok." diye cevap vermiş. Ses çıkarmayan kişi, Ükkaşe adındaki sahabeymiş. Ükkaşe, Hz. Peygamber'den kamçı hakkını istemiş.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da Mansûr'un Ene'l-Hak dediğini duyan mollalar, bu sözü söylememesi konusunda defalarca tembih etmişler. Fakat Mansûr, tembihlerealdırış etmeyip Ene'l-Hak demeye devam etmiş. Mollalar, padişaktan icazet alıp Mansûr'u cezalandırmışlar. Nesimî, gördüğü mollaya "taşak" diye seslenmiş. Kendilerine hakaret edildiğini düşünen mollalar, ceza verilmesi için padişaha şikayet etmişler. Emir, mollalardan Nesimî'nin kisasını almak istediği için onları cezalandırmış.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir'de Vezirin karısını öldürmesi, sadakatsizlikten kaynaklanmaktadır. Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı'nda Hz. Ali, Sarañbay'ı bir sahabeye eziyet ettiği ve sadaka vermediği için ceza vermeye karar vermiş. Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Ziliyhaniñ Mäselesi'nde Kılıç, Yusuf'un kaçtığını düşündüğünden cezalandırmış. Sabi, kaçmaya çalıştığı için babası tarafından hapsedilmiş.

Anlatmaya bağlı türlerde kahramanlar, rakipleri ya da hasımları tarafından çeşitli şekillerde cezalandırılmaktadır. Şiş sokturarak cezalandırma, derisini diri diri yüzerek cezalandırma, dara asarak cezalandırma, diri diri ateşte yakarak cezalandırma, döverek ya da dayak atarak cezalandırma, hapsederek cezalandırma, kamçılarak cezalandırma, sürgün ederek cezalandırma, sandığa koyup denize ya da ırmağa atarak cezalandırma, değirmende öğüterek cezalandırma gibi birçok cezalandırma şekli mevcuttur.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Mollalar, Mansûr'u dara asmışlar. Onun ölmediğini görmüşler. Müteakiben kale kapısına bağlayıp taşlattırmışlar. Fakat Mansûr yine ölmemiş. Bu defa onu ateşe atmışlar. Mollalar, Nesimî'yi darağacına asmışlar, tabanından başına dek bıçak vurup diri diri derisini yüzdürerek cezalandırmışlar. Emir, Nesimî'nin

kıssasını almak için mollaları önce saraya kapattırmış, sonra değirmende öğüttürmüş.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de

Vezir, karısını kılıçla öldürmüş:

Kılıç ile karısına vurdu,

Bir vuruşla karısı ölüverdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 274).

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanıñ Däruwl Fanadın Däruwl Bakağa RiyhlatEtken Mäselesi’nde

Ükkaşe, Hz. Peygamber’i kamçılarak cezalandırmaya karar vermiş.

Kamçıyı o zaman Ükkaşe eline aldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 376).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi’nde

Kılıç adlı kul da Yusuf’u kamçılayarak cezalandırmış:

Kulun kamçısı Yusuf’a değdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 486).

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı’nda

Hız. Ali, Sarañbay’ı kabre girdirerek cezalandırmaya çalışmış: Çünkü kabri yıılan ile çıyan basmış. Münker ile Nekir ellerindeki kocaman gürzle ona vurmuş.

Örneklerden anlaşılacağı üzere cezaların en ağır olanı ölümdür. Dönüşü olmayan, telafi edilemeyen bir cezadır.

Haziret Muhammed Rasuwl Allanıñ Däruwl Fanadın Däruwl Bakağa Riyhlat Etken Mäselesi adlı kıssada, cezalandırma motifi açıkça kendini göstermekte ve İslam kaideleriyle desteklenmektedir. Buradaki maksat, cezalandırmadan ziyade günahkâr insanları cehennemden azat ettirip günahlarını bağışlatma arzusudur (Qosan, 2005: 301-302). Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı’nda da böyle bir maksat vardır. Hız. Ali’nin maksadı Sarañbay’ı cezalandırmaktan ziyade onu yola getirip hidayete erdirmektir.

4.15.R.Esirlerve Kaçaklar

4.15.1.R41.3.ZindanaHapsetme

Kahramanı zindana hapsederek hürriyetinden mahrum bırakma motifi çalışmamızdaki kıssalarda tespit edilmiştir.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de kıssanın kahramanı Gülçahra iki kez zindana atılmıştır. İlkinde Gülçahra, şehzadeyi son defa görmek maksadıyla türbeye girmiş. Bekçiler, sesine uyanıp onu hırsız zannetmişler. Gülçahra’nın elini ayağını bağlayıp, dayak atıp, sürükleyip zindancıya getirmişler. Zindancı, Gülçahra’yı zindana atmış:

Hırsızmış deyip dayaktan geçirip bağladılar.

Kabir takip eden zalimin biriymiş deyip.

Sürükleyip zindancıya getirdiler.

Altınını çalmak için dolaşıyormuş deyip.

Bağlayıp döve döve zindana attılar.

Bekçiler sevindi Allah’a şükredip.

Karşılaşıp bir acıdan başka bir acıya,

Gülçahra ne olacağım diye düşünüyor (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 262).

Gülçahra, kendisini kurtaran çobandan ayrılmış, yorgun düşüp bir yere yatıp uyumuş. Bu sırada önceki gün bir hırsız, vezirin oğlunu öldürmüştür. Bekçiler, Gülçahra’yı hırsız zannetmişler. Yakalayıp, dayak atıp, elini ayağını bağlayıp, sürükleyip zindana atmışlar. Böylece Gülçahra, ikinci kez zindana atılmış:

Vura vura elini ayağını bağladılar,

Hırsızlık yapmaya mı geldi bugün yine,

Vezirin oğlunu sen öldürdün, deyip

Sürükleyip yine zindana attılar (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 266).

Uyku, hapsedilmenin doğrudan sebebi değildir. Fakat kahraman uykudayken savunmasız durumdadır. Bu durum onda bir zaaf meydana getirmektedir. Bu yüzden muhtemel hasım durumundaki kahraman uykuya daldığında düşmanının eline geçip hapsedilmektedir. Demek ki uyku kahramanın gafil avlanmasına sebebiyet

vermektedir. Nihai olarak da kahraman, düşmanı tarafından zindana atılarak cezalandırılmaktadır (Köktürk, 2006: 389). Örnek vermek gerekirse, Bamsı Beyrek ve Salur Kazan da uykuda tutsak olmuşlardır (Gökyay, 2004: CCCI).Gülçahra'nın zindana hapsedilmesinde elbette uykunun tesiri vardır. Fakat doğrudan bir hapsedilme sebebi değildir. O, vezirin oğlunu öldürdüğü ve mezar hırsızı zannedildiği için zindana atılmıştır. Gülçahra'yı zindandan kurtaran vezirin karısıdır. Vezirin karısı, erkek kılığına giren Gülçahra'nın yakışıklılığını görünce ona âşık olmuştur. Bir gece kocasından zindan kapısının anahtarını aşırıp zindana gelmiş ve Gülçahra'yı zindandan çıkarıp bir odaya getirmiştir:

*Bunu düşünüp kocası ile geri gitti,
Kapısını önceki gibi taş gibi kapattı.
Gece olup vezir uyuyakaldığı zaman,
Anahtarını aşırıp hemen geldi.*

*Kadın gelince bekçi uyuyakalmış,
Kapıyı açıp o kadın Gülşahra'nın yanına geldi.
Gece yarısı elinden tutup zindandan çıkarıp,
Anahtarını önceki gibi geri koydu.*

*Gülşahra'nın elinden tutup bir odaya getirdi,
Dışından kapattı gelip.
Anahtarını yerine koydu da,*

Yatağına yatar geri dönüp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 268).

Kıyssaıy Haziret Yüsif Alâyhıyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'nde

Züleyha, Yusuf'tan murat alamadığı için onu zindana attırmıştır:

*Züleyha: - Dinle Yusuf, dedi,
Aşk ateşiyle içim yanar, dedi.
Eğer hâsıl kılmazsan muradımı,
Girip, zindanda yatar mısın, dedi.
Züleyha o zaman evine geri geldi,
Bir sandık yaptırdı buyruk verip.
Yusuf'u o sandığa saldı dahi,
Zindana atmaya karar verdi hazırlatıp.
O vakitte Kıtıfir Şahı geldi,*

Yusuf'un ahvalinden haberdar oldu.

“Çıkarın!” deyip kadına öfkelenip,

“Felaketin hepsi senden” dedi.

Yusuf'u o sandıktan çıkardı o zaman,

Altına harir atlas döşettirdi,

-Zindana düştüm diye üzülme,

Çok geçmeden çıkaracağım git, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 537-538).

Yusuf, Melik Reyân'ın rüyasını tabir etmiş ve böylece zindandan çıkmıştır:

Padişah, söyledi Saki'ye: -Sen git, dedi,

Yusuf'u o zindandan çıkar, dedi.

Zindanda yatmak ona layık değil,

Bir güzel hürmet edip mihnetten kurtar, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 557).

Sabi de hapsedilen kahramanlardandır.

4.15.2. R41.3.4. KuyuyaHapsetme

Kuyaya Kazaklar “qudık”, Kırgızlar “kuduk”, Tatarlar “kodık”, Azerbaycan Türkleri “quyu”, Özbekler “quduq”, Türkmenler “guduk”, Uygurlar “quduq”, Başkurtlar “koyo” demektedirler (Komisyon, 1991: 524). Şayhuwliyslâmuğlu'nın kıssalarında kelimenin hem kuyu hem de kuduk varyantının kullanıldığı tespit edilmiştir:

“Cağalap ‘Ād kuyusun yürüp édım”

(Ad kuyusunun çevresinde yürüyordum.)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 469).

Bir quduqğa taşlalık ādam körmes,

(Kimsenin görmediği bir kuyuya bırakalım) (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 457).

Destanlarda ve bilhassa da masallarda kahramanlar, cezalandırılmak için kuyuya atılmaktadır (Köksal, 1984: 183). Köktürk, kuyunun hürriyetlerden mahrum

etmenin mekânı olarak anlatılarda yer almasını Tevrat'ta ve Kur'an'da yer alan "Yusuf" kıssası ve Firdevsî'nin "Şehname"sine bağlamaktadır. Bununla birlikte Türklerin konargöçer hayatına da uygun olduğu kanaatindedir. Çünkü göçebe bir hayatta suçluyu çadırda veya bir bina inşa ederek hapsedmek mümkün değildir (296: 391).

Anadolu sahasında kuyuya hapsedme motifi, Şah İsmail, Asuman ile Zeycan, Tufarganlı Âşık Abbas ve Gülgez Peri, Ebalı Sinan Ebilharis hikâyelerinde görülmektedir (Alptekin, 1997: 370-371).

Çalışmamızdaki kıssalardan Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde bu motif görülmektedir.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde Yusuf'un kuyuya atılmasının sebebi, kardeşlerinin kıskanmalarıdır. Bunu;

İşitirse ağabeylerin günüler seni,

Sana eziyet ederler inan yavrum (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 444).

mısralarından anlamak mümkündür. Kıssada Yusuf, kardeşleri tarafından çırılçıplak kuyuya bırakılmıştır:

Beline urgan bağlayıp Yusuf'u kuyuya sarkıtıp,

Yukarı çekip ipini kestiler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 459).

Balkaya, Yusuf'un kuyuya atılmasını kahramanın erginlenmesi, bir bakıma eğitilmesi olarak açıkladığı makalesinde bu konu hakkında düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

"Anlatılarda daha sonradan üzerinde birçok olay dizesi oluşturulacak olan kahraman bir kuyuya atılır. Bu atılış olayın farklı cephelerine göre bir tür ceza, müdahale vb. sayılabilir. Ancak bazen kahramanlar kuyuya atıldıklarında orada erginleşirler. Bir tür eğitim yeri olarak düşünülebilir. Özellikle şamanların şaman hastalığına tutulduktan sonra inisiyasyondan geçmek üzere yer altına, ruhlar diyarına vs. gönderilmesi ve orada sistemli ritüeller eşliğinde bir tedrisattan geçtikten sonra şaman olarak tekrar dönmeleri söz konusudur. Yusuf peygamberin Kur'an'da geçen kıssasından hareketle sonradan oluşturulan anlatılarda kuyu Yusuf için tam da bu türden bir eğitim yeri hüviyeti kazanır. Zira Yusuf kuyuda iken sanki başka bir âleme/boyuta geçmiştir ve burada Cebrael kendisine birtakım bilgileri aktarmıştır. Yaratan tarafından kendisine ilim, okuma-yazma ve rüya tabir

etme gibi özelliklerin verildiğini ancak kuyudan çıktıktan sonra kimliğini söylememesini ister. Kuyudan çıkış erginlemiş bir yeniliktir çünkü Yusuf oradan bu edimleri ile beraber risalet ile çıkmıştır. Yusuf peygamberin kardeşleri tarafından kuyuya atılması da yine kardeşlerince Yusuf'a karşı bir tür cezadır. Kuyu ile birlikte Yusuf sadece yer üstünden değil aileden/babadan da uzaklaştırılmıştır. Ancak bu durum Yusuf'un o kuyudan erginleşerek çıkmasıyla nihayet bulur” (2014: 62-63).

4.15.3. R110. Esirlikten Kurtulma

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Vezirin karısı, Gülçahra'yı zindandan gizlice kurtarmıştır:

Kapıyı açıp o kadın Gülşahra'nın yanına geldi.

Gece yarısı elinden tutup zindandan çıkarıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 268).

4.15.4. R168. Kurtarıcı Melek

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Cebrail, Yusuf'u suyun dibine gitmeden tutmuş ve kurtarmıştır:

Bu ses melek Rûhu'l-emîn²,

Allah üstün yaratmış, bilin açıkça.

Yedi kat gök üstünden hızla gelip,

Suya ulaşmadan tuttu o nebisini (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 460).

Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hişkâyatı'nda

Cebrail, sabiyi hapisten kurtarmış (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 624).

4.16.S.Anormal Zulümler

4.16.1. Zâlim Baba

Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hişkâyatı'nda

Babası, kaçmak isteyen Sabi'yi hapse atmış:

²malâ'iyk ruwḥ alamiynRûhu'l-emîn (Cebrail meleği).

Çocuğun elini ayağını zincirlediler,

Gider diye çocuğa inanmadılar.

Çocuk, annesiyle babasına itaat etmedi,

Yine birisi geldi ve üçledi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 623).

4.16.2. T(S21) Zâlim Erkek Kardeşler

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Emir, bilmeden kardeşinin ölümüne sebep olmuş.

Padişah söyledi: -Öyleyse, dardan indirin,

Gene bir türlü iş yapın.

Derisini bütünüyle yüzün, saman tıkıp,

Derisini tekrar dara astırın (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 328).

Yusuf kıssasında da zâlim erkek kardeşler motifi yer almaktadır. Erkek kardeşler motifinde bu konu ele alındığından burada tekrarlanmamıştır.

4.16.3.S60. Zâlim Eş

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr

Vezir, kendisini aldattığını düşündüğü karısını öldürmüş:

Kılıç ile karısına vurdu,

Bir vuruşla karısı ölüverdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 274).

Gülçahra evlendiği veziri öldürmüş:

Vezirin kılıç ile kesti başını,

Ah çekip kaygı ile döktü gözyaşını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 275).

4.16.4. S112. Yakarak Öldürme

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Kadı, müftü ve mollalar, “Ene'l-hak” sözünden dolayı Mansûr'u ateşe atmışlardır.

4.16.5. S114. Derisini Yüzerek Öldürme

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Cellâtlar, söylediği sözden dolayı Nesimî'nin ilk önce tabanını yarmışlar, tepesine dek derisini yüzmüşler, ardından darağacına asıp öldürmüşlerdir.

4.16.6. S116.1. Değirmende Öğüterek Öldürme

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Kardeşinin kisasını almak isteyen Emir, mollaları değirmende öğüterek öldürmüştür:

*Mollaları saraya hapsedtirdi,
Değirmene on kulak su akıttırdı.
Değirmende öğüttürüp mollaları,
Canları çıkana dek yaygara koparttırdı.*

*Kan idi değirmenden çıkan un,
Bitinceye dek kırıyor gece gündüz.
Birer birer attı değirmene,*

Aynı gün, hepsinin ecel günüymüş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 338-339).

4.16.7.S141.TekneyeBırakılma. Bir Teknede Sürüklenen Bir Kişi (GenellikleKadın veya Çocuk) (Sandık, Sepet, Fıçı)

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Halk edebiyatının destan, halk hikâyeleri gibi anlatmaya bağlı türlerinde kahramanların birtakım gerekçelerle bir sandığa koyulup denize atıldığı görülmektedir. (Şimşek 1997: 34).Halep şahının kızı, köpükten hamile kalmıştır. Annesi ile babası halka rezil olmaktan çekindikleri için sandık yaptırıp içine kızlarını koymuşlar ve gece vakti ağzını sıkıca örtüp, sandığı bir nehre bırakıp evlerine dönmüşlerdir. Sandık, nehirde gece gündüz yüzüp Bağdat şehrinin yakınlarına ulaşmıştır:

*Han ile karısı bu işi doğru buldu,
Sandıkçıları hazırlayıp topladılar şimdi.
İçi altın, dışı ağaç üç gez sandık,*

Üstüne pencere yaptırdı şimdi.

Yaptırıp sandığı oldu, dedi.

Getirip içine kızı koydu, dedi.

Pek çok nimet, pek çok hazineyi beraberinde koyup,

Gece vakti nehre getirdi, dedi.

Sandığın ağzını sıkıca örttü,

Su geçirmemesi için bal mumları sürdü.

Sandığı suya salıp, vedalaşıp,

Anne ve babasının ikisi eve döndü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 307).

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü üzere anne ve baba, bir yandan halka rezil olmaktan çekindiklerinden dolayı hamile olan kızlarından kurtulmak istemiş, diğer yandan kıyamamış ve bu yüzden de sandığa koymuşlardır.

Sandığa hapsedilen kahraman (prens, prens) genellikle çoban, balıkçı, tüccar vs. tarafından kurtarılmaktadır (Şimşek, 1997: 41). Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da geçen han kızı bir balıkçı tarafından çıkarılıp kurtarılmış:

Sandık yanına yakın geldi akıp,

“Neymiş” diye gözünü dikti bakıp.

Su kenarına ulaşana dek dayanamayıp,

Balıkçı nehre girdi sıçrayıp.

Sandığı nehrin içinde yakaladı,

Sandığın tutamağından ip geçirip bir kılıfa koydu.

Su kenarına çıkarıp apar topar,

Sirtında taşıdı eve doğru (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 309).

Sandığın ağzı bal mumları sürülerek kapatılmış. İçerisine yiyecekler konmuş:

Sandığın ağzını sıkıca örttü,

Su geçirmemesi için bal mumları sürdü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 307).

Mahmut ile Nigâr'da ise sandık muşamba ile donatılmaktadır (Kaya, 1993: 136).

4.16.8.S260.Kurbanlar

Roux'a göre, eski Türklerdeki en önemli kült eylemi, kurbandır. Kurban, ilk ve en önemli alıcısı büyük Gök Tanrı'ya sunulurmuş. Roux, buna hem Doğu T'üküelerde hem de Batı T'üküelerde ve başka halklarda rastlandığını açıkça söylemektedir (2011:88). Dede Korkut destanlarında kurban kelimesi, türlü yerlerde "Kara başum sana kurban olsun, menüm canım senün canuna kurban olsun" v.s. gibi birinin yoluna kendini feda etme anlamına gelen bir deyim olarak geçmektedir. Dede Korkut hikâyelerinde kabul edilmiş kurban hayvan olarak aygır, buğra ve koç kesildiği anlatılmaktadır. Demek ki, makbul hayvan cinsi olarak erkek hayvanlar tercih edilmektedir. Gökyay, Kırgızların dişi hayvan kesmediğini Kazakların meşhur âlimi Çokan Velihanov'dan naklen belirtmektedir (2004: CCXCIX-CCC). Kaşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti't-Türk'te Türklerin eskiden yaptığı "kansız kurban" diye nitelendirilen bir başka kurban çeşidinden bahsetmektedir. Kansız kurbanların en önemlisi ruhlara bağışlanarak başıboş salıverilen hayvanlardır ki bu tür kurbana eski dönemlerde "dık" veya "ıduk" adı verilmektedir. Bu hayvana yük vurulmaz, sütü sağılmaz, yünü kırılmazmış. Bu dinî gelenek Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra da devam etmiştir. Şamanistlerde ıdık, belirli ayın ve törenlerde binek hayvanının ruhlara salıverildiğini, her şamanistin bu hayvanı dokunulmaz ve mukaddes kabul ettiğini belirtmektedir. İdık diye adlandırılan kansız kurbanların kötü ruhlardan korunmak maksadıyla yapıldığı şüphesizdir (İnan, 1976: 53).

Kafesoğlu, "*Kutadgu Bilig'de kut'un, ilâhî menşeli olduğu, kaynağını Tanrı'dan aldığı belirtilmiştir. Eski Türk telakkisine göre de iktidar, siyasî hakimiyet insana hakkı Tanrı tarafından veriliyordu*" demiştir (1980: 28). Hun hükümdarları M.Ö. II. – I. asırlarda kut (Tengri kutı)'u ünvanlarında kullanmışlardır (İnan, 1970: 116-117). Herhangi bir kişinin hükümdarlığını devam ettirebilmesi için Tanrı'nın ona bağışladığı hükümranlığa layık olması gerekmektedir. Aksi takdirde Tanrı, bağışladığı bu hükümranlılık hakkını ona layık olmayanlardan geri almıştır. Nitekim 716 yılında Kapgan Kağan'ın yerine geçen oğlu İnal Hakan, ülkede asayiş ve huzuru sağlayamadığı gerekçesiyle kut'unun Tanrı tarafından kaldırıldığı inancı ile tahttan indirilmiştir(1980: 28). Muhtelif dinlerin dahi kaldıramadığı bu çok eski kelime "talih, saadet, baht" anlamlarına

tekabül etmektedir (İnan, 1970: 117). “Devlet Kuşu” adındaki devlet kelimesinin de baht, talih, iyi kısmet anlamlarını karşıladığı açıktır (Beydilli, 2004: 171-172). Kut alma yollarından biri de kurban kesmektir.

Mansûr âl-Halac’da, bu türden bir inanma söz konusudur. Devlet kuşunun başına konduğu kişi, hükümdar olmaktadır. Bu hakimiyet Tanrı eliyle gerçekleşmektedir. Halk, devlet kuşunun kendi başlarına konması için kurban kesip alıcısı Tanrı’ya sunmuş (Kuzan, 2022: 41).

Kiyssaîy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi’nde de kurban motifini görüyoruz. Allah, İbrâhîm’i oğlunu kurban etmesiyle imtihan etmiştir. Kur’an’da da geçen bu hadise şöyle açıklanmıştır: Hiç çocuğu olmayan İbrâhîm, Allah’tan salih bir evlat istemiş. Allah, kendisine yumuşak başlı bir çocuk ihsan etmiş. Allah, Çocuk, koşma çağına gelince İbrâhîm’den oğlunu kurban etmesini istemiş. İbrâhîm bunu bunu oğluna bildirmiş. İsmâil, Allah’ın takdirine boyun eğipemrolanı yapmasını söylemiş. İbrâhîm onu sımsıkı bağlayıp, bıçağını iyice biledikten sonra boğazına bastırmış. Fakat bıçak kesmemiş. Allah, onun yerine Cebrail ile bir koç göndermiş (Köksal, 2021: 186-190).

Kardeşleri Yusuf’u öldürmeye yeltenince Yehûdâ, İbrâhîm ve İsmâil peygamberler devrinde yaşanan bu hadiseyi onlara hatırlatmış:

Ondan sonra peygamber oldu Halilullah,

Tövbe edip doğru yola giriniz.

“Kurban kes” diye Allah’ım emrettikten sonra,

Babası İsmâil’e onu söylemiş.

Boğazlayacağı yere gelmiş beraberinde yürüyüp,

Babası helalleşmiş haber verip.

Bıçak o zaman kesmemiş İsmâil’i,

Onun hepsini biliyorsunuz (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 456).

Metinlerde kurbankelimesi, Dede Korkut’ta olduğu gibi çeşitli yerlerde birinin yoluna kendini, canını feda etme anlamında bir deyim olarak da kullanılmış:

Sevgili babam, canım kurban size, dedi,

Bugün misafir olunuz bize, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII:

432).

4.17. T. Evlilik

4.17.1. T10. Âşık Olma

4.17.2. T11. Hiç Görmediği Birine Âşık Olma

Cemiloğlu, Türk halk hikâyelerinde kahramanların “Bâde içerek âşık olma, yıldırım aşkı, aşka dönüşen mektep arkadaşlığı, resme âşık olma” olmak üzere dört şekilde birbirlerine âşık olduklarını belirtmiştir (1997: 62-91). Buna, güzelliğini duyarak âşık olma motifi de eklenebilir.

Şehzade ile Gülçahra’nın âşık olma şekli, Cemiloğlu’nun bahsettiği âşık olma şekillerinden farklıdır. Çünkü, şehzade Gülçahra’yı görmeden adını ve güzelliğini duyarak âşık olmuştur:

Öteden beri yüzünü görmeden âşıktı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 244).

Şehzade gibi Gülçahra’nın âşık olması da bu minvalde gerçekleşmiştir. Kocakarı, Gülçahra’nın yanına gelmiş. Hoşa giden birkaç güzel söz sarfettikten sonra Bağdat diyarından ilimde, akılda ve güzellikte bir şehzadenin geldiğini söylemiş. Gülçahra, şehzadeye âşık olup derhal onu görmeyi istemiş:

Kocakarı sözünü bitirdi onunla,

Han kızının âşık olan usulüne göre.

“Düğün ne zaman olacak?” diye sabredemeyip,

Uyumayıp dışarı çıkar geceleyin (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 238).

Gülçahra’nın şehzadeyi görmeden âşık olmasında kocakarının övgü dolu sözleri etkili olmakla birlikte tasvirin de tesiri vardır. Nitekim şehzadenin didarı maha, şahsı âdeta eşsiz bir çınara benzetilmiştir. Şehzadenin âşık olma şeklindeyse, hemen hemen her yerde Gülçahra’nın hakkında konuşuluyor olmasının tesiri vardır.

Kıyssaîy Ködek Balanîñ Hişkâyatı’nda

Sabi, Hz. Muhammed’i Tevrat’tan adını duyarak âşık olmuş. Onu aramaya gidecekken hapse atılmış. Allah’ın inayetiyle hapisten kurtulmuş. Mekke’ye gitmiş. Mekke’ye vardığında Hz. Peygamber’in ölümünün üzerinden üç gün geçmiş ve onun

toplantısı yapılyormuş. Sabi, karşısına çıkan bir sahabeye “Aradığım peygamber siz misiniz?” diye sormuş. Sahabe, “Aradığın peygamber ben değilim?” diye cevap verip çocuğu elinden tutup toplantının yapıldığı yere götürmüş. İçeri girip oradakilere çocuğun ahvalinden bahsetmiş. Hz. Ali, sabinin yanına gitmiş. Sabi, onu görünce “Aradığım peygamber siz misiniz?” diye sormuş. Hz. Ali, “Aradığın peygamber ben değilim?” diye cevap vermiş. Sabi’yi içeri almış. İçeridekiler, Peygamber’in üç gün önce vefat ettiğini bildirmişler:

Çocuğu elinden tutup eve girdi,

Peygamberin öldü diye bildirdi.

Arzu duyarak gelmesine rağmen göremedi,

“Kurbanın olayım Muhammet, oy oy!” dedi.

- Peygamberim yüzünü göremedim,

Yüzünü görüp elini tutamadım.

Ta ölünceye kadar önünde hizmet edip,

“Kıyamette şefaet et” diyemedim.

Peygamberim görmedim nurlu yüzünü,

Arzuladım bastığı bir izi.

Bu dünyada yüzünü görmesem de,

Kıyamette beni gözet bir gözünle (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 629).

Anlaşılaçağı üzere,Sabi, hayattayken yalnızca sahabeleri görmekle müşerref olmuştur. Bu motif, bize Veysel Karani’nin aşkını hatırlatmaktadır (Ocak, 1982: 64-65).

4.17.3. T11.3 RüyadaÂşık Olma

Rüyada âşık olma, daha ziyade âşık edebiyatında sıkça karşılaştığımız motiflerdendir. Türk halk edebiyatında âşıklar, rüyalarında aşk dolusu içip âşık olmaktadırlar. Başgöz, aşk hikâyelerinde görülen rüya motifinin safhalarını çeşitli maddelerde toplamıştır.³ Başgöz’e göre, rüyada âşık olma motifinin en eski kaynağı Midillili Hares’in yazdığı İskender Tarihi’nde geçen Zaryardes’e Odatis’in âşık olmasıdır. Bununla birlikte bu motif, Uşa ve Anirudha, Kral Vikarmadotya, Kamrab

³Daha ayrıntılı bilgi için Bk. İlhan Başgöz, *Folklor Yazıları*, İstanbul 1986, s. 25-26.

ve Kala gibi Hint hikâyelerinde, Kıssa-i Lal ü Gevher adlı Afgan hikâyesinde görülen motiflerdendir (Başgöz, 1986: 34-35). Kazak folkloristlerinden Sadrbayev, rüya neticesinde âşık olma motifinin Arap, Fars ve Hint efsaneleriyle birlikte Bozyigit, Seyfulmülük, İrangayıp-Şah Abbas vs. Doğu menşeli hikâyelerdede görüldüğünü belirtmiştir (Präliyeva, 2013: 16).

Çalışılan metinlerde, rüyada âşık olmayla ilgili motif, yalnızca Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde görülmektedir.

Züleyha, rüyasında Yusuf'u görüp âşık olmuştur. Uykusundan uyanıp gördüğü rüyayı babasına anlatışı, şu şekildedile getirilmiştir:

*Züleyha söyledi: - Uykumda bir rüya gördüm,
Rüyamda enteresan bir şey gördüm.
Cihanda sıfatı pek ileri suret görüp,
Onun için ağlayıp ben ah çektim.*

*O suret göz önümden gitmiyor,
Tutmaya elim benim ulaşmıyor.
Aklımı, fikrimi, sabrımı cümle alıp,*

Bu dünyada gönlüm memnun olmuyor (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 504-505).

Züleyha üçüncü yıl yine rüyasında Yusuf'u görmüştür. Rüyasında Yusuf'a nerede yaşadığını sormuş. Yusuf, “*Mısır padişahıyım*” diye cevap vermiştir:

*Üçüncü yıl Yusuf'u yine gördü,
O Züleyha Yusuf'tan cevap vermesini istedi.
-Yolunda şaşkın eyledin beni böyle,
Söylesene mekânınız nerede, - dedi.*

*Yusuf şöyle dedi: - Züleyha beni ararsan,
Mısır padişahıyım, beni bilmek istersen.
İnşallah muradına erersin,*

Mısır'da kavuşursunuz arayıp gelersen (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 506).

Bu motifte, rüya tekrarının olduğu söylenebilir.

4.17.4. T15. İlk Görüşte Âşık Olma

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Vezirin karısı, Gülçahra'ya ilk görüşte (yıldırım aşkı) âşık olmuştur:

O kadın o zaman görüp oldu âşık,

Gönlü âşıklıktan çok sevinip.

Dünyada bunun kadar güzel var mı deyip,

Sabretti kendi kendini teselli edip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 271).

4.17.5. T24.1 Aşk Hastalığı

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Şehzade, Gülçahra tarafından beğenilmediğini öğrenince hasta olmuştur:

Âşıklıktan hasta olup dönüp geldi,

Hastalığını bu şehrin hepsi öğrendi.

Ne kadar şifa verilse de fayda etmeyip,

O çocuk bu gece vefat etti(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 260-261).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Züleyha da aşk hastalığına tutulmuş:

Ondan sonra âşıklık tesir etti,

Âşıklık günden güne daha beter oldu.

Yemek yemeden gözüne uyku girmeden sarardı,

Yüzünün nuru Züleyha'nın çiçek gibi soldu

Bir gün Züleyha'ya padişah geldi,

Çağırıp bir tabibi alıp geldi.

Gelip nabzını yokladı tabip o zaman,

Aşk ateşi olduğunu zahir bildi.

Tabip söyledi: - Bu derde deva yoktur,

Ne kadar tedavi edersem edeyim ilaç sürülmez.

Sonunda derdi içindeymiş,

Hastalığının neden olduğunu söylemez (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı,

KıssaVIII: 521).

4.17.6. T26.1. Sevgilinin Büyüsüne Kapıldığı İçin Kesilen Parmak

Kıyssaıy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Züleyha'nın misafirliğe davet ettiği kadınlar, Yusuf'u görünce bıçakla parmaklarını doğramışlar:

Kadınlar, ellerine bıçak ve havuç aldı,

Yusuf'u görüp hepsi o zaman şaştı.

Yusuf'a bakıyoruz diye akılları başından gidip,

Havuç diye parmaklarını kesti.

Ellerini kızıl kan yapıp keserler,

Aklı başında olmayan hatunlar keserler.

Aklı başında olmayan eliyle hatunların,

Ellerinin kanları damlar (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 536).

4.17.7. T57. Aşkın İlân Edilmesi

Kıyssaıy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra şehzadeye aşkını ilan etmiştir:

Gülçahra söyledi başından geçen hadiseyi,

Aşkın şerbetini doyasıya içtiğini (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 277).

Kıyssaıy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Züleyha, Yusuf'a aşkını ilan etmiştir:

Sana benzer hiç kimse yoktur,

Bedenim ruhum sizsiz karar kılmaz.

Fırakında yandı tutuştu içim,

İki gözüm dünyayı görmez (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 528).

4.17.7.T.AşağılananÂşık

Kıyssaıy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra, mecliste tebessüm ettiği için şehzadeyi aşağılamış ve onu bir ahmağa benzetmiş:

Gülçahra söyledi: - Evvela tebessüm etti, der.

Cevabı “maşallah” bildi, der.

Ahmaklara benzer bu mizacı,

Nesine dolaşıyor halk arasında, der.

Ben böyle bir akılsızın layığı değilim,

Biliyorum bu tebessümün yersiz olduğunu.

Ben bir hayli zavallıyı avare ettim,

Övdü ahmak kocakarı nesini.

Nasıl layık olurum ben böylesine,

Benziyor güzelliği doğan aya.

Akılsız ilim vebaldir insanoğluna,

Evvela akıl lazım fakir ile zengine.

İlime, padişahlığa akıl lazım,

(Akıl) İlme ve ahirete olur gölge.

“Akılsız kimse, hayvandır”, diye söz var,

Kişiyeye layık değildir olmadan zeki (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 251).

4.17.8. T81. Aşktan Ölüm

KıyssaIy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de

Şehzade beğenilmediğini öğrenince memleketine hasta olarak dönmüş ve ardından ölmüştür:

Bir gün yatıp nabızı atmaz oldu,

Öldi diye bağırdı çağırdılar (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 259).

4.17.9. T130. EvlenmeÂdetleri

Metinlerde nikâh için “niy kah”, nikâhlamak için “niy kahla-, nikâh kıl-” kelimeleri kullanılmıştır:

Nikâh hakkında çok fazla malumat verilmemiştir. Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de;

Şeriatta nikâhlanmak sünnettir, diye

Kızınız olsun bizim karımız

mısralarından nikâhın İslamî geleneğe göre yapıldığı anlaşılmaktadır.

Vezir ile Gülçahra nikâhlanıp evlenmiştir:

Evlendi vezir ile nikâhlanıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 275).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf, Züleyha ile nikâhlanıp evlenmiş:

Yusuf, Züleyha'yı nikâhlayıp aldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 570).

4.17.10. T130.1 Dünür Olma

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Zengin tüccar, Gülçahra'yı şehzadeye istemiştir:

Bağdat padişahının oğluymuş,

İstiyor Gülçahra kızınızı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 254).

4.17.11. T135. Düğün Merasimleri

Kazaklarda “kız uzatatin toy” (kızın yollanacağı düğün ziyafeti) adı verilen bir ziyafet tertip edilmektedir (Altay, 1981: 157). Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de,

Birkaç gün içinde düğün yapacak bir meşhur zengin,

Kızını evlendirip davet edecek herkesi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 238).

Pek eğlenceli yaptı düğün (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 241).

mısralarından da anlaşılacağı üzere bir zengin bir kaç gün içinde kızını evlendirip yollayacağı bir düğün ziyafeti tertip ettiğine tesadüf ediyoruz.

Aynı kıssada

Bir cuma gibi hazırlığını yapıp,

Akıl danışıp bir büyük düğün ziyafeti verdi, derler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 285).

mısralarından anlaşılacağı üzere hazırlıklar cuma günü başlamış ve 40 gün 40 gece süren bir düğün yapılmıştır.

Dağıttı kırk günden sonra yaptığı düğünü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 285).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf, Züleyha ile evlenip düğün yapmıştır:

Düğün yapıp bütün halka haber saldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 570).

4.17.12. T136.4 Düğünde Hediyeler

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Padişah, Gülçahra ile şehzadenin düğününde hoca ve fakirlere para verip onları zengin etmiştir:

Hazinenin ağzını açıp,

Zengin etti mollaları ile fakirlerini (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 285).

4.17.13.T136.5 Düğünde Eğlenme

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de;

Pek eğlenceli yaptı düğün

mısraı düğünde eğlenildiğini gösterir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 241). Detaylı ifade yoktur.

4.17.14. T526. Dua Neticesinde Hamile Kalma

Dua neticesinde hamile kalma, pek çok Türk destan ve halk hikâyesinde görülen motiflerdendir. Yıldız, “*Dualar ve ritüeller, kahramanın dünyaya gelmesinde etkili olur*” diyerek dua neticesinde hamile kalmanın önemine dikkat çekmiştir (2009: 76). Şayhuwliyslâmuğlı'nın Kiyssaiy Dohtariy Sultan

Kaşmıyr’de fakir, padişah ile hanımının çocuğu olması için elini açıp: “*Ya Allah’ım rahmeti çok padişahsın, Bu kadına bir çocuk bağışla*” diye dua etmiştir. Padişah ile hanımı da “*âmin!*” demişlerdir. Duadan sonra fakir saraydan çıkıp gitmiştir. Allah, fakirin duasını kabul etmiştir. O gece padişah ile karısı birlikte olduktan sonra padişahın eşi hamile kalmıştır.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da balıkçı, çocuğu olmadığından, bir gün “Allah’ım ne malım var ne de çocuğum, benim dışımda herkes halinden memnun, karılı kocalı bir balıktır rızkımız” diye dua edip Allah’a sığınmıştır. O balıkçı, sandığı çıkarıp eve götürdüğü gün daha öncesinde çocuğu olmayan hanımı gebeymiş:

Öncesinde çocuğu olmayan karısı yüklüydü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 309).

4.17.15. T541.4.1. Ağızdan Doğum

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da

Han kızı, ağızından doğmuş:

Erkek çocuk da dünyaya gelmişti ağızından (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 308).

4.17.16. T546.1. Deniz Köpüğünden Doğum

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da

Han kızı, nehirden ark yoluyla bağdaki havuzlarına akıp gelen köpüğü ağzına değdirip yutunca hamile kalmıştır:

Köpüğü ağzına koyup yuttu,

Tenin hepsi parlayıp karnı doydu.

Allah’ın kudreti ilginç,

Han kızı ondan sonra hamile oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 305).

Dokuz ay sonra o köpükten Nesimî doğmuş:

Kız köpüğü ağzına alıp yutmuştu,

Vücudunda o zaman çocuk peyda olmuştu.

Erkek çocuk da dünyaya gelmişti ağızından,

Mansûr'dan kalan nesildi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 309-310).

4.17.17. T573.1. Kadın Hamile Kalır Ve Aynı Gün Doğurur

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da:

Balıkçının eşi, hamile kalmış ve aynı gün doğum yapmış:

Öncesinde çocuğu olmayan karısı yüklüydü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 309).

Sandığı, balık tutup eve geldi.

Geldiğinde karısı doğum yapıp erkek çocuk doğurmuş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 309).

4.17.18. T596.Çocuklara Ad Verme

Kazaklarda çocuklara ad verme sıradan bir gelenek değildir. Geleneğe göre, çocuk, uğurlu bir zamanda ve uğurlu bir mekânda uğurlu olarak bilinen şey ne ise, ona göre ad almaktadır. Mesela, yaylada doğan çocuğun “Caylav” (Yayla), yurttan doğan çocuğun “Curt” (Yurt) adını alması gibi (Gayretullah, 1963: 14). Çocuklara İslamiyet'in kabulünden itibaren İslamî adlar da verilmeye başlanmıştır. Bu adlar, çocuğun kulağına halkın hürmet ettiği hocalar tarafından kibleye doğru yönelerek tekbir ve ezan eşliğinde çağrılmaktadır (Gayretullah, 1963: 14). Çocuğa ad verilirken toylar, eğlenceler tertip edilir. Kazaklarda bu eğlencelere “şildehana” denilir. Eğlenceye yakın akrabalar, eş dost katılmaktadır (Cüsipova, 2007: 160). Çocuğu yaşamayan babalar, yeni doğan çocuklarına, İt, İt baba, İt Barak, İt Bey, İt Kulu, İt almaz, Yılan, Şeytan kulu, Sarukine gibi kötü birer ad verirler. Bu inanışa göre, kötü ad verilen çocuğun, adından dolayı, Azrail iğrenip canını almazmış. Kazaklarda çocuklara ad, doğumdan on beş gün sonra verilir (Ülkütaşır, 1963: 9).

Dede Korkut Hikâyelerine göre, şayet bir oğlan “Baş kesmese, kan dökmese, ad komazlarmış” Oğlan, savaş ya da av sırasında birtakım yararlılıklar gösterdikten sonra boyun bütün üyeleri bir araya gelirmiş. Nihayetinde Dede Korkut, alkışlar (dua ve kutlamalar) eşliğinde oğlana gerçek adını verirmiş (İnan, 1976: 138). Birçok Türk boyunun kahramanlık destanlarında, halk hikâyelerinde görülen çocuğa kahramanlık gösterdikten sonra ad verilmesi geleneği çalışılan eserlerin hiçbirinde tespit edilememiştir. Gerek Anadolu sahasında gerekse de Türkistan sahasında teşekkül eden birçok halk hikâyesinde ve Türk destanlarında görülen kahramanın adının Hızır

veya aksakallı bir kimse tarafından verilmesi geleneği vardır (Yıldız 2001: 32). Kıssalarda bu geleneğe de tesadüf edilmemiştir.Çocuğa ad verilirken daha farklı geleneklerle karşılaşlmıştır. Örnek vermek gerekirse, Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir’de Keşmir padişah, Gülçahra adını çocuğuna tertip edilen eğlence (toy) esnasında koymuşlar:

*Bir eğlenceli toy yaptı günlerce,
Padişah sevinmedi hiç böyle.
Padişah sevincinden dolayı coşup,
Toplattı birçok kimseyi huzurunda.*

*Padişah sevindiğinden dolayı yaptı toyu,
Evvelki efkârının hepsini dağıttı.
Şehrin ulemasını toplayıp,*

O kızının adını Gülşahra koydu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 233).

Anadolu sahasında bu türden toplantılarda hazırlanan yemekler yenmekte; gelenlere havlu, para, şeker gibi hediyeler verilmektedir (Örnek, 1976: 149). Gelen misafirlere hediye verme geleneğini Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir’de de görüyoruz. Günlerce süren eğlencede Keşmir padişah, herkese at ve kaftan etmiş, hazinenin ağzını sonuna kadar açıp beyleri ile ulemasını zengin etmiş:

*Padişah hazinesinin ağzını açtı,
Esirgemedен üleştirip malın mülkünü.*

Herkese at ile kaftan hediye verip,

Zengin etti beyleri ile ulemasını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 233).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da:

Balıkçı iki çocuğa adlarını vermiş. Balıkçı toy tertip edip kendi eşinden olan çocuğa Emir, şah kızından olan çocuğa ise Nesip adını vermiş: “*Emir adını verdi kendi karısından doğan oğluna, Şah kızından doğana da Nesip adını verdi*”. Nesimî’ye “Nesim” adının Allah tarafından verildiği görölmektedir: “*Allah’ın verdiği ad Seyid Nesim, Evliyanın çoğundan üstündü*”. Adın Allah tarafından verilmesi Hemra ile Hurlika hikâyesindeki “Balaya Hüda’nın verdiği adı koyunuz” ifadesiyle benzer nitelik taşımaktadır. (Yıldız, 2001: 30-32). Ancak Andalp’ın

poemasında Nesimî'ye “Nesim” adının mektep hocası tarafından verildiği görülmektedir”. (Öztürk, 2008: 31). Aynı zamanda başı yaralı ve kel olduğu için Emir’e “tazça” takma ismi verilmiştir: “Bunu söyleyip tazça⁴ Emir söz verdi”.

4.17.19. T... Toylar (Düğün Ziyafetleri)

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de:

Şehzade, bir zengin tüccardan düğün yapmasını ve Gülçahra’yı da o düğüne davet etmesini istemiş. O zengin tüccar, kızını evlendirmek maksadıyla hemen hemen herkesi davet ettiği bir düğün tertip etmeye karar vermiş. Düğün günü gelmiş. Gülçahra, o düğüne gitmiş. Düğün hazırları gayet ihtiyatla yapılmış. Halılar serilmesi, gevher, lal, yakuttan tabaklar ile zümrüt, mermer ve zebercetten kadehlerin olması düğünün son derece şatafatlı olduğuna delildir:

Şehre “düğün yapacağım” diye haber verdi,

Bu haberi bütün şehir halkı öğrendi.

Nice türlü yiyecekler hazırlatıp,

Birçok cariye ve kullarını hazır etti.

Helva, şeker, şaraplar hazırlatıp,

Ev içini altından malzeme donatıp.

Çeşit çeşit kıymetli taştan tabakları,

Bakacak gören kişi temaşa edip.

Gevher, lal, yakuttan tabakları,

Zümrüt, mermer, zebercetten kadehleri.

Eve değerli kemhadan halı serdirip,

Hazırdı her çeşitten şarapları.

Dört çeşitten çok kılıp hayvan kesti,

Pek eğlenceli yaptı düğün (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 240-241).

4.17.20. T....Bâde İçme

Türk âşık edebiyatında kahramanlar, ekseriyetle uyku ile uyanıklık arasında bir hâlde rüya görüp pir elinden bâde içerler ki kahraman bu bâde içmenin tesiriyle bir süreliğine baygın yatarlar. Bu süre zarfında kahramanın ağzından burnundan kanlı

⁴ “Tazça ” kelimesinin anlamı, başında yara çıkarak kel olan demektir.

köpükler gelir. Bâde içen kahraman, çoğu defa uyanır uyanmaz bütün yaşadıklarını eline aldığı sazla anlatmaya başlar (Günay 2011: 136). Âşık edebiyatında âşıklar bâdeyi hemen hemen her zaman rüyada içerlerken, Köroğlu efsanesinin şark rivayetinde Köroğlu, bâdeyi uykuda değil, uyanırken bir elinden içmiştir (Uraz, 1949: 3)

Mansûr da bâdeyi uykuda değil uyanırken içmiş: Mansûr'un Enel adında bir kız kardeşi varmış. Enel, hava kararınca mütemadiyen kırklara katılıp onlara hizmet eder, şaraben tahur (cennet şarabı) içermiş. Mısır'ın bütün gençleri, Enel'e âşık olup, geceleyin onu takip edip sırrına vakıf olmaya çalışırlarmış. Fakat ne hikmetse, Enel'i yolda kaybederlermiş. Enel'in dostu olduğunu düşünüp “*Bugün bir kez daha dostuna giderse bu durumu Mansûr'a söyleyelim*” demişler. Tekrardan Enel'i takip edip yolda kaybedince “*Geceleri dostuna gidiyor*” diye halk arasında dedikodu yaymaya başlamışlar. Bu durumu Mansûr'a bildirip Enel'i takip etmeye zorlamışlar. Mansûr, Enel'in hak yolunda olduğunu düşündüğünden önceleri kardeşi için söylenenlere kulak asmamış. Ancak onun hakkında zaman geçtikçe artan iftiralara daha fazla katlanamayıp Enel'i takip etmeye karar vermiş. Bir gece halk uyuduktan sonra Enel, kalkıp yola koyulmuş. Mansûr da Enel'in ardına düşmüş. Uzak dağları aşp bir mağaraya geldikten sonra Enel o mağaradan içeri girmiş, kırklara selam verip kapıyı kilitlemiş. Sonrasında kırklar, Enel'e her zamankinden üç saat geç gelmesinin sebebini sormuşlar. Enel de kendisi hakkında kötü konuşulduğu için gece gizlice geldiğini söylemiş. Bu sırada kırklara yabancı birinin kokusu gelmiş. Kırklar, Enel'e yolda birisiyle karşılaşp karşılaşmadığını sormuşlar. Hiç kimseyle karşılaşmadığını söyleyen Enel'den kokunun geldiği yere bakmasını istemişler. Enel, dışarıya çıkınca ağabeyi Mansûr'u görmüş, hemen içeri girip “*Dışarıda bir yetim bekliyor*” demiş. Kırkların dışarıdaki kişiyi Allah'ın gönderdiğini, onun da nasibini alması gerektiğini söylemeleri üzerine Enel, Mansûr'u içeriye almış. Kırkların şaraplarını verdikten sonra ağabeyime ağır gelir düşüncesiyle kâsede kalan şarabın çoğunu kendisi içmiş. Kalan bir yudumu da Mansûr'a vermiş. Mansûr şarabı içer içmez kendinden geçmiş. Ağzı köpürüp, gözü kızarıp, içi dışı yanıp ne söylediğini bilmeden “*Enel hak, minel hak!*” demiş.

Görüldüğü gibi Türk âşık edebiyatındaki bâde içme motifinde karşılaşılan saz çalma epizodu Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da yer almamaktadır. Bunun dışında

kıssanın ana kahramanı Mansûr'un bâde içmesi, gözlerinin kızarıp ağzının köpürmesi Türk âşık edebiyatındaki bâde içmeyle örtüşmektedir.

4.18. Din

4.18.1. V1.11. Putlara Tapınma

Kıyssaîy Haziret Yüsif Alâyhıyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'nde “put” kelimesi but, put ve sanam kelimeleriyle karşılanmıştır. Puta tapanların ibadet yerine ise “buthana” denmiştir.

Kıssada Züleyha, başlangıçta putlara tapan bir kimse olarak takdim edilmiştir. Yusuf'u baştan çıkarabilmek için mabudu olarak kabul ettiği ve bir olan Allah'a benzettiği Tanrısı'ndan yardım dilemiş:

*Yusuf'un bir elinden sıkıca tutup,
Elini tutup puthaneye alıp geldi.*

*Ey, sanem, rica etmeye geldim sana,
Bana layıkmiş işte bu oğlan.*

Bu çocuk beni niyet etsin,

Şimdi bir yardım et bana (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 520).

Züleyha, puta karşı oldukça hassastır. Mahcup olmaktan çekindiği için kaftanı ile onu örtmüştür:

*O sarayda yerleştirdiği bir put vardı,
Benzetir Züleyha onu bir Tanrı'ya.*

Bir kaftan ile o putu örtüverdi,

“Tanrı'dan utanıyorum deyip bu sırada.”

Züleyha'dan sorar Yusuf onu:

- Niye örttün o puta kaftanını.

Züleyha söyledi: Utanıyorum mabudumdan,

O sebepten örttüm kaftanımı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 531).

4.18.2. V.50 Dua

Kıyssaîy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Gülçahra kabir ziyaret edip ölümler için dua etmiştir. Günümüzde kabirler

ziyaret edilip Kur'an okunarak sevabı orada yatanların ruhuna bağışlanması şeklinde âdetler ve itikatların olduğu bilinmektedir. Demek ki Gülçahra'nın duası İslamî bir hususiyet taşımaktadır.

Hayırduası “iyi dilek” manasına gelmektedir. Allah iyilik versin, Allah işini rast getirsin, Allah senden razı olsun, yediğin bal olsun, Allah birini bin etsin gibi, pek çok iyi dilek vardır (Bayrı, 1939: 131-132, Artan, 1965: 3926). Kıssa metinlerinde hayırduası için “fatiha” “tüzüw fatiha” ve “ézgü dua” terimleri kullanılmıştır. Tespit ettiğimiz hayırduaları şunlardır:

Herkesin rahat olsun cefası (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaIII: 346).

Allah'ın rahmetine gark olsun (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 463).

Nesimî ve diğer iki derviş, pirlerinin yanından ayrılırken, pir elini kaldırıp hayırduası etmiştir.

Keza Hz. Ali, fakiri borcundan kurtarmak için mescitten çıkmadan önce Hz. Peygamber'in hayırduasını almıştır. Yusuf, kardeşlerini babalarının da hayırduasını almaları hususunda tembihlemiştir:

“Günahımızı affet”

Deyip hayırduasını isteyin (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 607).

Tanrı'dan istek ve dilekte bulunma için edilmiş dualar ile sonu “amin” ile biten dualara da rastlıyoruz.

Hız. Fâtıma, namazdayken Allah'tan yiyecek diliyormuş. Onun duası kabul olmuş ve cennet yiyeceğı gelmiş:

Duası Fâtıma'nın kabul olup,

Yiyeceğı sekiz uçmak göçmüştü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVII: 439).

Hız. Peygamber, Mi'râc gecesinde Allah'tan ümmetinin günahlarının bağışlamasını dilemiştir:

Ümmetimin günahını,

Affet, İlah'im.

Nur ile doldu vücudum.

Rahatladı yüreğim,

Sağ elimde niyazım,

Sol elimde dileğim,

Ümmetimin günahını,

Affet Penah'ım,

Ümmetimi diliyorum,

Bağışla diye ağlıyorum,

Dergâhına yalvarıp,

Gözyaşımı döküyorum,

Ümmetimin günahını,

Affetmeni diliyorum (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 359-360).

Hiz. Peygamber, Mescid-i Aksâ'ya gelmiş, orada iki rekâtlık namaz kılıp elini kaldırıp dua etmiştir:

Mustafa imam olup ezan okur,

Saf durdu melekler sıra sıra.

İki rekât namaza imam olup,

Duaya el kaldırdı Hak Peygamber.

Hak Resul mesken tuttu nurlu sarayı,

Nuruna âşık etti güneş ve ayı.

Hak Resul dua için elini kaldırdı,

“Âmin” diye bütün cihan elini açtı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 354).

Zahit, Yusuf'u görmek için Allah'tan uzun ömür vermesini dilemiştir:

Yusuf'a zahidin kendisi âşık oldu,

Allah'a sığınıp dua etti.

“Tanrım, Yusuf'un (cemalini) göster” diye,

Allah’a yalvarıp uzun ömür istemiş şimdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 458).

Yusuf, Kılıç adlı kul kendisine kamçı vurunca Allah’tan kervan ehline alamet göstermesi için dua etmiş, Allah da duasını kabul etmiştir:

İlahi, eğer asi olmayacaksam ben,

Yanlış ve asi olacak iş yapmadıysam ben

Bu kavime göster bir alamet (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 487).

Yusuf’un duasıyla önce put kırılıp paramparça, daha sonra da yine onun duasıyla yeniden eskisi gibi olmuştur:

Yusuf Peygamber onu görüp dua etti,

Put kırılıp o an paramparça oldu.

Yusuf’u peygamber diye söyle diye,

O puta Allah’tan emir geldi.

Bunu işitip Yusuf peygamber dua etti,

Allah’ım duasını kabul etti.

Züleyha şaşırdı bunu görüp,

O putu eskisi gibi bütün oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 520).

Yusuf, zindandan Yakup’un duasıyla kurtulmuştur:

Yakup Peygamber el açıp dua etti,

Duası Hak nezdinde kabul oldu.

Cebrail ferman ile gelip,

Gelip Yusuf’tan müjde ister şimdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 553).

4.18.3.(T)V56.Namaz

İslam’ın beş şartından biri olan namaz, Şayhuwliyslâmuğlı’nın kıssalarında çok kuvvetli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Beş vakit namaz için “Beş namâz”, sabah namazı için “tang namaz” ile “bamdat namaz”, öğle namazı için “peşin namaz”, ikindi için “namazdiger”, akşam namazı için “ahşam namaz”; yatsı namazı için “yasyığ namaz”, cenaze namazı için “canaza”, kaza namazı için “kaza namaz” terimleri kullanılmıştır. Hemen hemen bütün eserlerde namaza tesadüf edilmektedir.

Namazlar, ekseriyetle mescitte eda edilmektedir. Bunun yanı sıra namazların evde (Fâtıma) ve yol kenarında kılındığı da (Yakup) görülmektedir.

Namazın farz oluşu

Beş vakit namazın Müslümanlara farz kılınışı Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed'e ve ümmetine günde elli vakit namaz kılmayı emretmiştir. Hadise şöyle vuku bulmuştur: Hz. Muhammed dönüşünde Hz. Mûsa'ya uğramış. Hz. Mûsa, "Allah, ümmetine neyi farz kıldı?" diye sormuş. Hz. Muhammed "50 vakit namazı farz kıldı" diye cevap vermiş. Hz. Mûsa, "Rabbine dön! Ümmetin, buna takat getiremez!" demiş. Hz. Muhammed, Allah'a iltica etmiş. Bunun üzerine Allah, 40 vakit namaza indirmiş. Sonrasında Resûl-i Ekrem, Hz. Mûsa'nın yanına dönmüş. Allah'ın namazı 40 vakte indirdiğini öğrenen Hz. Mûsa, Resûl-i Ekrem'e "Rabbine dön! Çünkü ümmetin buna güç yetiremez" demiş. Hz. Muhammed, namaz 5 vakte inene kadar defalarca Allah'a başvurmuş. Nihâî olarak Allah, Hz. Muhammed ile ümmetine her gün 5 vakit namaz kılmayı farz kılmış. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, Hz. Mûsa'ya yine dönüp gelmiş. Hz. Mûsa, "Ne emrolundun?" diye sormuş. Resûl-i Ekrem, "Her gün 5 vakit namazla emrolundum" diye karşılık vermiş. Hz. Mûsa, bunu da çok bulmuş ve "Ümmetin her gün beş vakit namaza güç yetiremez! Ben senden önce, insanları, İsrailoğulları çok denedim, bilirim! Dön de bunu biraz daha indirmesini Rabbinden dile!" demiş. Hz. Muhammed, o kadar niyazda bulunduğu için artık Rabbine karşı utanır olduğunu söyleyerek bir daha münacat etmez. Böylece Hz. Muhammed ve ümmetine beş vakit namaz farz olunmuştur (Köksal, 1981: 313).

Namazın beş vakte indirilmesi, Şayhuwliyslâmuğlı'nın mi'râciyesinde de geçmektedir. Fakat teferruatıyla anlatılmamıştır:

Böyle emretti Hüdavende,

Beş vakit namazı Müminlere verdi o zaman (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 361).

Mescid-i Aksâ'da peygamberlerle kılınan namaz:

Kıssaya göre, Hz. Muhammed, Burak ile Kudüs'e gelmiş, önceden gelen yüz yirmi dört bin peygambere Mescid-i Aksâ'da iki rekâtlık namaz kıldırmıştır. Kılınan namaza daha sonradan gelen evliyâ ruhları ile melekler de dâhil olmuş:

O esnada, Mescid-i Aksâ'ya varıp girdi,

*Toplanmış peygamberin hepsini gördü.
Peygamberin hepsine Resulullah,
Eğilip tazim ile selam verdi.*

*Peygamber selam verip görüştü,
Toplanmış peygamberleri gördü.
Hepsine doğan ay gibidir Peygamber,
Onların arasında nur gibi balkıdı.*

*Yüz yirmi dört bin peygamber,
Hazır idi sonradan gelen evliyalar.
Hepsi namaz kılmak için cemaat olup,
Hürmet edip Peygamberden izin ister.*

*Cebrail o zaman söyledi: -Ya Muhammed,
O sensin, hem Hamid, hem Mahmud hem de Ahmed.
Sizden başka hiç kimseye yaraşmaz,
Her hâlükârda yakışır, imamlık et.*

*Mûsa söyledi: -Ya Efendi, Âdem Ata,
Bunların hepsi de sizin yavrunuz.
Siz kıldırınız bu namazı imam olup,
Size imam olmak hatadır.*

*Âdem: -Ey Mûsa Kelim, der,
Gönlüme bir şey oldu benim, der.
Mustafa'nın huzurunda imam olmak,
Bize yakışmaz, vazgeç, canım, der.*

*Mustafa imam olup ezan okur,
Saf durdu melekler sıra sıra.
İki rekât namaza imam olup,*

*Duaya el kaldırdı Hak Peygamber (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII:
353-354).*

Beyt-i Mâmûr'da Namaz:

*H. Muhammed, yedinci kat gökte (Beyt-i Mâmûr'da) meleklerin Allah'a
secde edip namaz kıldıklarını görmüş:*

*Çıktı nurlu yedinci kat göğe,
Görüştiler melekler o gökte.
Hepsi de namaz kılıp secde etmektedir,
Kurtulamaz kim oldukları sorulmaktan.*

*Bir kısmı sıra sıra namazdadır,
Yaratmış türlü türlü canlar Kudret Cebbar.
Bir kısmı ellerini dizine koyup rükûdadır,
Hepsi de Allah'ı metheder (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 356).*

Hız.Muhammed'invefatındanöncemescittenamaz kıldırması

Resûl-i Ekrem'in hastalığı sırasında Hz. Ebû Bekir'den cemaate namaz kıldırmasını emrettiğiyle ilgili hadis ve rivayetler mevcuttur (Zebidî, 1947: 16; Belâzürî, 2020: 641). Kıssada da peygamberin hastalığının ağırlaştığı sıralarda Hz. Ebû Bekir'den cemaate imamlık yapıp namaz kıldırmasını emrettiği işlenmektedir:

Ebû Bekir imam olup namaz kıldırın,

Sahabeler tabi olsun, diye Peygamber emretti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 386).

Sahabeler, mescide gittiğinde Hz. Ebû Bekir, namaz kıldırma için doğrulmuş. Sahabeler, Hz. Muhammed'i her zamanki yerinde göremeyince kaygılanıp gürültü yapmaya başlamışlar. Bunun üzerine Hz Muhammed, mescide gelmiş, kısa sureler okuyarak namaz kıldırması:

Ashaba Resul o zaman oldu imam,

Oturup namaz kıldırdı Hayru'l-enam.

Sahabeler ağlayıp riayat ettiler,

Kısa kısa sure ile (namazı) tamamladı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 387).

Kıyssaî Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı'nda

Sarañbay, Hz. Ali'nin sayesinde hidayete ermiş, böylece namaz ve oruçlarının tamamını kaza etmeye başlamış:

Namaz ve orucunu tamamıyla kaza edip,

Ondan sonra dindar oldu, der (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 429).

Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırganı'nda

Hz. Osman'a misafır olup gitmeden önce Resulullah akşam namazını eda etmiş:

Mescitte akşam namazını kılıp,

Baş olup Hak Peygamber kavmine gelir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 433).

Hz. Ali, Düldül'ü kesmek için dışarı çıktığı zaman, Fâtıma odasında namaz kılıyormuş:

Düldül'ü keseyim diye dışarı çıkarsa,

Fâtıma namaz kılıyormuş odasında (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 438).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Fakir, Ali'den ayrılıp Medine'ye geldiğinde Hz. Muhammed, öğle namazı kılıyormuş:

Öğle namazı kılıp mescitte oturuyormuş,

Selam verip Resul'e içeri girdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 402).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yakup, yol üzerinde bir ağacın dibinde namaz kılmış:

Bir ağacın dibinde namaz kıldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 463).

4.18.4. (T)V58.6. Abdest Alma

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf, suya girip gusül abdesti almış:

O balıkların üstünde gusül aldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 496).

4.18.5. V60 Cenaze Merasimleri

Kazak coğrafyasında defin işlemleri Anadolu coğrafyasında olduğu gibi İslamî geleneklere göre gerçekleştirilmektedir. Ölünün yıkanıp, kefenlenip, tabuta konulup, cenaze namazı kılındıktan sonra mezara konulması şeklinde cenaze ile ilgili çeşitli ritüeller mevcuttur (Altınsariyn, 1994: 158; Altay, 1981: 182). Kazaklarda kefenlemeye “kebindew” (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı’nın kıssalarında “kâfindew” şeklinde) mezar kazmaya “kabir kazuw”, cenazeye “canaza”, cenaze namazı kılmaya “canaza okuw”, gömmeye “kömw” ya da “cerlew”, ölü gömme geleneğine “cerlew saltı” denir (Bopayulı, 2003: 181-183). Kazaklarda ölen kişinin naaşı, geleneğe göre üç dört saat bekletilir. Her ne olursa olsun naaş, yarım günden fazla bekletilmez (Altınsariyn, 1994: 158). Kazak coğrafyasında ister erkek isterse de kadın olsun hemen hemen herkes cenazeyi yıkama ve kefenleyip hazırlama işleminde bilgi sahibidirler (Altay, 1981: 782). Ancak, ölünün yıkanması için ölü evine civardaki köy mollaları çağrılmaktadır. Bundan sonra ölü yıkanıp, kefenlenip defnedilmektedir (Altınsariyn, 1994: 158). Ölü yıkama esnasında yıkayan ve ona yardım eden üç kimsenin dışında kimse olmaz (Altay, 1981: 182). Daha sonra, cenaze yıkayıcılarına ölünün gömleği ya da başka giysileri verilmektedir (Altay, 1981: 182; Altınsariyn, 1994: 158). Kazak coğrafyasında ölünün gömülmeye hazırlanışında ikinci işlem ölünün kefenlenmesidir. Kazaklarda kefenleme de İslamî geleneğe göre yapılmaktadır. Kefenlik bezin rengi beyazdır (Bopayulı, 2003: 181). Kefenlemeden sonraki aşama ölünün tabuta konmasıdır. Tabut, ölünün kefenlenip içine konularak taşındığı sandığa denir (Örnek, 1971: 55). Kazaklarda, tabuta “tabıt” denmektedir (Oraltay, 1984: 258). Kazaklarda da Anadolu’da olduğu gibi cenaze namazında ölü hakkında bir açıklama yapılmaktadır. İmam oradakilere “Caksı adam ba?” (Ey cemaat, nasıl bilirsiniz?) diye sormaktadır. Onlar da bunu üzerine “Caksı adam” “İyi biliriz?” diye cevap vermektedir (Bopayulı, 2003: 181, Örnek, 1971: 55). Bu ritüellerden sonra, cenaze mezara taşınır, ölü mezara kible doğrultusunda koyulmaktadır. Mezar toprakla örtüldükten sonra Kur'an okunmaktadır (Bopayulı, 2003: 183).

Şayhuwliyslâmuğlı’nın kıssalarının birçoğunun dinî nitelikli olmasından dolayı defin işlemleri (ölünün yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve

gömülmesi vb.) mühim yer tutmaktadır. Fakat defin işlemleri hemen hemen hiçbir kıssada teferruatıyla anlatılmamıştır. Kıssalarda ölünün tabuta konulması hakkında hiçbir veri verilmemiştir:

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Emir, Nesimî'nin cenaze namazını kıldırıp defnetmiş:

Cenaze namazını kıldırıp defnetti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 338).

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Yıkayıp cenazesini kaldırıp gömdürür,

Bütün halk kılıp cenaze namazlarını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 261).

Kiyssaiy Anhaziret Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakağa Riyhlat Etken Mäselesi'nde

Resul'ü Ali Aslan'ın kendisi yıkadı,

İbni Abbas üzerine su döktü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

Melekler bu dünyadan ayrılıp gitti,

Kıldılar Hak Resul'ün cenaze namazını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

Cenaze namazını kılıp toprağa verdiler,

Toprağın çektiği yere gömdüler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

Kiyssaiy Ködek Balanıñ Hişkaytı'nda

Sabiye de öldükten sonra toprağa vermişler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 631).

Vefatından önce Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye bedenini yıkamasını, İbn-i Abbas'ın üzerine ibrikle su dökmelerini vasiyet etmiştir. Hz. Peygamber, vefat ettikten sonra vasiyeti yerine getirilmiştir.

Yedisini verme

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Kazaklarda ölen bir kimsenin ölümünün 7. gününde koyun kesilip hatim indirilmek suretiyle yemek verilir (Altay,1981: 183). Buna Kazaklar cetisin berüw “Yedisini verme” derler (Bopayulı, 2003: 183). Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da “*Yedi günde yedisini verdi, derler*” ifadesinden anlaşılacağı üzere Emir, Nesimî’nin yedisini vermiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 338).

4.18.6. V73. Oruç

İslam’ın beş şartından biri olan oruç, terim olarak tan yerinin ağarışından güneşin batışına kadar şeriat yönünden belirlenmiş ibadeti yerine getirmek maksadıyla yeme, içme ve cinsel ilişki gibi dünyevî zevklerden uzak durmayı ifade eder (Yitik, 2007: 414). Metinlerde oruç için “ruwza”, oruç tutmak için ise, “ruwza tut-” terimleri kullanılmıştır. Metinlerde çok nadir karşılaşılan motiflerdendir.

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı’nda

Sarañbay (Cimri) Hz. Ali’nin sayesinde hidayete ermiş, oruç ve namazlarını kaza etmiş:

Oruç ve namazlarını tamamıyla kaza etti,

Zavallıya Şah-ı merdan yol gösterdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVI: 429).

4.18.7. V110 İbadetYeri

Mescid

İbadet yeri olarak daha çok mescide tesadüf ediyoruz. Namazlar, ekseriyetle mescidde kılınmış.

Ebû Bekir imam olup namaz kıldırın,

Sahabeler tabi olsun, diye Peygamber emretti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIV: 386).

Mescide sahabeler gitti, dedi,

Sıddık imam olmak için kalktı, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIV: 386).

4.18.8.V140. Kutsal Emanetler

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhannıñ Mäselesi’nde

Tespit ettiğimiz kutsal emanetler, Hz. İbrahim'in sarığı ile Hz. İshak'ın kemeridir. Sarık, Yakup tarafından Yusuf'un başına sarılmış, kemer de beline bağlanmıştır:

İbrâhîm'in sarığını başına sarıp,

İshak Nebi kemerini beline bağlayıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 449).

4.18.9. V207. İmam

Kökeni Arapçadır. Manası öne geçen, kendisine uyulan demektir. Namazda kendisine uyulan kişiye dendiği gibi din ve devlet işlerini nizama sokup İslam ülkelerini ve Müslümanları idare eden devlet başkanlarını da ifade etmektedir (Gölpınarlı, 1977: 172).

Kiyssaiy Anhziret Rasuwlññ Miy'râcga Konak Bolganı'nda:

Hz. Muhammed, önceden hazırlanan yüz yirmi dört bin peygamber ile sonradan gelen evliyalara iki rekatlık namaz kıldırmak için imam olmuş:

Mustafa imam olup ezan okur.

İki rekât namaza imam olup (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 354).

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaññ Dârüwl Fanadın Dârüwl Bakaga Rihlat Etken Mäselesi'nde de Hz. Muhammed, namaz kıldırmak için imam olmuştur:

Ashaba Resul o zaman oldu imam (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 387).

4.18.10. V230 Melekler

Kıssalarda melekler için “ferište” kelimesi kullanılmıştır. Kıssalarda adı geçen melekler, Cebrail, Azrail, Mikâil, İsrafil, Münker ile Nekir ve Rıdvan'dır. Kıssalarda melekler, çeşitli fonksiyonları yerine getirmektedir. Kimi zaman namaz kılmaktadırlar. Kimi zaman peygamberlere hizmet etmektedirler. Kimi zaman Allah'tan gelen haber ve emri peygamberlere tebliğ etmektedir.

Melekleringörünüü

Kıssalarda, üç meleğin tasviri yapılmış. Bunlardan biri, Cebrail'dir, diğeri de daima birlikte anılan Münker ile Nekir'dir:

Cebrail

İlâhî emirleri meleklere ve peygamberlere ulaştırmakla yükümlü olan vahiy meleğidir. Akar, Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmelerde Cebrail'in tasvirine temas etmiş ve şu bilgileri vermiştir: “Cebrail, aydan, güneşten daha parlak ve güzeldir. Boyu öyle uzundur ki göğe direk olur, 600 kanadı vardır, kanatlarını açtığı zaman bütün ufku baştanbaşa kaplar. Hz. Peygamber hariç hiçbir peygambere aslî suretinde de görünmemiştir. Hz. Peygamber, onu iki defa aslî suretiyle görmüştür”(Akar, 1987: 256). Cebrail'in kanatlı olduğu, Hz. Peygambere iki defa aslî suretinde görüldüğü Şayhuwliyslâmuğlı'nın Kiyssaiy Anhaziret Rasuwlnıñ Miy'râcga Konak Bolganı'ndada geçmektedir. Farklı olarak kıssada 360 kanada sahip olduğundan bahsedilmiştir:

Cebrail gösterdi o zaman gerçek sıfatını,

Üç yüz altmış açmış yine kanadını.

Bu sıfatını Peygamber iki defa gördü,

İnsan kılığında gelirdi zahir bâtın (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 357).

Münker ile Nekir

Şayhuwliyslâmuğlı'nın Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı adlı kıssasında, Münker ile Nekir tasviri yapılmış. Akının söz konusu olan kıssada verdiği bilgilere göre, Münker ile Nekir gözlerinden yalınlar saçan, ellerinde kocaman güzü bulunan, tabak gibi iri ve tek gözlü ilahî yaratıklar olarak takdim edilmiş:

Bundan sonra Münker Nekir geldi,

Güzü kocamanmış elinde tuttuğu.

Tek gözlüymüşler bir tabak gibi,

Gördükten sonra zengin korktu aklı gidip.

Gözlerinden ateş saçtı, der,

“Rabbin kim?” diye soru sordu der.

“Uzak dur, kondurmuyorum” demişti,

Güz ile sinirlenip vurdu, der(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 422).

4.18.11. V232.5.RehberOlarak Melekler

Kiyssaiy Anhzaret Rasuwlññ Miy'râcga Konak Bolganı'nda

Burak ile yapılan yolculuk sırasında İsrâfil, Hz. Muhammed'e rehberlik etmiş:

Cebraıl yürümüştü sağ tarafından,

Mikâil yürümüştü sol tarafından.

Önünde İsrâfil kılavuzluk ediyor,

Azrail hizmet etti arka tarafından (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 351).

4.18.12. V232.7. Meleklerden Hediyeler

Kiyssaiy Anhzaret Rasuwlññ Miy'râcga Konak Bolganı'nda

Cebraıl, Hz. Muhammed'e giymesi için tac ve hulle getirmiş:

Cennetten gelen takmıştı murassa tacını.

Hullesini üstüne giysin, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 342).

Kiyssaiy Hazret Yüsif Alâhiyssalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Cebraıl, kuyuya hapsedildiğinde Hz. Yusuf'agiyecek ve içecek getirmiş:

Cennetten hulle, yiyecek getirdi.

Hulleleri üstüne giydirir,

Cennetin nimetlerini yedirir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 461).

Cebraıl, Nil Nehri'nde yıkandıktan sonra Yusuf'a hulle getirmiş:

Cennetten hulleler eline alıp,

Cebraıl o vakitte hemen geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 496).

4.18.13. V233. Ölüm Meleği(Azrail)

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Rihlat Etken Mäselesi'nde

Allah, Hz. Muhammed'in canını teslim alma işini Azrail'e tevdi etmiş. Azrail, İsrâfil ve Mikâil yeryüzüne inmişler. Bedevi kılığına girip Hz. Peygamber'in evine

gelmişler. Fâtıma ile konuştuktan sonra içeri girmişler. Hz. Peygamber, ashabıyla helalleşmek için ruhsat istemiş. Azrail, buna rıza göstermiş. Hz. Peygamber, ashabıyla helalleşmiş. Nihai olarak Azrail, Hz. Peygamber'in canını teslim almış:

Azrail ağlayıp söyledi Peygambere:

- Bu ecel gelecek herkese.

Padişahım size varmamızı emretti,

Emrini yerine getirmemeye ne çare?

Allah'ın söz yok buyruğuna,

Erdirmez kimi insanı emeline.

Bendeye ecel yaklaşırsa,

Hiçkimsenin bakmaz çaresine.

Allah'ın emrine ne çare,

Hepsinin canını al diye emrederse.

Size çarçabuk geldikten sonra,

Çok kolay alırım bir anda.

Resul: - Raziyum size, dedi,

Allah'ın emri yerine gelmez başka türlü, dedi.

Ashab, yaranım ile razılaşalım,

İzin var mı ki bize, dedi.

Azrail söyledi: - Hak Resul, Allah dostu,

Size izin verinceye dek çok işi.

Arzun kalmadan razılaş ashabinla,

Size izin vermezsek yakışmaz (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 383-384).

4.18.14. (T)V308. Kur'an-ı Kerîm Okuma

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanıñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Rihlat Etken Mäselesi'nde

Yusuf, Yakup'un gideceği gün, Halil, İshak ve İsmail dedelerinin ruhlarına Kur'an okutmuştur:

Kur'an okuttu (Yakup'un) gideceği gün,

Halil, İshak, İsmâil dedesinin (ruhlarına)(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 619).

4.18.15.V311. Ahiret İnancı

Ahiret, İslam terminolojisinde ölümden sonraki ebedî hayat demektir. Metinlerde ahiret karşılığında onun fonetik değişikliğe uğramış şekli olan “ahiret” kelimesi kullanılmıştır. Şayhuwliyslâmuğlu’nın kıssalarında ahiret inancına da yer verilmiştir. İslam inancına uygun olarak içinde yaşadığımız dünya fani olarak nitelendirilirken, ahiret ebedi hayatın başlangıcı olarak görülmüştür:

Bu dünya lazım değil, ahiret lazım,

Yalancı dünyanın rahatını gördüm, der (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVI: 428).

Ahirette mutlu olmanın yolu cennete gitmekle mümkündür. Cennete gitmekse fani âlemdeki imtihana bağlıdır. Müslüman kullar ahireti için çalışmakta, ahirete hazırlık yapmaktadır. Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Ziliyhanın Mâselesi’nde akının üzerinde durduğu konulardan biri de ahirete hazırlıktır:

Ahiret için hazırlık yapmak lazım (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 551).

Birçok kıssada, ahiret azabına da temas edilmiş:

Ahiret azabından korktuğumdan (Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 530).

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, fani dünyayı daima meşakkat çekilen yer olarak tarif etmiş, ahireti ise, insanların rahata ereceği hayat olarak göstermiş:

Bu darü’l-meşakkatten kim gitmemiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 621).

Kıssalarda yer alan ahiret ile ilgili sözler, İslamî inanca uygundur.

4.18.16. V320. Kâfirler

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnın Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı’nda

Berber ülkesinden, halkından ve şahından daima kâfir diye bahsedilmiştir. Hz. Ali, kâfirlere karşı mücadele etmiştir:

Kâfirin padişahı, Berber Şah (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 395).

Kâfirin bilinmedik şehrinde (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 394).

Kâfire kul yapıp sattı Er Ali'yi, (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 401).

Kâfire kul olup hizmet edeceğim” deyip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 403).

Kâfirin halkına ilan edildi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 404).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhannî Mäselesi'nde

Mâlik Duğar başlangıçta kâfirmiş.

Mâlik Duğar o vakitte kâfirdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 471).

Yusuf'un rüya tabirinden sonra Habbaz kâfir olmuş:

Dinden imandan çıkıp o Habbaz kâfir oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 540).

Müslümanları doğru yoldan ayırmak için aleyhte çalışan Ebû Cehil'in kâfirliğine de değinilmiştir:

Zavallı oldu Ebû Cehil sözü geçmeyip,

Hiç kimseyi yaratmadı Muhammed gibi.

Müslümanları doğru yolundan saptıracağım demiş kâfir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaIII: 366).

4.18.17. V330. Din Değiştirme Motifi

Semavî dinlere mensup toplumlar, kendilerinden olmayan şahları, memleketleri, toplumları vb. dinlerine bağlamayı gaye edindiğinden bu motifi destanlarda sıkça görmek mümkündür. Battalnâmelerde kahramana İslamiyet'i yayıp Anadolu'yu Müslümanlaştırmak, kiliseleri yıkıp mescitler inşa etmek, çan sesleri yerine ezan sesleri duyurmak gibi birtakım kutsal vazifeler tevdi edilmiştir (Köksal, 1984: 179). Battalnâmelerde olduğu gibi Hz. Ali cenknâmelerinin de fikrî yapısı, İslamiyet'i yayma temeli üzerine inşa edildiği için bu tarzdaki mahsüllerde başkahraman Hz. Ali'nin gayrimüslim toplumları İslamiyet'e davet edip Müslümanlaştırdığını görüyoruz (Çetin, 1997: 446; Töret, 2016: 104).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwdıñ Şah Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Kıssada din değiştirme tek başına olduğu gibi kitleler hâlinde de olmaktadır. Nitekim Berber şahı, halkıyla birlikte Müslüman olmuş:

*Berber'e Ali o zaman dini öğretti,
Şehadet getirip her yerde yol gösterdi.
Toplanan halk Müslüman olup,
Büyüğü küçüğü (bütün halk) Ali'ye hürmet etti.*

*Şehir halkı Müslüman oldu,
Gönüllerine iman nuru doldu* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 408-409).

Gerek Hz. Muhammed, gerekse de Hz. Ali ile diğer gaziler, İslamiyet'i kabul ettirmek için çeşitli yollara başvurmuşlardır. Gayrimüslim tipler de rüya yoluyla, kılıç zoruyla, kutsal kitaplarda fark edilen bilgilerle, çeşitli işaretlerle, melekler vasıtasıyla, telkin yoluyla, sultan/melik ölümü sonunda ve putun ikazı gibi çeşitli yollarla İslamiyet'i kabul etmişlerdir (Çetin, 1997: 446-447). Hz. Ali, zülfikarını çekip Berber şahını kılıç zoruyla Müslüman olmaya mecbur etmiştir:

*Çekti o zaman Ali Zülfikarını,
Yâd etti Allah ile Peygamberini.
"Ey, kâfir, Müslüman ol, öldürürüm" deyip,
Heybetlenip kahrını gösterdi* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 408).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhanıñ Mäselesi'nde

Mâlik Duğar'ın kervanı, bir şehrin yanına gelmiş. O şehirdeki halkın hepsi Hintli imiş. Onlar, Yusuf'un cemalini görüp hayran kalmışlar. Yusuf'tan bu güzel cemali yaradanın Allah olduğunu duyunca cümlesi Allah'a iman edip mümin olmuş.

*Allah'a iman edip cümlesi mümin olup,
Ve Yusuf'un Peygamber diye inandılar* (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 490).

Yusuf kıssasının Kazak varyantında Tabut'un (Tabiyuwn) kızı da din değiştirip Allah'a iman etmiş. Mescit inşa ettirip ömrünü ibadetle geçirmiş.

Şehadet getirip Tanrı'ya mümin oldu.

Allah'ım ona dini nasip etti.

Dervişlere, yetimlere bütün malını dağıttı.

Ömrünü taatle geçirmek için,

Mescit yaptırıp o yerde yattı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 503).

Saki, Mısır padişahı Melik Rayan ve Züleyha da mümin olmuş. Bunlar da bireysel din değişikliği örneği olarak düşünülebilir.

4.18.18. V410. Sadaka

Arapça “gerçek olmak, doğruluk” anlamlarına gelen “sıdk” kelimesinin çoğulu olan sadaka Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla gönüllü veya dinî bir vecibeyi yerine getirmek üzere ihtiyaç sahibi kimselere yapılan maddi yardımları ifade etmektedir. Bu terim, Türkçede daha ziyade dilencilere yapılan küçük para yardımını ifade etmek için kullanılmaktadır (Duman, 2008: 383). Sadaka, Şayhuwliyslâmuğlu'nın kıssalarında en sık karşılaşılan motiflerdendir. Sadaka karşılığında hayır, zekat ve sadaka-qudayı kelimeleri kullanılmıştır.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de

Fakir görünümlü bir derviş, meclise gelip padişah ile karısından sadaka istemiş:

“Parasız pulsuz dünyada bir garibim” deyip,

Gelip (padişahı) bir sadaka istedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 231).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Halk başına devlet kuşunun konması için sadaka vermiş:

Sadakasını verir halk (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 320).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwdıñ Şah Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Bir fakir, borcundan dolayı mescide gelip Hz. Muhammed ve ashabından sadaka istemiş:

Hepinizden sadaka istemeye geldim,

Dünyada muhtaç olan ben bir fakirim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 392).

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı'nda

Hz. Ali dilenci kılığına girmiş, sadaka istemiş:

Sadaka isteyen bir fakir olup,

Köyüne Sarañbay'ın geldi, der.

O zaman Ali konuşur dışarıda durup:

-Benim bir hayırdıamı al sadaka verip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVI: 416-417).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yusuf, babasını görmesinin sevincine fakirlere sadaka vermiş:

Babasını görmesinin sevincine,

Fakirlere sadaka verip altın dağıttı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVII: 618).

Kıssalara genel olarak bakıldığında, bir sıkıntıdan ya da borçtan kurtulmak, hayırdıası almak, devlet kuşunun başına konmasını sağlamak ve bir sevincin karşılığında sadaka alınıp verildiği görülmektedir.

4.18.19. V511.1. Cennet Görüntüsü

Metinlerde “cennet” karşılığında cannat, behiş ve tamu kelimeleri kullanılmıştır. Metinlerin hiçbirinde umumî cennet tasviri yapılmamıştır. Mi'râciyedeki cennetle ilgili örnekleri birleştirildiğinde cennet ve cennet ehli hakkında şöyle bir netice çıkarmak mümkündür: Cennet bahçesine Reyhan denir, Reyhan'da yüz bin Burak vardır. Burak'lar cennette yaratılmış. Cebrail, Hz. Muhammed'e binmesi için Burak'ı cennetten alıp gelmiş. Cennetin kapısını Rıdvan adı verilen melek beklemekteymiş. Cennette, her yerde Hz. Muhammed'in adı yazılıymış. Sekiz cennet ve her cennetin kapısı varmış. Hz. Muhammed, sekiz cennet

sarayı görmüş. Onlar, göz ayıramayacak kadar ilginç ve nurluymuş. Cennetten gelen tac varmış. Cennetin hizmetkârları hurilermiş:

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanın Däruwl Fanadın Däruwl Bakaya Riyhlat Êtken Mäselesi'nde cennette saç geleneğinin bulunduğunu görüyoruz:

Resul'e dür, mercan ve cevher saçıp,

Cennette huri kızları toy düzenlediler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Cebrail, Yusuf'a cennetten hulle getirmiş:

Bir anda Cebrail vardı dahi,

Cennetten hulle, yiyecek getirdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 461).

4.18.20. V511.1. Cehennem Görüntüsü

Cehennem, Allah'a isyan eden günahkâr kulların ahirette ceza görecekleri yerdir (Bayrı, 1972: 137).

Şayhuwliyslâmuğlı'nın mi'râciyesinde cehennem için cahannam ve dozah kelimeleri kullanılmıştır. Bu kıssada Hz. Muhammed'in cehennemi gördüğüne dair ifadeler kullanılmaktadır. Bir cehennemde Hz. Muhammed'in annesi ile babası varmış. Şayhuwliyslâmuğlı'nın mi'râciyesinde umumi cehennem ve cehennem ehli hakkında tasvir yapılmış:

Yedi cehennemin hepsi görünmüş.

Bakarsa, ateş yanar tutuşup,

Alev saçar çok uzaklara ulaşp.

Ateşi parlayıp dumanı tütüyor,

Korkar Peygamberin aklı gidip.

Bakarsa her cehenneme kan yapmış.

Ateşten eline gürz alıp yakmış.

Biçare, günahı çok olan bendeleri,

Görmediği azaplara katlandırmış.

*Bir kısım kimseleri “melun” deyip,
Ağlatıp azap çektirirler dudağını delip.
Kimisinin ensesinden dilini çekip,
Kimi insanı feryat ettirir ateşe basıp.*

*İmanlı Müslümanlar “Allah” dedi
İmansıza yaklaşma, dedi.
Bir cehennemde annesi ile babası var,
Tanıdıktan sonra yavrusunu hıçkırıp ağlar.*

*“Ey, çocuğum, burada yatıyor annen ile baban,
Ağlatmayıp, çıkar bizi ateşten”
Hak Resul anne babasını gördükten sonra,
Gönlü şad iken incindi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 361-362).*

4.18.21. V.....Ezan Okuma

İslam dininde, namaz vaktinin geldiğini bildirmek ve Müslümanları namaz kılmaya çağırmak için müezzin tarafından yüksek sesle okunan kutsal sözlere denir.

Kiyssaiy Anhaziret Rasuwlınñ Miy'râcğa Konak Bolganı

Hz. Muhammed tarafından Mescid-i Aksâ'da ezan okunmuştur:

Mustafa imam olup ezan okur (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 354).

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanınñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi'nde

Bilâl, mescitte ezan okumuştur:

Ezanı okudu Efendi Bilâl o zaman (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 375).

Bilâl kalkıp salâvat getirip ezan okudu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 386).

Anlaşılabacağı üzere ezan, ya Hz. Muhammed ya da Bilâl Habeşi tarafından okunmuştur. Ezan okunan mekânlar Mescid-i Aksâ ile Mekke'deki mescittir.

4.18.22.V.....Huriler

Huri, cennette yaşadığına inanılan güzel kadınları ve onların güzelliğini ifade eden bir tabirdir (Topaloğlu, 1998: 387). Detaylı huri tasvirine kıssa metinlerinin hiçbirinde rastlanmamaktadır. Fakat hurilerin saçları saçması, cennette kapı açması, hizmetkâr olması, toy düzenlemesi gibi çeşitli olumlu vasıfları hakkında kısmen de olsa bilgi verilmiştir.

Kıyssaîy Anhaziret Rasuwlññ Miy'râcğa Konak Bolğanı'nda

Huriler;

Gelir Resulullah'ın nuru taşıp,

Saf tuttu huri kızları kapı açıp.

Sıra sıra gelir huri kızları,

Başına dür, mercan, inci saçıp

Sekiz cennet kapısını açtı,

Hizmetkâr olarak yollayıp huri kızlarını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 347-362).

mısralarından da anlaşılacağı üzere Hz. Muhammed'e kapı açmışlar, saçları saçmışlar, hizmet etmişlerdir.

Kıyssaîy Muhammed Rasuwl Allanın Dârüwl Fanadın Dârüwl Bakaya Rihlat Étken Mäselesi'nde

Huriler,Hz. Muhammed'in vefatı dolayısıyla saçları saçmış, toy düzenlemişlerdir:

Resul'e dür, mercan ve cevher saçıp,

Cennette huri kızları toy düzenlediler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 389).

4.18.23. V..... Gılman

Kur'an'da bir yerde adı geçen gılman, cennet ehlinin hizmetiyle vazifelendirilen gençleri karşılayan bir terimdir (Yavuz, 1996: 50). Türkiye Türkçesindeki gılman teriminin Kazak Türkçesindeki karşılığı "gulman"dır. Gılman Kıyssaîy Mansûr el-Halâc'da tespit edilen motiflerdendir. Fakat tasviri ve vasıfları hakkında bilgi verilmemiştir:

Huri ve gılman arasında (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 330).

4.18.24. V.....Bismillah (Besmele)

Günlük hayatta sık sık karşılaşılan ve “Allah’ın adıyla” anlamına gelen “bismillâhirrahmânirrahîm” sözünün kısaltmış şeklidir. “Rahman ve Rahîm Allah adıyla” denmeden yapılmaya teşebbüs edilen işlerin sonu gelmeyeceği hakkında hadîs-i şerif vardır (Gölpınarlı, 1977: 63). İbn Arabî, Allah’a göre, “Kün!” (Ol!) ne ise, kul için de besmele odur, kanaatindedir (Cebecioğlu, 2005: 98). Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, Kiyssaiy An haziret Rasuwlññ Miy’râcga Konak Bolganı’nda “Bismillah” sözünün şeriat açısından önemini şöyle ifade etmiştir:

Bismillah, her sözün başı, dedi,

Bu sözüm şeriatın esası, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 342).

Bir işi yapmayateşebbüs edilirken bismillah dendiği görülmektedir:

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de

Şehzade dirilirken “bismillah” diyerek gözlerini açmıştır:

O anda bismillah deyip gözünü açtın (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 278).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da

Beyler, devlet kuşunu “bismillah” diyerek uçurmuşlardır:

Bismillah deyip kuşu uçurdu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 318).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi’nde

H. Yusuf, yemeğe “bismillah” diyerek başlamıştır:

“Bismillah” deyip Yusuf da bir lokma yedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 492).

Kiyssaiy An haziret Rasuwlññ Miy’râcga Konak Bolganı’nda

H. Muhammed, “bismillah” deyip dışarı çıkmıştır:

“Bismillah” deyip Hak Resul dışarı çıkınca (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 348).

4.18.25. V.....Şeyh/Pir

Farsça ihtiyar anlamına gelen, Arapça karşılığı “şeyh” olan pir, tarikat ehline tarikatın kurucusu ya da en ulusuna denir (Gölpınarlı, 1977: 273). Bu motif, yalnızca Kiyssaiy Halâc âl-Mansûr’da karşımıza çıkmaktadır. Nesimî’nin Şeyh Atard adlı bir piri varmış. Nesimî yanına iki arkadaşını alıp o pirin yanına gitmiş, o pir, Nesimî ile iki arkadaşına elma ve ekmek vermiş, gelecekte başlarına gelecek hadiseleri elma ve ekmek vererek anlatmış:

Nesimî sonra da gitti ve bir pire geldi,

O iki divane ile birlikte geldi.

Yardım edip Şeyh Atard evliyaya,

Önünde hizmet edip üç yıl durdu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 321).

4.19. W. Karakter Özellikleri

4.19.1.W11.Cömertlik

Eldeki imkânları meşrû ölçüler dâhilinde, gönüllü olarak ve hiçbir karşılık beklemeden başkalarının yararına sunma temayülüdür. Başka bir deyişle karşılık beklemeden yapılan iyiliği, hayratı ifade etmektedir (Çağrı, 1993: 72).

Hiz. Osman’ın en bariz vasıflarından biri cömertliğidir. Hiz. Osman, malını Allah yolunda, din uğrunda seve seve sarf etmekten geri durmazmış. Onun mali fedâkarlığı İslam tarihinde hürmetle anılmaktadır (Keskiöğlü, 1960: 38). Hiz. Osman’ın bu vasfı , Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwnıñ Konakga Çakırğanı adlı kıssada anlatılmıştır. Hiz. Osman, Resulullah’ı evine davet etmiş ve çeşit çeşit yemekler ikram edip koyunlar kesmiş, halkı bir güzel doyurmuştur. Hiz. Peygamber’in her adımı karşılığında bir köle azat etmiştir. Hiz. Osman’a zenginlik hak yolunda sarf edilmesi suretiyle Allah tarafından bahşedilmiştir. Nitekim kıssada geçen şu mısralar bunun delilidir:

O yolda Molla Osman etti hizmet,

Ona devlet vermişti Cebbar Kudret (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVII: 433-434).

Kıssalarda cömertliğiyle dikkatleri üzerine çeken asıl şahsiyet Hz. Ali'dir. Âdetâ cömertlik onun nevi şahsına münhasırdır. Kıssalarda Hz. Ali, defalarca cömert Şir(Aslan) diye anılmaktadır:

Allah üstün yaratmış cömert Şir'i (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 401).

Cömert kişi, dünya malına tamah etmeyen, icap ederse fedakârlık gösterip kendinden dahi vazgeçebilen, dünya ile dünyalıkla bir münasebeti bulunmayandır:

Onlar dünyalığa hiç tapmazmış,

Cömert kişi cehennemde yanmazmış,

Cömertlikle kendi kendisini satan,

Dünyadan el etek çekip dünyalığı toplamazmış(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 409).

Bir kimsenin ihtiyacı için fedakârlıkta bulunup kendini kâfire kul diye sattıran cömert kişi Hz. Ali'dir.

Cömertler cennete girecek.

Birisinin ihtiyacı için kendisini sattı,

Onlar gibi iyi kişi nasıl olur (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 410).

Cömertlik, Kur'an'da Allah'ın sıfatları arasında gösterilmiştir. Yüce Allah, sonsuz lütuf ve kerem sahibidir. Onun bir adı da Kerîm'dir (Çağrıcı, 1993: 72).

Kıssada geçen “*Allah, cömertleri daha çok sever*” sözü, “Allah cömerttir ve cömertliği sever” hadisinin bir başka şekli olsa gerektir.

Hz. Ali, cömertlik uğruna icap ederse Düldül'ünden dahi vazgeçebilecek kadar gururlu ve fedakârdır:

Düldül'ünü kendisine yediremezse keser” dediler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 436).

Kiyssaiy Haziret Muhammed Rasuwl Allanın Däruwl Fanadın Däruwl Bakağa Rihlat Etken Mäselesi'nde

Ükkaşe, Hz. Peygamber'e kamçı vurmaya yeltendiğinde dört halifenin, kısasından vazgeçmesi karşılığında kendisine para vermeyi ve kendilerine vurulmasını teklif etmeleri de bir bakıma fedakârlık ve cömertliğin belirtisidir:

Kamçıyı o zaman Ükkaşe eline aldı,

Toplanan herkes hayret etti.

Vereyim yüz tenge vazgeçiniz” diye,

Orada Ebû Bekir Sıddık yalvarır:

- Ükkaşe, söz söylüyorum, beni dinleyin,

Azıcık sabredip boyun eğ.

Bir Allah'ın dostu ile helalleşip,

Bir kamçıya karşılık bana yüz kamçı vur.

- Ben kimseye kuru iftira etmedim,

Yanlış bir işe boyun eğmedim.

Vurmuyorum size sebepsiz yere, Ebû Bekir,

Siz bana hayatta vurmadınız.

Ömer söyledi: - Sabırlı ol diye,

Sabredip sinirinden pişman ol can, diye.

Bana vur bir kamçı karşılık bin beş yüz defa,

Razı olup Resul ile dost kal, diye.

Ükkaşe söyledi: -Bendelerin hepsi de göçer,

Vadesi yeterse ecel insanı alıp gider.

En azından, tek kelime etmediniz,

Efendi, sebepsiz yere size nasıl vururum?

Osman söyledi: -Ükkaşe, beni dinle,

Allah'ın hükmüne itaat et.

Allah'ın dostu ile helalleşip,

İstedğin kadar altın al.

Yanlış bir işe boyun eğemem,

Hakkımı almadan burada kalkamam.

Bu mekânda borçlu olup suçladıktan sonra,

Helalleşip tek kuruş alamam.

Ali söyledi: - Sabırlı ol diye,

Razı olup Resul ile dost kal.

Bir kamçıya karşılık bana beş bin kamçı vur,

Bir de benden bin miskal altın al (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIV: 376-378).

Ükkaşe ile ilgili bölümde dört halifenin cömertliğinden bahsedilmiştir. Buna rağmen en fazla cömert olan yine Hz. Ali'dir. Çünkü en fazla parayı teklif eden odur.

4.20. Z71. Formilistik Sayılar

4.20.1.Z71.1.FormilistikSayı:3

Üç sayısı Anadolu'da kutsal bir içerik taşımaktadır. Üç sayısının Türk kültüründe önemli sayılardan biri olmasıyla ilgili farklı görüşler vardır. Bunlardan birisi, çoktanrıci dinlerden kaynaklandığına dair görüştür. Şamanizme göre ise dünyanın yeryüzü, gökyüzü ve yer altı gibi üç farklı katmandan oluşması, üç sayısına önem verilmesinin sebeplerindendir. Özellikle Alevi tarikatlarında üç sayısının taşıdığı önem daha fazladır. Üç sayısıyla ilgili inançlar halk arasında da bir takım ritüellerin yer almasına zemin hazırlamıştır. Üç yudum su, üç lokma ekmek ya da yemek, üç adım, üç dua (üç kulhuvalah, bir Elham okumak) üç aylar, üç kapı vs. Üç sayısıyla ilgili inançlar deyimlerde ve tasavvufta çok yaygındır. Halk arasında uğursuz sayılan, istenmeyen bir olay karşısında üç tövbe, üç kez tuuu diyerek yere bakmak yaygındır (Eyüboğlu, 2007: 161).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Üç sayısı ekseriyetle zamanla ilgili olarak kullanılmaktadır:

Dara asacak derime saman doldurup,

Üç gün derimden avaz çıkacak (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 323).

Seyyid Nesimî öleli,

Aradan üç gün geçer (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 330).

Zaman ifadesi dışında şu ifadelerde de üç sayısı bulunmaktadır:

İçi altın, dışı ağaç üç gez sandık,

Üstüne pencere yaptırdı şimdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 307).

Piri dua eder elini kaldırıp,

“Âmin efendi” dedi bu üç garip(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 322).

Atından inip koştı.

Üç defa yıkılıp kalkarak (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaII: 333).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı’nda

Üç defa ifadesi tekrarlanan sayılardandır:

Peygamber etrafındakilere üç defa baktı,

Üç defa söyleyince halk cevap veremedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 393).

Hız. Ali, vedalaşıp ayrılmadan önce fakire üç defa razı ol demiş.

Üç defa “Razı ol” dedi fakire (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaV: 401).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi’nde

Üç sayısı sık tekrarlanan sayılardandır. Bu motif, metinde eşya ve kahramanlardan ziyade zamanla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Üç gün ifadesi sürekli tekrarlanmıştır:

Züleyha üç gün üç gece yemek yememiş:

Yatar üç gün, üç gece yemek tatmadan (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 506).

Yusuf, kardeşlerine üç gün hizmet etmiş:

Onlara üç gün aralıksız hizmet etti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 574).

Yusuf’un ağabeyleri üç günden sonra Mısır’a gelmişler:

Üç günden sonra Mısır’a geldiler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 572).

Yakup, üç gün sonra Mısır’a gitmiş:

Üç günden sonra Mısır’a gitti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 578).

Yakup üç günde bir yemeğin tadına bakıyormuş:

Üç günde bir yemeğin tadına bakıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 592).

Yakup'un sözü üç günde bitmez:

Üç günde sözü bitmez(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 592).

Yusuf'un üç türlü aybının olduğu sık sık tekrarlanmıştır:

Üç ayıbı vardı bundan önce (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 476).

“Üç ayıbı vardır” deyip ucuza satıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 584).

“Üç türlü ayıbı var” kendisinin deyip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 603).

Kendisinin üç türlü ayıbı var deyip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 603).

Miktar belirtirken de bu sayıdan istifade edilmiştir:

Rüyamda üç saf üzüm sıkıyordum(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 539).

Üç tane buğday o zaman yerde kaldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

Bir işin defalarca yapıldığını ifade ederken de kullanılmış:

Kılıç, Yusuf'a kamçıyla üç defa vurmuş:

Yusuf'a kamçı ile vurdu üç defa (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 486).

4.20.2. Z71.2. Formilistik Sayı:4

Schimmel, dört sayısını “maddi düzenin sayısı” diye adlandırmıştır (Schimmel, 2000: 98). Durbilmez, “Yeryüzünün bir dikdörtgen/dörtgen biçiminde olduğu”, “dört gök öküzün üzerinde durduğu” gibi inanışlar, “dört unsur”, “dört ana yön”, “dört mevsim”, “dört zaman”, “dört renk”, “dört yıldız”, “bir ağacın dört dalındaki yasak meyveler” vb. gibi hususların mitolojik kökenli olduğunu belirtmiştir (2009: 72).

Dört sayısına “cennette dört ırmak”, “İslamiyet’te dört yasal eş”, “ilk dört halife”, “dört ana mezhep”, “Allah'a ulaşmanın dört yolu (şariat, tarikat, hakikat ve marifet)” gibi İslamî pek çok inanışta karşılaşmak mümkündür (Çoruhlu, 2002: 200).

Kıyssaîy An haziret Rasuwlññ Miy’râcga Konak Bolganı’nda

Dört, mi’râciyede “dört mukarrep melek”, “dört kadeh”, “dört çeşit şarap”, “dört çeşit don”, “dört yâr” “çâr yâr” gibi pek çok ifadede sıklıkla tekrarlanan sayılardandır:

Dört mukarreb melek hürmet etti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 352).

Dört kadeh ile dört çeşit şarap geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 352).

Dört şarabın birisi saf süttten (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 351).

Hak Resul dört şarabı inceledi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 352).

O zaman dört don gördü Hak Resul’ü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 352).

Allah’ım dört türlü don göndermiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 352).

Dört şey getirdim dergâhına,

Oruç, namaz, zekât diğeri de hac, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 359).

Dört yâr, sahabe karşı çıktı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 365).

4.20.3. Z71.5. Formilistik Sayı:7

Türk kültüründe kutsal sayılardan olduğu için destan, masal, efsane, halk hikâyeleri gibi anlatmaya bağlı türlerde yedi sayısına sıkça rastlanır. Türk masallarında “yedi başlı calmawız” (yedi başlı cadı), “yedi başlı dev”, “yedi başlı ejderha”, “yedi başlı yılan”, “yedi başlı sarı kuş” diye bilinen mahlûklar mevcuttur. Yine Kazak epik destan geleneğinde göze görünmeden gelip destan kahramanlarına yardım eden pirlere bahsedilir ki bunlar “yedi pir” (yedi kâmil pir, yedi kâleler pir) diye adlandırılmaktadır (Qondıbay 2008: 271-299). Bunların dışında yedi ata, yedi gün, yedi karakçı (yedi harami), yedi kat gök, yedi âlem gibi

birçok örnekte bu sayıya rastlamak mümkündür (Kuzan, 2022: 38). Gölpınarlı, yedi sayısının kullanımı ve önemini şöyle açıklamıştır:

“Yedi sayısının doğu inancında ayrı bir yeri vardır. Haftanın yedi günü, yedi gök, yedi yer, insanın yedi secde uzvu, yani alnı, avuçları, dizleri, ayak parmakları, bu arada ‘yediler’ hep bu sayıya uyar. İmâmiyye’ye uyan tasavvuf ehline göre Onikinci İmâm’ın nâibi olan Kutub ve ona manen yakın iki eren, imâmiyyeden olmayanlara göre Kutubla iki İmâm denen iki eren, ‘Üçler’dir. Bunlardan sonra, ‘Dört Direk’ denen ve âlemin dört bucağını mânen idare eden dört eren, onlardan sonra yedi yahut kırk abdal, onlardan sonra da üçyüz eren bulunduğu da tasavvuf ehlinin inançlarındandır. Abdal’a “Yediler”, onlardan sonraki kırk erene de ‘Kırklar’ denir” (1977:355).

Çoruhlu ise, yedi sayısının önemini Allah’ın göğü yedi katlı olarak yaratması, Hac’da Kabe’nin yedi kez tavaf edilmesi, tasavvufta yedi çeşit nefisten söz edilmesi, Kur’an-ı Kerîm’deki Keyf suresinde “Yedi Uyurlar”ın anlatılması vb. birçok sebebe bağlamıştır (Çoruhlu, 2002: 201-202).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da:

Yedi, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da sıkça tekrarlanan sayılardandır. Yedi sayısı genellikle zaman ifadesi için kullanılmıştır:

Yedi gün yedi gece durdu darda (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 298).

Darağacı, urgan, Mansûr hepsi inlemekte (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 298).

Bununla birlikte yedi gün yine durdu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 299).

Ölünün yedisini vermeyle ilgili;

Yedi günde yedisini verdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 338).

Bunların dışında dağların uzaklığını ifade etmek maksadıyla kullanıldığı örneklerle de rastlamaktayız:

Yedi katlı dağları aşar aşmaz (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 292).

Kiyssaiy Anhziret Rasuwlñ Miy’râcga Konak Bolganı’nda:

Yedi sayısı, “yedi çeşit âlem”, “yedi cehennem”, “yedinci kat gök”ten bahsedilirken kullanılmış:

Yedi çeşit âlemde geçmişti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 351).

Yedi türlü cehennemden azat edip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 355).

Yedi cehennemin hepsi görünmüş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 361).

Çıktı nurlu yedinci kat göğe (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 356).

Yedinci kat göğü temaşa edip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 356).

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr’de:

Yedi sayısı, Gülçahra’nın yaşını ve gördüğü yedi yıllık tahsili ifade ederken kullanılmıştır:

Gülçahra yedi yaşına geldi,

Yedi yıl kıl kadar okutup Gülçahra’yı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 233).

Yedi sayısı, daha ziyade “Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi”nde tesadüf edilen sayılardandır. Kıssada yedi sayısı, ekseriyetle “yedi gün”, “yedi yıl” gibi zamanlarla ilgili olarak kullanılmaktadır:

Yedi gün bora esti hava kapanıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 487).

Onunla yedi yıl tamam geçti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 512).

Ben görelî Yusuf’u yedi yıldır(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 536).

Yedi yıl tokluk olacak(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 557).

Ondan sonra peşinden yedi yıl kadar (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 557).

Buğday döktü anbara yedi yıl boyunca (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 560).

Bolluk yedinci yıl bitene dek (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 560).

Yedi yıl geçtikten sonra kıtlık geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 560).

Yedi yıl boyunca gökten yağmur yağmayıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 560).

Halkın hepsi kul oldu yedinci yıl (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 561).

Altıncı yıl dolup yedinci yıl geldi(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 561).

Yedi sayısı, “yedi arık sığır”, “yedi semiz sığır”, “yedi başak boş buğday”, “yedi başak dolu buğday” vb. miktar ifade eden aşağıdaki örneklerde de görülür:

Rüyamda yedi semiz sığır gördüm (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

Ondan sonra yedi arık sığır gördüm (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

Çok zayıf yedi sığır korkunç(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

Yedi semiz sığırı, yedi arık sığır (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

Yine yedi başak dolu buğday vardı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

Yine yedi başak boş buğday vardı(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 554).

Yedi sayısı, Yusuf’un kurtulması için açılan “yedi kapı”dan bahsedilirken de faydalanılan sayılardandır:

Kudretimle açayım yedi kapı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 532).

Yedi kapının her birinden çıktığı yerde (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 532)

4.20.4. Z71.5. Formilistik Sayı: 7 ve Katları

“Kiyssaiy Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zılıyhanıñ Mäselesi”nde zamanla ilgili olarak karşılaşılan formilistik sayılardandır:

(Kulağına) semadan “yetmiş” diye bir ses geldi

Yetmiş diye (kulağına gelen) bu sesi dinledi

mısralarında görüldüğü gibi Yakup'un kulağına gaipden "yetmiş" diye ses gelmiştir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 464). Fakat Yakup:

Yetmiş gün, yetmiş ay, yetmiş yıl mı?

mısraından anlaşılacağı üzere yetmiş gün mü, yetmiş ay mı, yetmiş yıl mı olduğuna karar verememiştir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 464).

Yakup, Yusuf'tan yetmiş yıl kadar ayrı kalmış, onu yetmiş yıl görememiş, Bu yüzden yetmiş yıl kadar ağlayıp, yetmiş yıl kadar hasretlik çekmiş. Onun ömrü yetmiş yıl karanlık içinde geçmiş:

Yetmiş yıl kadar ayrılıp(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 591).

Yetmiş yıl ağlamasına rağmen (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 592).

Yetmiş yıl kadar göremeyip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 593).

Yetmiş yıl çektik hasret (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 593).

Yetmiş yıl gördüğüm ömrün

Hepsi karanlık (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 593).

Yetmiş yıl kadar ağladı(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 607).

Yetmiş yıl kadar ağlattınız

Yaşlandığında babamı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 607).

Yakup, Yusuf'un dadısını oğlu Beşir'den ayırınca kadının gözlerinden yetmiş katre yaş damlamış:

Gözünden yetmiş katre,

Yaş akıp damladı(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 609).

Yakup'un burnuna yetmiş yıl önce kaybolan oğlu Yusuf'un kokusu gelmiş:

Yetmiş yıl önceki çocuğunun,

Kokusu geldi demesi(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, K1ssaVIII: 612).

Allah, Yusuf'un dadısını, oğlu Beşir'den ayırıp kavuşmaları için yetmiş yıllık bir zaman belirlemiştir:

Gözünden yetmiş katre yaş döküldü.

Var Allah vade belirledi yetmiş yılı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 613).

4.20.5. Z71.6 FormilistikSayı: 9

Dokuz sayısı, kültürümüzde önemli kabul edilen sayıların başında gelmektedir. Mansûr el-Halâc'da “*O zaman kız dokuzuncu aya girmek üzereydi*” ve Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de “*Dokuz ay, on gün bitip bir kız çocuğu doğurdu*” örneklerinde insanın doğum süresini belirtmek için kullanılmış (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII 307: Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 232).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde

Yakup, Yusuf'tan ayrılınca dokuz yıl ağlamış, bir çukura girip dokuz yıl yemek yememiş:

Dünyaya bakmadı.

Dokuz yıl oldu ağlayıp,

Bir çukurda yatalı,

Ağzına yemek koymadı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 548-549).

4.20.6. Z71.12. FormilistikSayı: 40

Kırk sayısı, Türklerce kutsal görülen sayılardandır.

Gölpınarlı, kırk sayısının kutsallığını, Kur'an-ı Kerîm'in A'raf suresinin 142. ayet-i kerimesinde, Mûsa Peygamber'e Tûr dağında, otuz günlük vâde verildiği ve bu vâdenin on günde tamamlandığını bildirilerek tamamlayış sayısı olması, Hz. Peygamber'e kırk yaşlarında vahiy gelmesi vb. çeşitli sebeplere bağlamıştır. (1977: 201).

Bununla birlikte sûfilerce, yeryüzünde “Kutub” adı verilen Tanrı halifesinden sonra iki eren vardır ki onlara “imâmeyn” derler. Bu iki imamla Kutub “Üçler” diye adlandırılır. Bunlardan sonra dünyanın dört bir yanına hâkim olan dörtler gelir. Dörtlerden sonra da yedi ve kırk eren vardır ki, bunlara Kutub'la beraber “Beşler”, Kutub'dan sonraki yedi ve kırk erene de “Kırklar, Yediler” denmektedir. Kırklardan sonra da üç yüz eren gelir (Gölpınarlı, 1977: 201).

Karahan ise, kırk sayısının önemini, Kur'an'da dört kez geçmesi, Hz.

Muhammed'in kırk yaşında nübüvvete nail olması, İslamiyet'in müminlerin sayısı kırkı bulduğunda aşikar bir kuvvetle yayılmaya başlaması, İslam'ın beş şartından biri olan zekâtın malın 1/40'ı üzerinden hesaplanması, tasavvufta kırk günlük çile bulunması, İslamî inanın bir işaretine göre insan hamurunun kırk gün mühletle rahmet yağmuru ile yuğrulması, İslam eskatolojisinde kırk günlük veya kırk senelik mühletin mühim rol oynaması gibi çeşitli sebeplere bağlamıştır. Bunun yanı sıra Mehdi'nin kırk yaşında zuhur edeceği ve dünya üzerinde kırk sene kalacağı inancı ile kıyamet gününde arzı göklerden çıkacak bir dumanın kırk gün kaplayacağı, Nefs-i Sur ile kıyametin kırk sene devam edeceği vb. kırk sayısıyla bağlantılı pek çok inanın olduğunun üzerinde durmuştur (1951, 265-273).

İslamiyetle birlikte, Kuran'ı Kerim'de de bu sayının geçmesi, din ve dine bağlı olarak kültür değişiminden sonra da bu sayının korunmasını ve sık kullanılmasını sağlamıştır. Kırklar (kırk çiltan/çiltan/ğayıp eren kırk çiltan) Kırgız, Kazak, Özbek gibi Müslüman Türkler mitolojisinde göze görünmemesine rağmen varlığına ve insanlara yardım ettiğine inanılan tabiatüstü kuvvete malik olan varlıklardır. Bu varlıklar, Kazak inanışlarına göre, insanın gidemediği yolu kapalı, deniz ortasındaki bir adada yaşarlar. Göze görünmedikleri için onlara “ğayıp” (kayıp) denmektedir. Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da kırklar motifi önemli bir yer tutar:

Enel içeri girip kırklara hizmet etti.

Kırklar Enel'e hürmet etti.

Enel verdi kırklara şaraplarını,

Şarap verip tatmin etti kırklarını (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 292-293).

Kırk sayısının kahramanlarla mânâ kazandığı örnekleri Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de de görüyoruz. Şehzade yanına kırk kişi almış, Keşmir ülkesine doğru seyahate çıkmıştır:

Yanına yine kırk kişi daha alıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 234).

Gülçahra'nın bir zenginin düğününe katılmak için yanına kırk kızını almış:

Kırk kızını götürdü beraberinde (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 243).

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da Halep şahının kızı, yanına kırk kızını alıp

havuz başına gitmiş:

Kırk kızımı da yanıma aldım (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 306).

Yukarıdaki örneklerin dışında kırk sayısını metinlerde zamanla ilgili olarak görmek mümkündür:

Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salgamı'nda

Bir saatte kırk yıllık azap çekti.

Kırk yıl kadar kabir içinde azap çektim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVI: 425- 426).

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde kırk yıllık bir zaman diliminden bahsedilmiştir:

Ateş yaktı kırk yıldan beri beni (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 569).

Yakup Nebi Mısır'da kırk yıl durdu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 618).

Yusuf Nebi o yerde kırk yıl durdu(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 621).

Yusuf'un atıldığı kuyunun derinliği kırk kulaçmış:

Kırk kulaç yere varınca suyu yüzüne gelip (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaVIII: 457).

4.20.7. Z.71.12.0.1 40 Gün 40 Gece Düğün

Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir'de

Gülçahra ile şehzadenin düğünü,

Dağıttı kırk günden sonra yaptığı düğünü.

mısrından anlaşılacağı kırk gün kırk gece sürmüştür (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaI: 285).

Kırk gün kırk gece düğün, Kirmanşah Hikâyesinde, Mahmut ile Nigâr'ın Azerbaycan ve Osmaniye varyantlarında, Köroğlu'nun Behçet Mahir ve Kaftancıoğlu rivayetlerinde, Karacaoğlu'nın Hayatı Etrafında Teşekkül Eden Halk Hikâyelerinde, Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde, Hikâyet-i Âsumân ile

Zeycân'da, Hikâyet-i Murad Şah'ta, Bey Böyreğ'in Konya varyantında, Hemra ile Hurlika'nın Uygur varyantında ve daha birçok halk hikâyesinde görülen motiflerdendir (Alptekin, 1999: 92; Alptekin, 1983: 33; Alptekin, Kaya, 1993: 36-40, Yurtadap, 1949: 40; Kaya vd. 2000: 61-170, Yıldız, 2001: 131, Öğütverici, 1967: 4137).

4.20.8. Z.101 Ölüm Sembolü Kanlı Gömlek

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Ziliyhaniñ Mâselesi'nde görülen motiflerdendir.

Dede Korkut hikâyelerinde ve pek çok halk anlatılarında görülen ve ölüme işaret eden motiflerdendir. Kanlı gömlek motifi Bamsı Beyrek hikâyesinde yer almaktadır: *“Bamsı Beyrek hikâyesinde Yalancı-oğlu Yaltacuk, Beyrek'in vaktiyle kendisine bağışladığı gömleği kana kana bulaşdurur, götürüp Bayındur Han'ın önüne bırakır ve onu Beyrek'in Pasın'ın Karadervend'inde öldürüldüğüne bir nişan olarak ortaya sürer”*(Gökyay, 2000: CCLXXXVIII). Kirmanşah hikâyesinin Erzurum Tortum varyantında Mehbub'un öldüğüne işaret eden kanlı gömlek Hurşit şaha gönderilmiştir (Alptekin, 1999: 93). Tahir ile Zühre'nin Türkistan varyantlarında da bu motif görülür. Varyantlarda Tahir'i öldürmek üzere götüren cellatlar, ona acıyıp kıyamadıkları için serbest bırakmışlar ve gömleğini kana bulayıp padişaha getirmişlerdir (Türkmen, 2015: 182). Destan-ı Hikâye-i Maksud'da Kel Oğlan, Âşık Garib'in Şah Velet'e emanet ettiği gömleği belinden çıkardığı hançerle delik delik etmiş, başının kelini kanatıp gömleğe ve yağlığa bulaştırmış, gömleği yağlının içine bağlamıştır. Sonra Şah Velet ile Kel Oğlan, bu gömlek ve yağlığı Âşık Garib'in validesine teslim etmişlerdir. Bunun üzerine, oğlunun öldüğünü düşünen validesinin iki gözü ağlamaktan kör olmuştur (Türkmen, 2018: 188-189). Gökyay, Yusuf ile Züleyha'daki gömlek motifini şu şekilde değerlendirmiştir: *“Kana bulanmış gömleğe biz ilkin Yusuf peygamberin hikâyesinde rastlarız. Kardaşları onu kuyuya attıktan sonra yatsılayın ağlayarak, Yusuf'un gömleğini, üzerinde yalan bir kanla babalarına getirirler ve kardaşlarını bir kurdun yidiğini söylerler”*(2000: CCLXXXVIII).

Şayhuwliyslâmuğlı'nın Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Ziliyhaniñ Mâselesi'nde kardeşleri, Yusuf'un gömleğini çıkarıp kuyuya bıraktıktan sonra bir oğlağı boğazlamışlar, Yusuf'un gömleğini oğlak kanına bulaştırıp babalarına

getirmişler. Yusuf'u kaybettiklerini söyleyince Yakup bayılmış; bütün gece yatıp kendine geldikten sonra çocuklarını konuşmak için yanına çağırmış. Yusuf'u nereye bırakıp geldiklerini sormuş. Onlar, ok atıp onun peşinden gittiğini, Yusuf'un çadırda kalmayı tercih ettiğini, bir kurdun gelip onu yediğini, geldiklerinde gömleğini kan içinde bulduklarını söylemişler. Ardından Yusuf'un kanlı gömleğini Yakup'a vermişler. Fakat Yakup, kurdun gelip Yusuf'u tamamıyla yemesine rağmen gömleğinin yırtılmamasına şaşırılmış, onlara inanmamış. Olayın devamında çocuklarından Yusuf'u yiyen kurdu alıp getirmelerini istemiştir:

*Yusuf'un ağabeyleri eve döndü,
Bir yerde boğazladı oğlağı.
Gömleğine (oğlağın) kanından sürüp,
Göstermek için babalarına alıp döndü.*

*O zaman akşama doğru vardı,
Yusuf'un gittiği yola Yakup vardı.
Önüne çıkayım diye çocuğunun,
Yola düşüp geldi ağlayıp.*

*Vakit, o zaman ikindi vaktiydi,
(Yol üzerindeki) bir ağacın dibinde namaz kıldı.
Kılıp namazını ağlarsa,
(Kulağına) semadan "yetmiş" diye bir ses geldi.*

*"Yetmiş" diye (kulağına gelen) bu sesi dinledi.
Yakup Nebi ah çekti ağlayıp.
"Yetmiş gün, yetmiş ay, yetmiş yıl mı?"
O zamana kadar yokmuş dedi ağlayıp.*

*Eve döndü bunu işitip Yakup Nebi,
"Ağabeyleri düşmanlık yaptı" diye düşündü onu.
"Ağabeyleri düşmanlık yapıp yok etti,
Ah, yazık, Yusuf'um hani, dedi?"*

*On oğlu da köye yakın geldi,
"Kardeşim diye hıçkırıp gidelim" diye sözleştiler.
Yatsı namazı kıldığında Beni İsrail,*

“Ah, Yusuf!” diye ağlama sesi geldi.

Kulağına ağlama sesi gelmiş,

Yakup aceleyle evden koşup çıktı.

“Ya, baba, biz Yusuf’u kaybettik” deyince,

On oğlunun hepsi bağırıp ağladı.

On oğlu babasına geldi ağlayıp,

Yakup Nebi ’nin yüreği ürperdi.

“Yusuf’unu kaybettik” dedikten sonra,

“Ah!” deyip aniden düşüverdi.

Yakup Peygamber yere yıkıldı kendinden geçip,

Yusuf için yüreği ateş gibi yanıp.

Babası yere yığıldıktan sonra pişman oldular,

“Boşuna yaptık” dediler utanıp.

Bütün gece Yakup Nebi baygın yattı,

Çocukları eziyet çekti şaşkın olup.

Aklını başına topladıktan sonra konuşmak istedi,

Çocuklarını huzuruna çağırıp,

Çağırıp çocuklarını konuşmak istedi,

Yusuf’un hâlini bilmek için çabucak sordu:

-Yanınıza alıp gittikten sonra Yusuf’umu,

Nerede bırakıp geldiniz? diye sordu.

Çocukları babasına verdi cevap,

Utanmadan yüzlerine yama koyup.

-Hepimiz de bir kez ok atıp,

Gitmiştik hepimiz ona (okumuza) doğru.

Yusuf çadırdı o zaman yalnız kaldı,

O vakitte kurt yemiş Yusufcan’ı.

Dönüp gelirsek gömleği kan oluyor,

Allah, bize böyle kaygı verdi.

Yusuf’a ölüm verdi Kadir Allah,

Yusuf’a ederdin canını feda.

Fā akālahuw-z-ziybuw delil bu,

Öylece, baba, Yusuf'tan olduk cüda.

Yakup şöyle dedi: -Yusuf'u kurt yemiş olsa,

Kalmaz mı vücudunun azasından hiçbir şey?

Saçı tırnağı kalmışsa da getirin,

Olmaz mı gerçekten öldüğünü gözüm görse.

Ben onu kefene sarıp koysam kabre,

Bildirsem olmaz mı her şehre?

Takdir Allah'tan, ecel geldiği gün,

Ben de onunla birlikte ölsem olmaz mı?

Onlar söyledi: - Bakmadık yer koymadık,

Kendimiz ağlayıp, bağırıp.

Tek bir kemik bulmadık vücudundan,

Gitmiş olmalı kurdun kendisi doyamadan.

“Gömleği, işte!” diye alıp geldiler,

Yakup Peygamber önüne alıp gördü.

Ah çekip gömleğini gördükten sonra,

Şuurunu kaybedip orada bayıldı.

Bir anda aklını başına topladı,

Ağlayıp gömleği eline aldı.

-Yusuf'u hiçbir şey bırakmadan yemesine rağmen,

Gömleğini yırtmaması nasıl olur? dedi.

Yakup söyledi: - Çocuklar dinleyin, dedi,

Bunun gibi bozuk mizacı yapmayınız, dedi.

Niye yalandan ağlıyorsunuz, kör olunuz,

Öldürüp geldiniz buraya, dedi.

Gidiniz, o kurdu alıp geliniz!

Benim söylediğim sözü

Yusuf'u ne sebepten yemiş?

Sorayım, getirip gösterirseniz.

Yoksa, Rahman'ıma yalvaracağım,

Sizlerin hepinize gazaplanacak, Azim.

Beni üzmeyiniz, korkun Tanrı'dan.

Mazlumların kabuldur duaları (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 463-467).

Aynı kıssada, Yusuf, Beşir adında bir kul satın almış. Yakup'a teslim etmesi için o kula gömleği ile birlikte bir mektup yazıp vermiş. Onu yolcu etmiş. Beşir, yola çıkmış, günlerce yolculuk ettikten sonra subaşında çamaşır yıkayan bir kadını görmüş. Ona Yakup'un evini sormuş. Sonra ikisi Yakup'un evine gelmişler. Yakup, gömlek ile mektubu almış. Yusuf'un yazdığı mektubu açıp okumuş.

Hal hatır sorup görüştükten sonra,

Artık ikisi Yakup'a gelirler.

O zaman Beşir geldi de eve girdi,

Girip, gelip Yakup'a selam verdi.

Gömleği mektupla vermişti,

Eline alıp Yakup Nebi gördü.

Gömlek ile mektubu alıp Yakup gördü,

- "Sen kimsin?" diye Beşir'e sordu.

Beşir söyledi: - Küçük çocukken sattın beni,

O zamandaki kulunum diye cevap verdi.

O zaman Yakup yazıyı gördü açıp,

Bilir nerede olduğunu hasretini giderip.

Yusuf'un Mısır'a padişah olduğunu,

Öğrendikten sonra neşelenir.

O zaman Yakup Allah'a şükretti,

Oğlunun padişahlığını şüphesiz öğrendi.

Yusuf'un yazdığı mektubu gördükten sonra,

Gözleri açılıp, gönlü ruşen oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 613-614).

Gökyay, Kur'an-ı Kerim'de, Yusuf suresinde Yakup'un gözlerinin gömlekle açılmasıyla Dede Korkut Kitabı'nda geçen Bay Büre'nin gözlerinin mendille açılmasını mukayese edip şöyle değerlendirmiştir:

“Kur’an-ı Kerîm’de, Yusuf suresinde Yakup’un, Yusuf’un gömleğini yüzüne gözüne sürünce ağlamaktan görmez olmuş olan gözlerinin açıldığı anlatılır. Dede Korkut kitabında ise, gömlek yerine destmal (mendil) geçer. Oğlu Beyrek’in döndüğü haberi verildiği zaman, Beyrek gideli ağlamaktan gözleri görmez olmuş olan Bay Büre Bey “oğlum Beyrek idüğün andan bileyim ki serçe parmağını kanatsun, kanını destmala dürtsün, gözüme süreyin, açılacak olursa oğlum Beyrek’tir” dedi. Eyle itti. Destmal gözüne silicek Allah Taâlâ’nın kudretiyle gözleri açıldı” (2000: CCLXXXVIII).

Yalnızca kanlı gömlek değil, kansız gömlek de ölümün sembolü olabilmektedir. Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanın Därüwl Fanadın Därüwl Bağa Riyhlat Etken Mäselesi’nde, Hz. Ebû Bekir’in “rüyamda gömleğim yere düştü” demesi dostu Muhammed Peygamber’in ecel saatinin geldiğini işaret etmektedir:

*Rüya görüp sabahleyin Sıddık geldi,
Edeple Hak Resul’e selam verdi.
-Üzerime giydiğim gömlek yere düştü,
Efendi, bu rüyanın manası ne? diye sorar şimdi.
O rüyasını Hak Peygamber tabir eyledi,
Kendine baktırıp tabir eyledi.
-Üzerine giydiğin gömlek yere düştüyse,
Ahiret yolculuğu bize yakın, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIV: 371).*

4.20.9.Z.140 Sembolik Renkler

Türk mitolojisinde yeşil rengi, yeniden doğuşa işaret etmektedir. Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’da han kızının kovayla su almaya geldiğinde suda gördüğü, yutması sonucunda dünyaya çocuk getirmesine sebep olduğu köpüğün rengi yeşildir:

Suda iri yeşil köpük yüzüyor (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaII: 305).

Türklerin Müslümanlığı kabulünden sonra Türk kültüründe yeşil rengi, ruhanî bir anlam kazanıp âdeta İslamiyet’in rengi olarak düşünülmüştür. Yeşil bayrak, yeşil cübbe, yeşil sarık ve türbelerin genellikle yeşile boyanması gibi pek çok uygulamada yeşil rengini görmek mümkün olmuştur (Küçük, 2014: 391). Mi’râciyede;

Yeşil, ak, kırmızı, sarı; hepsi birbirinden farklı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIII: 352).

Yeşil ile ak donu alıp giydi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlu, KıssaIII: 352).

Yeşil Refref serip ihata etti (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 356).

mısralarında geçen yeşil, İslamiyet'in rengi olarak düşünülmesinin ürünüdür (Qosan, 2005: 296).

Ak rengi, masumiyet, saflık ve temizliğin göstergesidir. Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da "*Enel'im akmuş*" sözü geçmektedir (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 294). Hz. Peygamber'e dört don gelmiştir. Bu donlardan birinin rengi aktır. Allah'ın yolu ak, onun habibinin de niyeti bu yüzden aktır (Qosan, 2005: 296). Her iki kıssa metninde geçen ak rengi, masumiyet, saflık ve temizliğin göstergesidir (Çoruhlu 2002: 190).

Bütün dünya mitolojisinde kara rengi olumsuz anlamları çağrıştırmaktadır. Bu olumsuz anlamlardan biri de ölümdür (Çoruhlu, 2002: 183). Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allanıng Daruwl Fanadın Daruwl Bakağa Riyhlat Etken Mäselesi'nde Hz. Aişe'nin kara çarşaf örtünmesini Hz. Peygamber, kendi vefatına yorumlamıştır.

4.21. Diğer Motifler

Sağdan,soldangelensesler veyorumu

H. Muhammed Burak'a binip Mescid-i Aksâ'ya giderken sağından "Biraz dur" gibi bir ses duymuş. Fakat H. Muhammed, o sese dönmemiş. Cebrail, sese dönmediği için Muhammed'i tebrik etmiş. H. Muhammed, Cebrail'e sağ taraftan seslenen kim diye sormuş. Cebrail, sağ yanından gelen sesin dünyaya ait olduğunu söylemiş. Eğer dönmüş olsaydı, ümmetin de dünyaya uyup cehennem göreceğini belirtmiş.

O donun hepsi nurdandı,

Habibi Hak Resulü nurdandı.

Sağlı sollu seslenen kim? diye,

Peygamber, Cebrail'e sorar şimdi.

Sizleri bekleteyim burada, dedi,

Ümmetin cehennem görsün yarın, dedi.

Ya, Efendi, dönmedin, iyi yaptın,

Seslenen sağ yanından dünya, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 352-353).

Yine Mescid-i Aksâ yolunda Hz. Muhammed'in önüne bir kadın seslenmiş. Hz. Muhammed, sese önem vermemiş. Yoluna devam etmiş. Cebrail, Hz. Muhammed'i dönmediği için tebrik etmiş. Hz. Muhammed, o sesin kime ait olduğunu sormuş. Cebrail, o sesin kadın kılığına girmiş bir kâfir olduğunu söylemiş:

Bu melun kandırayım diye bekliyordu,

Genç bir kadın kılığında karşına çıkmıştı.

Ya, Efendi, dönmedin, iyi yaptın,

Seslenen sol yanından kâfirdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 353).

Süt, Engübin, Hamır ve Şarap

Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed'e süt, hamır "şarap", engübin "bal" ve şehd "gömeç balı" ve şeker ikram edilmiş. O süt ile şekerini tercih etmiş. Hamır ile engübine meyletmemiş:

Şarabın biri, şarap gibi görünür,

Birisi bal gibidir.

Dört şarabın birisi saf süttten,

Diğeri gömeç balı ve şekerdir.

Hak Resul dört şarabı inceledi,

İki şarap hoşuna gitmedi.

Süt ile şekerini alıp içti,

Şarap ile bala meyletmedi(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 352).

Bu metin yorumlandığında, bal türlerinin de fazlaca yenildiğinde sarhoşluk benzeri bir durum yarattığından dolayı, Peygamber tarafından tercih edilmediği düşünülebilir.

Arş'ın Kenarından Ağzına Düşen Damla

Hz. Muhammed, haz alıp Arş'a bakıp biraz şaşırılmış vaziyette dururken ağzına bir şey damlamış. O şey, kardan soğuk, süttten ak, baldan tatlıymış:

Peygamber bunu görüp hayret etti,

Nuruna hayret ettirdi herkesi.

Haz alıp arşa bakarken,

Ağzına bir şey geldi.

Mukaddes o şey gelip damladı,

Kardan soğuk, süttten ak, baldan tatlı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 356).

Mağara

Mağara, Türk anlatılarında büyük öneme sahip motiflerdendir. Türk mitolojisinde, kutlu mağaralar, geyikli mağaralar, ejderhalı mağaralar, inekli mağaralar vb. pek çok mağara türü vardır (Köksal, 1984: 145). Ögel, hem Büyük Hun Devlet’inde hem de Göktürk kağanlıklarında kutlu bir Ata-Mağaralarının bulunduğunu ve bu kutlu mağaralara yalnız Şamanlar ya da kişiler değil, bütün devlet teşkilatının saygı gösterdiğini ve senenin belirli aylarında ziyaret edilerek buralarda törenler yapıp kurbanlar sunulduğunu Çin kaynaklarından naklen belirtmektedir. Yine Göktürklerin menşe efsanesinde de, dişi kurt çocuğu alıp bir mağaraya götürmüş ve orada türemişlerdir (Ögel, 2010: 21). Kırgız geleneğine göre, bu kesin olarak geçerli değildir. O boyun babası bir mağarada bir inekle birlikte yaşamıştır (Roux, 2011: 95). Ögel, Kırgızlar kendilerini kurttan türeyen Türklerden ayırmak istemiş olacaklar ki, başka bir menşe efsanesine bağlamışlardır fikrini öne sürmüştür. Aybek ud- Devadari’nin Türklerin menşei hakkında anlattığı efsaneye göre, Türklerin ilk atası olan Ay-Atada yine bir mağarada meydana gelmiştir (Ögel, 2010: 22). Mağaralar, yer altı dünyasını, yeryüzüne bağlayan birer kapı idiler (Ögel, 2010: 22). Kovuk simgesi tam aksine, daha çok o geleneksel karanlık, nemli mağara simgesine karşılık gelmektedir; bu ise, anne rahmiyle özdeş görülmüştür (Roux, 2011: 95).

Geyikli mağaralar, ekseriyetle İslamî hikâye, efsane ve destanlarda görülmektedir, Muhammed Hanefî’nin önüne çıkan geyiğin kaçarak bir mağaraya girmesi, mağaradan geçtikten sonra cennet misali bir yere varılması olayının bir halk efsanesi olduğunu (Köksal, 1984: 146).

Mağaralar, büyük hazinelerin saklandığı yerlerdir. Bu hazinelerin hazine avcısı tarafından dışarı çıkarılması mümkün değildir. Hazine avcısı, ancak devesa hazinesinden aldıklarını geri vermek suretiyle mağaradan çıkmaya kabildir (Boratav, 2012: 106).

Mağaralar, bazı sufiler için çile ve nefis terbiye etme yerleridir. Hz. Peygamberin Hira mağarasındaki ruhî olgunluğu ve Kur'an-ı Kerim'de anlatılan Yedi Uyurlar, bu uygulamada başrolü oynamaktadır (Cebecioğlu, 2005: 404). Nitekim Türk kültüründe Yedi Uyurlar olarak bilinen Ashâb-ı Keyf'e korunma imkânı sağlayan mağara, Türk halkının efsane dünyasında en bilindik mağaradır. Efsaneye Anadolu'nun birçok yerinde tesadüf edilmektedir (Boratav, 2012: 106). Kur'an-ı Kerim'de de geçen bu efsanede çok eski zamanlarda Tarsus şehrinde Takyanus adlı, ilahlık davasında bulunan bir hükümdarın ilahlığını tanımayıp Allah'a inanan ve ondan kaçan Yemlihâ, Nevkisâ, Mekselminâ, Elyûs, Martanus ve Kastaminâ adında altı kardeş ve bir çobanla köpeği Kıtmir'in mağaraya sığınması ve üç yüz dokuz yıllık uykuya dalması anlatılmaktadır. Üç yüz dokuz yıllık uyku, kahramanlar için âdeta bir güne karşılık gelmiştir (Yavuz, 2015: 20-29). Sümer;

“Anlaşılabacağı üzere Eshâbü'l-Keyf, yani mağara arkadaşları, Müslümanlarca kutsal insanlardır, velilerdir. Çünkü delikanlı yaşta olmalarına rağmen, doğru yolu bulmuşlar, inançları uğrunda, ölüm dahil, her türlü güçlüğü göze almışlar ve karşılaştıkları güçlüklerle katlanmışlardır. Ölümden sonra dirilineceği, Kıyamet'in kopacağı, hem Hristiyanlık'ta hem de İslamiyet'te onların başından geçenler ile ispat edilmiştir. Bundan dolayı Müslümanlar arasında Cuma Namazın'ndan önce Keyf suresi okunurdu” demiştir (1989: 20).

Battalnâmelerde, mağara ilâhî buyruğun tebliğ edildiği kutlu bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Hüseyin Gâzi'nin kovaladığı güzel ve nakışlı geyik giderek bir mağaraya girer ve sonra kaybolur. Bu mağara destan kahramanının bineceği at ve kuşanacağı savaş araçlarının takdim edildiği mânâlar âlemidir. Burada geyik, Allah'ın bir elçisidir.

Destanlarda, mağara sığınma ve saklanma yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Battal Gâzi, kendisini yakalamaya gelenlerden saklanmak için bir mağaraya girmektedir. Takip edenler mağaranın etrafını aramalarına rağmen bulamazlar. Bunlardan beş kişi, o mağaranın içine girip otururlar ve içki içmeye koyulurlar. Bunlardan bir tanesi, kademi Seyyit Battal adına kaldırır. Diğerleri “Sen Muhammedî misin”, derler ve elini, ayağını bağlarlar. O yattığı yerden “Ey Battal'ın Tanrısı, sen medet et” deyince Battal saklandığı yerden ortaya çıkar diğerlerini öldürür. Yemliha adlı bu kişi Müslüman olur. Battal Gazi, atı Div-zâde Aşkar'ı da mağara da saklar. Kıyafet değiştirip İstanbul'a her gittiğinde, önce atını şehrin dışında emin bir mağarada bırakır ve sonra şehre girer.

Kazak anlatılarında da mağara motifine sıkça tesadüf edilmektedir. Halâc âl-Mansûr'da mağara, her şeyden evvel sırra işaret etmektedir. “Bu nasıl bir sır demişler” Çünkü mağara meskûn bir yerdedir. Kiyssaiy Mansûr-el-Halâc'da Enel, geceleri mağaraya gidip kırklarla şarap içermiş. Bir gece yine uyanıp, hazırlanıp bir mağaraya gitmiş, ağabeyi Mansûr da onu takip etmiş. Her ikisi de bir mağaraya gelmişler. Enel mağaradan içeri girmiş, kapıyı kilitlemiş. Burada kırklara selam verip hizmet etmiş. Mansûr da bütün bu olup biteni gözleriyle görmüş. Kırklar, mağaraya her zamankinden niçin geç geldiğini sorduğunda Enel, düşmanların kendisi hakkında melâmet ettiğini söylemiş. Ardından Mansûr'un kokusu gelmiş. Mağarayı ve kendilerini Mansûr'un sırlarının ifşa olduğunu zannedip “Bu nasıl bir sır demişler?” deyip dışarı bakmasını istemişler. Enel, dışarı çıkıp baktığında Mansûr'u görmüş. İçeri girmiş ve dışarıda bir yetim bekliyor demiş. Sonra kırklar, onu da içeri almalarını söylemiş. Enel içeri davet etmiş, önce kırklara bade vermiş. Sonra da kendisi bir yudum içmiş. Kâsenin içinde kalan son bir yudumu da Mansûr içip Enel hak, minel hak demiş:

5. AYETLER/HADİSLER

5.1. Ayetler

En fazla ayet, Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde tespit edilmiştir. Bu ayetler, bazen mısraların içerisine serpiştirilmiştir. Bazen de mısralardan müstakil olarak verilmiştir.

Ta'älā Subhāna ällāzi āsrā biy 'abdihiy laylān miynāl-masciydiyl-Ḥarām iylāl masciydiyl Ākşā. "O sübhandır. Kulunu, Mescid-i Harām'dan Mescid-i Aksâ'ya bir gece yürüttü" İsrâ (17/1).

Natakkıym Kurānda buyurdı Kawlahuw Ta'älā: İynniy rāaytuw āhada 'aşara kawkabān wāşşamsa wāl kamara rāaytuwhuw liy säciydiyna:

Nitekim Allahuteala Kur'an'da buyurdu: "Ben (rüyamda) onbir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm!" Yusuf (12/4).

Yusuf sûresinin dördüncü ayetine göre, Yusuf, bir gece rüyasında on bir yıldız, güneş ve ay'ın kendisine secde ettiklerini görmüştür ve bu rüyayı tabir etmesi için babasına anlatmıştır.

Yusuf'un rüyasındaki onbir yıldız, kardeşlerini; güneş, babasını; ay da teyzesini temsil etmektedir. Ay, Yusuf'un annesi olamaz. Çünkü onun annesi, kardeşi Bünyamin (İbn-i Yemin)'in doğumunu müteakip lohusayken ölmüştü (Er-râzî, 1992: 159).

Tefsîr-i Kebîr'e göre hem hakikî manada secde, hem de tevâzu ve boyun eğme manasına gelen secdenin her ikisi de kastedilmiş olabilir (Er-Râzî, 1992: 160-161). Yusuf'un bu rüyası kıssanın sonunda tahakkuk etmiştir. Çünkü kıssanın sonunda kardeşleri ona secde etmiştir.

Bu ayet, Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde "Ben (rüyamda) onbir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm!" şeklinde geçmektedir. Fakat, ayet ile hemen arkasından gelen dörtlük arasında bir tezatlık vardır. Kıssadaki ayete göre onbir yıldız, kardeşleri; güneş, babası; ay da teyzesini temsil etmektedir. Kıssadaki dörtlüğe göre güneş, babası; on bir yıldız, kardeşleri; ay ise Yusuf peygamberin kendisidir:

- Ey, baba, rüyamda dolunay ile bir güneş gördüm,

On bir yıldız yanında birlikte gördüm.

On bir yıldız o aya secde etti,

Tabirini, baba, sizden sormaya geldim (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 443).

Kawlahuw Ta‘ālā Kāla: Yā, buwnayyā, lā taksuws ruwyāka ālā iyhwaytiyka fayakiyduw lāka kaydan.

Yüce Allah dedi ki: “Ey yavrum! Rüyanı kardeşlerine anlatma; yoksa sana tuzak kurarlar” Yusuf (12/5).

Yusuf suresinin beşinci ayetine göre, Hz. Yakup, oğlu Yusuf’a rüyasını kardeşlerine anlatmamasını tembih etmiştir. Çünkü o, diğer oğullarının, kıskançlıklarından ötürü şeytanın vesveselerine kapılarak Yusuf’a bir kötülük yapabileceklerinden endişe etmiştir. Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi’nde hem yukarıdaki ayete, hem de onu destekleyen şu mısralara yer verilmiş:

İşitirse ağabeylerin günüler seni,

Sana eziyet ederler, inan, yavrum (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 444).

Hem ayet hem de yukarıdaki mısralardan anlaşılacağı üzere Yakup, diğer oğullarının hasmene tutumlarından dolayı Yusuf’u sakınmaktadır.

Lä taktuwluw

“Öldürmeyin”Yusuf(12/10).

Yusuf sûresinin onuncu ayetine göre kıskançlık duyguları kabaran kardeşleri, Yusuf’u hile ile ortadan kaldırmaya karar verdiklerinde içlerinden birisi vicdanının sesine kulak verip Yusuf’un öldürülmemesini istemiş ve “Lä taqtuwluw” (Öldürmeyin) demiş. Yusuf’u öldürmek yerine bir kuyuya bırakılmasını tavsiye etmiş.

İbn-i İshak, bu sözü söyleyenin Yakup’un büyük oğlu Rûbîl; Süddi, Yehûdâ; Mücahid, Şem’ûn olduğu kanaatindedir (Taberî, 1996, 10; İbn Kesîr, 1990: 1076).

Er-Râzî'ye göre, Rûbîl olma ihtimali kuvvetlidir. Zira Rûbîl onların en akıllısıdır. Fakat bunun söyleyenin Yehûdâ olma ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Zira Yehûdâ da, fikir, fazilet ve yaşça onların ileri gelenlerinden biriydi (1992: 172).

Kıyssaîy Haziret Yüsif Alâhyihyssalam İylân Zıliyhaniñ Mâselesi'ne göre ise, bu sözü söyleyen kişi Yehûdâ'dır:

Bu söze Yehûdâ'nın yandı bağı,

Merhamete gelip, içi acıyıp gönlü yumuşadı.

- Canım göznurum, kardeşim,

Lâ taqtuwluw Yusufcan'ı sizler, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 454).

Fâ akâlahuw-z-ziybuw

“Onu kurt yemiş” Yusuf (12/17).

Kardeşleri tasarladıkları gibi Yusuf'u bir kuyuya atmışlar. Yusuf'un gömleğini, kestikleri bir oğlağın kanına bulayıp, akşam üzeri feryad figan babalarına getirmişler ve kendileri yarış yaparken onu bir kurdun yediğini ağlaya sızlaya Yakup'a söylemişler:

Yusuf'a ölüm verdi Kadir Allah,

Yusuf'a ederdin canını feda.

Fâ akâlahuw-z-ziybuw delil bu,

Öylece, baba, Yusuf'tan olduk cüda (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 465).

İyâ, büşiyra, hazâ gulâm

Müjde, işte bir oğlan. Yusuf(12/19).

Yukarıdaki Yusuf sûresinin on dokuzuncu ayet-i kerimesine göre, kardeşleri Yusuf'u kuyuya atıp gittikten bir müddet sonra atıldığı kuyunun başına bir kervan gelip konaklamış. Kervanın sakasını kuyuya gönderip su getirmelerini istemişler. Kervanın sakası su çekmek için kovasını kuyuya sarkıtmış. Yusuf, kovaya yapışmış. Kervanın sakası kovayı çekip yukarı çıkarınca Yusuf'u görmüş ve “Müjde, işte bir oğlan çocuğu” diye bağırmış ve onu kuyudan çıkarmış:

*Kuyudan Yusuf Nebi çıktı,
Dolunay gibi nurlu yüzü doğup geldi.
Duğar'ın iki gözü kuyudaymış,
Yusuf'u görüp kendini kaybetti.*

*- Ya, müjde, bu çocuk, dedi Melik,
Yiğitler, Yusuf'u alıp keçe evine geldi.
Dolunay gibi parlayan bir genç,
Hepsi bakadurdu şaşırıp (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 472-473).*

Lä takrabuwz ziynā

“Zinaya yaklaşmayın!” (İsrâ, 17/32).

Allah, zinâyı kullarına neyhetmek üzere “Zinaya yaklaşmayın” buyurmuştur. Kaffâl şöyle demektedir: “İnsana, ‘buna yaklaşma’ dendiğinde bu, ona ‘onu yapma’ denilmesinden daha kuvvetli bir ifadedir.

Daha sonra Allah bu nehyi, o zinanın, “Zira o, bir hayasızlıktır” bir hayasızlık, kötü yol olmasına bağlamıştır. (Er-râzî, 1992: 463).

Mısır azizinin karısı Züleyha, Yusuf'u baştan çıkartmak istemiş. O an gaipten “Lä takrabuwz ziynā!” diye bir ses gelmiş.

*Yusuf'u kucaklayıp bağrına bastı sıkı,
Gülümseyip Yusuf o zaman tebessüm etti.
Babasının duası kabul olup o sırada,
“Lä takrabuwz ziynā!” diye ses gelmiş.*

*Gaipten böyle diye ses işitti,
“Batıl işten elini çek!” demiş.*

*O ayeti işitip çok korkup,
Ondan sonra Yusuf Nebi nefesine mani oldu (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 530-531).*

Kur'an-ı Kerim'de “Şüphesiz ki o kadın, Yusuf'a yaklaşıp onu baştan çıkarmak istemişti. Eğer Yusuf, rabbinin mucizesini görmeseydi, kadının arzularına uyabilirdi. Yusuf'u ihanetten ve fuhuştan alıkoymak için biz ona böyle yaptık. Çünkü o, ihlaslı kullarımızdandı.” (12/24) denmiştir. Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse de

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Ziliyhaniñ Mäselesi'nde şayet Allah mani olmasaydı, Yusuf da ona meyilliydi. Bu yüzden yukarıdaki ayette, zinaya götürme tehlikesi bulunan tutum ve davranışlardan da uzak durmayı ifade eden “Lä taḡrabuwz ziynā!” (Zinaya yaklaşmayın!) denmiştir.

Üşbüw sözdiñ дәлilä kawlahuw Ta'ālā Kālat mü cazā'w män arāda biy āhliyka suwan iyllā ān-iyuwscana aw 'azābuwn aliym

İşte bu sözün delili, Allahuteala'nın sözü: (Ve (kadın) şöyle dedi: “Senin ailene kötülük yapmak isteyen kimsenin cezası zindana atılmak veya acı (bir) azaba uğratılmaktan başka ne olabilir?”) Yusuf(12/25)

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Ziliyhaniñ Mäselesi'nde bu ayet şunun için söylenmiştir: Yusuf, Mısır azizinin karısı Züleyha'dan kaçarken, Züleyha, Yusuf'u yakalamaya çalışıyormuş. Züleyha, Yusuf'u yakalamaya çalışırken onun eteğini arkadan yırtmış. Tam kapının arkasına geldiklerinde karşılarna kadının kocası çıkmış. Züleyha, kocasını görünce, kendisini aklamak için hemen Yusuf'u suçlayarak kocasına şöyle demiştir: “*Senin ailene kötülük yapmak isteyen kimsenin cezası zindana atılmak veya acı (bir) azaba uğratılmaktan başka ne olabilir?*”

Fatākuwluw āttayruw miyn rāsiyhiy

“Kuşlar onun başından yiyecek” Yusuf (12/41).

Yusuf zindandayken, Habbaz ve Saki namında iki kişinin rüyasını tabir etmiştir.

Saki, rüyasında üç saf üzümü sıkıp, kâseye döküp Melik Reyana'a sunduğunu söylemiş. Yusuf, onun rüyasını;

- *Saki'nin rast getirecek Allah işini.*

Melik Rayan, sizi veziri yapacak,

Veriniz, bu rüyanızın müjdesini

mısralarından anlaşılacağı üzere zindandan kurtulup vezirlik makamına getirileceğini yormuştur (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 539).

Habbaz rüyasında başının üzerinde ekmek taşıdığını, tam Melik Reyana'a verirken kuşların ekmeği kapıp gittiğini söylemiştir. Yusuf, Habbaz'ın rüyasını

Melik Reyân tarafından öldürüleceğine, kuşların gelip başı ile gövdesini yiyeceğine yormuştur. Fatâkuwluw âttayruw miyn râsiyhiy “Kuşlar onun başından yiyecek” ayeti bunun için söylenmiştir:

Habbaz’a söyledi: - Tehlikeli senin rüyan,

Bundan böyle işin rast gitmez.

Çok geçmeden öldürecek Rayân seni,

Kuşlar yiyip bitirecek başın ile gövdeni (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 539).

Âlimler o iki şahsın (Sakî ile Habbaz’ın) “Biz hiçbir rüya görmemiştik” demelerinin sebebi hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Âlimlerin bir kısmı, onların hiçbir rüya görmemiş oldukları hâlde Hz. Yusuf’u rüya tabiri hususunda sınamak için böyle söyledikleri kanaatindeyken, diğer kısmı Hz. Yusuf’un bu yorumunu beğenmedikleri için böyle dediklerini de ileri sürmüştür (Er-râzî, 1992). Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâyhiyssalam İylân Zıliyhannî Mâselesi’nde gördüğü rüyanın yorumunu beğenmediği için Habbaz tarafından söylendiği aşıkardır. Çünkü inkâr etme yapılan bir şeyi saklama, yapmadım, reddetme anlamlarına gelmektedir. Demek ki Sakî ve Habbaz rüya görmüştür:

Habbaz o zaman bunu işitti etti figan,

(Dedi): - Ben rüya görmedim ya oğlan.

Yusuf söyledi: - İnkâr etsen de Tanrı canını alacak.

Ben göstermedim rüyayı sana (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 539).

Yukarıdaki düşüncüyü destekleyen bir başka husus da Sakî’nin Yusuf’un rüya tabirini beğenip sevinmesidir.

Sakî, Yusuf’un sözüne çok sevindi,

Söylediği hoşuna gidip çok inandı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 539).

Kudiyâ âl-âmrûw âllaziy fiyhiy tastaftiyn

“İşte hakkında fetva istediğiniz mesele halledildi!” dedi. Yusuf(12/41).

Habbaz, Yusuf'un rüya tabirini beğenmemiş ve "Ben rüya görmedim" deyip tepkisini ortaya koymuştur. Bunun üzerine Yusuf, mutlaka bu vakanın (ölümün) gerçekleşeceğini şu mısradan dile getirmiş:

"Yusuf söyledi: - İnkâr etsen de Tanrı canını alacak (mutlaka bu vaka başına gelecek)

Ben göstermedim rüyayı sana." (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 540).

Kıssada rüya görmediğini söyleyen Yusuf'un rüya yorumunu reddeden Habbaz'dır. Buna mukabil Saki'nin gayet sevindiğini şu mısralardan anlamak mümkündür:

Saki, Yusuf'un sözüne çok sevindi

Söylediği hoşuna gidip çok inandı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 540).

Bu ayeti Taberi ise şöyle tefsir etmiştir:

Bana sormuş olduğunuz olay aynen böyle çıkacaktır. 'Biz bu rüyayı gerçekten görmüştük veya görmemiştik' demeniz neticeyi değiştirmez (1996: 25).

Miynehuwma uwzkuwrniy 'iynda Rabbiykka

(Ve) İki gençten, zindandan kurtulacağını zannettiği kimseye dedi ki: *"Efendine benden bahset"* Yusuf(12/42).

Yusuf, zindandan çıkıp kurtulacağına kanaat getirdiği kişi olan Saki'ye şöyle dedi: Benim, suçsuz olduğum hâlde zindana atıldığımı krala hatırlat.

Yusuf burada iftiraya uğrayarak zindana atıldığını kralın hizmetine döneceğini söylediği adam olan Saki'ye kendisini hatırlatmasını temenni etmiştir.

**Wā kālāl malīkuw iynniy ārā sabʿa bakaratīyn siymāniyñ
yākūwllūwhüwnna sabʿuwn iycāf wā sabʿa suwnbuwlatīyn huwdriyñ wā uwhara
yā biysatīy yā ayyuwhā āl-malāw āftuwniy fīy ruwyāya iyn kūwntüwm lily ruwyā
taʿbuwruwn**

Hükümdar dedi ki: “Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini, yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler, eğer rüya tabirini biliyorsanız, bu rüyamı tabir ediniz” Yusuf (12/43).

Bil ki Allah, bir şeyi dilediği zaman ona sebep hazırlar. Yusuf’un zindandan kurtulması yaklaştığı zaman Mısır hükümdarı rüyasında kuru bir nehirden çıkan yedi semiz inekle, yedi arık inek görmüş. Arık inekler, semiz inekleri yemiş. Yine tane tutmuş yedi başak ile (danesiz) diğer yedi kuru başak görmüş. Bunun üzerine o kâhinleri toplamış, rüyasını onlara anlatmış ve “Ey ileri gelenler, bu rüyamı tabir ediniz” demiş. Bunun üzerine o topluluk ise, “Bu rüya karmakarışık, biz onu yorumlayamayız.” deyip özür beyan etmişler. İşte rüyanın zahirî anlamı budur (Er-râzî, 1992: 249). Allah, bu rüyayı Yusuf’un zindandan izzet ve ikramla çıkmasına sebep olarak takdir buyurmuş olduğu bir rüyadır (Karlığa, 1990: 1092).

**Kawlahuw Taʿālā Yuwsuwf āyyuwhās şıyddik āftiynā fīy sabʿiy bakaratīyn
siymāniyñ yākūwllūwhüwnna sabʿuwn iycāf wā sabʿiy suwnbuwlatīyn huwdriyñ
wā wahara yā biysatīyn**

“Ey doğru sözlü Yusuf! Yedi besili sığırı yiyen ve yedi yeşil başak ve kuru başağın ne anlama geldiğini bize açıkla”. Yusuf (12/46).

Mısır hükümdarı, Hz. Yusuf’un zindandan çıkan arkadaşını ona gönderdi. Bu kişi zindana varıp Yusuf’u gördü ve şöyle dedi:

Ey sözü doğru olan kişi, şu rüyayı tabir eder misin? Rüyada yedi besili sığırı yedi zayıf sığır yiyor, yedi yeşil başak yedi de kuru başak görülüyor. Bunun tabiri nedir?

İyinnaküwm lasāriykuwn

“Şüphesiz, siz hırsızısınız”. Yusuf (12/70).

Yusuf, kardeşlerinin yüklerini hazırlatırken, bir ölçek olarak kullandığı aleti, öz kardeşinin (İbni Yemin) yüküne koymuş. Kafil hareket edip bir menzilde eğlenmişler. Yusuf, yüz kişiyle gelip “*Ey kafil, şüphesiz hırsızısınız.*” demiş:

İkisinden bilmiyordu başka kişi,

- Padişahın ne işi var, dediler.

- Ölçü leğenimi çaldınız,

İyinnaküwm lasāriykuwn⁵, kişi oldunuz (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 595).

Natakkiym Kurānda buyurdu: Kawlahuw Ta‘ālā: Kāla hāl ‘aliymtuwm mü fa‘altuwm biy Yuwsuwuw wā āhiyhiy.

Nitekim Allahuteala Kur’an’da buyurdu: “Yusuf ile kardeşine ne yaptığınızı biliyor musunuz?” dedi Yusuf 12 (89).

Aslında bu ayet: “Siz cahilken Yusuf ve kardeşine ne yaptığınızı biliyor musunuz?” dedi şeklindedir.

Kardeşleri, Yusuf aleyhisselamı kuyuya atarak onu öz kardeşi Bünyamin’den (kıssada İbni Yemin) ayırmışlar ve dolayısıyla hem Yusuf’a hem de Bünyamin’e kötülük yapmışlardı. Kardeşleri sıkıntı içinde bulunduklarını, kıtlık sebebiyle ailelerinin zor durumda kaldıklarını anlatınca artık kendini tutamamış, babasının ve kardeşlerinin yardımına koşmak için kendini tanıtmış ve onlara daha önce Yusuf ve kardeşi Bünyamin’e cahil oldukları bir zamanda neler yaptıklarını sormuş. Onlar da Mısır azizinin kardeşleri olduklarını anlamışlar ve şaşkınlık içerisinde ona şöyle demişler. (Taberi, 1996: 49).

Kawlahuw Ta‘ālā Kāluw İyinnakā lü āntā

(Onlar) söyledi: “Gerçekten sen Yusuf musun?” Yusûf (12/90)

Kardeşleri, Yusuf’u karşılarında görünce şaşkınlık yaşamış ve “Gerçekten sen Yusuf musun diye sormuşlar.

Yalvarır Yusuf’u görüp hepsi,

-Siz hakikaten Yusuf musunuz, dedi üst üste?

Siz şüphesiz Yusufsunuz, dediler bağırıp,

⁵İyinnaküwm lasāriykuwnŞüphesiz, siz hırsızısınız. Yusuf (12/70).

Yüzsüz olduktan sonra.

- Pek güzel, adaletli işin, dedi.

Yusuf'a benziyor benzin, dedi.

Başka kişi olsanız korkmazdık,

Üstündür bu âlemden gücün, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 605).

Kawlahuw Ta'ālā Kurānda buyurdu Kāla ānā Yūsūfū wā hazā āhiy

Yüce Allah Kur'ân'da buyurdu: “Ben, dedi: Yusuf’um, bu da kardeşim” Yusûf (12/90)

Kardeşleri, karşılarındakinin Yusuf olduğuna inanamış, ona “Sen, gerçekten Yusuf musun” diye sormuş? Onlar da Yusuf Kāla ānā Yūsūfū wā hazā āhiy “Ben, dedi: Yusuf’um, bu da kardeşim” diye cevap vermiş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII:).

Wātuwniy biyāhliykuwm acma'iyñ

“Ve bütün ailenizle toplanıp bana gelin” (Yusuf 12/93).

Yusuf, kardeşlerini babasını getirmeleri için Ke’nan’a yollamış:

Ağabeylerini geri yolladı Yusuf o zaman,

Gelmesi için babasını davet eder.

Altın, gümüş, at-ancam⁶, erkek kaftanı verip,

“Wātuwniy biyāhliykuwm acma'iyñ”, dedi o zaman.

Kenan’a bunlar o zaman döndü,

“Babamızı getireceğiz” diye söylediler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 614-615).

Ālbāhil lä yadhuwluwl cannat, läw kāna zāhiydān

“İnsanlar dindar olsa bile, cömert olmadıktan sonra cennet yüzünü göremez”

Cömertliği övmek için kullanılmıştır.

Bu kullanımlar Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı’nın ayet ve hadisler konusunda bilgili olduğunu ve yeri geldiğinde kullandığını göstermektedir.

⁶at-āncām Eyer takımı koyulup her türlü binmeye hazır at.

5.2. Eserlerde Geçen Tarihî ve Dinî İsimler

Allah

Hikâyelerde Tanrı inancı şüphesiz çok önemli motiflerdendir. Allah'ın Cabbar⁷, Gafur (Gaffûr)⁸, Kadir⁹, Cäliyl (Celil)¹⁰, Kâriym (Kerim)¹¹, Hak¹², Samed¹³, Ganiy (Gani)¹⁴, Halık¹⁵ Rahman¹⁶, Rahiym (Rahîm)¹⁷, Settâr¹⁸, Mennan¹⁹, Hannan²⁰, gibi muhtelif isim ve sıfatlarına tesadûf ediyoruz. Allah terimi karşılığında Alla (Allah), Tâñri (Tanrı), Huda (Hüdâ), Hudawanda (Hüdâvende), Mâwla (Mevla), Rabb (Rabb), Birüw Bar (Bir ve Var olan Allah), Huday (Hüda), İye, İge (Sahip, Tanrı), İzgi²¹, Alla Taala (Allahuteala) vb. kullanılmış.

Dört Halife

Äbüwbäkîr (Ebû Bekir)

Resûl-i Ekrem'in doğumundan iki yıl sonra Mekke-i Mükerrreme'de dünyaya gelmiştir. Adı Abdullah, künyesi Ebû Bekir'dir. Babasının adı Osman, künyesi Ebû Kuhâfedir. Araplarda künye ile çağırmak âdet olduğundan Ebû Bekir ismi ile tanınmıştır. Hz. Ebû Bekir'in ismi önceleri Abdülka'be idi. Resulullah, bu ismi Abdullah olarak değiştirmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra halife olmuştur. Resûl-i Ekrem'in kayınpederi olmuştur. Yâr-ı Gar sıfatını kazanmıştır. Hz. Ebû Bekir'in Sıddık ve Atîk lakabı da vardır. Hz. Ebû Bekir, Hicrî 634'te Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir.

⁷ Kırılanları onaran, eksikleri tamamlayan, dilediğini zorla yaptırmaya muktedir olan.

⁸ Mağrifeti çok.

⁹ İsteddiğini, istediği gibi yapmaya gücü yeten.

¹⁰ Celâlet ve ululuk sahibi.

¹¹ Keremi bol.

¹² Varlığı hiç değişmeden duran

¹³ Hacetlerin bitirilmesi ıztırapların giderilmesi için tek merci.

¹⁴ Çok zengin ve her şeyden müstağni

¹⁵ Her şeyin varlığını ve varlığı boyunca görüp geçireceği hâlleri, hadiseleri tayin ve tespit eden ve ona göre yaratan, yoktan var eden.

¹⁶ Ezelde bütün yaratılmışlar hakkında hayır ve rahmet irade buyuran, sevdiğini ve sevmediğini ayırt etmeyerek tek mil mahlukatını sayısız nimetlere müstağrak kılan.

¹⁷ Pek ziyâde merhamet edici, verdiği nimetleri iyi kullananları daha büyük ve ebedî nimetler vermek suretiyle mükafatlandırıcı.

¹⁸ Kullarının günahlarını örten.

¹⁹ Kullarına hadsiz hesapsız nimetler veren, sınırsız iyilik ve ihsanda bulunan

²⁰ Çok acıyıcı, çok acıyan (Allah'ın adlarındandır).

²¹ Rabb, sahip. Eski Şamanizm'de muhtelif yer-su ruhlarını ifade eden terimdir. Dağ izisi=dağ ruhu, dağ sahibi demektir. (İnan, 1991: 167).

Umar(Ömer)

Ebûbekir'den sonra halife olmuştur. Künyesi Ebû Hafs'dır. Babası Hattâb'dır. Resûlullah ile dokuzuncu dedede birleşirler. Hz. Ömer, Resûl-i Ekrem'in ecdâdına Hz. Ebû Bekir'e nazaran bir derece daha yakındır. Çünkü Hz. Ömer, Resûl-i Ekrem ile Ka'b ismindeki dedesinde birleşmektedir. Hz. Ebû Bekir ise, Kab'ın oğlu Mürre'de birleşmektedir. Hz. Ömer'in annesi Ebû Cehil'in kız kardeşi ve Hişâm'ın kızı olan Halime Hatun'dur. Hz. Ömer, otuz iki yaşında imana gelmiş ve böylece müminlerin sayısı kırk olmuştur. Adaleti ile tanındığı için kıssalarda bu yönü öne çıkmıştır. Hz. Ömer, Ebû Lü'lü adlı Hristiyan köle tarafından hançerlenerek şehit edilmiştir.

Osman

Babasının adı Affan'dır. Ebû Abdullah ve Ebû Amr olmak üzere iki künyesi vardır. Taif'te Fil Vak'asından altı yıl sonra doğmuştur. Hz. Peygamber'den altı yaş küçüktür. Hz. Osman, ashabın büyüklerindendir. Cennetle müjdelenen on zattan biridir. Soyu, beşinci göbekte, Abdümenaf b. Kusay'da, Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşmektedir. Anneannesi Ümm Ümmü Hakîm el-Beyza bint Abdülmuttalib b. Haşim olup Hz. Peygamber'in halasıdır. Hz. Osman'ın ailesi, tanınmış tüccarlardandır. Hatta o devirde Hz. Osman'ın mensup olduğu Emevî ailesi, Hâşimilerle aynı derecede muteberdir. Hz. Osman da ailesinin ticaretle uğraşmasını fırsat bilmiş, henüz gençken ticaret hayatına atılmıştır. Dürüstlüğü sayesinde itibarı ve zenginliği artmıştır. Hz. Osman, Resûl-i Ekrem'in kızı Rukiyye ve Ümmü Külsûm ile evlenmiştir. Hz. Peygamber'in iki kızıyla izdivaç ettiği için kendisine Zi'nnureyn denilmiştir. Hz. Ömer'in vefat etmiş. Yerine Hz. Osman halife olmuştur. Hz. Osman cömertliği ve hayırseverliğiyle tanınmıştır. Varını yoğunu Allah yolunda sarfetmeye çalışmıştır. Hz. Ebû Bekir döneminde cem olunan Kur'an-ı Kerim nüshasından birçok nüshalar yazdırmıştır. Çoğaltılan nüshaları pek çok memlekete göndermiştir. Kıssalarda Osman'ın cömertliği ve fedakârlığı öne çıkmıştır.

Ali

Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle halife olmuştur. Künyesi Ebû'l-Hasen, Ebû Tûrâb, lakabı Haydar, ünvanı Emiru'l-mü'minîn olan Hazreti Ali'nin babası Ebû Talib, dedesi Abdü'l-Muttalib'dir. Annesi, Hâşimoğlu, Esed'in kızı Fâtıma'dır. Hz. Ali, on iki imamın ilkidir. Muttalib ile Fâtıma'dan Tâlib, Akıyl, Ca'fer ve Ali olmak

üzere dört erkek çocuk dünyaya gelmiştir. Hz. Ali kardeşleri içerisinde en küçük olanıdır. Miladî 599 yılında dünyaya gelmiştir. Resûl-i Ekrem ile amca çocuklarıdır. Dolayısıyla nesep bakımından Hz. Muhammed'e diğer üç halifeden daha yakındır. Lakap isimleri arslan manasına gelen "Haydar", Allah'ın üstün arslanı anlamına gelen "Esedullâh-il galib" ve Tanrı rızasını kazanmış anlamındaki Murtazâ'dır. Hz. Ali, on iki yaşında Müslüman olmuştur. Hicretin 2. yılının son ayında Hz. Ali Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma ile evlenmiştir. Fâtıma ile Hz. Ali'nin bu evliliklerinden dünyaya Hasan, Hüseyin ve ölü doğan Muhsin adlı erkek çocukları ile Zeyneb ve Ümmü Külsûm adlı kız çocukları gelmiştir. Hz. Ali, Fâtıma'nın sağlığında başka evlilik yapmamıştır. Fâtıma'nın vefatından sonra ise birçok defa evlenmiş ve çok sayıda çocuğu olmuştur. Hz. Ali Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen hemen bütün gazvelere katılmıştır. Bu gazvelerde sonraları menkıbevî bir üslûpla rivayet edilen büyük kahramanlıklar göstermiştir.

Mezhep İmamları

EbüwHaniyfa (Ebû Hanîfe)

İmâm-ı Âzam Nu'mân bin Sâbit, Ehl-i sünnetin reisidir. Hicrî 80 yılında Kûfe'de doğmuştur. Hanefî mezhebinin reisidir. Hicrî 150 yılında vefat etmiştir.

Ahmed Bin Hanbal (Ahmed Bin Hanbel)

Hanbelî Mezhebinin kurucusudur. Hicrî 164 yılında Bağdat'ta doğmuş, Hicrî 241 yılında yine orada vefat etmiştir.

İymam Mâlik (Mâlik b. Enes).

Mâlikî mezhebinin kurucusudur. Hicrî 93'te Medine'de doğmuştur. Hicrî 179'da vefat etmiştir.

İymam Şafiyğiy (İmâm Şafi)

Hicrî 150 yılında Gazze'de doğmuştur. Şâfiî mzhebinin imamıdır. Hicrî 204 yılında vefat etmiştir.

Ehlibeyt

Fatiyma (Fâtıma)

Hazreti Resûlullah'ın Hadîcet'ül-Kübrâ'dan doğan tek kızlarıdır. Hz. Peygamber'in nesli ondan yürümüştür. Bi'setten aşağı yukarı bir yıl önce (m. 609) Mekke'de dünyaya gelmiştir. Hz. Muhammed'in en küçük kızı, Hz. Ali'nin eşi, Hasan ile Hüseyin'in anneleridir. Fâtıma, süttten kesilmiş anlamına gelmektedir. Onun en meşhur lakapları “parlak ve aydınlık yüzlü kadın” anlamına gelen Zehra ve “ıffetli, namuslu” anlamındaki Betül'dür. Hz. Fâtıma, Resûl-i Ekrem'in vefatından beş buçuk ay sonra 3 Ramazan 11 (22 Kasım 632) tarihinde vefat etmiştir.

H.z.Hasan

İmam Hasan (A.M), Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Ali ile Fâtıma'nın doğan ilk çocuklarıdır. Hicretin ikinci yılı, bir rivayete göre, üçüncü yılı Ramazan ayının on beşinci günü Medine'de doğmuştur. 669 yılında Medine'de vefat etmiştir.

H.z.Hüseyin

Hicretin dördüncü yılı Şaban ayının üçünde, Medine'de doğmuştur. Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Ali ile Fâtıma'nın küçük çocuklarıdır. Lakâpları “Eş-şehid”, künyeleri Ebû Abdullah'tır. 680 yılında Kerbela'da şehit olmuştur.

Sahabeler

Akaşa (Ükkaşe)

Tanınmış sahabelerdendir.

Ayşa (Âişe-i Sıddıka)

Aişe, Hz. Ebû Bekir'in kızı, Hz. Muhammed'in hanımıdır. 614 yılında Mekke'de doğmuş, 678 yılında Mekke'de vefat etmiştir.

Abdullah Bin Abbâs

Resûlullah'ın amcası, Abbas'ın oğlu olan Abdullah bin Abbas'ın annesi Lübâde'dir. Abdullah bin Abbas ilim ve irfan sahibi bir kimsedir. Mekke'de doğmuştur. Halife Ömer'in müşküllerini çözüme kavuşturmuş. Hicrî 68 yılında Taif'te vefat etmiştir.

Bilâl (Bilâl Bin Rebâh Habeşi)

Eshâb-ı kirâmdan olan Bilâl bin Rebâh Habeşi, Resûlullah'ın müezzini'dir. İlk Müslüman olanlardandır. Aynı zamanda ilk ezan okuyan kimsedir. Cihat için Şam'a gitmiş, orada vefat etmiştir.

Mutasavvıflar

Zünnûn

Asıl adı, Sevban bin İbrahim'dir. Zünnûn (balıkçı, balık sahibi) onun lakabıdır. Hicrî 155 yılında Mısır'ın İhmîm şehrinde doğmuştur. Mâlikî mezhebinin imamı Mâlik bin Enes'in talebesi olmuştur. Hicrî 245 yılında vefat etmiştir.

Hallac-ı Mansûr

Hüseyin İbn-i Mansûr Halâc 857 yılında İran'ın Beyza şehri civarındaki Tur yöresinde doğmuştur. Babası, Zerdüş dinine mensup bir İranlıdır. Halâc'ın tam adı Abû Abdullah El Hüseyin bin Mansûr bin Mahamma El Beyzâvi el Halâc'dır. Adı Beyzavî'de doğmasından gelmektedir. Babasının adı Mansûr, büyükbabasının adı Mahamma'dır. Küçük yaşta hafız olan Halâc'ın çocukluğu Beyza'da geçmiştir. Küçük yaşlarda Kur'an'ı ezberlemiştir. Yirmi yaşında Basra'ya gelmiştir. Buradan Bağdat'a gitmiş, Cüneyd-i Bağdadî, Ebû'l-Hüseyin en Nûri gibi zamanın tanınmış sufilerin sohbetlerinde bulunmuştur. Daha sonra Hacc vazifesi Mekke'ye gitmiştir. Mansûr pek çok İslam şehrine de seyahat yapmıştır. Davud ez-Zâhirî öncülüğünde bir grup âlim, Hallâc'ın aleyhinde faaliyetler başlatmıştır. Müridleri tevkif edilince kendisinin başına da aynı akıbetin geleceğini anlamış ve Ahvaz'a kaçmıştır. Daha sonra 301 yılında yakalanıp Bağdat'a getirilmiş vezindana atılmıştır. Zindanda sekiz yıl kalmıştır. Hallâc, 309'da Bağdat'ın Bâbüttâk adlı semtinde önce kırbaçlanmış, burnu, eli ayağı kesildikten sonra idam edilmiştir. Baş kesilerek Dicle üzerindeki köprüye dikilmiştir. Gövdesi yakılıp külleri nehrin sularına savrulmuştur.

Nesimî

Hurifiliğiyle tanınmış mutasavvıf şairlerdendir. Kaynaklarda Nesimî'nin gerek adı, gerekse de doğum yeri ve tarihi hakkında verilen bilgiler, tutarsızdır. Muhtemelen asıl adı, İmâdüddin, Ali, Muslihüddin, Ömer veya Nesîmüddin isimlerinden biridir. Nesimî'nin Tebriz'de, Şiraz'da, Şamahî'da, Bağdat diyarında Nesîm adlı nâhiyede, Irak'ta, Diyarbakır'da, Nusaybin'de, Şirvan ve hatta Halep'te

doğduğıyla ilgili rivayetler vardır. Muhtemelen 748 veya 771 yıllarından birinde dünyaya gelmiştir.

Nesimî, Fazlullah Hurûfî'ye intisap edip halifesi olmuştur. Daha sonraki yıllarda Anadolu'ya geçmiştir. Beraberinde Hurûfîliğe ait kitapları Anadolu'ya getirmiştir. Anadolu'da Hurûfîliği yayması için Refî'î adlı müridini vazifelendirmiştir. Anadolu'dan sonra Halep'e gitmiştir. Fikirlerinden dolayı Melikü'l-Müeyyed zamanında Halep'te öldürülmüştür. Öldürölüş şekli de tarihî kaynaklarda farklı şekillerde kaydedilmiştir. Tarih kaynaklarının kimisi sadece öldürüldüğünü yazarken, bazı eserlerde derisinin yüzüldüğü veya darağacına asıldığı nakledilmiştir.

‘Ad

Eski Arap kavimlerinden birinin adıdır. Yusuf'u bıraktıkları kuyu bu kavimden kalmıştır.

Äbüwcähîl (Ebû Cehil)

Yaklaşık 570 yılında Mekke'de doğmuştur. Kureyş'in Mahzûm koluna mensuptur. Resûlullah'ın dedelerinden Mürre'nin torunudur. Kendisi İslam'ın azılı düşmanlarındandır.

Bâşir (Beşir)

Yusuf'un gömleğini babasına ulaştıran kişidir.

Yusuf'un kardeşleri

Rawiyl (Rûbîl):

Yakup'un Leyyâ'dan olan oğludur. Yusuf'a karşı diğer kardeşleriyle birlikte hareket etmiştir:

Şam'un (Şem'ûn):

Yakup ve Leyyâ'nın oğlu, Yusuf'un kardeşidir. Şem'ûn başlangıçta bıçağıyla Yusuf'u öldürecek kadar gaddar ve kötü kalpli bir kişi olarak tasvir edilmiştir.

(İvahuwda (Yehûdâ)

Yakup ve Leyyâ'nın oğlu, Yusuf'un kardeşidir. Şem'ûn gibi acımasız ve kötü kalpli bir kimse değildir. Aksine kardeşlerinin Yusuf'u öldürme teklifine karşı

direnmiş, ona şefkat göstermiştir. Yusuf'u öldürmek yerine kuyuya atma fikrini ileri sürmüştür. Yusuf kuyuya atıldıktan sonra onu ara sıra ziyaret etmiştir. Hülâsa, Yehûdâ diğer kardeşleri ile mukayese edildiğinde Yusuf'a daha merhametli davranmıştır.

Enel

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da karşımıza çıkmaktadır. Enel, Mansûr'un kız kardeşidir.

Kıtfiyr (Kutayfer)

Mısır azizidir. Mağrip padişahı Taymus'un kızı Züleyha ile evlenmiş.

Mâlik Duğar (Mâlik Bin Duğar)

Yusuf'u satın alan zengin tüccardır.

Mâlik Riyan (Melik Reyyan)

Mısır hükümdarı. Kıtfiyr padişahın kardeşi.

Mâmile

Yusuf Peygamber'in küçük oğludur. Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiyyssalam İylân Ziliyhaniñ Mâselesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Yusuf'un emri üzerine Yehûdâ'nın sırtını sıvazlamıştır.

Müsâlim (Mesalim)

Yusuf Peygamber'in büyük oğludur.

Namruwd (Nemrud)

Hız. İbrahim'i ateşe atan hükümdardır. Hadiseye göre, Allah, Babil ahalisine Hız.İbrâhim'i göndermiş ve kendisine de yirmi sahife indirmiştir. Hız. İbrâhim, kavmini Allah'ın birliğine çağırmasına rağmen Babil ahalisi Hız. İbrâhim'e inanmamıştır. Buna ilaveten Nemrut, onu ateşe atmıştır. Allah İbrâhim'imuhafaza etmiş, yanmasına mani olmuştur. Bu mucizeyi görenlerden bazıları ona iman etmiştir.

Rahıyla (Rahîl)

Hız. Yakup'un eşi, Yusuf ile İbni Yemin'in öz anneleridir.

Sakiy

Melik Riyan padişahın veziridir.

Sara (Sâre)

Hız. İbrahim'in hanımı, İshak peygamberin annesidir.

Taymus(İbni Tâlus)

Mağrip padişahıdır. Şöhretli, saltanatlı ve ulu bir padişaktır.

Zılıha(Züleyha)

Mağrip padişahı Taymus'un kızıdır. Mısır azizinin eşidir.

Gülçahra

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr adlı kıssanın başkahramanıdır.Keşmir padişahın kızıdır.

Şehzade

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de tesadüf edilen kahramanlardır. Bağdat padişahının oğludur, Gülçahra'nın sevgilisidir.

Şehzadenin annesi ve babası

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de karşılaşılan kahramanlardır.

Keşmir padişah

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de karşılaşılan kahramanlardır. Gülçahra'nın babasıdır. Keşmir ülkesinin padişahıdır.

Tüccar

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de karşılaşılan kahramanlardır. Şehzade ile Gülçahra'nın buluşması için kızını evlendirmiş. Gülçahra'yı şehzadeye istemiş.

Gülçahra'nın annesi

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de karşılaşılan kahramanlardır. Keşmir padişaha şehzadeyi davet etmesini söyleyen kişidir.

Vezirler

Kıssada birden çok vezire tesadüf edilmektedir. Bunlardan ilki, şehzadenin Keşmir ülkesine giderken yanına aldığı vezirdir. Bu vezir, şehzadenin akıl danıştığı sevincine ve üzüntüsüne ortak olduğu kahramandır.

İkincisi, kendisini aldattığını düşünen karısını öldüren ve Gülçahra ile evlenen vezirdir.

Üçüncü vezir, Bağdat padişahının yerini bıraktığı vezirdir.

Bunun dışında Keşmir padişahının da veziri vardır. Gülçahra, doğduğunda onları zengin etmiş.

Vezirin karısı

Gülçahra'ya âşık olmuş ve onu zindandan kurtarmış. Ondan murat istemiş. Kocası vezir tarafından öldürülmüş.

Kocakarı

Yardımcılar kısmında değerlendirilmiştir.

Dadı

Yardımcılar kısmında değerlendirilmiştir.

Elçi

Yardımcılar kısmında değerlendirilmiştir.

Bekçiler

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de birden çok bekçiye rastlanmaktadır.

Melekler

Cebrail, peygambere vahiy getirmesi, Mi'râc'a davet etmesi ve Mi'râc boyunca ona refakat etmesi, binit olması bakımından mi'râciyede son derece öneme sahip bir melektir.

Rivayetlere göre, Cebrail tarafından Hz. Peygamber'e vefat edeceğinin haberi önceden bildirilmiştir (Belâzürî: 2020: 636). Şayhuwliyslâmuğlı'nın Kiyssaiy

Muhammed Rasuwl Allanın Dürüwl Fanadın Dürüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi'nde bu rivayeti destekleyen bilgi verilmiş:

*Günlerden bir gün Cebrail geldi,
- Selam söyledi Allah iltifat edip.
Bu vefasız dünyada çok durmasın,
Rahat etsin mihnetten (ahiret) yolculuğa çıkıp.*

*Habibim, hakiki dünyaya gelsin, der,
Şefaati mübah gördüm bilsin, der.
Mihnet, kaygı ve cefadan kurtulur,
Razı olup kıymetli canını versin, der.*

*Hak Resul, Cebrail'den bu haberi aldı,
Hak selamını duyup gülümsedi.*

*“Ben gittikten sonra, ümmetim ne olacak?” diye,
Ah çekip ümmeti için kaygılandı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIV: 370-371).*

Azrail

Can almakla vazifeli olan dört büyük melekten biridir.

Cebrail

İlâhî emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştırmakla yükümlü olan vahiy meleğidir (Yavuz, 1993: 202).

İsrafil

Sura üfleyerek kıyamet gününü haber verecek olan dört büyük melektendir.

Mikâil

Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen Allah'a yakın dört büyük melekten biridir.

MünkerileNekir

İslam'da, kıyamet günü mahşer meydanında insanları sorguya çekeceğine inanılan iki meleğin adıdır.

Rıdvan

Cenneti beklediğine inanılan meleğin adıdır.

5.3. Eserlerde Geçen Yer ve Su Adları

Bağdat

Irak'ın başkenti ve en büyük kentidir.

Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir'de

Şehzade, Bağdat padişahının oğludur. O, bir veziri ile birlikte pek çok yol arkadaşını yanına almış ve Bağdat şehrinde Keşmir'e gelmiştir.

Bir şehzade Bağdat'tan gelmişti,

Pek çok yol arkadaşı yanına almıştı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 237).

Şehzade, Gülçahra'nın kendisini beğenmediğini öğrenince hasta olmuş ve Bağdat'a dönmüştür. Akabinde ölmüştür:

Hasta olup şehrine vardı o zaman (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 259).

Gülçahra, şehzadeye yaptıkları için pişman olmuş, onun ardından Bağdat'a gelmiştir. Bağdat'ta şehzadenin kümbetine girmiştir. Kabri bekleyen bekçiler tarafından hırsız zannedilip yakalanıp dövülerek zindana atılmıştır. Müteakiben darağacına asılmıştır. Darağacından kurtulup Bağdat'tan ayrılmıştır.

Gülçahra, veziri öldürdükten sonra son kez görmek arzusuyla şehzadenin kabrine gitmiştir. Şehzade dirildikten sonra onunla birlikte Keşmir şehrine dönmüştür:

Yol azabını çekip biçareler,

Keşmir şehrine vardılar o zaman (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 280).

Aşağıdaki mısradan anlaşılacağı üzere Bağdat ile Keşmir arasındaki mesafe on beş günlük yolmuş:

On beş günde Bağdat'a vardı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 282).

Bağdat, şehzadenin memleketi olması bakımından önemlidir. Tasvirine hiç yer verilmemiştir.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Halep şahının kızı sandığa kapatılıp bir nehre bırakılmıştır.

Nehrin mansabında Bağdat şehri,

O Bağdat'ın yakınına geldi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 308).

mısralarından anlaşılacağı üzere Nehrin sonunda Bağdat şehri vardır:

Emir, Bağdat'a padişah olmuştur.

O zamanda Emir idi padişahı,

Artmış Bağdat şehrinde itibarı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 326).

Kıssadaki Nesimî ile ilgili bölümdeki hadiseler, Bağdat'ta yaşanmıştır.

Buhara

Özbekistan sınırları içerisinde bulunan tarihî bir şehirdir.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da geçen yer isimlerinden biridir. Aksak molla, Emir'den korkup Buhara'ya kaçıp yerleşmiştir:

“Padişah öğrenirse, beni de öldürür” diye,

Kaçıp gelip mekân tuttu Buhara'yı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 339).

Buhara ile ilgili şu mısra ise, dikkat çekicidir:

“İlim Buhara'da denen sözler hani (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 340).

Buhara, bir zamanlar ilim ve kültür merkeziydi. Fakat zaman geçtikçe bu özelliğini kaybetti. Akın, muhtemelen bundan dolayı “İlim artık Buhara'da değil” diye bir kanaate varmıştır.

Kaşmiri(Keşmir)

Keşmir, günümüzde Hindistan'ın kuzey kesiminde yer alan Hint devletinin hakimiyetinde olan bir eyalettir.

Kiyssaiy Külçahra Dohtariy Sultan Kaşmir kıssasındaki olayların bir kısmı bu mekânda geçmektedir. Bahis konusu olan kıssada Keşmir ülkesini Keşmir padişah idare etmektedir. Hükümdar, adını devlet isminden almıştır:

O geçmişin içinde bir padişah,

Keşmir isimli şehri yurt tutmuş (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 231).

Keşmir padişaha haber verdi askerler(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 284).

Kazan

Tatar Cumhuriyeti'nin merkezidir. Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan'da geçen bir yer ismidir. Akın, kıssalarını basılması için Kazan'a göndermiştir. Kıssalarında bundan bahsedilmiştir:

Bastırmak için Kazan'a gönderin diye,

Nogaylı Ahmet Kerim'e yazıverdim(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaI: 390).

Mekke

Arap yarımadasında bir şehir. Müslümanlarca kutsaldır. Kabe'nin bulunduğu hac ve umre ibadetinin ifa edildiği yerdir. Hz. Muhammed, bu şehirde dünyaya gelmiştir.

Mescid-i Harâm

Kiyssaiy Anhaziret Rasuwlınñ Miy'râcga Konak Bolganı'nda mi'râcın başladığı yer olarak

Nurlu yatağında birazcık yattığında (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 343).

mısraından anlaşılacağı üzere nurlu yatağı gösterilmiştir. Fakat bu mısra dikkate alınır mı'râcın başladığı yer müphem kalmaktadır. Kıssanın ilerleyen aşamalarında İsrâ Sure'sinin ilk ayeti iktibas edilerek verilmiştir: *Nitekim Yüce Allah Kur'an'da buyurdu: "O sübhandır. Kulunu, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya bir gece yürüttü" İsrâ (17/1)*. Kıssada geçen bu ayet dikkate alınır mı'râc'ın başladığı yer Mescid-i Harâm'dır, bir başka deyişle Mekke'dir. Fakat kıssada Mekke adına rastlanmamaktadır.

H. Muhammed, gökleri dolaşıp mi'râcını tamamladıktan sonra mi'râcın başladığı yere Mescid-i Harâm'a dönmüştür:

Mescid-i Harâm'ın yanına gelip indi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIII: 363).

O halde Mescid-i Aksâ (Mekke), mi'râcın başladığı ve tamama erdiği yerdir.

Ḳıyṣṣaiy Ködek Balanıñ Hiykâyatı'nda sabi, hapisten kaçıp kurtulmuş ve bir ıssız sahraya gelmiştir. Önüne bir kervan çıkmıştır. O kervana dahil olmuş ve kırk beş gün sonra Mekke'ye nail olmuştur. Kırk beş günlük bir süre zarfından sonra Medine'ye geldiğini

Ulaştı Mekke'ye kırk beş günde,

mısrından anlamak mümkündür(Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 626).Sabi, Mekke'ye gelir gelmez derhal Hz. Peygamber'i aramaya koyulmuştur. Fakat Hz. Peygamber üç gün evvel vefat etmiştir. Sabi geldiğinde Mekke'de Hz. Peygamber'in meşvereti yapılmıyormuş. Sabi, Hz. Peygamber'i göremediği için gayet üzölmüş ve Allah'tan kendi canını da alması için dua etmiştir. Müteakiben Sabi, o yerde vefat etmiştir. Onu yıkamışlar, cenaze namazını kıldıktan sonra Mekke'de toprağa vermişlerdir:

Cenaze namazını kılıp toprağa verdiler (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaIX: 630).

Sözün kıyası, Ḳıyṣṣaiy Ködek Balanıñ Hiykâyatı'nda hadiselerin bir kısmının vuku bulduğu yer ismidir. Bununla birlikte Mekke'den yer ismi olarak bahsedilen tek kıssadır.

Mädiyne(Medine)

Arap yarımadasının batısında Hicaz bölgesinde, Kızıldeniz kıyısına yaklaşık 130 km. uzaklıkta, Mekke'nin 350 km. kadar kuzeyinde kurulmuş bir şehirdir.

Medine, Kıyssaıy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda ve Kıyssaıy Haziret Rasuwl Allanıng Däruwl Fanadın Däruwl Bakağa Riyhlat Etken Mäselesi'nde ve geçen yer isimlerindendir. Kıssalarda tasviri yapılmadığı gibi şehir hakkında teferruat da verilmemiştir.

Kıyssaıy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda

Kıssadaki hadiseler, Medine'deki mescitte başlamaktadır. Borcundan kurtulmak isteyen fakir, yardım istemek için Medine'deki mescide gelmiş:

Toplantı yapıp mescitte oturduğunda,

Kapıdan bir fakir içeri girdi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 391).

Kaçamçam (Hz. Ali) Berber Şah'ın tevdi ettiği vazifeleri yerine getirdikten sonra yeniden Medine'ye dönmüş:

Bozkırda birkaç gün yolculuk edip,

Medine'ye yaklaşır (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 409).

Demek ki Medine, kıssadaki hadiselerin başladığı ve bittiği mekândır.

Kiyssaiy Muhammed Rasuwl Allaniñ Därüwl Fanadın Därüwl Bakaga Riyhlat Etken Mäselesi'nde Peygamber'in vefatı anlatılmaktadır. Hz. Muhammed, 632 yılında Medine'de vefat etmiştir. Kıssadaki hadiseler Medine'de geçmektedir.

Halep

Suriye'de bir şehirdir. Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da geçen yer isimlerindendir. Nesimî'nin dünyaya gelmesine vesile olan köpük hadisesi Halep'te vuku bulmuştur. Kıssada Nesimî, kökünün Halep'e dayandığını şu mısrayla dile getirmiştir:

Halep şehrinden bina olup (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 324).

Berber

Berber Şahı'nın memleketidir. Hazreti Ali'nin Berberge Kul Bolup Satılğanı adlı cenknâmede geçen yer isimlerinden biridir. Berber, ağaçlarında çeşitli yemişlerin bittiği, şehrin içinden bir büyük ırmak geçtiği, evlerinin hepsinin lal, yakut ve altından olduğu güzelliğiyle nam salmış bir kâfir şehirdir:

Çok güzeldi geldiği şehir,

Lal, yakut, altındandır evin hepsi.

(Her şey) altın ile gümüşten yapılmış,

Gördükten sonra şaşırdı Hazreti Ali.

Bir büyük ırmak geçiyor şehrin içinden,

Çeşitli yemiş bitmiş ağacında.

Fakir, bu beni öldürecek diye korktu,

Kâfirin bilinmedik şehrinde (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 393-394).

Berber şehrinde köle ticaretinin yapıldığı bir pazar vardır:

Pazarına bu şehrin beni götür (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaV: 394).

Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwnıñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda bütün hadiseler Berber şehrinde gerçekleşmiştir. Hz. Ali, Şah ve halkına İslamiyet'i kabul ettirdikten sonra Berber şehrinde ayrılmıştır.

Kiy^onan (Kenan)

Filistin'in eski adı. Yakup'un memleketidir.

Mısır

Büyük bir kesimi Afrika'da, küçük bir kesimi Asya'da yer alan ülkedir. Mısır, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da, Mansûr'un yurdu olarak gösterilmiştir:

Bu kıssa, Şeyh Mansûr'un hikâyesi,

Mekânı Mısır ülkesi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 288).

Mısır, Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da Hemra ile Hurlika Hikâyesi'nde olduğu gibi kahramanı bir yere bağlamak üzere fonksiyonel olarak kullanılmıştır (Yıldız, 2001: 13). Çünkü Mansûr, İran'ın Beyza yakınlarında bulunan Tur yöresinde doğmuştur. Mansur'un kırklarla şarap içmesi, Enel-Hak sözünden dolayı asılması, ateşte yanması gibi bütün hadiseler Mısır'da geçmektedir.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Alâhyiysalam İylân Zıliyhaniñ Mäselesi'nde Züleyha'nın Mısır sultanı ile Yusuf'un Mısırlı bir tacir tarafından kuyudan çıkarılıp Mısır kralına satılması ile birlikte kıssaya baştan sona hakim olan mekânlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıssada yer alan Mısır'ı üçe ayırmak mümkündür. İlki Züleyha'nın geldiği dönemki Mısır, ikincisi Yusuf'un köle olarak satıldığı Mısır, son olarak da Yusuf'un sultan olduğu Mısır'dır.

Nil

Afrika'daki dünyanın en büyük ikinci ırmağıdır.

Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da

Başının külü o suda köpük oldu,

O suya “Nil Nehri” diye verildi ad (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaII: 304).

mısralarından anlaşılacağı üzere Mansûr'un külleri suya bırakılmış, ondan sonra o suya Nil Nehri adı verilmiştir.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde Mâlik Duğar'ın kervanı;

Nil Nehri'nin yanına geldi kervan (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 495).

mısraından anlaşılacağı üzere Nil Nehri'ne gelmiştir. Müteakiben Yusuf Peygamber Nil Nehri'nde yıkanıp gusül abdesti almıştır:

Allah'ın peygamberi akarsuya girdi.

O balıkların üstünde gusül aldı (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 496).

Aynı kıssada Melik Reyan, Nil Nehri'nde küçük bir toprak parçasına Yusuf Peygamber'in kabrini taşımıştır:

Nil Nehri'nin küçücük adasına,

Ranza yapıp yığdırdı kavak ile söğüdü (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 620).

Yemen

Arap yarımadasının güneybatısında yer alan ülke.

Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zıliyhaniñ Mäselesi'nde Saki (şarapçı) ve Habbaz(ekmekçi) adlı şahıslar Mısır'a Yemen'den gelmişlerdir. Bunun dışında bilgi verilmemiş:

Yemen şehrinden iki kimse geldi, dedi,

“Mısır'ın padişahı öldü, dedi (Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, KıssaVIII: 539).

6. METİNLER (KAZAKÇA/TÜRKÇE)

Kiyssaiy Külçahra Dohtariy Sultān Kaşmiyrniñ Hikāyesi Yazayın qalām alıp qiyşsa sözdi, Taḥşiyde bu qiyşsağa şaldum közdi. Naşır sözden awdarıp ölen qılsam, Camāʼat, ʼayıb étme éndi bizni. Bizlerden talay ḥalıq burun ötken, Härbirewi här türlü tamāça étken. Çol ötkenniñ içine bir pātşāh, Kaşmiyr dégen šāhardı meken étken. Noğayça qiyşsa éken munıñ özi, 10 Tamāşalı nārse éken härbir sözi. Uğlı-kızı coḡ éken ol pātşāniñ, Ḥocanıñ ölen qılar kélđi kézi. Bir küni pātşāh otur édi məcilis qurup, Üyüne bir müsāfir kélđi kirip. “Mālı-pūlum coḡ dūniyede ġarībmen” dép, Bir ḥayır surap turdı kélip. Ol müsāfir calınup turdı qatdı, Ġarīblik dūniyede muñın aytdı. - Né ḥacetüñ dūniyede bar édi?-dép, 20 Faḡırge ḥanum turup cawāb qatdı. Faḡır aytdı: -Tıñlañız, taḡsır ḥanum, Coḡlıqdan çıġar boldı ġarīb cānım. Yüz tillā qarūzım bar qısıp cürgen,	Kıssa Gülçahra Dohtariy Sultan Keşmir’in Hikâyesi. Yazayım elime kalem alıp kıssayı, Tahsildeyken bu kıssayı inceledim. Nesirden çevirip manzum hâle getirirsem, Cemaat, mazur görün şimdi bizi. Bizlerden önce birçok halk gelip geçmiş, Her birisi türlü türlü temaşa etmiş. O geçmişin içinde bir padişah, Keşmir isimli şehri yurt tutmuş. Nogayca kıssaymış bunun özü, 10 Enteresan şeymiş her bir sözü. Oğlu kızı yokmuş o padişahın, Hocanın şiirleştirmesinin sırası geldi. Bir gün padişah oturuyordu meclis kurup, Sarayına bir fakir girdi. “Parasız pulsuz dünyada bir garibim” deyip, Gelip (padişaktan) bir sadaka istedi. O fakir, yalvarıp yakardı, Dünyadaki gariplik derdini söyledi. - Dünyada ne hacetin var? diye, 20 Kadın kalkıp fakire cevap verdi. Fakir söyledi: -Dinleyiniz efendi sultanım, Yokluktan kurtulacak oldu garip canım. Yüz altın borcum var sıkboğaz eden,

Osı édi muhtâc bolğan sırı-ḥālim. Ḥanum şonda yüz tillā sanap bérđi, Müsāfir, qolına alıp qarap turdı. - Düniyede sizde ḥacet yok mu éken? -dép, Müsāfir ol ḥanımdan cawāb şordı. Ḥanum aytdı: - Ḥacetim bar-dur benim, 30 Äy, beyçarā, bitdi me köñiliñ sėniñ? Aytuwğa köp içinde uyalamun, Aytuwğa ḥacetümdi sizge cānım. - Äy, taqşır, uyalmañız bizden, dédi, Mén kördüm köp yaḥşılıq sizden, dédi. Ḥanum aytdı: -Bir ferzent ḥacetümüz, Bala üçün är kėtdi cüzden, dédi. Şonda faqır qol köterip dūā kıldı, Pātşā ḥatunimen äwmiyn, dédi. - Ḥudāyā rahmatıñ köp pātşāsın, 40 Bir ferzend bul ḥanumğa bėrgil, -dėdi. Müsāfir, dūā kılap çıǵıp kėtdi, Ḥudāyım ol dūasın qabūl étdi. Çol tüni ḥatunimen şuḥbat kılsa, Ol ḥanum onan keyin boldı cükdi. Tokız ay, on kün bitüp, bir kız tapdı, Pātşā quwandı caman qatdı. Çaqrıp bayları mén ulamāsın, Bir ülken toı cabduǵın ḥūb tüzetdi - Él-curtum, méni öziñ biliñiz, dép,	Buydu muhtaç olduǵum durum. Kadın, o zaman yüz altın sayıp verdi. Fakir, eline alıp bakadurdu. - Sizin de dünyada bir hacetiniz yok mu? deyip, Fakir, o kadından cevap istedi. Kadın söyledi: -Hacetim vardır benim, 30 Ey, biçare, tatmin oldu mu gönlün senin? Halkın içinde söylemeye utanıyorum, Söylemeye hacetimi size canım. - Ey efendi, utanmayınız bizden, dedi. Ben çok iyilik gördüm sizden, dedi. Kadın söyledi: -Hacetimiz bir çocuk, Çocuk için yaşlandık, dedi. O zaman fakir elini açıp dua etti, Padişah ile karısı âmin, dedi. - Ya Allah'ım, rahmeti çok padişahsın, 40 Bu kadına bir çocuk bağışla, dedi. Fakir, dua edip çıkıp gitti, Allah'ım o duasını kabul etti. O gece karısı ile sevişirse, Ondan sonra o kadın oldu yüklü. Dokuz ay, on gün bitip bir kız çocuǵu doğurdu, Padişah çok fazla sevindi. Çağırıp zenginleri ile ulemasını, Gereǵi gibi bir büyük toı hazırlıǵı yaptırdı. - Halkım, beni kendiniz gibi biliniz, diye,

50 Băriñiz tamāçağa kéliñiz, dép. Sizlerden dñniye-mülkimni ayamayın, Kéñesip bir ülken toy kılıñız, dép. Pātšā awzın açtı kázınāsın, Ayamay çaçuw kılıp māl mén basın. Härkimge at men çapan sıylaw bėrip, Bayutdı bayları men �ulāmāsın. Bir tamāçā toy kıldı néçe kündeý, Pātšāh kuwānmağan sirā munday. Pātšāh kuwañgannan şuwday tasıp, 60 Cıydırdı qol astına talay cāndı-ay. Pātšāh kuwañgannan kıldı toydı, Burunğı hafālıqnıñ bārin coydı. Şāhārniñ �ulāmāsın cıyıp alıp, Külşahra ol kıznıñ atın qoydı. Külşahra ceti casqa kėlip cėtdi, Sabāq okup bilsün dép mollāğa �ltdi. Ceti cılday okutup Külşahranı, �ilmi talay cānnan asıp kėtdi. Ol kıznıñ mollālıǵı boldı aşkan, 70 �zi şuluw, ākıllı bir dānışmān. Yüzin kėrgen ādāmlar bir taladı, Minezi, kėrki ménen h�ub caraşkan. Kėlgen son on casqa kām�l bildi, �zi zėrek, bileği h�rbir coldı. Nėçe-nėçe şāhzāda izlep kėlip, Cėte almay mañayına h�ayr�n boldı.	50 Hepiniz eǵlenceye geliniz, diye. Sizlerden malımı m�lk�m� esirgemeyeyim, �stişare edip bir b�y�k toy yapınız, diye. Padişah hazinesinin aǵzını açtı, Esirgemedən �leştiri� malın m�lk�n�. Herkesə at ile kaftan hediye verip, Zengin etti beyleri ile ulemasını. Bir eǵlenceli toy yaptı g�nlerce, Padişah sevinmedi hi� b�yle. Padişah sevincinden dolayı coşup, 60 Toplattı bir�ok kimseyi huzurunda. Padişah sevindiǵinden dolayı yaptı toy, �nceki efk�rının hepsini daǵıttı. Şehrin ulemasını toplayıp, O kıznın adını G�lşahra koydu. G�lşahra yedi yaşına geldi, Ders alıp ilim �ğrensın diye mollaya g�nderildi. Yedi yıl k�l kadar okutup G�lşahra'yı, Kızın ilmi bir�ok kimseden �st�n oldu. O kız mollalıkta �st�n oldu, 70 Kendisi g�zel ve akıllı bir bilge. Y�z�n g�ren kimseler bir defa kendinden ge�er, Mizacı, g�zelliǵı ile tam uygun d�şm�ş. Deǵdikten sonra on yaşına tamamıyla �ğrendi, Kendisi zeki, bilir her bir h�neri. Nice nice şehzade arzulayı� gelip, Ulaşamayıp �evresine şaşırđı.

Talay pātšāh balası kélđi suray, Pātšāh cawāb aytbas kızdan bulay. “Özümnēn artıķ cānga tiyemin”,-dép, 80 Cawābnı cawşılarğa bérđi solay. Kız aytadı: -Köp sözge küyem, - dēđi, Kanday cāndı dūniyede süyem, -dēđi. Ākıl, kōrki, minezi, şuluwlıǵı, Özümnēn artıķ cānga tiyem, -dēđi. Munı eşitip kélđi pātšā balaları, Kéledı ākılı aşkan dānāları. Biri kélse, birewi kélüsbedi, Aluwğa héç kélmedi çamaları. Külşahra on tört casķa kélip cetdi, 90 Dūniyeniñ tört burçına dañķı kétđi. Talay pātšā balası izlep kélip, Külşahra süymegensün kayǵı cutdı. Çol wāķıtđa Bağdādñıñ pātšāsı, Baraydı on beş yaşıda bir balası. Bul habarnı eşitip oçal bala, Barmaķ boldı értüp köp coldasnı. Pātšāñıñ bir wāzīrin қasına éritdi, Yüz tüyege altın men kümüş arıtdı. Қasına yāne taǵı kırķ kishi alıp, 100 Kaşmiyrniñ şāhārine sapar étđi.	Birçok prens istemeye geldi, Padişah kızının sözünden başka bir şey söylemez. “Kendimden üstün kimseye varırım” deyip, 80 Elçilere cevap verdi öyle. Kız: -Sözlere acıyorum, dedi, Dünyada nasıl birini severim, dedi. Akıl, gösteriş, mizaç, güzellik bakımından, Kendimden üstün kimseye varırım, dedi. Bunu duyup geldi padişah çocukları, Gelir çok akıllı bilgiler. Biri razı olduğunu bildirse, diğeri razı olmaz Almaya hiç yetmedi güçleri. Gülşahra on dört yaşına geldi, 90 Dünyanın dört bir bucağına ün saldı. Birçok prens arzulayıp gelip, Gülşahra beğenmeyince kaygılandı. O vakitte Bağdat padişahının, Vardı on beş yaşında bir çocuǵu. Bu haberi duyup bu çocuk, Gitmeye karar verdi yanına alıp yol arkadaşlarını. Padişahın bir vezirini beraberinde götürdü, Yüz deveye altın ve gümüş yükledi. Yanına yine kırk kişi daha alıp, 100 Keşmir şehrine yolculuǵa çıktı.

Kaşmıyr şähärine keldi, dédi, Şähärden barıp ħabār bildi, dédi. - Né ħabār, né dégen söz, kéñes bar? dép, Suradı: -Bu né degen éldi, dédi. Bir cigit söylesüpti bu aradan, - Cawāb bérşi bilseñiz bul şähärden. Sonda cigit söyleydi Külçahranı, Külçahranı söyleydi härbir ādam. Şähzāda munı éşitip boldı kübti, 110 Cüregi carılurğa caķın cétdi. Külçahranıñ atların éşitken şon, Adasıp āķılınan talıp kétdi. Şähzādağa °āşıklık dérti tüşti, °Āşıklık burunğıdan boldı küçti. Şähärniñ mañayuna caķın kélüp, Bir cerge çātır tigüp caylanustı. Ol cerge rāĥatlanup catdı barıp, °Āşıklıķmén şargaydı bala ġarib. Wāzır ménen çähzāda āķıldasdı, 120 Kızğa tanus bir kémfir tawıp alıp. - Äy, ana, bizge kıyun osı çumus, Ĥālīñ kélse, aytayın sizge bir is. Külçahradan bir cawāb alıp bérseñ, Béreyün toyġanıñça altun kumis. Maķtaydı Külçahranı curtdıñ bäri, Ĥańçañız bir körmekke boldı däri. Bir körüwge °ılācı bolar ma éken,	Keşmir şehrine geldi, derler. Varıp şehirden haberdar oldu, derler. - Ne haber, ne söz, ne sohbet var? diye, Sordu: -Bu hangi halk, derler. Bir yiğit konuşmuş bu esnada, - Cevap ver haberdarsanız bu şehirden. O zaman delikanlı konuşur Gülçahra'yı, Gülçahra'yı konuşur her bir kimse. Şehzade bunu duyup merak etti, 110 Az kalsın ölecekti. Gülşahra'nın adını işittikten sonra, Akı başından gidip kendinden geçti. Şehzade aşk derdine düştü, Âşıklık eskisinden oldu güçlü. Şehrin etrafına yakın gelip, Bir yere çadır kurup yerleşti. Oraya varıp rahatladı, Âşıklıkla sarardı garip çocuk. Vezir ile şehzade akıl danıştı. 120 Kıza tanış bir kocakarı bulup. - Ey, ana, bizim için zor bu yumuş, Mümkünse, vereyim size bir iş. Gülşahra'dan bir cevap getirirsen, Vereyim istediğin kadar altın gümüş. Gülçahra'yı halkın hepsi övüyor, Han kızınızı bir defa görmek vacip oldu. Bir defa görmek mümkün müymüş,

Ƙanday éken bu élniñ aytƙanları? Kémfir munı éşitip ƙuwanadı, 130 Kémfırniñ key minezi duwānā-dı. Ol ƙızdan sizge cawāb ap bėrem dƣp, Alƣan son altun kŭmŭs ƙuwanadı. Wāzırge wāda ƙılup cŭrŭp kƣtdi, Tez zāmānda sarāyƣa barıp cƣtdi. Dıywāna bop ƣsikke aƣtap kƣlŭp, Ƙaƣaƣa ƙŕŭsem dƣp ƣabār ƣtdi. Kémfirdi cārıyalar ƙıƣup ƙŕrdi, Ƙıƣtı da ƣaƣaƣa ƣaytup ƙirdi. - Dıywāna kari kémfir kƣlip tur, - dƣp, 140 Rŭşşat şurap tur, - dƣp aytup ƙirdi. Ƙanuça: -Rŭşşat bėrip, “ƙirsın”- dƣdı, Ƙabārun ƙŕrgen-bilgen bėrsŭn, -dƣdı. Bu kŭn ƙonup, ŭyŭne ƣrtƣn ƣaytar, Bizlerge tamāça ƙıp bėrsŭn, -dƣdı. Ol kémfir “Āldiyyār” dƣp tura kƣldi, Éyilŭp taƣzım birlān sālem bėrdi. “Marƣabā, ƙız ƙāhzāda, sultānım”- dƣp, Ƙanıƣanıñ kƣlip ƣolun ŕbŭp turdı. Cŭre mŭsiz, ƙāhzāda, selāmetlŭ, 150 Ƙızlarda siz ƣdiñiz ƙeremetlŭ. Ƙulıñznı, ƙāhzāda, ƙŕre me éken, Mén ƙŕrdŭm bir ƙāhzāda ‘ıynāyātlu. Ƙanıça munı éşitip şonda kŭldi,	Bu halkın sŕyledikleri doƣru muymuş? Kocakarı bunu işitip sevinir, 130 Kocakarı divane bir kimsedir. O ƙızdan size cevap getiririm diye, Altın gŭmŭş aldıktan sonra sevinir. Vezire sŕz verip gitti, Tez zamanda saraya ulaştı. Divane gibi ƙapıya dilenip gelip, Han ƙızıyla gŕrŭşceƣım diye haber verdi. Cariyeler dışarı ƙıkıp (o) kocakarıyı gŕrdŭ, Ƙıƣtı ve yine han ƙızının yanına geri girdi. - Divane kocakarı gelmiş, deyip, 140 İzin istiyor, deyip sŕyleyip yanına girdi. Han ƙızı: -İzin verin, “Girsın” dedi, Ne var ne yok sŕylesin, dedi. Bugŭn geceleyip, yarın evine dŕner, Bizleri temaşa etsin, dedi. O kocakarı “Haşmetli” diye ayaƣa kalktı, Eğilip tazim ile selam verdi. “Merhaba, han ƙızı, sultanım” deyip, Han ƙızının gelip elini ŕptŭ. Prensesim, iyi misiniz? 150 Ƙızların arasında siz bir harikuladesiniz. Bendenizi, han ƙızı, gŕrŭr mŭymŭş, Ben hayırsever (size layık) bir şehzade gŕrdŭm. Han ƙızı bunu işitip o zaman alay etti,

- Kānday pātšā tēñ kéler mağan, dédi. Tırnağımnan şadāğa, ciberenmün, Talay-talay menmensip kélgenlerdi. Sonda kémfir šāhzādanı maqtadı köp, Oyladum: -Öz köñilimde teñ éken dép. ‘Ilım, körki, āqılı cānнан aşkan, 160 Düniyede, oyladum, çok éken, dép. Bir šāhzāda Bağdāddan kélgen éken, Kasına kaçça coldas érgen éken. Āqılın hām ‘ılımnın körkemdigin, Hudāyım carastırup bérgeñ éken. Caynağan cakutdayın éki közi, Māhıday iç küydirgen kızıl yüzi. Düniyede onday bala körgenim çok, Tatıydı bal-şekerdey aytkan sözi. Tawsılmas ayta bérsem anıñ sözi, 170 Äy, taqsır, Hudāy aydap kélđi kézi. Hudāy Ta‘ālā sizlerge naşīb kılsa, Sizge tēñ bir āşılzāt munıñ özi. Kız eşitdi kémfirniñ aytkan sözin, ‘Āşık boldı körüwge anıñ yüzin. İçine ‘āşık otı tüşüp kėtüp, Toqtattı şabır kılup özi-özin. - Tanır ém šāhzādanı közüm körse, Önerdi ‘acéb émes Täñrim bérse. Nāşīb bolsa, şoğan mén tiyer édüm,	- Hangi padişah layıktır bana, dedi. Tırnağıma kurban edip gönderiyorum, Nice nice kendini beğenip gelenleri. Kocakarı, şehzadeyi o zaman övdü çok, Düşündüm -İçimden geçti layıktır diye. İlmi, güzelliği, akli herkesten fazla, 160 Düşündüm, dünyada emsali yokmuş, diye. Bir şehzade Bağdat’tan gelmişti, Pek çok yol arkadaşı yanına almıştı. Aklını, ilmini ve güzelliğini, Allah’ım yakıştırıp vermişti. Parlayan yakut gibi iki gözü, İçeri yakar mah gibi kızıl yüzü. Dünyada onun gibi bir çocuk görmedim, Bal ve şeker gibi tatlıdır sözü. Ne kadar söylersem söyleyeyim bitmez onun sözü, 170 Ey, efendi, birden karşıma çıktı. Allahuteala size nasip ederse, Size layık bir asilzade bunun özü. Kız işitti kocakarının sözünü, Heveslendi görmek için onun yüzünü. Yüreğine aşk ateşi düşmüştü, Sabredip tuttu kendi kendini. - Tanımak isterdim, şehzadeyi görseydim, Hüneri ilginç değil Tanrı vergisiyse. Nasip olursa, ona ben varırdım,

180 Aytkanıñnıñ bări de ırās kélse. Äy, ana, tawıp bérseñ, bir āqıl söz, Anuqdap awlaq cayda körelık biz. İçime ʿāşık otı tüşüp kétđi, Körüwge bir ākıldı tabıñız siz. - Anıñ cayın aytayın, tıñla cānum, Colıñda fıydā bolsun ġarīb cānum. Bir şāwdāġer ıoy kıladı dép eşitüp éđim, Köresiz şāhzādanıñ şonda ġālin. Az künde ıoy kıladı bir ülken bay, 190 Kız uzatup ıaķırar tamām cāndı-ay. Sizdi de ıaķıradı dép eşitdüm, ıaķırsa oçal toyġa, bar ayanbay. “Ĥub, tāwır” dép ġan kıızı buġan küldi, Körem dép şāhzādanı külimdéydi. - Şāhzādanı kim maġan körsetedi, Mén kıaytup top içinde bilem, -dédi. - Şāġarnıñ cıyuladı tiri cānı, Bir barıp tamāça étseñ körüp anı. Tamām curutnıñ bārinen ġurmeti artıķ, 200 Körmeseñ de tanırsın şāhzādanı Kémfir sözın bitirdi sonıménen, Ĥanıçanıñ ʿāşık bolġan cöniménen. “ıoy kıačan boladı?” dép şabır kılmay, Uyuķtamasdan ııġadı tüniménen.	180 Eġer söylediğinin hepsi de doġruysa. Ey, ana, bulursan bir tavsiye, Açıķlayıp ıssız mekānda ġörelım biz. Yüreġime heves düştü, ġörmek için bir ıare bulunuz siz. Onun yerini söyleyeyim, dinleyin canım, Yolunuzda feda olsun (bu) ġarip canım. Bir tüccar düġün yapacak diye işitmiştım, ġörürsünüz şehzadenin o zaman ġālini. Birkaç ġün içinde düġün yapacak bir meşhur zengin, 190 Kızını evlendirip davet edecek herkesi. Sizi de davet edecek diye işittim, Davet ederse bu düġüne gidin ıekinmeden. “Peki, olur” deyip ġan kıızı buna ġüldü, ġöreceġim diye şehzadeyi ġülümser. - Şehzadeyi kim bana ġösterecek, Ben kalabalık arasında nasıl tanıyacaġım, -dedi. - Toplanacak şehrin insanları, Bir defa varıp temaşa edersen ġörürsün onu. Bütün ġalkın hepsinden daha ġatırı sayılır, 200 Görmezsen de tanırsın şehzadeyi. Kocakarı sözünü bitirdi onunla, Ĥan kıızının āşık olan usulüne ġöre. “Düġün ne zaman olacak?” diye sabredemeyip, Uyumayıp dışarı ııķar geceleyin.

Tañ atқан şon ol kémfir kétđi cürip, Oşunday Һanıçaға wa˚da bérüp. Néçe türli Һaylanı oyına alıp, Қасına şāhzādaniñ kélđi kirip. Wázir ménen şāhzāda Һurmetledi, 210 Şāhzāda Һayrān bolıp söylemeydi. Caylanısup қасına oturған son, - Né қıldiñ, käne, kémfir söyle, dédi. Şonda söyleydi мәni-cayın, Şāhzāda cānı kirip aytқан sayın. - Toy boladı деп өтүрүк aytup kétđüm, Māl қıysañız, bir тоynı қılıғıl дәyin. Kémfir aytdı: - Cumsadıñ қызға bizni, Bayān қıldım барған son қызға sizni. Siyfātuñnı bayān қıp aytup édim, 220 Körüwge ˚aşık boldı öziñizni. Şāhzāda calғuz bitken чınār, déđüm, Oған tiyseñ көñiliñ tınar, déđüm. Talay sizdey қızlarıнı қақтурмаған, Öziñdey bir āşılға Һumar, déđüm Atası cérniñ cüzin biylegen Һan, Awzına қарap турған birtalay cān. Һudāy bilür қалаy деп min тағарın, Körüwge izlep келген déđüm саған. Şonda қыз: -Öz көзимen көрsem, - dédi, 230 Söziñe өзüm көрүp sensem, -dédi.	Tan attıktan sonra o kocakarı gitti, Han kızına böyle vadedip. Nice türlü hileyi aklından geçirip, Yanına şehzadenin geldi. Vezir ile şehzade hürmet etti, 210 Şehzade şaşırıp konuşamaz. Yanına oturduktan sonra, Ne yaptın, hani, kocakarı konuş, dedi. O zaman anlatır teferruatını, Şehzade rahatlayıp söyledikçe. - Düğün olacak diye yalan söyledim, Malınıza kıyarsanız, bir düğün hazırlığı yapın. Kocakarı söyledi: - Gönderdin kıza bizi, Söyledim kıza vardıktan sonra sizi. Sıfatınızı beyan edip söylemiştim, 220 Görmeye hevesli oldu kendinizi. Şehzade eşsiz yetişen bir чınar, dedim, Ona varırsan, için rahat eder, dedim. Sizin gibi birçok (güzel) kıızı beğenmedi, Senin gibi bir asil ister, dedim. Babası yeryüzüne hükmeden bir han, Ağzının içine bakan bir hayli insan. Allah bilir nasıl diye tenkit edeceğini, Görmeyi arzulayıp gelmiş sana dedim. O zaman kız: - Kendi gözümle görürsem, dedi, 230 Kendim görüp sözüne inanırsam, dedi.

Aytkanıñday ol cigit ırās bolsa, Ārmān coĭ, hızmētiñde ölseñ, -dēdi. Bir toynı calġan aytdum boladı, dēp, Bir şāwdāger ūlken toymı kıladı, dēp. Kız toymı ēken sizni de aķıradı, Şonda körseñ köñiliñ tınar, dēp. aķırsa kız toymına kēlmek boldı, Ol toyma taķsır sizni kōrmek boldı. Ōz köñili unatsa kōrgen aĭda, 240 Rāzılıĭ şonda sizge bērmek boldı. Munı ēşitüp şāhzāda uwandı bēk, Toyma kēlse ōzim de kōremin dēp. Wāzırge aytdı: -Bir bayġa āķıldaşun, Bir toynı ħanıa ūün kılamın, dēp Bir baynı aķırıp aldı asına ēndi, Awzın ħazınanıñ aşıp ēndi. - Bir toymı kılup bēriñiz bul şāhārgē, Ayamay māl-pūlmnı şaşıp ēndi. Ol şāwdāger bu sözni maĭul kōrdi, 250 Māl-pūlnı ayamasdan berew bērdi. “Bir cūmāday ūlken toymı kılamın” dēp, Şāhārgē ol şāwdāger ħabār bērdi. Şāhārgē “toymı kılam” dēp ħabar şaldı, Bul ħabārnnı şāhārniñ bāri bildi. Nēe türli aamlar ħāzırlatıp,	O yiġit dediġin gibi doĭru ıkarsa, Gözü aık gitmem, hizmetinde ölseñ, dedi. Yalan uydurdum bir düĭün olacak diye, Bir tüccar büyük düĭün yapacak, diye. Kız düĭünüymüş sizi de davet edecek, O zaman görünce iin rahat edecek, diye. Davet edilirse, kız düĭününe gelmek istiyor, O düĭünde efendi sizi görmek istiyor. Gördüĭü zaman beĭenirse, 240 O zaman size rıza gösterecek. Bunu işitip şehzade sevindi ok, Düĭüne gelirse ben de görecekim deyip. Vezire söyledi: -Bir zenginle fikir alışverişinde bulun, Han kızı iin bir düĭün yapacağım diye. Bir zengini aĭırdı yanına şimdi, Aĭzını hazinenin aıp şimdi. - Bir düĭün yapınız bu şehirde, Paramı pulumu saıp savurup şimdi. O tüccar bu sözü kabul etti, 250 Parasını pulunu gayet ok veriverdi, “Bir cuma günü büyük bir düĭün yapacağım” deyip, Şehre o tüccar haber verdi. Şehre “düĭün yapacağım” diye haber verdi, Bu haberi bütün şehir halkı öğrendi. Nice türli yiyecekler ħazırlatıp,

Néçe cāriyā kullarnı tayār kıldı. Ālwā, şeker, şarāblar hāzırlatup, Altun cabduķ üy için hūb tūzetüp. Néçe türli āşıl taş tabāķları, 260 Karaytun körgeñ kişi tamāça étüp, Gawhar, laıl, yāķūt taş tabāķları, Zümrüt, märmär, zübarcad ayaķları. Altun kımgap caydırup üyge kilem, Hāzır boldı hār türli şarābları. Tört tūlikden köp kılup mālın şoydı, Bék kızıķ tamāşalı kıldı toydı. Kanıçanı osı üyge kirgizem dép, Bir üyni altun ménen bēzep kıoydı. Kasına bir üy şaldı oğan kıosup, 270 Tūbinde terezeniñ kıldı ésik. Han kızına tayārlap altun taķıt, Şāhzāda tur terezeden közi tēsüp. Osı üyge kırsünler dép tamām kızdı, Şāhzāda karañğı üyden şalsun közdi. Ol üydegi körmeydi şāhzādanı, Balanı şonday cerge oturguzdı. Bir arba dayārıldı altun capķan, Gawhardan hārbirine çike kaçķan. Altı kara at parladı ol arbaķa, 280 Héç nārise kıaldıramadı şāltanātdan. Altunnan terezeli küymelegen,	Birçok cariye ve kullarını hazır etti. Helva, şeker, şaraplar hazırlatıp, Ev içini altından malzeme donatıp. Çeşit çeşit kıymetli taştan tabakları, 260 Bakacak gören kişi temaşa edip. Gevher, lal, yakuttan tabakları, Zümrüt, mermer, zebercetten kadehleri. Eve değerli kemhadan halı serdirip, Hazırdı her çeşitten şarapları. Dört çeşitten çok kılıp hayvan kesti, Pek eğlenceli yaptı düğün. Han kızını bu odaya girdireceğim deyip, Bir odayı altın ile bezedi. Yanına bir oda kurdurdu ona ilaveten, 270 Pencerenin dibinde yaptırdı kapı. Han kızı için altından taht hazırlayıp, Şehzade gözünü pencereden ayırmaz. Bu odaya girsinler diye bütün kızlar, Şehzade karanlık (gizli) odadan gözlesin. O, odadaki şehzadeyi görmez, Çocuķu öyle bir yere oturtular. Bir fayton hazırlatıldı altından yapılmış, Gevherden her birine çivi çakılmış. Altı kara çift at koşulmuş o faytona, 280 Her şey dâhil edildi saltanattan. Penceresi altından bir fayton yapılmış,

Çatırın gawharménen tüymelegen. Éki bala mindirüp köçerine, Tamām curut tamāçağa üymelegen. Osınday bir küymeni captuğdatıp, Äsemdep porumların kılup artık. Külçahrağa ciberdi osı atmen, Çakırup toy boldı dep habär aytup. Éki bala Külçahrağa keldi, déydi, 290 Qapkada ta'zım kılup turdı, déydi. “Toyğa çakıra kél, - dep, - hanıçanı”, Cawābdı cāriyalarga bérđi, déydi. Söylesti cāriyalar eşik açup, Köñili Külçahranıñ otur taşup. “Sizni toyğa çakıra cür éken”- dep, Hanıçağa kaytup kirdi cawāblaşup. Çaşın altın tarakmen tarayın, dep, Toy bolsa, tamāçanı qarayın, dep. Néçe türli üstine kiyüm kiyüp, 300 Mākūl kördi ol toyğa barayın, dep. Körmegen néçe türli āşıl kiyüm, Üstine yincüw, cawhar kiydi kiyüm. Başına yaşıł yākūt tacın kiyüp, Üyden tısqa çıqmağı boldı kıyun. Bétine altın perde çıqdı salup, Carıkı bir šahärni kétđi alup. Carqırıp çām-çırāqday turdı balqup, Yüzin körgen ādāmlar qaldı talup.	Çatısı gevher ile düğmelenmiş. İki çocuk bindirip dingiline, Bütün halk eğlenceye toplanmış. Böyle bir faytonu donatıp, Süsleyip şekillerini Gülçahra'ya gönderdi bu faytonla, Davet edip düğün var diye haber verip. İki çocuk, Gülçahra'ya geldi derler, 290 Kapıda tazim etti, derler. “Düğün için han kızını çağırın” diye, Cariyelere cevap verdi, derler. Konuştu cariyeler kapıyı açıp, Gönlü Gülçahra'nın sevinir. “Sizi düğün için çağırıyorlar” diye, Han kızının yanına girdiler konuşup. Saçını altın tarakla tarayayım, diye, Düğün varsa eğlenceyi seyredeyim, diye. Üstüne çeşit çeşit giysi giyip, 300 Kabul etti düğüne gideyim, diye. Giymediği türlü türlü kıymetli giyim, Üzerine inci, cevher takıp giydi giyim. Başına yeşil yakut tacını giyip, Evden dışarıya çıkması oldu zor. Yüzüne kıymetli nikap örtüp çıktı, Nuru bu şehri güzelleştirdi. Işık gibi parıl parıl parladı. Yüzünü gören kimselerin gözü kamaştı.

Bir wāḳda tısḳa çıḳdı ḳadām basup, 310 Ḥurmetlep cārıyalar ésik açup. Ayaḡınıñ astına kilem tösep, Başına yincüw, marcān çaçuw şaşıp. Értüp kırḳ kız aldı öz ḳasına, Caraşḳan şāltānātmén coldasına. Oñ-şoldan köterip Külçahrañı, Mingüzdi altunlağan arbasına. Arbaḡa caylanısup minüp aldı, Ḳasına on beş ḳızdı birge şaldı. Hār türlü şāltānātmén oyın ḳılıp, 320 Ol toyḡa Gülçahra ḳız cetüp bardı. Caltıldap Gülçahra ḳız kéldi cétüp, Bular da muntazar bop turğan kütüp. Cifek kilem tösetüp basar cérge, Köterip aldı arbadan ḥurmet étüp. Tamām curut ḥurmet āmāndāstı, Ḳarasıp tamāçaḡa cabırlastı. “Marḥabā, Doḥtariy Sulṭān, ḥoş kéldiñ”- dép, Başına yincüw, marcān çaçuw çaştı. Aldına başḳıların cürgüzedi, 330 Ḥurmetin ḳanıçaḡa bilgizedi. Gülçahrañıñ kiretün ornı osı dép, Ziynetli altun üyge kirgizedi. Ol üyge altun taḥt ḳurğan édi,	Bir anda dıḡarı çıktı yürüyüp, 310 Ḥürmetle cariyeler kapı açıp. Ayaḡının altına halı serip, Başına inci, mercan saçı saçıp. Kırḳ kızını götürdü beraberinde, Yaraşmış saltanatıyla yol arkadaşlarına. Saḡından solundan kaldırıp Gülçahra’yı, Bindirdiler altın ile bezenmiş arabasına. Arabaya yerleşip oturdu, On beş kızını yanına aldı. Her türlü gösterişle eğlencenin yapıldıḡı, 320 O düḡüne Gülçahra ḳız çıkageldi. Birden Gülçahra ḳız çıkageldi, Bunlar da intizarla bekledi. Basacaḡı yere ipek halı serdirip, Ḥürmet edip arabadan indirdiler. Bütün halk ḥürmet edip selamlaştı, Temaşa etmek için üşüştü. “Merhaba, Dohtariy Sultan, hoş geldin” deyip, Başına inci, mercan, saçı saçı. İdarecilerini önünde yürütür, 330 Han kızına ḥürmetlerini bildirirler. Gülçahra’nın gireceḡı yer burası deyip, Süslü altın eve girdirirler. O eve altın taht kurmuşlarını,

Tört kızlar hızm̃et üçün turğan édi, Ol tahtke qanıça kóp oturdı, Özgege kümüs üstel oruwın bérđi. Oturdı altun tahtke äwwel bastap, Köp kızlar âmāndastı qolın ustap. Amāndāsıp, söylesip kızlar ménen, 340 Oturdı bürkençiğın keyin tastap. Qaradı moynın burup can-cağına, Söziniñ aşık bolğan şalmağına. Ol üyge şähär kıızı bări kélgen, Héçbiri téñ kélmeydi tırnağına. Bul üyde oyın oynap söylesti kız, Maşūqın garıblerniñ keltürsin kéz. Bular munda söylesip tura tursun, Éndi pātşā baladan aytalıq biz. Şāhzāda terezeden şaldı közün, 350 Köredi Gülçahraniñ nūrlı yüzin. Āqılı kéyde kirip kéyde çığup, Şāhzāda bilmey turdı özi-özün. Şāhzāda hayrān boldı ési kėtüp, Körünge ay sékildi bir carıq étip. Burunnan yüzin körmey aşık édi, Körgeñ son ärēñ turdı şābır étüp. Şāhzāda kıznı körüp boldı muñlı, İçine aşıklıqdan kayğı tóldı. Oturdı camālına hayrān qalup, 360 Āşıkı burunğıdan caman boldı.	Dört kız hizmet için bekliyordu. O tahta han kıızı gelip oturdu, Kalanına gümüş masa yerini verdiler. İlk başta altın tahta oturdu, Birçok kız elini sıkıp merhabalaştı. Kızlar ile merhabalaşıp konuşup, 340 Sonra bürkençisini çıkardı. Bakındı başını çevirip etrafına, Sözünün âşık oldu yumuşaklığına. O eve şehirdeki bütün kızlar gelmiş, Hiçbiri Gülşahra'nın tırnağı olamaz. Bu odada oyun oynayıp konuştu kız, Maşukunu gariplerin rast getirsin. Bunlar burada konuşadursun, Şimdi prensten bahsedelim biz. Şehzade pencereden baktı, 350 Görür Gülşahra'nın nurlu yüzünü. Gâh kendine gelip, gâh kendinden geçip, Şehzade tanıyamadı kendi kendini. Şehzade şaşırdı akı başından gidip, Göründü ay gibi birden parlayıp. Öteden beri yüzünü görmeden âşıktı, Gördükten sonra güçlkle sabretti. Şehzade, kıızı görüp dertli oldu, Âşıklıktan gönlüne kaygı doldu. Cemaline hayret etti, 360 Aşk eskisinden daha beter oldu.

Oturdu camālına hayrân qalıp, Cüregi ʿāşıklıqdan otday canup. “Awızménen şıyfât bola almaytun, Éken-aw”dép oyladı közin şalıp. Turup şonda kızlar tamaq içti, Birazdan şonı qaytuwğa caqındastı. Cüremiz dép ornunan turğan çaqda, Birtalay şāhzādağa qayğu tüsti. Külçahra kızlarménen qaldı kétüp, 370 Közinen gāyıb boldı carıq-curıq étüp. Āqılı keyde kirip keyde çığıp, Şāhzāda şābır kılar éndi nétüp. Külçahra şāhzādanı köre almadı, Şandalup ʿāşıklıqdan cüre almadı. Kemfirge iyşārattap söz söyledi: - Äy, kemfir, balañ nağup kéle almadı. Ol kemfir aqırındap kélđi candap, Qullıq dep söz söyledi kıznı aldap. - Bir āmāl kéçke barıp üyretem dép, 380 Artıñnan baram, -dédi, - isin añlap. - Äy, ana, kéçke bizge kélgil, dédi, Ĥabārın çabçan kélip bérgil, dédi. Né sebebden şāhzāda körünmedi, Mānisin şurap anıñ bilgil, dédi. Külçahra cürđi şonda qadām basıp,	Cemaline hayret etti, Yüreğı aşktan od gibi yanıp. “Dille vafedilmeyesi mümkün olmayan, İmiş” diye düşündü gözleyip. Kalkıp o zaman kızlar yemek yediler, Birazdan dönmek için yakınına geldiler. Gidiyoruz diye yerinden kalktığı zaman, Şehzadenin gönlü bir hayli kaygılandı. Gülçahra kızlar ile gitti, 370 Birden (şehzadenin) gözünden kayboldu. Gâh kendinden geçip, gâh kendine gelip, Şehzade şimdi nasıl sabredecek? Gülşahra, şehzadeyi göremedi, İhtirastan sendelip yürüyemedi. Kocakarıya işaret edip söz söyler: - Ey, kocakarı, bahsettiğin çocuk niçin gelmedi? O kocakarı aheste aheste yanında yürüyüp geldi, Kullık diye söz söyledi kızı kandırıp. - Akşam varıp bir hile öğreteceğim diye, 380 İşin içyüzünü anlayıp peşinizden varacağım, dedi,. - Ey, ana, akşama bize gel, dedi, Çabuk gelip haberini ver, dedi. Ne sebepten şehzade görünmedi, Onun sebebini sorup öğren, dedi. Gülçahra o zaman gitti yürüyüp,

Barça curut hoş aytustı çuwıldasıp. Külçahranıñ basına kümüs çaçdı, Faqırlar térip catır cábırlasıp. İyzzattap Gülçahranı kélgizedi, 390 Lâyıkla hürmetlerin körgizedi. “Marhabā, sultānımız, hoş keldiñiz”- dép, Köterip arbasına mingizedi. Cönelitdi Külçahranı kuldık aytup, Kızlarğa hoş aytustı ézüw tartıp. Altı kara at parlağan arba(menen), Säwletmen Külçahra kız kıldı qayıp. Altı atınıñ çiliya qamut, cabduğı altun, Asırıp bu şähärden saltanātın. Üyüne Külçahra bargannan şon, 400 Artınan kemfir kıldı kékçe caqın. Qabқаға kemfir şonda kélip turdı, Cariyalar qanıçaға habār bérđi. Qanıçadan rüşşat bolğannan şon, Ayañdap kız qasına kélip kirdi. Külçahra ol kemfirge söyleydi söz, - Körem dégen şähzādanı kélmedi kéz. Kemfir aytdı: -Uyaldı top içinde körinüwge, Bir cawāb köretuğun aytayın téz.	Bütün halk vedalaştı bağırip çağırıp. Gülçahra’nın başına gümüş saçtı, Fakirler topluyor hücum edip. Hürmet edip Gülçahra’yı getirtir. 390 Layıkıyla herkes hürmet eder. “Merhaba, sultanımız, hoş geldiniz” deyip Kaldırıp arabasına bindirirler. Uğurladılar Gülçahra’ya baş eğip, Kızlarla vedalaştı gülümseyip. Altı kara atın çift koşulduğı arabayla, Gösterişle Gülçahra kız geri gitti. Altı atının çiliya³⁸ hamutu, malzemesi altından, Aşırıp bu şehirden gösterişini. Gülşahra evine gittikten sonra, 400 Peşinden kocakarı geldi akşama doğru. Kapıya kocakarı o zaman geldi, Cariyeler han kızına haber verdi. Han kızının izni olduktan sonra, Yavaşça yürüyüp kızın yanına geldi. Gülşahra o kocakarıya söyler söz, - (Beni) görmek isteyen şehzadeyle karşılaşmadım. Kocakarı söyledi: - Utandı kalabalıkta görünmeye, Göreceğin bir şey söyleyeyim tez.

³⁸**çiliya** Bir ucu hamutın kulak bağ kayışına, diğer ucu at arabasına bağlanan kalın kayış.

Ataňa köremiñ dép Һabār salsañ, 410 Çakırtup şāhār Һalkıñ cıyup alsañ. Çakır dép şāhzādanı ziyāfātқа, Anaňa aytup pātšāğa ʿarız kılsañ. Ataňa sén aytқан sözderi déymün, Cıyulsun Һalāyıķnıñ bāri déymün. Şāhzādanı köresiz şonda anıqlap, Kélgen son cası ménen kāri déymün. Bir üyden öziñ turup salğıl közdi, Қарағım, ұғуп алғıl osı sözdi. Öz érkiñçe köresün şonda kélse, 420 Başқа işke cumsama éndi bizdi. Külçahra maқūl kōrdi kemfir sözin, Kōrmekke şāhzādanıñ nūrlı yüzin. Bu cawābnı atama aytayın dép, Çakırtıp anasınıñ aldı özün. Bu sözni bék uқturған dāyasına, Dāyası aytdı kélgen son anasına. - Şāhzādanı körem dép oylay dégen, Çolan bérüp Kāşmiyrniñ қалāsına. Balañız bir ziyāfat bersün, -dédi, 430 Çakırған Һalāyıqlar kélsün, -dédi. Şāhzādanı çakırsun қaldırmasdan, Atam da öz közimen kōrsün, -dédi Bu sözden Һanum şonda maқūl kōrdi,	Babana görmek istiyorum diye haber salarsan, 410 Davet ettirip şehir halkını toplarsan. Şehzade'yi ziyafete davet et deyip, Annen aracılığıyla söyleyip padişahıtan rica edersen. Senin söylediğin sözleri babana diyeceğim, Halkının hepsi toplansın diyeceğim, Şehzadeyi göreceksiniz o zaman açıkça, Geldikten sonra genci yaşlısı diyeceğim. Başka bir odadan kendin durup bak. Gözbebeğim, düşün bu sözü. İstediğin gibi görürsün o zaman gelirse, 420 Başka bir işte kullanma artık bizi. Gülçahra kabul etti kocakarının sözünü, Görmek için şehzadenin nurlu yüzünü. Bu sözleri babama söyleyeyim diye, Çağırttı annesinin kendisini. Bu sözleri iyice anlattı dadısına, Dadısı söyledi geldikten sonra annesine. - Şehzadeyi görmeyi düşünüyor demiş, Şölen verip Keşmir şehrine. Çocuğunuz bir ziyafet versin, dedi. 430 Davet ettiği insanlar gelsin, dedi. Şehzadeyi davet etsin unutmadan, Babam da kendi gözüyle görsün, dedi. Bu sözü karısı o zaman doğru buldu,

Dāyası aytqannan son eşitüp bildi. Ziyāfat ataña aytup kıldıram dép, Kasına pātşānıñ qaytup keldi. Hanum aytdı: - Kulak sal sözge, - dédi, Balañız ʿarız aytdı sizge, -dédi. Bu sözdi caqtırsañız taqsır qanım, 440 Açuw kılıp cürmeñiz bizge, -dédi. Pātşā aytdı: - Çol édi calğuz kızım, Mén nége caqtırmayın onıñ sözın? Kızım aytqan sözine açuw kılıp, Şoqur bolıp kétmey me éki közüm. Hanım aytdı kızınıñ aytqan sözın, - Bir şāhzāda izlep kélgen balañ özin. Pātşāzāda aşkan dép eşitken son, Körsem dép oylaydı éken onıñ cüzın. Sözime méniñ kulak salsañ, -dédi, 450 Çaqırtup şāhzādanı alsañ, -dédi. Balañ rāzı boladı taqsır sizge, Tamāşā bir ziyāfat kılsañ, -dédi. Pātşā mine sözdi qabül aldı, Çaqırtup halāyıkğa habār şaldı. “Bir ziyāfat tamāşā kılamın”, -dép, Dāyārlap türli taʿām hāzırlatdı. Dāyārlap néçe türli altun āyāq, Şarık kıldı dünyeni ayamay-ak. Méhmānhāna sarayğa otursun, dép,	Dadısı söyledikten sonra haberdar oldu. Babana söyleyip ziyafet çektireyim diye, Padişahın yanına geri geldi. Karısı söyledi: - Kulak ver bu sözüme, dedi, Yavrunuz rica ediyor sizden, dedi. Bu sözü beğenirseniz, efendi hanım, 440 Sinirlenmeyiniz bize, dedi. Padişah söyledi: - Odur biricik kızım, Ben niçin beğenmeyeyim onun sözünü? Kızımın söylediği söze öfkelenirsem, Kör oluvermez mi iki gözüm? Karısı söyledi kızının söylediği sözü, - Bir şehzade arayıp geldi çocuğunuzu. Padişahın çocuğu her şeyde üstün diye işittikten sonra, Görmeyi düşünüyormuş onun yüzünü. Sözüme benim kulak verirsen, dedi, 450 Şehzadeyi davet edersen, dedi. Çocuğun razı olur efendi sizden, Bir eğlenceli ziyafet verirsen, dedi. Padişah bu sözü kabul etti, Davet etmek için halka haber saldı. “Bir eğlenceli ziyafet veriyorum”, deyip, Türlü yiyecekler hazırlattı. Hazırlayıp türlü türlü altın kâdehler, Sarf etti servetini esirgemedi. Misafir odasına otursun diye,

460 Kilem, körfe caydırdı sanamay-aq.

Néçe türlü ta°amlar hāzırlatdı,
Oturatun cayların hūb tūzetdi.
Konaqğa bizdikine kélsünler dép,
Çakırtup şāhzādanı hābār étdi.

Çakırup şāhzādanı birew kélđi,
Konaqğa pātšā sizni kélsün, dédi.
Bu hābārni éşitüp bék kuwandı,
Şandalıp ne kılam dép otur édi.

İşine kayğı tolıp °aşıklıkmen,
470 Uyuqtamay, tamaq içmey küni ötken,

Wāzīrmen kéñesüp oturganda,
Çakırup pātšādan hābār yétken.

°Aşıklık kıyun cumus ādāmzātqa,
Uşşaydı içte turğan canğan otqa.
Köñiline °aşık derti tüçken ādām,
Düniyelik qaramaydı saltanātqa.

Umutup düniyenin saltanatın,
Ma°şuqnın köñiline alıp maḥabbatın.
Pātšā çakıradı dégennen son,
480 Buyurdu érlegin dép argumağın.

İşlegen ér-toqumın altunlatup,
Karaytun körgen ādām tañga qalup.
Wāzīrin qasına értüp kéle catır,
Pātšalık tonların carqıldatup.

460 Halı, yorgan serdirdi sayısız.

Türlü türlü yiyecekler hazırlattı,
Oturacağı yerlere iyice çekin düzen verdirdi.
Bize misafirlige gelsinler deyip,
Davet edip şehzadeyi haberdar etti.

Şehzadeyi davet etmeye biri geldi,
Misafirlige sizin için padişah gelsin, dedi.
Bu haberi duyup çok sevindi,
Sendelip ne yapacağım diyordu.

Âşıklık ile içine kayğı dolup,
470 Uyku uyumadan, yemek yemeden gün
geçirdi.

Vezirle sohbet ediyorken,
Davet etmek için padişahdan haber geldi.

Âşıklık meşakkatli bir şey insanoğluna,
Benzer içerdeki yanan oda.
Gönlüne aşk derdi düşen adam,
Bakmaz dünyanın saltanatına.

Unutup dünyanın saltanatını,
Maşuğun düşünüp muhabbetini.
Padişah davet edecek dedikten sonra,
480 Buyurdu eyerle diye argumağını.

Eyer takımını altınla kaplattı.
Bakan adam hayrete düşüp.
Vezirini yanına alıp geliyor,
Padişahlık kürkünü parlatıp.

Casawıllar kırısağan éki çağın, Pâtşalık kiyüp aldı bar carağın. Periyzâtday saltanatmen cetüp kıldı, Sekirtip kele catır argımağın. Osınday saltanatmen cetip keldi, 490 Koltukdap atın ustap túsirdi éndi. Şāhzādaniñ orunun dāyār kılğan, Hürmetlep barça hālık oturgızdı, Lebizi şāhzāda şeker bālday, Yüzin körgeñ ādāmlar ésin tandı. Bāri de hālāyıkniñ hayrān kaldı, Hudāyım caratқан қандай cāndı. Caynap tur éki közi çām-çırāқday, Éki bėti albirap kül yafıraқday. Nāzūk béli buralup üzülüp tur, 500 Tigülgeñ kirfikleri atқан oқday. Şāhzāda cıyulğan son kördi bārin, Köñilinen çığarmaydı āşıқ cārın. Pâtşā, wāzīr ménen āmāndasup, Şuraşıp oturdılar āhwālların. Wāzīrler söylep otur tilin bēzep, Şāhzāda söylemeydi boyın técep. Māciliste söylesip oturganda, Şāhzāda söyleytuğın kıldı kézek. Äwwelī söylesmesden ézüw tarıtdı, 510 Ol sözge bék tiyüşli cawābaytdı. Lebizi şarı altınnıñ buwınday bop,	Askerler çevrelemiş iki yanını, Giydi padişahlık malzemelerini. Periler kadar güzel bir saltanatla geldi, Koşturup geliyor argumağın. Böyle gösterişle geldi, 490 Koltuklayıp atını tutup indirdiler şimdi. Şehzadenin yerini hazırladılar, Bütün halk hürmet gösterip (yerine) oturttu. Şehzadenin sözü şeker bal gibi. Yüzünü gören kimseler kendini kaybetti. Halkın hepsi de şaşırdı, Allah'ım nasıl bir can yaratmış? Parlıyor iki gözü ışıık gibi, İki yanağı kızarıp gül yaprağı gibi, İnce beli kırılıyor, 500 Atılmış ok gibi dikilmiş kirpikleri. Şehzade toplandıktan sonra gördü hepsini, Hatırından çıkarmaz sevgili yârini. Padişah vezir ile selamlaşıp, Sordular birbirlerinin hâl hatırlarını. Vezirler konuşuyor ağızından bal damlayıp, Şehzade konuşmaz sabredip. Mecliste konuştuklarında, Konuşma sırası şehzadeye geldi. Evvela konuşmadan gülümsedi, 510 O soruya pek lüzumlu cevap verdi. Sözü sarı altının buğusu gibi,

Êşitken âdamlardı tañırkatdı. Tıñladı aytқан sözін cānnıñ bāri, “Bārāk Alla”,désedi cas mén kāri. Āqıl, körki, ıılımı aşqan qoy dép, Bularnıñ şāhzāda bop intizāri. Hayrān boldı qız izlep kélgenine, Tamāça étdihūbcawāb bilgenine. Söz söylemey äwwelī küledi dép, 520 Gülçahra min tağadı külgenine. Külçahra aytdı: - Äwwelī küldi, - déydi, Cawābnı “bārāk Alla” bildi, - déydi. Āqmaqlarğa uşşaydı bu minezi, Nésene aralap cür éldi, - déydi. Mén munday āqılsıznıñ teñi émesmün, Bilemün bu külkinin cön émesin. Birtalay mén bayğusnı äwīre qılğan, Maқтаған kemfir āhmaq némenesin. Qalayça teñ bolamun mén mundayğa, 530 Uşşaydı körkemdigi tuwğan ayğa. Āqılsız ıılım obāl ādāmzātқа, Äwwelī āqıl kerek carlı-bayğa. “İlimge, pātşalıqğa āqıl kerek, “İlimge, āhiretke bolar térek. “Āqılsız ādām - haywān” dégen söz bar, Kişiye lāyıq émes bolmay zérek.	İşiden kimseleri hayret ettirdi. Dinledi söyledigi sözü herkes, “Maşallah”, derler genci yaşlısı. Akılda, güzelliğe, ilimde üstün (biri) deyip, Bunların şehzadeye oldu intizarı. Şaşırdı kız arayıp gelmesine, Temaşa etti doğru cevabı bilmesine. Söz söylemeden evvela tebessüm ediyor, diye, 520 Gülşahra (şehzadenin) tebessüm etmesini tenkit eder. Gülçahra söyledi: - Evvela tebessüm etti, der, Cevabı “maşallah” bildi, der. Ahmaklara benzer bu mizacı, Nesine dolaşiyor halk arasında, der. Ben böyle bir akılsızın layığı değilim, Biliyorum bu tebessümün yersiz olduğunu. Ben bir hayli zavallıyı avare ettim, Övdü ahmak kocakarı nesini. Nasıl layık olurum ben böylesine, 530 Benziyor güzelliği doğan aya. Akılsız ilim vebaldir insanoğluna, Evvela akıl lazım fakir ile zengine. İlime, padişahlığa akıl lazım, (Akıl) İlme ve ahirete olur gölge. “Akılsız kimse, hayvandır”, diye söz var, Kişiye layık değildir olmadan zeki.

Külçahra munı eytüp tamām aytdı, Çol yerde məcilis tarķap ķaytup kėtdi. Şāhzāda öz ornına bargannan son, 540 Çıdamay �aşıklıķdan ķaygı ķėkti. Oturdı wāzīrine āķıl salıp, Közinen yaş ağızıp ķaygılanıp. Bir ķişi pātşāğa tabıñız d�p, Kemfirden s�z suraydı �aķırıp alıp. - �y, kemfir, ķarap turmız sizge, - d�di, Bul i�iñ ayt�ı c�n�n bizge, - d�di. Kemfir aytdı wāzīrge oña�alap, - K�ñili G�l�h�ranıñ �zge, - d�di. Şāhzādadan caw�b sordı cıyılğan k�p, 550 K�lgeni �ol w�ķıtta bolmadı �p. K�l�h�ra sonıñ ���n �aķtırmadı, Başında s�z s�ylemey k�ledı d�p. Şāhzāda ġar�b boldı osı casda, �i�i yiber pātşāğa �aķıldastı. Anu�lap pātşāğa �aw�ı ciber, �A�ıl cok sizge aytatun munan ba�ka. �oy �ıl�ızğan �aķırdı w�z�r baydı, �aldırmay ba�dan-ayak aytdı caydı. - �aw�ı bolıp p�t��adan caw�b �fer, 560Bilesiz biz aytpay-a� o�ındaydı? Ol baydı ciberdi da ķaytıp k�ldi, Bu s�z�n şāhzāda�a aytıp k�ldi. Bir s�zdi m�n aytsam, �y, şāhzāda,	G�l�h�ra bunu s�yleyip s�z�n� tamamladı, Orada meclis da�ılıp geri gitti. �ehzade kendi memleketine vardıktan sonra, 540 Dayanamayıp �şıklıktan kaygı �ekti. Vezirine akıl dani�tı, G�z�nden ya� akıtıp kaygılanarak. Padi�aha gitmesi i�in bir �i�i bulunuz diye, Kocakarı ile konu�mak ister �a�ırıp. - Ey, kocakarı, bakıyoruz size, dedi. Bu i�in aslını s�ylesene bize, dedi. Kocakarı s�yledi vezire ayrı tutup, G�l�h�ra'nın g�nl� ba�ka, dedi. �ehzadeden cevap bekledi toplanan halk, 550�ehzadenin g�lmesi o vakitte uygun de�ildi. G�l�h�ra onun i�in be�enmedi, Ba�langı�ta konu�madan g�ler, diye. �ehzade garip oldu bu ya�ta, �i�i g�nder padi�aha diye akıl dani�tı. A�ık�a padi�aha bir el�i g�nder, Akıl yok size s�yleyecek bundan ba�ka. �oy yaptırdı davet etti vezir zengini, Her �eyi ba�tan sona s�yledi durumu. - El�i olup padi�ahtan cevap getir. 560 Biliyor musunuz biz s�ylemeden b�ylesini? O zengini g�nderdi ve d�n�p geldi, Bu s�z� �ehzadeye s�yleyip geldi. Bir s�z ben s�ylersem, ey, �ehzade,

°Ayıb kılup cürmeñiz mağan dédi. Şābır kıl, āy, šāhzāda, aytқан sözge, Hudāyım āqıl bérgeñ öziñizge. Osı kızğa °āşık bop zār cılaysız, Héc şuluw körmep be édiñ munan özge. Şāhzāda munı éşitip oylaydı oydı, 570Oylamağan dānēme héc qoymaydı. “Murādımça coq éken aw kızdān cawāb, Munday sözdi aytқанı” dép oyladı. - Äy, wāzīr, suradıñız munday sözdi, Külçahra caqturmap ba, dédi bizdi. Hudāyım mağan nāşib kılar ma éken, Düniyede körmedim munday kızdı. Wāzīrim, āqıldasar cān coldasım, Hor boldı-aw bu kız üçün °aziyz basım. İçimdi örtep baradı °āşıklıq, - dép, 580“Ah” urup šāhzāda tökti casın. Cibergen bay pātšāğa bardı cétüp, Üyüne kirip bardı ta°ızım étüp. - Taqşır-aw qahar kıлма kélgenime, °Arızğa kélip édim köñilim kétüp. - °Arız ayta kélseñiz bizge, - dédi. Kulak salıp turayın sözge, - dédi. Kabul kılıp °arzımdı tıñlasañız, Bir pātšāzāda ciberdi sizge, - dédi. Äy, taqşır, maqūl körseñiz sözimizdi,	Kınamayınız şimdi bizi. Sabret, ey, şehzade söylenen söze, Allah’ım akıl vermiş kendinize. Bu kıza âşık olup ağlıyorsunuz, Hiç güzel görmemiş miydin bundan başka. Şehzade bunu işitip düşünür, 570 Düşünmediği bir şey kalmadı. “Muradıma göre kızdān cevap gelmedi, Böyle sözü söyledi” diye düşündü. - Ey, vezir, sordunuz böyle bir sözü, Gülçahra beğenmemiş mi bizi, dedi. Allah’ım bana nasip eder mi ki, Ömrümde görmedim böyle (güzel) bir kıızı. Vezirim, akıl danıştığım can yoldaşım, Zavallı oldu bu kız için kıymetli başım. Âşıklık bağrımı yakar, deyip, 580 Ah çekip şehzade döktü gözyaşını. Gönderdiği zengin padişaha gitti, Evine tazim edip girdi. - Efendi geldiğime hiddetlenme, Sizden rica etmeye geldim - Bize arz etmeye geldiyseniz, dedi, Kulak vereyim söze, dedi. Kabul edip arzımı dinlerseniz, Beni bir padişahın çocuğu gönderdi size, dedi. Ey, efendi, doğru bulursanız sözümüzü,

590 °Ayıbka buyurmasañ özimizdi. Bağdādñıñ pātşasınıñ uğı éken, Şuratdı Külçahra kıznıñızdı. Ākılı, körki, artıq talay cānñan, Héç ādām artıq bolmas, sirā, mundan. Öziñ de körıp édiñ, taqşır, anı, Osı édi kélgen işim köñilge alğan. Pātşā aytdı: - Bu bolsa kélgen işiñ, Mén de lāyık körıp ém onıñ tüşin. Külçahradan rūḥşat şuratayın, 600 Bileyin kıznıñnıñ da köñil ḥuşın. Mén şurayın kıznıñnıñ köñilin bilip, Qoşulsun yaḥşı körse oynap-külüp. Şuratıp cawābıñdı ap qoyayın, Cawābın éşitip kėt érten kélip. Maḳūl dép bargan kişi qaytup kėtđi, Pātşā Külçahrağa ḥabar étđi. - Bir kişi cawçı kélđi şāhzādadın, Né dersiz, şāhzādağa bérsem, - dépti. Qızı aytdı: - Äy, ata, aytma munı, 610 Mäciliste oturganda kördüm anı. Söz söylemey küledi āḥmaqlarça, Āḥmaḳğa bar dégenniñ kélmes cöni. Pātşā uğı bolsa da zérek émes, Bilemün qorıqbaytuḡun cürek émes.	590 Ayıplamazsanız bizi. Bağdat padişahının oğluymuş, İstetti Gülçahra kızınıızı. Aklı, güzelliği üstün birçok kimseden, Hiç kimse üstün olmaz, asla, bundan. Kendin de görmüştün efendi onu, Buydu gelme sebebim niyet ettiğim. Padişah söyledi: - Buysa gelmekteki maksadın, Ben de layık görmüştüm onun suretini. Gülçahra’dan izin isteteyim, 600 Öğreneyim kızımın da gönül olup olmadığını. Ben sorayım kızımın gönlünün olup olmadığını öğrenip, Beğendiyse güle oynaya evlensin. Sordurup cevap alayım, Yarın gelip cevabını işit. Gelen kişi, peki deyip dönüp gitti, Padişah Gülşahra’ya bildirdi. - Bir kişi elçi geldi şehzadeden, Ne dersiniz, şehzadeye verirsem, dedi. Kızı söyledi: - Ey, baba, söyleme bunu, 610 Meclisteyken gördüm onu. Söz söylemeden gülüyor ahmaklar gibi, Ahmağa var demenin yeri değil. Padişahın oğlu olmasına rağmen zeki değil, Bilirim ki cesaretli bir kimse değil.

Sözden burun küledi hatundarça, Bizlerge onday aḥmaḵ kerek émes. Atası buğan cawāb ayta almadı, Pātšā, kızınıñ sözün qaytarmadı. “Äy, balam, öziñ bilgil”, - dédi dağı, 620 Böten sözdi aytuwğa bata almadı. Kéçegi bay pātšāğa kélđi şonda Pātšāğa kélip sälem bérđi şonda. - Şāhzādanıñ cawābı né boldı? - dép, Ädepmen taʼzım étüp turdı şonda. Pātšā aytdı kızınıñ aytқан sözün, - Mén de lāyıḵ körüp ém onı özüm. Kızım rāzı bolmasa āmāl coḵ dép, Şargaytdı şāhzādanıñ nūrlı yüzün. Bu sözni eşitip barğan bay qaytıp kélđi, 630 Wāzırge oñaçalap ḥabār bérđi. Külçahraniñ aytқанın bayān qılup, Şāhzādanı caḳtırmās éndi, dédi. Şonda wāzır munı eşitip boldı ḥayrān, Cılawda éki közi boldı geriyān. Şāhzāda qaytup şabır qıladı dép, Qaygurup talay isti köñilge alğan. Qaygurup wāzır şonda oylaydı köp, Qalay dép şāhzādağa aytamın, dép. Éştürmesem bolmaydı tağı munı, 640 Éştürsem diywāna bop kétedi, dép.	Konuşmadan önce güler kadınlar gibi, Bizlere onun gibi bir aḥmak lazım değıl. Babası, buna cevap veremedi, Padişah, kızının sözüne karşı çıkmadı. “Ey yavrum, sen bilirsin” dedi dahi, 620 Başka söz söylemeye cüret edemedi. Düñkü zengin, padişaha geldi o zaman, Padişaha gelip selam verdi o zaman. - Han kızının cevabı ne oldu? deyip, Edeple tazim etti o zaman. Padişah söyledi kızını sözünü, - Ben kendim de layık görmüşüm onu. Kızım razı olmazsa imkânsız deyip, Sararttı şehzadenin nurlu yüzünü. Bu sözü işiten zengin dönüp geldi, 630 Vezire öylece haber verdi. Gülşahra’nin söylediğini söyleyip, Şehzade’yi beğenmemiş, dedi. O zaman vezir bunu işitip şaşırdı, Ağlayıp iki gözü oldu gıryan. Şehzade nasıl sabredecek deyip, Üzölüp birçok şeyi dikkate aldı. Üzölüp vezir o zaman düşünür çok, Şehzadeye nasıl söylerim, diye. Bildirmesem olmaz yine bunu, 640 Bildirirsem divaneye döner, diye.

Munı oylap şāhzādağa kēldi yakın, Wāzīr oylap kayğurar coldas ākın. - Mén bir cawāb aytayın, āy, şāhzāda, Ėşitüp şābır kılup çıdap baqqın. Bu caqğa müsāfır bop çıkdık sayaq, Tāñrim bāktı bērgen son ayamay-aq. Mén bir baynı pātşāğa ciberip ém, Aytayın mén sııımdı başdan-ayaq. Şāhzāda tıñlap otur kulaq salup, 650 Maşūknıñ maħabbatın kōñiline alıp. “Sizni kız caqtırmaptı” dégen çaqda, Şāhzāda ési kētüp qaldı talıp. Kōterip bir wāqda aldı basın, Ağızıp ĥasiretmēnen kōzden casın. - Ĥudāyım salğannan son bu kayğuga, Ĥor boldı bu safarda aziyz basım. Kōñilim aşıklıqdan boldı muñlı, Kōzime cas, kōkiregime kayğu tōldı. Tirilik dūniye mağan boldı zındān, 660 Bir ılāc bolır ma éken buğan éndi? Dūniyeden ōmirim ötdi kayğulanıp, Baramun bu cawābқа ĥafālanup. Şāhzādaniñ hasiretin eşitken şon, Wāzīrlar cılap otur kulaq şalup. Şāhzāda bu kayğudan boldı déritdi, Aş içmey, uyku kōrmey kūni ötdi. Héç ılāc bu şāhārde bolmağan son,	Bunu düşünüp şehzadeye yaklaştı, Vezir düşünüp üzülr yoldaş akın. Ben bir cevap vereyim, ey, şehzade, İşidip sabredip dayan. Seyyah olup bu tarafa seyahate çıktık, Tanrım baht verdikten sonra çok. Ben bir zengini padişaha göndermişim, Söyleyeyim ben olup biteni baştan sona. Şehzade dinliyor kulak verip, 650 Maşukun muhabbetini gönlüne alıp. “Kız sizi beğenmemiş” dediği zaman, Şehzadenin aklı başından gidip bayıldı. Kaldırdı bir anda başını, Akıtıp üzüntü ile gözlerinden yaşı. - Allah’ım bu kaygıyı yazdıktan sonra, Zavallı oldu bu yolculukta kıymetli başım. Âşıklıktan gönlüm mahzun oldu, Gözüme yaş, gönlüme kaygı doldu. Hayatdayken dünya bana oldu zindan, 660 Bunun bir çaresi var mıymış şimdi? Hayatta ömrüm geçti kaygılanıp, Gidiyorum bu cevaba üzülüp. Şehzadenin üzüntüsünü işittikten sonra, Vezirler ağlıyor kulak verip. Şehzade bu kaygıdan oldu dertli, Yemek yemedi, uyku uyumadan gün geçirdi. Bu şehirde hiç çare olmadıktan sonra,

Awruw bop öz éline qaytup kédı. Cılasıp řāhār hālkı cılap qaldı, 670 Bolmadı řāhzādağa kıznıñ meyili. Öz curtına řāhzāda qaytup kédı, Ötküzüp éki arada birer cıldı. Bir küni kıız uyıqtadı altun tāhda, řāhzāda öz éline bargan çaqda. Tüşinde řāhzādanı kördi bu kıız, Aralap cürgen éken bāğ-çarbakta. Çarbakta aqğan bulak, çıqğan ağaç, Köründi şuw tübinde hār türlü taş. Yemiş köp ağaşında ālwān-ālwān, 680 Körgenson hayrān bolıp boladı mās. Kör mégen ol çarbakta işleri köp, Birewine umtuldı tatayın dép. Altun tahtıda řāhzāda catır éken, Oylaydı qasına birge catayın, dép. Külçahra kéle catur qadām basıp, Ziyneti řāhzādaniñ haddenden asup. Hariyr körfe camılup catır éken, Qaradı Külçahra bétün aşup. Bétün açup qasına turdı barıp, 690 Nūr yüzi bāğ-çārbākda qılğan carıq. Bu kıızğa iltifāt kıp qaramaydı, Külçahra turdı şonda hayrān qalıp. řāhzāda aytdı: - Äy, āhmaq, nége keldiñ,	Hasta olup kendi yurduna dönüp gitti. Bağırıp çağırıp şehir halkı ağladı, 670 Olmadı şehzadeye kıznın meyili. Şehzade yurduna döndü, Geçirip iki arada birer yılı. Bir gün kıız uyudu altın kerevette, Şehzade kendi memleketine gittiği zaman. Rüyasında şehzadeyi gördü bu kıız, Dolaşıyormuş bağ-bahçede. Çarbakta akan bulak, bitmiş ağaç, Göründü suyun dibinde envai türde ağaç. Ağacında çeşit çeşit yemiş çok. 680 Gördükten sonra şaşırdı. Görmemiş o çarbakta işleri çok, Birisine yeltendi tadayım diye. Altın kerevette şehzade yatıyormuş, Düşünür yanında birlikte yatayım, diye. Gülçahra geliyor yürüyüp, Gösterişi şehzadenin haddinden fazla İpek yorgan örtünüp yatıyormuş, Baktı Gülşahra yüzünü açıp. Yüzünü açıp yanına yaklaştı. 690 Parlak yüzü bağı aydınlattı, Bu kıza önem verip bakmaz. Gülşahra o zaman şaştı. Şehzade söyledi: - Ey, ahmak, niye geldin,

Meniñ āhmaklığımdı қайдан bildiñ? Bu cerge қаңғıp келдиñ né cumusқа, Алп кет şadāқāsın tamām éldiñ. Dédi de körfe ménen captı bétin, Äy, āhmaq, sağan bitsün meniñ dértim. Āhiretke barganda söylesermiz, 700 Oşunday küyge şaldı “āşık otıñ. Külçahra munı körüp oyanadı, “Bu tüşim қалай түş?” деп oyğa aladı. İçine “āşık otı feydā bolıp, Birewge munı aytuwğa uyaladı. Oyanıp uyқusınan közin açtı, “Āşık ot feydā bolıp tökti castı. Éndi élge aytқанça öleyin деп, Ölmege baylap turdı “aziyz bastı. Héçkimge söylemedi néçe күndey, 710 Aç içmey, uyқу көrmey күздüz-tündey. “Āhmaklıқmen caratmay ciberüpmün, Tabılmas mağan cigit sirā munday”. Oturdı қayғıméнен birnéче күн, Қараңғı zındān boldı күн ménen түн. Түн ortası bolғанда tura келди, Artınan onı izlep кетeyin mén. Munı oylap қарuw-caraқ kiyip aldı, Қорcingа altun күмүс, azıқ şaldı. Éркеkniñ porumınча kiyüm kiyüp,	Benim ahmak olduğumu nereden bildin? Buraya başıboş geldin ne iş için, Алп git sadakasını bütün halkın. Dedi ve yorgan ile örttü yüzünü, Ey, ahmak, sende peyda olsun benim derdim. Ahirete varınca konuşacağız, 700 Böyle bir hâle düşürdü aşk ateşin, Gülşahra bunu görüp uyanır, “Bu rüyam nasıl bir rüya?” diye düşünür. Gönlünde aşk ateşi peyda olup, Birisine bunu söylemeye utanır. Uyanıp uykusundan, gözünü açtı, Gönlünde aşk odu peyda olup döktü gözyaşı. Şimdi halka söylemektense öleyim diye, (Bu yolda) ölüme koydu kıymetli başı. Hiçkimseye anlatmadı günlerce. 710 Yemek yemeyip, uyku uyumayıp gece gündüz, “Ahmaklık edip beğenmeyip yollamıştım, Asla bulunmaz bana bunun gibi bir yiğit”. Oturdu kaygıyla birkaç gün. Karanlık zindan oldu gece gündüz. Gece yarısı olunca ayağa kalktı. Onu arayıp peşinden gideyim ben. Bunu düşünüp silahlarını kuşandı. Heybesine altın, gümüş ve azık koydu. Erkek biçiminde giyim giyip,

Éritdep bir cüyrik at minüp aldı. Cöneldi tün içinde “iyä, Hudäylap”, 720 Bélüne altun kāmār, kılıç baylap. Şähärde héçbir ādam bilmey qaldı, Kayğı-dérit kéle catur qoymay aydap. Külçahra col üstünde cürsün munda, Aytayın şāhzādanı anda-şanda. Kasında coldasmen āmān-ésen, Awruw bop şähärine bardı şonda. Aldınan qarşı çıqdı ata-anası, 730 Ata-anasın körgeñ son ağıp cası. Şāhzāda awruwın körgennen şon, Kayğurup cılap turdı kari cası. Bargan son éli-curtı āmāndastı, Kayğurup ata-anası zār cılastı. Néçe türli täbiybler äpkélse de, Héçbirewi bir dāwā kıla almadı. Bir küni nāşarlıqdan talıp kétdi, Éndi ési kirmedi qayta aylanup. Bir kün catıp ökbesine şoqbay qaldı, 740 Öldi dép çuwıladı oybay salıp. Çol wāqda küder üzüp captı bétün, Cıgıulup köterelmey əşıq otun. Öldi dép şähär halkı köp cıladı, Tarıtdırıp ata-anaga hasiretün.	Eyerleyip bir yüğrük ata bindi. Yola koyuldu gece yarısı “Ya, Allah” deyip, 720 Beline altın kemer, kılıç bağlayıp. Şehirde hiçbir kimse tanımadı, Kaygı ve dert sürüp getiriyor bırakmadan. Gülşahra yolda yürüsün bu arada. Bahsedeyim şehzadeden zaman zaman. Yanındaki sağ salım yol arkadaşıyla, Hasta olup şehrine vardı o zaman. Önünden karşı çıktı anne babası, 730 Anne babasını gördükten sonra gözünün akıp yaşı. Şehzade’nin derdini gördükten sonra, Üzülüp ağladı genci yaşlısı. Gittikten sonra halkı hâl hatırını sordu. Üzülüp anne babası ağladılar. Çeşitli tabipleri getirse de, Hiçbirisi iyi edemedi. Günlerden bir gün zayıflıktan bitkin düştü, Şimdi kendine gelemedi bir daha dönüp. Bir gün yatıp nabzı atmaz oldu, 740 Öldi diye bağırdı çağırdılar. O vakitte ümitlerini kesip örttüler yüzünü, Yıkılıp kaldıramayıp aşk ateşini. Öldi diye şehir halkı çok ağladı, Anne babasını kahredip.

Cıladı tamām curtı oybay şalıp, Bilmedi né kıların barça hālık. Balası dünyeden kétkennen şon, Ata-anası kayğımen qaldı talıp. Cıladı birew anda, birew munda, 750 Köçedi ādamlar cūr anda-şanda. Şāhārniñ bāri birdey kayğılanıp, Cılamağan ādām çok tiri cānda. Şāhārge çol wāqıtta kız kēp kirdi, Birewge cılap cūrden sālem bērdi. - Bu şāhārde né hābār bar? - dēp ēdi, Ol ādām söylemesden cūre bērdi. Ékinçi coluğadı bir ādāmğa, Cılap cūrden ādāmğa qaldı tañğa. Ol ādāmnan suradı tağı barıp, 760 - Cılağan né bolğan, - dēp, - barça cānga. - Aytayın bu şāhārniñ cılağanın, Köl kılop közniñ casın bulağanın. Bar ēdi pātşāmızdñ calğuz uğı, Bilmesin şāhzādaniñ ne bolğanın? Kāşmirge pātşā kızın izlep bardı, Kızına āşıklıqdan ıntızārdı. Munday bala tuwmaydı ādāmzātđan, Ol kızı caqtırmağan fiyılı tardı. Awıruw bop āşıklıqđan qayıp kēldi, 770 Keselin bu şāhārniñ bāri bildi.	Ağladı bütün halkı feryad edip, Bilmedi ne yapacağını bütün halk. Çocuğu dünyadan göçtükten sonra, Anne babası kayğıyla bayıldı. Ağladı birisi orada, diğeri burada, 750 Sokağı dolaşır adamlar zaman zaman. Şehir halkı hepsi birden üzülop, Ağlamayan kimse yok beşeriyette. O zaman kız gelip şehre girdi, Ağlayan bir kimseye selam verdi. - Bu şehirde ne var ne yok? demişti, O adam konuşmadan gitti. İkinci defa rastladı bir adama, Ağlayan insanlara şaşırdı, O adama sordu bir daha varıp, 760 - Herkes, neden ağlıyor deyip. - Söyleyeyim bu şehrin (niçin) ağladığını, Gözyaşlarının sel gibi aktığını. Vardı padişahımızın biricik oğlu, Bilmezsin şehzadeye ne olduğunu? Han kızı arayıp Keşmir'e aramaya gitti, Kızına âşık olduğundan bekledi. Böyle bir çocuk doğmaz insanoğlundan, O kızı beğenmeyen kıskançtı. Âşıklıktan hasta olup dönüp geldi, 770 Hastalığını bu şehrin hepsi öğrendi.

Ƙanƙa dāwā ƙılsa da oñalmasdan, Ol bala bŭgŭn tŭnde ofāt boldı. Cıladı šāhār hālkı sonıñ ŭçŭn, Kŭyŭp tur meniñ dağı içim tışım. Mén aytup šāhzādanı bitire almay, Bitmegen héç bende onday péçin. Éşitdi munıñ sözın ƙulak salıp, Né dérin bilmey turdı hayrān ƙalıp. Éndi ƙaytıp tiri bop cŭremin dép, 780 Kŭlçahra atdan tŭsip ƙaldı talup. Ol kişi munı aytıp cŭrip kétdi, Éşitdi Kŭlçahra munday kébdi. Bir kŭn bir tŭn tamām curt cılap-cılap, Pātšā tañ atƙan son āmir étdi. Pātšā ƙaƙırup aldı curtnıñ bārin, Ƙoyıñlar, ƙaytıp kélmes cılawlarıñ. Cuwdırıp, canāzalap kömdiredi, Oƙusup barça hālk namāzların. Sağana ƙıldı körin altunlatıp, 790 Tört kişi baƙturuwğa hazırlatıp. Cılasıp tŭn bolğança oturdı da, Halāyık tŭn bolğan šon kétdi ƙaytıp. Ƙız oylaydı bir cérde catayın, dép, Bul cérde šābır ƙılıp bayƙayın, dép. Kŭzetçiler uyuktaƙ ƙalğan ƙaƙta, Bir körŭp šāhzādanı ƙaytayın, dép.	Ne kadar şıfa verilse de fayda etmeyip, O ocuk bu gece vefat etti. Ağladı şehir halkı onun için, Yanıyor benim dahi içim dışım. Ben şehzadeyi söyleyip bitiremem, Güzellikte onun dengi yoktu. Kulak verip bunun sözünü işitti, Şaşırıp ne diyeceğini bilemedi. Artık nasıl yaşarım diye, 780 Gülşahra bayılıp atından düştü. O kişi bunu söyleyip gitti, İşitdi Gülşahra böyle bir sözü. Bir gün bir gece bütün halk ağlayınca, Padişah tan attıktan sonra emretti. Padişah davet etti halkın hepsini, Ağlamayın, ağlamalarınız geri getirmez. Yıkayıp cenazesini kaldırıp gömdürür, Bütün halk kılıp cenaze namazlarını. Sanduka yaptı kabrini altınla bezetip, 790 Dört kişi baktırmak için hazırlatıp. Gece olana dek ağladılar ve Halk gece olduktan sonra gitti dönüp. Kız düşünür bir yerde yatayım diye, Burada sabredip bakayım diye. Bekçilerin uyuduğu zamanda, Şehzadeyi bir defa görüp döneyim diye.

Munı oylap bir cérge barıp catdı, Kayğı-dért burunğıdan boldı katdı. Tün ortası bolğanda kélip körse, 800 Küzetçi bări birdey uyuktap kıaptı. Kümbezge bardı şonda kádām basıp, Kırgeli sağanaga éçik açıp. Küzetçiler oyanıp dabısımen, Ustadı uğrı éken dép cábırlasıp. Bayladı urıp-şoğup uğrı éken dép, Zālımñıñ kör añduğan biri éken dép. Süyretip zındānçıga alıp kélđi, Altunun urlağalı cür éken, dép. Zındānga urup-urup şaldı baylap, 810 Küzetçiler kuwandı “iyä, Hüdāylap”. Coluğup bir hasiretten bir hasiretke, Külçahra né bolam dép catır oylap. Pātşāga tañ atқан son ħabar bérđi, Şonda pātşā çağırdı wāzīrlerđi. Alıp kél dép ciberđi casawıllar, Moynuna arқан tağıp alıp cürđi. Pātşāga casawıllar alıp kélđi, Köñili ġarīb cānnan qalıp kélđi. Açuwlanıp wāzīrge āqıldastı, 820 Né cazā kılamın dép buğan éndi. Wāzīrler arқан tağıp alıp cürđi, Şāhardı kırum ilip aylandırdı.	Bunu düşünüp bir yere yattı, Kayğı ve derdi eskisinden çoktu. Gece yarısı olduğunda gelip görürse, 800 Bekçiler hep birden uyuyakalmış. Kümbete vardı o zaman yürüyüp, Türbeye girmek için kapıyı açıp. Sesiyle uyanıp bekçiler, Yakaladılar hırsızmış diye karmakarışık konuşup. Hırsızmış deyip dayaktan geçirip bağladılar. Kabir takip eden zalimin biriymiş deyip. Sürükleyip zindancıya getirdiler. Altınını çalmak için dolaşıyormuş deyip. Bağlayıp döve döve zindana attilar. 810 Bekçiler sevindi Allah’a şükredip. Karşılaşıp bir acıdan başka bir acıya, Gülçahra ne olacağım diye düşünüyor. Tan attıktan sonra padişaha haber verdiler, Padişah o zaman çağırdı vezirleri. Getirin diye muhafızlar gönderdi, Boynuna urgan geçirip alıp gittiler. Muhafızlar padişaha getirdiler, Garip canından usanıp geldi. Sinirlenip vezire danıştı, 820 Buna şimdi ne ceza vereyim diye. Vezirler urgan bağlayıp alıp gitti, Urgan takip şehri dolandırdı.

Şāhzādānı alğalı cür éken dép, Ayğaylap tamām curutқа bilindirdi. Bir wāḳda curutnı cıyup astı darğa, Cazāsı urlıḳ kılğan fıylı tarğa. - Süyegi kuwrağança tursun, - dédi, Césün, - dép, - étin munıñ kuzgun-ḳarğa. Dārğa Külçahranı koydı asıp, 830 Barça curt ey āhmaḳ dé çuwıldasıp. Moynuna arḳan tağıp baylap koydı, Bulḳunup tuwlap turdı cāntalasıp. Barça curut biraz (turup) kėtüp ḳaldı, Ḳasına küzetçiḡe birew ḳaldı. Bir ölüknı küzetip né ḳılam dép, Bir cerge awlaḳ barıp catıp ḳaldı. Külçahra baylawlı tur ağaçında, Düşmānnıñ ḳalıp bayḡus tabasında. Ol şāhārde bir ülken köl bar édi, 840 Dār ḳurğan oçal kölnıñ caḡasında. Tünde koy cuwsatadı él içinde, Kündüz koydı cayadı çol içinde. Él catḳan şon koyların aydap kélip, Ol kölden şuwḡaradı tün içinde. Bir koyçı şuwḡarḡalı koyın aydap, Ol kölge caḳın kélđi “iyä, Hudāylap”. Ḳoyçı kęp dār ağaşқа ḳarap tursa, Bir kişi başında tur koyğan baylap.	Şehzadeyi almak için dolaşıyormuş diye, Bağıp bütün halkı haberdar etti. Bir anda halkı toplayıp astılar dara, Suçu hırsızlık yapmış kötü niyetli için. - Kemiği kuruyuncaya dek dursun, dedi, Yesin, diye bunun etini kuzgun karga. Gülşahra'yı dara astılar. 830 Bütün halk ey ahmak diye bağırıp. Boynuna urgan takıp dara bağladılar, Sallanıp, sinirlenip şaşırdı. Bütün halk biraz bekleyip gitti. Yanında bekçilerden biri kaldı. Bir ölüye bekçilik edip ne yapayım diye, Uzak bir yere gidip yattı. Gülşahra bağlıdır ağacında, Düşmanın kalıp zavallı başında. O şehirde bir büyük göl vardı, 840 Dar kurulmuş bu gölün kıyısında. Gece vakti koyun dinlendirir memleket içinde, Gündüz koyun güder çöl içinde. Halk yattıktan sonra koyunları sürüp gelip, O gölde suvarır gece yarısı. Bir çoban suvarmak için koyunu güdüp, O göle yaklaştı “ya Allah” deyip. Çoban gelip daraḡacına bakarsa, Aḡacın başında bir kişi var bağlanmış.

Ol koyçı kélip turdı asına éndi, 850 Aaşa süyep turdı basın éndi. Ol aa kıymıldaydı dir-dir étüp, Ol dāra oyan kışı asıp éndi. oyınıñ aldı onda zāresi uçup, Bir nārse kéle me dép kölden tūsüp. Osı ādām ékenin bilgennen son, Tūsürdi baylap oyan cibin cécép. Ol bayus cerge tūsip talıp catdı, Hār céri ala-cansar kıymıldaptı. Awzına uw uyadı alıp kélip, 860 uw içip onda ésin cıyıp aptı. Ésin cıyıp köterip aldı basın, Elin sıyfap aızdı közdıñ casın. - Né kılgan cān édiñ? - dép söz suraydı, Ölümnen utardıñ dép zamāndasım. udānıñ udiretine boldı ayrān, alāyık séni dāra asıp oyan. Bu cérde söz söylesip bolmas dédi, oyımen bu āhārde oydı cayan. oyımen oydı aydasıp kétdi onda, 870 oyı barıp örüsine cétđi onda. Awlap barıp bir cerge oturan son, - Beyarām, cayıñdı ayt, - dépti onda. Külahra sırın aytdı badan kéken, cāıklık otimēnen küyüp bıken.	O oban geldi yanına o zaman, 850 Aaca yasladı baını o zaman. O aa sallanır titreyip, O dara kışı asmıtı o zaman. oban o zaman ok korktu, Bir ey mi geliyor diye gölden. Bu adam olduunu anladıktan sonra, İndirdi balanmı ipini cözüp. O zavallı yere düşüp bayıldı, Her yeri zar zor kımıldadı. oban su getirip azına doker, 860 Su içip o zaman kendine geldi. Kendine gelip kaldırdı baını. Elini okayıp akıttı gözyaını. - Kimsin deyip konumak ister, Ölümnden kurtardın akranım diye. Allah'ın kudretine aırdı, Halk, seni dara asmı. Burada konuamam, dedi, Bu ehirde koyun güden obanım. oban ile koyunları önüne katıp gittiler o zaman, 870 oban varıp otlaa ulatı o zaman. Uzak gidip bir yere oturduktan sonra, - Zavallım, ahvalini anlat, dedi o zaman. Gülahra baından geen vakayı anlattı, Ak ateiyle yanıp tututuunu.

Özüme men menmenlikmen özüm kılup, Āhırında ġarīb bop otķa tüçken. Ƙoyçı éşitdi bu kıznıñ aytķan sözün, - Bir beyçera ġarībmen ménim özüm. Maġan daġı tiymesin séniñ bāleñ, 880 Awlaķ két ménen éndi séniñ öziñ. Ékewi āmāndasıp ayırıladı, Ol koyçı Külçahraġa kayırıladı. Külçahraġa körsetdi awlaķ coldı, Ƙız bayġus colġa tüsüp zār cıladı. Ƙoyçınıñ aytķanımen cüre bérdi, Tañ ata bir şāhärge taġı kire bérdi. Bir bāleden ķutulup zorġa bayġus, Çarçap kélip bir cérge taġı kirdi. Beyçarā demi ķurup şarşap ķaptı, 890 Démin alıp catķan son uyuktap ķaptı. Oyanıp sāske wāķıtı bolġan çaķda, Turġan son töġerekke közin saptı. Ƙarasa, birew catır kewdesimen, Bası coķ, özi catır tāsısimen. Cüreynin dép turġanda colġa ķaray, Cügürdi küzetçiler körüsimen. Kéldi da küzetçiler ustap aldı, Bālege ķutulmasdan taġı ķaldı. “Kéçegi uğrını bugün ustadıķ” dép, 900 Aldına pātşānıñ alıp bardı.	Ben kendini beġenmişlikle ettiġimi bulup, Sonunda ġarip olup ıstırap çektiġini. Çoban işitti bu kıznın sözünü, - Bir biçare ġaribim benim kendim. Bana da uğursuzluk getirirsin, 880 Yaklaşma bana şimdi senin kendin. İkisi vedalaşıp ayrılır, O çoban Gülşahra’ya döner. Gülşahra’ya gösterdi uzak yolu, Bedbaht kız yola düşüp ağlar. Çobanın söylemesiyle gitti, Tan atarken bir şehre yine girdi. Bir beladan zar zor kurtulup zavallı, Yorgun gelip bir yere yine girdi. Biçare bitkin düşüp yorulmuş. 890 Dinlenip yattıktan sonra uyuyakalmış. Kuşluk vakti olduġu zaman uyanıp, Kalktıktan sonra etrafına baktı. Bakarsa, birisi yatıyor gövdesiyle, Başı yok, kendisi yatıyor vücuduyla. Gideyim diye kalktığında yola doğru, Koştı bekçiler görür görmez. Geldi ve bekçiler yakaladı, Kurtulamadan yine başı belaya girdi. “Dünkü hırsızı bugün yakaladık” diye, 900 Huzuruna padişahın götürdüler.

Éşitken halāyıklar keldi cétüp, - Keldiñ be bugün tağı kέçe kέtüp. Öltürmey qoyadı dέp hέç oylama, Wāzīr uğılun kέtip éñ şahiyd étüp. Urup-urup ayak qolın baylap aldı, Alayın dέp keldiñ be bugün tağı. Wāzīrniñ balasın sén öltürdiñ, - dέp, Zındānga süyrep kέlip saldı tağı. Ol cérge burun uğır kέlgen éken, 910 Wāzīr uğıl uğırdan ölgen éken. Bugün tağı keler dέp oy oylasıp, Añdutup küzetçiler qoyğan éken. Biykүнäh, bāygūs kızdı aldı ustap, Zındānga küzetçiler kέtdi tastap. Meymenlikden osınday �azāb k�rdi, H�r i�ke c�rgen �ken H�d�y bastap. W�z�rge qarawılçılar k�ldi, d�ydi, Uğırdan k�lip hab�r b�rdi, d�ydi. - Uğılungıznı �lt�rgen k�cegi uğır, 920 Bayladu� n� b�resin �ndi d�ydi. Algalı k�lgen �ken kiy�mlerin, H�r t�rl� kerek-cara� buyumların. Zındānga ol uğırnı salıp k�ldik, Biz aldık �altasınan tıyındarın. W�z�r bildi bularnıñ aytkan s�zin, Cas kılgan �ayğı m�nen �ki k�zin. �z�m b�kt�p qoyayın �a�ıp k�ter,	Duyan insanlar geldi, - D�n gidip bugün bir daha mı geldin? �ld�rmeden bırakır diye hi� d���nme, Vezirin oğılunu gitmi�tin �hit edip. Vura vura elini ayağını bağladılar, Hırsızlık yapmaya mı geldi bugün yine, Vezirin oğılunu sen �ld�rd�n, deyip S�r�kleyip yine zindana attılar. Oraya daha �nce bir hırsız gelmi��, 910 Vezirin oğılunu �ld�rm��. Bug�n yine geleceğini d���n�p, Vezir, g�zletip bek�iler koym��. G�nahsız, talihsiz kıızı yakaladılar, Bek�iler zindana atıverdi. Kendini beğenmi�likten b�yle azap �ekti, Her �eyi g�steren Allah. Vezirin yanına n�bet�iler geldi, der, Gelip hırsızdan haber verdi, der. - Oğılunuzu �ld�ren d�nk� hırsız, 920 Bağladık ne vereceksin �imdi, der. Almak i�in gelmi�ti giyimlerini, Her t�rl� gerekli ��yalarını. O hırsızı zindana atıp geldik, Biz aldık kesesinden paralarını. Vezir �ğrendi bunların s�ylediği s�z�, Kaygı ile iki g�z�n� ya�arttı. Kendim kapatayım �a�ıp gider,

Mağan äpkép bériñler onıñ özün. Wäzırge baygūs kıznı äpkép bérđi, 930 Kélgen son wäzır onı közi kördi. Kól ayağın tas baylap alıp kélip, Bérđi de küzetçiler cüre bérđi. Burunnan kılğan éken témir üydi, Wäzır baygūs uğıl üçün caman küydi. Témir üyge kirgizüp Külçahranı, Kulpusın ésiginiñ salıp qoydı. Ésikke kılup salıp tas békitdi, Kilitin wäzır özi alıp kétđi. “Balamızın óltürgen kuw ugrın, 940 Ustadıq” dép hatunga bayān étđi. Hatunı balası üçün cılap édi, Ağızup köziniñ casın bulap édi. “Sağan da körseteyin” dédi wäzır, Bayunan köreyin dép şurap édi. Ékewi kélip sonda qadām basup, Körsetdi hatunına ésik aşıp. Hatun körse, bir şuluw cigit éken, Qalğanday beynetménen köñili casıp. Hatun oylar: - Bar ma éken künäsi dép, 950 Mén sékildi birewdiñ balası dép. Munı óltürgenmen tirilmes ménim uğılm, Cılawdı-aw méndey bolup anası dép. Óltürüp baygūsın né kılam dér,	Bana getiriniz onun kendisini. Vezire bedbaht kızı getirdiler, 930 Getirdikten sonra vezir onu gördü. El ayağına taş gibi bağlayıp getirip, Teslim etti ve bekçiler gitti. Eskiden yaptırmıştı (bu) zindanı, Vezir bedbaht oğlu için çok üzüldü. Zindana girdirip Gülşahra’yı, Kapısına kilit vurdu. Kapısına kilit vurup taş gibi kapattı, Anahtarını vezirin kendisi alıp gitti. “Çocuğumuzu öldüren yalancı hırsız, 940 Yakaladık” diye sultana söyledi. Karısı çocuğu için ağlamıştı, Gözyaşlarına boğulmuştu. “Sana da göstereyim” dedi vezir, Göreyim diye kocasından rica etmişti. İkisi o zaman yürüyüp gelip, Gösterdi karısına kapıyı açıp. Kadın bakarsa bir güzel yığitmiş, İstirapla dertlenmiş gibi. Kadın düşünür: - Var mıymış suçu diye, 950 Benim gibi birisinin çocuğu diye. Bunu öldürmekle dirilmez benim oğlum, Ağlar benim gibi olup anası diye. Öldürüp bedbahtı ne yapayım der,

Bu ölgen men héç toymas şūm kara cér. Munı éndi öltürmey kıya bérsem, Ölöp qalğan balama şawāb tiyer. Munı oylap baymen qayıp kétdi, Ésigin burunğıday tas békitdi. Tün bolıp wāzır uyuktap qalğan çaqda, 960 Kilitün urlap alıp cétüp képti. Ĥatun kélse küzetçi uyuktap qalğan, Ésik açup ol ĥatun cetip bargan. Cételep tün içinde alıp çığıp, Kilitün burunğıday qayıp salgān. Cételep bir bölmege kéldi alıp, Şırtınan béktüp qoydı kélip salıp. Kilitin ornuna qoydı dağı, Tösegine catadı qayıp barıp. Tañ atқан son pātşāğa wāzır bardı, 970 Maʿlūm kıldı öziniñ körgenlerdi. “Né kılğan cürek cutқан cān édi” dép, Pātşā eşitken son ĥayrān qaldı. Ākıldastı dārğa asalık dép, Āhmaqnıñ cahiyl köñilin basalık dép. Casawıllar ciberdi alıp kél dép, Öltürüp dārğa asıp tastalık dép. Qaradı casawıllar kiltin aşıp, Pātşā buyurğan son asıp-sasıp. Ésik açşa ol üyde dānēme yok,	Bunun ölmesiyle hiç doymaz merhametsiz kara toprak. Bunu şimdi öldürmeyip sağ koyarsam, Ölmüş çocuğuma sevabı dokunur. Bunu düşünüp kocası ile geri gitti, Kapısını önceki gibi taş gibi kapattı. Gece olup vezir uyuyakaldığı zaman, 960 Anahtarını aşırıp hemen geldi. Kadın gelince bekçi uyuyakalmış, Kapıyı açıp o kadın Gülşahra’nın yanına geldi. Gece yarısı elinden tutup zindandan çıkarıp, Anahtarını önceki gibi geri koydu. Gülşahra’nın elinden tutup bir odaya getirdi, Dışından kapattı gelip. Anahtarını yerine koydu da, Yatağına yatar geri dönüp. Tan attıktan sonra vezir, padişaha gitti, 970 Bildirdi kendisinin gördüklerini. “Nasıl yürek yemiş bir insanmış” diye, Padişah işittikten sonra şaşırdı. Fikir alışverişinde bulundular dara asalım diye, Cahil ahmağı teselli edelim deyip. Muhafızlar gönderdi getirin diye, Öldürüp dara asıverelim diye. Baktı askerler kilidini açıp, Padişah buyurduktan sonra acele edip. Kapıyı açarsa o zindanda hiç kimse yok,

980 Bul üyde koyğan kişi kêtken kaçıp. Pâtşâ(dan) kélgen cigit kaytıp bargan, Ol üyge koyğan cigit kêtüp qalğan. Çıkğanı héç yerinen bilünmeydi, Ésigi qalubında qulup salğan. - Äy, taqşır, cumsağan şon munan barduq, Zındänniñ barıp açıp qulpun aldık. Ol üydiñ qalubında bári bütün, Bile almay qayda ékenin hayrân qaldık. Pâtşâ eşitken son boldı hayrân, 990 Qarasın bul şähärni cıyılğan cān. “Cın ba éken, ādam ba éken, perī me éken, Bul üyden qalayınça kêtip qalğan?” Uğrını izlep-izlep taba almadı, Kêtkenin qayda kaçıp bile almadı. Taba almay bular munda tura tursun, Külçahra şābır, āylā kıla almadı. Külçahra catdı şonda birnéçe kün, Qarañgu zındān bolıp künménen tün. Körkeydi künnen künge tāwīr bolup, 1000 Ol hatun yaqşı kılıp kütkennen son. Turadı awıq-awıq taām bérıp, Külçahra oturadı qasın kérıp. Qaçkan, quwğan méhnatdan qutılğan son, Oñaldı burunğıday oñgi kirip.	980Bu zindana koyduğı kişi gitmiş kaçıp. Padişahdan gelen yiğit geri dönmüş, O zindana koyduğı yiğit gitmiş. Nereden kaçtığı bilinmiyor, Kapısı başlangıçtaki gibi kilitliydi. - Ey, efendi, iş buyurduktan sonra buradan gittik, Varıp zindanın kilidini açıp aldık. O zindan başlangıçtaki gibi bütün hepsi, Nerede olduğunu öğrenemeyip hayret ettik. Padişah işittikten sonra şaşırđı, 990 Arasın bu şehri toplanan canlar. “Cin miymiş, insan mıymış, peri miymiş, Bu hapisten nasıl kaçmış?” Hırsız arayıp bulamadılar, Nereye kaçtığını öğrenemediler. Bulamayıp bunlar burada bekleyedursun, Gülçahra sabredip çare bulamadı. Gülçahra o zaman yattı birkaç gün, Karanlık zindan olup gece ile gündüz, Günden güne iyileşip canlandı, 1000 O kadın iyice baktıktan sonra. Tekrar tekrar yemek verir, Gülşahra kaşını çatdı. Kaçan, kovalayan mihnetten kurtulduktan sonra, Düzeldi önceki gibi rengi gelip.

Bir küni Külçahra oy oyladı, Oylamağan dānēme hēc qoymadı. “Menmenlikden osınday küyge tüstim, Bul ʿazāb özime az göy, - dēp oyladı. Bir künde catuw çıkdım altun tāqda, 1010 Şan kişi hızmēt kılup hār tarafda. Menmenlikden ʿAzāzīl şaytān bolğan, Āwweli özime az göy bul ʿazābda. Ayrılıp saltanātdan boldım faqır, Munan da yaḥşı mağan ölüm āḥır. Boyuma tiri cāndı teñgermewçi ém, Bir-birlep ol kēsirim kéle çatır. Oylamay āḥiretni boldım menmen, Cıyulğan hızmētimde birtalay cān. Bolamun āḥiretde āldā qanday, 1020 Künāhımdı kéçer me éken Qadīr Menān?”. Burunğı işlerinen tāwbe kıldı, Şāhzāda éske tüçüp bügüldü éndi. Şıgınuḡ bir Hudāyğa zār cılaydı, Burunğı saltanātdan tünüldi éndi. Calınuḡ tāwbe kıldı bir Hudāyğa, Burunğı caman isi tūsüp oyğa: - Köre almay şāhzādanı ārmānda öldüm, Tirilüp kéler me éken, wā, dāryığa.	Günün birinde Gülşahra düşündü, Düşünmediği hiçbir şey kalmadı. “Kendini beğenmişlikten bu hāle düştüm, Bu azap kendime az, diye düşündü. Bir gün yattım altın tahtta. 1010 Sayısız kişi hizmet edip her tarafta. Kendini beğenmişlikten Azazil şeytan olmuş, Bu azap da evvela kendime az. Ayrılıp saltanattan oldum fakir, Bundan daha yeğ bana ölüm sonunda. Kendime kimseyi layık görmezdim. Birer birer o muzırlıḡımın zararı dokunuyor. Ahiret azabından korkmadan oldum kendini beğenmiş, Hizmetimde bulunan bir hayli insan. Ahirette nasıl olacağım, 1020 Günahımı affeder mi ki Kadir Mennan. ” Önceki yaptıklarına tövbe etti, Şehzade hatırlayıp Sığınuḡ bir Allah’a yalvarır, Önceki saltanatından ayrıldı şimdi. Yalvarıp tövbe etti bir Allah’a, Evvelki kötü davranışı gelip aklına: - Göremeden şehzadeyi arzuma ulaşamadan öldüm, Dirilip gelir miymiş, ah, yazık!

Külçahra kaygı-déritdi bolıp cattı,
1030 °Āşıklık köñiline alıp maḥabbatdı.
Ḥudāyğa köp münācat tāwbe kılıp,
Kiçkine tınıçlık alıp uyuytap kétđi.

Uykuda bir tüş körüp oyanadı,
Bu tüşüm kalay tüş dép kuwanadı.
Méḥnatdan qutulasın dépti birew,
Ol tüsin özine aytup cuwanadı.

Şādlanıp oturganda ḥatun kélđi,
Şıyfātın burunğıdan artıǵ kördi.
°Aqlı keyde kirip keyde cıǵıp,
1040 Yüzine Külçahranıñ qarap turdı.

Ol ḥatun şonda körüp boldı °aşık,
Köñili °aşıklıqdan şuwday tasıp.
Dünyede munday körkem bolar ma dép,
Oturdı şābır kılıp köñilin basıp.

Āşılı yüzün körüp boldı kübti,
Burunğı uğrılıǵı oydan kétđi.
Şābır-qarār kılıwğa ḥāli kélmey,
- Dünyede sizden körükli bar ma? dépti.

Bék artıq körünedi körkiñ séniñ,
1050 Maǵan éndi bayān kıl āsıl tégiñ.
Yüziñni bugün körüp °aşık boldum,
Köñlüm ḥayrān boldı éndi méniñ.

Ḥudāyım °aşık kıldı saǵan méni,
Özime bilünbey tur sözdiñ cöni.

Gülşahra dertli oldu,
1030 Aşk muhabbetini gönlüne alıp.
Allah’a defalarca yakarıp ve tövbe edip,
Azıcık dinlenip uyuyuverdi.

Uykusunda bir rüya görüp uyanır,
Bu rüyam nasıl bir rüya diye sevinir.
Mihnetten kurtulacaksın demiş birisi,
O rüyasını kendisine söyleyip avunur.

Neşelendiğinde vezirin karısı geldi,
Sıfatını eskisinden daha iyi gördü.
Aklı gāh girip gāh çıkıp,
1040 Yüzüne Gülşahra’nın bakadurdu.

O kadın o zaman görüp oldu âşık,
Gönlü âşıklıktan çok sevinip.
Dünyada bunun kadar güzel var mı deyip,
Sabretti kendi kendini teselli edip.

Doğrusu yüzünü görüp oldu rahatsız,
Evvelki hırsızlığı aklından çıktı.
Sabretmeye gücü yetmeyip,
Dünyada sizden yakışıklı var mı? dedi.

Görünür güzelliğın pek üstün senin.
1050 Bana şimdi anlat aslını neslini.
Bugün yüzünü görüp âşık oldum.
Gönlüm şaşkın oldu şimdi benim.

Allah’ım âşık etti sana beni,
Bana bilinmemekte sözün hakikati.

Méniñ de tilegim bér zāmāndasım, Ölümnen kútqarayın éndi séni. Qalmadı köñilimde şābır-şarār, Kesibim çok sizden başqa köñilime alar. Hafādan kūtularsız ey ırāğım, 1060 Oynasañ meniñ ménen éndi birer. Qız aytdı: - Maqūl kördim bu söziñdi, Körgen son selāmātlı aq yüziñdi. Bir az kün rūḥşat bér éndi mağan, Qıwātlı qıp küteyin mén özimni. Néçe kün meḥnat körüp cürdim kaçıp, Qayğı-ḥasiret köñilimni cürgen basıp. Bir az kün tārbiyelep kütmeyiñçe, Sizge ḥızmet kıla alman mawqıñ basıp. Maşūqım, né aytasız mına sözge, 1070 °Ayıb kılmay maqūl dé sözimizge. Bir az kün āwḳātlanıp algannan son, Yaḥşı bop qosulayın öziñizge. Bu sözdı ḥatun sonda maqūl kördi, Ol kızdı tārbiyelep bağa bérđi. Néçe ālwān ṭaāmlar ḥazır étüp, Ol ḥatun wazīr çokda kütüp cürđi. Bir küni wazīr kéldi pātşādan kéç, Çarşap kélip uyukṭap catdı tınıç. Ol ḥatun uyukṭağan son tura kéldi, 1080 Ḥatunniñ né qılğanın bilmedi héç.	Benim de muradı mı ver, akranım, Ölümnden kurtarayım şimdi seni, Gönlümde kalmadı sabır, İşim gücüm yok sizden başka Tasadan kurtulacaksınız, ey, ışığım, 1060 Oynasan benim ile şimdi az. Kız söyledi: - Kabul ediyorum bu sözünü, Gördükten sonra sağ salım ak yüzünü. Birkaç günlüğüne izin ver şimdi bana, Kuvvetlendirip bakayım ben kendime. Günlerce mihnet çekip kaçtım, Gönlümü üzüntü kapladı. Birkaç gün terbiye edip bakmayınca, Size hizmet edemem tatmin olup. Maşukum, ne dersiniz bu söze, 1070 Ayıplamadan kabul ediniz sözümüzü. Birkaç gün toparlandıktan sonra, Düzelip katılayım size. Bu sözü kadın o zaman uygun gördü, O kız terbiye edip baktı. Çok çeşitli yiyecekler hazırlatıp, O kadın vezir yokken baktı. Bir gün vezir padişahıtan geç geldi, Yorgun gelip rahatça uyudu. O kadın vezir uyuduktan sonra yerinden kalktı, 1080 O kadının ne yaptığını anlamadı hiç.

atına K�lahranı�n k�ldi cet�p, Oyun-k�lki, tam�c� �m�d �t�p. Kirip barsa, K�lahra oyaw otur, T�z k�lgin d�gendey-a colun k�t�p. K�rge�n son K�lahranı caw�b �tken, - Uyuk�tamay oturasız n� sebebden? K��nili�mi �a�ı�k otı t��kenn�n son, ar�bi�n �iy�� �iy�r�t �m�d �tken. Kız aytadı: - �r�tedi �a��ı�n s�ni�n, 1090 H�siretli �ol sebebden k��nili�m m�ni�n. K�zime �ol sebebli uyku kirmes, Tı�ı�lı�ı bolma�an son ar�b t�nni�n. Bul s�zdi atun ���tip boladı ��d, ılma��a �m�d �t�p �ay��-���ret. u�a�la�ıp oyna�ıp otırdılar, Birewi �rkekdey bop ılıp �u�bat. �kewi otur �di alcınla�up, Oyandı w�z�r �onda k�zin a�up. atunun co�taydı asında�ı, 1100 K�lme�en son aradı asup-sasıp. aradı w�z�r turup �yni�n i�in, �andalup ayr�n bolup atunı ���n. B�lmelerin aradı aldırmasdan, S�ylesken ���tedi bul dabusun. S�ylesken dawı�n ���tip t��lap turdı, �yine w�z�r �onda ayta c�rdi. olına ılı� alıp b�lin buwıp,	G�lahra'nın yanına hemen geldi, E�lence umut edip. Girerse, G�lahra uyanık, Tez gel demi� gibi yolunu bekleyip. G�rd�kten sonra G�lahra'yı konu�tu: - Uyumuyorsunuz ne sebepten? A�� ate�i ba�rımı deldikten sonra, Garibin e�lence umut etmi�. Kız s�yler: - Yakar a��ın senin, 1090 Hasretlidir o sebepten g�nl�m benim. O sebepten g�z�me uyku girmez. Huzuru olmadıktan sonra garip bedenin. Bu s�z� kad�n i�itip �ad olur, E�lenmeyi umut edip. Birbirlerine sarılıp oyna�tılar, Birisi erkek gibi olup a�� yapıp. �kisi �akala�ıyordu, O zaman vezir g�z�n� a�ıp uyandı. Yanındaki karı�nı yoklar, 1100 Gelmedikten sonra �a�akalıp baktı. Vezir kalkıp evin i�ine g�z attı, Sendelip, �a�ırıp hanımı i�in. Odalarının hepsine g�z attı, Konu�an i�itir bu sesini. Konu�an sesi i�itip dinledi, Odasına vezir o zaman tekrar gitti. Eline kılı� alıp gayrete gelip,

Üstine ékewiniñ kélip kirdi. Hatunın kılıç ménen salıp kaldı, 1110 Hatunı bir salganda ölip kaldı. Külçahrage umtuldı çabayın dép, Külçahra şonda börkin culıp aldı. Émçegin körsetdi kiyümin çéçüp, “Mén kızmun” dép calındı cānnañ çoçıp. - Hatunıñdı öltürdiñ béker, - dédi, Günāhım bolsa öltürgin basım késip. Wāzīr şonda bul iske boldı hayrān, Cüregi hatunı üçün bolıp oyrān. Külçahradan şuraydı: - Kim ékeñ dép, 1120 Bul céрге kélmeñçidi héç tiri cān Şonda sırn söyledi basdan kéçken, ‘Āşıklıq otiménen küyüp piçken. - Atım meniñ Külçahra, şāhzādamun, Hudānıñ kudiretimen munda tüşken. Bu sözni wāzīr şonda eşitip bildi, déydi, - Hudānıñ kudireti boldı, déydi. Mağan éndi hatun bol, äy, çırāgım, Séni äpkép Hudāy Ta‘ālā bérđi, déydi. - Äy, taqşır, maqūl, - dédi, - aytқан söziñ, 1130 Bul işni oylap édüm meniñ de özüm. Sizden mén kaçamun ba böten caqğa, Hudāy aydap kélgen son benim kézim.	İkisinin odasına doğru gelip girdi. Kılıç ile karısına vurdu, 1110 Bir vuruşla karısı ölüverdi. Gülçahra’ya yeltendi keseyim diye, Gülşahra o zaman börkünü çıkardı. Göğsünü gösterdi giyimi sıyırap, “Ben kızım” diye yalvardı hayatından endişelenip. - Karını öldürdün boşuna, dedi. Suçum varsa öldür başımı kesip. Vezir o zaman bu işe şaşırđı, Yüreği karısı için olup viran. Gülçahra’ya kim olduğunu sorar, 1120 Buraya gelmezdi hiç kimse. O zaman başından geçen sırrı anlattı, Aşk ateşiyle yanıp kavrulan. - Adım benim Gülşahra, ben han kızıyım, Buraya Allah’ın kudretiyle geldim. Bu sözü vezir o zaman işitti, der, - Allah’ın kudreti oldu, der. Şimdi benim karım ol, ey, ışıgım, Seni Allahuteala alıp getirdi, der. - Ey, efendi, kabul ediyorum teklifinizi, 1130 Bu işi düşünmüştüm ben de. Ben sizden başkasına mı kaçacağım, Allah nasip edip sonra beni karşılaştırdıktan.

Ėkewi maḵūldasıp aytadı söz, Hudāyum keltirdi dép bu kızdı kéz. Köp bildirmesden ol ḥatunun, Äri-béri çapçañdatıp kömedi téz. Kosuldu wāzīr ménen niykāḥ kılup, Şuḥbat kılmaḵ tiledi yaqın kélip. Cayım kélmey cür édi bu künde dép, 1140 Ėarīb calunadı “tura tur” dép. - Päklenip tüzeleyin azıraḵ kün, Hızmetiñde turamun kün ménen tün. Mén sizden kaçamın ba böten caḵḡa, Hudāyum nāşib kılup ḵosḵanan son. “Maḵūl” dép wāzīr şonda rūḥşat bérđi, Hızmetin érge lāyık kılup cürđi. Burunḡı ḥatunumnan artıḵ ḵoy dép, Ḵuwanıp wāzīr bayḡus külimdeydi. Bir küni wāzīr uyıḡtar çarşap kélip, 1150 Pāşādan kéç ḵaytuḡtı cumus bolup. Külçahra tün içinde tura kélđi, Ḵolına ḵılıç aldı çabçan kélip. Yüsifbék Hoca Yazḡan Ḵiyşsa Külçahra. Wāzīrniñ ḵılıç ménen késti basın, Ah urup ḵayḡı ménen tökti casın. Astına bir arḡumaḵ minüp aldı, Salıp ap altun-kümüs gawhar tasın. Ėarīb kıız tün içinde cürüp kétđi,	İkisi anlaşıp söyler söz, Allah’ım bu kıızı karşıma çıkardı. Halka bildirmeden o karısını, Biraz acele edip gömer tez. Evlendi vezir ile nikāḥlanıp, Vezir sevişmek istedi Gülşahra’ya yanaşıp. Halim yok bugün, deyip, 1140 “Biraz mühlet ver” diye, garip yalvarır. - Paklanıp iyileşeyim birkaç gün. Hizmetinde bulunurum gece gündüz. Ben sizden başkasına mı kaçacaḡım, Allah’ım nasip edip evlendirdikten sonra. “Peki” deyip vezir o zaman izin verdi, Kocaya layık hizmet etti. Önceki karımdan daha iyi deyip, Sevinip zavallı vezir gülümser. Bir gün vezir uyur yorgun gelip, 1150 Padişahdan geç dönmüş iş olup. Gülşahra gece yarısı kalktı, Eline ḵılıç aldı hemen gelip, Yüsifbek Hoca’nın Yazdıḡı Kıssa Gülşahra. Vezirin ḵılıç ile kesti başını, Ah çekip kayḡı ile döktü gözyaşını. Bir arḡumaḡın üstüne bindi, Yükleyip altın, gümüş, gevheri. Garip kıız gece yarısı gitti,

Wāzīrge hatunimen ācal cétđi. Colında ‘āşıklıķnıñ ġarīb bolıp, 1160 Tañ atķan son Baġdādķa kélip cétđi. Külşahra kélip kirdi bu şāhāрге, Atın koydı awlaķķa bir bāterke. Atın tastap Külşahra cayaw kélđi, Dū‘ā kılġan kiři bop ķabirlerge. Āwwelī tısdan turup dū‘ā kıldı, Kümbezge ésik açup kirip kélđi. Kefenin bétindegi açup tastap, Yüzine şāhzādaniñ ķarap turdı. Köredi şāhzādaniñ nūrlı yüzin, 1170 Çıkardı ġasiretli, zārlı sözün. “Şāhzāda ġalıñ ķanday?” dégen éken, Çol waķda carıķ étkizüp açtı közin. Külşahra töġüp turġan közdiñ casın, Ölümge naġup ķiysun zāmāndasın. Қasında Külçahrani körgennen son, “İyā, Alla”, dép köterip aldı basın. Қaradı can-caġına közin salıp, Oturdı, kördi körüp ġayrān қalıп. “Yāfirmay, bu némene?” dégen çaķda, 1180 Külşahra cöneledi köterip alıp. Külşahra arķasına arķalaydı, Süyesip қumārları tarķamaydı. Arķalap şāhzādani kéle catır, Külşahra cügürgenmen çarçamaydı.	Veziri ile karısı öldü. Āşıklıķın yolunda zavallı olup, 1160 Tan attıktan sonra Baġdat’a ulaştı. Gülşahra gelip girdi bu şehre, Atını bıraktı uzaġa bir daireye. Atını bırakıp Gülşahra yürüyüp geldi, Dua eden kişi olup kabirlere. Önce dışarıdan kalkıp dua etti, Kapıyı açıп kümbete girip geldi. Yüzündeki kefenini açıп, Yüzüne şehzadenin baktı. Görür şehzadenin nurlu yüzünü, 1170 Çıkardı hasret dolu üzüntülü sözünü. “Şehzade halin nasıl?” demişti, O vakitte (şehzade) birden açtı gözünü. Gülşahra döktü gözyaşını, Nasıl kıysın akranına. Gülçahra’yı yanında gördükten sonra, “Ya, Allah” deyip kaldırdı başını. Bakındı etrafına gözünü dikip, Kabri görüp hayret etti. “Ah pirim, bu ne hal?” dediġi zaman, 1180 Gülşahra yönelir kalkıp. Gülşahra sırtına alır, Birbirine yanaşıп hevesi bitmez. Şehzadeyi sırtında taşıyıp gelir, Gülşahra koşmasına rağmen yorulmaz,

Kéledi bäter üyge cügüre basıp, Üyge kélip oturdı könilin basıp. Awlaq üyge ékewi kélgennen son, Ékewi körüsedı kuçaqlasıp. Qaraydı şahzādağa közin salıp, 1190 Şahzāda bés kün catdı talıp qalıp. Birin-biri körgenge şükir kıldı, Bir-biriniñ yüzinden püse alıp. Gülşahra sırın aytdı basdan kéçken, ‘Aşıklıknıñ şärbatın toya içken. Başında menmenlikmen gāfil qalıp, Āhırında siz üçün otqa tüçken. - Cawābnı caramaytun bérdim, - dédi, Soñıgnnan garīb bolup érdim, - dédi. Baştağı menmenlikniñ sazāyısınan, 1200 ‘Azābnı Hudāy şalgan, kördim, - dédi. Kaşmıyden āwıre bolıp élge qaytdıñ, On bés kün ‘āşıklıqmen ölip catdıñ. Hudāyğa mıñ şükirlik, ālhamduwlla, Qaygınıñ mén de bir ay dāmin tatdım. Kélip édim yüziñni köreyin dép, Bir cawāb tiri bolsañ béreyin dép. Tiri bolmay çınuñmen ölgen bolsañ, Mén dağı soñıñızdan öleyin dép. Dū‘ā mén münācat kıp yüziñni aştım, 1210 Közüm casın üstüñe şuwday çaştım.	Dairelerine koşarak gelir, Eve gelip yüreğini rahatlattı. Issız bir eve ikisi geldikten sonra, İkisi selamlaşır kucaklaşıp. Bakar şehzadeye gözünü dikip, 1190 Şehzade beş gün yattı baygın. Birbirini gördüklerine şükrettiler, Birbirinin yüzünden buse alıp. Gülşahra söyledi başından geçen hadiseyi, Aşkın şerbetini doyasıya içtiğini. Başında kendini beğenmişlikle gafillik yapıp, Nihayetinde sizin için ıstırap çektiğini. Hoşa gitmeyen cevap verdim, dedi, Garip olup peşinden geldim, dedi. Baştaki kendini beğenmişliğin cezasıyla, 1200 Azabı Allah başa vermiş, gördüm, dedi. Keşmir’den rahatsız olup memleketine döndün, On beş gün içinde aşıklık derdiyle öldün. Allah’a binlerce şükür, elhamdülillah, Ben de bir ay acı çektim. Gelmiştim yüzünü göreyim diye, Yaşıyorsan bir cevap vereyim diye. Yaşamıyorsan hakikaten ölmüşsen, Ben de ardınızdan öleyim diye. Dua edip Allah’a yakarıp yüzünü açtım, 1210 Gözyaşımı üstüne su gibi akıttım,

Çinuñmen öldiñ be dép cılağanda, Çol wāқта biysmiylla деп көziñni aştıñ. Aytқан son çāhzāda éşitip bildi hālın, Éndi kördi maʿşūknıñhüb camālın. Hudāyğa mıñ şükirlik, tawbe kılup, “Ah” деп édi awzınan çıktı calın. Körgen son ʿāşık cārın köñili bitdi, Köp körüp ʿāşıklıqmen қayғы déritdi. Awzınan kızıl calın çıkğannan son, 1220 Awruwı şāhzādaniñ sonda kétđi. Cazıldı keselinen tawır bolup, Maʿşūknıñ waşfın körip köñili tınup. Kız ākesin kılayın bir az kéñes, Ékewi catatursun oynap-külüp. Bir kün otur édi altun tākda, Wazīrlер mācilis kılup hār tarāfdā. Bir pātşā cibergen bir casawıl, Haт alıp cétüp kélđi çol wāқda. Aytuptı yazğan hatta saltanātın, 1230 Bilmeymez kim ékenin özi atın. “Niykāh kılmaq - sünnāt деп şariyʿatda, Kızınız bolsun, dépti bizge hatun”. Munı aytup oturganda bir kız kélđi, Ağızğan közdiñ casın kılup séldi. - Bilmeymiz Gülşahraniñ қайда ékenin, Ayırılduқ bugün түnde gāyıp boldı.	Sahiden öldün mü diye ağılarken, O anda bismillah deyip gözünü açtın. Söyledikten sonra şehzade öğrendi halini, Şimdi gördü maşukunun hoş cemalini. Allah’a binlerce şükreyleyip, tövbe edip, “Ah” çekmişti ağzından çıktı yalın. Gördükten sonra sevgilisini memnun oldu, Defalarca görüp âşıklık ile kaygı derdi. Ağzından kızıl kıvılcım çıktıktan sonra, 1220 Hastalığı şehzadenin o zaman bitti. İyileşti hastalığı düzelip, Maşuğun vasfını görüp için rahat edip. Birazcık kız babası hakkında konuşayım, İkisi yatadursun güle oynaya. Günlerden bir gün oturuyordu altın tahtta, Vezirler toplantı yapıp her tarafta. Bir padişah göndermiş bir asker, Mektup alıp geldi o vakitte. Söylemiş yazdığı mektupta saltanatını, 1230 Bilmiyorum kim olduğunu kendi adını. “Şeriatta nikâhlanmak sünnettir, diye Kızınız olsun bizim kadınıımız” demiş. Bunu söylediğinde bir kız geldi, Gözyaşını göl olup akıtmış. - Bilmiyoruz Gülşahra’nın nerede olduğunu, Ayrıldık bu gece kayboldu.

Sarāynıñ bārin qarap taba almaduq, Körinüp alıs cerge bara almaduq. Sizge habār bērgeli munda keldim, 1240 Ayırılup Gülşahradan alañdaduq. Pātšā eşitdi bu sözni kulaq salıp, Bu sözge barça halıq hayrān qalıp. “Gülşahra gāyıp boldı” degen çaqda, Cıgıluq altun tākdan qaldı talıp. Wāzırler süyey bērdi kēlip basın, Ağızğan bāri şuwlap közniñ casın. Dārigirler tēz turğuzdı daruw qılup, Tāqıtına oturğuzdı pātšāsın. Pātšā esin cıyup nāla boldı, 1250 Ağızıp közniñ casın jāla boldı. Cağasın dal-dal kıldı, küyip canıp, Üstinde kiygen kiyüm ādā boldı. Candırdı cüreginde hasiret otın, Éndi qayıp körem dep élniñ bétin. Tamām curutqa cār şalıp izdetedi, Qaradı qanqa ādāmlar éli-curtın. Cār şaldı kızın şurap tamām curutqa, Ciberdi qanqa kişi çahār tarāfqa. Ata-anası zār cılap balası üçün, 1260 Habār şaldı kız izlep hār tarāfqa. Köp izlep Gülçahranı taba almadı, Qayda kētüp qalğanın bile almadı. Cılawmen küni-tüni ata-anası,	Sarayın her yerine bakıp bulamadık, Gözden kaybolmayıp uzak yere gidemedik. Size haber vermeye buraya geldim, 1240Kaybedip Gülşahra’yı meraklandık. Padişah dinledi bu söze kulak verip, Bu söze bütün halk şaşırıp. “Gülşahra kayboldu” dediği zaman, Tahtan yığılıp yere bayıldı. Vezirler destekledi gelip başını, Akıttı hepsi ağlayıp gözünün yaşını. Tabipler tez kaldırdı tedavi edip, Tahtına oturtular padişahını. Padişah aklını başına toplayıp dertlendi, 1250 Akıttı gözünün yaşını jale oldu, Yakasını paralayıp, yanıp tutuşup, Üstündeki giydiği giyim Yaktı yüreğindeki hasret ateşini, Şimdi nasıl bakacağım halkın yüzüne. Bütün halka haber salıp aratır, Baktı birçok insan memleketine. Haber saldı kızını sorup bütün halka, Gönderdi pek çok kişi dört bir tarafa. Anne babası ağlayıp çocuğu için, 1260 Kızı arayıp haber saldı her tarafa, Uzun süre arayıp Gülçahra’yı bulamadılar, Nereye gittiğini öğrenemediler. Ağlayarak gece gündüz anne babası,

Bir wāḳıt şābır-ḳarār ḳıla almadı, Zār boldı ata-anası cılay-cılay, Kétkenin cān bilmedi sirā, ḳalay. Ḳız tarāfdan söylelik éndi biraz, Sultan Kaşmiyr ḳız izlep cürsün bılay, Şāhzāda dérti kétüp tāwīr boldı, 1270 Ḳosulup maşūḳına köñili ṭoldı. Bir yaḥşı pātér alıp bul ékewi, Bir az kūn ḳol arada oynap-küldi. Pätirde raḥatlanıp aldı catup, Ḳızıḳğa kündüz-tüni catır batıp. Casırınup izlewge ḳız şāhārın, Ékewi bir arḡumak aldı şatup. Ékewin bile almadı héçbir ḳişi, Bu ḳızdı tanımaydı şāhār işi. Şan ḳişi pātérge tüşüp catır, 1280 Kimniñ bar kimniñ ménen kimniñ işi. Şāhzāda üyden çıkmas boyın yazıp, Ḳorcınğa çamaménen şaldı azıḳ. Bir tünde bu şāhärden çıḡup kétdi, Ékewi aşıklıḳmen cürgen azıp. Ḳaruw-carak, şaymanlar aldı ḳolğa, On beş kūn cüredi orta colda, Col béynetin tartışup beyçarālar, Kaşmiyrniñ şāhärine bardı şonda. Barğan şon atasına ḥabār şaldı,	Bir an sabredemedi. Üzüldü anne babası ağlaya ağlaya, Nasıl gittiğini kimse bilmedi asla. Ḳız tarafından bahsedelim şimdi biraz, Sultan Keşmir ḳızı arasın böyle, Şehzade hastalığı atlatıp iyileşti. 1270 Kavuşup maşuḡuna gönlü tatmin oldu. Bir güzel daire kiralayıp bu ikisi, Birkaç gün o sırada gülüp eğlendi. Dairede yatıp rahatladılar, Gece gündüz rahata erip yatarlar. Gizlenip aramak için ḳız şehrini, İkisi bir arḡumak aldı satın. İkisini tanıyamadı hiçbir kimse, Bu ḳızı tanımaz şehir halkı. Sayısız ḳişi daireye geliyor, 1280 Kimin var, kiminle kimin işi. Şehzade evden çıkmaz moralini düzeltip, Heybesine elinden geldiğince koydu azık. Bir gece bu şehirden çıkıp gitmiş, İkisi aşıklıkla yollarını kaybetmişler. Silah, malzeme aldı eline, On beş gün yürüdüler yarı yolda, Yol azabını çekip biçareler, Keşmir şehrine vardılar o zaman. Gittikten sonra babasına haber saldı,

1290 Birew barıp pātšādan süyinç aldı. “Kızınıız kéle catur” dégen éken, Pātšā kuwanğannan talıp qaldı. Köterip éndi pātšā aldı basın, Ağızıp kuwanğannan közniñ casın. Mindi da argumaqğa çaptı pātšā, Körgeli kéle catur balasın. Körgeli ata-anasın atdan tüsti, Pātšā körüp kuwandı munday isti. Şähzāda men Gülşahra taʒım étüp, 1300 Pātšāniñ ayağına cıgulistı. Pātšā körüsedı balasimen, Körüsüp āmāndasıp anasimen. Şähzādamenen körüsüp tağı pātšā, Kuwandı küllī şähär qalāsımen. Cılasıp ata-anası āmānlastı, Sözlerin āmānlasıp tamāmlastı. Şähzāda ādebimēnen taʒım étüp, Pātšāniñ ayağına qoydı bastı. Pātšā aytdı: - Carğunum köter basınñ, 1310 Sizni izlep quwıp bargan zamāndasıñ. Hudāyum nāsīb qılıp qostı sizge, Cılağan qabül qılıp közniñ casın. Şonan şon şähärine értüp keldi, Barça curut tamāça qıp céldi éndi. Gülşahra şähärine kélgennen şon,	1290 Birisi varıp padişahdan müjde aldı. “Kızınıız geliyor” demişti, Padişah sevindiğinden bayıldı. Padişah artık kendine geldi, Sevindiğinden akıtıp gözyaşını. Bindi de argumağı koşturdu padişah, Görmeye geliyor çocuğunu. Görmek için anne babasını atından indi, Padişah görüp sevindi böyle bir şeye. Şehzade ile Gülşahra tazim edip, 1300 Padişahın ayağına kapandı. Padişah görüşür çocuğuyla, Kız, görüşüp selamlaşır annesiyle. Şehzade ile görüşüp yine padişah, Sevindiler bütün şehir halkıyla. Ağlayıp anne babası hal hatır soruştu, Hal hatır soruşup sözlerini tamamladılar, Şehzade edebiyle tazim edip, Padişahın ayağına koydu başını. Padişah söyledi: - Güler yüzlüm, kaldır başını, 1310 Sizi arayıp peşinize düşen akranın. Allah’ım nasip edip kavuşturdu size, Kabul edip döktüğün gözyaşını. Ondan sonra yanına alıp şehrine geldi, Bütün halk görüp hızla koştı şimdi. Gülşahra, şehrine geldikten sonra,

Körgenin başdan-ayağ bayān kıldı. Bul işni taqdır étüp yazğan Hudāy, Yazğanın şalmay qoymas bendesine-ay. Bası rencüw, ayağı rahat bolğan, 1320 Nüşada yazup kётken sözi osılay. Pātşā éndi mindi altun taqğa, Bir élçi yibergeli Bağdāt caqğa. Élinde Gülşahraniñ körgenlerin, Bayān kıp birin qoymay cazdı haqқа. Bağdātқа Gülçahraniñ barğanların, °Azābnı Gülçahrağa salğanların. Dārğa uqrı qoy dép aşkannan son, Ayırılup dār başınan qalğanların. Körgenin başdan-ayağ aytdı bārin, 1330 Zındağa éki tüçken āhwālların. Arada birnéçe kün safar cürüp, Értüp munda kéldi деп °aşıq cārın. Haqnı alıp bir casawıl cürüp kétdi, On beş künde Bağdātқа barıp cétdi. Pātşāğa ta°zım étip kirgennen son, Haqnı alıp pātşāğa tāsłım éttdi. Pātşāh oқup kördi yazğan haqnı, Bildirgen Şultān Kaşmiyr şāltanātın. Pātşāh hayrān qalıp oқup tur, 1340 Oқıdı Gülşahra dégen atın.	Gördüğünü baştan sona anlattı. Bu işi uygun görüp yazmış Allah, Yazdığını bendesine, Başı müşkül, sonu rahat oldu, 1320 Nüşada yazmış sözü böyle. Padişah şimdi oturdu altın tahta, Bir elçi göndermek için Bağdat’a. Memleketinde Gülşahra’nın gördüklerini, Beyan edip hepsini döktü yazıya. Bağdat’a Gülşahra’nın gittiğini, Gülşahra’ya eziyet ettiklerini, Dara hırsız diye astıktan sonra, Darın başından ayrıldıklarını. Gördüğünü baştan sona anlattı hepsini, 1330 Zindana ikisinin düştüğü ahvali. Arada birkaç gün yol yürüyüp, Beraberinde yürüyüp buraya geldi deyip sevgili yarini. Mektubu alıp bir asker yürüyüp gitti, On beş günde Bağdat’a vardı, Padişahı tazim edip girdikten sonra, Mektubu alıp padişaha teslim etti. Padişah okudu (Keşmir’in) yazdığı mektubu, Bildirmiş Sultan Keşmir saltanatını. Padişah şaşkınlık içinde okuyor, 1340 Okudu Gülşahra’nın adını.

Cazuptı Gülşahranıñ körgenlerin, Bağdātda ğarīb bolıp cürgenlerin. Cazuksız uğrı éken dép baylağan son, Wāzīrniñ hatunimen ölgenlerin. Uğlınıñ “āşık otmen ölgenlerin, Öldi dép bilmey körge kömgenlerin. Dāwāsı “āşık yārniñ dawısın eşitip, Tirilüp munda birge kélgenlerin. Āşık ot şāhzādağa batқан éken, 1350 Ökpe-cürek çol otқа қатқан éken. “Gülşahrasız dūniyeni kōrmeymün” dép, Tārک kılıp bu dūniyeni şatқан éken. Kız süymedi dégenge ğusa bolıp, Ādeyi-aқ öleyin деп catқан éken. Pātşā hatnı kōrüp қuwandı bék, - Uğlım öldi dégen tiri éken, - деп. Kōrin çabçan қараşı biriñ barıp, Қosulıp maşūқına cür éken деп. Kōrgeli қabirine birew bardı, 1360 Қaratdı күzetūsüp cürgenlerdi. “Tirilüp kétkenligi çın éken” - деп, Қuwandı pātşā ménen yārānları. Ĥudāyğa hārne қılsa қıyın émes, Қudiret қılsa қолınan ne iş kélmes. Bar-coқ қılмақ Tāñriniñ özine oñay, Héc bendeniñ kōñili yétüp bolmas. Қuwanıp éndi pātşā oylaydı oydı,	Yazmış Gülşahra’nın başından geçenleri, Bağdat’a garip olup gittiklerini. Haksız yere hırsız deyip bağladıktan sonra, Vezirin karısı ile öldüklerini. Oğlunun aşk atesiyle öldüğünü, Öldü sanıp bilmeden mezara gömdüklerini. Devası sevgilisinin sesini işitip, Dirilip buraya birlikte geldiklerini. Aşk ateşi şehzadeye çok ağır gelmişti, 1350 Yüreği o ateşe “Gülşahrasız gözüm dünyayı görmez” deyip, El etek çekip dünyayı unutmuştu. Kız beğenmedi denmesine dertlenip, Mahsus öleyim diye yatmıştı. Padişah fermanı görüp sevindi çok, - Öldü sanılan oğlum yaşıyormuş diye. Çabuk biriniz kabrine bakın varıp, Maşukuna kavuşmuş diye. Biri görmek için kabrine gitti, 1360 Baktırdı (kabrine) bekçilik edenleri. “Dirilmesi doğruymuş”- deyip, Sevindi padişah ile halkı. Her ne yaparsa yapsın, Allah’a zor değil, Kudret kılssa her şeyi yapmaya muktedirdir. Var-yok etmek Tanrı için kolay, Hiç kimsenin aklı almaz. Sevinip şimdi padişah düşünüyor

Uğlın izlep barmakğa kıldı toydı. “Baralık cabduktanıp cürüñler” - dép, 1370 Awzın qāzınānıñ açıp qoydı. Pātşā işten çıǵardı sanaların, Qaşına értüp aldı wāzırlerin. Néce nārga altunmen kümüş artup, Pātşā izlepçıkdı balaların. Pātşā köp coldaspen cürüp kétدی, Ornun bir wāzırge bérıp kétدی. Birnéce kün col cürüp ata-anası, Kaşmiyrniñ şähärine barıp cétdi. Kélgen son şähärine bérدي hābar, 1380 Kaşmiyrge hābar bérدي casawıllar. Kaşmiyrniñ şähärinen olar çıǵup, Körüsti āmānlaşıp pātşalar, Cılastı āmānlasıp bāri tamām, Körgeñ son balaların ésen-āmān. Baǵdāt şāhğa taʒım étüp, Cıǵulup ādeppéñen kıldı sälem. Gülçahra ādepméñen taʒım étدی, Atası uǵlın körüp köñili bitdi. Cılasıp şāhzādaniñ ata-anası, 1390 Qıçaqtasıp uǵlınıñ yüzin öpti. Qıwanıp şonda pātşā şıwday tastı, Qıwanǵannan közinen töǵüp castı. Gawhar, yāqut, zūbarcad, yincüw, marcān, Uǵlımen Gül Şahraǵa şaçuw çaştı.	Oǵlunu arayıp gitmek için toy düzenledi. “Gidelim hazırlanıp haydin” deyip, 1370 Hazinenin aǵzını açtı. Padişah içinden attı tasasını, Yanına aldı vezirlerini. Nice deveye altın ile gümüş yükleyip, Padişah aramaya çıktı çocuklarını. Padişah pek çok yol arkadaşıyla gitti, Bir vezire yerini verdi. Birkaç gün yol gidip anne babası, Keşmir’in şehrine vardı. Geldikten sonra şehrine verdiler haber, 1380 Keşmir padişaha haber verdi askerler. Keşmir şehrinden onlar karşı çıkıp, Görüştüler hal hatır soruşup padişahlar. Aǵladılar hal hatır soruşup hepsi tamamıyla, Gördükten sonra çocuklarını sağ salım. Baǵdat şahını tazim edip, Eǵilip edeple verdiler selam. Gülşahra edeple tazim etti, Oǵlunu görüp babasının memnun oldu. Aǵlayıp şehzadenin anne babası, 1390 Kucaklaşıp oǵlunun yüzünü öptü. Sevinip o zaman padişah çok fazla, Sevinip gözünden döküp yaş. Gevher, yakut, zebercet, inci, mercan, Oǵlu ile Gülşahra’ya saçı saçtı.

Şähäрге éki pātšā kélđi déydi, Hābār bérüp cıydurđı éldi, déydi. Bir cumʼaday cabduğın tüzep alıp, Kéñesip bir ülken ıoy kıldı déydi. Köp kılıp här türlikden şoydı mālun, 1400 Şayratup bağ içinde bulbulların. Hāzınānıñ awzın açıp ıoyup. Bayutdı mollaların, fakırlerin. Sıylawı pātšānıñ kün-kün asıp, Awzın hāzınānıñ ıoydı açıp. Birnéçe kün ıoy kılıp şähär élge, Kızık hızmét kıladı cabırlasıp. Tarkatdı kırık künnen son kılğan ıoyın, Kosulup arşın tös mén alma moyun. Éki şāhzād yetdiler murādına, 1410 Tamāça néçe türli kılıp oyun. ʼĀşıklar murādına éndi cétdi, Kosulup éki békzād köñili bitdi. Oyun-külki, tamāça kızıkmenen, Kaşmiyrde turup bular bir cıl ötti. Kosulıp éki békzāt dāwren sürdi, Bir cılday tamāça étüp kızık kördi. Ākewi Gülşahrānıñ ofāt bolıp, Tamām curut ıayğı kılıp cılapıurđı. Ākewi Gülşahrānıñ dūniye şaldı,	Şehre iki padişah geldi, derler, Haber verip toplattı halkı, derler. Bir cuma gibi hazırlığını yapıp, Akıl danışıp bir büyük düğün ziyafeti verdi, derler. Çokça her çeşitten kesti hayvanını, 1400 Öttürüp bağ içinde bülbüllerini. Hazinenin ağzını açıp, Zengin etti mollaları ile fakirlerini. Hürmeti padişahın her gün artıp, Hazinenin ağzını açtı. Birkaç gün düğün yapıp şehir halkına, Bir güzel hizmet eder Dağıttı kırk günden sonra yaptığı düğünü, Birleşip büyük göğüs ile elma boyun. İki padişah çocuğu erdiler muradına, 1410 Nice türlü eğlence tertip edip. Âşıklar muradına artık erdi, Birleşip iki bey çocuğunun gönlü hoş oldu. Gülüp oynayarak, eğlenceyle, Bunlar Keşmir’de bir yıl geçti. Birleşip iki beyzade devran sürdü, Bir yıl kadar temaşa edip Gülşahra’nın babasını vefat edip, Bütün halk üzölüp ağladı. Babası Gülşahra’nın vefat etti,

1420 Tahtısı özi ölgen son iyesiz kaldı. Ornuna şāhzāda pātšā boldı, Kétken son arıtka tastap cıyğan mālđı. Şāhzāda kayta mindi carlık aytup, °Adālatmen turadı éldi bayıtup. Bu şāhzāda Kaşmiyrge pātšā boldı, Ata-anası Bağdātka kétđi kaytup. Şāhzāda °adālatke bélin buwdı, Burunğı °adīllerniñ isin kuwdı. Kara kıldı kaķ carğan °adīl bolup, 1430 Birtalay Gülşahradan bala tuwdı Söz tabılar qolıma qalām alsam, Sözimde °ıbrat köp qulaķ salsañ. Täkebbürge çıgarğan kıyşsa boldı, °Ayıb étme osimen tamām kılsam. Menmenlikke °ıybrāt kıp yazdum munı, Kiçiklik kıl yarānlar küni-tüni. °Azāzil menmenlikden şaytān boldı, Yarānlar hār wāķta oyla sonı. Gülşahra ne körmedi menmenlikden, 1440 Çıgarma köñiliñni kiçiklikden. Kıyın sözden awdarıp ölen kılup, Ayağın bul Yüsifbék tamām étken. Seyidzāda Hoca-dür āşıl zātım, Köp yurutka māşhūr boldı yazğan haţım.	1420 Tahtı kendi öldükten sonra sahıpsız kaldı. Yerine şehzade padişah oldu, Gittikten sonra geride bırakıp biriktirdiğı malı. Şehzade tekrar oturdu emir verip, Adaletle halkı zengin eder. Bu şehzade Keşmir'e padişah oldu. Anne babası Bağdat'a geldi dönüp. Şehzade adalete bel bağladı, Önceki adillerin işini takip etti. Adilliğıyle meşhur olup, 1430 Gülşahra'dan bir hayli çocuğı oldu. Söz bulunur elime kalem alırsam, Sözümde ibret çok kulak verirsən. Mağrurlara yazdığım kıssa oldu, Ayıplamayın bununla tamamlarsam. Mağrurluğa ibret için yazdım bunu, Tevazu gösterin yaranlar daima. Azazil mağrurluktan şeytan oldu, Yaranlar, her zaman düşünün onu. Gülşahra neler görmedi kendini beğenmişlikten dolayı, 1440 Alçakgönüllülüğü bırakmayın. Anlaşılmaması güç hikâyeden çevirip, nazmedip, Sonunu bu Yusufbek tamamladı. Seyidzade Hocadır asıl neslim. Pek çok memlekette meşhur oldu yazdığım yazılar.

Nür ulğayıp ter tamdı yeti katra, Buwinan yaratuptı āsmān yerdı. Tört tamğan tér, çahāriyār cānı boldı, Düniyega onan keyin ʿālam tıldı. Beşinçi -cānlı-cansız, rengi-türi, Tağı da altınçısı berenc boldı. Yetinçisi -iymānı Musılmānnıñ, 30 Āhiyl sünnet, yol mazhab usıngannıñ. Şolarınıñ barçasına iykrārmız, Dīnimizniñ qorğanı yol salğannıñ. Äwwelī İymām Aʿzam dīn qalgası, Bularsız kélüşmeydi sözniñ başı. Şāfiyʿiy, İymām Aḥmed, İymām Mālik, Äbüw Yūsuf, İdris cān coldası. Bulardan soñ söyleyin bir ḥiykāyat, Ruwhların äwliyeler kılayın yāt. Üşbüw kıyşsa ḥaqıyqat érler sözi, 40 Oqusa érler köñili boladı şād. Bu kıyşsa, burun neşir Fārsı édi, Bir küni nāzım boptı Horezm tildi. Qazākiy-Türkiymen yazayın dép, Yüsifbéknıñ köñiline yāne kélđi. Bu kıyşsa, Şeyḥ Mansūr ḥikāyatı, Mekeni Mışır şaharı, wālāyatı. Yüsifbék söz qozğasın Ér Mansūrđan, Allanıñ bolsa eger ʿiynāyātı.	Nur çoğalıp ter damladı yedi katre, Buğusundan yaratmış yeri göğü. Dört damlayan ter, çâr-yârın canıydı. Dünyaya ondan sonra âlem doldu. Beşincisi canlı cansız, çiçek, Ve altıncısı pirinçti. Yedincisi, imanıdır Müslüman'ın, 30 Ehlişünnet, mezhep yolunu tanıtanın. Onların hepsine ikrarız, Dinimizin dayanağı yol gösterenin. Evvela İmâm-ı Âzam dinin direği, Bunlarsız uygun olmaz söz başı. Şafî, İmâm Ahmet, İmâm Mâlik, Ebû Yusuf, İdris can dostu. Bunlardan sonra söyleyeyim bir hikâyet, Evliyaların ruhlarını edeyim yâd. İşte bu kıssa hakiki erlerin sözü, 40 Okursa erlerin gönlü olur şad. Bu kıssa, önce Fars dilinde neşirdi, Bir gün Harazm diline nazmedilmiş. Kazak-Türkî ile yazayım diye, Yüsifbek'in aklına yine geldi. Bu kıssa, Şeyh Mansûr'un hikâyesi, Mekânı Mısır ülkesi. Yusufbek hikâye anlatsın Er Mansûr'dan, Allah'ın olursa eğer inayeti.

Şeyh Mansûr yaş yigit, 50 Kôzge yaşdaw bolsa da, Âhîretke baş yigit, Dâym Hâkdan kôrşadı, Êki kôzden yaş tögüp, Taat kılur Allağa, Ka'ba sarı baş koyup. Ta'atdan gâfil ıalam dép, Uyqusı kélse egerde, Başına yatar taş koyup. Karındası bar édi, 60 Atın Änal dér édi. Âyel bolıp tuwsa da, Dînine mahkam ér édi. Çiltenlerge hızmek kıp, Kattı kôrşup Alladan, Âhîret gâmin cêr édi. Kêç bolsa eger kün batup, Çıbın cännan kêçedi. Kétedi éken tün kıatup. Çiltenlerge kôsulup, 70 Şarâbâ tahuwr içedi Yüzün kôrseñ mısal hor, Zâmânında bitbegen Héç bendege onday tür. Karañğı tünni carık kıp, İynesin tawıp aladı, Carkırağan yüzi nür. Kündüz kôrgen yigitler, Bâri âşık boladı. Tünde kélse taba almay, 80 Yüzleri küldey soladı.	Şeyh Mansûr bir delikanlı, 50 Gözü yaşlı ise de, Ahirete baş delikanlı. Daima Hak'tan korkar, İki gözünden yaş döküp, Taat kılar Allah'a, Kabeye doğru başını koyup. Taatten bihaber olurum diye, Uyqusu gelirse şayet, Yatar başına taş koyup. Bir kız kardeşi vardı, 60 Adına Enel derlerdi. Kadın olup doğmuşsa da, Dini bütün bir kimseydi. Kırklara hizmet edip, Çok korkup Allah'tan, İbadet ederdi. Eğer güneş batıp akşam olursa, Canından geçer. Gece vakti yolculuk edermiş. Kırklara katılıp, 70 Şaraben tahur içer. Yüzünü görseniz tıpkı bir huri, Zamanında peyda olmadı, Hiç kimsede öyle bir çehre. Karanlık geceyi aydınlatıp, İğnesini bulur, Parlayan nurlu yüzü. Gündüz gören yiğitlerin, Hepsi âşık olur. Gece vakti gelirse bulamayıp, 80 Yüzleri çiçek gibi solar.

Düniye birlän işi yok, Hakıykat érge baradı. Kétkenin qayda bile almay, İzlegenler qaladı. Yüzin körgeñ Äñaldıñ, Şu'lasına carıq étken, Uyalıp közi taladı. Fädşālar, békler balası, “Şuluw dégen Äñal kız” 90 Barçası habār aladı. Tündeği işin eştip, Caman colda cür goy dép, Köñilderi qaladı. Äñalñıñ cayın eşitdi, Mısırnıñ bütün qālāsı. Äñalñı tünde añlıydı, Öñçeñ békniñ balası. Atası ülken Äñalñıñ, Bar édi anası. 100 “Eger bugün tağı da, Dostına kétse Äñal kız, Aytalıq, - désti, - Mansūrğa, Bos qalsa orunhanāsı”. Äşiklik tüşken şāhzāttar, Äñalñı bāri añlıydı, “Körünse kėtüp bara catqanda, Öltürelük tike” dép, Qaruwların caylıydı. Añlıp bāri oturıp, 110 Ayırılıp qalıp Äñaldan, “Bu qalay?” dep dağlıydı. Ayırılıp qalıp Äñaldan,	Çevresi ile işi yok, Hakiki bir ere varacak. Nereye gittiğini bilemeyip, Arayanlar kaybolur. Yüzünü gören Enel’in, Parlayan nuruna, Utanıp bakmaktan gözü kamaşır. Padişah, bey çocuklarının, “Enel kız güzel diye” 90 Hepsi haber alır. Geceki işini öğrenip, Kötü yola düştü diye, Gönülleri soğur. Enel’in durumunu işitti, Mısır’ın bütün şehri. Enel’i gece vakti takip eder, Her beyin çocuğu. Enel’in dedesiyle, Vardı bir ninesi. 100 “Eğer bugün bir kez daha, Dostuna giderse Enel kız, Mansūr’a söyleyelim, dediler, Odasında kimse olmazsa”. Âşık olan şehzadelerin, Hepsi Enel’i takip eder. “Gittiği görünürse, Öldürelim direkt” diye, Silahlarını kuşanır. Takip edip hepsi, 110 Enel’i kaybedince, “Bu nasıl iş?” diye acısı yüreğine işler. Enel’i kaybedip,

Yigitler içi küyedi, “Bilmedik-aw dėsedi, Äldekimdi süyedi, Bar éken dép bir dostı”, Yigitler içke tüyedi, Tañ atқан son Manşūrğa, Cıyulup kélip yigitler, 120 Bälenni şawday oyadı. - Äy, Manşūr, yağşı, - déydi, qarındasıñ, Batbaydı, işin aytsaq içken asıñ, Tün bolsa kėtüp qalar oynasına, Bul qoymasa, ħor bolar sėniñ basın. Şırtınan öziñ añlı éndi, - déydi, Bul aytқан, ırās bilsek, él-di, - déydi. Curutdıñ aytқан sözine çıday almay, Açuwı ér Manşūrñıñ kėldi, - déydi. Änalñıñ bilüwçidi Manşūr sırn, 130 Oylawçidi sır yolğa haq dép burun. Köp yurtñıñ çağımına çıday almay, Kızartup, açuw ménen buzdı türün. Oyladı añlıyın dép Änalnı éndi, Qoymadı ıhtıyārğa, köp él cėñdi. Mansūr añlıp otursa, él yatқан son, Änal kız orunınan turadı éndi. Altun cacbaw cacına baylanadı, Şāl bürkenip cürüwge saylanadı, Änal cürdi, artınan Manşūr érdi,	Yiğitler kıskanır. “Derler tanımadık, Birini seviyor, Bir dostu varmış diye” Yiğitler ezberler. Tan attıktan sonra Mansūr’a, Toplanıp gelip yiğitler, 120 Başına dağ gibi dert açar. - Ey, Mansūr, dürüsttür derler, kız kardeşin, İşini söylersek, (bu durum) içine sinmez. Gece olunca oynaşına gidiyor, Bundan vazgeçmese, zavallı duruma düşersin. Arkasından takip et şimdi, derler, İnanırsan, bunu söyleyen halktı, derler. Halkın söylediği söze katlanamayıp, Er Mansūr sinirlendi, derler. Enel’in bilirdi Mansūr sırrını, 130 Önceleri sırlı yolunu hak diye düşünürdü. Halkın arkasından kötölemesine katlanamayıp, Öfkeyle kızarıp Mansūr’un yüzünün şekli değişti. Enel’i şimdi takip etmeyi düşündü, Kendine bırakmadılar, halkın dediği oldu. Halk yattıktan sonra, Mansūr gözetlerse, Enel kız yerinden kalkar şimdi. Saçına altından saç bağı takınır, Şal örtünüp gitmek için hazırlanır. Enel gitti, Mansūr ardına düştü,

140 Bir tınırık murun tastan aylanadı. Şaydı örlep cüre-cüre tawğa kirdi, Karasin köre-köre Manşūr cürdi. Yeti qabat tawlardan aşqan çaqda. Bir bitew tasdan şoqğan üydi kördi. Änal barıp ol taşka kirip ketti, Manşūr dağı éşikke kélip cétdi. Änal kirip bardı da, gār içinde, Sälem kıp çiltlenlerge ta'zım étdi. Ésiktiñ Änal içten qulpın saldı, 150 Sıgalap Manşūr batır tısta qaldı. Änal hızmet kıladı çihiltlenlerge, Anıqdap Manşūr bärin körip aldı. Çihiltenge hızmet kıldı Änal kirip, Änalnı hürmet kıldı çihiltlen turup. Dür-cawhar qolında keseler bar, Ésikde Manşūr turdı bärin körüp. Hāş äwliye Änal kız tapqan sawāb, Qılarsız munday cānnıñ izin tawāb. - Kündegiden üç sa'at keyin keldiñ, 160 Nége kéç qaldıñız? - dép şordı cawāb. Änal aytdı: - Aytayın kéç qalğanım, Mälemet düşmānlarnıñ iş şalğanın. Şol işlerni bilüpti keremetmen, Halāyık calā kılgan söz calğanın. Düşmānlar uyuktasun dép kéçke qaldım,	140 Bir nefeste burunun etrafından döner. Vadi boyunca yukarı yürüye yürüye dağa girdi, Gölgesine baka baka Mansūr yürüdü. Yedi katlı dağları aşar aşmaz, Bir kapalı taştan yapılmış evi gördü. Enel varıp o taştan içeri girdi, Mansūr da kapıya geldi. Enel içeri girdi de mağara içinde, Selam verip kırklara tazim etti. Enel içeriden kapıyı kilitledi, 150 Mansūr Batur dışarıda gözetledi. Enel hizmet ediyor kırklara, Mansūr hepsini alanen gördü. Enel içeri girip kırklara hizmet etti, Kırklar, Enel'e hürmet etti. Dür ve cevher işlemeli elinde kâseler var, Kapıda Mansūr hepsini gördü. Has evliya Enel kız kazandı sevap, Böyle bir kimseye edersiniz hürmet. - Her günkünden üç saat sonra geldiniz, 160 Niçin geç kaldınız diye sordular. Enel söyledi: - Söyleyeyim niçin geç kaldığımı, Düşmanların melâmet ettiğini. O işleri öğrenmiş kerametle, İftira eden halkın yalan sözünü. Düşmanlar uyusun diye geç kaldım,

Başımın köp maşakat işke saldum. Çiltlenler aytdı: - Şonda iyisi kélđi, Köñili ħarām oyly bir ādāmññ. Çiltlenler aytdı: - Äñal, bu ħalay? - dép, 170 Mınaw iyisniñ kélgeni, né dégen kéb? Héçkim sağan bu yolda kéz boldı ma, Sizni sözge ħosbaymız tap solay dép. Äñal aytdı: - Täñrige colum ħalāl, Kılğan coħ, iynşalla, héçkim zalāl. Éşik açıp tışħarı ħarap édi, Manşūrñı sol wāħıtta kördi Äñal. Manşūrñı körüp, Äñal ħaytıp kirdi, “Bir yetim tıśda tur” dép aytıp kirdi. “Dalada cılap otur üyge kirmes” 180 Dép aytup iynandırdı çiltlenlerdi. Çiltlenler aytdı: - Oħan da naşıba bér, Ĥudāy aydap kélgen-dür, āĥwālın kör. Äwweli özimizge bergil, - dédi, Ĥurı ħalsa, ol bizlerni älđené dér. Äñal bérđi çiltlenlerge şarābların, Şarāb bérıp ħandırdı çiltlenlerin. Burun tügel cétken, son ħalmawçıdı, Äbden içip bitirip tügel bärin. Bir kese şonda ıdıśda ħaldı artıħ, 190 Kem émes burun, yäne ħalmas artıp. Mehmānga nesібesi kélgen éken, Täñrim özi yibergeñ munı artıħ.	Başıma coħ meşakkatlı bir iş açtım. Kırklar o zaman söyledi: - Kokusu geldi, Kötü niyetli bir adamın. Kırklar söyledi: - Enel bu nasıl iş diye, 170 Bu kokunun gelmesi, nasıl bir sır? Bu yolda birine rastladın mı, Sizi kasdetmiyoruz işte böyle. Enel söyledi: - Tanrı katında masumum, İnşallah, hiç kimse vermedi zarar. Kapıyı açıp dışarı bakmıştı, Mansûr’u o vakit gördü Enel. Mansûr’u görüp, Enel dönüp içeri girdi, “Dışarıda bir yetim var” diye söyleyip girdi. “Kapının önünde aħlıyor eve girmeden” 180 Diye söyleyip inandırdı kırkları. Kırklar söyledi: - Ona da nasıp ver, Allah nasip etmiş, ahvalini gör. İlk önce bize ver, dedi, Nasibini almazsa, o bizlere kimbilir ne der. Enel verdi kırklara şaraplarını, Şarap verip tatmin etti kırklarını. Önce tamamıyla yetti, sonra kalmadı, Hepten içip bitirip hepsini. Bir kâse o zaman kapta kaldı artıħ, 190 Önce az değildi, yine de artmaz. Mihmana nasibi gelmişti, Tanrım gönderdi bunu fazlasıyla.

Kesege koyup Änal kolına aldı, Änalğa tağı Alla bir oy şaldı. “Bärin bérsem ağam munı kötere almas” Dédi de, özi bir dém yutum şaldı. Yalguz urutdam kesede qaldı şonda, Bérgeli ağasına bardı şonda. Bir urutdamdı Mansûrga bérıp édi, 200 “Aqılın içisimen tandı şonda. İçken son yalguz urıtdam “aql tandı, Otdayın içi-tışı küyüp candı. Né aytup né qoyğanın birin bilmey, “Huw Hax” dép izi ménen qayta saldı. Änal şonda cıladı munı körüp, “Né işke keldi éken, -dép, - soñıma érip” Änal qatdı içinen qayğı kıldı, “Ağamnı räs wā kıldım nége bérıp”. Mansûr aytdı: - Änalım āq éken, - dép, 210 Hızmeti bir Allağa nāq éken, -dép. Olay bolsa mén de akmun dép aytdı, Hārqaçan haqğa Hudāy caq éken, -dép. Bu sözge qosup aytdı “Änāl āl-Hax” dép, Özin tağı qosadı “men-āl-Hax” dép. “Qay cérde qay bendeniñ isi haq bolsa, Hārqaçan şol bendege Hudāy caq” dép.	Kâseye koyup Enel eline aldı, Enel’i yine Allah düşünüp taşındırdı. “Hepsini verirsem ağabeyim bunu kaldıramaz” Dedi ve kendisi bir dem yuttu. Kâsedede tek bir yudum kaldı o zaman, Vermek için ağabeyine gitti o zaman. Bir yudumu Mansûr’a vermişti, 200 İçer içmez kendinden geçti Mansûr o zaman. İçtikten sonra tek bir yudum kendinden geçti, Ateş gibi içi dışı yanıp tutuştu. Ne söyleyip ne yaptığını hiç bilmeden, “Hu Allah” diye yalpaladı. Enel o zaman ağladı bunu görüp, “Niçin gelmişti, diye ardıma düşüp” Enel içinden çok kaygılandı, “Ağabeyimi rezil ettim ne diye verip” Mansûr söyledi: - Enel’im akmış, diye, 210 İş bir Allah’ın katında doğruymuş, diye. Öyleyse ben de akım diye söyler, Her zaman hak olanın Allah işini rast getirir diye. Bu söze ilaveten söyledi “Ene'l-hak” diye, Kendisini de kattı “mine'l hak” diye. Nerede, herhangi bir kulun işi hak olursa, Her zaman o kulunun Allah işini rast getirir

“Äna-äl-Hak” dép aytadı kökke bağıp, Kızarıp éki közi, köksin қағıp. “Aqıl-hūşın bilmeydi diywāna bop, 220 Burkırap awızınan köbük ağıp. Änal da Hak, mén de Hak, “ädet boldı, Manşürniñ içi-tışı nūrğa toldı. Tünde uyqu körmedi, kündüz - külki, Toqtawsız kézip cürdi şähär-éldi. Mollalar eşitedi Manşür sözün, Äldeqalay keltürse Hudāy kézin. “Änalménen ékewimiz Täñrimiz dép, Bu qalay kâfir kılğan özi-özin”. Mollalar aytdı: - Manşür, aytma büy, - dép, 230 Nāşiyhat aytқан sözni içke tüy, - dép. Bu söziñ haṭa söz dép Musılmānga, Mollalar aytdı şonda cıyulup kēp. Mollalar bilmedi aytқан sözün, Tıñlar édi, bilmeydi özi-özin. Farwāyı yok, aytadı “Änā äl-Hak” dép, Yaşartıp kökke qarap éki közin. Izā boldı mollalar bolmağan son, Nāşiyhatın qulaqğa almağan son. Bir küni üç yüz mollā cıyuladı, 240 Manşürniñ mına sözi qalmağan son. Üç yüz mollā Manşürni ortağa aldı,	diye. “Ene’l-hak” dedi göge bakıp, İki gözünün akı kızarıp, göğsünü çarpıp. Kendinden geçer divane olup, 220 Ağzından fişkırarak köpük akıp. Enel de Hak, ben de Hak âdet oldu, Mansûr’un içi dışı nurla doldu. Geceleri uyumadı, gündüzleri gülmedi, Durmadan gezdi memleket memleket. Mollalar işitir Mansûr’un sözünü, Allah birdenbire tesadüf ettirince. “Enel ile ikimiz Tanrı’yız diye, Bu nasıl kâfir yaptı kendi kendisini”. Mollalar: - Mansûr söyleme böyle deyip, 230 Edilen nasihatı hatırından çıkarma, deyip. Bu sözün hatalı söz Müslüman’a deyip, Söyledi o zaman toplanıp gelip. Mollalar anlamadı söylediği sözü, Dinlerdi, fakat anlamaz kendi kendisini. Korkusu yok, söyler “Ene’l-Hak” diye, Göge bakıp, iki gözünü yaşartıp. Sinirlendiler mollalar ikna olmadıktan sonra, Nasihatını kale almadıktan sonra. Günlerden bir gün üç yüz molla toplanır, 240 Mansûr’ın bu sözü unutulmadıktan sonra. Üç yüz molla, Mansûr’u ortaya aldı,

“Bu sözni aytmagıl” dép cawāb saldı. “Tāñrimün dégen ādām dīnsiz bolur” Dép Qurāndı aldına cayıp aldı. Bilmediler mollālar, “Āna āl-Ĥaknıñ” mānisin. Ėşitken cān tañ boldı, Manşūrniñ şonda dabusın. Nāşiyhat kılsa mollālar, 250 Kulağına kirmeydi. Tanbaydı Manşūr çabusın. Zār kılup Ĥakğa zārlaydı. Özi “aşık Tāñrige, Né kılsun curtnıñ nāmūsın. Kītābın açıp qaradı, Cıyulğan üç yüz mollālar, Keremetsiz nādānlar, Ĥak sırnı qaydan tanusın? Curutқа téris bolsa da, 260 Manşūrniñ köñili Ĥakğa çın. “Né kılsak munı bolar” dép. Mollālar kıldı şağuşın. - Baralık, - dédi, - fātşāğa, Aytalık munday rāwışın. “Ānal da Ĥak, mén de Ĥak” dép, Buzadı dīnniñ kafusın. Fātşāğa aytdı Manşūrni, Aytқан sözi caman dép, Mollāların ant urdı. 270 Kāzı, müftiy, mollālar, “Arız kıp bāri olturdı. Dīnnen çıktı Manşūr dép, “Arızğa aldın tolturdı.	“Bu sözü söyleme” diye cevap verdi. “Tanrı’yım diyen kimse dinsiz olur” Diyerek Kuran’ı önüne açtı. Anlamadılar mollalar, “Ene’l-Hak’ın” manasını. İşiten kimse hayret etti, Mansûr’un o zaman sesini. Nasihat etse mollalar, 250 Mansûr’un kulağına girmez. Vazgeçmez Mansûr mücadelesinden. Yalvarıp Hakka ağlar, Kendisi âşık Tanrı’ya. Ne yapsın halkın namusunu. Kitaplarını açıp baktı, Toplanan üç yüz molla, Kerametsiz nadanlar, Hak sırrını nereden bilsin? Halk için yanlış olsa da, 260 Mansûr’un niyeti Hak nazarında doğru. “Bunu ne yaparsak uygundur” diye, Mollalar yaptı kavgasını. - Gidelim padişaha, dediler, Söyleyelim böyle yolunu. “Enel de Hak, ben de Hak” diye, Bozar dinin kapısını. Padişaha söylediler Mansûr’u, Söylediği söz hoş değil diye, Mollaları şهادet etti. 270 Kadı, müftü, mollaların, Hepsi (durumu) padişaha arz ettiler. Dinden çıktı Mansûr diye, Arz etmek için huzurunu doldurdular.

Yasawıllar yiberip, Manşürnı fâtşâ kéltürdi. Manşürnı aydap kélgen son, Fâtşâ körip sınadı. Farwâyı yok Manşürnıñ, “Äna-äl-Hak” dép cıladı. 280 Munı körüp fâdşâh, Tamâçâ, hayrân kıladı. Bu şiyfâtlı âdâmlar, Buzmağ tügil dînini, Taba almay hergîz künâhnı. “Akılménen fâtşâ Manşürnı kördi, Ési çok “Äna-äl-Hak” dép Manşür turdı. Éki sa‘at fâdşâ körüp sinap, “Bu haqıykat ‘aşık” dép cawâb bérđi. Mınaw sözmen bul özin dînsiz kılmaz, 290 Dînsiz dép aytar édim ‘aқılın bilmes. ‘Aқılı bolsa bir söz aytar édüm, Bularğa, sirâ, hüküm kıluv bolmas. Mollâlar çuwıldadı şonda turup, - Bul curutdı oyrân kılar munda cürüp. Öz tilinen bul özi dînnen çıқdı, Él-curut caman üyrenér munı körüp. Kâzı, müftiy, moldâsı bári âhmak, Bolmadı éregüsip önkey şatbaқ. Güwâhlıқ bérđi bári “bu dînsiz” dép, 300 Émes be här nârseni tilden tâbbaқ.	Askerleri gönderip, Padişah Mansûr’u getirtti. Sürüp getirdikten sonra Mansûr’u, Padişah görüp sınadı. Korkusu yok Mansûr’un, “Ene’l-Hak” diye ağladı. 280 Bunu görüp padişah, Temaşa edip şaşar. Bunun gibi kimseler, Bozmaz dinini, İşlemez asla günahı. Padişah muhakeme edip Mansûr’a baktı. Aklı başında olmayan Mansûr “Ene’l-Hak” dedi. İki saat padişah bakıp sınıdıktan sonra, “Bu hakiki âşık” diye cevap verdi. Bu sözle bu kendisini dinsiz yapmaz, 290 Dinsiz diye söyledim kendinde değil. Kendinde olsaydı bir söz söyledim, Bunlara, herhalde, hüküm verilmez. Mollalar karşı çıktı (gürültü yaptı) o zaman ayağa kalkıp, - Bu halkı karıştırır burada dolaşıp. Kendi diliyle bunun kendisi dinden çıktı, Halk kötüyü âdet edinir bunu görüp. Kadı, müftü, mollası hepsi ahmak, Olmadı tartışıp hep karalamak. Şehadet etti hepsi “bu dinsiz” diye, 300 Değil midir her şeyi anlayacağı dilden

Fâtşā aytdı: -Olay déseñ, özleriñ bil, Härqaysıñ köñiliñe kélgenin kıl. Dārğa asıp öltürüp tastañızlar, Günāh-sawāb tapsañlar, öziñnen bil. Fādşādan cöneledi carlık alıp, Dārğa asbağ boldı alıp barıp. Üç yüz mollā dārğa tartadı éndi, Kéndir arқан moynuna tuzak salıp. Tarıtқанında mayustı dār ağaşı, 310 Cıladı yerdeki çöp, tawnıñ taşı. Dār tağı aytdı “Äna-äl-Hāk, min-äl-Hāk” dép, Hudānıñ kudiretine қарasıñçı. Manşūrğa äwen қостı dār men arқан, Dārğa Cabbār Égem қıldı färmen. - Ol benim “aşık қulum, zarar қılma, Mās bolup öz nūrıma cürgen darқан. Yeti kün yeti tüni turdı dārda, Dār ağaç, arқан, Manşūr bāri zārda. “Änal da Hāk, mén de Hāk” -aytқан sözi, 320 Hudānıñ kudiretine āmāl bar ma? Moldadar körıp cürdi üç wāk kélip, Dārda Manşūr, aslā, қалмаdı ölüp. Bu işke barça hālқ boldı ҳayrān, Қасınan cürgen cānlar bāri körüp.	bilmek. Padişah söyledi: - Öyle diyorsanız, siz bilirsiniz, Her biriniz aklınıza geleni yapınız. Dara asıp öldürünüz, Günahı da sevabı da, sizin boynunuza. Padişaktan ferman alıp yönelirler, Dara asmaya karar verdiler götürüp. Üç yüz molla dara çeker artık, Kendirden urganı boynuna geçirip. Çektiklerinde eğildi darağacı, 310 Ağladı yerdeki ot, dağın taşı. Dar da söyledi “Ene’l-hak, mine’l hak” deyip, Allah’ın kudretini görsenize. Mansûr’a eşlik etti dar ile urgan, Dara Cebbar Tanrım buyurdu. - O, benim âşık kulum, zarar vermeyin, Kendi nuruma mest olan divane. Yedi gün yedi gece durdu darda, Darağacı, urgan, Mansûr hepsi inlemekte. Söylediği söz “Enel de Hak, ben de Hak”, 320 Allah’ın kudretine ne çare? Mollalar gördü üç vakit gelip, Mansûr darda, asla, ölmedi. Bu işe bütün halk şaşırdı, Yanından geçen kimselerin hepsi görüp.

Moldalar fādşāğa yäne bardı, Kās bolğan moldalarınñ fi’ılı tardı. - Taqşır-aw, ālī künge ölgeni yok, Né kılasız ol dīnsiz bāççağardı? Fātşā aytdı: - Dārdan aldır, - dédi, 330 Dār wāzağa baylatıp şaldır, -dédi. Dār wāzağa kélgen cān urup ötsün, Äy, zālımlar, bālege qalgır, -dédi. Dār wāzağa Manşūr nı kélđi aydap, Kazık қағıp moynına қойdı baylap. Hābārşığa bir ādām yäne қойdı, “Urup öt” dép aytuwğa bol dép ayğaq. Kamçı, balta, tayaqmen mılık, kılıç, Kolında қaysısı bar, kėtmes tınıç. Munıménen yeti kün yäne turdı, 340 Birin zālāl Hūdāyım kılmadı héç. Yäne bir sözdi riywāyat, Mén aytayın, qulaq şal. Keremetin körünler, Äni hālīm, äni hāl. Yıbergen taş, atқан oқ, Urgan ağaç hāmması, “Äna-āl-Hak” dép kıldı zār, Munı körüp mollālar. Katdı hayrān, boldı dal. 350 Şeyh Zuwnnuwn détuğun, Manşūr nıñ firi bar édi, Özi äwliye, özi kemel.	Mollalar padişaha yine vardı, Düşman olan mollalar kötü niyetliydi. Efendi, şimdiye kadar ölmedi, Ne yapacaksınız o dinsiz ahlaksızı? Padişah: - Dardan aldırım, dedi. 330 Kapıya bağlatın, dedi. Kapıya gelen kimse elinde ne varsa vurup geçsin, Ey, zalimler, yalandan ceza verin, dedi. Kapıya Mansûr’u sürüp getirdiler, Kazık çakıp boynuna bağladılar. Habercinin yanına bir adam yine koydular, “Taş atıp geç” diye söylemeye olması için şahit. Kamçı, balta, sopayla tüfek, kılıç, Ellerinde hangisi varsa, Mansûr olmaz tedirgin. Bununla birlikte yedi gün yine durdu, 340 Allah’ım tek tük zarar vermedi hiç. Yine bir rivayeti, Ben söyleyeyim kulak verin. Kerametini görün, İşte hālīm, işte hāl. Fırlattığı taşın, attığı okun, Vurduğu ağacın hepsi, “Ene’l-Hak” diye ağlar. Bunu görüp mollalar, Çok şaşakaldı. 350 Şeyh Zünnûn denen, Mansûr’un bir piri vardı, Kendisi evliya, kendisi kâmil.

Bizlerçe ta'âm içmeydi, Hârdâyım cazda âwķātı Casaydı éken çöpden bāl. Äwliyeler sārwarzı, Manşūrğa özi қарaydı. Şol wāķtıda caz édi, Seyir қıp bağda cūr édi. 360 Olarnıñ toyğa barganı, Bağda sayrān қılғанı. Bağdan alıp bir güldi, Қaytıp yolğa kireydi. Kéle yatsa şähärge, Aldında Manşūr tur édi. Manşūrğa yakın kélgende, Küzetçiler aytağı. - Ur dédi-aw, -dép, - Manşūrını, Äwliye keyin tayқаdı. 370 - Aya, şeyhim, ävliye, Fādşañızın buyruğı - Қolında né bar bolsa, - Ursun, -dégen, - Manşūrını, Siz de ursañız, қaytedi. Zuwnnun Mıśrıy ér wāliy, Urmas édi Manşūrın, Öziñde bolsa hıyālı. “Қarsılık bar ma fādşāğa, Anday bolsa uralı” 380 Dép қasına kéledi, Manşūrın hālın köredi. Bañıyn sırmеn içinen, Söylese şonda béredi. - Қutluğ bolsun dār, -dédi,	Bizler gibi yemek yemez, Daima baharda rızkı Yaparmış ottan bal. Evliyaların serveri, Mansûr’a kendisi bakar. O vakitte mevsim bahardı, Bağda gezip dolaşırdı, 360 Onların toya gitmesi, Bağda seyran etmesi. Bağdan alıp bir gülü, Dönüp yola çıkar. Gelir gelmez şehre, Karşısında Mansûr duruyordu. Mansûr’a yaklaştığında, Nöbetçiler: - Mansûr’a vur, deyip. Evliya geri çekildi. 370 - Ya, evliya, şeyhim, Padişahınızın buyruğu, (Kapıya kim gelirse) elinde ne varsa, - Vursun, demiş Mansûr’a, Siz de vursanız, ne olur. Er veli Zünnûn Mısrî, Vurmaz idi Mansûr’una, Kendisinde olursa hayali. “Karşı koyma var mı padişahın hükmüne, Öyleyse vuralım” 380 Diyerek yanına gelir, Mansûr’un hâlini görür. Gizli sırла içinden, Konuşur o zaman. - Kutlu olsun dar, dedi,

Wāyım kılmak bu işni, Sizlerdey érge �ar, -d�di. N� kılsa, takdır �gesi, Yarat�an T��ri� bar, -d�di. Munı aytup g�lm�nen, 390 Cılgıp �aldı ��ırın. “�atdı tiydi munı�” d�p, Cıladı Mans�r: -�y�, firim, N�ge urdı�ız siz m�ni, Bil�w�i �di��ız sıırım. �okparday �atdı tiydi �oy, G�lm�nen m�ni ur�anı�. Caman �t�p k�tken son, �ıdamay cılap tur�anım. Mınaw curt b�ri z�lımlar, 400 Bilmes �di sır-��lim. Bile turup derdimni, N�ge m�ni urdı�ız, ��retlik �or�anım?! ��itken son �wliye, �r Mans�r�� s�z�n, Sınabdayın tolu�sup, Tıya almay �z�ni, C�re berdi �asınan, Cılap s�rt�p k�z�ni. 410 Y�ne turdı yeti k�n, “�n�-�l-�ak” d�p dem urup. �al�yık b�ri k�redi, �lt�relmedi c�n urup. Yol bilmegen �alımlar, Sır�n bilmes z�lımlar,	Evhamlanmak bu �eye, Sizler �ibi bir ere ayıp, dedi. Ne h�k�m verirse, Rabb’�nin takdiri, Yaradan Tanr�n var, dedi. Bunu s�yleyip g�l ile 390 Geldi yava� yava�. “�ok dokundu bu �eyin” diye, A�ladı Mans�r: - Ya, pirim, Ni�in vurdunuz siz bana, Biliyordunuz sırrımı. �omak gibi �ok dokundu ya, G�l ile bana vurmanız. �ok dokunduktan sonra, Dayanamayıp a�ladım. Bu halkın hepsi zalim, 400 Bilmezdi sırrımı. Bilip derdimi, Ni�in bana vurdunuz, Ebedi deste�im? ��itdikten sonra evliya, Er Mans�r’un s�z�n�, Civa gibi Durduramaz kendisini, Gidiverdi yanından, A�layıp ba�ını kaldır. 410 Yedi g�n daha, “Ene’l-Hak” diye dem vurdu. Halkın hepsi g�rd�, Kimse �ld�remedi ta� vurup. Yol bilmeyen �limlerin, Sırrını anlamayan zalimlerin,

Cüredi bâri tañ körüp. Uluğ-kiçik ahuwânlar Cıyulusup tağı da, Fādşāğa bardılar. 420 “Ölmedi” dép Manşürnı, Sözlerin bayân kıldılar. Olay bolsa fādşā aytdı: - Otka salıp küydür, - dép Äbden küyüp bolğan son, Kélige salıp tüydür, - dép. Unday mayda bolğan son, Uşurıp ciber célménen, Aytmañlar éndi mağan kúp. Bulayça hüküm kıladı, 430 Ölmes me éken şonda da, Otunuñdı cıydır, - dép. Halâyıqlar néçe kün cıydı otun, Cıyun bolup oı koydı, çıktı tütün. Manşürga bolusatun bir ādām çoq, Mıdırnıñ şähärinde cümle bütün. Ér Manşür kördi şonda mınaw kébti. “Küermün, wā, dāriygā, éndi” dépti. Kol-ayağın bosatıp otka āpkéldi, Olarga şonda Manşür arız étdi: 440 - Firime arızlaşıp kéteyin mén, Ärmānsız dūniyeden öteyin mén. Firimni çağırayın osı cérge, Moda gāmā köñildegi cétteyin mén. Firine kéremetmen habār kıldı,	Hepsi hayret edip. Büyük küçük ihvanlar Toplanıp bir daha, Padişaha gittiler. 420 “Ölmedi” diye Mansûr, Söylediler. Padişah: - Öyleyse, Ateşe atıp yakın, deyip, Hepten yandıktan sonra, Dibeğe koyup dövdürün, deyip. Un gibi ufaladıktan sonra, Savurun rüzgârla, Artık bana bir şey demeyin. Bu şekilde hüküm verir, 430 Ölmez miymiş yine de, Odununu yığdırın, diye söyledi. Halk günlerce yığdı odun, Toplanıp ateş yaktı, yükseldi duman. Mansûr’a yardım eden bir kimse yok, Mısır’ın bütün şehrinde. Er Mansûr gördü o zaman bu işi, “Yanacağım, vah, şimdi” demiş. Elini ayağını çözüp ateşe getirdiler, Onlardan o zaman Mansûr rica etti: 440 - Pirim ile helalleşeyim ben, Gözü açık gitmeyeyim ben. Pirimi çağırayım buraya, Gönlümdeki arzuma erişeyim ben. Pirine kerametle haber verdi,

Manşûrga firi hazır cetüp keldi. Äwliye Şeyh Zuwnnuwn cétüp kélüp, - Şırağım, hâli-cayıñ qalay? - dédi. Firiniñ koydı awzın qulağına, Bularniñ boldım caman sınağına. 450 Firine aytdı Manşûr sırn - Bu sözim, taqşır, sağan unadı ma? Küyermün otqa méni salğannan son, Kélüñiz canıp, kül bop qalgannan son. Mınaw kölge tastañız süyeklerim, Qolıña äbden cıyup algannan son. Calğuz basım süyegin koyğıl şaqtap, Kétedi éldi şonda dāryā qaptap. Bas süyegim mayda kıp şuwğa şaşkıñ, Halāyık ğarıq bolmasun Hudāy şaqtap. 460 Mınaw köl onan keyin dāryā bolur, Aqmay tursa ol şuwğa dūniye tolur. Zālımlar kesāfātı curutqa tiyüp, Bul şāhār barça curtı wāyrān bolur. Manşûrday otqa saldı ésil érdi, Manşûrnın yarānları kélip kördi. Moldalar quwanadı bāri āhmaq, Säcdede ot içinde cānın bérđi. Ér Manşûr canıp kétdi otqa küyüp, Yaratқан ol érlerni Hudāy süyüp. 470 Şeyh Zuwnnuwn äwliye otdan kélip, Süyegin ér Manşûrniñ aldı cıyup.	Piri Mansûr'un yanına geldi. Evliya Şeyh Zünnûn gelip, - Işığım, hâlin keyfin nasıl, dedi. Pirinin kulağına ağızını yaklaştırdı, Bunların maruz kaldım olumsuz tenkidine. 450 Pirine söyledi Mansûr sırrını: Bu sözümü, efendi, beğendiniz mi? Yanacağım ben ateşe atıldıktan sonra, Geliniz yanıp kül olduktan sonra. Bu göle atınız kemiklerimi, Toplayıp hepten elinize aldıktan sonra. Yalnızca kafatasımı saklayın, Yurdu o zaman nehir basacak. Kafatasımı ufalayıp suya saçın, Halk gark olmasın Allah koruyup. 460 Ondan sonra bu göl nehir olacak, Akmazsa o nehre dünya dolacak. Halka zalimlerin zararı dokunup, Bütün bu memleket viran olacak. Ateşe attılar Mansûr gibi asil bir eri, Mansûr'un yaranları gelip gördü. Ahmak mollaların hepsi sevinir, Secde ederken ateşin içinde canını verdi. Er Mansûr ateşte yanıverdi, O erleri Allah sevip yarattı. 470 Evliya Şeyh Zünnûn gelip ateşten, Kemiğini Er Mansûr'un topladı.

Basdan özge süyegin saldı kölge, Şuw tasıp qarşın bolıp keldi élge. Éndi, biraz kidirse Şeyh Zānnūn, Ol şāhār kétbek boldı bāri sélge. Baş süyegin un kılıp qolına alıp, Sonan son şuwğa şaştı Zuwnnuwn barıp. Hudānıñ kudiretine qarañızlar, Şuw cöneldi darıyā bop tömen ağıp. 480 Barça curt qaldı āmān şağ-salāmat, Manşûrdan boldı şonday bir keremet. Başnıñ küli ol şuwda köbük boldı, “Darıyā Nıl” dép ol şuwğa qoyuldı at. Ol köbük “Āna-āl-Hak dép söyley cürdi, Şuwğa kélgen ādāmlar onı kördi. Burunğı kölden alğan arıqtar bar, Fādşānıñ arıǵına ağıp kirdi. Fādşānıñ ağıp kirdi çarbaǵına, Barmasdan özge arıqmen can-caǵına. 490 Bağ içinde hawuǵğa kélip tüşti, Hudānıñ kudiretin kör taǵı da. Ol yerdeki şaharı Hālab şāhār, Hudāyım fādşāsına kıldı qahar. Pādşāsınıñ bar édi yalguz kızı, Tāˁatke maşǵul édi leylüwl-nahār. Çarbaǵğa bardı ol kız bir kün turup, Bağ için araladı kızıp cürüp.	Kafatasının haricindeki kemiǵını attı göle, Su taşıp coşarak geldi yurda. Şimdi, biraz gecikmiş olsaydı Şeyh Zūnnūn, O şehir kapılacaktı sele. Kafatasını un gibi öğüdüp eline alıp, Ondan sonra suya saçtı Zūnnūn varıp. Allah’ın kudretine bakınız, Su nehir olup mansaba doğru aktı. 480 Bütün halk kaldı sağ selamet, Mansûrdan oldu öyle bir keramet. Başının küli o suda köpük oldu, O suya “Nıl Nehri” diye verildi ad. O köpük “Ene’l-Hak” diye konuştu. Nehre gelen insanlar onu gördü, Önceki gölden su alan arklar var, Su padişahın arkına akıp girdi. Padişahın akıp girdi arkına, Gitmeden başka ark ile etrafına. 490 Bağın içindeki havuza geldi, Allah’ın kudretini görün bir daha. O yerdeki şehir Halep şehri, Allah’ım padişahına gazaplandı. Padişahının vardı biricik kızı. Taatile meşguldü gece gündüz. Günlerden bir gün bağa gitti o kız kalkıp, Bağın içinde gezip dolaştı.

Bir ağaç sāyasında oturdı da, Bir kızğa “şuw äpkél” dép kıldı buyruq. 500 Bir kız şonda cügürüp şuwğa bardı, Kolına şuw almağa çélek aldı. Şuwda cür tostağanday casıl köbük, “Äna-äl-Haḵ” dép aytadı, hayrān qaldı. Köbükni kız quwadı körgennen son, “Äna-äl-Haḵ” dép söz söylep cürgennen son. Köbük kaçıp ol kızğa ustatpadı, Cıladı äbden çarçap ölgennen son. Kız şonda han kızına qayıp kélđi, Körgeñin asıp-sasıp aytup kélđi. 510 - Äy, hañça, taqsırım, hawız içinde, Tamāça bir iş kördüm, körgil, - dédi. Han kızını tura şala özi kélđi, Köbükti han kızınıñ közi kördi. Köp kızlar can-cağınan qol sozadı, Aldına hañçanıñ cétup kélđi. Köbükti körgen kızınıñ içi küydi, Sozğanda han kızınıñ qolı tiydi. Köbükti alıp awzına qağıp saldı, Şol wāḵta han kızınıñ boyı iydi. 520 Köbükni awzına sap cutup qoydı, Täniniñ bāri balqıp qarını toydı. Hudānıñ qudireti taña^aacāyıp, Han kızını onan keyin hāmle boldı.	Bir ağacın gölgesinde oturdu da, Bir kıza “su getir” diye buyurdu. 500 Bir kız o zaman koşup suya vardı, Eline su almak için kova aldı. Suda iri yeşil köpük yüzüyor. “Ene’l Hak” diyor, hayret etti. Kız köpüğün peşine düştü gördükten sonra, “Ene’l Hak” diye söz söyledikten sonra. Köpük kaçıp o kıza kendini tutturmadı. Ağladı tamamıyla yorgunluktan öldükten sonra. Kız, o zaman han kızına dönüp geldi, Gördüğünü aceleyle söyledi. 510 Ey, han kızını, efendim, havuzun içinde, Enterasan bir şey gördüm, görünüz, dedi. Kalkıp han kızının kendisi geldi, Köpüğünü han kızını gördü. Birçok kız (köpüğe) her yandan elini uzatır, Köpük, önüne han kızının hemen geldi. Köpüğünü gören kızın içi yandı, Uzattığında han kızının eli değdi, Köpüğünü alıp ağzına vurdu, O vakitte han kızının vücudu eğildi. 520 Köpüğünü ağzına koyup yuttu, Teninin hepsi parlayıp karnı doydı. Allah’ın kudreti ilginç, Han kızını ondan sonra hamile oldu.

Anası kızınıñ hâlin bir kün kördi, Kızınan “né kıldıñ?” dép cawāb şurdı. Hayrān bop kız beyçara ündey almay, Aldında anasınıñ cılap turdı. - Äy, ana, ölsem édim munan dağı, Täñrige ‘ayān sır köñilüm, colum ağı. 530 Bir kün mén bākğa bardım ħawız başığa, Kasıma kırk kızımını aldım dağı. - Äy, ana, bu sözimni bilgil ırās, Şuwda köbük bar éken élden suras. Aytadı ādāmdayın “‘Āna-āl-Ĥak” dép, Körgeñ son ‘aķılım tanıp urdum ħulaş. Aldıma cétüp kélđi, ħolğa tutdum, Ĥolıma tüşkennen son alıp yutdum. Ĥudānıñ ħudiretimen yutķan ħâlde, Boyum balkıp, ‘aķılım tanıp kétdüm. 540 Bu derdni bérđi Täñri sonan bérđi, Äy, ana, öltür ménı, ħoyma tiri. Anası köp dānışmān ādām éken, “Üşbüw iş, - dédi, - balam Ĥak taķdırı”. Kız uyalıp él-curutdan cılay bérđi, Köl kılıp közniñ casın bulay bérđi. “Tamām curutķa maşhara ħılğanıñça, Cānımnı alsañ néđdi, Ĥudāy” dédi.	Günlerden bir gün anası kızın hâlini gördü, Kızına “ne yaptın?” diye sordu. Şaşkınlıktan biçare kız konuşamayıp, Annesinin önünde ağladı. - Ey, ana, ölseydim gayrı, Allah biliyor sırlı gönlümü, yolumun ak olduğunu. 530 Bir gün bağa vardım havuz başına, Kırk kızımı da yanıma aldım. - Ey, ana, bu sözüme inan, Suda köpük varmış halktan sor. İnsan gibi “Ene'l Hak” deyip, Gördükten sonra kendimden geçip almaya yeltendim. Önüme çabucak geldi, elimle tuttum, Yakaladıktan sonra onu alıp yuttum. Allah’ın kudreti ile yuttuğumda, Rahatlayıp kendimden geçiverdim. 540 Bu derdi verdi Tanrı ondan beri, Ey, ana, öldür beni, koyma diri. Anası çok bilge bir kimseymiş, “Yavrum, bu şey Hak takdiri, dedi”. Kız halktan utanıp ağlayıverdi, Gözyaşını sel gibi akıtıverdi. “Bütün halka utandırmaktansa, Allah’ım keşke canımı alsaydın ne olurdu” dedi.

Kızğa şonda toğız ay caķındadı, Cılawdan kündüz-tüni bir tınbadı. 550“Curut eşitse maşhara bolarmız” dép, Bu sırdı Һaңa Һanıм bayānladı. Һaн şonda munı eşitüp yaman şastı, Һanıмmen қaytémiz деп āķıldastı. “Āgarda munı öltürseñ қanın cükdep, Munımız Tāñri aldında yaramas-tı. Eger üyde tuwdırsaq boladı uyat, Ėşitmey қalmas, sirā, köp camāat. Şandūķğa şap darıyāğa ciberelik, Һeç ādāmğa bilgizbey, қılalıķ bat”. 560 Һaн ménen Һanıм bu işni maķul kördi, Ūstālarını dāyārlap cıydırdı éndi. İçi altın, şırtı ağaç üç kéz şandūķ, Ūstine tereze sap қıldırdı éndi. Casatup ol şandūķnı boldı dédi, İçine қıznı alıp kép şaldı, dédi. Köp nımet, köp Һazına birge şalıp, Tünde alıp darıyāğa kélđi dédi. Şandūķnıñ maķkam қılıp awzın cabtı, Şuw ötbес қıp balawız mūmlar caķtı. 570 Şandūķnı şuwğa şalıp āmānlasıp, Ėkewi ata-ana üyge қaytdı. Cılaydı ата anası içi küyüp,	O zaman kız dokuzuncu aya girmek üzereydi. Gece gündüz bir kez olsun ağlaması dinmedi. 550 “Halk işitirse maskara olacağız” diye, Bu sırrı hana, karısı söyledi. Han o zaman bunu işitip çok şaştı, Hanımı ile ne yapacağız diye akıl danıştılar. “Eğer bunu öldürürsen, kanına girip, Tanrı katında böyle yapmamız haklı bulunmaz. Eğer evde doğum yaptırırsak ayıplanır. Halkın tamamı işitir. Sandığa koyup nehre bırakalım. Hiç kimseye bildirmeden yapalım çabuk”. 560Han ile karısı bu işi doğru buldu, Sandıkçıları hazırlayıp topladılar şimdi. İçi altın, dışı ağaç üç gez sandık, Üstüne pencere yaptırdı şimdi. Yaptırıp sandığı oldu, dedi. Getirip içine kızı koydu, dedi. Pek çok nimet, pek çok hazineyi beraberinde koyup, Gece vakti nehre getirdi, dedi. Sandığın ağzını sıkıca örttü, Su geçirmemesi için bal mumları sürdü. Sandığı suya salıp, vedalaşıp, Anne ve babasının ikisi eve döndü. Ağlar anne babasının içi yanıp,

Uyalgannan ciberdi közi kıyup. Hêç âdāmga bilgizbey kaytıp keldi, Cılap-cılap köziniñ casın tıyıp. Şandūkmen kız kétédi cılay cılay, “Qanday küyge şaldıñ, - dép, - Cabbār Hudāy”. Şandūkniñ üsti āynā, içi gawhar şām, Baradı ağıp kêtüp kün-tün tınbay. 580 Néçe kün şandūk şuwda cürdi ağıp, Hêç bālege coluqbay Hudāy kağıp. Kız “Alla huw” dép Tāñrige şenā aytadı, Démeydi bulayça bop kétim nağıp. Şandūkda kız yatqalı köp kün boldı, Şarğayıp kayğıménen yüzi şoldı. Darıyāniñ ayağında Bağdāt şähäri, Tusına şol Bağdātñiñ yaqın keldi. Ol şähärde bir balıqçı boluwçıdı, Qarmaqménen balıknı aluwçıdı. 590 Qarmaq şalıp här küni oturganda, Hudāyğa minācat kıp naluwçıdı. Hudā-yā mālım da coq, balam da coq, Ménen özge âdāmniñ köñili toq. Érli hatun bir balıq āwqātımız, Sénen özge yāne fanām da coq. Bu küni darıyāğa tağı keldi, Oturup darıyāğa köz ciberdi. Üydey bolıp carqırıp kéle catқан,	Utandıklarından nehre bıraktı acımayıp. Hiç kimseye bildirmeden dönüp geldi, Akan gözyaşlarını dindirip. Sandık ile kız gider ağlaya ağlaya, “Ne hâle düşürdün diye Cebbar Allah’ım, Sandığın üstü ayna, içi gevherden kandil, Akıp gider gece gündüz durmadan. 580Günlerce sandık suda aktı, Hiç belaya uğramadan Kız “Allah hü” diye Tanrı’yı metheder, Demez niçin böyle oluverdim, Sandıkta kız yatalı günler oldu, Sarıp kaygı ile kızın yüzü soldu. Nehrin mansabında Bağdat şehri, O Bağdat’ın yakınına geldi. O şehirde bir balıkçı vardı, Oltayla balık tutardı. 590Her gün balık avlarken, Allah’a sığınıp kederlenirdi. Allah’ım ne malım var, ne de çocuğum, Benim dışımda herkes halinden memnun. Kadınli kocalı, bir balıktır rızkımız, Senden başka tapınacağım sığınak da yok. Günlerden bir gün yeniden nehre geldi, Oturup nehre göz attı. Ev gibi parlayıp gelen,

Köz uşunda darıyāda nārese kördi. 600 Kāsına şandūk kēldi yakın ağıp, “Né nārese” dép qadalıp turdı bağıp. Şuw çétine cétkençe çıdaya almay, Balıkçı dāriyāğa tüsti qarğıp. Şandūkni darıyādan ustap aldı, Tutqadan cip ötküzüp tıstap aldı. Şuw çétine çıgarıp abır-şabır, Arkalap üyge qaray tuwra şaldı. Burun bala çok, hatunı cükli édi, Şandūkni, balık alıp üyge kēldi. 610 Kēlse, hatunı boşanıp, uğıl tabuptı. “Hudā-yā, bērgeniñe şükir” dédi. Şandūkniñ üstün buzup awzın açtı, Bar Hudāy bendege nāşip şaştı. Qarasa, kündeý tolqup bir kız otur, Qıwangannan közinen tökdi castı. Kız qolında bir uğıl bar özi nūrlı, Şandūkda hazına köp härbir türli. Calguz şandūk bahāsı yüz yılqılık, Yasağan içi altun néçe türli. 620 Kız köbükni awzınan cutup édi, Boyına şonda bala bitüp édi. Uğıl tağı tūsüpti awzınan,	Uzakta, nehir içinde bir şey gördü. 600 Sandık yanına yakın geldi akıp, “Neymiş” diye gözünü dikti bakıp. Su kenarına ulaşana dek dayanamayıp, Balıkçı nehre girdi sıçrayıp. Sandığı nehrin içinde yakaladı, Sandığın tutamağından ip geçirip bir kılıfa koydu. Su kenarına çıkarıp apar topar, Sırtında taşıdı eve doğru. Öncesinde çocuğu olmayan karısı yüklüydü, Sandığı, balık tutup eve geldi. 610 Geldiğinde karısı doğum yapıp erkek çocuk doğurmuş, “Allah’ım, verdiği şükürler olsun” dedi. Sandığın üstünü kırıp ağzını açtı, Var Allah bendesine nasip saçtı. Bakarsa, güneş gibi dolgun bir kız var, Sevindiğinden gözlerinden akıttı yaş. Kızın kucığında bir erkek çocuğu var kendisi nur topu gibi, Sandıkta hazine çok, türlü türlü. Yalnızca sandık yüz yılki değerinde, Yapılmış içi altından türlü türlü. 620 Kız köpüğü ağzına alıp yutmuştu, Vücudunda o zaman çocuk peyda olmuştu. Erkek çocuk da dünyaya gelmişti ağzından,

Manşûrdan kalatağun tuğum édi. Toy kılip éki uğlının atın koydı, Düniyege keldi-ay, bayhūs köñili toydı. Bar Hudāy bir-aq künde carılqadı, Şükir kılip qayğının bärin coydı. “Ämîr” koydı öz hatunı tapқан uğlın, “Aţ äsmānnan” dégen bar munı biliñ. 630 Şāh kıızınan tuwğanda “Nesîb” koydı, Ékewin qurdas kıldı tağı cılın. Oynap-külip ékewi qatār östi, Biri-birine caman söz aytmas, hästî. Ämîrdiñ bası cara, taz boluptı, Héçkimge körsetmeydi qotır bastı. Éki bala ségiz yasqa kélip cétdi, Atası oqutuwğa mollāğa éltti. Ékewi kırq balamén sabāq oqup, “Häftiyek” süresine kélip cétdi. 640 Bir kün Neşîp, Ämîrke: - Ağa, - dédi, Mén de coq osı künde bağā, - dédi. Siz bolasız Bağdādñiñ fādşası, Umutup osı sözdı qalma, - dédi. Siz fādşā bolasız curtnı basıp, Men diywānā bolarmun kötümdi açıp. Walla ālam, bu sözniñ haţası yoq, Öltüresiz siz méni dārāğa asıp.	Mansûr’dan kalan nesildi. Toy düzenleyip oğlunun adını koydu, Dünyaya geldi, garip gönlü hoşnut oldu. Var Allah bir günde iyilik etti, Şükredip bütün kaygısından kurtuldu. “Emir” adını koydu kendi karısından doğan oğluna, “İsim yüce” diye bir söz var bunu öğrenin. 630Şah kıızından doğana da “Nesip” koydu. İkisini kan kardeşi yaptı da Güle oynaya ikisi beraber büyüdü, Birbirine kötü söz etmezler, katiyen. Emir’in başı yaralı ve kelmiş, Hiç kimseye göstermez uyuz başını. İki çocuk sekiz yaşına değdi, Babası okuması için mollaya gönderdi, Kırk çocuk ile ikisi birlikte ders alıp, “Heftiyek” suresine ulaştı. 640Günlerden bir gün Nesip Emir’e: - Ağabey dedi, Ben bugün değersizim, dedi. Siz olacaksınız Bağdat’ın padişahı, Bu sözü unutmayın, dedi. Siz padişah olacaksınız halka boyun eğdirip, Ben divane olacağım rezil olup. Allahuallem, bu söz hatasız, Öldüreceksiniz siz beni dara asıp.

Térimni ölgennen sonı soydırasız, Közümni bıçak ménen oyduzasız. 650 Térime tulup kılıp şaban tığıp, Kaytadan dārāğa asıp koydırasız. Ämîr şonda “ah” dép türegéldi, Şoñınan “iynşālla” dép cawāb bérđi. - Ägar mén fādşā bolar zamān bolsa, Caķınım sizden başka kim bar? - dédi. Tahtıda ékewimiz olturarmız, Köñilge maķabbatnı ıolturarmız. °Arızçılar kélgende aldımızğa, Äķıldasıp ornına kéltirermiz. 660 Munı aytup Ämîr tazça wā°dā kıldı, Kasam içip sol cérde köp kıncıldı. “Né boldı, inim, mağan sizni öltürüp”, Dép Ämîr, Nesîb sözın yalğan kıldı. Neşîb sözın kıoymadı künde künde, Ékewi birge cüredi kündüz-tünde. “Äytewir sizden ulam” dép kıoymaydı, Äcalğa sebebim çok, hāstî, kimde. Ant içip Ämîr şonda Kıurān kıoştı, “Ölem, - dép, - sizni öltürmey” tasdan uştı. 670 Äcalsız ādām här kēz ölmeydi éken, Cıgıulmay oyğa barıp tike tüştı.	Öldükten sonra derimi yüzdüreceksiniz, Gözümü bıçak ile oyduzacaksınız. 650 Tulum yapıp, derime saman tıkıp, Yeniden dara astıracaksınız. Emir o zaman “ah” deyip ayağa kalktı. Ardından “inşallah” diye cevap verdi. - Eğer ben bir gün padişah olursam, Sizden başka yakınım kim var? dedi. Tahtta ikimiz otururuz, Gönüle muhabbeti doldururuz. Şikâyet eden geldiğinde makamımıza, Akıl danışıp gerekeni yaparız. 660 Bunu söyleyip kel Emir söz verdi, Ant içip orada (bu söze) çok alındı. “Kardeşim, bana sizi öldürecek ne yaptınız”, Diye Emir, Nesip sözünü yalanladı. Nesip sözünü söylemeye devam etti her gün, İkisi birlikte dolaştı gece gündüz, “Sonunda ölümüm sizin elinizle olacak” deyip bırakmaz, Ecele sebep değilim, asla, Ant içip Emir o zaman Kuran’a el bastı, “Sizi öldürmeden öleceğim” diye taştan uçtu. 670 Eceli gelmeden kimse hiçbir zaman ölmezmiş. Yıkılmadan düşünceye varıp

Onan cürüp kélđi de üyge kirdi, Bir diywāna mektepke birge kirdi. Sabāқтағы balanıñ bārin körüp, “Bir āwliye uğıl bar” dép cawāb bérđi. Oylandı mollā sonı bileyin dép, Bir āqıl sınamaқға қılayın деп. Diywāna kėtkennen son türegėldi, Balaları bir-birlep sinayın деп. 680 Balalarğa bėredi bir bir pıçaқ, Balalar tólp çatır irili-usaқ. Yāne bir bir қoldarına тауıқ bėrdi, “Casırıp bawızdap kél” dėdi қıycap. Balalar bir bir тауıқ alıp kėtdi, Bāri de casırınup bawızdaptı. Hārқaysı hārbir cėrde tasalanup, Bawızdap mollāsına қaytup kėpti. Nesīb coқ, özge қaytup kėldi, “Bawızdadıқ, тақşır” деп aytup kėldi. 690 Balalardan şuradı Neşīb қayda? “Bėker cūr” деп balalar cawāb қıldı. Şol wāқта Neşīb tağı kėldi cėtüp, Şoñ kėldi balalardan burun kėtüp. Тауıғы bawızdawsız tiri kėldi, Şuradı mollā şonda cawāb éytüp. - Äy, balam, -molla aytdı, - тауıқ tiri, Tiri äpkélgen coқ özge birde-biri.	Sonra yürüyüp geldi de okula girdi, Okula bir divane ile birlikte girdi. Dersteki çocukların hepsini görüp, Divane, “bir evliyanın oğlu var” diye cevap verdi. Hocası onu öğrenmeyi düşündü, Bir akıl yönünden imtihan edeyim, diye. Divane gittikten sonra ayağa kalktı. Çocukları birer birer sinayayım diye. 680 Çocuklara verir birer birer bıçak, Mektep, çocuklar ile dolu büyüklü küçüklü. Yine birer birer ellerine tavuk verdi, “Gizlenip, boğazlayıp gelin” dedi kıçap. Çocuklar birer birer tavuk alıp gitti. Hepsi de gizlenip tavuğu boğazladı. Her biri bir yerde saklanıp, Tavuğu boğazlayıp hocasına dönüp geldi. Nesip yok, kalanı dönüp geldi, “Boğazladık, efendi” diye söylediler. 690 Çocuklardan biri sordu: - Nesip nerede? “Avare avare dolanıyor” diye cevap verdiler. O zaman Nesip de geldi, Çocuklardan önce gidip sonra geldi. Boğazlamayıp tavuğu diri (alıp) geldi. Sordu hocası o zaman cevap verip. Hocası söyledi: - Ey yavrum, tavuk diri, Diri getirmedi diğerlerinin hiçbirini.

Neşîb şonda aytadı mollāsına, - Coğ éken, āşlā, Tāñri körmes céri. 700 Casırdum özge cānga körsetmey-ağ, Tawıknıñ alqumına pıçaq tayap. Tāñri körmes bir cêrdi taba almadım, Tağsır-aw, kélgenim coğ tawıknı ayap. Bu sınağdan mollāsı bile almadı, Äwliye dép ıhlās kıla almadı. Ol diywāna tağı aytdı cétüp kélip: - Äy, mollā, bala qalay sınılmadı?! Mollā tağı oylandı bir ākıldı, Balalarınıñ bärine carlıq kıldı. 710 - Otsız otun yandırsa keremet, -dép, Bir-bir kuçaq otunı āpkél, -dédi. Balalar bāri otun keltirdiler, Medreseni otunga toltırdılar. Şuwıq péçke şaladı otunların, Canbağan son ap tastap oturdılar. Neşîb tağı kélmedi köpke deyin, Şuradı balalardan onıñ cayın. - Otunımen balçıqda awnap çatır, Dép édiñ, -dédi, - tağsır, né kılayın. 720 Balçıq şokıp otunın Neşîb kélđi, Mollalar alıp qolınan péçke şaldı. Dür étüp canup kétđi çöpdey bolıp, “Keremet munda éken” dép mollā bildi.	Nesip o zaman söyler mollasına, - Yokmuş, asla, Tanrı görmediği yer. 700 Gizledim başka kimseye göstermeden, Tavuğun boğazına bıçağı dayayıp, Tanrı’nın görmediği bir yer bulamadım, (Bu yüzden) efendi, tavuğa kıymak istemedim. Bu imtihandan hocası onu bilemedi, Evliya diye karar veremedi. O divane yine söyledi gelip: - Ey, hoca, çocuk nasıl sınanmadı? Hoca, yine bir şey düşündü, Çocukların hepsine emir verdi. 710 - (Kim) ateşsiz odunu yakarsa keramet diye, Birer kucak odun toplayıp getirin, dedi. Çocukların hepsi odun (toplayıp) getirdiler, Medreseyi odun ile doldurdular. Soğuk sobaya koyar odunlarını, Yanmadıktan sonra aldılar. Nesip yine gelmedi uzun zaman, (Hocası) çocuklarasorar onun yerini. - Odunu ile balçıқта debeleniyor, Demiştiniz dedi, efendi, ne yapayım. 720 Balçığa sokup odununu Nesip geldi, Mollalar alıp elinden sobaya attı. Çatırdayıp yanıverdi ot gibi, “Keramet bundaymış” diye hocası öğrendi.

Neşibniñ bildi mi ér ékenin, Hakiykat ‘aşıklarınan biri ékenin. “Hakiykat ‘aşık ér” dép bildi mollā, Hāzırda cası yetmey cür ékenin. Allanñ koyğan atı Sāyīd Nésiym, Köbünen äwliyenin boldı basım. 730 Äwwel atı -Neşībiy, soñğı atı - Nésiymiy, Éndi barıp mollādan sabaq alsun. Mollādan Sāyid Nesiym sabaq aldı, Aldına häftiyegin cayıp şaldı. “İynnā fatahñāğa” kélgende mollāsına, “Ma‘nası né, -dép, - taqşır” tura kaldı. Mollā aytdı: -Ma‘nasın né kılasın, Özin bilmey, ma‘nasın söz kılasın. Açuwlanıp bir saldı şafalaqmen, - Oqumay surama, -dép, - söz ma‘nasın. 740 Şafālāğ cēdi Nesiym mollāsınan, Hudāy oğan bilgizgen ol basınan. Cılap turup āyatğa ma‘nā bērdi, Cawhar tamdı cılağan köz casınan. - Söz surasam urasız, taqşır, -dēdi, Qara kılıp kewdeñnen basqır, -dēdi. Türegēlip izinen tofırağ alıp, Yüziñe munı, mollām, capsır, -dēdi.	Nesip’in öğrendi mi veli olduǵunu, Hakiki âşıklarından biri olduǵunu. “Hakiki âşık bir veli” diye öğrendi molla, Henüz bülüğa ermeden. Allah’ın verdiǵi ad Seyyid Nesim, Evliyanın çoǵundan oldu üstün. 730 İlk adı Nesibi, sonraki adı Nesimî, Şimdi varıp molladan okuma yazma öğrensın. Molladan Seyyid Nesim okuma yazma öğrendi, Önüne heftiyekini açtı. “İnna fetahna”³⁹ya geldiǵinde hocasına, “Efendi, manası ne” diye durdu. Hocası söyledi: - Manasını ne yapacaksın, Aslını bilmeden, manasını söz edersin. Sinirlenip bir tokat vurdu, Okumadan sorma diye söz manasını. 740 Tokat yedi Nesim hocasından, Allah ona bildirmiş ta başından. Aǵlayıp ayete mana verdi. Cevher damladı döktüǵü gözyaşlarından. - Sorarsam vuruyorsunuz efendi, dedi, Vücudunu karalar bassın, dedi. Kalkıp izinden toprak alıp, Hocam, bunu yüzüne çal, dedi.

³⁹ İnna fetahna: Fetih suresinin ilk ayeti.

Hak zikrine énedi. Üstünde cende kiygeni, Bir Alladan başka yok Köñilinde hâr kéz süygeni. 780 Égesine ºaşık bop, Bu dünyeni târk kılup, İçi otday küygeni. Ğazâl aytup tilimen, Allağa ºaşık dilimen, Kewdege sıymay iymānı. Keyde ºakılı bileği, Keyde ºakılı bilmeydi, Bir Allağa ºaşık bop, Héçkimni közge ilmeydi. 790 Hâkıykat ér déydi olarnı, Mās ādāmça cüredi, Kişimen oynap-külmeydi. Otanı -taş, tas, çukuru, Él mañına kélmeydi. Nûrga tolğan içi-tışı, Tatmağanmen taºāmı, Açtan tibdi ölmeydi. Küni-tüni bir tınbay, “Huw Alla -Hak” dép cılaydı. 800 ºAkılı bilmes, özi mās, Alladan né şuraydı. Aytkanı Hak zikiri, Hıymmat qorın baylanıp, Bélim békem kınaydı. On beş cıl cürdi capanda, İyād kılup Cabbār Hudāydı.	Hak zikrine geçer. Üstüne giydiği gömlek, Bir Allah’dan başkası yok Gönlünde hiçbir zaman sevdiği. 780 Tanrısına aşık olup, Dünyadan el etek çekip, İçi ateş gibi yandı, Gazel söyleyip diliyle, Allah’a aşık canıgönüldeñ, İmanı içine sığmayıp (içinde tutamayıp). Gâh kendindedir, Gâh kendinden geçer, Bir Allah’a aşık olup, Hiç kimseye dikkat etmez. 790 Hakiki veli derler onlara, Sarhoşlar gibi dolaşır, Kimseyle gülüp eğlenmez. Yeri yurdu dağ, taş, çukuru, Halkın yanına gelmez. Nur ile dolmuş içi dışı, Tatmamakla yemeği, Açlıktan hiç ölmez. Gece gündüz bir kez olsun durmadan, “Hu Allah, Hak” diye ağlar, 800 Kendinden geçmiş, kendisi mest, Allah’tan başka ne ister. Söylediği Hak zikri, Himmet korunu bağlanıp, Belini iyice sıkardı. On beş yıl dolaştı yabanda, Yâd edip Cebbar Allah’ı.

On bēş cılñıñ içinde Körgen çok, tibdi, él bétin. Tanımas boldı körgen cān 810 Sāyīd Nesiym kélbetin. Murtı men çıktı şaķalı, Kūnāh çok hār kēz olarda, Artdırdı Alla hıymmatnı, Özine ʿaşık bolğan son, Köterdi Alla moynunan Farız, wācib, sūnnetin. Sāyīd Nesiym bir küni Açtı ruwāy közin, ʿAķılı kélip başına, 820 Bildi şonda özini. Oyladı turup tağı da Āmirge aytķan sözini. Öz-özinen érsindi “Né kıladı Āmiri mağan” dép. Kańgıp cür özi bazārda, Özi tazça, caman dép. Ésekmen oñun şatadı, Kündük āwķāt tabam dép, Şāharge kélđi şonan sonı, 830 Cürem be tüzde hāmān dép. Şol wāķtıñıñ kēzinde Fāţşası öldi Bagdādñıñ, Él-curtı qaldı kayǵı cép. Curut rāsīmi sol édi, Koymawçıdı tāǵında İnisi ménen aǵasın, Asırandı bir kıus bar édi, Dāwlet kıusı dér édi.	On beş yıl içinde Hiç görmedi halkın yüzünü. Tanımaz oldu gören insan 810 Seyyid Nesimî’nin suretini. Bıyıǵı ile çıktı sakalı, Günahı yoktur hiçbir zaman onların, Artırmıştı Allah himmetini, Kendisine âşık olduktan sonra, Allah onu yüceltti Farz, vacip, sūnnetini. Günlerden bir gün Seyyid Nesim Açtı nurlu gözünü, Aklı başına gelip, 820 Tanıdı o zaman kendisini. Düşündü kalkıp daha da Emir’e söylediǵı sözü. Yiǵitlik taslayıp kendi kendisine “Emir bana ne yapacak” diyerek. Beyhude dolaşıyor kendisi pazarda, Kendisi kel, üstü başı yırtık diye. Eşekle odun satıyor, Günlük rızkımı çıkarayım diye, Şehre geldi ondan sonra, 830 Dolaşayım mı yabanda hemen diye. O vakitlerde, Padişahı öldü Bağdat’ın, Halkı kaygılandı. Halkın şöyle bir geleneǵi vardı, Oturtmaz tahtına Padişahın kardeşi ile ağabeyini, Evcil bir kuş vardı, Devlet kuşu denirdi.

Uçurmakğa sol kusunı 840 Cıyup aldı qalāsın, “Uçuramız kusunı” dép, Curutqa habār saladı. Cıyulğan son barça halıq, Sarāydan kusunı aladı. “Kaysımızğa konar” dép, Cıyulğan curutnıñ hāmması Ümīdli bolıp baradı. Tilek kılıp köp ādām, Mālların aytup şaladı. 850 Kusunı alıp çıktı yapānga, Ümīdli bolıp halāyık, Qaydan bilsün ādāmzāt, Hudāyım kimdi qaladı. Ämīr tazça sol wāqda Éseğinde otun bar, Şorı ağıp basınan, Kim alar dép otunın, Bazārda cürgen kılıp zār. Şata almay cüre otunın, 860 Üstünde cırtık bir ton bar. Dāwlet kusunı ustap tur, Qāzı, müftiy, wāzīrlar, Şāh aldında békleri Ümīdli bolıp tur oylar. Biysmiylla dép kusunı uçurdı, Halıq içinen qaşurdı, Cabıla kélip quwdılar. Ämīr tazça bazārda On tıyınğa otunın 870 Şatup édi azarğa,	Uçurmak için o kuşu 840 Topladılar şehir halkını, “Uçuracağız devlet kuşunu” diye, Halka haber verirler, Ardından toplandı bütün halk, Saraydan kuşu alırlar, “Hangimize konacak” diye, Toplanan halkın hepsi Ümit besleyip gider. Dilek dileyip pek çok insan, Kurban adayıp keser. 850 Kuşu alıp çıktılar yabana, Ümit besleyip halk, Nereden bilsin insan, Tanrım kimi hoş görüyor? O vakitte Kel Emir’in Eşeğinde odun var, Talihsizliği başından, Kim alacak diye odununu, Pazarda dolaştı ağlayıp. Satamayıp odununu, 860 Üstünde yırtık bir don var. Devlet kuşunu tutmuş, Kadı, müftü, vezirler, Şahın huzurunda beyleri Ümit besleyip düşünüyor. Bismillah deyip kuşu uçurdu, Halk arasından kaçırdı, Birlikte gelip kovaladılar. Kel Emir pazarda On kuruşa odununu 870 Satmıştı zar zor,

Şol wāḳtıda basına Dāwlet ḳus kélip ḳondılar. Ämîr taznîñ şol hâlde, Dāwlet ḳus ḳondı basına, Raḥmatı tüşken Allanıñ, Közinen aḳğan casına. Çoçup ḳaldı Ämîr taz, “Né ḳılğan ḳus - dép, - bul özi”. Ayaḳ bawın ustadı, 880 “Ḳonğan né, - dép, - benim basıma”. Ḳusnı ḳuwğan köp ādām, Casawıl ménen békleri Ämîrniñ kélđi ḳasına. İzlegen ḳusın taptıbékler kélip, Ämîrden ḳusnı aldı tanıp körip. Tamām élden tazḡa kép ḳoyḡanına, Békzātlar öle cazdı ḡuşa bolıp. Békleraytdı ḡuşşat bop: - Zāmān azdı, Zāmān azḡan bélğisi - ḳus da cazdı. 890 Äḡarda zāmānımız tüzük bolsa, Ḳus kélip ḳaydan taptı mına tazdı? Ḳusnı alıp békler şonda keyin ḳaytdı, “Cıyulıñlar” érten dép ḡabār aytdı. Bāri de fādşalıḡdanümîd étüp, Ḳalāyıḳ üydi-üyine barıp catdı. Taḡı curt érteñ érte turdı, déydi, Cıyulup ayṡḡan cérge cürdi, déydi.	O zaman başına Devlet kuşu gelip konmuştu. Kel Emir’in o zaman, Devlet kuşu kondu başına, Merhamet etmiş Allah, Gözünden akan yaşa. Korktu kel Emir, “Nasıl bir kuş, diye bunun kendisi”. Ayaḡının baḡını tuttu. 880 “Kondu ne diye benim başıma”. Kuşu takip eden pek çok insan, Askerleri ile beyleri Emir’in geldi yanına. Aradığı kuşu buldu beyler gelip, Emir’den kuşu aldı tanıyıp görüp. Cümle halktan gelip kele konmasına, Beyzadeler öleyazdı tasalanıp. Beyler kasvetlenip söyledi: - Zaman bozuldu, Zamanın bozulduḡunun göstergesi, kuş da yolunu şaşırdı. 890 Şayet zamanımız bozulmadıysa, Kuş gelip nereden buldu bu keli? Beyler, o zaman kuşu alıp geri döndü, Gelecek gün “toplanın” diye haber verdi. Hepsi de padişah olmayı umut edip, Millet (daḡılıp) evli evine, köylü köyüne gitti. Yine halk sabah erkenden kalktı, derler. Toplanıp bahsi geçen yere gitti, derler.

Él äbden cıyulğan son tağı uçurdı, Kus kaçtı, curt artınan érdi déydi. 900 Kus uçup şähärge kétدی top içinen, Birin de caratқан çok bul kişinen. Soñınan békler çabup қuwıp kélse, Bayağı Ämîr de tur tap tuşınan. Békler kélse, tazça tur қusnı ustap, Ciyirkenip қusın aldı cip uşınan. Fädşälığğa taznı tur Täñrim қalap, Él turğan çok ädämğa onı balap. Tamām curtdan tazğa kép қongанına, Béklerniñ içi boldı älep-calap. 910 Ciyirkenip қusnı békler äreñ aldı, “Bu қандай iş boldı” деп һайрән қалды. Fädşälıqnı tazçaға қıymаған son, “Tağı érten uçuralıқ” деп һабәр шалды. “Cıyulup tağı érten kélgil” désti, “Қusnı uçurup közménen körgil” désti. Tağı da uçurмақ bop тарқасады, Һүр көрүр cıyulğan curt bu kéñesti. Érten cıyulup kéledi curt, Şadāқа-һudāyısın бeredi curt. 920 Künde māl aytup soyup қırıp catır, Bäri de fädşälıқdan қılıр ümüt. Қusnı tağı uçурды cıyulğan sonı, Kéletün curt ayağı suyulğan sonı. Ämîrge tağı барıp қonadı қus,	Halk tamamıyla toplandıktan sonra yine uçurdu, Kuş kaçtı, halk ardına düştü, derler. 900Kuş uçup şehre gitti kalabalığın içinden, Birini de beğenmedi bu kişilerden. Beyler koşup peşine düşüp gelirse, Eskisi gibi Emir de tam karşılığındadır, Beyler gelirse, kel Emir, kuşu tutuyor, İğrenip (devlet) kuşunu aldılar ipin ucuyla. Kelin padişah olmasını Tanrım hoş görüyor, (Hâlbuki) halk onu adam yerine koymadı. Bütün halktan bir kele gelip konmasına, Beylerin içi oldu altüst. 910Tiksinip kuşu beyler zorla aldı, “Bu nasıl işti” deyip şaştı kaldı. Padişahlığı kele bırakmak istemedikten sonra, “Yarın yine uçuralım” diye haber verdiler. “Toplanıp yine yarın gelin” dediler, “Kuşu uçurup gözünüzle görün” dediler. Bir daha uçurmaya karar verip dağılırlar. Uygun görüp toplanan halk bu tavsiyeyi. Gelecek gün toplanıp gelir halk, Sadakasını verir halk. 920Her gün kurban adayıp kesiyor, Hepsi de padişah olmayı umut edip. Kuşu yine uçurdular, halk toplandıktan sonra, Gelen halkın ayağı yüzüldükten sonra. Emir’e yine varıp konar kuş,

Bar Hıday “bar” dép özi buyırğan sonı. Békler kélip artınan qusun kördi, Allanıñ çın buyırğan isin kördi. Ciyirkenip tazdan halıq kaçsa dağı, Täñri lāyık qılğan sonı müsin kördi. 930 Dérew tazdı monçağa şaldı déydi, Çaçtarazlar çaç-murtın aldı déydi. Kiyüngen sonı kündey bop toluqsıydı, Körgen halıq şonda hayrān qaldı, déydi. Şonson Ämīr fādşā tāhğa mindi, Qıymay cürgen béklerniñ moyınşındı. Ésekmen oñun şatқан tazça édi, Bérüw Bār qudiretimen fātşā qıldı. Şol kézde Säyīd Nesim şähärge kélđi, Aralap kördi şonda şähär-éldi. 940 “Taşak” dédi körüngen mollaları, Éşitken mollalarınñ qahar kélđi. Bir tawğa Säyīd Nesim barıp catdı, ‘İybādāt Hāqqa, tāt at qılıp catdı. Tawda cürgen bir éki diywānalar, Nesimdi catқан cérde kélip tapdı. Nesim onan cürdi de pirge kélđi, Anaw éki diywāna birge kélđi. Qol bérıp şeyh ‘Atārd äwliyega, Aldında hıżmet qılıp üç yıl turdı.	Gitmesi için Var Allah’ın kendisi buyurduktan sonra. Beyler gelip ardından kuşunu gördü, Allah’ın nasip ettiğı gerçek işi gördü. Tiksinip kelden halk kaçsa da, Tanrı’nın layık kıldıktan sonra kılığını gördü. 930 Derhal keli hamama götürdüler, derler, Berberler saçını bıyığını kesti, derler. Giyindikten sonra güneş gibi tam kuvvetinde Gören halk o zaman hayret etti, derle. Ondan sonra Emir padişah tahta oturdu, Feda etmeyen beyler itaat etti. Eşek ile odun satan bir keldi, Bir ve Var kudreti ile (onu) padişah yaptı. O vakitte Seyyid Nesim şehre geldi, Dolaşıp gördü o zaman diyar diyar. 940 “Taşak” dedi karşılaştığı mollalara, İşiten mollalar sinirlendi. Seyyid Nesim bir dağa vardı. O dağda Hakk’a ibadet etti. Dağda dolaşan bir iki divane, Nesim’i yaşadığı yerde gelip buldu. Nesimî sonra da gitti ve bir pire geldi, O iki divane ile birlikte geldi. Yardım edip Şeyh Atard evliyaya, Önünde hizmet edip üç yıl durdu.

950 Şuradı pirden rûḥṣat Nesiyım bir kün, Ékewi de tiledi dürkün-dürkün. “Şahrâğa çığalık dép oylaymız, Bizlerge, - dédi, - taḫsır rûḥṣat bergin”. Şonda piri koynına qolın şaldı, Bir külçe koyununan nānnı aldı. Oñdı-şoldı şafālāḫmen nānnı urıp, Birine bérđi onı, biri qaldı. Ékinçi koyunına qolun şalıp, Birine bérđi kıızıl alma alıp. 960 Éndi qurı qalğanı Sāyīd Nesiyım, Cawābsız turdı bular ḫayrān qalıp. Ṭağı kıızıl alma aldı koyununan, Ustadı salbıratıp moyununan. Ol almanıñ kabuğın bitew soyup, Balanıñ kıızık kıldı oyunınan. Ol qabūḫnı ürlledi tağı piri, Nesiyımnıñ sol wāḫtıda qaçtı türi. Nesiyımge bérđi onan son ol qabūḫnı, Taḫımlap aldı Nesiyım tasıp nūrı. 970 Piri fātiyḫa béredı qol köterip, “Āmiyn, taḫsır” dép turdı bu üç ġārīb. Pirinen rûḥṣat alıp çıḫğannan son, Bayağı wāṭānına turdı barıp. Sāyīd Nesiyım aytadı coldaslarğa: - Nān alma bérġenini bildiñler me?	950Pirden izin istedi Nesimî günlerden bir gün, Diğér ikisi de istedi üst üste. “Sahraya çıkalım diye düşünüyöruz, Efendi, bizlere izin verin, dedi”. O zaman piri koynuna elini attı, Koynundan bir parça ekmeği aldı, Sağlı sollu sille ile ekmeğin yüzüne vurup, Birisine verdi onu, diğeri kaldı. İkinci defa koynuna elini atıp, Birine verdi kıızıl elma alıp. 960Şimdi mahrum kalan Seyyid Nesimî, Cevap vermedi bunlar hayret edip. Yine kıızıl elma aldı koynundan, Tuttu sallayıp sapından. O elmanın kabuğunu bütünüyle soyup, Çocuğun hoş kıldı düşüncesinden. O kabuğu soydu da piri, Nesim’nin o zaman kaçtı benzi. Nesim’e verdi ondan sonra o kabuğu, Tazim edip aldı Nesim taşıp nuru. 970Piri dua eder elini kaldırıp, “Āmin, efendi” dedi bu üç garip. Pirinden izin alıp çıktıktan sonra, Önceki vatanlarına gitti. Seyyid Nesim söyler yol arkadaşlarına: - Ekmek, elma vermesindeki manayı anladınız mı?

Éki coldas aytadı: -Bile almaduk, Nesiyim aytdı: -Kulak sal habārğa. Yeti künnen şoñ ustar fādşā sizni, Tāñriniñ ācal wāktı bolar izni. 980 Cérgē kömüp qoydırup béliñizden, Atqılatıp öltürer öziñizni. Nān urgannıñ mānisi osı, -dédi, Bizler boldıq Tāñriniñ dosı, -dédi. Sizniñ caydı aytayın alma bérgeñ, Dürmén qanıñ aǵar cosı, -dédi. Öz cayımdı kulak sal aytayın mén, Allanıñ bendesine raḥmatı kéñ. Térimdi bitew soydırar fādşā meniñ, Bilmeymün fādşāğa caqbaydı nēm. 990 Dārga asar térimi şaban tıǵup, Üç kün turar térimnen äwez çıǵup. Osılay dép aytdı goy caylarımızni, Biyradārlar, bu sözni algıl uǵup. Bulay dép diywānalar muñlasadı, Āḥiret qayǵusın cép cılasadı. “Né bolsa Haq taqdırı bendege” dép, Rāzımız dép boy sunup unasadı. Né kılsa Haq āmirine rāzı boldı, Cürdi de ol yerinen şāharge keldi. 1000 Barçasın ruwḥı körüp Sāyid Nesiyim, Aytadı münācat qıp bu ǵazaldı.	İki yol arkadaşı söyledi: -Anlamadık, Nesimî söyledi: -Kulak verin habere. Yedi günden sonra tutturacak padişah sizi, Tanrı’nın izniyle ecel vakti gelecek. 980 Belinizden yere gömdürecek. Oklatıp öldürecek kendinizi. Ekmeğe vurmanın manası bu, dedi, Bizlernik Tanrı’nın dostu, dedi. Sizin ahvalinizi söyleyeyim, elma verdi, Ansızın kanın akacak sel gibi, dedi. Kulak verin, kendi ahvalimi söyleyeyim ben, Allah’ın bendesine rahmeti sonsuz. Derimi bütünüyle yüzdürecek padişah benim, Bilmiyorum padişahın hoşuna gitmedi neyim. 990 Dara asacak derime saman doldurup, Üç gün derimden avaz çıkacak. Böyle deyip söyledi ahvalerimizi, Kardeşlerim, bu sözü belleyin. Böyle deyip divaneler dertleşirler. Ahiret kaygısını çekip ağlaşırlar. “Bendeye Hak takdiri ne olursa olsun” deyip, Razıyız deyip baş eğip kabul ederler. Ne kılarsa Hakk’ın emrine razı oldu, Ayrıldı da o yerinden şehre geldi. 1000 Hepsini ruhu görüp Seyyid Nesim, Söyler Allah’a yakarıp bu gazeli.

Ġazāl Sāyīd Nesiym. ʿĀlīmliknıñ bēlgisi - Hākñıñ āmirin bilgeni. Hiydāyat, hıymmat, hancarmén, Yürek-bağrın tilgeni. Allağa ĩnkār kēltirür, Derwişlerge külgeni. Biz de kēldik dūniyeğa, Aralap törin körgeni. 1010 Ĥalab şähäridin biynā bolıp, Bağdādқа kēldik kirgeli. Üşbüw Därüwl fanādan Bāķiyğa turmız cürgeli. Barsam éken kēçükmey Aţam Manşūr қаşına. Қāзі, müftiy, mollālar, Kōñilin basıp cahiyldik, Hākñı bāţiyıl kıldılar, Yamanlıķ kılup basına, 1020 Raķım étmes Bir üw Bārim Alarnıñ közi yaşına. Қaytip suĥan kılmaymun İbilīstīñ laʿiyniy lāşına. “Sözle!” dédi Hāk mağan, Tékrār étüp sözlerim. Nādān, şofı, mollālar Kūfir aytup iymānga, ʿĀr étedi özlerin. Körgen son қaytip aymayın. 1030 Yamanlığın közlerim. Қāзі, müftiy, mollālar ʿAķāiydnı bilmeç, Yetegen ĥālğa cahiyller	Gazel Seyyit Nesim. Ālimliğin göstergesi, Hakkın emrini bilmesi. Hidayet, himmet hançeriyle, Bağrını delmesi. Allah’ı inkâra getirir, Dervişlerle alay edilmesi. Biz de geldik dünyaya, Dolaşıp törünü görmek için. 1010 Halep şehrinden bina olup, Bağdat’a geldik girmek için, İşte bu Dar’ül-fenâdan Ebedi dünyaya gidiyoruz. Keşke gitsem gecikmeden Atam Mansûr’un yanına. Kadı, müftü, mollalar, Gönlünü kaplayıp cahillik, Hakkı batıl kıldılar, Kötülük edip kendine, 1020 Merhamet etmez Bir üw Barım Onların gözyaşına. Tekrar söz etmiyorum İblis’in lanetlenmiş leşine. “Söyle” dedi Hak bana, Tekrar edip sözlerimi. Nadan sofı, mollalar İnkâr edip imanı, Hicap duyar kendilerini. Gördükten sonra nasıl söylemeyeyim, 1030 Kötülüğünü gözlerim. Kadı, müftü, mollalar Akayd’ı bilmeyince, Ulaşır hâle cahiller

Bäri ĩnkâr Tāñrige, Kara kılıp yüzlerin. Nesiyumniñ soyar bir küni, Hancarménen térisin. Bizni eşitken dīn qardaş Süyegi muzday érisin. 1040 Allaniñ biz de qulımız, Allağa bende bolğanlar Bizden nége cérisin? Nesiyumniñ tānin körsetip, Laʿnet, āzār étdirer Mollāniñ bārisin. Äy, Nesiyim, āşlā, ğam yeme, Cannatuwl mevanı içinde Hūr-ġulmān, sırsın. Düniye sağan né kerek, 1050 Bendege caman bolsañ da. Halıq Rāhmānga derisin. Munan soñ néce künler ötti déydi, Şähärge tağı cürüp képti, déydi. Mollāların körgen son härqaysına, “Bäriñ de taşaksızlar” dép dépti déydi. Mollālar eşitkeni keyidi éndi, Bir-birlep ġulġaylağa cıyıldı éndi. Mollā körse bārin de “taşak” déydi, Nesiyumniñ bu sözine küyündi éndi. 1060 Bir küni cıyuladı beş yüz molda, Kélmey molda qalğan çok oñ men şolda. “Bir diywāna bizlerni ħor kıldı” dép, Fādşāğa arız ayta bardı şonda.	Hepsi inkâr eder Tanrı’yı, Kara kılıp yüzlerini. Günün birinde Nesimî’nin yüzecek, Hançerle derisini. Bizi işiten din kardeşim Hâlimize üzülsün. 1040 Biz de Allah’ın kuluyuz, Allah’a kul olanlar Bizden niçin tiksinsin? Nesim’in vücudunu gösterip, Lanet edip, ayıplarlar Mollanın hepsini. Ey, Nesimî, asla, gam çekme, Cennet’ül meva içinde Huri ve ġılman sırsın. Dünya senin neyine, 1050 Bendeye kötü olsan da, Halık Rahman’a derisini. Bundan sonra günler geçti, der. Şehre yine yürüyüp gelmiş, der. Mollaları gördükten sonra her birine, “Hepiniz de taşaksınız” diye söylemiş, der. Mollalar işittiğinde alındı artık, Birer birer şamata ile toplandı artık. Molla görürse hepsine de “taşak” der, Nesim’in bu sözüne sitem etti artık. 1060 Bir gün toplanır beş yüz molla, Mollaların hepsi geldi dört bin yandan. “Bir divane bizi horladı” diye, Padişaha (durumu) arz ettiler o zaman.

Şol künde Ämîr édi fâdşası, Asuptur Bağdād şähärinden märtebesi. Bêş yüz molda fâdşāğa arız aytdı, Bäriniñ bir diywāna - dūşmān-ķası. Fâdşā aytdı: - Cıyulğan moldalarım, Né işke sasıp keldiñ munşa bəriñ. 1070 Arızıñdı aytıñlar işteyin, Bayān kıl émdi bizge aħwāllarıñ. Mollālar aytdı: - Taķşır köp yıl boldı, Bir diywāna ĥor kıldı tamām éldi. “Taşak” déydi körüngen moldalarıñ, İçimiz ĥuşa bolıp dertke toldı. Ol diywāna ĥorlaydı bärimizni, Biyttey uyat qoymadı ārımızni. Tasaĥına téñeydi mollā körse, Cası tügil, sıylamas kārımızni. 1080Körsetdi şariy°at dép rıwāyatın, “Dīnnen çıktı” dép bérđi yazıp ĥātın. Fâdşā moldalarıñ sözün eşitüp, Köterelmes boldılar köpniñ dātın. - Bəriñniñ osı bolsa aytķan söziñ, Ustap al cürgen cérden barıp özin. Dārĥa asıp öltürüp tastañızlar, Obālı özleriñe coĥalıp közin. Fâdşādan rūḥşat alıp kétdi, dédi, Köp moldalar Nesiyĩmge cétdi, dédi.	O zamanda Emir idi padişahı, Artmış Bağdat şehrinde itibarı. Beş yüz molla padişaha (durumu) arz etti, Hepsinin bir divanedir düşmanı. Padişah söyledi: - Toplanan mollalarım, Hangi işe şaşırıp geldiniz bunca hepiniz. 1070Şikâyetinizi söyleyin yerine getireyim, Söyleyin şimdi bize ahvalinizi. Mollalar söyledi: - Ey efendi birkaç yıl oldu, Bir divane aşağıladı bütün halkı. “Taşak” der gördüğü mollaya, Tasalanıp içimiz dertle doldu. O divane aşağılıyor hepimizi, Bit kadar ar namus bırakmadı. Taşaĥına benzetiyor, mollayı görürse, Genci şöyle dursun, saymaz yaşılmızı. 1080Gösterdi şeriat diye rivayetini, “Dinden çıktı” diye yazıverdi yazısını. Padişah, mollaların sözünü işitip, Kaldıramadılar halkın ricasını. - Hepinizin buysa söylediĥiniz söz, Yakalayın dolaştıĥı yerden gidip siz. Dara asıp öldürünüz, Vebali kendinize kaybolun. Padişah’tan izin alıp gitti, derler, Mollalar Nesim’e geldi, derler.

1090 - Öz tiliñnen, diywāna, dīnnen çıkdıñ, Séni éndi dārğa asamız, - dépti, déydi. Säyīd Nesiyim tağı aytdı “taşaktar” dép, Moldalar ustap aldı cabılup kęp. “Taşak diyüwin qorukmastañ bärimizni, Bu sorlı oylamaydı-aw ölemin” dép. Moldalar açuwlalıp küle almaydı, Māˁnasın taşak sözniñ bile almaydı. “Taşı aq, içi kara” dégen éken, Héc ādām äwliyeden til almaydı. 1100 Moldalar Ér Nesiymdi dārğa astı, Şonda da taşak dérin qoymas histi. Dārméñen Seyīd Nesīm bāri zārda, Nālası kökke barıp aralastı. Yeti kün Säyīd Nesiyim dārda turdı, “Huw Hax” dép bir Tāñrige nāla urdı. Dār Nāsiymiyge héc ziyāñ kılmağanın, Mollālar künde-künde kélip kördi. Nesiyimniñ ol dārdan farwāyı yok, Yaratқан Égesi bar, köñiline tok. 1110 Dārğa Cabbār Égem fārmen kıldı, “Āşık kılğa héc ziyāñ kılmağıl” dép. Bu sırnı kördi köp mollālar, Ölmenge tamāçā boldı anlar. Dārğa tartқан turmaydı yarım sağıat, Nesiyimge hayrāñ boldı barça cāñlar.	1090 -Kendi dilinle, divane, dinden çıktın, Seni şimdi dara asacağız, demiş, derler. Seyyid Nesim yine söyledi “taşaklar” deyip, Mollalar yakaladı hep birlikte gelip. “Korkmadan hepimize taşak demeni, Bu zavallı düşünmez öleceğim” diye. Mollalar sinirlenip gülemez, “Taşak” sözünün manasını bilmez. “Dışı ak, içi kara” demişti, Hiç kimse evliyanın sözünü dinlemez. 1100 Mollalar Er Nesim’i dara astı, Yine de “taşak” demekten vazgeçmez katiyen. Dar ile Seyid Nesim’in hepsi ağlamakta. İniltisi göğe varıp karıştı. Yedi gün Seyit Nesim darda durdu, “Hü Hak” diye bir Tanrı’ya dert yandı. Darın Nesimî’ye hiç zarar vermediğini. Mollalar her gün gelip gördü. Nesim, o dardan korkmadı, Yaradan Tanrı’sı var, halinden memnun. 1110 Dara Cebbar Tanrım buyurdu. “Āşık kuluma hiç zarar verme” diye. Bu sırrı gördü mollalar, Ölmemesine taaccüp etti onlar. Dara çekilen durmaz yarım saat, Nesim’e şaşırdı bütün insanlar.

Mollālar fādşāğa yāne bardı, Söyleydi diywānadan bu ḥabārdı. - Yāne bir ḥüküm kılğıl, taqşır, dédi, Ölmedi, āmālmēnen, koyğıl dārdı. 1120 Fādşā aytdı: - Olay bolsa, tüşiriñler, Tağı da bir ālwān iş kılıñlar. Térisin bitew soyup, şaban tıgup, Térisin kayta dārga astırıñlar. Mollālar çıgup külep dārga kéldi, Kāzısı callād alıp birge kéldi. Nesimīni dārdan tüşürüp alıp, “Şoyğıl” dép callādlarge āmīr kıldı. Éki dönbeḳ āpkélip ağaç şaldı, Nesimniñ kol ayağın maḥkam tañdı. 1130 Étpétten ağaç tañıp koyıp, Nesimge callādlar kēp pıçak saldı. Sol wākta Sāyīd Nesim aştı közin, Tacalı nūr içinde kördi özin. Ārākğa mās bolğanday boyı balqıp, Söyleydi Nesim çattıḳ sözün. - Äy, āḥmaklar tézireḳ şoyğıl, - dédi, Kanımnı cılap içip toygıl, - dédi. Tézireḳ dost wāşılın tabayın men, Bu fāniyden közimni coyğıl, - dédi. Ġazāl Nesimiy 1140 Kāzı, müftiy, çallādlar, Tézireḳ şoyğıl, kétéyin.	Mollalar padişaha yine gitti, Söylerler divaneden bu haberi. - Yine bir hüküm ver, efendi, dediler, Ölmedi, bir hileyle, dardan vazgeçin. 1120 Padişah söyledi: -Öyleyse, dardan indirin, Gene bir türlü iş yapın. Derisini bütünüyle yüzün, saman tıkıp, Derisini tekrar dara astırın, Mollalar çıkıp gülerek dara geldiler, Kadısı, cellât alıp birlikte geldiler. Nesimî’yi dardan indirip, “Derisini yüzün” diye cellâtlara emir verdiler. İki tomruk getirip ağaç kurdular, Nesim’in elini ayağını sıkıca bağladılar. 1130 Yüzükoyun ağaca bağlayıverip, Nesim’e cellâtlar gelip bıçak vurdular. O zaman Seyit Nesim açtı gözünü, Tecelli nur içinde gördü kendisini. Rakıdan sarhoş olmuş gibi rahatlayıp, Söyler Nesim mutluluk sözünü. - Ey, ahmaklar, tezden derimi yüzün, dedi, Kanıımı ağlayıp içip doyun, dedi. Tezden dost vaslına hâsıl olayım ben, Bu faniye gözümü kapayayım, dedi. Gazel Nesimî. 1140 Kadı, müftü, cellâtlar, Tezden derimi yüzün, öleyim.

Şahiyd bolıp yazuqsız, Dostıma çabçan céteyin. Héç kıızıǵı coǵ maǵan, Bu calǵandı néteyim? Tabanımdan yaruñlar, Töbemge tekrü soyuñlar. Tézirek coldan öteyin. Tapsam ıalap wişalın, 1150 Süyerimniñ camālın, Bu rewāçımniñ kamālın. Dostlarǵa medet éyteyin. Şonda turup callādlar Tabānınan caradı. Kégi bitüp mollālar, Tamāçā kılup qaradı. Térisin bitew soydırup, Töbesine baradı. Sıfırıp aldı térisin, 1160 Ténesi yerde qaladı. Dārǵa qayta asdı, Şaban tıǵup pustına, Qanları aǵıp tännen, Cügürüp bardı ruwıları, Hāqıyqat ʿāşıq Dostına. Dıywānanı öltürüp, Dégenine kéltirüp, Mollālar cétdi qāşdına. Dārda turup térisi. 1170 Nāla kılup söyleydi Rāzı bop Tāñri qostına. Minācat kıldı Allaǵa,	Şehit olup günahsız, Dostuma hemen kavuşayım. Hiç zevki yok bana, Bu dünyayı neyleyeyim? Tabanımdan yarınız, Tepeme deǵın yüzünüz, Tezden yoldan geçeyim. Etsem talep visalini, 1150 Sevdığımın cermalini, Bu revacımın kemalini, Dostlara medet umayım. O zaman kalkıp cellātlar Tabanımdan yararlar. Öcü bitince mollalar, Temaşa edip baktılar. Bütün derisini yüzdürüp, Tepesine varırlar. Yüzdüler derisini, 1160 Vücudu yerde kalır. Dara tekrar astılar, Saman tıkıp postuna, Kanları akıp vücudundan, Koşarak gitti ruhu, Gerçek sevgili dostuna. Divaneyi öldürüp, Dediğini yaptırıp, Mollaların hâsıl oldu maksadı. Darda kalıp derisi, 1170 İnleyip konuşur Razı olup Tanrı kavuşmasına. Münacat kıldı Allah’a,

Dārda turup térisi. Ḥayrān boldı bu işke, Körgeñ cānnıñ bārısı. “Béker kişi émes” dép, Körgeñ cānlar cılaydı. Cası ménen kārısı, Kulaq salıp tıñlasa, 1180 Ḥaḡğa şānā eytedi. Sāyīd Nesiyim ölgeli, Aradan üç kün ötedi. Awğa çıǵup şol künü Qasınan fādşā ötedi, Söylep tur ādām, Éşitüp turup kétédi. Dār başında téri tur, Minācat kılup Tāñrige, Kulaq salıp tıñlasa, 1190 Rāzı-dür Ḥaḡnıñ āmirine. Kızası bar az-aq, Mollalar kılğan cābirine. - Ārmānı aytkan col, - dédi, Kirmedim qābirine dép, Közümden akar kanlı yaş. Dādıma hār kéz cétmedüm, İyt-qus cép catur étimni. Ruwhum ʿarışka kėtmedüm, Ārmānıñ meniñ şol boldı, 1200 Qābirge kirip yatmadum. Ténemni közüm kıymaydı, Ḥor wa ġulmān içinde, Raḡatke kızık batmadum. Qāzı, müftiy, mollalar, Pıçaq urdılar.	Darda durup derisi. Şaşırdı bu işe, Gören insanların hepsi. “Beyhude kişi deǵıl” deyip, Gören insanlar aǵlar. Genci ile yaşlısı, Kulak verip dinlerse, 1180 Hakk’ı metheder. Seyyid Nesimī öleli, Aradan üç gün geçer. Ava çıkıp o gün Padişah yanından geçer. Konuşuyor bir adam, İşiterek gider. Dar başında derisi var, Münacat kılıp Tanrı’ya, Kulak verip dinlerse, 1190 Razıdır Hakkın emrine. Kızası var azıcık. Mollaların ettiǵı zulme. - Emeli söylediǵi yol, - dedi, Girmedim kabrine diye, Gözümden akar kanlı yaş. Dileǵime hiçbir zaman kavuşmadım, Kurdu kuşu yiyor etimi. Ruhum arşa gitmedi, Emelim benim oydu, 1200 Kabre girmedim. Vücuduma kıyamam, Huri ve gılman arasında. Rahata ermedim. Kadı, müftü, mollalar, Bıçak vurdular.

Yüregim meniñ dert boldı, Çād bolıp olar turdılar, Callādlarke soydırıp Muşlihin kırdılar, 1210 Yerde kökde ferişte Nālasıña Nesiyumniñ, Barçası farıyād urdılar. Riyāzatsız bendege, Āslā, rāhat bolmaydı. Mollālardan kanıñız, °Arāşātka bargança, Acırap, sirā, qalmaydı. Āmīrge °arızım yetkençe, Söylewden ruwım tanbaydı. 1220 Pirlerimniñ ruwıları, Né boldı éken, iyā, Alla, Mededin nége salmaydı? Awğa ötüp kétedi, Bu sözlerin fādşā, İltiyfātka almaydı, Kéçke tağı fādşā Şékārdan üyge qaytadı. Dārga caqın kélgende, Ārwāğın Nesiyım çaykadı: 1230 - Aya, Āmīr, fādşā, °Arızımın tıñla, - dép, Dawıslap qatdı aytadı. Çaķırğanın dārda tériniñ, Dawıslap qatdı aytқан son, Fādşā añlap baykadı. Kulağın salıp “né aytar” dép,	Yüreğim benim dert oldu, Onlar şad oldu, Cellātlara derimi yüzdürüp, Barışını yaptılar, 1210 Yerde ve gökteki melekler İnlemesine Nesim’in, Hepsi feryat etti. Riyazeti olmayan bendeye, Asla, rahat yoktur, Mollalardan kanınızı, Arasata varıncaya dek, Yakasını hiç bırakmaz, Emir’e şikâyetim ulaşıncaya dek, Konuşmaktan ruhum vazgeçmez. 1220 Pirlerimin ruhları, Ne olmuştu, ya, Allah’ım, Yardımlını niye göndermiyorsun? Kel Emir av için Nesimî’nin yanından geçer, Bu sözlerine padişah, İhtimam göstermez, Akşama gene padişah Avdan eve döner, Dara yaklaştığında, Nesim, ruhunu salladı: 1230 -Ya, Emir, padişah, Şikâyetimi dinle, deyip, Bağırıp çağırır. Dardaki derinin seslendiğini, Bağırıp çağırdıktan sonra, Padişah dikkat edip bakar. Kulağını verip “ne söyler” diye,

Atınıñ basın tartadı. Kaşında köp béklerin Bäri tura qaladı. 1240 Dārdağı téri sözine Barçası kulaq saladı. Dārdağı téri söyleydi, Allağa kılup nālānı. - Bağdādñıñ Āmiri tazçası, Wā°dañ kané aytқан, - dép, Fādşāğa saldı çalānı. Haqqa wāzıl men boldum, Wā°dāñnı esden ııarıp, Arqalap qaldıñ bāleni. 1250 Aytup édüm yaşıda sıırımñı, Wā°da kıldıñ, umutdıñ. Taḥārātsiz şofılarga, Hükümiñ ménen soydırup, Köñilimni meniñ suwıtdıñ. Şāhiymardān °Aliyniñ Äwletin şahiıd kıldırup, Maḥşar küni kan yutdıñ. Hām şariı°at, hām tarīkat awlālaküwm, Öldim dép ārmān kılmaymun, 1260 Münkār boldı bu fakıyḥlar, Ahwalı kaday, bilmeymün, Özüm şahiıd, gamım yoq. Şakırsañ da kēlmeymün. Sāıyīd Nesıym - öz aţım Şāhiymardān äwledi. Nāḥaḥ meni öldürüp, Sizlerni şayţān fawladı. Āmīr fādşā sözge azıp,	Atını durdurur. Yanındaki beylerin Hepsi durur. 1240Dardaki derinin sözüne Hepsi kulak verir. Dardaki deri konuşur, Allah’a dert yanıp. - Bağdat’ın kel Emir’i, Vaadin hani, deyip, Padişaha kızdı. Ben, Hakk’a kavuştum, Verdiğin sözü aklından çıkarıp, Destekledin belayı. 1250Söylemiştim küçükken sırrımı, Söz verdin, unuttun. Abdestsiz sofilara, Hükümle derimi yüzdürüp, Gönlümü benim soğuttun. Şah-ı merdan Ali’nin Evladını şehit ettirip, Mahşer gününde kan yuttun. Hem şeriat, hem tarikat sizlere çok gerek. Öldüm diye arzu etmiyorum, 1260 İnkâr eden oldular bu fakihler. Ahvali nasıl, bilmiyorum, Ben şehidim, gamsızım, Çağırsan da gelmiyorum. Seyyid Nesim, benim adım, Şah-ı merdan evladıyım. Haksız yere beni öldürüp, Sizleri şeytan bağladı. Emir Padişah sözünden cayıp,

İnisin nége cawladı?! 1270 Ämîr fâdşâ şol hâlde, Bu sözni eşitip añladı, “Way, bawırım” dép zâr cılap, Közinen cası şawladı. Êsine tûsüp şol hâlde, Dād, farıyād äyladı. “Karağım, Nesiym müsin” dép, Atınan tûse cügürdi. Üç cıgılıp, (üç) turup, “Way, bawırım” dép ökürdi, 1280 “Karağım, bawırım, siz be êñ” dép, “Bilmedim” dép ah urdı. - Aynalayın, cigerüm, Özüm calguz dilgirüm, Sizniñ üçün dünyeden, Köp hasiretni çegerüm. Néçe mārte cıgulup, Kasına kēldi zorğalap, Basa almay éki ayağın, Tizesi ménen corgalap. 1290 “Yalguz inim, bawırım” dép, Bacılaydı fâdşâ “ah” urıp. Közinen cası sorgalap, Dal-dal kıldı cağasın. “Né bolar éndi künim?!” dép, Kuçakdadı ayağın. “Karağım, calguz inim” dép, Tabanının süyedi.	Kardeşine niye hasım oldu? 1270 Emir padişah o zaman, Bu sözü işitip dikkat etti, “Ah, kardeşim” diye ağlayıp, Gözünden yaş döküldü. Hatırına gelip o zaman, Dad-ı feryat eyledi. “Gözbebeğim, Nesim sen misin” diye, Atından inip koştu. Üç defa yıkılıp, üç defa kalkıp, “Ah, kardeşim” diye böğürdü, 1280 “Gözbebeğim, kardeşim, siz miydiniz” diye, “Bilmedim” diye ah çekti. - Canım, ciğerim, Benim tek gereksinimimsin, Sizin için dünyada, Çok hasreti çekerim. Defalarca yıkılıp, Yanına geldi zar zor, Basamaz iki ayağını, Dizi ile sürünüp. 1290 “Biricik kardeşim, bağrım” deyip, Padişah bar bar bağırıp ah çekip. Gözünden sicim gibi yaşlar akıp, Paralayıp yakasını. “Ne olacak artık günüm?” deyip, Kucakladı ayaklarını. “Gözbebeğim, biricik kardeşim” deyip, Tabanını öper.

“Karağım, cānım, tānim” dép. “Fādşālķ Alla bérġende, 1300 Déreġin héçķim aytbadı-aw. Fālen cérde bildim” dép, Bir-birlep culdu saķalın. “Kasımda biraz turmadıñ, Cayķalġan kıızıl külim” dép, Añıray bérđi fādşā, Öksüġin āslā basbadı. “Ot bolıp canıp baram” dép, Kiyümin culıp tastadı. “Kayda cür ediñ, bawrım” dép. 1310 Kūçakđap turup қақсadı. “Yüzikara kıldıñ, қалġam” деп, Acāyıp sözler bastadı. - Bėş yıl boldı, Nesiymcān, Men fādşā bolġalı. Sonan béri ātırāfķa. Koymasdan kışı yiberdüм, Sizni izlep ĥābār alġalı. Yüzikara kılmaķ be éñ Kasıñda calġuz aġañdı, 1320 Cāhānnemge salġalı, Kayda cürdiñ bilünbey, Şermende ménı kılġalı. Nége kaçtıñ oşunça, Karağım, Seyīd Nesiym-aw. Munı aytup fādşāh, Étpétinen қuladı. Kasındaġı békleri Mātam tutup olar da	“Gözbebeġim, canım, bedenim” deyip. “Allah hūkümdarlık verdiġinde, 1300 Hiç kimse senin haberini vermedi. Fılan yerde duydum” deyip, Birer birer yoldu sakalını. “Yanımda biraz durmadın, Sallanan kıızıl çiçeġim” deyip, Baġırarak aġlar padişah, Aġlamasını asla durduramadı. “Ateş gibi yanacaġım” deyip, Giyimini çıkardı. “Nereye gittin, kardeşim” deyip, 1310 Kucaklayıp baġırdı. “Yüzümü kara çıkardın, canım” deyip, Acayip sözler açtı. - Beş yıl oldu, Nesimcan, Ben padişah olalı. O zamandan beri etrafa, Durmadañ kışı gönderdim, Sizi arayıp haber almak için. Yüzünü kara mı çıkaracaktın Yanımdaki biricik aġabeyini, 1320 Cehennem azabına salalı, Nereye gittin görünmeden, Bana ızdırap çektirip. Niye kaçtın böyle, Gözbebeġim, Seyyid Nesim. Bunu söyleyip padişah, Yüzükoyun düştü. Yanımdaki beyleri Matem tutup onlar da

Kosula şuwlap cıladı. 1330 Qasındağı bir bégi Bawırına köterip, Basın süyep turadı. Ésin cıyup fādşā, Tağı da farıyād kıladı. - Qarağım, Seyīd Nesiym-aw. °Aliy Arıslan ğamħor bolğan ümmetke, Hax Rasuwlı babañ bar, Tañla sorsa né diymün, Basımda ülken haťām bar. 1340 Déregiñdi bilgizbey, Osunça meni kılğanıñ. Qayğulı qatdı mātamdār. Şahiyd bolıp öziñe, Āhıretten col tapdıñ. “Qanımnı bér” dép surasañ, Şonda né dép col tapdım. Qaçıp cürüp, şırāğım, Āhırı méni zārlatdıñ. Yüregimdi qan kılup, 1350 Köñilimdi hayrān-tañ kılup. Basıma qayğı, qan capdum. Munı aytup fādşā, Qayğusın qayta söyleydi. - Haťā kıldım, iyā, Alla. Nesiymniñ qanın cükdedim, Kéçürürsin né kılsam? Cahiyller sözün hūbdadım. Yawmuwl-maħşar bolğanda, “Qanımnı bér” dép surasa, 1360 Né aytarğa cawāb tapbadım.	Hep birlikte feryad edip ağıladı. 1330 Yanındaki beylerinden biri Kaldırıp bağına, Emir’in başını yaslar. Aklını başına toplayıp padişah, Bir daha feryat eder. - Gözbebeğim, Seyyid Nesim, Ali Aslan’ın hami olduğu ümmete, Hak Resulü baban var, Yarın sorarsa ne diyeceğim, Boynumda büyük bir günah var. 1340 Haber vermeden, Beni bu denli eyledin Kaygılı ve çok matemdar. Şehit olup kendine, Ahirette bir çıkar yol buldun. Kan hakkı istersen, O zaman nasıl bir çıkar yol bulacağım? Kaçıp, gidip ışığım, Sonunda beni ağlattın. Yüreğimi dağlayıp, 1350 Gönlümü hayrete düşürüp, Kaygılı başıma, kan örttüm. Bunu söyleyip padişah, Üzüntüsünü tekrar dile getirir. - Hata ettim, ya, Allah’ım, Nesim’in kanına girdim, Ne yaparsam beni affedersin? Cahillerin sözünü kabul ettim. Kıyamet günü olduğunda, Kan hakkı isterse, 1360 Söyleyecek bir cevap bulamadım.

Aytup édiñ casında-aķ, Wāˁdama nége yetmedüm? Men yazuķlı ķulıñnı Aldıma kéltir déǵızbey, ˁAķılın aldın, İylāhim. Tékşerip cawāb şuraman, Menmenlikmen oturup, Basımnan astı kūnāhim. İnümnen taǵı ayırıldım, 1370 Ǵanına özüm sebeb bop, Kökke céter bu āhim. Ṭahārātsız faķihler Nesiymdi aldap öltürdi. Şüm raķiyplar sözleri Maǵan zalāl kélrtirdi. Ḥundār boldum ˁälāyka, Mudām ménı yıǵlatıp, Közime yaşnı tolturdı. Şafāˁat kılsa ümmetke, 1380 Ḥaķ Rasuwlı maḥşarda Ǵatardan ménı ķaltırdı. Osılay éken āzelde Yaratķan Tāñrı yazuwı. Kéçüwler kūni bolar mı, Farwārdiyǵār İylāhim. Men ķulıñnıñ yazuǵı, Moldalarménen men boldum. Ta cannatke bargança, Sāyīd Nesiyım azuǵı 1390 Ǵança cānǵa izletdüm. Cürdi éken ķayda şol wāķta,	Söylemiştin kūçük çocukken, Sözümü neden tutmadım? Ben günahķâr kulunu Önüme getirin demeden, Aķlını başından aldın, İlah’ım. Teftiş edip soramam, Maǵrurlukla oturup, Başımı aştı günahım. Kardeşimden yine ayrıldım, 1370 Kanının akmasına ben sebep olup, Göge ulaşır bu ahım. Abdestsiz fakihler Beni kandırıp Nesim’i öldürdü. Şom hasımların sözleri Bana haleb getirdi. Hunhar oldum aleyke, Daima beni aǵlatıp, Gözümü yaşla doldurdu. Şefaāt ederse ümmetine, 1380 Hak Resulü mahşerde Beni geride bıraktı. Böyleymiş ezelden Yaradan Tanrı’nın yazısı. Af günü olacak mı, Perverdigâr İlahım. Ben kulunun günahı, Mollalarla yakın oldum. Ta cennete varıncaya kadar, Seyyid Nesim yol azıǵı var 1390 Birçok kimseye arattım, Gitmişti nereye o zaman.

Körüngeñ ādām “çok” dédi. “İnüñiz sizniñ bu çaķda”. Yaratķan, Cabbār, İylāhim. İnümdi özime öltürtüp, Saldıñ ma éken sınakķa? Köterilmes moynumnan Ol dünyede ‘azābıñ, Né aytamun alsa şurakķa. 1400 Éki kayķuñ birikdi, Şafā‘attan nowmid kıp, Kétđiñ be, bawurım, cıraķķa?! Düniyede az kün bir cürmey, Nesıymcān sizden ayırıldım. Hām aķayın ménde çok, Calķuz kıaldım adasıp, Kanatımnan kayırıldım. İnim bar dép, äytewir, Tiriñde ķıwwāt kıluwşı-ém, 1410 Munıña taķı kayķurdım. Kanıñdı artup moynuma, Dawlı bop kétüp özümmen. Şafā‘atıña żar kıldıñ. Munı aytup fādşā, Şabır kıldı āķırır, Taķdırıñ hāmma dép bildim. Fādşā aytdı: - Ĥudāy-ā, tawbe kıldım, Kudiretiñ küşli éken, anıķ bildim. “Ät-taķdır lä-tabaddıyl” dégen ĥadiys, 1420 Tawbe kılup kudiretiñe, ķarār kıldım.	Rastgelen kimse “yok”dedi. “Sizin kardeşiniz burada”. Yaradan, Cebbar, İlah’ım. Kardeşimi kendime öldürtüp, Çekmiş miydin beni imtihana? Kaldırılmaz boynumdan Öteki dünyada azabın, Ne diyeceķim çekerse sorguya. 1400İki kaygın bir araya geldi, Şefaatten ümidini kesip, Gittin mi, kardeşim, ıraķa? Hiçbir gün ömür sürmeden, Nesimcan sizden ayrıldım. Başka kardeşim yok benim, Yalnız kıldım yolunu şaşıırıp, Kolum kanadım kırıldı. Kardeşim var deyip, sonunda, Sen diriyken senden güç alıyordum, 1410Derdine yine üzıldüm. Kanını yükleyip boynuma, Davalı olup gidip kendimle, Şefaatine yalvardın. Bunu söyleyip padişah, Sabretti sonunda, Hepsi senin takdirindir dedim. Padişah söyledi: - Ya Allah’ım, tövbe ettim, Kudretliymişsin, açıkça anladım. “Ät-taķdır lä-tabaddıyl”⁴⁰ demiş ĥadis, 1420Tövbe edip kudretine, karar kıldım.

⁴⁰**Et-taķdır lä-tebeddül:** Takdir deķişmez.

Dédi de orninan türegéldi, Dār ağaçdan térisin túsirdi éndi. Térisine süyegin cıyup salıp, Canāzasın oğutup dāfin kıldı. Yeti kün munı ménen turdı déydi, Yeti künde yetisin bérđi déydi. “Bu dıywāna fādşānıñ inüsi éken” Dép, békler közi ménen kördi dédi. Ämîr fādşā tağı bir fikir kıldı, 1430 Allanıñ bérğenine şükir kıldı. İçinen “mollāların kırsam” dédi, Özimni qarap cürmey kâfir kıldı. Oyladı “dégirmenğa tartayın” dép, “Obāldarın moynuna artayın” dép. “Moldaların tartdırıp dégirmenğa, Söytüp açuw-ķūmārım tarķayın” dép. Çaķırdı mollāların “kêlsün” dédi, “Bizlerden iyn‘ām-iyhsān alsun” dédi. “Dégirmenğa tarıtdırıp mollāların, 1440 Kıśasım kōñildegi ķansun” dédi. Neçe künde cıyuldı şansız molda, Almaķ bop fādşādan bāri olca. Bir moldanın ésegi aķsaķ édi, Céte almay aķsaķ molda ķaldı colda. Moldaların sarāyğa ķamatdırdı,	Dedi de yerinden kalktı, Dar ağaçtan Nesimî’nin derisini indirdi artık, Derisine kemiklerini toplayıp, Cenaze namazını kıldırıp defnetti. Yedi gün bununla birlikte durdu derler, Yedi günde yedisini verdi, dedi. “Bu divane padişahın kardeşiymiş” Diye beyler şahit oldu, dedi. Emir padişah yine bir şey düşündü, 1430 Allah’ın verdiği şükretti. İçinden “mollaları kırsam” dedi, Kendimi bakmadan kâfir ettiler. Düşündü “değirmende öğüteyim” diye, “Veballerini boynuna yükleyeyim” diye. “Mollaları öğüttürüp değirmende, Öylece sinirlerimi yatıştırıp tatmin olayım” diye. Çağırđı mollaları “gelsin” dedi. “Bizlerden armağan alsın” dedi. “Değirmende öğüttürüp mollaları, 1440 Kıśasım gönlümdeki bitsin” dedi. Günlerce toplandı sayısız molla, Hepsi padişahdan ganimet almak için, Bir molların eşeği aksaktı, Ulaşamadan aksak molla kaldı yolda, Mollaları saraya hapsedtirdi,

Dégirmenğa on kulağ şuw ağırdı²². Dégirmenğa tartdırıp moldalarını, Kağan cānı çıķğança şuwlatdırdı. Kan boldı dégirmennen çıķğan unı, 1450 Bitkençe kırıp catur tūni-kūni. Bir-birlep tastap turdı dégirmenğa, Bāriniñ bir künde éken ācal kūni. Bir-birlep kélgen molda kétdi, déydi, Kısāsı Āmīr šāhnıñbitdi, déydi. Ésegi aķsaķ édi bir mollānıñ, Üç künnen soñ o dağı cétdi, déydi. Šähärden kaytķan birew kéz boldı oğan, - Takşır, - dép tura ķalıp söz kıldı oğan. Mollālar bāri iyn°ām alıp boldı, 1460 İyn°ām coķ éndi bérer, - dédi, - sağan. İyn°āmdı osı cérde aldıñ, - dédi, Olca almaķğa intalap saldıñ, - dédi. Osı cérden kaytıñız, cānıñ olca, Ācaldan Ĥudāy şaķlap ķaldıñ, - dédi. Ol mollā keyin kaytdı şol aradan, Ķalģan °ālım sol boldı bir fārādan. “Fādşā bilse, ménı de öltürer” dép, Ķaçıp kép meken kıldı Buħaradan. Salāmat aķsaķ mollā ķaldı cānı, 1470 Ĥıykāyat kitābından kördüm anı.	Değirmene on kulak⁴¹ su akıttırdı. Değirmende öğüttürüp mollaları, Canları çıkana dek yaygara koparttırdı. Kan idi değirmenden çıkan un, 1450Bitinceye dek kırıyor gece gündüz. Birer birer attı değirmene, Aynı gün, hepsinin ecel günüymüş Birer birer gelen mollalar gitti, derler, Kıyası Emir şahın bitti, derler. Eşegi aksaktı bir molların, Üç günden sonra o da geldi, derler. Şehirden dönen biri rastladı ona, - Efendi, diye söz söyledi ona. Molların hepsi armağan almıştı, 1460 Sana armağan yok artık verecek, dedi. Armağanı bu yerde aldın, dedi, Ganimet almayı arzu ettin, dedi. Bu yerden dönünüz, canınız ganimet, Allah ölümden korudu, dedi. O molla geri döndü o esnada, Hayatta kalan âlim oydu bir sürüden. “Padişah öğrenirse, beni de öldürür” diye, Kaçıp gelip mekân tuttu Buhara’yı. Aksak molla’nın sağ selamet kaldı canı, 1470Hikâyet kitabından ben gördüm onu.

²² Babalar Sözü’nde aktırdı diye yazılmış.

⁴¹**ķulak**:Arktaki ya da sulama işinde harcanılacak suyun hacmi, miktarı.

Sol mollā sebebden boldı, dédi, “Buħarada, - dégen sözler, - ıılım kâné?”. Biyħamduwlla, bu kıssa boldı tamām, Yazğanım oşı, abūlda, k��lip amam. arıyp alğan w��kıtımda taniyf ��td��m, ��Ayıblama, ouğan, bolsa caman. Buyurdı “yazı��nız” d��p ��ħmed K��riym, Anı yaşı yaratan amad, K��riym. Ya w��kıtımda yalan s��zler k��p yazup ��m, 1480 K����rgey fazılı birl��n Bir��w B��rim. Aytan son ��ħmet K��riym taniyf ��td��m, Munı da iy��a yazmak ��sıp ��td��m. iy��a yazan h��r yerde ��d��mlar bar, Barasın, iyn��alla, basıp k��td��m. Y��sifb��k h��rbir t��rl�� iy��a yazdı, Yaında ta���t ılmay yoldan azdı. ��y��, Alla, fazılı��n birl��n afuw ��yle, Tamudan ��zine-��zi uduk azdı. K��p yazdum ızık ılıp yalan s��zni, 1490 ��Az��blı, b��ker ike salıp k��zdi. Ya w��kıtımda k��n��h iten tartunmadu, Yarlıar k��n bola ma T���rim bizni. Yarılıa biz ulı��nı, K��riym, ��ħad, K��p yazup k��n��h iler ıldım b��yhad. ��ud�� “bendem”, Muħammed “��mmet” d��se, ����ruwl yawm boladı k��n��l��m ��d.	O molla sebebinden oldu, dedi, “��lim Buhara’da denen s��zler hani?”. Sayırsız hamt Allah’a bu kıssa oldu tamam, Yazdıım bu kabul et yapabildiım. ��htiyarladıımda tasnif ettim. ��ok kınamayın okuyan olursa. Buyurdu “yazınız” diye Ahmet Kerim, Onu g��zel yaratmı Samed, Kerim. Gen��ken yalan s��z�� ��ok yazmıtım, 1480Baılasın fazlıyla Bir ve Var Allah’ım. S��yledikten sonra Ahmet Kerim tasnif ettim, Bunu da kıssa yazmak i��in meslek edindim. Her yerde kıssa yazan kimse var, ��n��allah, hepsinin ��n��ne ge��tim. Yusufbek t��rl�� t��rl�� kıssa yazdı, Gen��liinde taat ılmayıp yolunu aırdı. Ya, Allah’ım, fazlınla affeyle, Cehennemden kendi kuyusunu kendi kazdı. ��ok yazdım ho ılıp yalan s��z��, 1490Meakkatli bo ie bakıp. K����k��ken g��nah ilemekten sakınmadık, Baılayacaın g��n var mı Tanrım bizi. ��yilik et biz kuluna Kerim, Ehad. Defalarca yolunu aırıp g��nah iledim sonsuz. Allah “bendem”, Muhammed “��mmetim” derse, Hair g��n�� olacak g��nl��m ��d.

Kartaydum yaşlık kêtüp, çaç aġarıp, Kızık dép yalġan sözge boldum ġārīb. Né aytamun Ĥudāyıma solar üçün, 1500 Tamuġġa salsa aġar méni afarıp. Yarānlar, muniñ üçün kılamun zār, Zārı émes künāhımġa Farwārdiyġār. Köp Musılmān “raġmat” dép dūā kılsa, Müminler dūāsınan ümīdim bar. Kaytmadum künāh işten yaşıda burun, Né kılsa Tāñrim bilür bende sırın. Musılmānlar, dūāñnan ümīd kılar, İynşālla, ġabül kılar köpniñ birin. Temmetü'l-kitāb bi°avnullahi'l-mülkü'l- Vehhāb, Şüd be-tevfık Ĥudāyım lā-yenām, İn kitāb rüz-ı sehzenbe tamām, Māh-ı Recebniñ küni Yüsifbék Şayĥuwliyslāmuġlı yazup bitirüp ġoldum ġoydum. Ämiyn. Kıışşaiy Ānġaziret rasuwlnıñ Miyrācġa Ĥonak Bolġanı Biysmiylla söz başlaymen iyä, Rahman, Nūr bolıp ay ménen kün toluġsıġan. Aytayın bir ġıyşsa, artık sözden, Tıñlañız, ġulak şalıp, dīn Musılmān.	Yaşlandım gençlik gidip, saç aġarıp, İlginç diye yalan söze oldum garip. Ne söyleceġim Allah’ıma onlar için, 1500Cehenneme atarsa eġer beni götürüp. Yaranlar, bunun için ah vah ediyorum, Üzölmez günahıma Perverdigar. Müslümanlar Allah rızası için bir dua ederse, Mazlumların duasından umutluyum. Sakınmadım günah işlemekten gençlikte önce, Herhalükarda Tanrım bilir bendesinin sırrını. Müslümanlar, duanızdan umut ediyor, İnşallah, kabul eder birçoġundan birini. Mülkleri baġışlayan yardımıyla kitap tamamlandı. Bu kitap Salı günü oldu tamam, Recep ayında Yusufbek Şawhuwliyslāmuġlı yazıp bitirip imza ettim. Âmin. Hazret-i Resul’un Mi’râc’a Misafir Olmasının Kıssası Bismillah deyip söz açayım ya Rahman, Ay ile güneş tamamıyla nur içinde. Söyleyeyim bir kıssa güzidesinden, Dinleyiniz, kulak verip Müslümanlar.

Kıyşşanıñ söz aytayın sarāsınan, Muhammed, éki dñniye fanāsınan. Yazayın Mi'rācnı kıyşşa kılup, Māwliyd men Bākırğannıñ arasınan. Biysmiyllah, tamām sözniñ başı, dédi, 10 Bu sözüm şariy'atnıñ kāsı, dédi. Tıñlasañ, kulaq şalıp Musılmānlar, Mi'rācı ānhażiretnıñ osı, dédi. Cüredi iymāndılar ādep şaqtap, İymāndını ferişte tura maqtap, Bu kıyşşanı çıkardım ğıbrāt üçün, Māwliyd men Bākırğannan munı bābtap. Dostısın özge cānnan artıq kıptı, Tapşurğan şafā'atқа көp ümmetdi, Çakırıp Hābiybisin Mi'rācına, 20 Hūdāyım "Körsetemin nūrım" dédi. Tıñlañız Rasuwlıñ Mi'rācın, Behişden kiygen éken lāwlik tācin. Mi'rācğa qonaqlıqğa bargan colı, Dostına көp aytuptı ümmet nāzın. Ferişte habār alğan bir Hūdāydan, Nurı artıq Muḥammedniñ kün men aydan, Körem dép Muḥammedniñ saltānātın, Cıyuldı ferişterler äldeqaydan. Dīn İyslām, Muḥammedke bas urup tur, 30 Beynamāzdan diydārın casırıp tur.	Söz söyleyeyim kıssanın güzidesinden, Muhammed, iki dñyanın sığınağından. Yazayım Mi'rāc'ı kıssa hāline getirip, Mevlid ile Bakırgan'ın içinden. Bismillah, her sözün başı, dedi, 10 Bu sözüm şeriatın esası, dedi. Dinlerseniz, kulak verip Müslümanlar, Mi'rācı Hazretlerin bu, dedi. İmanlılar, edepli olur, İmanlıyı melekler över. Bu kıssayı yazdım ibret için, Mevlid ile Bakırgan'dan bunu tanzim edip. Dostunu diğer insanlardan üstün kılmış, Şefaat etmesi için ümmete vazifelendirdi. Davet edip Hābibini Mi'rāc'ına, 20 Allah'ım "Göstereceğim nurumu" dedi. Dinleyiniz Resul'ün Mi'rāc'ını, Cennetten gelen takmıştı murassa tacını. Mi'rāc için misafirliğe gittiği zaman, Dostuna defalarca söylemiş ümmetin ricasını. Melekler, haber aldı bir Allah'tan, Nuru fazladır Muhammed'in güneş ve aydan. Görmek için Muhammed'in saltanatını, Toplandı melekler uzaklardan. Müslümanlar, Muhammed'e boyun eğmiş. 30 Gayrimüslime didarını göstermemiş,

Közinen aqğan cası bir tıylmas, Çöbine Rayhänniñ közin salmas. Biyttey ṯakat kıla almay, zār éñireydi, 60 Közünen tıylmas tögölgen caş. Cānwār néden büytüp zārlar éndi, Qasına Cebrāil cétüp keldi. - Né sebebden, cānwār, qayğırdıñ? dép, Fırāqdan Cebrāil şuraydı éndi. İçinđi qayğı otimen candırasın, Nelikden cüregiñdi qan kılasın? Qasındağı coldasıñ bāri otlap cür, Né sebebden çöp cémey, zār kılasın? Şol fırāq Cebrāilke bérđi cawāb, 70 Énkeyip başqan izin kıldı tawāf. - Muñımdı men aytayın, äy, ferişte, Qılıñız, çamañ kelse, mağan şawāb. İçinde ferişteniñ muqarrabsız, Sözime qulağıñ sal, bir qarap siz. Qırk mıñ cılday Hudāyğa ğarız kıldım, Bügün sizni Hudāyım kéltürdi-ay kéz. Qırk mıñday mağan cıl boldı, Éşitdim bir yaqşı esim-üñdi. “Muhammed” dép çağırdı ayğay salıp, 80 Qarasam, éki cahān nurgā toldı. Éşitdim şol dawısını qulaq salıp, Boyım balkıp köp turdım esim tanıp. Hudāyım əşık kıldı şol dawışqa,	Gözünden akan yaş bir an olsun dinmez, Otuna Reyhan’ın bakmaz. Hiç dayanma gücü kalmamış, hıçkırıp aqlar, 60 Dinmez gözünden dökülen yaş. Hayvan neden böyle yapıp aqlar şimdi. Yanına Cebrail geldi. - Hayvan, neden üzıldün? deyip, Burak’a Cebrail sorar şimdi. İçini hasretle yakıyorsun, Niçin yaralıdır yüreğin? Yanıdaki arkadaşlarının hepsi otluyor, Ne sebepten ot yemeyip ağlıyorsun? O Burak, Cebrail’e verdi cevap, 70 İki büklüm olup etti hürmet. - Derdimi ben söyleyeyim ey melek, Mümkünse bana bir iyilik ediniz. Arasında meleklerin mukarrepsiniz, Sözüme kulak veriniz, bir defa bakıp siz, Kırk bin yıl kadar Allah’tan diledim, Bugün sizi Allah’ım iyi ki buraya getirdi. Bana kırk bin yıl kadar geldi, İşitdim bir hoş isimli sesi. “Muhammed” diye bağıırıp seslendi, 80 Bakarsam, iki cihan nur ile doldu. Dinledim o sesi kulak verip, Haz alıp defalarca kendimi kaybettim. Allah’ım aşık etti o sese,

Küni-tüni yığlaymın köp zârlanup. Hudâyım Muhammedke ʿâşık kıldı, Ötkerdim cılawménen talay cıldı. Ârmânsız barar édim ʿarâşatka, Üstüme bir mindirsem Hâk Rasuwldı. ʿÂşıklık cüregime kédı ötip, 90 ʿArışta yine kördim atı bitik. Cabbâr Égem kabûl kıp közim casın, Süyüner kün bar mı éken şoğan cetüp? Cılaymın bir Allağa şonan béri, Hâk Rasuwı, éki cahân kémeñgeri. Kayta-kayta söylesem ey ferişte, Muñım osı tamâm bolğan céri. Cebraîl aytdı sonda: -Äy, nûr Fırāk, Kayğıñdı içiñdegi bildim, déydi. Tilegin bérđi bugün Alla Taʿālā, 100 Kırk mıñ cılday behişte cürseñ cılap. Bérüpti tilegiñdi seniñ Kudiret, Tarqaydı mén söylesem işiñde dérit. Éritdep kızıl yâķût aparamın, Üstüñe minbek boldı Nûr Muhammed. Ümmetnñ tilegeni künāhları, Cılaydı şafāʿatka cānnıñ bāri. Üstüñe bugüni kün minbek boldı, On ségiz mıñ ʿalamnıñ Hâk sārwarı.	Gece gündüz ağlıyorum durmadan üzülüp. Allah'ım Muhammed'e âşık etti, Geçirdim ağlayarak birçok yılı. Gözü açık gitmem Arasat'a, Üstüme bir defa bindirsem Hak Resul'ü. Âşıklık yüreğime dert oldu, 90Arşta yine gördüm adı yazılı. Cebbar Tanrım kabul edip gözyaşımı, Ona vasıl olup sevineğim gün gelecek mi?? Ağlıyorum Bir Allah'a o zamandan beri, Hak Resul, iki cihan dâhisi. Tekrar tekrar anlatsam ey melek, Derdimin budur tamamı. Cebraıl o zaman: - Ey nurlu Burak, İçindeki kaygını öğrendim, der. Muradını verdi bugün Allahuteala, 100Madem kırk bin yıl kadar cennette ağlıyorsun. Verdi senin muradını Kudret, Dağılır ben söylersem içindeki dert. Kızıl yakuttan eyer vurup götüreceğim, Üstüne binmeye karar verdi Nur Muhammed. Günahlarının bağışlanmasıdır ümmetin dilediği, Ağlar şefaati için insanların hepsi. Üstüne bugün binmeye karar verdi, On sekiz bin âlemin Hak serveri.

Söyleydi Muştafâni éndi oyatıp. - Dostıñız sälem dédi, äy, Muştafâ, Éki dñniye çırāğı äy, nūr safâ. Dostıñız kōnaqğa bu kün kélsün déydi, 140 On ségiz miñ ‘ālamğa, äy, Başāfâ. Dostıñız kōnaqğa bugün kélsün, -déydi, Huwlla tōnın üstine kiysün, déydi. Lawhul Maḥfuwz, Sadratuwl Muntahānı, Ḥabiybim sayrān kılup körsün, -déydi. Dostıñız kōnaqğa bugün kélsün, déydi, Nūr Fırāknı astına minsün, déydi. Arşı Kürsiy, Lawḥ Qalāmdı tamāşā kıp, Ḥabiybim diydārımdı körsün, déydi. Carlıqmén ferışteler cıyuldı köp, 150 Diydārın Muştafānıñ köremin dép. Lawh Qalam, Sadratuwl Muntahā, Arşı kürsiy, Körüwge ıntıq boldı cér ménen kök. Bar Ḥudāy ḥabiybiniñ süyer özin, Süyükli kılğan curutқа aytқан sözın. Ségiz behış eşigin açıp koydı, Ḥızmetkerke çıgarıp ḥordıñ kızın. Oşunday ämir kıldı Ḥudāwandā, Behışden Fırāq alıp kéldim munda. Cüriniz, Fırāq minüp dostıñızğa, 160 Sizge diydār körsetür osı tünde.	Konuşur Mustafa’yı şimdi uyandırıp. - Dostunuz selam söyledi, ey, Mustafa, İki dñyanın çırāğı ey, Nur-ı Sefa. Dostunuz misafirliğe bugün gelsin, dedi, 140 On sekiz bin âleme ey, Basafa. Dostunuz, misafirliğe bugün gelsin, dedi, Hullesini üstüne giysin, dedi. Levh-i mahfuz, sidret’ül müntehayı, Habibim seyrān edip görsün, dedi. Dostunuz misafirliğe bugün gelsin, dedi, Nur Burak’ın üstüne binsin, dedi. Arşı kürsi, levh-i kalemi temaşa edip, Habibim didarımı görsün, dedi. Fermanla melekler toplandı çok, 150 Didarını Mustafa’nın göreceğim, diye. Levh-i kalem, sidret’ül münteha, arşı kürsi, Görmeyi arzuladı yer ile gök. Var Allah, habibinin sever kendisini, Değerli saydı halk için söylediği sözü. Sekiz cennet kapısını açtı, Hizmetkâr olarak yollayıp huri kızlarını. Böyle emretti Hüdavende, Cennetten Burak getirdim buraya. Burak binip dostunuza gidiniz, 160 Size didarını gösterecek bu gece.

Ānḥaziret eşitüp bildi bu ämirdi, Allaniñ buyruğına moyın burdı. “Alladan ämir bolsa barayın” dép, Tösekden Rasuwl Alla türegéldi. Haḫ Rasuwl tura kéldi ornınan, Taḫşırniñ nūr tögildi ḳoynınan. “Biysmiylla” dép Haḫ Rasuwl tısḫa ḫıḳup, Fırāḫniñ kūn tüsüp tur moyınınan. Fırāḫniñ tutḡasına közin ṣaldı, 170 Ḳasına Rasuwl Alla caḫın bardı. Fırāḫniñ sıyfātın körgennen ṣon, Ḥudāniñ ḳudiretine ḫayrān ḳaldı. Äy, Musılmān, yarānlar, Alıp kélgen Fırāḫniñ, Éndi cayın aytayın, Ṣıyfātıḡa ḫarañlar. Érni ḳızıl gawhardan, Nūrdan bitken iyegi, Ṣom altunnan süyegi, 180 Cawhardan bitken ayaḡı, Altunnan bitken tuyāḡı. Ūcmāḥdan kéldi caralıp, Düniyede bolmas turaḡı, Zaḡıfarānнан éti bar, Anıḳ nūrdan uḫṣaşı. Ḳızıl küreñ ṣıyfātı, Nūr zaḡıfarānнан caralḡan, Muḳım süyek müḫesi, Caralḡan içi ʿanbardan. 190 Körgen ādām tañḡalḡan,	Hazreti Peygamber işitti bu emri, Allah’ın buyruğına itaat etti. “Allah’tan emir geldiyse varayım” deyip, Resulullah yataktan doḡruldu. Hak Resul ayaḡa kalktı yerinden, Efendi’nin nur saḫıldı koynundan. “Bismillah” deyip Hak Resul dıṣarı ḫıḳınca, Burak’ın gün nuru dökülür boynundan. Burak’ın künhüne göz gezdirdi. 170 Resulullah yanına yaklaştı. Burak’ın sıfatını gördükten sonra, Allah’ın kudretine ṣaṣakaldı. Ey, Müslüman yaranlar, Getirdiḡi Burak’ın, Ṣimdi ahvalinisöyleyeyim. Sıfatına bakınız. Dudaḡı kızıl gevherden, Nurdandır ḫenesi, Som altından vücudu, 180 Cevherdendir ayaḡı, Altındandır toynaḡı. Cennetten geldi yaratılıp, Dünyada yoktur duraḡı, Zafrandan teni var, Saf bir nur gibidir. Koyu kızıl sıfatı, Nur ve zafrandan yaratılmış, Büsbütün vücudunun, İçi amberdendir. 190 Onu gören kimse hayret etti.

Ānḥaziret Rasuwlim, Anı körip añkarğan. Rayḥānnan caralğan, Kuyruğı men calı bar. Şonday şuluw cānwār, Béş yüz yıllık yol attar, Ayağınıñ āli bar. Şonday édi çürüsi, Cupardan édi iyisi, 200 Öne boyı bāri āfzal, Bāri ḡornıñ kerisi. Atndan édi zorrāk, Hār nārsesi molurāk, Éki köziñ ḡarasañ. Nūrdan canğan ḡām-ḡırāk, Toluqsıdı mol firāk. Tüyeden édi alaşa, Öne boyı tāmāşā, Közi toymas bendeniñ, 210 Kélbetine ḡaraşa, Öne boyı nūr édi, Ādep şaklap tur édi. Payḡambarnı körgen soñ, Ālgi Fırāk yarānlar, Égilip sālem beredi. Sālemin aldı Muḡammed, Fırākıñı yaḡşı köredi. Ayday nūrı açılıp, Awzunan dūrler ḡasilup, 220 Ḥudāy dostı Payḡambar, Fırākḡa ḡaḡın kéledi. Ḳaḡtı Fırāk ḡéginüp, 	Resul Hazretlerim, Onu görüp kūnhüne vardı. Fesleḡenden yaratılmış, Kuyruğı ile yelesi var. O denli güzel hayvan, Beş yüz yıllık yol atlarıdır, Ayağı güçlü. O denliydi adımı, Yıpardandır kokusu, 200Bütün vücudu ḡoşum, Hepsi kor parḡası. Attan daha büyük, Her şeyi daha iri, Bakarsa iki gözün, Yanan nurdan ışık, Dolgundu iri Burak. Deveden küçüktü, Bütün vücudu görülmeye deḡer, Tatmin olmaz bende, 210Yüzüne bakarsa. Bütün vücudu nurdu, Uslu uslu duruyordu. Peygamberi gördükten sonra, Deminki Burak yaranlar, Eḡilip selam verir, Selamını aldı Muhammed, Burak'ı sever. Ay gibi nuru parlayıp, Aḡzından dūrler saçılıp, 220Allah dostu Peygamber, Burak'a yaklaşıp. Burak ḡekinip ḡaḡtı.

Cebraîl urıstı zékîrip. Fırâk zârlap cılaydı. “Tileğim bar” dép, bas urup. Rasuwl aytdı: -Äy, Fırâk, Ayt, -déydi ʿarızın hûb şurap. - Allamñ dostı, Hâk Rasuwl, Bügün kördim tüsiñni. 230 Sizge aytayın isimni, Şansız Fırâk hürmetlep, Bâri sizge qaraydı. Ucmañnıñ turur içinde, Nûrdan kécim cabıluv, Zübarcât tizgin tağınup, Bâri sizge qaraydı. ʿArâşât kaçan bolur dép, Minerge sizni sağınup, Éşitüwge ıntık söziñni, 240 Körüwge ıntık yüziñni, Şol fırâknıñ bärinen, Burun kördim öziñni. Sizge aytayın muñımdı, Bügün meni minseñiz ʿArâşâtnıñ küninde, Tağı meni miniñiz. Sizge aytқан ʿarızım, Köñilimdegi çol édi. Mūhammed keldi қasına éndi, 250 Köziniñ rañım қılup casına éndi. ʿArâşâtda minbekke wâda қılup, Fırâknıñ bilek şaldı basına éndi.	Cebraîl azarladı. Burak hıçkırıp ağlar. “Dileğim var” deyip, boyun eğip. Resul: - Ey, Burak, Pekâlâ, dileğini söyle, der. - Allah’ın dostu, Hak Resul, Bugün gördüm rüyanızı, 230 Size söyleyeyim niyetimi. Sayısız Burak hürmet gösterip, Hepsi sizi arzular. Cennetin içinde durup, Üzerine nurdan eyer örtülüp, Zebercetten dizgin takınıp, Hepsi sizi arzular. Arasat ne zaman olacak diye, Binmeniz için sizi arzu edip, İşitmeye hevesli olan ben sözünüzü, 240 Görmeye hevesli olan ben yüzünüzü, O Burakların hepsinden, Daha önce gördüm kendinizi. Size anlatayım derdimi. Bugün bana binerseniz, Arasat gününde, Yine bana bininiz. Sizden ricam, Gönlümdeki oydu. Muhammed geldi yanına artık, 250 Gözünün yaşına merhamet edip artık. Arasatta binmek için söz verip, Burak’ın başına bileğini koydu şimdi.

Bār Hūdāy artık kıptı Muḥammeddi, Taḫşırğa ferışteler hıẓmet étdi. Fırāk minüp dostına cürmek boldı, Ferişte Cebrāīl tizgin tutdı. Cebrāīl tizgin tutup hıẓmet kıldı, Mīkāīl üzeñgüsin basıp turdı. °Azrāīl koltuğınan maḥkam uçtap, 260 Isrāfıl ayağınan atlandırdı. Hāḫ Rasuwl minüp aldı fırāḫnı éndi, Fırāḫnıñ hār tulğasın sınaptı éndi. Başkan sayın cürisi yüz yıllık yol, Cürsin yaḫşı kılıp unatdı éndi. Hāḫ Rasuwl éndi kökke örley cürdi, Ferışteler hıẓmetin kıla bérđi. Oñ cağınan ün kélđi “toḫta!” dégen, Payğambar burulmadı, cüreberdi. Ceti türli °ālamnan ötüp édi, 270Ferışteler hıẓmetin étüp édi. Şol cağınan ün kélđi “toḫta!” dégen, Payğambar burulmadı, kéteberdi. Cebrāīl cürgen éken oñ cağınan, Mīkāīl cürgen éken şol cağınan. Aldında Isrāfıl başlap otur, °Azrāīl hıẓmet kıldı arıt cağınan. Aña äwwel şiyfātıla tecelli äyledi Alla, Bes, andın şoñra zātıla tecelli äyledi Alla.	Bar Allah üstün tuttu Muhammed’i, Efendi’ye melekler hizmet etti. Burak binip dostuna gitmeye karar verdi, Melek Cebrail dizgin tuttu. Cebrail dizgin tutup hizmet etti, Mikâil üzengisine bastı. Azrail sağlam koltuğundan tutup, 260 İsrafil ayağından tutup bindirdi. Hak Resul bindi Burak’a artık, Burak’ın her sıfatını gördü artık. Bastıkça her adımı yüz yıllık yola bedel, Güzelce yürüyüp muvafakat ettirdi artık. Hak Resul artık göğe yükseldi, Melekler hizmet etti. Sağ yanından ses geldi “Dur!” diye, Peygamber dönmedi, devam etti. Yedi çeşit âlemden geçmişti, 270Melekler hizmet etmişti. Sol tarafından ses geldi “Dur!” diye, Peygamber dönmedi, devam etti. Cebrail yürümüştü sağ tarafından, Mikâil yürümüştü sol tarafından. Önünde İsrafil kılavuzluk ediyor, Azrail hizmet etti arka tarafından. Ona evvel suretiyle tecelli eyledi Allah, Tamam, ondan sonra zatıyla tecelli eyledi Allah.

Tört murakḳap ferişte hıızmet kıldı, 280Hurmetlep Payğambarnı alıp cürdi. Çol sâˆatda Muştafa çöldep édi, Tört ḳadāhmén tört türli şarāb kélđi. Şarābnıñ biri ḥamır körünedi, Birewi āngübindey bilünedi. Tört şarābtıñ birewi üriñ sütten, Birewi şahd şeker körünedi. Hāḳ Rasuwl tört şarābnı araladı, Köñiline éki şarāb caramadı. Süti ménen şekerni alıp içti, 290Ḥamır ménen āngübinge ḳaramadı. Şol wāḳıt tört ṭon kördi Hāḳ Rasuwlı, Yaşıl, aḳ, kızıl, sarı, -härbir türli. Ḥudāyım tört türli ṭon ciberipti, ˆĀlamnan feşenesi artıḳ türli. Bār Ḥudāy Muḥammedke nūrın ḳuydı, ˆĀlamnan on sēgiz mıñ artıḳ süydi. Kızıl ṭon men sarı ṭonga ḳaramadı, Casıl ṭon men aḳ ṭondı alıp kiydi. Şol ṭonıñ öne boyı nūrdan édi, 300 Ḥabıybi Hāḳ Rasuwlı nūrdan édi, - Oñdı-şoldı çaḳırğan kim? -dép, Payğambar Cebrāīlden şuraydı éndi. - Sizlerni toḳtatayın munda, -dédi, Ümmetiñ dozāḥ körsün tañla, -dédi.	Dört mukarreb melek hürmet etti, 280Hürmet gösterip peygamberi alıp gitti. O sırada Mustafa susamıştı, Dört kadeh ile dört çeşit şarap geldi. Şarabın biri, şarap gibi görünür, Birisi bal gibidir. Dört şarabın birisi saf sütten, Diğeri gömeç balı ve şekerdir. Hak Resul dört şarabı inceledi, İki şarap hoşuna gitmedi. Süt ile şekeri alıp içti, 290 Şarap ile bala meyletmedi. O zaman dört don gördü Hak Resul'ü, Yeşil, ak, kızıl, sarı; hepsi birbirinden farklı. Allah'ım dört türlü don göndermiş, Kısmeti, herkesten daha da farklı. Var Allah Muhammed'e nurunu saçtı, Âlemden on sekiz bin fazla sevdi. Peygamber kızıl ile sarı dona bakmadı, Yeşil ile ak donu alıp giydi. O donun hepsi nurdandı, 300Habibi Hak Resulü nurdandı. - Sağlı sollu seslenen kim? diye, Peygamber, Cebrail'e sorar şimdi. - Sizleri bekleteyim burada, dedi, Ümmetin cehennem görsün yarın, dedi.

İyâ, taqşır, burulmadıñ, yaqşı kıldıñ, Şaqırğan oñ cağıñnan dñniye, -dédi. Bu ma'łun aldayın dép oturédi, Aldıña yaş hatun bop kélipédi. İyâ, taqşır, burulmadıñ, yaqşı kıldıñ, 310 Şaqırğan şol cağıñnan kâfirédi. Muhammed eşitüp bildi bu âmirdi, Allanıñ buyrığına moyunşundı. Rasuwl Alla Fırâktı minüp aldı, Munda, Mâscid Āqşāğa barıp kirdi. Şonda, Mâscid Āqşāğa barıp kirdi, Cıyulğan payğambarın bärin kördi. Bärine payğambarnıñ Rasuwl Alla, Égilip ta'zım birlä sälem bérđi. Payğambar sälem bérıp köris kıldı, 320 Cıyulğan payğambarnı közi kördi. Bärine tuwğan ayday Payğambar, İçinde onıñ nürday carıp turdı. Yüz yigirmi tört mıñ payğambarlar, Hâzır boldı şoñğı bargan äwliyeler, Bäri namâz oquwğa cama'at bop, Hurmetlep Payğambardan rühşat tiler Cebra'ıl şonda éytti: -İyâ, Muhammed, Ço sensin, wa Hâmiyd, wa Maħmūd, wa Āħmed. Sizden özge héçkimge lāyık émes, 330 Yarasar hār ne kılsañ, kıl iymāmat.	Ya, Efendi, dönmedin, iyi yaptın, Seslenen sağ yanından dünya, dedi. Bu melun kandırayım diye bekliyordu, Genç bir kadın kılığında karşına çıkmıştı. Ya, Efendi, dönmedin, iyi yaptın, 310Seslenen sol yanından kâfirdi. Muhammed işitti bu emri, Allah'ın emrine itaat etti. Resulullah Burak'a bindi, Bu esnada, Mescid-i Aksâ'ya girdi. O esnada, Mescid-i Aksâ'ya varıp girdi, Toplanmış peygamberin hepsini gördü. Peygamberin hepsine Resulullah, Eğilip tazim ile selam verdi. Peygamber selam verip görüştü, 320Toplanmış peygamberleri gördü. Hepsine doğan ay gibidir peygamber, Onların arasında nur gibi balkıdı. Yüz yirmi dört bin peygamber, Hazır idi sonradan gelen evliyalar. Hepsi namaz kılmak için cemaat olup, Hürmet edip peygamberden izin ister. Cebra'il o zaman söyledi: -Ya Muhammed, O sensin, hem Hamid, hem Mahmud hem de Ahmed. Sizden başka hiç kimseye yaraşmaz, 330Her hâlükârda yakışır, imamlık et.

Mûsâ aytdı: -İyâ, taqşır, Âdem Ata, Oşunçanıñ bări de sizge boťa. Siz oquñız bu namâzdı iymâm bop, Sizge iymâm bolmağğa bolar haťa. Âdâm aytdı: -Äy, Mûsâ Kâliym, - déydi, Köñilime bir isü keldi benim, - déydi. Muştafânıñ qaşında iymâm bolmağ, Bizge lâyıq émes, qoy, cānım, - déydi. Muştafâ iymâm bolıp âzān aytar, 340 Şaf turdı ferışteler qatār-qatār. Éki rakâat namâzğa iymâm bolıp, Dūāğa qol köterdi Haq Payğambar. Haq Rasuwl orın kıldı nūr sarāydi, Nūrına āşıq kıldı kün men aydı. Haq Rasuwl dūāğa qol köterdi, “Ämiyn” dép kül cahān qolın caydı. Nūr Fırāq kélip turdı qasına éndi, Payğambar tağı mindi astına éndi, Cürgen şayın oraldı nūrdan nūrğa, 350 Köñili darıyādayın tasıdı éndi. Annan soñ äwwelinçi kökke çıktı, Bir kedirmey cüredi Fırāq tibti. “Camālın Haq Rasuwlınıñ köremiz” dép, Col tosup ferışteler körüs kıptı. Bolıp tura éркиn nūrdan ötkürirek, Taqsırınıñ äfzallığın aytuw kerek.	Mûsa söyledi: -Ya Efendi, Âdem Ata, Bunların hepsi de sizin yavrunuz. Siz kıldırınız bu namazı imam olup, Size imam olmak hatadır. Âdem: -Ey Mûsa Kelim, der, Gönlüme bir şey oldu benim, der. Mustafa'nın huzurunda imam olmak, Bize yakışmaz, vazgeç, canım, der. Mustafa imam olup ezan okur, 340Saf durdu melekler sıra sıra. İki rekât namaza imam olup, Duaya el kaldırdı Hak Peygamber. Hak Resul mesken tuttu nurlu sarayı, Nuruna âşık etti güneş ve ayı. Hak Resul dua için elini kaldırdı, “Âmin” diye bütün cihan elini açtı. Nurlu Burak geldi yanına artık, Peygamber yine bindi üzerine artık. Yürüdükçe belendi nurdan nura, 350Gönlü hoşnut olur artık. Ondan sonra birinci kat göğe çıktı, Bir an olsun oyalanmaz Burak hiç. “Cemalini Hak Resul'ün göreceğiz” diye, Melekler yolunu beklemiş. Olmuş hür nurdan daha keskin, Efendinin değerliliğini söylemek lazım.

Ékinçi āsmānga çıġup édi, Körüsti ferîşteler kezek-kezek. Üçünçi kat āsmānga çıġup barıp, 360 Karaydı can-caġına közin şalıp, ‘Arş ā‘lānıñ şiyfātın körgennen soñ, Şuraydı Cebrā‘ılden munı tanıp. Ferişte aytdı: - Bu turġan Arış, - déydi, Munımen cāña boldım tanıs, -déydi. Hudānıñ kudiretimen munda turġan, Turadı wā‘deli hār is, - déydi. Hak Rasuwl bu habārı eşitip uqtı, Törtinçi kat āsmānga barıp çıktı. Törtinçi kat āsmānga çıġup édi, 370 Yahıyyā, ‘İysā ékewi köris kıptı. ‘İsā aytdı: -Muhammed aynalayın, Suray kör dostıñızdan ümmet cayın. Yeti türli dozāhtan āzād kılup, Behiş körsetiñiz kéñ sarāyın. Bularmen āmāndasıp ayrılıptı, Beşinçi kat āsmānga barıp çıktı. Aldınan Ādam Aṭa Yüsif bilān, Körmege Muhammedni İdris kélipti. Yahşı söz özge sözden osı kıyşsa, 380 Taqşırnıñ şawāb bolur sözın uqsa. Altınçı kat āsmānga çıġup édi, Körüsti sälem bérüp Haziret Mūsā.	İkinci kat göġe çıkmıştı, Görüştü melekler sırayla. Üçüncü kat göġe çıkıp, 360 Bakınır etrafına göz gezdirip. Arşılânın sıfatını gördükten sonra, Sorar Cebrail’e bunu tanıyıp. Melek: - Bu Arştır, der, Bununla yeni oldum tanış, der. Allah’ın kudreti ile buradaki, Her iş vadeldiği gibidir, der. Hak Resulü bu haberi işitip düşündü, Dördüncü kat göġe varıp çıktı. Dördüncü kat göġe çıkmıştı, 370 Yahya ve İsa’nın ikisi ile görüştü. İsa söyledi: - Muhammed, canım, Sorun dostunuza ümmetin ahvalini. Yedi türlü cehennemden azat edip, Gösteriniz geniş cennet sarayını. Bunlarla vedalaşıp ayrılmış, Beşinci kat göġe varıp çıktı. Karşısından Âdem Ata, Yusuf ile, İdris, Muhammed’i görmeye gelmiş. Yeğdir başka sözlerden bu kıssa, 380 Sevap olur efendinin sözüne hürmet edilirse. Altıncı kat göġe çıkmıştı, Konuştu selam verip Hazreti Mûsa.

Musā aytdı: -Muhammed, äy ferzendim, Dozāhtan émīn bolsun köp ümmetiñ. On segiz mıñ ʿālamnıñ fādşāhı, Qutlı bolsun Miʿrācı bu dāwletiñ. Ayrıldı āmāndasıp éki nūr zāt, Āsmānga çıgup turdı altıncı qat. Kewdesinde bası çok ferişter, 390 Körgen şon hayrān qaldı Nur Muhammed. Yetinçi kökke çıktı nūr āsmānga, Körüsti ferişter şol āsmānda. Bāri de namāz oqup sādcede tur, Bosanbay tur cönlerin suraşqānga. Bir keresi namāzda tur qatār-qatār, Caratqan néçe türlü cān Qudiret Cabbār. Bir kere tize basıp rükūda tur, Bāri de tasbiyh birlä zikir aytar. Payğambar buğan hayrān qaldı, dédi, 400 Tamāşā kıp ʿarışke qaraydı éndi. Cetinçi qat āsmānga tamāşā kıp, Boyı balqıp kızığına toymaydı éndi. Payğambar munı körip hayrān qaldı, Nūrına hayrān kıldı tamām cāndı. Boyı balqıp ʿarışka qarap tursa, Bir nārse awızına kélip turdı. Ol nārse kélip tamğan şarāfātlı, Qardan şuwıq, sütten aq, baldan tātli,	Mûsa söyledi: - Muhammed, ey çocuğum, Cehennemden azat olsun ümmetin. On sekiz bin âlemin padişahı, Kutlu olsun bu bahtının Miʿrâc'ı. Ayrıldı vedalaşıp iki nurlu zat, Çıkmıştı altıncı kat göğe. Gövdesinde başı olmayan melekleri, 390Gördükten sonra şaştı Nur Muhammed. Çıktı nurlu yedinci kat göğe, Görüştüler melekler o gökte. Hepsi de namaz kılıp secde etmektedir, Kurtulamaz kim oldukları sorulmaktan. Bir kısmı sıra sıra namazdadır, Yaratmış türlü türlü canlar Kudret Cebbar. Bir kısmı ellerini dizine koyup rükûdadır, Hepsi de Allah'ı metheder. Peygamber buna şaştı, dedi, 400 Temaşa edip arşa bakar şimdi. Yedinci kat göğü temaşa edip, Haz alıp zevkine doyamaz şimdi. Peygamber bunu görüp hayret etti, Nuruna hayret ettirdi herkesi. Haz alıp arşa bakarken, Ağızına bir şey geldi. Mukaddes o şey gelip damladı, Kardan soğuk, süttten ak, baldan tatlı,

Üç yüz altmış tamırın carıp turdı,
410 Çıkğan cerin şurasañ nūr şiyfâtı.

Caratқан bir Alladan ämir keldi,
“Arışka cıldam cür!” dép ämir kıldı.
Kudiretinen habardı eşitken son,
Köñili kuwanıçdan şükir kıldı.

Muştafâ bu ämirdi eşitüp bildi,
“Acâyıp, ğarâyıbnıñ bärin kördi.
Sadratuwl Muntahâdan äri ötip,
“Äfâk” dégen orınga barıp kirdi.

Muntahâdan körüpti ol Äfâktı,
420 Rafrat aħzar tösep ihâta étđi.
Ayağının astına añhazirettiñ,
Altun tösep, bir Alla ħurmet étđi.

Cebrâ’ıl caydı şonda çın siyfâtın,
Üç yüz altmış cazuptı hām kanatın.
Bu şiyfâtın Payğambar eki kördi,
Ädām bolıp kélüwçidi zāhiyr-bātiyn.

Ĥudānıñ dostına kılğan sāni,
Bu colda bérđi artıq beş nārseni.
Biri Fırāq, biri Mi’rāc, biri Rafrat,
430 Yäne hām minüp bardı ferişteni.

Sadratuwl Muntahadan äri ötti,
Äfâk dégen orınga barıp céđi.
Munan äri baratun buyruq çok dép,
Cebrâ’ıl şol arada turup qaptı.

Üç yüz altmış damarını aydınlattı,
410 Kaynağını sorarsanız nur gibi.

Yaradan bir Allah’tan emir geldi,
“Çabuk arşa git!” diye emir verdi.
Kudretinden bu haberi işittikten sonra,
Gönlü sevindiğinden şükretti.

Mustafa bu emri işitti,
Acayip garaibin hepsini gördü.
Sidret’ül Muntahadan öteye geçip,
“Afak” isimli yere varıp girdi.

Münteha’dan görmüş o Afak’ı,
420 Yeşil Refref serip ihata etti.
Peygamberin ayağının altına,
Altın döşeyip bir Allah değer verdi.

Cebrail gösterdi o zaman gerçek sıfatını,
Üç yüz altmış açmış yine kanadını.
Bu sıfatını Peygamber iki defa gördü,
İnsan kılığında gelirdi zahir bâtın.

Allah’ın dostuna vermiş değer,
Bu yolda verdi fazlasıyla beş şeyi.
Biri Burak, biri Miraç, biri Refref,
430 Yine meleğe binip gitti.

Sidretü’l-Muntahadan öteye geçti,
Afak denen yere vardı.
Bundan öteye gitmeye buyruk yok deyip,
Cebrail orada durup kalmış.

- Bul āfāk, -meniñ ornım, özim kirer, Munan äri orın çok mağan körer. Munan äri mén barsam dārgāhıǵa, İyā, Rasuwl, қanatım uşı küyer. Ol cérge nūr Fırāķ taǵı kélip tüsti, 440 Ānḥaziret oǵan minüp taǵı da uçtı. °Arış ā°lā üstine çıǵıp turıp, Қāb қawsayn āwādnıǵa barıp түшти. Cebrāl keyin turup kıldı işāret, “Dostıña sälem bérġin, iyā, Muhammed” Payǵambar bir Allaǵa sälem bérdi, Anıñ üçün sälem boldı bizge sünnet. Köriñler bir Allanıñ қudiretin, Қondurdı Muřtafāǵa nūr nāwbetin. At-taḥıyyātuw liyl Llāhi wař-řalawātuw wař ṭayıybātuw, dédi Rasuwl, 450 Şol cerde қонақ kıldı Muḥammedin. Sälemin dostısıñıñ °aleyk aldı, Ḥaķ Rasuwl қol қuwşurup şükir kıldı. Alla Ta°ālā diydārın körsetken şon, Boyı balқıp dénesi nūrǵa ṭoldı. Né қılса Cabbār Alla қudireti köp, Tıñlasañ osı sözniñ şawābı köp. - Dostı, dosқа kélgende қurı kélmes, Suraydı: - Dostım, mağan ne ap kélđiñ? dép. Ānḥaziret bu ḥabārıñı eşitüp bildi,	- Bu Afak, benim kendimin girdiǵı yer, Yoktur bundan öteye benim görecekim yer. Bundan öteye ben gidersem dergāhına, Ya, Resul, kanadıñın ucu yanar. Oraya Nur Burak yine gelip indi, 440Peygamber ona binip yine uçtu. Arşılânın üstüne çıkıp, Kab-ı kavsayn vadisine varıp indi. Cebril sonra bekleyip etti işaret, “Dostuna selam ver, ya, Muhammed” Peygamber bir Allah’a selam verdi, Onun için selam bize oldu sünnet. Görünüz bir Allah’ın kudretini, Saçtı Mustafa’ya nur silsilesini. “Her türlü nimet, salâvat (dua) ve bütün iyilikler Allah’a mahsustur”, dedi Resul, 450Orada misafir etti Muhammed’ini. Dostunun selamını aldı. Hak Resul el kavuşturup şükretti. Allahuteala didarını gösterdikten sonra, Haz alıp vücudu nur ile doldu. Her hüküm verirse Cebbar Allah’ın kudreti sonsuz, Dinlerseniz bu sözün sevabı çok. - Dostu, dostuna geldiğinde boş gelmez, Sorar: - Dostum, bana ne getirdin? diye. Peygamber bu sözü işitti,

460 Dostına sâcde kılup ʿarız kıldı. - Tört nârseni âpkéldim dergâhına, Ruwza, namâz, biri -hac, zeket, - dédi. Körsetdi dostısına Hâk diydârin, Şunday kılsa körmey me cänniñ bärin? Diydârin körsetkeni Rasuwlına, Kör, Qurânda “Tânziylâ” âyâtların. Qudiretiñnen, ây, Alla, Mén cılaymın zâr kılup, On ségiz mıñ ʿâlamnıñ, 470Fâdşası sên édiñ. Öz nûrıñnan caratқан, Yalguz dostıñ men édim. Dergâhıñğa zâr kılup, Mén cılaymun, ây, Alla, Miʿrâcnıñ tüninde, Bir tilekni tiledüm, Sözimni qabûl kılsañız. Köp ümmetim künâsin, Éndi mağan bérseñiz. 480Fazılıñ birlä, iyä, Alla, Köp ümmetim künâsin, Kécüre kör, İylâhim. Nûrga battı süyegim, Qızıqğa battı cüregim, Oñ qolımda niyâzım, Sol qolımda tilegim. Köp ümmetim künâsin, ʿAffuw kılgıl, panâhim. Köp ümmetim tilermen, 490 Carılқа деп cılargen.	460Dostuna secde edip arz etti. - Dört şey getirdim dergâhına, Oruç, namaz, zekât diğeri de hac, dedi. Gösterdi dostuna hak didarını, Öyle yaparsa görmez mi insanların hepsini? Didarını gösterdi Resulü’ne, Gör, Kur'an’da gökten inen ayetlerini. Kudretinden, ey, Allah’ım, Ben ağlıyorum yalvarıp, On sekiz bin âlemin, 470Padişahı sendin. Kendi nurundan yarattığın, Tek dostun bendim. Dergâhına yalvarıp, Ben ağlıyorum, ey, Allah’ım, Miraç gecesinde, Bir dilek diledim, Dileğimi kabul eylerseniz. Ümmetimin günahını, Şimdi benim için bağışlarsanız. 480Fazlınla, ya, Allah’ım, Ümmetimin günahını, Affet, İlah’ım. Nur ile doldu vücudum. Rahatladı yüreğim, Sağ elimde niyazım, Sol elimde dileğim, Ümmetimin günahını, Affet Penah’ım, Ümmetimi diliyorum, 490Bağışla diye ağlıyorum,

Därgâhıñğa zârlanup, Közimniñ casın bularmen. Ümmetimniñ künäsin, Kéçürgil dép surarmen. - Tiley bér tilegiñdi, äy, Rasuwlım, Tileytuğun wāḍalı küniñ seniñ. On ségiz mıñ ʿâlamniñ fādşası, Né tileseñ tilegiñ, qabûl kıldım. Carattım dostı kılıp öz nûrımnan, 500 Né tilegiñdi ayap ém burun sénen. Künākār ümmetleriñ, iyä, Muḥammed, Dozāḥniñ otınan bolsun āmān. - Caratқан Farwārdiygār, ey Ḥudāyım, Künāhın ümmetimniñ mén surayın. Günāhın ümmetimniñ bağışlasañ, Özge nārse tilep mén ne kılayın? Bézgenmün ümmet üçün ata-anadan, Köp bolur ümmetimde cahıyl-nādān. Tilegim, iyä, İylāhiy, Zülcalelim, 510 Dozāḥdan ümmetimni kılgıl aman. Ḥaḳ Rasuwl bir Allağa köp zārlandı, Aytadı köñilinde bar ārmāndı. Basın qoyup sâcdede catup aldı, “Ümmetsiz né kılam?” dép “bu calğandı” Ḥudāniñ därgâhınan wāḥiy kıldı, Ḥudāniñ dostısına méhiri kıldı.	Dergâhına yalvarıp, Gözyaşımı döküyorum, Ümmetimin günahını, Affetmeni diliyorum. - Dileyiver dileğini, ey, Resul’üm, Dilediğin vadedilen günün senin. On sekiz bin âlemin padişahı, Ne dilersen dile, dileğini kabul eyledim. Dost sayıp yarattım kendi nurumdan, 500 Daha önce hangi dileğini esirgedim senden. Günahkâr ümmetin ya Muhammed, Azat olsun cehennem ateşinden. - Yaradan Perverdigâr ey Allah’ım, Ben ümmetimin günahının bağışlanmasını dileyeyim, Ümmetimin günahını bağışlarsan, Başka bir şey dileyip ben ne edeyim? Vazgeçtim ümmet için anne ve babadan. Çoktur ümmetimde cahil cühela. Dileğim, ya İlâhi, Zülcelal’ım, 510 Ümmetimi azat eyle cehennemden. Hak Resul bir Allah’a çok yalvardı, Dile getirir gönlündeki emeli. Başını koyup secdeye yattı, “Ümmetsiz neyleyeyim?” diye “bu dünyayı”. Allah’ın dergâhından vahiy geldi, Allah, dostuna merhamet etmeye karar verdi.

- Ümmetiñniñ künāhın bağışladum,
Ḥabiybim, éndi basıñ köter, -dédi.

Künāhın bağışladum ümmetiñniñ,
520 Tilegiñdi béretün künim meniñ.
Dergāhımğa konakğa çaķırğan soñ,
Ḥurmetiñe ümmetiñ bérdim seniñ.

Oşunday ämir kıldı Ḥudāwanda,
Beş namāz dīn İyslāmğa bérdi şonda.
“Segiz behiş kıızıǵını körer, -dédi,
Beş namāz қазақ қылмай келген бende”

Muḥammed rahat täcin kiyünüpti,
Basına läwlik täcin orunupti.
“Äy, ḥabiybim, şol caǵına қара!” деп,
530 Yeti tamuǵ barçası körünüpti.

Қараса, ot canadı dür-dür étüp,
Çalkıydı mıñ cılıslıq cerge cetüp.
Otı caynap tütünü bıķıp catır,
Қорқadı Payǵambarıñ ési kétüp.

Қараса här dozāhğa қан қılıptur,
Otdan gürzī қолға alıp, candırıp tur.
Beyçārā, künāhı köp bendelerini,
Körmegen ‘azāblarğa köndirip tur.

Bir türlü ādāmlarnı “ma‘lūn” désip,
540 Éñiretüp ‘azāb kıp tur érdin tésüp.
Kay cānnıñ cėlkesinen tilin tartup,
Kay cāndı şıñǵırtıp tur otқа basıp.

- Ümmetinin günahını bağışladım,
Habibim, artık başını kaldır, dedi.

Günahını bağışladım ümmetinin,
520 Muradını verdiğim gündür benim.
Dergāhıma misafirliğe davet ettikten sonra,
Yüzü suyu hürmetine ümmetini bağışladım
senin.

Böyle emretti Hüdavende,
Beş vakit namazı Müminlere verdi o zaman.
“Sekiz cennetin rahatını göreceksin, dedi,
Beş vakit namazı kaza etmeden gelen bende”

Muhammed rahat tacını giyinmiş,
Başına murassa tacını giyinmiş.
“Ey habibim, sol yanına bak!” deyince,
530 Yedi cehennem hepsi görünmüş.

Bakarsa, ateş yanar tutuşup,
Alev saçar çok uzaklara ulaşır.
Ateşi parlayıp dumanı tütüyor,
Korkar peygamberin aklı gidip.

Bakarsa her cehenneme kan yapmış.
Ateşten eline gürz alıp yakmış.
Biçare, günahı çok olan bendeleri,
Görmediği azaplara katlandırmış.

Bir kısım kimseleri “melun” deyip,
540 Ağlatıp azap çektirirler dudağını delip.
Kimisinin ensesinden dilini çekip,
Kimi insanı feryat ettirir ateşe basıp.

İymāndı Musılmāndar “Alla” déydi, İymānsızdın asına barma, dédi. Bir dozāhta ata men anasın tur, Tanıan on balasın zār éñireydi. “Ăy, ferzentim, ata-anañ munda catkan, Éñiretmey, ıarıp k�t bizdi ottan”. Ata-anasın H�k Rasuwl k�rgennen on, 550 K�nili �dlıdan renc�w tarıtan. - Carattım �z n�rımnan, Muammedim, Anañnan �� k�nnen on aldın c�tim. �ki tilek sıymaydı bir k�nılge, H�k dostım, bir tilekmen bolın, d�dım. - H�d�y-�, k�p �mmetim tilegin b�r, K�n ayın yaşılıın asıra k�r. Ata-anamnın k�n�sin tilem�ym�n, K�p �mmetim k�n�sin k�ire k�r. Cılañız osı s�zge k�n�l buzup, 560 Buruldu �n aına moyun sozup. Segiz ucma sar�yı k�r�n�pti, K�z ayırmay turanday b�ri ızık. K�ledi Rasuwl Alla n�r� tasıp, �f turdı or ızları �sik aıp. at�r-at�r k�ledi or ızları, Başına d�r, marc�n, yinc�w aıp. H�d�yım Fır�ktı ılan k�ti,	İmanlı M�sl�manlar “Allah” dedi, İmansıza yaklama, dedi. Bir cehennemde annesi ile babası var, Tanıdıktan sonra yavrusunu hıkırıp alar. “Ey, �ocuum, burada yatıyor annen ile baban, Alatmayıp, ıkar bizi ateten” H�k Resul anne babasını g�rd�kten sonra, 550G�nl� ad iken incindi. - Yarattım kendi nurumdan, Muhammed’im, Annenden �� g�n sonra kaldın yetim. Bir g�n�le iki dilek sımaz, Hakiki dostum, bir dilekle yetin, dedim. - Allah’ım, �mmetimin muradını ver, Her g�n merhametini g�ster, Anne ve babamın g�nahının baılanmasını dilemiyorum, �mmetimin g�nahını affet. Alayınız bu s�ze duygulanıp, 560D�nd� sa yanına ilerleyip. Sekiz cennet sarayı g�r�nm�ş, G�z ayırmayacak kadar hepsi ilgin�. Gelir Resulullah’ın nuru taıp, Saf tuttu huri ızları kapı aıp. Sıra sıra gelir huri ızları, Başına d�r, mercan, inci saıp. Allah’ım Burak’ı kıldı g��l�,

Ānḥāziret oġan minüp taġı da uċtı. Tört muċarrap ferište ḥurmet kılup, 570 Mäscid Ḥarām yanına kélip tüşti. Atıñ yaḥşı, Muḥammed, Aynalayın atıñnan, Nūrdan bolġan zātıñnan. °Arāṣātıñ küninde. Ümmetiñ érür artıñnan. Kıyāmet kün bolġanda, Cān cıyulup tolġanda. Şıyrātka aydap barganda, Köp ümmetiñ ne bolar? 580Ferişteler érgende, Kay ādāmlar ötedi, Kay ādāmlar kétedi. Künāhı awır bendeler, Kıyāmetde nétedi? Öz nūrınan caratıp, “Ḥabıybım” dép aţ koydı, Awzına cāndı қaratıp, Ol Muḥammed Muştafā, Qonaq bolġan dostına. 590Ségiz қat kökden äri ötip, Dostısınan tilepti, Köp ümmetniñ künäsin. Néçe mıñ märtebe zār étip, Atam menen anasın. Tilemedi balasın. Kéçe kör деп tilepti. Köp ümmettiñ künäsin. Natakkim Qurānda buyurdı Qawlahuw	Peygamber ona binip bir daha uċtu. Dört mukarreb melek ḥürmet edip, 570Mescid-i Harām’ın yanına gelip indi. Adın güzel, Muhammed, Kurbanın olayım adına, Nurdan olan zatına. Arasat gününde, Ümmetin düşer ardına. Kıyamet günü olduğunda, Canlar toplanıp dolduğunda, Sırat’a götürdüklerinde, Ümmetin (hali) ne olacak? 580Melekler ardına düştüğünde, Kimi kimseler Sırat’ten geçer, Kimi kimseler yol alır. Günahı çok olan bendeler, Kıyamette neyler? Kendi nurundan yaratıp, “Habibim” demiş, Halkı kendisine biat ettirip, O Muhammed Mustafa, Misafir oldu dostuna. 590Sekiz kat gökten öteye geçip, Dostundan dilemiş, Ümmetin günahını. Defalarca yalvarıp, Anne ile babasını, Dilemedi balasını. Bağışla diye dilemiş. Ümmetin günahını. Nitekim Yüce Allah Kur’an’da buyurdu:

Ta‘ālā Subhāna āllāzi āsrā biy ‘abdihiy laylān miynāl-masciydiyl-Ḥarām iylāl masciydiyl Ākṣā. Rasuwlı mehmān kılğan Allağa ‘ayān, Aç, tédi ségiz behiṣ nūr sarāydan. 600Tañ atup bāmdāt namāz oꞑuğan şon, Mi‘rācın curtına kıldı bayān. Ḳaratdı tamāṣāğa dīn sabazın, Oꞑusup bolgannan şoñ tañ namāzın. Ābüwcāhīlge aytuptı élden burun, Ānḥazret Rasuwl Alla, Mi‘racın. Tıñladı ḵulaḵ şalıp Ābüwcāhīl, Ol özi kāfir édi, dīnnen ğafıl. - Ey Muḥammed, ték otur, köp söylemey, Munça ötürük aytkanıñ émes ma‘ḵül. 610Köriñler, ey yarānlar, Muḥammeddi, Ayta ma uyalmay-aḵ naṣiyḥatdı. Ötürükçü munday cān bola ma dép, Ayğaylap tıṣḵa çıḵup küldi ḵattı. Yarānlar, Muḥammedniñ tıñla sözın, Payğambarın Dép cür ğoy élge özin. Şıyḵırşı, yalğançını él buzğızbay, Onan da coğalıtsaşı munıñ közin. Āsmānga çıḵdım dédi atḵa minüp, Buğan da él şınımın cür me sénüp. 620Arşı kürsiy bāriñen ḵabat ötüp, Mi‘rācğa kéldim dédi ḵonaḵ bolıp.	“O sübhandır. Kulunu, Mescid-i Harām’dan Mescid-i Aksâ’ya bir gece yürüttü” İsrâ (17/1). Resul’ü misafir etti Allah biliyor, (Kapı) aç, dedi sekiz cennet nurlu sarayından. 600Tan atıp sabah namazı kıldıktan sonra, (Resul) Mi’râcını halkına etti beyan. Boyun eğdirdi aldırdı din adamını, Birlikte kıldıktan sonra sabah namazını. Ebû Cehil’e söylemiş herkesten önce, Resulullah Hazretleri, Mi’râcını. Dinledi kulak verip Ebû Cehil, Onun kendisi kâfirdi, dinden gafıl. - Ey Muhammed, sus, gevezelik etmeyip, Bunca yalan söylemen olur şey değil. 610Görünüz, ey yaranlar, Muhammed’i, Utanmadan bir de nasihat mi ediyor? Böyle yalancı kimse olur mu deyip, Bağırıp dışarı çıkıp kahkaha attı. Yaranlar, Muhammed’in dinleyin sözünü, Peygamberim diye tanıtır ya halka özünü. Büyücü, yalancının halkı ayırtmasını önleyip, Ardından da yok edin bunu. Ata binip göğe çıktım, dedi, Buna da halk sahiden inanır mı? 620Arşı Kürsü’nün hepsinden kat geçip, Misafir olup Mi’râc’a geldim, dedi.

Muslimân mine kaçıp casıgan ba,
Çınımén nana ma éken osıganda.
Osugan érgen ādām oñbaysın dép,
Äbüwcähil aytadı barça cānga.
Muslimānlıq dīnleri carıķ boldı,
Rasuwlıñ mi‘rācına nangan ādām.

Kay fāsıķ Äbüwcähil tiline érdi,
Haķ Rasuwl Muslimānga ügüt bérdi.
630Köp ādāmñıñ köñili aynıgan son,
Hudāydan fārmen bilān āyāt kélđi.

Äbüwbäkir aytadı: - Ey yarānlar,
Béker turğan āsmānga bir karañlar.
Muğallaķ bu āsmāndı kılğan Hudāy,
Olay bolsa hār nārse oylamañlar.

Payğambar çahāriyārıñ kélđi qaharı,
Oypañ-toypañ bolğan son cānnıñ bāri.
Çahāriyār “iyä, Alla!” dép atķa mindi,
Hudāñ kélgennen son āyātları.

640Tört cār, şahābalar atķa mindi,
“Kıramız, dép nanbağan ādamlarñı”
Allañ öz kudıreti aytkannan soñ,
Gümān kılmay Muslimān bāri nandı.

Muslimāndı Hudāyım carılķadı,
Gümān kılğan héç ādām kalmadı.
Dīn İyslāmga Hudāyım kuwwat bérüp,
Sözi ötmey Äbüwcähil nāzālandı.

Müslüman binip kaçarak gizlenir mi,
Sahiden inanır mıymış buna?
Buna inanan kimsenin işleri rast gitmesin diye,
Ebû Cehil söyler herkese.
Müslümanların dini aydınlandı,
Resul’un Mi’râcına inanan adam.

Kimi fasık Ebû Cehil’in sözünün tesirinde kaldı,
Hak Resul Müslümanlara öğüt verdi.
630Pek çok kişinin gönlü çelindikten sonra,
Allah’tan ferman ile ayet geldi.

Ebû Bekir söyler: - Ey yaranlar,
Boş olan göge bir bakın.
Muallâk bu göğü yaratmış Allah,
Öyleyse başka bir şeyi düşünmeyin.

Peygamberin çâr-yârı hiddetlendi,
Karmakarışık olduktan sonra herkes.
Çâr-yâr “Ya Allah!” diye karşı çıktı,
Allah’tan geldikten sonra ayetleri.

640Dört yâr, sahabe karşı çıktı,
“Kıracağız, diyerek inanmayan kimseleri”
Allah’ın öz kudreti bildirildikten sonra,
Şüphe etmeyip Müslüman’ların hepsi inandı.

Müslüman’ı Allah’ım yarlıgadı,
Şüphe eden kimse kalmadı.
Allah’ım Müslümanlara güç kuvvet verip,
Sözü geçmeyen Ebû Cehil üzüldü.

Hor boldı Äbüwcähîl sözi ötmey, Héçkimdi caratқан çok Muḥammeddey. 650Musılmāndı azğıram dégen kâfir, Tınıç cürdi onan keyin ümîd étmey. Hor boldı kâfir bolıp külgen ādām, Rasuwlge ümmet boldı bilgen ādām. Camaat қол көтеріп bir dūā қıl, Bu қиысса оsılayча boldı tamām. Bende çok bu dūniyede méndey bolğan, Yaḥşıdan caman tuwıp äwére bolğan. Āqıldan boş şaytānğa dostı bolıp, Ḥiysābsız kūnākılup ġarīb bolğan. 660 Bir kūni Ārāşāt dép cār çaқırsa, Ādāmnan tuwğan cānnıñ bāri barsa. Yaḥşı yaman barçadan cawāb alıp, “Kūnākār, қaydasın?” деп meni afarsa. Қorқамın közimnen қan aға ma деп, Cılaymın calbarınup “iyä, Alla!”, деп. Raḥmat dāriyāñ cétedi bu Ālamğa, Ümîdim bir tamçası tama ma деп? Muḥammed Tāñri dostı haқ Muştafā, Tañda, şafāat қılasın ümmetiñe. 670 Cān bitkenniñ içinde mén kūnākār, Cılatup şonda meni қur tastama.	Zavallı oldu Ebû Cehil sözü geçmeyip, Hiç kimseyi yaratmadı Muhammed gibi. 650Müslümanları doğru yolundan saptıracağım demiş kâfir, Kimseye karışmadı ondan sonra bir şey umut etmeden. Azap çekti kâfir olup gülen adam, Resul’e ümmet oldu inanan adam. Cemaat, el kaldırıp bir dua edin, Bu kıssa böylece oldu tamam. Bende yoktur bu dünyada benim gibi olan, İyiden kötü doğup avare olan. Aklı kıt şeytanın dost olup, Sayısız günah işleyip müşkül durumda olan. 660Bir günü arasat diye bildirirse, Âdemoğlunun hepsi varırsa. İyi ve kötü herkesten cevap alıp, “Günahkâr, neredesin?” diye beni götürürse. Korkuyorum gözümden kanlı yaşlar akacak mı diye, Ağlıyorum yalvarıp “Ya Allah’ım!” diye. Rahmet deryan ulaşır bu âleme, Umudumun bir damlası damlar mı diye? Tanrı’nın hakiki dostu Muhammed Mustafa, Yarın, şefaet edeceksin ümmetine. 670Herkesin içinde günahkâr olan benim, Ağlatıp o zaman beni (şefaatinden) mahrum etme.

Hudâyım dostım dégen Hax Muhammed, Colıña, ârwâğına mıñşalawât. Şefaʿat kıl, künäkâr, şermendemin, Şalawât qayta-qayta beş yüz qabat. Qaldırma yağşılardan Cabbâr Gāniy, Künāhım haddin aşan, yoqtur sānı. Maşşar halkı aldında rāswā kılma, Söz aytup mén bendeñniñ calbarğanı. 680 İyâ, Alla, qabûl äyle bu hacetim, Cétedi bu ʿālamğa Raḥman atıñ. İyâ, Raḥimī, maşşarda raḥım kılup, Künāhın kéçüre kör bendelerniñ. ʿÖmirim ötti, bilmedim, şermende bop, Köñilimni ḥarāb kıldım nāfsi-merdüt. Kılğanıma qarasam, uwayım köp, Faızılıña qarasam, ümīdim köp. Härkimge ʿiybrāt üçün yazdum munı, Cayımız qanday bola maşşar küni? 690 İyâ, Alla, raḥmatiñ köp, yarılqağıl, Ġafūw kıp men ʿaşınıñ qünāhını. Munı yazğan şurasañ ḥoca zātım, Yağşılar ʿayıb étpe yazğan ḥātım. Äkém atı Şayḥuwliyslām Ḥocazāda, Yüsifbék munı yazğan meniñ atım. Köñilime cazdum Hudāşalğanını, Äqın, ḥoca déyüwçidi härkim meni,	Allah’ım dedi hak dostum Muhammed, Yoluna, ruhuna binlerce salâvat. Şefaʿat et, günahkârım, kaygılıyım, Tekrar tekrar beş yüz defa salâvat. Mahrum bırakma iyilerden Cebbar Gani, Günahım haddini aştı, yoktur sayısı. Maşşer halkı önünde yüzümü kara çıkarma, Dile gelip ben bendenin yalvarmasını. 680 Ya, Allah’ım, kabul eyle bu dileğimi, Kâfidir bu âleme Rahman adın. Ya Raḥim, maşşerde merhamet edip, Günahını affet bendelerinin. Ömrüm geçti, idrak edemedim, kaygı çekip, Melun nefisli gönlümü harap ettim. Yaptığıma bakarsam, endişe çok, Fazlına bakarsam, umudum sonsuz. Herkese ibret için yazdım bunu, Hâlimiz nasıl olacak maşşer günü? 690 Ya Allah’ım, rahmetin çok, bağışla, Affedip ben asinin günahını. Bunu yazanı sorarsanız hocadır zatım, İyiler mazur görün yazdığım yazıyı. Babamın adı Şeyhülislam Hocaade, Bunu yazan Yusufbek’tir benim adım. Gönlüme yazdım Allah’ın yazdığını, Bana herkes akın, hoca derdi.

Haṭā bolsa, oqıñlar öziñ tüzep, 699 Ğalet bop ʿayıb qılma qalğanını. Qıyşşaiy Muḥammed Rasuwl Allanıñ Därüwl fanādın Därüwl Baqaya Riyḥlat Étken Mäselesi. Ḥamduw beyḥaddiy, biy-ʿadad aytdım şänä, Liyl-ḥaliyq, arduw, samā, Qadım dānā. Öziñge yalbarınup söz söyleyin, Méndeý ġarīb qulıñğa bolğıl fanā. İyā, Alla, yardım bergil, kâğaz yazsam, Tüzüw colğa başlağıl, coldan azsam. Sen bérneseñ hiydāyat, tawfiyq, iylhām, Çığar ma yaza boyı cerden qazsam. İyā, Alla, tawfiyq bérğil dīnimizge, 10 Raḥmat qılğıl ölü birlān tirimizge. Payğambardan az qıyşşa söz söyleyin, İyā, Raḥman, medet bérğil tilimizge. Öziñe calınamın, Qadir Cabbār, Qaytemin calınbasam, ḥālim naçar. Farwārdiyğār, öziñe calıñğanda, Medet, iylhām bérir dégen ümīdim bar. Dāstān qıp Ḥaḳ Rasuwldan söz bastayın, Başka söz arasına héç qosbayın. Éki dūniye sārwarı Ḥaḳ Rasuwl Alla,	Hata varsa, okuyunuz kendiniz düzeltip, 699 Mazur görün kusurlu olanını. Muhammed Resulullah'ın Dar'ül-fanadan Darül Beka'ya Rihlet Etmesi Meselesinin Kıssası. Sonsuz hamt, sayısız övgü söyledim, Yer ve gök yarattığı için, Kadim-i dana⁴². Zatına yalvarıp söz söyleyeyim, Benim gibi garip kulunun ol sığınağı. Ya, Allah'ım, yardım et, kâğıda (yazı) yazarsam, Doğru yolu göster, yoldan çıkarsam. Sen vermezsens hidayet, tevfik, ilham, Çıkar mı ... yerden kazarsam. Ya, Allah'ım, tevfik ver dinimize, 10 Merhamet et ölü ile dirimize. Peygamberden küçük bir kıssa anlatayım, Ya Rahman, güç ver dilimize. Zatına yalvarıyorum, Kadir Cebbar, Ne yaparım yalvarmazsam, hâlim naçar. Perverdigar, zatına yalvarınca, Güç ve ilham verir diye umudum var. Destanlaştırıp Hak Resul'den söz açayım, Başka söze dair tek bir kelime etmeyeyim. İki dünya serveri Hak Resulullah'ı,

⁴²Kadim danaEzeli bilgin olan Allah.

20Mağtamay çamam kélse tastamayın. Yigirme üç atası şawşı bolğan, Cebrāīl olarğa élçi bolğan. Şadiykuwl waʿdiy atangan ol İsmāyıl, Kéledi Rasuwl Alla tap şolardan. Muhammed, Hudāy dostı, anıñ aşlı, Artık-dur bu ʿalamnan anıñ nāsili. Éki dūniye sārwarı Rasuwl Alla, Şek kélürgen alarğa caramas-tı. Rasuwl Alla ʿālamğa bir bāytetek, 30Uzunı kökke céter, şonday biyüq. Allanıñ haq habiybi Rasuwlıñ, Bék mağtap şiyfātların aytsam kérek. Rasuwl Alla ʿālamnıñ fanāları, Cafırağı sāya-dur, bal tatır miywāları. Kāliyma şahādatnı cārı kılğan, Şafāʿat ümīd kılar cānnıñ bāri. Äwweli Payğambarnıñ nūrın étdi, On ségiz mıñ ʿalamnan burın étdi. Alla Taʿālā özine dostı kılup, 40 Annan şoñ oğan bérđi köp ümmetdi. Barçadan artık kılup dostım dégen, Dos bolğan şoñ Hudāyğa köp ümmetiñ ğāmnı cégen. Şiyfātı raḥmatüw liyl ʿālamıyn-dür,	20 Dilim döndüğünce öveyim. Yirmi üç nesebi peygambermiş, Cebrail onlara elçiyimiş. Sadiykuwl waʿdiy⁴³ adı verilmiş o İsmâil'e. Gelir Resulullah ta onlardan. Muhammed, Allah dostu, onun aslı, Üstündür bu âlemden onun nesli. İki dünya serveri Resulullah'tır, Şüphe eden onlara layık olmaz. Resulullah âleme bir büyük çınar, 30 Uzunluğu göğe ulaşır, o denli uzun. Allah'ın hakiki sevgilisi Resul'ün, Sıfatlarını çok övüp söylemem lazım. Resulullah âlemin sığınağı, Yaprağı gölge, çok tatlıdır meyvesi. Kelime-işehadeti yâr ve yardımcısı kılmış, Ondan şefa'at umut eder insanların hepsi. Evvela peygamberin nurunu yarattı. On sekiz bin âlemden önce yarattı. Allahuteala kendisine dost sayıp, 40 Ondan sonra ona verdi ümmeti. Her şeyden üstün tutup dostum, demiş, Allah'a dost olduktan sonra ümmeti için endişelenmiş. Sıfatı raḥmatüw liyl ʿālamıyn⁴⁴,

⁴³**Şadık'ul-va'd: Ar.** Sözüni tutan, verdiği sözün arkasında duran, sözünün eri.

⁴⁴**rahmeten li'l-ʿālemīn:** Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz.

Läwlik lämä ħalaqatiyl äflāk täcin kiygen. Dostım dép Qādir Alla bérüpti täc, Hudāyğa dostılıqmen barğan Miʿrāc. Çek keltürme, cigitter, Payğambarğa, Özimen bir Allanıñ aytuşқан zār. Dostım dép Qādir Alla ziynet bérđi, 50 Künākār ümmetine şafaʿat qıldı. Yarānlar, qulaq salıp tıñlasañız, Hāziret Rasuwldan bir söz keldi. Ne is bolsa Cebrāīl ħabār bérġen, Arış çıġup dostılıqmen diydār körġen. Éki dñniye sārwarı, şafāʿatçı, Héc bende ħor bolmaydı oġan érġen. Söz söyleyin Rasuwlıñ tuġrasında, Cebrāīl elçi bolġan arasında. Payğambarğa nanmaġan kâfir boldı, 60 Héc gümān coġ bu sözdiñ arasında. Bir küni Cebrāīl keldi cétüp, - Sälem aytdı Alla ħurmet étüp. Bul wafāsız dñnyede köp turmasun, Raġat körsün méġnatdan safar étüp. Ĥabiybim, çın dñniyeġa kélsün, -déydi, Şafāʿat mübāĥ qıldım bilsün, -deydi. Méġnat, qayġu, cafādan qutuladı,	Parılıtlı âlemlerin yaradılışı murassa tacını giymiş. Dostum diye Kadir⁴⁵ Allah vermiş taç. Allah ile dostlaşıp gitti Miraç'a. Şüphelenmeyin, yiğitler, Peygamber'den, Kendisiyle bir Allah'ın dertleştiler. Dostum diye Kadir Allah dirlik verdi, 50 Günahkâr ümmetine şefaatt etti. Yaranlar, kulak verip dinlerseniz, Hazreti Resul'den bir söz geldi. Her şeyi Cebrail haber vermiş, Arş çıkıp dostu olarak didar görmüş. İki dünya serveri, şefaatchisi, Onu örnek alan hiç kimse azap çekmez. Söz söyleyeyim Resul'ün hakkında, Cebrail elçi oldu aralarında, Peygambere inanmayan kâfir oldu, 60 Bu söz şüphesiz. Günlerden bir gün Cebrail geldi, - Selam söyledi Allah iltifat edip. Bu vefasız dünyada çok durmasın, Rahat etsin mihnetten⁴⁶ (ahiret) yolculuġa çıkıp. Habibim, hakiki dünyaya gelsin, der, Şefaati mübah gördüm bilsin, der. Mihnet, kaygı ve cefadan kurtulur,

⁴⁵**Kadir:Ar.**Hakiki kudret sahibi; kuvvetli, kudretli, güçlü.

⁴⁶ ‘mihnet’ mihnet çekilen yer, dünya anlamında kullanılmış.

Rāzı bolıp cān ʿaziyyzin bérsün, -deydi. Hak Rasuwl Cebrāīlden habār bildi, 70Hak sālemin eşitüp külimdeydi. “Mén kétken şon, ümmetim ne boladı?!” dép, Ah urup, ümmeti üçün qayğu cédı. Şol wāqıtta altmış üçke kélgen édi, Öterin burunnan-aķ bilgen édi. “Hudāyım ne étse da, rāzımen” dép, Rūhşat şonda taķşır béredi éndı. Payğambar kétpek boldı bu dūniyeden, Şafāʿat nāşıp kılğan o dūniyeden. Hak Rasuwl munı eşitüp catқан tüni, 80Tüs kördi segiz kişi Mādiyneden. Tüs körüp érteñ érte Şıdıķ kélđi, Ādeppen Hak Rasuwlge sālem bérđi. - Üstümde kiygen ceydem cerge tüsti, Taķşır-aw, bu ne түs? -dép şuraydı éndı. Şol түsin Hak Payğambar cordı éndı, Qaratıp bir özine corıy bérđi. - Üstünde kiygen ceydeñ cerge түşçe, Safārı bizge āhıret yaķın, déđi. Andan şoñ Hazıret ʿUmar cétüp kélđi, 90- Mén dağı bir түs kördim, Rasuwl, - déđi.	Razı olup kıymetli canını versin, der. Hak Resul, Cebrail’den bu haberi aldı, 70 Hak selamını duyup gülümsedi. “Ben gittikten sonra, ümmetim ne olacak?” diye, Ah çekip ümmeti için kaygılandı. O zaman yaşı altmış üçe gelmişti, Göçeceğini öteden beri biliyordu. “Allah’ım ne hüküm verirse versin, razıyım” diye, O zaman Efendi destur verir artık. Peygamber gitmeye karar verdi bu dünyadan, Allah şefaati nasip etti öteki dünyadan. Hak Resul bunu öğrendiği gece, 80Rüya gördü sekiz kişi Medine’den. Rüya görüp sabahleyin Sıddık⁴⁷ geldi, Edeple Hak Resul’e selam verdi. - Üzerime giydiğim gömlek yere düştü, Efendi, bu rüyanın manası ne? diye sorar şimdi. O rüyasını Hak Peygamber tabir eyledi, Kendine baktırıp tabir eyledi. - Üzerine giydiğin gömlek yere düştüyse, Ahiret yolculuğu bize yakın, dedi. Ondan sonra Hazreti Ömer geldi, 90- Ben de bir rüya gördüm Resul, der.

⁴⁷**Sıddık:**Hazreti Ebû bekir’in takma ismi.

Ɩolımdağı möhrim éki ayrılıp, Möhr cerge tüsüp ğâyıp boldı, - (déydi). Andan şoñ bir tús körip Osmān kélđi, Näbige Ɩol Ɩuvsurup sälem bérđi. - Ɩurānım Ɩolumdağı cerge tüsüp, Kā°azı farā-farā boldı, déydi. - Osmānım, bizge ācāl kéler éken, Şahābağa köp Ɩayġu tolar éken. Mén köçüp bu dünyeden sizler Ɩalup, 100 Āşhābım bölek-bölek bolar éken. Andan şoñ °Aliy kélđi sälem bérüp, Tañ Ɩaldı cılağanın közi körüp: - Taşsırlar, ne sebebden cıladıñız, Bizge tağı bildirşi ĥabār bérüp? - °Acāyıb hārƖaysımız kördik tüsti, Ĥudāyım bizge şaldı Ɩıyın isti. Barçası -Rasuwl köçmek nişānesi, Annan şon bāri cılap Ɩayġu césti. Ɩayġırdı Payġambarnıñ Ɩahārīarı, 110 “Siz kėtseñiz, Ɩaytemiz” dép Ɩıldı zārı. “Ĥudānıñ buyruġına āmāl cök” dép, Kūñirenisüp oturdı barƖaları. °Aliyaytdı: - Mén da bir tús körip édim, Boların bir şūmdıƖnıñ bilip édim. Şawıtım özım çéçmey cerge tüsti, Mānisün sizden suray kélüp édim.	Elimdeki mührüm ikiye ayrılıp, Mühür yere düşüp kayboldu, der. Ondan sonra bir rüya görüp Osman geldi, Nebi’ye el kavuşturup selam verdi. - Elimdeki Kur’an’ım yere düşüp, Kâğıdı pare pare oldu, der. - Osman’ım, bize ecel gelecekmiş, Sahabe çokkaygılanacakmış. Bu dünyadan ben göçüp sizler kalınca, 100 Ashabım parça parça olacaktı. Ondan sonra Ali geldi selam verip, Hayret etti ağladıklarını görüp: - Efendiler, ne sebepten ağladınız, Bize de bildiriniz. - Her birimiz acayip bir rüya gördük, Allah’ım müşkül bir şeyle imtihan etti. Hepsi, Resul’ün göçeceğiñin belirtisi, Ondan sonra hepsi ağlayıp kaygı çekti. Üzüldü Peygamber’in çâr-yârı, 110 “Siz giderseniz, ne yapacağız” diye ağladı. “Allah’ın emrine elden ne gelir” diye, Feryat etti hepsi. Ali söyledi: -Ben de bir rüya görmüşüm, Olacağını bir uğursuzluğun anlamışım. Zırhımı kendim çıkarmadan yere düşti, Manasını sizden sormaya gelmişim.

- °Aliy balam, bu dāwren öter, -dédi, Bizden ötüp Şıdıķğa céter, -dédi. Şawıtıñ kiyip turǵan cerge tüşçe, 120Babañız bu dūniyeden kéter, -dédi. Munı eşitüp Baţur °Aliy cılaydı éndi, Köl kılup közi casın bulaydı éndi. - Kūçim, ħālim, kuwātım, iyä, cān babā, Siz kétseñiz, ne °ılāc kılām, dédi. - Bu dūniye bayānı coķ, béker éken, Bu ācāl ħār kimlerge céter éken. Kūç-kuwātıñ ménde édi °Aliy balam, Mén kétken şon kuwātıñ kéter éken. Bular munı eşitüp cılaydı éndi, 130Bir tūs körüp Rasuwlge °Āīşa kélđi, - Basıma ķara ķadır şalıpmın dép, Ta°biyrin Ĥaķ Rasuwlđan şuraydı éndi. Rasuwl aytdı: -Ma°şuķım, méħirbānım, Tānimden safār kılar °aziyz cānım. Biz ölsek ķara kūnler tüser éken, Basıña ķara ķadır şalıǵanıñ. Şol wākıtda Fātiyma kélđi cana, Bir tūs körüp içine bolǵan şāna. - Tūs körüp sizge aytuw kélip édim, 140Rūḥşat bolar ma éken, taķşır bābā. Resul aytdı: -Éytiñiz, cānım balam, Fātiyma aytdı: -Tıñlañız, cānım babām.	- Ali yavrum, bu ħükümranlık geķer, dedi, Bizden geķip Sıddık’a gelir, dedi. Giydiǵın zırhın yere düştüyse, 120 Babanız bu dūnyadan gider, dedi. Bunu işitip Batur Ali aǵlar imdi, Gözyaşını sel gibi akıtır şimdi. - Gücüm, halim, kuvvetim, ya can baba, Siz giderseniz, ne yaparım, dedi. - Bu dūnya faniymiş. Bu ecel herkese gelecek. Gücün kuvvetin bendim Ali yavrum, Ben gittikten sonra kuvvetten düşeceksin. Bunlar bunu işitip aǵlar şimdi, 130 Bir rüya görüp Resul’ün yanına Aīşe geldi. - Başıma kara ķarşaf örtmüşüm diye, Tabirini Hak Resul’den sorar şimdi. Resul söyledi: -Sevgilim, miħribanım, Vücudumdan yolculuǵa ķıkacak aziz canım. Biz ölürsek kara günler gelecekmiş, Ki başına kara ķarşaf örtündün. O esnada Fātıma geldi, Bir rüya görüp içindeki kaygı ile. - Rüya görüp size söylemeye gelmişim, 140 İzin var mı ki efendi babam? Resul söyledi: -Söyleyiniz, canım yavrum, Fātıma karşılık verdi: -Dinleyiniz, canım babam.

Tüsimde kiygen kürtem dal-dal bolıp, Cağasınan ayrılup kétdi tamām. - Bārimizni caratқан Cabbār Hūdā, °Aziyzim, közim nūrı, cānım fēda. Cağası kürteñizdiñ ayrılğanı, Ġarīb bolıp babañnan, boldıñ cudā. Hasen kélđi: -Men bir tūs körüpmen, dép, 150 Tamāçā, °acāyıp is körüpmen dép. Başda -börkim, ayağda kebisim çoқ, Tabanıma tas batup cürüpmen dép. Munı eşitüp payğambar cıladı zār, - Mén ötüp köp düşmānlar zorlıқ қılar. Қabırғası қayısup, basın sıyfap, Қayteyin, yārdem bolsun Farwardiygār. Husayın aytdı: -Tūs kördim babām, - déydi. Bir taht ziynetlegen tamām, -déydi. Şol tahtğa minüp siz ġāyıp boldıñ, -déydi, 160 Kélmedi bir ustawğa çamam, -déydi. Bu dūniye éndi bizden қалadı éken, Bizdegi cān āmānatnı aladı éken. Tüsiñde tahtğa minüp kökke uçşam, Babāñız, éndi dūniye şaladı éken. Barçası munı eşitüp zār cılastı, Közinen қан aralas tökti castı.	Rüyamda giydiğim kürte⁴⁸ pare pare olup, Yakasından söküldü tamamıyla. - Hepimizi yarattı Cebbar Allah’ım, Kıymetlim, göz nurum, canım feda. Kürtenizin yakası söküldüyse, Çaresiz kalıp babandan, oldun cüda. Hasan geldi: -Ben bir rüya gördüm, diye, 150 Çok tuhaf bir şey gördüm, diye. Başımda börk, ayağımda pabuç yok, Tabanıma taş bata bata yürüdüm, diye. Bunu işitip Peygamber ağladı, - Ben göçünce düşmanlar zulmeder. Yüreği ezilip, başını okşayıp, Ne yapayım yardımcı olsun Perverdigar. Hüseyin: -Rüya gördüm dedeciğim, der, Bir taht süslenmiş tamamıyla, der. O tahta oturup siz kayboldunuz, der, 160 Yetmedi yakalamaya bir gücüm, der. Bu dünya artık bizden mahrum kalacakmış, Bizdeki emanet canı alacakmış. Rüyada tahta oturup göğe yükseldiysem, Dedeniz, artık bu dünyaya gözlerini kapayacakmış. Hepsi, bunu işitip ağladı, Gözlerinden kanlı gözyaşları döktü.

⁴⁸**Kürte** İşlenmiş deriden veya kumaştan yapılan kış elbisesi.

“Taşşır-aw, siz kékten şon қайtemiz” деп, Sol cerde Ҳақ Расуwlmen āmānlastı. Ol tüni āmān-ésen cattı şonda, 170 Āzāndı taşşır Bilāl aytdı şonda. Ҳақ Расуwl шаһабемэн, бәри кélүп, Māscidde tañ namāzın eytdı şonda. Oқudı farız ménen hām sūnnetin, Ésine alıp cılaydı көп ümmetin. Minberge чıғup olturup Расуwl Alla, Aytdılar āşhābına nāşıyhatın. - Tıñlañız, nāşıyhatım, āşhāblarım, Casımnan coldas bolğan чahāriyārım. Biyzaruwrat қoymañız sūnnetimni, 180 Qazā қılma ruwza, namāzlarıñ. Tileñiz yağşı caydı o dūniyeden, Cıydurdı tamām cānnı Mādiyneden. Ölüm dégen Ҳudānıñ bir farızı, Köçetün wāqıtım boldı bu dūniyeden. °Arızdastı: - Ҳоş-āmān қalıñız, - деп, Köziñdi ġarīblerge şalıñız, -деп. Āhiretke barayın қarız қılmay, Bar bolsa ménde ҳақıñ, alıñız, -деп. “Héc ҳақımız coқ” déydi cānnıñ бәри, 190 Qaşunda birge oturğan чahāriyārı. İşinde bir шаһāba ündemedi, Çuwladı onan басқа барчаларı.	“Efendi, siz gittikten sonra ne yaparız” diye, Orada Hak Resul ile vedalaştı. O gece sağ salım yattı o zaman, 170 Ezanı okudu Efendi Bilāl o zaman. Hak Resul, sahabeyle hep birlikte gelip, Mescitte sabah namazını eda etti o zaman. Kıldı farz ile hem sūnnetini, Ağlar aklına getirip ümmetini. Minbere çıkıp Resulullah, Okudular ashabına hutbesini. -Dinleyiniz hutbemi ashaplarım, Küçüklüğümden beri yol arkadaşı olan чâr-yârım. Gereksiz bırakmayınız sūnnetimi, 180 Kaza etmeyin oruç ve namazlarınızı. Dileyiniz cenneti öteki dūnyadan, Toplattı herkesi Medine’den. Ölüm denen Allah’ın bir farzı, Göçeceğim vakit geldi bu dūnyadan. Helalleşti: -Allah’a ısmarladık, deyip, Gariplere göz kulak olunuz, deyip. Ahirete gideyim helalleşip, Bende hakkınız varsa alınız, deyip. “Hiç hakkımız yok.” der cümlesi, 190 Yanında bulunan чâr-yârı. İçlerinde bir sahabe sesini çıkarmadı, Bağırdı onun dışında hepsi.

Cıydurdu Mâdiynede âşhâbların, - Oylañız âhıretde °azâb barın. Béreyin haqıñızdı osı künde, Uyalmay-aq ayta bér haqıñ barıñ. Ündemegen şahāba °Aqāşa atlı, Şahāba dāwleti ülken, saltānātlı. - Barganda bir saparğa urup édiñ, 200 Takşır, sizde şol haqkım bar -dép aytdı. - Härkaçan wā°dada turğansız siz, Moynıñdı ümmet üçün burğansız siz. Süykenüp ménim tüyem tüyeñizge, Şonda mağan bir kamçı urğansız siz. Biz dağı âhıretke barsaқ kerek, Sizlerden irencimey qalsaq kerek. Sizlerden âhıretke qarız qılmay, Bérseñiz şol kamçımnı, alsaq kerek. Şol cerdegi oturğan cama°at köp, 210 Héçbiri ayta almadı “qoyıñız” dép. Payğambar °Aqāşağa rûşat bérdi, “Bolsa da qañça haqıñ, alıñız” dép. - Kamçı alıp kélçi, Bilāl, barıp, °Aqāşa rāzı bolsun oçün alıp. Payğambar aytқан son bardı dağı, Kamçı Bilāl keldi qolına alıp. Kamçımnı şonda °Aqāşa qolına aldı, Cıyulğan cānnıñ bāri hayrān qaldı.	Cemetti Medine’de ashaplarını, - Düşününüz ahirette azap varlığını. Vereyim hakkınızı şimdi, Çekinmeden talep edin bütün hakkınızı. Sesini çıkarmadı Ükkaşe adlı sahabe, Varlıklı ve saltanatlı bir sahabe. - Bir sefere giderken vurmuştun, 200Efendi, sizde o hakkım var, dedi. Her zaman sözünüzde durdunuz siz, Ümmete önem verdiniz siz. Sürtününce benim devam devenize, O zaman bana bir kamçı vurdunuz siz. Bizim de ahirete gitmemiz lazım, Sizden incinmememiz lazım. Bu dünyada helalleşip, sizden, Verirseniz o kamçı hakkımızı almamız lazım. Orada bulunan cemaat kalabalık, 210Hiçbiri söyleyemedi “Vazgeçiniz” diye. Peygamber Ükkaşe’ye rıza gösterdi, “Ne kadar hakkınız varsa da, alınız” diye. Kamçı alıp gelsene Bilāl varıp, Ükkaşe razı olsun ocünü alıp. Peygamber söyledikten sonra vardı da, Bilāl geldi eline kamçı alıp. Kamçıyı o zaman Ükkaşe eline aldı, Toplanan herkes hayret etti.

“Béreyün bir yüz teñe, kéçiñiz” dép, 220 Sol cérde Äbüwbäkir Şıdıķ calınadı: - ºAķāşa, söz aytamın, tıñlap turǵıl, Azırāķ şābır kılup moynın burǵıl. Dostına Bir Ĥudānıñ ķarız kılmay, Yüz ķamçı, bir ķamçı üçün maǵan urǵıl. - Mén cala béker canǵa kılǵanım coķ, Moynımdı caman iske burǵanım coķ. Urmaymun sizni béker, Äbüwbäkir, Siz méni ºömirinizde urǵanıñ coķ. ºUmaraytdı: - Köñiliñe şabır şal, - dép, 230 Şabır kıp açuwrıñnan keyin cān, -dép. Maǵan ur bir ķamçı üçün on beş yüzi, Rāzı bolıp Rasuwlmén tatuw ķal, -dép. ºAķāşaaytdı: - Bendeniñ bāri de, öter, Ādāmdı ķazā cétse alıp kéter. Kerek dése, bir awız söz aytmadıñ, Uramın ķaytıp, taķsır, sizni béker? ºOsmānaytdı: - ºAķāşa, tıñlap turǵun, Allanıñ buyruǵına moyın burǵun. Ĥudānıñ dostısına ķarız kılmay, 240 Ölçewsiz toyǵanıñça altun alǵın. Moynımdı caman iske buralmaymun, Ĥaķımdı almay bu cerde turalmaymun. Bir mekende ķarız bop kūnā bér şon,	“Vereyim yüz tenge⁴⁹ vazgeçiniz” diye, 220Orada Ebû Bekir Sıddık yalvarır: - Ükkaşe, söz söylüyorum, beni dinleyin, Azıcık sabredip boyun eğ. Bir Allah’ın dostu ile helalleşip, Bir kamçıya karşılık bana yüz kamçı vur. - Ben kimseye kuru iftira etmedim, Yanlış bir işe boyun eğmedim. Vurmuyorum size sebepsiz yere, Ebû Bekir, Siz bana hayatta vurmadınız. Ömer söyledi: - Sabırlı ol diye, 230Sabredip sinirinden pişman ol can, diye. Bana vur bir kamçı karşılık bin beş yüz defa, Razı olup Resul ile dost kal, diye. Ükkaşe söyledi: -Bendelerin hepsi de göçer, Vadesi yeterse ecel insanı alıp gider. En azından, tek kelime etmediniz, Efendi, sebepsiz yere size nasıl vururum? Osman söyledi: -Ükkaşe, beni dinle, Allah’ın hükmüne itaat et. Allah’ın dostu ile helalleşip, 240İstedğin kadar altın al. Yanlış bir işe boyun eğemem, Hakkımı almadan burada kalkamam. Bu mekânda borçlu olup suçladıktan sonra,

⁴⁹ Kazak parası.

Ƙarız ƙıƙ bir tıyındı ala almaymun. °Aliyaytdı: - Köñiliñe şabır salğıl, Rāzı bolıp Rasuwlmén tatuw ƙalgıl. Bir ƙamçı üçün mağan ur beş mın ƙamçı, Mın mışƙāl tağı ménen altun alğıl. - Héƙimnen öçüm almay turman, -déydi, 250Moynımdı caman iske burman, -déydi. Kerek dése, tiygen coƙ ƙatdı söziñ, Künäsiz, taƙşır, sizdi urman, dédi. - Açuwdan ƙaytmağan cān, yaƙşı bolmas, Ƙaytpasañ açuwiñnan, ƙayla bolmas. Hudāniñ süyer dostın irencitseñ, Öziñe āhıretde fāyda bolmas. Rasuwl aytdı: -°Akāşa, öçüñ alıñ, Bérmediñ tilegine cānnıñ bārin. °Akāşa, rāzımen urğaniñga, 260Moynıma ƙarız ƙılmaƙ açuwlariñ. °Akāşaaytdı: - Ğāfıldar, dīnin kütmes, Bir ƙamçı urğanıma héç nārise étmes. Calañğaş méni, taƙşır, urup édiñ, Kiyümiñniñ sırtınan köñilim bitmes. - Bérmediñ şurağanga küniménen, Düşmānnıñ éregüsme tiliménen. Şahābaniñ bāri de çuwıldaydı, °Akāşa ura musın çınıñménen? °Akāşaaytdı: - Sizler nége ƙayğı cersin,	Helalleşip tek kuruş alamam. Ali söyledi: - Sabırlı ol diye, Razı olup Resul ile dost kal. Bir ƙamçıya ƙarşılık bana beş bin ƙamçı vur, Bir de benden bin miskal altın al. -Hiç kimseden öcümü almadan kalkmam, der, 250Yanlış bir şeye boyun eğmem, der. En azından, ƙırıcı konuşmadın, Efendi, suçsuz yere, size vurmam, dedi. -Sinirleri yatışmayan kimse, iyi olmaz. Sinirlerin yatıştırmazsa, elden bir şey gelmez. Allah’ın sevgili dostunu incitirseniz, Özünüze ahirette bir yararı olmaz. Resul söyledi: -Ükkaşe, öcünü al, Bağışlamadın dileğine kimsenin. Ükkaşe, razıyım vurmama, 260Boynuma yükleme kisaslarını. Ükkaşe söyledi: -Gafiller, dindar olmaz, Bir ƙamçı vurmama değmez. Efendi, bana giyimsiz vurmuştun, Giyimin sırtındayken gönlüm hoş olmaz. -Bağışlamadın isteyene uzun zamandır, Düşman ile etme söz dalaşı. Sahabenin hepsi de bağırır, Ükkaşe vuracak mısın sahiden? Ükkaşe söyledi: -Sizler neden kaygılanırsınız?

270Payğambar mén fakırnıñ haqın bérşün. Kiyümin çéçüp éñkeysin mağan tamān, Urğanım, urmağanım köziñ körsün. Mübäräk Rasuwl şonda tenin açtı, Burun, sirä, körgeñ çok calañğaştı. Payğambar “öçüñni al” dép éñkeygende, Cér mén kök °Arşı Kürsiy Lewh qalam titresti. Mübäräk Haq Payğambar açtı tänin, Nége urşun Ér °Akāşa Payğambarın? Mihrin körüp cawırınıñ süyip aldı, 280 Burunnan bileği éken mihrin barın. Cama°at cawırınıñda mihrin kördi, Dāñşmān Ér °Akāşa aşqan ér-di. Körgenge dozāh oti harām éken, Mihrinen süyüp alğan şon qoya bérđi. Körmekke burunnan ol ıntızār-dı, Köñiline şaldı Hudāy oşundaydı. Körgenge dozāh oti harām bolıp, Hudāyım bärin birdey carılqadı. Mihrin Ér °Akāşa süritdi közge, 290 Héçkim bilgen çok éken munan özge. Künämdi men ġarībniñ kéçe körgil, Birtalay söz qayırdım, taqşır, sizge. Qalğan çok héç ādāmda öçiñiz, dép, Baylawlı mén bendeñni çéçiñiz, dép. Ayağın Payğambarıñ qıçaqlaydı,	270Peygamber ben fakirin hakkını versin. Giyimini sıyırıp eğılsin bana doğru, Vurup vurmayacağımı gözünüz görsün. Resul orada mübarek bedenini açtı, Daha önce, asla, kimse giyimsiz görmedi. Peygamber “öcünü al” diye eğildiğinde, Yer ile gök, arşı kürsi, levh-i kalem titrediler. Hak Peygamber mübarek bedenini açtı, Niçin vursun Er Ükkaşe Peygamberine? Mührünü görüp Peygamberin yağrısını öptü, 280Öteden beri biliyordu mührünün varlığını. Cemaat, yağrısında mührünü gördü, Er Ükkaşe çok zeki bir kimseydi. Görene cehennem ateşi harammış, Mühründen öptükten sonra bıraktı. Öteden beri o görmeye arzuluydu, Allah alına böyle yazmış yazısını. Görene cehennem ateşi haram olup, Allah’ım hepsini birden bağışladı. Mührünü, Er Ükkaşe sürdü gözüne, 290Hiç kimse bilmiyordu bundan başka. Suçunu ben garibin bağışla, Bir hayli kırıcı söz ettim, efendi, size. Hakkınız kalmadı hiç kimsede, diye, Bağlanmış ben bendenizi çözünüz, diye. Peygamberin ayaklarına kapandı,

Künämdi taqşır meniñ kécıñız, dép. Ƙuwanıç °Akāşanıñ taptı cānı, Ol cerde carılqadı Tāñrim anı. Ol ƙılğanın köñiline kék ala ma, 300 On ségiz miñ °alamnıñ méhirbānı. Māscidden şonda üyine ƙaytıp kélđi, Cānına awruwı batıp kélđi. Burun mihrin körmegen ħalāyıƙlar, Rasuwlıñ mihrin körip, aytıp kélđi. Ƙudāyım °Azrāılge carlıƙ étđi: - Dostıma sälem aytıp bargıl, -dépti. Dostı dosƙa kéletün wāƙıtı boldı, Rūşatsız kirmegeysin barsañ, -dépti. Ƙudāy aytsa, °Azrāıl turşun naƙıp, 310 “Söyles” dép cawāb ƙıldı ésige ƙaƙıp. Fātiyma ƙarsı çıƙtı söyleskeli, Ésikte kim éken dép kördi baƙıp. Şonda taƒı Cebrāıl kélđi, -déydi, Ésikte °Azrāılni kördi, -déydi. “Bu cerge né sebepten kélđiñiz” dép, Cebrāıl °Azrāılđan şordı, -déydi. °Azrāıl aytdı şonda Ħaƙ fārmenin: - Bu cerge mén aytayın kélgen mänim. Rasuwlge rūşatsız kire almaymun, 320 Alurmın rūşat bolsa, °aziyz cānın. Munı éşitüp Cebrāıl ƙıldı zārı,	Efendi benim suçumu baƒışlayınız, diye. Ükkāşe’nin memnun oldu gönlü, Orada baƒışladı Tanrım onu. O yaptıƒına incinir mi, 300 On sekiz bin âlemin mihribanı. Mescitten o zaman evine dönüp geldi, Hastalıktan muzdarip bir hâlde geldi. Daha önce mührünü görmeyen insanlar, Resul’ün mührünü görüp, söylenip geldi. Allah’ım Azrail’e emretti: Dostuma git, selam söyle, demiş. Dostunun dostuna geleceƒi vakit geldi, İzinsiz girme, gidersen, demiş. Allah derse, Azrail ne diye beklesin, 310 Konuşmak isteyip seslendi kapıyı ƙalıp. Fâtıma ƙarşı çıktı konuşmaya, Kapıdaki kimmiş diye baktı. O zaman yine Cebrail geldi, der, Kapıda Azrail’i gördü, der. “Buraya ne sebepten geldiniz” diye, Cebrail, Azrail’den sordu, der. Azrail söyledi o zaman Ħakk’ın buyruƒunu: - Buraya ben söylemek için sıram geldi. Resul’ün evine izinsiz giremiyorum, 320 Alırım izdiniz varsa, kıymetli canını. Bunu işitip Cebrail ağladı,

Cıladı ferîşteneñ barçaları. Cebrâîl dawısı kattı çıǵup édi, Éşitdi âdâmnan başqa cänniñ bari. Cıladı kırt-kumırıska, cer ménen kök, Taw mén taş, şuw mén ağaç canwâr köp. Hudânıñ barça mahlûkları kıldı zârı, “Payǵambar cer cüzinen kétédi-aw” dép. Mundın şoñ Cebrâîl üyge kirdi, 330 Rasuwlge cılap kélip sälem bérdi. Cılap kélip sälemni bérgeñnen şon, - Nége cılap keldiñiz dostım? dédi. Siz üçün köp äñgüme kıramın, -dér, Moynımdı siz tarâfğa buramın, -dér. Düniyede cılamağan cân çok éken, Mén kıaytıp tãkat kılup turamın, -dér. Karasa, üç âdâm tur söyles kılup, Fâtiyma sälem bérdi onı körip. Bäriniñ yüzi körkem hayrân qaldı, 340 “Kimsizler?” dép şuradı qarşı kélup. - Biz keldik Payǵambarnıñ dâwletine, Kıraydı Fâtiymanıñ kélbetine. Mékıyıl, İsrâfîl men ol Azrâîl, Körindi bir yahşı âdâm şuwretinde. Üçewi şonda turıp ʼaleyk aldı, Söyleydi kıwanıçlı, yahşı hâldi. - Payǵambar Hudây dostı kıayda éken, -dép,	Aǵlar meleklerin hepsi. Cebrail çıǵlık kopardı, İşitdi insan haricindeki canlıların hepsi. Aǵladı haşereler, yer ile gök, Dağ ile taş, su ile ağaç pek çok canlı. Allah’ın bütün mahlûkları aǵladı, “Peygamber yeryüzünden gidecek” diye. Bundan sonra Cebrail eve girdi, 330Resul’e aǵlayarak gelip selam verdi. Aǵlayarak gelip selamı verdikten sonra, Peygamber: -Niçin aǵlayıp geldiniz, dostum? dedi. Sizin hakkınızda bir hayli sohbet edeceğim, der, Size zaman ayıracağım, der. Dünyada aǵlamayan kimse yokmuş, Ben nasıl dayanacağım, der. Bakarsa üç kişi sohbet ediyor, Fâtıma selam verdi onu görüp. Hepsinin benzi güzel hayret etti, 340 “Kimsiniz?” diye sorar karşı gelip. Biz geldik Peygamber devletine, Bakar Fâtıma’nın kılığına. Mikâîl, İsrâfîl ile o Azrail, Göründü iyi bir kimse suretinde. Üçü o zaman kalkıp selam aldı, Konuşur sevinçli, edepli (hoş tavırlı). - Allah’ın dostu peygamber neredeymiş,

Körgeli kélip édik, -dép aytıp şaldı. Carqınım, qulağıñ şal mına sözge, 350 Hüp, tawır körinesin közimizge. Rasuwlınıñ köñilin şuray kélip édik, Kırerge rüşsat bar ma éndi bizge. Tağı da aytdı: -Biz kélgen °Arābımız, Alıs cerde boladı turağımız. Haq Rasuwl rüşsat bérse éndi bizge, Köñilin şurap qaytatun beyçārāmız. Fātiyma aytdı: -Beyçārā turıñız dér, Şābır qılup tura tur, babām rencür. Alıs cerden keldiñ be °Arābiyler, 360 Démiñdi alıp bu cerde tura turğıl. Tiline bēker cānnıñ érmegenmiz, Rasuwlđı köpten bēri kōrmēgenmiz. Yūzin kōrmey qaytuwğa āmir coq-tı, Buyruqsız bizler bēker cūrmegenmiz. Fātiyma munı eşitip qayıp keldi, Rasuwlge cıldam barıp haqār bērdi. - Üç ādām köñiliñiz şurap kélgen éken, Rüşsat şurap tur dép aytıp keldi. Cebraīl Payğambarğa aytdı şonda: 370- Mén kélgende tur édi ésiğinde. Size hızmēt qılğalı kélip édi, °Azrāīl, üç ferište osı künde. - Ey balam, °Arābiy émes, Hūdāy biler,	Görmeye gelmiştik dediler. Güler yüzlüm, kulağını ver sözümüze, 350 Hoş görünürsün gözümüze. Resul’ün hatırını sormaya gelmiştik, Girmeye izin var mı şimdi bize? İlaveten söyledi: -Biz gelen bedeviyiz, Uzaklardadır durağımız. Hak Resul izin verirse şimdi bize, Hatırını sorup dönecek biçareyiz. Fâtıma: -Biçareler, bekleyiniz, der, Sabredip bekleyiniz, babam hasta. Uzaklardan mı geldiniz bedeviler, 360 Soluklanıp burada bekleyin. Kimsenin yalan sözüne kanmadık, Resulü öteden beri görmedik. Yüzünü görmeden dönmeye emir yok, Bizler, buyruk olmadan beyhude gelmedik. Fâtıma bunu işitip dönüp geldi, Çarçabuk varıp Resul’e haber verdi. - Üç adam hatırınızı sormaya gelmişti, İzin istiyorlar, diye söyleyip geldi. Cebraıl, Peygambere söyledi o zaman: 370- Ben geldiğimde bekliyordu kapında. Size hizmet etmeye gelmişlerdi, Azrail ile birlikte üç melek bugün. - Ey çocuğum, bedevi değildir, Allah bilir,

Biz bilsek üçewi de ferîşteler. Mékâyıl, İsrafil men ol °Azrâil, Bâri de bir Hudâyğa cumıskerler. Äy, balam, ésik açqıl, üyge kirşün, Faqırnıñ cay-mänisin közi körşün. Dostıma hâr ne kılsa râzımen, 380 Hudâyım ne kıların özi bilsün. Üçewi çağırğan şon kélđi kirip, Oturdı Hâk Rasuwlge sälem bérıp. “Bir Alla sälem déydi” dégennen şoñ, Fâtiyma için tarıtdı munı körıp. - Bir Alla sälem dédi taqsır sizge, Barğıl dép buyruq kıldı üçewimizge. Habıybim ümmeti üçün qayğurmasın, Kélđi dép gayıb kıılma éndi bizge. Éşitüp şonda Rasuwl cıladı zâr, 390 Ümmetime raqım kılgıl Farwârdiygar. Atası ölüp ümmetim cetim qaldı, Tapşurdım bir öziñge Qâdir Cabbâr. °Azrâil cılap dédi Payğambarğa, - Bu âcal kélmey qalmas barçalarğa. Fâdşâğım sizge bar dép âmir kıldı, Âmirin tutmay turuwğa âmâl bar ma? Hudânıñ qarsılıq coq fârmenine, Cétküzmes keybir cândı ârmânına. Bendege âcal oqu yaqın kélse, 400 Héçkimniñ qaramaydı dârmenine.	Öğrendiğimize göre üçü de melek. Mikâil, İsrail ile o Azrail, Hepsi de bir Allah’a hizmetçi. Ey, yavrum, kapıyı aç, eve girsın, Fakirin hâlini görsün. Dostuma her ne hüküm verirse versin, razıyım, 380Ne yapacağını Allah’ın kendisi bilir. Üçü çağrıldıktan sonra içeri girdi, Hak Resul’e selam verdi. “Bir Allah selam söylüyor” dedikten sonra, Bunu görüp Fâtıma’nın içine kurt düştü. - Bir Allah selam söyledi efendi size, Gidin diye buyurdu üçümüze. Habibim ümmeti için meraklanmasın, Geldi diye suçlamayın şimdi bizi. İşitip o zaman Resul ağladı, 390Ümmetime merhamet et Perverdigar, Babası ölüp ümmetim yetim kaldı, Emanet ettim bir zatına Kadir-i Cebbar. Azrail ağlayıp söyledi Peygambere: - Bu ecel gelecek herkese. Padişahım size varmamızı emretti, Emrini yerine getirmemeye ne çare? Allah’ın söz yok buyruğuna, Erdirmez kimi insanı emeline. Bendeye ecel yaklaşırsa, 400Hiçkimsenin bakmaz çaresine.

Hudanın buyruğına âmāl kaçça, Barçanın cānın al dép emir kılsa. Sizge kélip turğannan cıldamraç, Tibden oñay alaman dém alğança. Rasuwl aytdı: -Rāzımen sizge, dédi, Hudānıñ āmırı bolmas özge, dédi. Al āşhāb yarānıma rāzlācayın, Rūḥşat bolar ma éken bizge, dédi. °Azrāīlaytdı: - Hāç Rasuwl, Hudāy dostı, 410 Sizge rūḥşat kılğança köp cumustı. Héc ārmānsız rāzlas āşhābıña, Sizge rūḥşat bērmesek caramas-tı. Şonda °Āīşe cılaydı munı bilüp, Rasuwlge °arızdastı yakın kélip: - Hudāydan üşbüw sa°at fārmen boldı, Kétiñiz men ġarībke rāzı bolıp. Maşıġkım, méhribānım, tende cānım, Ne siz kétseñiz cayım benim? Hudāyım sizdi bizden kudıretimen, 420 Ayıratun bola ma Zülcelelim? Rasuwl aytdı: -Hudāydan boldı fārmen, Hudāy fārmen kılğan şon nédir dārmen. Allanıñ buyruğına héc çāra çoç, Düniyenıñ bayānı çoç,kılma ārmān. Biz kaçşaç siz kétseñiz düniye salıp, Artıñda ne bolamız cesir kaçıp.	Allah'ın emrine ne çare, Hepsinin canını al diye emrederse. Size çarçabuk geldikten sonra, Çok kolay alırım bir anda. Resul: - Razıyım size, dedi, Allah'ın emri yerine gelmez başka türlü, dedi. Ashab, yaranım ile razılaşalım, İzin var mı ki bize, dedi. Azrail söyledi: - Hak Resul, Allah dostu, 410Size izin verinceye dek çok işi. Arzun kalmadan razılaş ashabınla, Size izin vermezsek yakışmaz. O zaman Ayşe ağlar bunu öğrenip, Resul ile helalleşti yakın gelip: - Madem Allah'tan bu vakit buyruk oldu, Gidiniz ben garibe razı olup. Sevgilim, mihribanım, bedendeki canım, Ne olur siz giderseniz benim hâlim? Allah'ım sizi bizden kudretiyle, 420Ayırarak mı Zülcelelim? Resul söyledi: - Allah'ın buyruğudur, Allah buyurduktan sonra nedir derman. Allah'ın buyruğına hiç çare yok, Dünya fanidir, etme tamah. Biz kalıp siz giderseniz irtihal edip, Gerinizde ne olacağız sahipsiz kalıp.

Tım bolmasa qalmadı bir miyrāşhor, Sonı qayğı kılamın ésize alıp. °Aliy men Fāṭiyma kélđi tün içinde, 430 °Aīşe zār cılap tur üy içinde. Bular körıp bu hālñi zār cılaydı, Rasuwlñıñ kim cılamas keyüsinde. Bular kélip tağı da cıladı köp, Bārısı Rasuwl üçün wāyım cép. Artıñda bizler qalıp ne bolamız, Siz kétip cetim bolıp qala ma-aw dép. Rasuwl basın köterdi, açtı közin, Éşitdi fariyād kılgan kıznıñ sözün. Āmān-ésen qalıñız ırāğım, dép, 440Fāṭiymañ yüzine koydı yüzün. Körüsüp Fāṭiymamén zār cılastı, Hudāyğa tapşurdım dép bağıldastı. Düniyede éndi bizge cürmek çok dép, Közinen qara nergis tökti castı. -Fāṭiyma tiri bolıp cürem nağup, Zār cılap °Aliy Baṭur turdı bağup. Fāṭiymañ közinen aqğan cası, Rasuwlñıñ bétlerine turdı ağıp. °Aliyaytdı Fāṭiymağa: - Cılama, dép, 450 Köl kılıp köziniñ casını bulama, dép. Rasuwlñıñ bétlerine tamup kétđi, Rasuwl aytdı: -Cılasın, şurama, dép.	Hiç değılse,kalmadı bir varıs, Onu düşünüp üzülüyorum. Ali ile Fâtıma geldi gece yarısı, 430Ayşe ağlıyor evin içinde. Bunlar görüp bu hâli ağlar, Resul’ün kim ağlamaz yasında. Bunlar gelip yine ağladı çok, Hepsi Resul için evhamlanıp. Geride bizler kalıp ne olacağız, Siz gidip yetim mi kalacağız deyip. Resul başını kaldırdı, açtı gözünü, İşitdi feryat eden kızının sözünü. Sağlıcakla kalınız ışığım, deyip, 440Fâtıma’nın yüzüne koydu yüzünü. Görüşüp Fâtıma ile ağlaştılar, Allah’a ısmarladık deyip Fâtıma ile helalleşti. Artık bize dünyada ömür sürmek yok diyerek, Kara gözlerinden döktü yaş. - Fâtıma yaşayayım ne diye, Ağlayıp Ali Batur baktı. Fâtıma’nın gözünden akan yaş, Resul’ün yanaklarına aktı. Ali söyledi Fâtıma’ya: - Ağlama diye, 450Gözyaşını sel olup akıtma, diye. Resul’ün yanaklarına gözyaşı damladı, Resul söyledi: - Ağlasın, bir şey deme, diye.

Fātiyma onan caman cıladı zār, Kılmadı bābāsı üçün şabır-çarār. Hudānıñ yarlıgına çārā çok dép, Söyleydi Tāñri dostı, Haq Payğambar. Hasen menen Husayın kirip kélđi, Boların bir şūmdıqıñıñ bilip kélđi. Közinen cası ağıp, zār zār éñirep, 460 Balqığan qorğasındaı érip kélđi. Qasına çağırıp alıp süydi bétin, Bulardan qalar benim curağatım. Sizlerden meniñ nāsılim bolar, dédi, Sıylañız ékewiniñ āşlı zātın. Kalıñız éki uğılum āmān-ésen, Bul ékewin kütñiz meni déseñ. Kim bularnı kütmeşe rāzı émesmin, Bularğa şıygunuñız qayğı céseñ Bular cılap oturdı, tañ kóp attı, 470 Bilāl turup şalawāt dép āzān aytdı. Ābüwbākir iymām bop oqusun dép, Şahābalar uyusın, dép carlık étdi. Māscidke şahābalar cürdi, dédi, Şıdıq iymām bolğalı turdı, dédi. Qaraşa, Haq Rasuwl çok öz ornında, Qarasıp şahābalar kördi, dédi. Şıdıqıñıñ bāri kélđi qaslarına, Māscidni çuwap köterdi baslarına. Bāri coqtap Rasuwlıñı qayda éken dép,	Fâtıma sonra çok ağladı, Babası için metin olamadı. Allah'ın emrine ne çare diye, Konuşur Tanrı dostu, Hak Peygamber. Hasan ile Hüseyin içeri girdi, Olacağını bir uğursuzluğun anladı. Gözünden yaş akıp, ağlayıp, 460Eriyen kurşun gibi yumuşadı. Yanına çağırıp öptü yanaklarını, Bunlardan sürececek benim soyum. Sizlerden benim neslim olacak, dedi. Sayınız ikisinin asil zatını. Kalınız iki oğlum sağlıcakla, Bu ikisinin üzerine titreyin beni dersenez. Kim bunların üzerine titremezse razı değilim, Bunlara sığınınız kaygı çekerseniz. Bunlar ağladı, tan vakti gelip attı, 470Bilāl kalkıp salâvat getirip ezan okudu. Ebû Bekir imam olup namaz kıldırırsın, Sahabeler tabi olsun, diye Peygamber emretti. Mescide sahabeler gitti, dedi, Sıddık imam olmak için kalktı, dedi. Bakarsalar, Hak Resul kendi yerinde yok, Sahabeler bakıştılar, dedi. Hepsi geldi Sıddık'ın etrafına, Mescitte gürültü parıltı ettiler. Hepsi ahvah edip Resul neredeymiş diye,

480 Bétin cuwdı köziniñ caslarına. Rasuwl munı eşitüp bildi, dédi, Éşitdi fariyād kılğan éldi, dédi. °Aliy mén İybn °Abbās ékewleri, Köterisüp mäscidke kélđi, dédi. Āşhābka Rasuwl şonda boldı iymām, Olturup namāz kıldı Ĥayr’ul-enām. Şahābalar cılasıp uyup turdı, Kısqa-kısqa süremén kıldı tamām. Köterip tağı üyine kélđi alıp, 490 Āmānlastı āşhābın cıyıp alıp. Mādiynede urğaşı-érkek bāri cölep, Ésiginiñ aldında turdı nalıp. Barçası zār cılasıp tökti castı, Şahāba şol wāqtıda camān şastı. Süyükli şahābanıñ bāri kélip, Rasuwlmen kezek-kezek āmānlastı. Barça curut şol wāqtıda cıladı zār, Uçkan kus, cügirgen añ, cān-cānwār. Cıyulıp Mādiyneni tögerekdep, 500 Cayılup çöp cémesden turdı olar. Şonda Rasuwl söyleydi naşıyhātın, Kulak şalıp tıñlañız ey ümmetim. Şıdıqğa aytdı: -Sālem dé ümmetlerke, Ülken-kişi, karı-cas camā’atım.	480 Yüzünü yıkadı gözlerinin yaşı. Resul bunu öğrendi, dedi, Öğrendi feryad eden halkı, dedi. Ali ile İbni Abbas’ın ikisi, Resul’ü kaldırıp mescide geldiler, dedi. Ashaba Resul o zaman oldu imam, Oturup namaz kıldırđı Hayru'l-enam⁵⁰. Sahabeler ağlayıp riayat ettiler, Kısa kısa sure ile (namazı) tamamladı. Kaldırıp yine evine geldiler alıp, 490 Vedalaştı ashabını toplayıp. Medine’de kadın ve erkeğin hepsi bağırıp, Kapısının önünde bekledi dertlenip. Hepsi ağlayıp döktü gözyaşı, Sahabeler o zaman çok şaştı. Değerli sahabenin hepsi gelip, Resul ile sırayla vedalaştı. Bütün halk o zaman hıçkırıp ağladı, Uçan kuş, koşan hayvan, bütün canlılar. Toplanıp, Medine’nin etrafında dönüp, 500 Otlayıp ot yemedi onlar. O zaman Resul eder nasihatini, Kulak verip dinleyiniz ey ümmetim. Sıddık’a söyledi: -Selam söyle ümmetime, Büyüğü küçüğü, yaşlısı genci karışık cemaatım.

⁵⁰**Hayru'l-enam:** Varlıkların hayırlısı (Hz. Muhammed).

Ümmet bolsa, Hâk âmirin kütsün, dédi, Farız, wâcib hâm sünnet étsün, dédi. Kim sünnetim kütmeşe ümmet émes, Dīnin kütüp murādķa cétsün, dédi. Żorlık kıp kiři hâķın almasun, dép, 510 Āhıretten gâfıl bop ķalmasın, dép, Ruwza, namâz, tãatı ķabûl bolmas, Awzına ĥarâm asnı şalmasın, dép. Fâdşâlıkķa tapşurdı çahâriyârın, Olar da kıymay cıladı Payğambarın. Calğannan āhıretke safar kıldım, Tapşurdım bir Allağa barçalarıñ. Tānimdi burun açķan °Aliy cuwşun, İybn °Abbās ķumğanmēn şuwnı ķuysun. Özge ķalğan çahariyâr āşķablarım, 520 İymān aytup, tusımda ķarap tursun. Mundın řoñ söylemedi dūniye sōzin, Ümmetim ümmetim dép cumdı kōzin. Dūniyenıñ kâwĥar şamı öçüp kētüp, Zār kıldı ümmetine başķan izin. Şol wākıtta bu dūniyenıñ kētdi sāni, On sēgiz mıñ °ālamnıñ mēĥirbānı. Oñ ķolımen kōterip yūzin sıypap, Uwā-dārıg ümmetim dép çıķtı cānı. Payğambar altmış üçte sapār kıldı, 530Dūniyenıñ wafāsızın özi bildi.	Ümmetimse, Hak emrine itaat etsin, dedi, Farz, vacip ve sünneti yerine getirsin, dedi. Kim sünnetimi terk ederse ümmetim değildir, Dindar olup muradına ersin, dedi. Zulmedip kişi hakkını almasın, diye, 510Ahirette pişman olmasın, diye. Oruç, namaz, taati kabul olmaz, Ağzına haram lokmayı sürmesin, diye. Halifelik için vazifelendirdi çâr-yârını, Onlar da aralıksız ağladı Peygamberine. Dünyadan ahiret yolculuğuna çıktım, Emanet ettim bir Allah’a hepinizi. Vücudumu ilk açan Ali yıkasın, İbni Abbas ibrikle (üzerime) su döksün. Diğerk dört yâr ve ashaplarım, 520Şehadet getirip karşımda bakadursun. Bundan sonra söylemedi dünyaya dair söz, Ümmetim ümmetim diye hayata yumdu göz. Dünyanın gevher kandili sönüp, Ağlattı ümmetini hayatı. O zaman bu dünyanın kalmadı tadı, On sekiz bin âlemin şefkatlisi. Sağ eliyle kaldırıp yüzünü sıvayıp, Vah, yazık ümmetim diye çıktı canı. Peygamber altmış üçte irtihal etti, 530Kendisi dünyanın vefasızlığını anladı.

Ölüm dégen Hūdānıñ farızı dép, Allanıñ taqdırına moyınşundı. Rasuwdı °Aliy Arıstan özi cuwdı, İybn °Abbās üstine şuwdı kıydu. Ay men kün hām culduzlar carıq bolmay, Bir ayday karañğı bop küyüp turdı. Hak Rasuwl safar kıldı düşenbe kün, Küyügüp bilinmedi kün ménen tün. Şonan béri dūniyege bāleñoldı, 540Payğambar cēr cūzinen kėtkennen şon. Cıladı şahābalar kılmay ārām, Cas aqtı közlerinen țaran-țaran. Payğambar cēr cūzinen kėtken şon, Dūniyege bāle ıolup, boldı ıaran. Ġam-ıayğūga ıolturdı şahābasın, Ağızdı ģasiretmėnen közden casin. Ferişte bu dūniyege sıymay kėtdi, Oıustı Hak Rasuwlınıñ canāzāsın. Canāzāsın oıuşup gırge kıoydı, 550Tofırağı buyırğan cerge kıoydı. Rasuwlge dūr, marcān, cawhar ıaşıp, Behişden ģor kıızları kıldı ıoydı. Ayağı bu kıyşsanıñ boldı tamām, Şalawāt duā kılar bilgen ādām. Hār kītābdan kördim de ölen kıldım, Munan artıq söylewge kėlmes ıamam.	Ölüm denen Allah'ın bir farzı deyip, Allah'ın takdirine razı oldu. Resul'ü Ali Aslan'ın kendisi yıkadı, İbni Abbas üzerine su dėktü. Ay ile güneş ve de yıldızlar nur saçmayıp, Bir ay kadar sönüp yas tuttu. Hak Resul ahiret yolculuğuna ııktı pazartesi günü, Yas tutup karanlıkta kaldı gündüz ile gece. O zamandan beri dūnyayabela doldu. 540Peygamber yeryüzünden gittikten sonra. Ağladı sahabeler işlemeyip haram, Yaş aktı gözlerinden ayrı ayrı. Peygamber yeryüzünden gittikten sonra, Dūnyaya musibet dolup, dūnya oldu karanlık. Kaygı ile doldurdu sahabesini, Akıttılar hasretle gözyaşlarını. Melekler bu dūnyadan ayrılıp gitti, Kıldılar Hak Resul'ün cenaze namazını. Cenaze namazını kılıp toprağā verdiler, 550Toprağın ıektiğı yere gömdüler. Resul'e dūr, mercan ve cevher saçıp, Cennette huri kıızları toy düzenlediler. Sonu bu kıssanın oldu tamām, Dua eder inanan adam. Türlü türlü kitaptan gördüm de nazmettim, Bundan fazla söylemeye yetmez gücüm.

Éki kıyşsa çığardum Payğambardan,
Hudāy bezer wāˁadadan tayğandardan.
Hudā rahım, Payğambar şafāˁat kıl,
560 Köp kuwğan kūnāh isni men bir nādān.

Aralap tuzın tatdım talay cérđiñ,
Kītābdan äwwelī okup nusħa kördim.
Bastıruwğa Qazānga cibergin dép,
Āħmed Kāriym Nogayğa cazıp bérđim.

Äwwelī kītāblardan kördim izin,
Rasuwlıñ kıyşsa kıldım éki sözın.
Payğambarnı ölen kıp cazamın dép,
ˁĀşı boldum ba dép qorqam meniñ özım.

Rasuwlđan şafāˁat tilep yazdım munı,
570 Bar şığar méndey ˁāşı néçe qulı.
Raħman Raħım ğafūw kıp kūnāhımnı,
İyā, Rasuwl, şafāˁat kıl maħşar küni.

Nuşhasın här kītābdan körip éđim,
Köñilim oquğanda bérıp éđim.
Arlı-bérli ölen kıp cazıp alıp,
Bastır dép Āħméd Kāriymge bérıp éđim.

Tamām kıp bu sözımni bolğan cırım,
Rasuwlıñ Miˁrācı men ölgen cırın.
Oquğan cān mağan da dūˁā kılgıl,
580 Obāl-şawāb arasın bilgenlérin.

İki kıssa yazdım Peygamberden,
Allah uzaklaşır sözünden cayanlardan.
Allah’ım merhamet, Peygamber’ım şefaet et,
560Günahı çok işleyen ben bir nadan.

Dolaşıp gördüm biraz uzak yerleri,
Evvela kitaptan okuyup nüsha gördüm.
Bastırmak için Kazan’a gönderin diye,
Nogaylı Ahmet Kerim’e yazıverdim.

Evvela, kitaplardan gördüm izini,
Resulün kıssa hâline getirdim iki sözünü.
Peygamberi kıssasını nazmedip yazacağım diye,
Günahkâr mı oldum diye korkuyorum benim kendim.

Resul’den şefaet isteyip yazdım bunu,
570Vardır belki benim gibi asi birçok kulu.
Raħman, Raħım, affedip günahımı,
Ya Resul, şefaet et mahşer günü.

Nuşhasını ayrı ayrı kitaptan görmüşüm,
Okuyunca gönlümü vermişim.
Şöyle böyle şiirleştirip yazarak,
Bastırması için Ahmet Kerim’e vermişim.

Tamamlayıp bu sözümü bitti yırım,
Resul’ün Miˁrâc’ı ile ağıdını.
Okuyan kimseler bana da dua edin,
580Günah ile sevap ilişkisini (farkını)
bilenlerin.

Yazğalı bu kıyşşanı ƙalām aldum, Yahşılardan mén dū°ā tama°landum. Şayħuwliyslāmuğlı Yūsifbék dép, 584Anıñ üçün kītābğa atım şaldum. Kıyşşaiy Hāziret °Aliyniñ Berberge Ƙul Bolup Şatılğanı. Başlaymen “Biysmiylla” dép Tāñrim atın, Ƙozğayın ötkenlerniñ ħıykāyatın. Dū°añızdan taşlama payğambardı, Körsetken bu °alamğa şarāfātın. Tıñlañız bu kıyşşanı köp älewmet, Ĥudāyğa coğalmaydı ƙılğan ħızmet. Āsmānda °arş-ı kürsiy, ferişte bar, Yaratdı cer men kökni Cabbār Ƙudiret. Allanıñ bendesine rahmatı bar, 10 Rasuwlı payğambarnıñ şafa°atı bar. Muħammed ümmetine méħirbān-dür. Bilmeydi oşılarnı °aşıcānlar. Muħammed dārūd aytkıl Muştafağa, Carasar ƙılğan ħızmet pādşāğa. Bir küni Ĥaƙ Rasuwlı payğambarım, Nāşiyħat aytur édi şahābāğa. Curtına köp nāşiyħat cawāb bérdi, Köndürdi ħükimine tamām éldi. Mācilis ƙıp māscidine oturganda,	Yazmak için bu kıssayı elime kalem aldım, İyilerden ben dua istedim. Şeyhülislamoglu Yusufbek diye, 584Onun üçün kitaba adım yazdım. Kıssa Hazreti Ali’nin Berber’e Kul Olup Satılması. Başıyorum “Bismillah” deyip Tanrımın adıyla, Anlatayım geçmişin hikâyesini. Duanızda unutmayın Peygamberi, Dokundu bu âleme iyiliği. Dinleyiniz bu kıssayı halkım, Boşa gitmez Allah rızası için yapılan hizmet. Semada arşı kürsü, melek var, Yarattı yer ile göğü Cebbar⁵¹ Kudret⁵². Allah’ın kuluna rahmeti var, 10Resulü Peygamberin şefaati var. Muhammet ümmetine merhametlidir, Bilmez bunları asi insanlar. Muhammet Mustafa’yı selamla, Ettiği hizmet padişahlara yaraşır. Günlerden bir günü Hak Resulü peygamberim, Nasihat ediyordu sahabeye. Halkına defalarca nasihat etti, Bütün halkı hükmünü kabul ettirdi. Toplantı yapıp mescitte oturduğunda,

⁵¹**CebbārAr.**Kuvvet ve kudret sahibi Allah.

⁵²**Kudiret**Allahuteala’nın her şeye gücünün yetmesi anlamına gelen sübuti sıfatından biri.

20Éşikden bir müsâfir kirip keldi. Köziniñ casın tögüp cılap turdı, Aldına Hâk Rasuwlınıñ moyınsundı. Buzuldı curutnıñ köñili munı körip, Tört yârğa payğambarmén ‘arız kıldı. Ġarīb aytdı: - Siz taqşır - āşıl gewher, On segiz mıñ ‘ālamğa boldıñ sārwr̄. Sizge oñay, mağan kıyun pādşāhım, Bir hacet sizden tilek cumusım bar: Üyümde, taqşır, meniñ mällarım çoq, 30 Sizge aytar böten cumus, cancalım çoq. Yüz tıllā qarızım bar, tapmay keldim. Köñilimde munan başqa ārmanım çoq. Yüz tılla qarızım bar, pül bérermin, Mālım çoq, éndi, taqşır, ne bérermin? Qutqargıl şonan meni pādşāhım, Taba almay soñ üçün cılap cürmin. Caratdı hacet üçün sizni Hūdāy, Taba almay aldınızğa keldim şuray. Bäriñnen hayır şuray kélip édim, 40 Düniyede mühtāc bolğan men bir kédey. Bu sözi éçitildi payğambarğa, Qaradı tört yār ménen şahābāğa. - Ġarībniñ müddū‘ası mınaw éken, Talapker qutqarguwçı kişi bar ma?	20 Kapıdan bir fakir içeri girdi. Gözyaşını döküp ağladı, Huzurunda Hak Resul’ünün boyun eğdi. Halk bunu görüp keyfi kaçtı, Peygamber ile dört dostuna hâlini arz etti. Garip söyledi: - Efendi, siz gerçek bir gevhersiniz. On sekiz bin âlemin serverisiniz. Size kolay, bana zor padişahım, Sizden bir dileğim var: Evimde, efendi, benim malım mülküm yok, 30 Size söylecek ayrıca işim gücüm yok. Yüz altın borcum var, bulamadım, Gönlümde bundan başka emelim yok. Yüz altın borcum var, para vereceğim. Malım yok, şimdi, efendi, ne vereceğim. Kurtarın o durumdan beni padişahım, Bulamayıp onun için ağlıyorum. Yarattı hacet için sizi Allah, Bulamayıp huzurunuzda geldim istemek için. Hepinizden sadaka istemeye geldim, 40 Dünyada muhtaç olan ben bir fakirim. Bu sözü işitti Peygamber, Baktı dört halife ile sahabeye. - Fakirin isteği buymuş, Talip kurtarıcı kişi var mı?

Payğambar tögerekke üç qaradı, Üç aytqanda curt cawāb berelmedi. Ér °Aliy qol quwsırup tura kélđi, Bir ādām sonan başqa caramadı. °İyzzatmen tura kélđi Hāziret °Aliy, 50Coğ éđi ol kişide dūniye mālı. Oturğan köp oylaydı ne berer dép, Bar éđi²³ Düldülimen zulfıķārı. Rasuwl eytti: - Ne iske turdıñ cānım, Bāri de ħāli-çamañ bizge mā°lūm. Baylarnıñ sénen başqa bāri de otur, Tabarğa yüz tıllānı kéle me āliñ? Közinen cası ağıp tura kélgen, “Äy, ata, ruĥşat bér” dep Şāhiymerdān. Fatā alıp payğambardan Hāziret °Aliy, 60Hafa bop üyden çığıp cüre bérgen. Kélđi de cételedi °Aliy Haydār, Allanıñ här nārseden özi şaqlar. - Köziñ cum, äy, ġarīb, qālā körme, Körermiz bir tileğniñ bérse Cabbār. Şol ġarīb közin cumıp cüre bérđi, °Aliymen coldasdasup colğa kirdi. °Aliy eytti: - Äy, beyçarā köziñni aş, Ġarībim, bir şāhärge cétdiñ éndi. Köründi °acab şuluw kélgen şāhāri,	Peygamber etrafındakilere üç defa baktı, Üç defa söyleyince halk cevap veremedi. Er Ali el kavuştıurup ayağa kalktı, Ondan başqa kimse işe yaramadı. Hürmetle ayağa kalktı Hazreti Ali, 50Yoktu o kişide dünya malı. Oturan halk düşünür: “Ne verecek? diye, Vardı Düldül’ü ile Zülfıkarı. Resul söyledi: - Ne iş için ayağa kalktın canım, Vaziyetinin hepsi de bizce malum. Senin dışındaki zenginlerin hepsi de oturuyor, Bulmak için yüz altını yeter mi gücün? Gözünden yaş akıp ayağa kalktı, “Ey, baba, izin ver” deyip Şah-ı merdan. Hayırduası alıp Peygamberden Hazreti Ali, 60Üzülerek mescitten çıkıp gitti. Geldi ve elinden tuttu Ali Haydar, Allah’ın kendisi her şeyden muhafaza eder. - Gözlerini yum, ey, garip, şehir görme, Göreceğiz dileğini kabul ederse Cebbar. O garip gözlerini yumup yürüdü, Ali ile yol arkadaşı olup yola çıktı. Ali söyledi: - Ey, biçare gözünü aç, Garibim, bir şehre geldin şimdi. Çok güzeldi geldiği şehir,

²³ Barında diye yazılmış.

70 La'ıl, yâkut, altunnan üyniñ bări. Altun ménen kümüşden şoqğan éken, Körgeñ şon hayrân qaldı Haziret ‘Aliy. Uluğ darıyâ şähärniñ arasında, Bitüpti türli yemiş ağaşında. Kédéy qoruktı bul meni öltürer dép, Kâfirdiñ tanımağan qālāsında. Kédéy qoruktı ‘Aliyni “Ne kıla” dép, Mén ölsem, qanım cerge tögüle dép. Māl tabam dép colukdum bir bälege, 80 Qabırğam ölgenden şoñ sögüle dép. - Taqsır-aw, bu cerde ne oylap tursun, Barardı élge āmān Hudāy bilsün. Şähärniñ türi caman körünedi, Kételik tawıp bergeñ pūlñ qursun. - Äy, taqsır, rūḥṣat bergeñ, éndi bizge, Mén rāzı bolayın, ‘Aliy, sizge. Bärinen pūlñ qursun, cānım tätti, Baralıq ciberseñiz üyümüzge. - Sén beker söylep ne kılasın, 90 Härkimnen bir tıyundıq pūl surarsın. Cānıñdı kâfir almas, Hudāy alar, Üyüñe ésen bolsañ bir bararsın. Carlı éytti: - Äy, taqsır bu ne şähär, Siz mağan söyledi dép kıлма qahār. - Keldiñ goy keremetmen carlım bayğus,	70 Lal, yakut, altındandır evin hepsi. (Her şey) altın ile gümüşten yapılmış, Gördükten sonra şaşırdı Hazreti Ali. Bir büyük ırmak geçiyor şehrin içinden, Çeşitli yemiş bitmiş ağacında. Fakir, bu beni öldürecek diye korktu, Kâfirin bilinmedik şehrinde. Fakir korktu Ali’yi “Ne yapacak?” diye, Kanım yok yere akar ben ölümsem, deyip. Kazanç elde edeyim diye çattım bir belaya, 80 Öldükten sonra yüreğim parçalanır diye. - Ey Efendi, burada ne düşünüyorsun, Yurda sağ salim gidilip gidilemeyeceğini Allah bilir. Şehrin manzarası çirkinmiş, Gidelim kazanacağın paranın gözü kör olsun. - Ey, efendi, izin ver, şimdi bize, Ben razı olayım, Ali, size. Paranın gözü kör olsun, her şeyden canım tatlı. Gidelim müsaade ederseniz evimize. - Boş konuşmaktan başka ne yaparsın, 90 Herkesten bir kuruşluk para istersin. Canını kâfir almaz, Allah alır, Evine sağ salim olursan yalnız başına gidersin. Yoksul söyledi: - Ey, efendi, bu hangi şehir, Siz bana konuştu diye kızmayınız. - Geldin ya kerametle zavallı yolsulum,

Kâfirniñ fâdşası - şāhıy Bārbar. °Aliyden bir keremet kördi şonda, Cıgıulup ayağına boldı bende. - Borçıñnan kutularsın, äy, beyçarām, 100 Aparıp meni şatsañ oşı ھاڭa. Bāzārına bul şāhārniñ meni alıp bar, Séndey ādām kâfirden körmey qorqar. Bahānı köp kem étpe béker qorqup, Pādşası tillā bérüp alıp kéter. Cayıñdı ھاڭa barıp sén aytqaysın, Hār öner kıladı dép köp aytqaysın. Kâfirden barıp tiliñ tarıtmağaysın, Ārzān bahā tıllāğa satmağaysın. Kulumniñ mıñ kişilik öneri bar dép, 110 Hār öner kıladı dép maқтаğaysın. Bāzārğa éndi munı alıp kéldi, Halāyık cıyulğan köp bāri kördi. - Bahāsın bu qulıñnıñ qacırmaı ayt, Alayık birewimiz satsañ, - déydi. - Bu qulım öz curtımda bir arıstan, Atı munıñ Qaçamçam, köp-ti düşmān. Kūnbatuw, kūnçığısda bolsa cawıñ, Qıladı şonıñ bārin cermen-céksen. Bu qulım özi falwān mıñ kişidey, 120 Beş mıñ tıllā bérüp cür él içinde. Bermeseñ on mıñ tıllā mén satmaymın,	Kâfirin padişahı, Berber Şah. Ali'den bir keramet gördü o zaman, Ayağına kapanıp oldu bende. - Borcundan kurtulursun, ey, biçarem, 100 Götürüp beni satarsan bu hana. Pazarına bu şehrin beni götür. Senin gibi adam kâfirden görmeden korkar. Boşuna korkup fiyatı çok düşürme, Padişahı altın verip (beni) alacak. Hâlini hana varıp sen söyleyesin. Elinden her iş gelir diye defalarca söyleyesin. Kâfirden varıp sözünü esirgemeyesin. Ucuza satmayasın. Kulumun bin kişilik hüneri var diye, 110 Elinden her iş gelir diye övesin. Pazara şimdi bunu getirdi, Toplanan halkın hepsi gördü. - Fiyatını bu kulunu elden çıkarmadan söyle, Alalım birimiz satarsanız, derler. - Bu kulum, kendi yurdumda bir aslan, Bunun adı Kaçamçam, çokturdüşmanı, çoktu düşmanı. Batı ve doğuda olursa düşmanın, Eder onun hepsini yerle yeksan. Bu kulumun kendisi bin kişilik pehlivana bedel, 120 Beş bin altın veren var halk arasında. Vermezseniz on bin altın ben satmıyorum,

Bir kılğan kızuğarsın cumusinan. - Bildik göy bu kılındı iske carar, Berelik pādşāmızğa barıp habār. Hālımız kélmes bizniñ, kımmat éken, Bir alsa bu kılındı pādşā alar. Bir cigit habār bérdi pādşāğa, Han alar kuldı körse bu bahāğa. - On miñ ıllā şuraydı satamın dép, 130 Bir kédey, kul apkéldi bu qālāğa. Bāzārğa birew kuldı apkép şaldı, Körgeñ cān osı künde hayrān qaldı. Bahāsı miñ kişidey bar dégen şon, Cāllādlar hāli kélip ala almadı. Şol cigit oşulayça cawāb bérdi, Pādşā munı eşitüp tura kélđi. Şol waqıtta pādşā zāwqı kélip, Çaķırttı kuluménen kélgenlerdi. “Çaķır” dép fātşası aytup şaldı, 140 - Körelik, alıp kélçi qanday cāndı. Aldına pādşāniñ keltürgeli, Şol cigit beyçarāğa qaytup bardı. - Çaķırsa biz baralıq hanıñızğa, Bizlerni qulağına saldıñız ba? Pādşāh ékewimizdi çaķırtıptı, İyā, °Aliy, siz cüriniñiz aldımızda. Aldına Hāziret °Aliy cürüp kélđi,	İmrenirsiniz yaptığı bir işe. - Anladık ki bu kulun işe yarar, Verelim padişahımıza varıp haber. Gücümüz yetmez bizim, pahalıymış, Bir alırsa bu kulu padişah alır. Bir yiğidi haber verdi padişaha, Alırsa han alır kulu görürse bu fiyata. - On bin altın istiyor satmak için, 130 Bir fakir, kul alıp geldi bu şehre. Pazara birisi kulu getirdi, Gören kimse bugün hayret etti. Fiyatı bin kişiye bedel dedikten sonra, Cellâtların gücü yetmedi. O yiğit, padişaha böyle cevap verdi, Padişah bunu işitip ayağa kalktı. O zamanda padişah görmek isteyip, Çağirttı kulu vasıtasıyla gelenleri. Padişahı “çağır” diye söyledi, 140 -Görelim, getirsene kimmiş? Padişahın önüne getirmek için, O yiğit, biçarenin yanına dönüp geldi. - Çağırdığına göre biz gidelim hanınıza, Bizleri haber verdiniz mi? Padişah ikimizi çağırtmış, Ya, Ali, siz yürüyünüz önümüzde. Hazreti Ali’yi önüne katıp geldi,

Carlı cür şatayın dép °Aliy şérđi. - Êşikke ménen burun siz kiriñiz, 150 Cawāb bér ھاڭا öziñ, taқsır, éndi. Aldınan Һазiret °Aliy kirip kéldi, Pādşa törde oturğan munı kördi. Қасına pādşanıñ oturğan son, Cawābın başdan-ayaқ ayta bérđi. Pādşā aytdı: - Sén öziñ қaydan cürsin, Munday қuldı satam деп né қılasın, Ötürük aytmay çınuñdı aytçı maған, Қulıñ pādşā şiyfātlı, öziñ қulsın. - Äy, pādşāh, mén aytayın saған arız, 160 Māl tawsılup başında bolsa қарız. Қолıñnan дәwlet кетүp borçıñ bolsa, Şonda siz қayter édiñ, sultānımız. Beremin қulım satıp қарızdarға, Қulsız °ılāc болмады pұл tabarға. Surasañ meniñ curtım şahar Siyrap, Кélemin zaruwratdan қutularға. Һан aytdı: -Kim boladı séniñ atıñ, Қay curutdan éçütelik āşlı zātıñ. Қulımnıñ mıñ kişilik bahāsı dépsin. 170 Қulıñdı mıқtı bolsa maған satıñ. - Bu қulım öz curtımda bir arıştan,	Yoksul yürü satayım diye Şir Ali’yi⁵³. - İçeriye benden önce siz giriniz, 150 Cevap verin hana kendiniz, efendi, şimdi. Önden Hazreti Ali içeri girdi, Törde oturan padişah bunu gördü. Padişaha yaklaştıktan sonra, Sorusuna baştan sona cevap verdi. Padişah söyledi: -Senin kendin nereden geliyorsun, Böyle bir kulu satıp da ne yapacaksın? Yalan söylemeyip doğrusunu söylesene bana, Sanki kulun padişah, sen kulsun - Ey, padişahım, ben sana hâlimi arz edeyim. 160 Mal bitip başınızda olursa verecek, Elinizden zenginlik gidip borcunuz olursa, O zaman siz ne yapardınız sultanımız? Satacağım kulumu borçlar için, Kuldan başka çare yok para kazanmak için. Sorarsanız benim yurdum Sayrap şehri, Geliyorum muhtaçlıktan kurtulmak için. Han söyledi: - Nedir senin adın, Hangi yurttan öğrenelim aslı neslini. Kulumun değeri bin kişiye bedel demişsin, 170 Kulunu güçlüyse bana satın. - Bu kulum, kendi yurdumda bir aslan,

⁵³ŞérAllah’ın Aslan’ı anlamına gelen Hz. Ali’nin takma ismi.

Atı muniñ Kaçamçam, köp-ti düşmān. Künçığıs künbatusda bolsa cawıñ, Kıladı şoñ bārin cermen-céksen. Han aytdı: -Äy, kulum, söyleşi sēn, Kayda alıska cumsasam barar musın? Meniñ bir qattı kıyun üç isim bar, Sēn şonı bitirerge carar musın? Kabtaydı bir darıyā şähärimizni, 180 Bögeymiz dép tügestik bārimizni. Bir darıyā, bir äydāhār bāle çıgup, Cēñe almay tükesüp tur ärimizni. Biri şol ér çıguptı Musılmānnan, Mañlayı qaytmaydı éken tiri cānnan. Kırıp-coyıp baradı talay éldi, Kék alıp bere müsin şol pālwānnan? Korqamın atın éçtüp yüzün körmey, Şaladı cılda bülük, tınıçtıq bėrmey, Ās batbay cüregime titireymün, 190 Şonan-aq ölem be dép ācal kėlmey. Bir ˘ılāc taba musın kulum oğan, ˘Aliy kėlse bu curtqa bėrmeydi āmān. Bir kıyun qattı kayğu cumusım şol, Bararğa ˘Aliyge bar ma çamañ? Kıla kör dertke dārmēn Kaşamşamım, Kırıdı künde casıp carım casım. Mén dağı yırakmēnen cürüwşidim,	Adı bunun Kaçamçam, çoktur düşmanı. Doğu ve batıda olursa düşmanın, Eder onun hepsini yerle yeksan. Han söyledi: - Ey kulum, konuşsana sen, Yumuş verirsemuzaklara gider misin? Benim birbirinden zor üç işim var, Sen onu halletmek için işe yarar mısın? Basar bir ırmak şehrimizi, 180 Set çekeceğiz diye bitirdik varı yoğumuzu. Bir ırmak, bir ejderha bela olup, Yenemeyip yutuyor her birimizi. Biri o yiğit çıkmıştı Müslüman’dan. Korkmazmış kimseden. Yakıp yıkmış birçok memleketi, Öç alır mısın o pehlivandan? Korkuyorum adını işitip yüzünü görmeden, Her yıl karışılık çıkarır dirlik vermeden. Rahatım kaçıp titiriyorum. 190 O zamandan beri ölecek miyim diye ecel gelmeden. Bir çare bulur musun kulum ona, Ali gelirse bu halka vermez aman. Oldukça zor, kaygılı işim o, Gitmen Ali’ye mümkün mü? Derdime derman ol Kaşamşam’ım, Yaşarıp kurudu yarım günde gözyaşım. Ben dahi yaklaşımdan giderdim,

Batbaydı °Aliy dése içken asım. Cılında ol urıska kélet, déydi, 200 Mıñ kişini bir kişidey²⁴ köret, déydi. Cüz mıñ ér bizniñ élden barsa dağı, Barçası bir kılıçdan ölet, déydi. Şonı öltürseñ élimni men bereyin, Pādşā kılup töbeme kötereyin. Toy kılup, köp curtımdı cıyup alıp, Kılasañ²⁵ öz éliñe cibereyin. Āliyaytdı: - Wāˆdada bék turamın, Cawımdı mén de urusқан köp kırarın. Bar armanıñ şol bolsa pādşāhım, 210°Aliyni baylap aldıña apkéleyin. Pādşā şonda turup kıwandı bék, Alamın dégennen şon düşmānnan kék. Han şol cérde buyurdı hazınaçığa, “On mıñ tıllā hazınadan alıp kél” dép. On mıñ tıllā hazınaçı alıp kélđi, Faķırğa sanamaķķa bārin bérđi. - Tıllāmén cérniñ cüzniñ toltursañ da, Satbas ém pūlım bolsa munday érđi. Kém kıldı meni mālğa bir Hūdāyım, 220 Kūlımdı maķtap bérüp né kılayın? Bir tügin bérmes édim mıñ tıllağa,	İçime sinmez Ali denince yediğim aş. Yılda bir defa cenge gelir, der. 200 Bin kişiyi bir kişi gibi görür, der. Bizim yurttan yüz bin er gitse bile, Hepsi bir kılıçtan ölür, der. Onu öldürürsen yurdumu ben vereyim, Padişah yapıp el üstünde tutayım. Toy düzenleyip, halkımı toplayıp, Arzu edersen kendi yurduna göndereyim. Ali söyledi: - Sözünün eriyim, Cenk ettiğim pek çok düşmanı ben de öldürürüm. Bütün emelin o ise padişahım, 210 Ali’yi bağlayıp huzuruna alıp geleyim. Padişah o zaman ayağa kalkıp sevindi pek, Alırım dedikten sonra düşmandan öç. Han orada buyurdu hazinedara, “On bin altın hazineden getir” diye. Hazinedar on bin altın getirdi, Fakire sayması için hepsini verdi. - Altın ile yeryüzünü doldursan da, Satmazdım param olsaydı böyle bir eri. Benim elimi darda koydu Allah’ım. 220 Kulumu övmeme gerek yok. Tek bir tırnağını değişmezdim bin altına.

²⁴ 1896 ve 1913 yıllarındaki metinlerde “kişiden” diye yazılmış.

²⁵ 1909’daki metinde talasang diye yazılmış. 1913 yılındaki metinde kılasang diye yazılmış.

Kétürdi borçım kısıp meniñ cayım. Han aytdı: -Äy, Kaçamçam, tıñla, balam, Cılında séndey cüz kıl satıp alam. Mıñ şan kıl bögeye almay catur şonı, Kéle me çol darıyāğa seniñ çamañ. - Bögeymün darıyāñdı calğuz özüm, Pādşā, osı bolsa aytқан söziñ. Calğuz özüm baylaymun darıyāndı, 230 Nanbasañ körıp turşun barıp köziñ. - Kaçamçam, kulağın şal, sözlerim köp, Şarğaydum şanā ménen wāyım cép. Şan kılmen kerneyletüp, cér küñiretüp, Barıp ém āydāhārnı köreyin dép. Ol tarıtdı barçamızdı bir dēmimen, Köp cāndı cuta bérđi at-tonımen. Qarsılıq hıçbir kışi kıla almadı, Kırılıp kaçıp keldik biz şonımen. °Aliyaytdı: - Āydāhārgā mén barayın, 240 Quwātın dūşmānıñnıñ añğarayın. Fādşā, mağan rāzı bola musın, Aldıña basın kēsüp āpkéleyin. On mıñ tıllā ol faqır qolına aldı, Élni kaçan tabam dép qayğılandı. Düldüldni °Aliy Arıslan yāne bérüp, Düldülni yine astına minüp aldı.	Borcum sıkboğaz edip kaçırdı benim rahatımı. Han söyledi: -Ey, Kaçamçam dinle, yavrum, Her yıl senin gibi yüz kıl satın alıyorum. Sayısız kulu set çekemez ona. Yeter mi o ırmağa (set çekmeye) senin gücün? - Set çekerim ırmağa yalnız kendim, Padişah, bu ise söylediğın söz. Irmağın yönünü yalnız kendim çeviririm, 230 İnanmazsan varıp görsün gözün. - Kaçamçam, kulak ver, sözüm çok, Sarardım kaygı ile evhamlanıp. Sayısız kulla ney çalıp yeri gümbürdetip, Gitmiştim ejderhayı göreyim diye. O çekti hepimizi bir nefesiyle, Pek çok kimseyi yutuverdi at ve giyimiyle. Karşı duramadı hiçbir kışi, Kırılıp kaçıp geldik biz ondan sonra. Ali söyledi: -Ejderhaya ben gideyim, 240 Kuvvetini düşmanın bileyim. Padişah, bana razı oluyor musun, Başını kesip huzuruna alıp geleyim. On bin altını o fakir eline aldı, Memleketime ne zaman kavuşurum diye kayğılandı. Ali Aslan,Düldül'ü yine verip, Düldül'ün yine üstüne bindi.

Fakırnıñ tillanı alıp köñili bitdi, Éline qaytayın dép niyet étdi. Hudāğa °Aliy sizni tapşurdım dép, 250Beyçarā dū°a kılup qaytup kétđi. Kāfirge kıl kıp satdı °Aliy érđi, Hudāy artıq caratқан comārt Şérđi. “Mādiyneni körgeñ şon, müsāfirim, Döldülñi qoya bér” dép wa°da bérđi. Müsāfirni értüp şaldı tüstük cerge, °Aliydey kim par bolar comārt Şerge. “Haq Rasuwl babamğa sälem de” dép, Üç aytdı “razı bol” dép müsāfirge. - Rāzı bol, müsāfirim, déđi Haydār, 260 - Ayağan sizden meniñ éndi ném bar? - Cahānda Ali sizdey cān bar ma dép, Müsāfir “rāzıyım” dép yıǵladı zār. Müsāfir élge qarap qadām bastı, Közinen quwangannan tökti castı. “Hudāğa °Aliy sizni tapşurdım dép, Hoş bol” dép qolın ustap āmānlastı. Ol müsāfir éline qaytıp kétđi, Bul arada birnéçe künler ötti. Aylıq colğa Döldülmen beş kün cürüp, 270 Mādiyne şähärine cétüp qépti.	Fakir altını alıp memnun oldu, Yurduna dönmeyi niyet etti. “Ali, sizi, Allah’a ısmarladık” deyip, 250Fakir dua edip geri gitti. Kâfire kul yapıp sattı Er Ali’yi, Allah üstün yaratmış cömert Şir’i. “Medine’yi gördükten sonra fakirim, Döldül’ü sal” diye söz verdirdi. Fakiri beraberinde götürdü tüstük yere⁵⁴, Kim denktir Ali gibi cömert bir aslana. “Hak Resulü babama selam söyle” Üç defa “razı ol” dedi fakire. - Razı ol, fakirim, dedi Haydar, 260 - Bana merhamet edensizden başka benim şimdi kimim var? - Ali, cihanda sizin gibi bir insan var mı, Fakir “razıyım” deyip ağlayıp sızladı. Fakir yurda doğru yürüdü, Sevindiğinden dolayı döktü gözünden yaş. “Ali, sizi, Allah’a emanet ettim, Allah’a ısmarladık” deyip elini sıkıp esenleşti. O fakir yurduna dönüp gitti, Bu arada birkaç gün geçti. Aylık yolu Döldül ile beş günde gidip, 270 Medine şehrine hızla geldi.

⁵⁴ Tüstük yer: Sabahtan öğleye kadar yürümekle katedilebilecek mesafe.

°Aliynin kim şıdağan qaharına, Faķırdıñ qıwanıç şaldı bahārına. Éldi körüp Düldülni qoya bérdi, Fıyāda basıp kélđi şāhārine. Cayawlap şāhārine cürüp kélđi, Kōñili şād bop, qıwanıp, külip kélđi. Péşin oqıp mäscidde otur éken, Sälem bérıp Rasuwlge kirip kélđi. Faķır kélip Rasuwlge sälem bérđi, 280 Kélgenin ol faķırnıñ bāri kördi. Hasan Hüseyin ékewi tört casta éken, “Aтам қайда?” деп, қуwap cılay bérđi. Éki şāhızāt şol cerde cıladı köp, “Aтам қайда?” деп şonda şuradı köp. - Sizni munan cételep alıp kétken, Aтамnı қайда tastap kélđiñiz деп. - Qayda tastap kélđiñiz атамıznı, Cétim қıluw qoydıñ ba ġarīb bizni. Şér атамnıñ ҳabārın bérşi cıldam, 290 Qutқarmaқǵa apkétken қarızıñıznı. Rasuwl aytdı: - Cılama, ferzendlerim, Faķırdan mén şurayın né ҳabārın. Qanday küyde қalǵanın bile aldıñba, Bayān қılçı Allanıñ Arıslanın. Başqıñ coқ birge kétken tursız kélüp,	Kim dayandı Ali’nin gücüne, Fakirin sevinç kattı gönlüne. Memleketini görüp Düldül’ü salıverdi. Yaya yürüyüp geldi şehrine. Şehrine yürüyüp geldi, Gönlü şad olup, sevinip, gülüp geldi. Ögle namazı kılıp mescitte oturuyormuş, Selam verip Resul’e içeri girdi. Fakir gelip Resul’e selam verdi, 280 O fakirin geldiğini hepsi gördü. Hasan ile Hüseyin’in ikisi dört yaşındaydı, “Babam nerede?” diye bağırip ağlayıverdi. İki şehzade orada ağladı çok, “Babam nerede?” diye o zaman sordu defalarca. - Buradan sizi elinden tutup götürdü, Babamı nerede koyup geldiniz diyerek. - Nerede koyup geldiniz babamızı, Yetim mi koydun fakir bizi. Şir babamdan haber verin çabuk, 290 Borcunuzdan kurtarmak için alıp gitmişti. Resul söyledi: -Ağlamayın, yavrularım, Fakire ben sorayım ne haberini. Ne hâlde olduğunu öğrenebildin mi, Söylesene Allah’ın Aslan’ını⁵⁵. Liderin yok birlikte iştirak etmiştiniz,

⁵⁵Allanıñ Arıstanı Allah’ın Aslan’ı (Hz. Ali).

Né iske °Aliy Arıslan ƙaldı k�n�p? Kayda ƙaldı °Aliyni bay�n ƙılşı, Ciberdi me ƙarızıñdı alıp b�r�p? Şonda fakır s�yleydi k�rgenlerin, 300 Aytadı basdan-ayaƙ c�rgen c�rin. Ƙul bolıp satılƙanın H�d�y ���n, On mi� �ill� p�l alıp b�rgenlerin. - M�ni �yden ap �ıktı bizmen c�r, - d�p, Artına mingestirdi k�zi� cum, - d�p. Bir w��ta a� d�gen şon, k�zimni aştım, Maƣan aytdı: - “Aldı�nda �lni k�r, - d�p. S�n m�ni bu ş�h�rge satƙın ƙul, - d�p, Alarsın meni satsa� ƙan�a b�l, - d�p. H�d�y ���n bah�mnı hal�l �ıldım, 310 Şonim�nen ƙarızı�nnan s�n �utıl” - d�p. Atı �ken ol ş�h�rni� Ş�hiy - B�rb�r, Şat d�p �zin buyırdı °Aliy H�ydar. Satmayın d�sem °Aliy Murta��nı, �m�lım co�, y�z �ill� �arızım bar. �Aliyni p�d��a satdum şonda, P�l aldım �immatına on mi� �ill�. B�z�r�a �r °Aliyni �ul �ıp şatup, �y�, ta�şır, �zim �aytup k�ldim munda. Ş�h B�rb�r �olımnan şatup aldı, 320 “Ayt, d�di Rasuwlıma bizni� h�ldı. ��firge �ul bop h�zmet �ılamın” d�p, �r °Aliy sa�-sal�mat şonda �aldı.	Hangi i�i Ali Aslan razı oldu? Nerede kaldı Ali’yi s�ylesene, Borcunu alıverip sizi g�nderdi mi? O zaman fakir anlatır g�rd�klerini, 300 S�yler ba�tan sona gitti�i yerleri. �ul olup satıldı�ını Allah rızası i�in, On bin altın para aldıklarıını. - Beni evden alıp �ıktı bizimle y�r�, diye, Ardına bindirdi g�z�n� yum, diye. Bir anda a� dedikten sonra, g�z�m� a�tım, Bana s�yledi: - “�arşındaki yurdu g�r diye. Sen beni bu ş�hre sat kul diye, Alacaksın beni satarsan epey para diye, Allah rızası i�in hakkımı helal ettim, 310 Ondan son borcundan sen kurtul” diye. Adı imiş o ş�hrin Ş�h-ı Barbar, Satmam i�in kendisini buyurdu Ali Haydar. Satmayayım desem Aliyy�l Murta�a’yı, �aresizim, y�z altın borcum var. Ali’yi padi�aha sattım o zaman, Para aldım de�erine on bin altın. Pazarda Er Ali’yi kul yapıp satarak, Ey, efendi, kendim d�n�p geldim buraya. Berber Ş�h elimden satın aldı, 320 “Ali, bizim h�limizi Resul’�me s�yle, dedi. ��fire kul olup hizmet edece�im” deyip, Er Ali sa� selamet orada kaldı, (dedi).

Tıñladı mına sözdi köp cama^{at}, ^oAliyni qaldı dédi sağ-salāmat. Müsāfirden habārın eşütken şon, Köñili cay boldı şonda éki şāhzāt. ^oAliydey comārt cān coq cahānda hār kēz, Faķır barıp borçınan qutuldı téz. Bu caķmıñ āñgümesi tura tursın, 330 Éndi Şāhiymardānnan eşitiñiz söz. Çıqđı da qaharlanup cüre berdi, ^oAliy Haydār darıyāğa cétüp kélđi. Mıñ şan qul bögeye almay caťur éken, “Bāriñdi āzāt kıldum” dép cawāb bérđi. Bir ülken şol arada řaw turuptı, şawğa barıp kılıcın şuwıruptı. Şol şawdı zulfıķārmēn éki bölüp, Carımın şuwğa afarıp qondıruptı. Şol şawdan asalmadı aqğan darıyā, 340^oAliyge bérgeñ Hudāy mıñ şan hāylā. Dāryānı ^oAliyniñ baylağanı, Kāfirniñ köp curtına boldı cāryā. Darıyānı bögedi de élge kélđi, Qutqarğan ^oazābınan talay érđi. Qasına pādşānıñ kēlgennen şon, Pādşā hayrān qalıp küle bérđi. “Qılayım éndi, - dédi, - birin” ^oAliy, Āydāhārga barmaqğa kélđi qaharı.	Dinledi bu sözü halk, Ali’nin sağ selamet kaldıqını söyledi. Fakirden haberini aldıktan sonra, İçi rahat etti iki şehzadenin. Ali gibi cömert insan yok cihanda hiçbir zaman, Fakir varıp borcundan kurtuldu tez. Bu tarafın hikâyesi bekleyedursun, 330 Şimdi Şâh-ı merdan’dan dinleyiniz söz. Çıktı da gazaplanıp gitti, Ali Haydar ırmağa geldi. Sayısız kul set çekememiş, “Hepinizi azat ettim” diye cevap verdi. Orada bir büyük dağ varmış, Dağa varıp kılıcını çekmiş. O dağı zulfıkarla ikiye bölüp, Yarısını ırmağa götürüp yerleştirmiş. O dağdan aşamadı akan ırmak, 340 Ali’ye verdi Allah sayısız çare. Ali’nin ırmağın yönünü çevirdiği, Kâfirin halkına ilan edildi. Irmağa set çekti ve memlekete geldi, Kurtarmış azabından birçok eri. Huzuruna padişahın geldikten sonra, Padişah hayret edip gülüverdi. “Ali diğerini yapayım şimdi, dedi, Ejderhaya gitmek için gazaba geldi.

Şonĩnmén äpkéleyin basın kėsüp, 350 Äydähärnĩn boyı yüz ceti qarı. Qasına äydähärnĩn barıp turdı, Äydähär munı körıp haybat kıldı. Iskırap lebimėnen tarıtqan éken, ‘Aliy tğöl qozğalıtdı qara cerdi. Äkırap sonda ‘Aliy ayğay şaldı, Suwırıp zulfıqārın qolıǵa aldı. Çapqanda zulfıqārdı cerge batup, Kėsüwge Kök Ögüzni caqındadı. Hudāyım Cebrā’ilge āmir kıldı, 360 “Usta, - dēp - çabçan barıp zulfıqārdı. Kėsken şon Kök Öküzni dñniye bolmas, Téz barıp zulfıqārdı tutqun”, dédi. Qaq bölip äydähärnı başqa saldı, Zulfıqārı ceti qabat cerge bardı. Cebrā’il köz açqunça cerge kirip, Basıman zulfıqārın ustay aldı. Cıǵuldı²⁶ qaq carılıp şol äydähär, Hudā yardım qılğan şon ‘Aliy Haydār. Äjdähānıñ basın apkép şalıp édi. 370 Kördi de hayrān qaldı Şāh Bārbār. Şonda Haziret ‘Aliynıñ Ğayrātına tamāşā kılup Berberdiñ Aytqanı.	Öylece alıp geleyim başını kesip, 350 Ejderhanın uzunluǵı yüz yedi metre. Yanına ejderhanın vardı, Ejderha bunu görüp gözdağı verdi. Islık çalıp nefesiyle çekmişti, Ali şöyle dursun yeryüzünü bile sarstı. O zaman Ali bağırdı, Çekip Zülfikarını eline aldı. Vurduǵunda Zülfikarı yere batıp, Kök Öküz’ü kesmek için yaklaştı. Allah’ım Cebrail’e emir verdi, 360 “Tut, tez varıp Zülfikarı! diye. Kestikten sonra Kök Öküz’ü dünya olmaz, Tez varıp Zülfikarı tut!” dedi. Ortadan bölüp başına vurdu, Zülfikarı yedi kat yere gitti. Cebrail çabucak yer altına girip, Ucundan Zülfikar’ı yakaladı. Yıkıldı iki parçaya ayrılıp o ejderha, Allah yardım ettikten sonra Ali Haydar tarafından. Ejderhanın başını alıp gelmişti, 370 Gördü ve hayret etti Berber Şah. O zaman Hazreti Ali’nin Gayretini Temaşa edip Berber’in Söylediği.

²⁶ 1909 yılındaki metinde “cıǵupdı” diye yazılmış.

- Bögediñ darıyānı calğuz barıp, Mén turmen ğayrātına ğayrān qalıp. Qaşāmqām ferī müsın, diyüw müsın, Qaytup keldiñ darıyānı baylap şalıp. Tas baylap darıyānı keldiñ qaytup, Cahānda cān bar meken sēnen artıq? Küninde cüz miñ �asker cabılsa da, Qırıp tastap kétersin cerdey tarfıp. Şan miñ �asker tawsılğan baylaya almay, 380 Äbden çarşap bolğanımız ħayla qalmay. Ğayrātıñnı körgeñ son qorqup turmın, Diyüw bolıp cürmeñiz ādām bolmay? Qaşāmqām diyüw müsın, ferī müsın, Şāħıbqırān érlerniñ biri müsın? Sağan bérgeñ rāzımın men pūlıma, Oşunday ħızmet qılup cürer müsın? Äydāħarnıñ apkeldiñ basın késüp, Qorqup édik heç �ılāc bolmas désüp. Bul ékewin bitirdiñ calğuz öziñ, 390 Qıwanup mén oturmın köñilim ösüp. Qaşāmqāmım bitirdiñ ékewin sēn, Sağan bolmas dünyede heç ādām téñ. Bu ğayrātmen �Aliyni apkélseñ, Seniñ iyeñ bāġāñnı aytuptı kém. - Éndi �Aliyge sēni mén cibereyin, Ğayrātıñnıñ kızıġın bék köreyin.	- Set çektiñ ırmaġa yalnız varıp, Gücüne ben hayret ediyorum Kaçamçam peri misin, div misin, Dönüp geldin ırmaġı çevirip. Kayalık ile çevirip ırmaġı dönüp geldin, Cihanda insan var mıymış senden üstün? Her gün yüz bin asker hep birlikte uğraşsa da, Öldürüp bırakırsın yer gibi çifte atıp. Sayırsız asker yok oldu çeviremeden, 380 Çok yorulduk çaresiz kalıp. Gücünü gördükten sonra korkuyorum, Dev olmayınız kişiden ziyade? Kaçamçam div misin, peri misin, Güçlü erlerden biri misin? Senin için verdiġim paraya ben razıyım, Böyle hizmet eder misin? Ejderhanın alıp geldin başını kesip, Korkmuştuk hiç başaramaz diye. Bu ikisini hallettin yalnız kendin, 390 Sevinip benim gönlüm şenlendi. Kaçamçam'ım hallettin ikisini sen, Senin dünyada yoktur eşin benzerin. Bu gayretle Ali'yi getirirsen, Senin sahibin değerini söylemiş az. - Şimdi ben seni Ali'ye göndereyim, Gücünün olağanüstülüġünü iyice göreyim.

°Aliyni tiri baylap alıp kélseñ, Né tilegin bolsa da mén béreyin. - °Aliyge mén cüreyin birtalay cér, 400O da aşkan Musılmān, bir kéméngér. Kéleyin Ér °Aliyni tiri baylap, Coldaska toksan kişi pāluwān bér. Fādşā mağan toksan kişi pālwan bér, Sizlér meniñ°Aliyge barganım kör. Baralıķ coldasdasup toksan pālwan, °Aliyni tañatuğun arba alıp cür. Pādşā aytdı: - Bu toksan nége yarar, Cumısdı bitiredi künde tayar. °Aliyge gayrāt kılsañ sén kılasın, 410Bularıñ sérık bolıp birge barar. Toksanıñ Kaçāmçāmıñ soñına érşi, Kılğanın Ér °Aliyge barıp körşi. Băriñiz Kaçāmçāmga küş bérüsüp, °Aliyni tañup-baylap alıp kélçi. Toksanı kéle çatır şonda, - déydi, Bir alıs kéle çatır colğa, - déydi, °Aliyaytdı: - Ey yigitler, kulağıñ şal, °Aliyni éndi tutup bayla, - déydi. Birew aytdı: - Osı kıl, °Aliy éken, - dép, 420 Pālwan dégen kişi osı éken, - dép. °Aliyni baylap kayta cürdi déydi, °Aliy calguz dalada cür éken, - dép.	Ali’yi diri diri bağlayıp getirirsen, Ne muradın varsa da ben vereyim. - Ali için yürüyeyim bir hayli yer, 400O da çok dahi bir Müslüman. Er Ali’yi diri diri bağlayıp geleyim, Yol arkadaşlığı için doksan kişilik pehlivan ver. Padişah bana doksan kişilik pehlivan ver, Sizler benim Ali’ye gittiğimi görün. Gidelim yol arkadaşlığı edip doksan pehlivan, Ali’yi bağlayacak araba alın. Padişah söyledi: - Bu doksan neye yarar, Her gün hazır iş yapar. Ali ile kapışırsan sen kapışırsın, 410Bunlar yol arkadaşın olup birlikte gider. Doksanınız Kaçamçam’ın ardına düşün. Er Ali’ye yaptıklarını gidip görün. Hepiniz Kaçamçam’a güç sağlayıp, Ali’yi sıkıca bağlayıp getirin. Doksanı geliyor o zaman, der, Bir uzak yola geliyor, der. Ali: -Ey yigitler kulak verin, Ali’yi şimdi tutup bağlayın, der. Birisi söyledi: -Bu kul, Ali imiş, 420 Pehlivan namlı kişi buymuş. Ali’yi bağlayıp tekrar yürüdü der, Ali ıssız sahrada dolaşmış, diye.

Birewi pādşāğa bar, - dép aytdı, Süyinçi sultānıñnan al, - dép aytdı. Bir pālwan pādşāğa keldi dağı, “Süyinçi, biz apkeldik han!” - dép aytdı. Süyinçiğe yüz tilla bérdi hanı, Düşmandı muqatdıq dép körsetdi anı. Arbağa tañuménen keldi dağı, 430 Turadı āsmānga uçup Haziret °Aliy. Arbası toqsan éki baylap alğan, Akırap sonda °Aliy ayğay şalğan. Arbamén onça-munça oyun kılup, Fasıqdan yüz mın lāşker ölip qalğan. Köredi keremetin curtnıñ bāri, Cıyulğan tamāşāğa yas mēn qarı. Curtına Şāhiy Bārbār söz söyleydi, - Yafırmay osı ékenğoy Haziret °Aliy. Şuwırdı şonda °Aliy zulfıkarın, 440 İyād kıldı Hudāy mēnen Payğambarın. “Äy, kâfir, Musılmān bol, kırarım” dép, Kéltürdi haybattanup köp qahārın. Cıyulup şansız kâfir cılap keldi, °Aliyniñ keremetin bāri kördi. Üstünen altun tahtıñ cerge tūsüp, Bārbār Şah “Dīn üyret” dép cawāb kıldı. Bārbārğa şonda °Aliy dīn üyretti, İymān aytup hār cerden col körsetti. Halāyık köp cıyulğan Musılmān bop,	Birisi padişaha git, diye söyledi, Sultanından müjdeni al, diye söyledi, Bir pehlivan padişaha geldi ve “Müjdeler olsun, biz alıp geldik han!” dedi. Müjdesine karşılık yüz altın verdi hanı, Düşmanı püskürttü diye gösterdi onu. Arabaya bağlanarak geldi de, 430 Uçar göğe Hazreti Ali. Arabası doksan iki defa bağlanmış, O zaman Ali bağırıp çağırırdı. Araba ile o kadar oyun edip, Fasıktan yüz bin asker öldü. Şahit olur kerametine halkın hepsi, Toplandı temaşa için genci yaşlısı. Halkına Berber Şah söz söyler, Eyvah, buymuş Hazreti Ali. Çekti o zaman Ali Zülfikarını, 440 Yâd etti Allah ile Peygamberini. “Ey, kâfir, Müslüman ol, öldürürüm” deyip, Çok heybet gösterip kahrını gösterdi. Toplanıp sayısız kâfir ağlayıp geldi. Ali’nin kerametine hepsi şahit oldu. Altın tahtın üstünden yere inip, Berber Şah “Dini öğret” diye cevap verdi. Berber’e Ali o zaman dini öğretti, Şehadet getirip her yerde yol gösterdi. Toplanan halk Müslüman olup,

450°Aliyni ülken-kişi hürmet étdi. Şähär halkı Musılmān bolıp qaldı, İymān nūri köñiline tolıp qaldı. Cüz tüyege arıtdırıp altun bérüp, °Aliyni Şäh Bārbār értüp şaldı. Köp cāndı dīñge şalğan °Aliy Baţur, Şaladı éregüse zamānāhır. Dalada birnéçe kün sapār cürüp, Yakınlap Mādiynege kéle çatır. Qūwātın Ér °Aliyniñ artıq kıptı, 460Éregüsken düşmānın cerge tıqtı. Tört cārmen āşhābların értüp alıp, Payğambar eşütken şon qarşı çıqtı. Payğambar °Aliyniizlep qarşı keldi, Ér °Aliy kéle çatır munı kördi. Cügürüp atdan tūsüp °Aliy Baţur, Körisüp payğambarmén cılay bérdi. - Körsetdi sizni āmān Alla Ta°ālā, Āmānsız ba barçañız, köp şahāba. İyā, taqsır, onça-munça olca apkéldik, 470Bériñiz ülestirüp beyçarāğa. Olar héç dūniyenı süymeydi éken, Comārt ādām dozağğa küymeydi éken. Comārtlıqmen öziñiñ basın satқан, Tārīk kılup dūniyenı cıymaydı éken.	450Büyüğü küçüğü (bütün halk) Ali'ye hürmet etti. Şehir halkı Müslüman oldu, Gönüllerine iman nuru doldu. Yüz deveye altın yükletip, Ali'yi Berber Şah yedti. Birçok kimseyi hidayete erdirdi Batur Ali, Güreşip yaşatır ahir zamanı. Bozkırda birkaç gün yolculuk edip, Medine'ye yaklaşıp. Kuvvetini Er Ali'nin üstün yaratmış, 460Kapıştığı düşmanını öldürdü. Dört yâr ile ashaplarını yanına alıp, Peygamber işittikten sonra karşı çıktı. Ali'yi aramak için Peygamber karşı çıktı, Er Ali geliyor, bunu hissetti. Attan inip, koşup Batur Ali, Görüşüp Peygamberle ağlayıverdi. - Gösterdi sizi sağ salım Allahuteala, İyi misiniz hepiniz, sahabeler. Ya, Efendi, biraz ganimet alıp geldik, 470Üleştiriniz biçarelere. Onlar dünyalığa hiç tapmazmış, Cömert kişi cehennemde yanmazmış, Cömertlikle kendi kendisini satan, Dünyadan el etek çekip dünyalığı toplamazmış.

Bolsaşı comārt ādām osılarday, ahārı tasır �rni� cawan arday. Talay talay k�firdi Musılm�n ıp, Merd boldı bu calanda d�niye cıymay. �Aliymen com�rt �di �ad�l �Umar, 480Com�rtlar yaşı cerden orın alar. Birewni� acetı ���n baın satan, Olarday yaşı kii aydan bolar? Bilgen s�zım kiiden suramadım, Ona-muna alaa aramadum. aa bolsa, M�wlekey t�zet�r d�p, Munan artı s�ylewge caramadum. Curut aan aın �men meni� �z�m, �lime yazdum aa bilgen s�z�m. M�wlekey d�n�m�na d���y sel�m, 490S�zine Y�sifb�kni� salıl k�zi�. Bar ud�y artı s�yer com�rtlardı, Com�rta Raman �yem raımı bardı. Cama�at, ol k�terip bir d���a ılıl, �y�d ıldık payambarmen ah�riy�rdı. �ki iy��a ıardum munan burun, K��ilime b�rgen Alla iylih�m n�run. ��ew boldı munimen yazan iy��sam, �r M�wlekey t�zet��niz alan c�rin.	Olsaydı c�mert kii bunlar gibi, Efendi Er’in gazabı, yaan kar gibi. Pek �ok k�firi M�sl�man yapıp, Bu d�nyada d�nyalık yımadan �ld�. Ali ile c�mertti adil �mer, 480C�mertler cennete girecek. Birisinin ihtiya�ı i�in kendisini sattı, Onlar gibi iyi kii nasıl olur? Bildiim hik�yeyi kimseye sormadım. Ufak tefek hataya dikkat etmedim. Hata varsa Mevlekey d�zeltir deyip Bundan fazla s�ylemeye dilim d�nmedi. E�siz bir aın deilim benim kendim, Elimden geldiince yazdım bildiim hik�yeyi. Mevlekey bilgine defalarca selam, 490S�z�ne Yusuf Bey’in dikkat edin. Allah daha �ok sever c�mertleri, C�merde Rahman⁵⁶ Allah’ımın merhameti vardı. Cemaat, el kaldırıp bir dua edin. Y�d ettik peygamber ile �r-y�rı. �ki kıssa ortaya koydum bundan �nce, G�nl�me verdi Allah ilham nurunu. ���nc�s� oldu bununla birlikte yazdım kıssa, Er Mevlekey d�zeltiniz unutulana yerini.

⁵⁶**Rahman:Ar.** “Herkes, her canlıya merhamet eden” anlamına gelen Allahuteala’nın esmayıh sn sından.

Şayhuwlişlām Hoca uğlı - men Yüsifbék, 500Bende édüm dünyide bir künäsi köp. Yahşı kıyşsa ölen kıp hatka yazdum, Okuęanlar bir dūā kıla ma dép. Okımağan şariy˘atnı men bir cahıyl, Köñilimde bir zäredey çok-tür ˘aķıl. Sözümni okuğan cân unatsañız, “Raĥmet” dép men ğarībke bir dūā kılgıl. Söylewge munan artıķ yetmes küçim, Kaynaydı ölen dése otday içim. Okuęan cân bir dūā kılgıl mağan, 510 Payęambar çahāriyārınıñ ĥaķı üçün. Dünyide köñilimde köp-tür arman, Cétküzgey murādıma Kādir Rāĥman. Yine bir kıyşsa buğan kısayın dép, Māselege kıradum kītāblardan. Rāĥman Alla, aça ğör meniñ baĥtım, Burun kümüş sözlerge altun captım. Yine tirkep oşuğan yazayın dép, 518 Ér ˘Aliyniñ yine bir sözün tapdım. Kıyşşaiy Ĥaziret ˘Aliyniñ Şaranbaynı Colęa Şalęanı. Äwwelī iyād éteyin Täñrüm atın, Yahşılar, ˘ayıb étme yazęan ĥatım. Äwliye, Payęambarnıñ atın yazsam, Kıalay terīs boladı nāşiyĥatım?	Ben Hoca Yusufbek Şeyhülislamoğlu, 500Bir bendeydim dünyada ğünahı çok. Hoş bir kıssayı manzum hāle getirip yazdım, Okuyanlar bir dua eder mi diyerek. Ben şeriatı öğrenmeyen bir cahilim, Başımda zerre kadar yoktur akıl. Sözlerimi okuyan insanlar beğenirseniz, “Allah razı olsun!” diye ben ğaribe bir dua edin. Bundan fazlasına dönmez dilim, Yanıp tutuşur şiir denince içim. Okuyan kimse, bir dua et bana, 510Peygamber çâr-yârının ĥakkı için. Hayattayken ğönlümde çoktur emel, Erdir muradıma Kadir Rahman. Yine bir kıssa buna ilave edeyim diye, Meseleye baktım kitaplardan. Rahman Allah’ım, aç benim baĥtımı, Eski ğümüş sözleri altın ile bezedim. Yine buna ilave olarak yazayım diye, 518Er Ali’nin yine bir hikâyesini buldum. Hazreti Ali’nin Sarañbay’ı Yola Getirmesinin Kıssası. Evvela yād edeyim Tanrım adını, İyiler, tenkit etmeyin yazdığım yazıyı. Evliya, Peygamber adını yazarsam, Nasıl yakışksız olur nasihatım?

Hüb tıñlap bu sözimdın ma'na alğan, Köñilge fahiym äylap qayğı şalğan. Tañla mañşar künde firāk minüp, Ücmāhdan artıq barıp orın alğan. Sānā aytup söyleyin bir Allağa, 10 Yaratup nāşīb bérgeñ barça cāñğa. Öziñniñ, Parwārdiygār, qūdiretiñmen, Söylesem medet bérgeñ men nādāñğa. Caratқан, Farwārdiygār, bu ʿālamnı, Hār türlik qıp caratқан hār ādāmı. On ségiz mıñ ʿālamğa fātşā Hūdāy, Bir azıraқ söyletkil men nādānnı. Andan soñ Rasuwl Alla, Hūdāy dostı, Künā qılup cānıma qıldım kāstı. Éki dūniye sārwarı şafāʿatçı, 20 Olarğa calınbasaq caramas-tı. Qılğaysız mağan şafāʿat, Haқ sārwarı, Sizden medet tileydi cannıñ bāri. Qır tilmēnen aytamız ümmetmiz dép, Men ġarīb barça çānnıñ künākārı. Annan soñ Äbüwbäkır anıñ yārı, “Şıddıq” dép at qoyuptı Payğambarı. Sizlerden medet tilep söz söyleyin, Mén ġarīb barça cānnıñ künākārı. Andan soñ Haziret ʿOmar ʿādīl ötken,	Bir güzel dinleyip bu sözümdeñ ders çıkaran, Muhakeme edip gönüle kayğı veren. Yarın mahşer gününde Burak binip, Varıp uçmaktan makam-ı âliye sahip olan. Medhiye düzüp söyleyeyim bir Allah’a, 10 Yaratıp nasip verdi her canlıya. Zatının kudretiyle Perverdigar’ım⁵⁷, Söylersem güç ver ben nadana. Yarattı, Perverdigar, bu âlemi, Türlü türlü yarattı her âdemi. On sekiz bin âlemin padişahı Allah’ım, Biraz daha söylet ben nadanı. Ondan sonra Resulullah, Allah dostu, Günah işleyip kendime ettim fenalıġı. İki dünya serveri şefaatçidir, 20 Onlara yalvarmazsak işe yaramaz. Ediniz bana şefaat Hak serveri, Sizden medet umar insanların hepsi. Kuru laf ile söylüyoruz ümmetiyiz diye, Ben ġarip insanoġlunun günahkârı. Ondan sonra Ebû Bekir onun yârı, “Sıddık” diye ad koymuş Peygamberi. Sizlerden medet umup söz söyleyeyim, Ben ġarip insanoġlunun günahkârı. Ondan sonra Hazreti Ömer adil yaşamış,

⁵⁷**Perverdigar Fars.** Yetiştiren, eğiten, büyüten, besleyen.

30 Uğluna düre birlân hükim étken. Şafâat men ġarîbke kıla ma dép, Sizlerden mendey ʿâşî ümîd étken. Birewi şaharyârdıñ Mollâ ʿOsmân, Kurân okup Musılmân dînin açқан. Şafâat mahşar küni bizge kılğıl, Payğambar éki kızın birdey qosқан. Andan şoñ Asad Alla ʿAliy Arıstan, Fatıymamén ékewin Hudây qosқан. Künâhim köp, şafâat kıla ma dép, 40 Kıyşsağa ésmiñizdi kıldım dâstân. Andan şoñ Hasan Hüseyin şâhızâtım, Şahâba âl-âşhâb camâʿâtım. Düniye ahıretde yardım kılğıl, Qabûl kıl men ġarîbniñ minâcâtın. İyâd étüp payğambardı kıldım zârı, Ġarîbniñ bolğan²⁷ éken medetkeri. Sizlerden medet tilep söz söyleyin, Äwliye payğambarnıñ barçaları. İyâd étdim bir azıraқ ʿaziyz atıñ, 50 İyâ, Raḥman, qabûl kılğıl minâcâtım, Bu dünyede âdâmğa ʿiybrât üçün, Söyleyin Ér ʿAliyniñ riywâyâtın. Riywâyat iymâmlardan bizge qaldı, Şahâba payğambarnıñ tilin aldı.	30 Oğluna kamçıyla hüküm etmiş. Ben garibe şefaate eder mi diye, Sizlerden benim gibi bir asi ümit etti. Dört yârdan biri Molla Osman, Kur'an okuyup Müslümanların gözünü açmış. Mahşer gününde bize şefaate et, Peygamber iki kızını birden evlendirmiş. Ondan sonra Esed-ullah Ali Aslan, Fâtıma ile ikisini Allah'tır izdivaç eden. Günahım çok şefaate eder mi diyerek, 40 Kıssada isminizi destanlaştırdım. Ondan sonra Hasan Hüseyin şehzadem, Sahabelerin sahabesi cemaatımdır. Dünya ahirette yardım et, Kabul eyle ben garibin münacatını. Yâd edip peygamberi ağladım, Garibin olmuştu yardımcısı. Sizlerden medet dileyip söz söyleyeyim, Evliya, Peygamberin hepsi. Yâd ettim biraz aziz adını, 40 Ya Rahman, kabul eyle münacatımı. Bu dünyada insana ibret için, Anlatayım Er Ali'nin rivayetini. Bize rivayet imamlardan kaldı, Sahabeler peygamberin sözünü tuttu.

²⁷ "Bunga" diye yazılmış.

Atıñnan aynalayın Şāhiymardān, Nādāndı talay talay colğa şaldı. Biylegen céрниñ cüzin payğambarı, Ötken şon fādşā boldı çahāriyārı. Yazayın Ėr ‘Aliyniñ bir kıyşşasın, 60 Ne bolğay ǵalsa ménen yādigārı. Payğambar ümmetine dīn üyretken, ‘Aliyni “Arıstanım” dép érkeletken. ‘Aliyniñ fādşā bolğan zamānında, Bay bolıp Mādiynede bir cān ötken. Ol baynıñ tamām cānnan dāwleti mol, Hızmetinde cügürgen birnéçe ǵul. Özi şarañ, héçkimge dām bérmeydi, Şariy‘atnı oylamay cürgeni şol. Aldağan Şarañbaynı dūniye boǵ, 70Cıynağan altun-kümüş ħiysābı çoǵ. Awılına meymān kélse, colatpaydı, Basda ħayır, mālında zeketi çoǵ. Öziniñ Musılmānlıǵ bilgisi bar, Éçütken burunǵıdan ülgisi bar. Namāz, ruwza, zeketmen biresi çoǵ, Bolmadı şol wāqıtta bir kisi pār. Bir ékenin bileği bar Hūdāydı, Köñiline şaldı Hūdāy oşundaydı. Awılına ǵonamız dép kélgenlerdi, 80Urup, sabap çiberген bir talaydı.	Adına kurban olduǵum Şah-ı merdan, Nadana türlü türlü yol gösterdi. Hükmetti yeryüzüne peygamberi, İrtihal ettikten sonra halife oldu çâr-yârı. Yazayım Er Ali’nin bir kıssasını, 60 Ne olacak kalsa benden yadigârı. Peygamber ümmetine din öğretmiş, Ali’yi “Aslanım” diye sevmiş. Ali’nin halife olduǵu zamanda, Zengin olup Medine’de bir kimse yaşamış. O zenginin serveti herkesten çok, Hizmetine koşan birkaç kul. Kendisi cimri, hiç kimseye yemek vermez, Şariat umrunda deǵildir onun (düşünmez). Aldatan Sarañbay’ı dūnya vefasız, 70 Yıǵdıǵı altın ve gümüşün haddi hesabı yok. Köyüne mihman gelirse, yanaştırmaz, Başının gözünün sadakası, malının zekâtı yok. Kendisinin Müslümanlık hakkında bilgisi var, Daha önceden aldıǵı terbiye var. Zekât ile namaz, oruçtan birisi yok, Yoktu o zamanda onun benzeri. Bir olduǵunu bilir Allah’ın, Gönlüne verdi Allah böylesini. Köyüne konaklamak için gelenleri, 80 Bir hayli dövüp pataklayıverdi.

“Şarañbay” dép atandı tamām cānga, Minezin éçütkenler qaldı taŋa. Hayırşı kélse sabaydı baylap qoyup, “Uşşaptı, -dép aytustı, - Qarunbayğa” Aytadı hayırşığa: -Néñ bar munda, Ménen başqa él coq bā öz aldında. Kélgen konak, şurawçıdan mazām kétدی, Anaw caqğa él bolsa, bargın şonda. Çolamasdan tüñüldü cannıñ bāri, 90 Bay, kédey, hatun, bala cas mén kəri. Mollalar şariy^{at}dan söz söylese, Āhmaqlığı artadı onan āri. Bir küni bir şahāba bardı, déydi, Fıy^ıılı Şarañbaynıñ tar-dı, déydi. “Uğrisen beywākta қаңғуған” деп, Müsāfirniñ başların cardı déydi. Bayğustı urup baylap şaldı, déydi, Belāga kutulmasday qaldı, déydi. - Sén munda nége keldiñ surawsız -dép, 100 Kısımgā beyçarānı aldı, déydi. Şahāba tük aytmaydı caman şasıp, Şarañbay açuwlandı qara basup. “Uğrı” деп baylağan bop qoyğan éken, Beyçarā, él catқан şon kétدی kaçıp. Şahāba özi batır, aşkan érди, Şarañbay bayqawsızda horlıq kördи. “Konba!” деп meni munday sabadı деп,	“Şarañbay” diye tanındı herkesçe, Mizacını işitenler düştü hayrete. Dilenci gelirse döver bağlayıverip, “Karunbay’a benziyor diye söyleşir”. Söyler dilenciye: - Ne işin var burada, Benden başka kimse yok mu karşında? Gelen konak, dilenciden rahatım kaçtı, Orada halk varsa, git oraya. Yaklaşmayıp uzak durdu herkes, 90 Zengin, fakir, kadın çocuk, genç ve yaşlısı. Mollalar şeriattan söz ederse, Ahmaklığı artar daha da. Bir gün bir sahabe vardı, derler, Şarañbay’ın eli sıkıydı, derler. “Hırsızsın vakitsiz aylak aylak dolaşan” diye, Zavallının başını yardı, derler. Zavallıyı dövüp bağladı, derler, Kurtulmamış gibi kavga ile karşılaştı, der. - Sen buraya niçin izinsiz geldin deyip 100 Zavallıya eziyet etti, der. Sahabe hiçbir şey söylemez çok şasıpır, Şarañbay sinirlendi cinlenip. “Hırsız” diye bağlamıştı, Biçare, halk yattıktan sonra gitti kaçıp. Sahabenin kendisi batur, büyük bir erdi, Şarañbay’dan durup dururken zulüm gördü. “Konma!” diyerek beni böyle dövdü diye,

°Aliyge érten kélüp arız kıldı, Éşitmegen tañ qaldı cänniñ bări, 110 Şahāba hayrān qaldı barçaları. Bası közi qan bolup kélgennen şon, Bul habārnı eşitdi Hāziret °Aliy. °Aliy oylaydı ol bayğa barayın dép, Şarañbaynı bir sınap qarayın dép. Üstüne caman-cuman kiyüm kiyüp, Bir hayır tım bolmasa şurayın dép. Bir şafā°at ol bayguska kılayın dép, Äwwelī, hayır şurap alayın dép. Dū°a kılup hāline beyçarāniñ, 120 Colına şariy°atniñ şalayın dép. °Aliy aytdı: - Açuwlanba oğan, - déydi, Dū°a kılup turıñız mağan, -déydi. Hudāyım beyçarāğa tawfiyķ bérse, Coldas kılup béreyin sağan, -déydi. Munı aytup bir ésekke mindi, déydi, °Aqılı taqşır érniñ kéndi, déydi. Hayır şurap cürgen bir müsāfir bop, Awılına Şarañbaynıñ kélđi, déydi. Awılına hayır şurap °Aliy kélđi, 130 Ol bayğa tısa cürgen sälem bérđi. Qarasa kiyümi caman, yüzi körkem, Kisini kélüp turğan kördi, déydi. Qasına caqınraq cétüp képti,	Ali°ye gelecek gün gelip hālini arz etti. Daha önce duymayan herkes şaştı, 110 Hayret etti sahabenin hepsi. Eli yüzü kan revan içinde geldikten sonra, Bu haberi işitti Hz. Ali. Ali düşünür o zengine varayım diye, Sarañbay°ı bir sınayıp bakayım diye. Üstüne eski püskü bir giyim giyip, Hiç olmazsa bir sadaka isteyeyim diye. O fakire bir şefa°at edeyim diye, Evvela sadaka isteyip alayım, diye. Dua edip hāline biçarenin, 120 Şeriatın yolunu göstereyim, diye. Ali söyledi: -Sinirlenme ona, der, Dua ediniz bana, der. Allah biçareye tevfiķ verirse, Yol arkadaşı yapayım sana, der. Bunu söyleyip bir eşeğe bindi, der, Efendi Er°in aklı çoktu, der. Sadaka isteyen bir fakir olup, Köyüne Sarañbay°ın geldi, der. Köyüne sadaka istemek için Ali geldi, 130 Dışarıda dolaşan o zengine selam verdi. Bakarsa giyimi eski, benzi güzel, Gelen kişiyi gördü, der. Yanına daha da yakın geldi,

Taḫşır érni körgeñ şon ési kétdi, - Öziñniñ kiyümiñ caman, tüsiñ yaḥşı, Şähärde mén körmegen, kimsin dépti. - Mén cürgeñ müsäfirî éldiñ, - déydi, Baylıǵıñdı éşitüp bildim, - déydi. Ḥudāy üçün bir nārse bère me dép, 140 Mén sizni ädeyi izlep kéldim, -déydi. Üyine kirip kétdi cawāb almay, Sözine Ḥudāy dégen ḵulaḵ şalmay. Üyüñen çıǵa almadı açuwlanup, °Aliyñiñ haybatına çıday almay. Şonda °Aliy söyleydi tıśda turup: - Meniñ bir fatāmdı al ḥayır bérüp. Uruwǵa burunǵıday bata almaydı, Balaları ḵorḵadı onı körüp. Maǵan bir ḥayır bérǵıl tilimdi alsañ, 150 Sözime zeket bérǵıl ḵulaḵ şalsañ. Äy, şorlı, āḥiretde azıḵ bolar, Ḥayır bérüp, äy, bayǵus, fatāmdı alsañ. Äy, şorlı, ḥayır bérşî maǵan diymün, Mén rāzı bolayın şaǵan diymün. Ḵıymasañ bu mālñıñdı Ḥudāy üçün, Barganda āḥiretke yaman diymün. °Azrā’ıl bu cāñıñ alar diymün, Ḵobalıñ gör astunda ḵalar diymün. Bu mālñıñ cılan ménen çayan bolıp, 160 Cabılup şol wāḵıtta talar diymün.	Efendi Er’i gördükten sonra aklı başından gitti. - Senin giyimini eski, yüzün güzel, Şehirde ben görmedim, kimsin? dedi. - Ben dolaşan fakiriyim halkın, der, Zenginliğinizden haberdar oldum, der. Allah rızası için bir şey verir mi diye, 140 Ben sizi mahsus aramaya geldim, der. Evine giriverdi cevap almadan, Allah aşkına sözünü umursamadan. Evinden çıkamadı sinirlenip, Ali’nin heybetine dayanamadan. O zaman Ali konuşur dışarıda durup: - Benim bir hayırdımanı al sadaka verip. Dövmeye eskisi gibi cüret edemez, Balaları korkar onu görüp. Bana bir sadaka ver dinlersen, 150 Sadaka ver, sözüme kulak verirsen. Ey, zavallı, ahirette azık olacak, Ey, zavallı, sadaka verip hayırdımanı alırsan. Ey, zavallı, sadaka ver bana diyorum, Ben razı olayım size, diyorum. Bu malını kıymazsan Allah rızası için, Ahirete varınca kötü diyeceğim. Azrail bu canını alacak diyorum, Kefenin kabrin altında kalacak diyorum. Bu paran yılan ile çıyan olup, 160 Hep birlikte o vakitte vücudunu dalayacak

Awılına kélgen éken kéçke taman, Bul söziñ Şarañbayğa bări caman. - Beretuğın nerse çok, cüre bérgin, Beywākta қақсаp турған нёткен ādām? Köp söylemey cüreber, söziñ қурсun, Şawlatup corāfāzān nağıp cürsün. Fatāñménen kişini carılқаşañ, Téntirep élden élge nağıp cürsün. Sözine Şarañbaynıñ hayrān қaldı, 170 Érligi tağı kısıup hayrān қaldı. Bir şoyқан éndi şağan şalayın dép, Ér ‘Aliy “çabçan çık” деп айғай şaldı. Dawısınan қоруқған şon, çıға kélđi, Çıday almay cartı tilim nāndı bérđi. İçinen bir mıñ teñe bérğendey bop, Üyine қayğı tartıp kiredi éndi. Şarañbay tanımadı ‘Aliy érđi, O baynıñ көñili şarañ, көzi көrdi. “Қudiretiñmen қıласın Һudāyā-aw” деп, 180 Hayrān bop Baтур ‘Aliy cüre bérđi. Һudāy-aw caratıpsın munday cāndı, Қоруқған şon yartı tilim bérđi nāndı. Mālınan zeket pénen hayır bérmeý, Қaytedi āhiretde cıyған mālđı. ‘Aliy taқşır üyine қaytup kélđi,	diyorum. Köyüne gelmişti akşama doğru, Bu sözün hepsi Sarañbay için edepsizce. - Verecek bir şey yok, git çabuk, Hangi kişi vakitsiz gevezelik ediyor? Çok konuşmadan git, dilin kurusun, Ne diye ramazan manisi döktürüyorsun? Duan ile kişiye merhamet ediyorsan, Elden ele ne diye dolaşıyorsun? Sözüne Sarañbay’ın şaşırdı, 170 Yine gücünü toplayıp hayret etti. Şimdi sanamesele yaratayım diyerek, Er Ali “çabuk çık” diye bağırdı. Sesinden korktuktan sonra, çıkageldi, Katlanamayıp yarım dilim ekmek verdi. Kesesinden bin lira vermiş gibi, Evine kaygı çekip girer şimdi. Sarañbay tanımadı Er Ali’yi, O zengin eli sıkı, gözü kördü. “Kudretinle var ediyorsun Allah’ım” deyip, 180 Batur Ali şaşırp gitti. Allah’ım yaratmışsın böyle bir insanı, Korktuktan sonra verdi yarım dilim ekmeği. Malından zekât ile sadaka vermeyen, Ahirette ne yapar topladığı malı. Ali Efendi evine dönüp geldi,

Basdan-ayak körgecinin éytüp keldi. “Bir kün görge catkanğa mınñ tilla béremın” dep, Cār salıp cıyup aldı tamām éldi. - Cān qalbay qadırğan şon kélsün, déydi, 190 Meniñ bul fātşalıgım bilsün, déydi. Görge catқан kişiye sıy beremün, Saltānat-tamāşamnı körşün, déydi. Cār şaldı osılay dep Hāziret²⁸Aliy, Bul habardı eşütđi cānnıñ bāri. “Görge catup mınñ tilla alamnı” dep, Cıyulğan ayta almadı cas mēn kāri. Bul habardı eşitđi ol Şarañbay, Onı da²⁸ şarañ kılğan fātşā Hudāy. “Tēgin catқан olcanı alsam ba” dep, 200 Tolkıydı baynıñ köñili olay-bulay. Fātışā tamām élge habār şaştı, Éringen osı olcadan caramastı. Tēgin catқан olcanı alsamba dep, Şarañbay hatunımen ākıldastı. - Äy, hatun fātşāğa barsam be éken, Érlik kıp qalıñ toptı carsam be éken. Bir kün görge catkanğa nēm quraydı, Tēgin catқан tillañı alsam be éken. Hatun aytdı: - Otursañçı kötiñ kısup,	Baştan sona gördüğünü söylenip geldi. “Bir gün kabirde yatana bin altın vereceğim” diye, Haber salıp topladı bütün halkı. - İstisnasız hepsi çağdırdıktan sonra gelsin, der. 190 Benim bu padişahlığımı bilsin, der. Kabirde yatan kişiye hediye vereceğim diye Oyun ve eğlencemi görsün, der. Haber saldı böyle deyip Hz. Ali , Herkes bu haberi işitti. Kabirde yatıp bin altın almak için, Cüret edemedi toplanan hiç kimse. Bu haberi işitti o Sarañbay, Onu da cimri yarattı padişah Allah. “Bedava ganimeti alayım mı?” diye, 200 Çarpar zenginin yüreği ileri geri. Padişah bütün halka haberi yaydı, Bu ganimeti almaktan erinen işe yaramaz. Bedava ganimeti alsam mı diye, Sarañbay karısıyla akıl danıştı. - Ey, hatun, padişaha varsa mıydım, Yiğitlik edip halk arasında tanınsa mıydım? Bir gün kabirde yatmakla nem yok olacak, Bedava altını alsam mıydım? Karısı söyledi: -Sussana,

²⁸ Bütün nüshalarda “üyinde” diye yazılmış. Doğrusu “onı da” diye değiştirilmiştir.

210 Tiridey ne kılasın körge tösüp? Tilimdi alsañ kıızıqba osı olcağa, Barma, ték otursañ içiñ fisup. Héc ādām fātşānı cēñe almaydı, Ne aytsa fātşā sözün kék almaydı. Şähärde sēnen bañur tolıp çatır, Körge tösüp oñay bolsa nége almaptı. Olarınñ bāri qorqak, cüregi çok, Köñili asıp tuwğan zéyregi çok. “Tégin catқан olcanı alma” dégen, 220 Söziñniñ bılçıldağan²⁹ keregi çok. Ādām dép söz aytup ém sēni, - déydi, Qorıqğannıñ kéle me éken cōni, - déydi. Tégin catқан olcanı alma diysün, Qırutarsın büyte bérseñ ménı, - déydi. Bir kün körge catқанğa kılmam ħawıf, Barayın, dép bay cürdi köñili awıp. Ném quraydı catқанğa bir kün körge, Tégin olca alayın ébin tawıp³⁰. Sarañbay aqça alğanı kélđi, diydi, 230 Burun munday körmegen éldi, déydi. “Fātşā tıllāñ qaysı?” dégennen şon, Tüserin munıñ körge bildi, dédi. Şarañbay osı topқа kélđi cétüp, Körmegen ādāmlarını tamāşā étüp,	210 Diri diri ne yapacaksın kabre girip? Sözümü dinlersen alma bu ganimeti, Gitme, boş otursan da canın sıkılıp. Hiç kimse padişahı yenemez, Ne söylerse söylesin padişah öç almaz. Şehirde senden üstün batur dolu. Kolaysa, kabre girip niçin almamışlar. Onların hepsi korkak, yüreksiz, Hepsi geri zekâlı. “Bedava olan ganimeti alma” diye, 220 Saçma sapan konuşmanın gereği yok. Söz söylemiştim adam sanıp seni, der, Korkanın gelir miymiş sırası, der. Bedava ganimeti alma diyorsun, Öldüreceksin böyle derseni, der. Bir gün kabirde yatmaktan korkmam, - Gideyim, diye zengin meyletti. Neyim yok olacak yatmakla bir gün kabirde, Bedava ganimet alayım usulünü bulup. Sarañbay para almak için geldi, der, 230 Görmedi daha önce böyle halkı, der. “Padişah altının nerede?” dedikten sonra, Bunun kabre gireceğini anladı, der. Sarañbay bu kalabalığın yanına çıkageldi, Fark etmedi kişileri temaşa edip.

²⁹ Bılçıldağan diye yazılmış.

³⁰ “Éynin tawıp” diye yazılmış.

Fâtşāğa kélđi de söz söyleydi, Oyunda “Tillā alam” dép ümīd étip. - Fâtşā, tağıñız da aǵar, déydi, Ġaribiñ tālāb kılup baǵar, déydi. Catayın dép mén kélđim bir kün körge, 240 Kāné, taqsır, tillānı çıǵar, deydi. Bul baynıñ hayrān qaldı sözlerine, Héçnéme körinmeydi közlerine. “Körge catsañ bérmegim meniki” dép, Bir mñ tillā körsetdi közlerine. °Aliy aytdı: - Bādşalıǵım meniñ - déydi, Alǵanǵa bir mñ tillā tégin, - déydi. Körge qorqup tüsbedi oñ camanlar, Körelık érliginiñ seniñ, - déydi. Bādşā rāzımın saǵan, déymün, 250 Qılayın hızmetiñdi tamām, déymün. Bir kün tamām bitkençe qasımızda, Kişiler hāzır kıp qoy maǵan, déymün. Hızmetiñ asırmalıq künnen äri, Bu iske hayrān boldı Hāziret °Aliy. - Bir kün tamām bitkençe cibermeymün, Turadı osı cērde cānnıñ bāri. Māqūl körıp ol körge catmaq boldı, Bir küniñ mñ tillāǵa satmaq boldı. Çatqan şon gör içine ol Şarāñbāy, 260 Awızın qādimgidey capmaq boldı.	Padışaha gelir gelmez konuşur, Aklında “Altın alacaǵım” diye umup. - Padişahım saltanatınız da biter, der. Garibin isteyip bakar, der. Yatmaya ben geldim bir gün kabirde, 240 Hani, efendi, altını çıkar, der. Bu zenginin hayret etti sözlerine, Hiçbir şey görünmez gözüne. “Kabirde yatarsan vereceğim işte” diyerek, Bin altın gösterdi gözlerine. Ali söyledi: - Padişahlığım benim, der. Alana bin altın bedava, der. Kabre korkup girmedi tümüyle kötüler, Görelim erliğini senin, der. Padişahım razıyım sana, diyorum, 250 Yapayım bütün işini, diyorum. Bir gün tamamıyla bitene dek yanımızda, Benim yanıma kişiler hazır edip bırak, diyorum. İşin çoǵalıyor günden beri, Bu işe şaşırdı Hazreti Ali. - Bir gün tamamıyla bitene dek göndermiyorum, Herkes burada bekliyor. Kabul edip o kabre yatmak istedi, Bir gününü bin altına satmak istedi. Yattıktan sonra kabrin içine o Sarañbay, 260 Kabrin aǵzını evvelki gibi kapamak istedi.

Bir kün körge catuwğa érinbeydi, Öz mālı bitdey közge körinbeydi. Özge él hayrān qalıp qorqup tursa, Şarañbay “tillā alam” dep külimdeydi. Ol görge “tillā alam” dep cattı déydi, Bétlerin qarañğı kıp captı, dédi. Qarañğı gör içine calğuz catıp, Alañdap can-cağına baqtı, dédi. Görge koyup kırk qadām ketti déydi, 270 “Aliy Arıslan şartına cétti dédi. Can-cağına ol bayğus qarap catsa, Bir nerse carıq-curuq étüp ketti dédi. Ol narse kéle çatır, tüsi şuwıq, Munday narse körmegem özi tuwıp. Bir érne cer bir érne kök tireydi, Tilimen bu dünyeni aldı buwıp. Qarasa cılan éken, keldi cétüp, Tillerin olay bulay calañdatup, Qolına cartı tilim nān cabustı, 280 Onıménen ol cılan qaldı kétüp. Mundın şoñ Münker Nekir keldi cétüp, Gürzisi şawday éken qolğa tutıp, Közleri calğuz éken bir şabāktay, Körge şon bay qoruqtı ési kétüp. Közinen ot çaçırıp turdı dédi, “Men rabbik?” dep cawābın şordı dédi. “Awlaq cür, qondırmaymun” dégen éken,	Bir gün kabirde yatmaya erinmez, Kendi malı bit kadar göze görünmez. Başka insanlar hayret edip korksa da, Sarañbay “altın alacağım” diye gülümser. O kabre “altın alacağım” diye yattı der, Yüzünü kapatıp örttüler, der. Karanlık kabrin içinde tek yatıp, Gözlerini fal taşı gibi açıp etrafına bakındı der. Kabre koyup kırk adım gitti, der. 270 Ali Aslan isteğine kavuştu, der. Etrafına o zavallı bakınırsa, Ansızın bir şey belirdi, der. O şey geliyor sevimsiz, Böyle bir şey görmemiş kendisi doğalı. Bir eri yer, bir eri gök dağıtır, Diliyle bu dünyayı bağlayıp. Bakarsa yılanmış, geldi şıp diye, Dillerini ileri geri itip. Eline yarım dilim ekmek yapıştı, 280 Onunla o yılan gitti. Bundan sonra Münker Nekir geldi, Gürzü kocamanmış elinde tuttuğu. Tek gözlüymüşler bir tabak gibi, Gördükten sonra zengin korktu aklı gidip. Gözlerinden ateş saçtı, der, “Rabbin kim?” diye soru sordu der. “Uzak dur, kondurmuyorum” demişti,

Gürzīmen açuwlanup urdı dédi. Gürzī tiyüp dal-dal bop kétđi şonda, 290 Şalmağı kara cerge céđđi şonda. Ferişteler bölegin cıyup alıp, ‘Āķılı āwwelgidey éđđi şonda. Şarānbay oybay şaldı şonda çoşıp, Ferişteler suraydı tosüp-tosup. Dawısı talay cerge ketti déydi, Cer kélđi éki caķdan tağı kısıp. Şarañbay görde catup şaldı oybay, - Ķanday iske coluķtum, - déydi, - Ĥudāy. - Biz mālıñ zeket bérmeý azdırğan, - dép, 300 Cılan ménen çayan kélđi ıawday ıawday. Tük bérmeý héç ādāmğa cürdiñ bağıp, Bérgen nān cartı tilim kétđi nağıp. Bizlerni dūniyede ĥor kıldıñ dép, Cılan ménen çayanlar catur çağup. Şarānbāy görde catup ‘azāb tarıtdı, ‘Azābnıñ néçe türli dāmin tattı. Ferişteler uradı gürzīmen, Çaķğanı cılan-çayan onan ıatdı. Şarānbāy ésekdey bop baķıradı, 310 “Oybay, ‘Aliy, öldim” dép çaķıradı. ‘Aliy dese toķtaydı ‘azābları, Ferişte “Men rabbüwk?” dép aķıradı. Sözine cawāb tappay catur şasıp,	Gürz ile sinirlenip vurdu, der. Gürz değıp paramparça oluverdi o zaman, 290 Ağırılığı toprağa ulaştı o zaman. Melekler parçalarını toplayıp, Akı evvelki gibi etti o zaman. Sarañbay bağırdı o zaman korkup, Melekler sorar bekleye bekleye. Sesi biraz uzağa gitti, derler Geldi iki taraftan yine yer sıkıştırıp. Sarañbay kabirde yatıp bağırdı, Nasıl bir şey ile karşılaştım Allah’ım, dedi. Malından zekât vermeyip yoldan çıkmış, diye, 300 Yılan ile çıyan geldi koca koca. Hiçkimseye bir şey vermeden baktın, Verdiğin yarım dilim ekmeğe ne oldu? Bizleri dünyada hor gördün diye, Yılan ile çıyanlar sokuyor. Sarañbay kabirde yatıp azap çekti, Azabın türlü türlü tadına vardı. Melekler vurur gürzle, Sokmuş yılan çıyan ondan çok. Sarañbay eşek gibi anırır, 310 “Eyvah, Ali, öldüm” diye çağırır. Ali isterse durur azapları. Melekler “Rabbin kim?” diye bağıırır. Sözüne karşılık vermez şasıp,

Dawısı naçārladı hāli kaçıp, “Mén tüyeñ, mén qoyıñ, mén cılqıñ” dép, Cılan ménen çayan kétدی basıp. Munday türli ʿazābnıñ kördi bārin, Oybay şalıp bilmeydi né kıların. ʿAliyniñ qasındaǵı köp ādāmlar, 320 Éçitüp cılap turdı qattı zārın. Şarāñbay şıñǵıradı damıl almay, Néçe türli ʿazābqa çıday almay. ʿAliyniñ qasındaǵı tamām cānlar, Bāri qorqup cılaydı ési qalmay. Ferişte néçe türli ʿazāb étdi, Hudāyım oǵan bérdi munday déritni. Néçe türli çıǵadı görden dawısı, Eşitken ādamlarınıñ ési kétدی. Camaʿat şonda turıp calındı köp, 330 Bārisi āhiretniñ kayǵısın cép: - Äy, taqsır, éndi qorqar kıyāmetden, Bayǵusnı éndi körden alıñız, - dép. Dawısı şonda çıktı tım-aq caman, Qorıǵǵannan şon cıǵuldı talay ādām. Aşçı dawıs çıǵǵan şon ʿAliy Batır, Çıdamay éndi cürdi körge tamān. Aşçı dawıs çıǵǵan şon, hāli qaştı. Barçası körge qaray qadām bastı. Qulatıp üstündegi tofıraǵın, 340 Saʿat yarım bolǵanda awzın açtı.	Sesi kötüleştı korkup. “Ben deven, ben koyunun, ben yılkın” deyip, Yılan ile çıyan bastı. Böyle türli azabın gördü hepsini, Bağırip bilmez ne yapacaǵını. Ali’nin yanındaki pek çok kimse, 320 Ağladı işitip hayli inlemesini. Sarañbay bağırır durmadan, Nice türli azaba dayanamadan. Ali’nin yanındaki insanların, Hepsi korkup aǵlar aklı gidip. Melekler türli türli azap çecktirdi, Allah’ım ona verdi böyle bir derdi. Türli türli çıkar kabirden sesi, İşiten kimselerin aklı başından gitti. Halk o zaman kalkıp yalvardı çok, 330 Hepsi ahiretin kayǵısını çekerek: - Ey efendi, artık korkar kıyametten, Zavallıyı artık kabirden çıkarınız, deyip. Sesi o zaman çıktı oldukça kötü, Korktuktan sonra yıkıldı pek çok kimse. Acıklı bir ses çıktıktan sonra Ali Batır, Dayanamayıp artık yürüdü kabre doğru. Acıklı bir ses işittikten sonra, korktular, Hepsi kabre doğru yürüdü. Yıkıp üzerindeki topraǵını, 340 Yarım saat olduğunda kabrin aǵzını açtılar.

Karasa çala-cansar bolğan éken, Körine cılan-çayan tolğan éken. Bolcalsız cān çığa ma cama˘atlar, ˘Azābnı çıbın cānga kılğan éken. Birewi tılda turıp qolın bérdi, İyā, Alla, āsān kılğıl onday cérdi. Hūdāynıñ qudiretimen ol Şarāñbāy, Bir sa˘atda kırk cıllıq ˘azāb kördi. Talğan kıp buzup aldı kara gördi, 350 Barça curut hayrān qaldı ˘Aliy erdi. Şarāñbāy ésin tanıp qulap qaldı, Şonan şon köterip üyge alıp kéldi. Bir kün bir tün ol bayğus catdı talıp, Cānı bar kewdesinde, qoydı şalıp. ˘Aliy Bağur bir dém şalıp qoyğan éken, Oturdı şonda basın köterip alıp. Ol bayğus bir kün bir tün qalğan éken, Hūdāyım munday küyge şalğan éken. Kozğala almay oturdı hayrān qalıp, 360 Qalcırap ési kėtüp qalğan éken. Caradan şaw ceri çok tula boyı, Cabılup çağğan éken cılkı qoyı. Şol boyımen Şarāñbay ölip kėtse, Ölgende bolar édi ülken toyı. Bay söyleydi: - Yarānlar kéldim qaydan,	Bakarsalar, canlı cenazeye dönmüşti, Kabrine yılan çıyan dolmuştu. Vadesiz can (bedenden) çıkar mı cemaatler, Sinek kadar cana azap çektiymişti. Birisi dışında durup elini uzattı, Ya, Allah, kolaylaştır öyle yeri. Allah'ın kudretiyle o Sarañbay, Bir saatte kırk yıllık azap çekti. Yıkıp döktü halk kabri, 350 Bütün halk Er Ali'ye hayret etti. Sarañbay kendini kaybedip yıkıldı, Ondan sonra kaldırıp eve getirdiler. Bir gün, bir gece o zavallı yattı baygın, Yaşıyor, yatırıp. Ali Batur bir defa üfürmüştü, O zaman başını kaldıracıydı. O zavallı bir gün bir gece kalmıştı, Allah'ım böyle bir hāle sokmuştu. Hareket edemedi hayret edip. 360 Yorulup şuurunu kaybetmişti. Yara bere içindeydi bütün vücudu, Hep birlikte ısırılmıştı yılki ile koyunu. O vücudu ile Sarañbay ölürse, Öldüğünde olur idi büyük toyu. Zengin konuşur: - Yaranlar, buraya nereden geldim,

Étimniñ şaw céri çok mınadaydan. Tögerкке қарaydı közin şalıp, Éndi söz eşitiñiz Şarañbāydan. Bay aytdı: - Awıldan keldim munda, 370 Tübime meniñ cétti bir mıñ ıllā. Ésime cānga tüsti mén söyleyin, Қандай күйге mén түstim kör astına. Yarānlar, körge түsip catdım, - déydi, Öz cānıma camanlıқ étdim, - déydi. Şafā°at kıl, iyā, taқşır mén garībke, Bolmasa, түbine kétdim, - déydi. Cılap-cılap ol bayğus tağı taldı, Қорқup bir mārtebe oybay şaldı. Bir kiçkine cattı da ésin cıyup, 380 “Ah” dép éndi basın culup aldı. - Éndi bildim bu dūniye ötedi éken, Тақ түbime bu mālım cétedi éken. Bu māldı köbeytem деп қиymағандар, °Azābı қиyamātke kétedi éken. Mén şorlı ıllā alam деп көрге cattum, Қırқ cılday kör astında °azāb tarıtdım. Calğuz-aқ bir cılan kép tiymey kétdi, °Azābtıñ onan başқа bārin tarıtdım. Māldarım cılan-çayan boldı, - déydi, 390 Kör içine барçası taldı, - déydi. Éki kişi şuraydı “Men rabbük?” деп, Söylemesem gürzīmen urdı, - déydi.	Etimin sağlam yeri yok böylesinden. Etrafına bakar dikkat edip, Şimdi söz işitiniz Sarañbay’dan. Zengin söyledi: - Köyden geldim buraya, 370 Bana kötülük etti bin altın. Aklıma yeni geldi, ben söyleyeyim, Ben ne hāle düştüm kabiriçinde. Yaranlar, kabre girdim, der, Kendi canıma kötülük ettim, der. Şefaаt et, ben garibe, ey, efendi, Yoksa, kökümü kuruttu, Ağlaya ağlaya o zavallı yine bayıldı, Korkup bir defa ahvah etti. Birazcık yattı da kendi gelip, 380 Ah diye şimdi birden başını kaldırdı. - Şimdi anladım bu dünya gelip geçermiş, Bu malım kötülük edermiş. Bu malı çoğaltacağım diye kıymayanların, Azabı kıyamete gidermiş. Ben zavallı altın alacağım diye kabirde yattım, Kırk yıl kadar kabir içinde azap çektim. Yalnızca bir yılan gelip dokunmadı, Azabın ondan başka hepsini çektim. Malım mülküm yılan çıyan oldu, der, 390 Kabrin içine hepsi doldu der. İki kişi sorar “Rabbim kim?” diye, Söylemezsem gürzle vurdu, der.

- K�rmegen �kewinin t�si �uw�k, Onday �d�m k�rmedim �z�m tuw�p, Ma�layında k�zi bar bir �ab�kday, Awzınan ot ��gadı k�td�m k�yip. K�p �az�bn�n aytam�n �nd� n�sin, Koruk�annan �on �almad� biytdey �sim. �z m�l�m gar�b c�ng� d��m�n �ken, 400 �irk�nd� c�ng� b�rmey dost�m d�s�m. Cılan men �ayan bast� kaz�an k�rd�, Bar�ası �z�m m�l�n k�z�m k�rd�. ���iz m�l�n� zek�t b�rmey azd�r�an�� d�p, Cab�lup m�n bay�ust� talay b�rd�. �Az�b�a �ıdaya almay k�p c�lad�m, K�tular k�n bar m�ken d�p c�lad�m. �nd� �lsem ta�� �onday �ıladı d�p, W�y�m son�n ����n c�p c�lad�m. �Az�bn� �att� k�rd�m m�l�m ����n, 410 K�yip-can�p barad� ����m-t���m. �z m�l�m �zime d��m�n �ken, �y�, tak��r, �af��at ��l c�n�m ����n. D�niyede c�n c�k �ken m�ndey bol�an, �rinbey �lgenim�e d�niye �uw�an. �k�n�p �z isine bul bey�ar�, K�zini� cas� a��p b�tin cuw�an. - M�n burun munday isni bilmes �d�m,	- G�rmemi� ikisinin g�r�n��� so�uk, �yle kimse g�rmedim kendim do�up. Alnında g�z� var bir tabak kadar, A�zından ot ��kar gittim yan�p. �ok azab�n s�yleyeyim �imdi nesini, Korktuktan sonra kalmadı bit kadar akl�m. Kendi mal�m zavall� canıma d��manm��, 400 K�t�l��� cana etmez dost�m dersem. Yılan ile �ıyan bast� kazd��� kabri, Hepsini kendi mal�m�n g�z�m g�rd�. ���iz mal�n� zek�t vermeyip yoldan ��karan�� diye, Hep birlikte ben fakiri daladı. Azaba dayanamay�p �ok a�lad�m, Kurtulaca��m g�n var mı diye a�lad�m. �imdi �l�rsem yine �yle yapar diye, Onun ����n evhamlan�p a�lad�m. �ok azap �ektim mal�mdan dolay�, 410 Yan�p tutu�ur ����m d���m. Kendi mal�m, kendime d��manm��, Ya, efendi, �efa�t et can�m ����n. D�nyada kimse yokmu� benim gibi olan, Erinmeden �lene dek d�nyalık pe�inde ko�tum. Pi�man olup kendi i�ine bu bi�are, G�zya�� ak�p y�z�n� yıkam��. - Ben daha �nce b�yle bir �ey g�rmedim,

Kulağa aytkan sözni ilmes édim. Munday °azāb boların burun bilsem, 420 Bu cerge ʔillā alam dép kélməs édim. °Aliyniñ ayağına koydı basın, Ağızdı nādāmāтта közdñ casın. Ésirkep Şaranbaynıñ cılağanın, Aldına alıp koydı mıñ ʔillāsın. ʔillā izlep osı cerge kéldim, - déydi, Düniye düşmān éken bildim, - déydi. Düniye kerek émes, āhıret kerek, Kıuw düniyeniñ kıızığın kördim, - déydi. “Äy, taqsır, éndi kaytdım cıyğan mālđı, 430 Kıynadı düniye üçün çıbın cāndı. Bir şafā°at kılğıl, - dép, - men ğarībke” Ol bayğūs tağı cılap ésin tandı. Héçkimniñ almawçı édim nāşiyhatın, Düniye üçün köp tarıtdım gör méhnatın. Äy, taqsır, éndi bildim bul isiñdi, Körşün dép mağan kılğan marhamatıñ. Şonda °Aliy sıyfadı basın közin, Basına yastuķ kıldı éki tizin. - Beyçarām, köp cılama, basıñ köter, 440 Maħkam okı³¹ şariy°atnıñ aytkan sözün. Bul isni bir Ĥudāydan körgin, - déydi, Colına şariy°atnıñ érgin, - déydi.	Söylenen söze kulak asmazdım. Böyle azap olacağını başlangıçta bilseydim, 420 Buraya altın alacağım diye gelmezdim. Ali’nin ayağına kapandı, Akıttı nedamet içinde gözyaşını. Acıyıp Sarañbay’ın ağlamasına, Alıp önüne koydu bin altınını. - Altın arzulayıp buraya geldim, der, Dünyalık düşman imiş anladım, der. Bu dünya lazım değil, ahiret lazım, Yalancı dünyanın rahatını gördüm, der. “Ey, efendi, şimdi vazgeçtim yığdığım maldan, 430 İşkence etti dünyalık için cibin kadar cana. Bir şefaet et diye ben garibe” O zavallı yine ağlayıp kendini kaybetti. Dinlemezdim hiç kimsenin nasihatını, Dünyalık için çok çektim kabir azabını. Ey, efendi, şimdi anladım bu işini, Görsün diye bana ettiğin merhameti. O zaman Ali okşadı eli yüzünü, Başına yastık yaptı iki dizini. - Biçarem, yeter ağlama, başını kaldır, 440 İyice öğren şeriatın söylediği sözü. Bu iş Allah’tan’dır gör, der. Yolunu şeriatın tut, der.

³¹1896 ile 1909 “ok” diye yazılmış.

Cıyğan mālñ öziñe dostı bolar, Mālñnan zeket sanap bergin, - déydi. Ol baygūs pīr tutdı °Aliy érđi, Aytқанınıñ bārin de qabūl kōrdi. Qanqa kédey faqırnı cıyup alıp, Basınan hıyır, mālınan zeket bérđi. Pīr tutdı payğambarnıñ çahariyārın, 450 Aydatup cıyup aldı mālñnıñ bārin. Şariy°at aytқанınça kemīl qılup, Şahābalar çığardı zeketlerin. Qulçılık kündüz-tüni étđi, déydi, Aytқанın şariy°atnıñ kütđi, déydi. Qazā namāz, ruwzasın cıyıp alıp, Şonan şon taqwā bolıp kétđi, déydi. Ol baygūs taqwā bolıp dīnin kütđi, Şuradı kündüz-tüni şariy°attı. Burunğı islerine tāwbe qılup, 460 Méhmān kütıp onan şon °ömiri ötti. Qazāsın ruwza namāz cıyıp aldı, Bayğustı Şahiyardān colğa şaldı. Şariy°at işlerine maħkam bolıp, Āhırda iymān tawıp dūniye şaldı. Yarānlar, aldap cūr goy dūniye dégen, Yaħşılar āhiretniñ gāmın cégen. “Ālbāħil lä yadħuwluwl cannat, läw kāna zāhiydān”	Yığdıñın mal sana hami olur, Malından zekāt sayıp ver, der. O zavallı örneq aldı Ali’yi, Söylediğinin hepsini de uygun gördü. Ne kadar fakir varsa toplayıp, Başının gözünün sadakasını, malının zekātını verdi. Örneq aldı peygamberin dört yârını, 450 Sürüp yığdı malın hepsini. Şeriatın söyleyinceye kadar eksilip, Sahabeler çıkardı zekātlarını. Gece gündüz kulluk etti, der. Şeriatın söylediğini ifa etti, der. Namaz ve orucunu tamamıyla kaza edip, Ondan sonra dindar oldu, der. O zavallı dindar olup dinin yolunu tuttu, Öğrenmek istedi gece gündüz şeriatı. Önceki amellerine tövbe edip, 460 Misafir ağırlayıp ondan sonra ömrü geçti. Oruç ve namazlarını tamamıyla kaza etti, Zavallıya Şah-ı merdan yol gösterdi. Şeriatın işlerine dikkat edip, Sonunda iman bulup dünyadan göçti. Yaranlar, aldatır dünya, demişler, İyiler, dini buyrukları yerine getirmiş. “Ālbāħil lä yadħuwluwl cannat, läw kāna zāhiydān”

Körmeydi behiş yüzün řarāñ dégen. Bu aytkan Payğambarım bir ĥadīři, 470 Tüzüw coldan azmasun ĥār bendesi. Düniyeni bu tiride köp kıymağan, Ĥor bolar āĥiretde ¢aziyz bası. Hār kimge ¢iybrāt üçün yazdum munı, Cayımız kandaş bolar maĥşar küni. İyā, Alla, rahmātñ köp yarılkağıl, ¢Afūw kıp men ¢aşınıñ künāhini. Müminge ¢iybrāt üçün yazğan sözim, Özime tā¢sīr étpes aytkan sözim. Ne ¢amal, ne ¢ilim çok biz ¢aşını, 480 İyā, Raĥiym, yarılkağıl, tañla öziñ. Yarılkar sénen başka kisim de çok, Kılatun künāden başka isim de çok. Aytamın ¢aşılıkmen burunğını, Öz basıma kéleri esimde cok. Körip men bir kītābda osı sözdi, Bulayça kēltürüwge şaldum közdi. Pārsı sözden çığarıp ölen kıldım, Cama¢at ayıb kıлма éndi bizdi. Bu kıyşşa osılayça tamām boldı, 490Köñilime Kādir Alla iyłhām bérđi. Cama¢at Ĥudāy üçün bir dū¢ā kıł, İyād kıldık burun ötken ¢Aliy érđi. Rasuwlñ yazdum burun Miy¢rācimen	Görmez cennet yüzünü cimri olan. Bu söylediğim peygamberimin bir hadisi, 470 Doğru yoldan ayrılmasın hiçbir kulu. Dünyalığa bu hayatta çok kıymayanın, Azap çeker ahirette kıymetli başı. Herkese ibret için yazdım bunu, Hâlimiz nasıl olur mahşer günü. Ya, Allah, rahmetin çok, yarlıga, Affedip ben asinin günahını. Mümine ibret için yazdım sözümü, Özüme tesir etmez söylediğim söz. Ne amel, ne de ilmi olmayan biz asiyi, 480 Ya, Rahîm, mağrifet ver, yarın kendin. Bağışlayacak senden başka kimsem de yok, İşlediğim gūnahtan başka amelim de yok. Söylüyorum asilik ile geçeni, Kendi başıma geleceğı aklıma gelmez. Görüp ben bir kitapta bu hikâyeyi, Bu şekilde söylemeye önem verdim. Fars dilinden meydana getirip şiirleştirdim, Cemaat ayıplamayın şimdi bizi. Bu kıssa böylece tamam oldu, 490 Gönlüme Kadir Allah ilham verdi. Cemaat, Allah rızası için bir dua edin, Yād ettik daha önce ömür sürmüş Er Ali'yi. Daha önce yazdım Resul'ün Mi'râc'ı ile ağıdını,

ölgén cırın, Yazğanım üçünçisi °Aliy Şeriñ. “Şarānbāy” dép at koydum törtinçe, Kītābnı ölen kılğan men bir sériñ. Hār néçük şaldum ھاڭكا bilgenlerim, Yazup bér dégennen şon Āhmad Kārīm. Tağı yazup bérermin néçe kıyşsa, 500 Cānımdı āmān kılsa Birtüw Bārim. °Osmānnı yazup édüm bayağıda, Onı başka yazarmen mén tağı da. Bu kâğaznıñ artıgın aq koyğança, 504 Bir nāsiyhāt yazayın ayağına. Kıyşşaiy Hāzret °Osmān Rāziy Alla °Anhuwnıñ Kōnaqğa Çakırğanı. Söyleymün hūb tñlasañ, köp camiy°at, Kaluptı payğambardan az nāsiyhāt. °Alamnıñ on ségiz mññ fādşāsı, Hābiybi, Hāq Rasuwldan qaldı riywāyat. Riywāyat qaldı bizge payğambardan, Sözime şawāb tabar kulaq salğan. Çırāğı éki dñniye Rasuwldan, Bolmay ma sözim harām ayap qalğan? Nāsiyhāt söyle éndi bilseñ tilim, 10 Harām goy payğambarsız körgen künim. °Arāşāt tañla, maşşar maydānında,	Ali Şir hakkında yazdığım üçüncü kıssa oldu. Sarañbay diye ad koydum dördüncüye, Kitabı şiir hâline getiren ben seriñ⁵⁸. Her zaman yazdım bildiklerimi, Yaz dedikten sonra Ahmet Kerim. Daha yazacağım nice kıssa, 500 Canımı almazsa Bir ve Var olan Allah’ım. Osman’ı yazmıştım önceleri, Onu ayrıca yazacağım ben daha da. Bu kâğıdın artığını boş bırakmaktansa, 504 Bir nasihat yazayım sonuna. Hazreti Osman Radıyallahu Anh⁵⁹’ın Misafirliğe Çağırması. Anlatayım bir güzel dinlerseniz, insanlar, Kalmıştı peygamberden az nasihat. On sekiz bin âlemin padişahı, (Allah’ın) habibi, Hak Resul’den kaldı rivayet. Kaldı bize rivayet peygamberden, Sevap kazanır sözüme kulak veren. İki dünyanın ışığı Resul’ünden, Esirgediğim söz olmaz mı ziyan? Nasihat et şimdi bilersen dilim, 10 Haramdır peygambarsız gördüğüm gün. Yarın mahşer günü Arasat meydanında,

⁵⁸ Koşu atı, iyi uçan tazi, iyi kapan karakuş tutan hām şarkı söyleyen hām de akın

⁵⁹ **Radıyallahu anh** Allah ondan razı olsun.

Bola kör şafâatçı Hâk Rasuwlım. Payğambar şafâatçı bolsun bizge, Kim bolar şafâatçı sizden özge. °Osmānnıñ konaklıkğa çağırğanın, Söyleyin, camâatlar, munı sizge. Cigitler, iymānıñ küt bu dünyede, İymān coldas boladı o dünyede. Payğambar Hūdāy dostı, tört cārmēnen, 20 Bir kün otur éken Mädiynede. İçinde °Umar, °Osmān, °Aliy de bar, Yaşları köp, içinde kări de bar. Akşakalı bar édi Äbuwbäkir, Köñili yahşı äşhābnıñ bäri de bar. °Osmān Mollā tört yārınıñ bayları édi, Fäydāsın ähıretniñ oylar édi, Oltursa camiyatlar Mädiynede, Şol küni ramazānnıñ ayları édi. Cān baba, cānım qurbān sizge, dédi, 30 Bu kün konaq bolıñız bizge, dédi. Qalmaşun qasıñızda camiyatlar, Al, cürsün ħalāyıqlar birge, dédi. Qasına köp camiyat érmek boldı, Allanıñ buyırğanın körmek boldı. Payğambar Hâk Rasuwılı babasına, Ér °Osmān konaq aşı bérme boldı.	Şefaatçı oluver Hak Resulüm. Peygamber şefaatçı olsun bize, Kim olur şefaatçı sizden başka. Osman'ın (Peygamberi) misafirliğe davet etmesini, Anlatayım, cemaatlar, bunu size. Yiğitler, imanınız için çalışın bu dünyada, İman yol arkadaşı olur öteki dünyada. Peygamber Allah dostu, dört yârı ile, 20 Günün birinde oturuyormuş Medine'de. İçinde Ömer, Osman, Ali de var, Gençleri çok, içinde yaşlısı da var. Vardı Aksakal Ebû Bekir, Kalbi temiz ashabın hepsi de var. Molla Osman dört yârın en zenginiydi, Ahiret mükafatını maksat edinirdi. Yaşıyorken halk Medine'de, O gün ramazan ayıydı. Sevgili babam, canım kurban size, dedi, 30 Bugün misafir olunuz bize, dedi. Kalmasın yanınızda kimse, Gelsin o halk beraberinizde, dedi. Pek çok kimse birlikte gitmek istedi, Allah'ın nasip ettiğini görmek istedi. Peygamber Hak Resulü babasına, Er Osman konakaşı vermek istedi.

Konağğa çağırtıptı ʿOsmān Baṭır, Hār sözi mıñ ıllılık balday taṭır. Māscidde aḥşam namāz oḡup alıp, 40 Baṣ bolıp Hāk Payğambar ḡawmına kéle catır. Üyine kirgizüpti ʿOsmān Mollā, Ḥabiybi Nur-ı Muḥammed Hāk Rasuwı Alla. Canında köp ṣaḥāba érlerimen, Oturdı caylanısup bāri şonda. - Raşuwlı, ḡüb kéldiñiz, taḡsır babam, Cān ḡalmay ḡalāyıḡdan kélsün tamām. Hāk Taʿālā niyetimdi ḡabūl kılsa, Kélgenden düniye-mālḡa meniñ ḡamam. Türli taʿām äpkélip ḡoylar soydı, 50 Aldına härbir türli taʿām ḡoydı. Taʿām césüp oturḡan köp ādāmlar, Ḥalāyıḡ cas mén kāri cümle ṭoydı. “Cān babam, bizniñ üyge kéldiñ” dédi, “Mānisün ḡāl-ḡamamız kördiñ” dédi. “Yüz yetmiş ḡadām yer basıp kélip édiñ, Hār ḡadāmıñızḡa ḡul āzāt kıldım” dédi. “Bārāk Alla!” désüpti curutnıñ bāri, Şādlanısup oturdı cas men kāri. Camiyʿat şādlanısup oturḡanda, 60 Zār zār cılap oturdı Ḥaziret Aliy. Ol colda ʿOsmān Mollā kılgan ḡızmet,	Misafirliğe davet etmişti Batur Osman, Her sözü bin altın karşılığındaki baldan tatlı. Mescitte akşam namazını kılıp, 40Baş olup Hak Peygamber dostuna gelir. Evine girdirmiş Osman Molla, (Allah’ın) habibi Nur Muhammed, Hak Resulü. Yanındaki pek çok sahabe erleriyle, Yerleştiler hepsi o zaman. - Hak Resulü, hoş geldiniz, Efendi babam, Bütün halk istisnasız gelsin. Hak Taala niyetimi kabul ederse, Yeter mala mülke benim gücüm. Türlü türlü yemek getirip koyunlar kesti, 50 Önüne her çeşitten yemek koydu. Yemek yiyen pek çok kimse, Genci yaşlısı, cümle halk doydu. “Sevgili babam, bizim eve geldiniz” dedi, “Gücümüzün hâlini gördünüz” dedi. “Yüz yetmiş adımlık yer yürüyüp gelmiştiniz, Her adımınız için bir kul azat ettim” dedi. “Maşallah!” demiş halkın hepsi, Şad oldu genci yaşlısı. Halk şad olduğunda, 60 Çok ağladı Hazreti Ali. O yolda Molla Osman etti hizmet,

Oğan dāwlet bérüpti Cabbār, Kudiret. °Aliyniñ açuwlğan keypin körip, Olturdı şonda şurap Nūr Muḥammed. - Nélıkden keyidiñiz °Aliy Batır? °Aliyniñ aytқан sözi balday tatır. Caratқан Hūdāy artıq Şahiymardān, Söylewge éndi taqşır kéle catır: - Cān baba, bizden dūniye öter éken, 70 Dāwletni ādām şawābқа céter éken. Mén dāwletsiz şawābdan qırı qaldım, Dūniyelik cıymağanım béker éken. Köñiline qayğı kirdi talay-talay, Köñili Ér °Aliyniñ altın sarāy. Közinen cas ağıp, tügi çığıp, Cöneldi açuwlānup üyge qaray. Qayğırdı bu dūniyeniñ mālдарına, Kim çıdağay küç-qıwāt hāllарına. °Aliyniñ açuwlğan keypin körip, 80 Fāṭıyma qarşı çıktı aldarına. - Musılmān hayır kıldıñ bārisine, Coluqğan cas ménen kārisine. Curutdıñ bāri şādlanıp qaytқанında, Şahiymardān, qayğurupsız, mānisi ne? İşimiz härbir qılğan Allağa °ayān, Tamuqda iymānsıznı çağar çayan.	Ona devlet vermişti Cebbar⁶⁰ Kudret. Ali'nin sinirlenmiş hâlini görüp, O zaman sordu Nur Muhammed. - Niçin üzöldünüz Batur Ali? Ali'nin söylediği söz baldan tatlı. Allah üstün yarattı Şah-ı merdan'ı⁶¹, Şimdi konuşmaya Efendi gelir: - Sevgili baba, bizden dünya geçmiş, 70 Zengin kimse sevaba girermiş. Ben fukara, sevaptan mahrum kaldım, Dünyalık biriktirmemem nafileymiş. Gönlü endişeye düştü türlü türlü. Gönlü Er Ali'nin altın saray. Gözlerinden yaş akıp, kıl olup, Yöneldi sinirlenip eve doğru. Üzüldü bu dünyanın malına, Kim dayansın güçlü kuvvetli hâline. Ali'nin sinirlenmiş hâlini görüp, 80 Fâtıma karşı çıktı önüne. - Hayır işledin müminlerin hepsine, Karşılaştığın genci yaşlısına. Halkın hepsi şad olup geri döndüğünde, Şah-ı merdan, üzgünsünüz, sebebi ne? Allah yaptığımız her bir şeyi bilir, Cehennemde imansız sokar çıyan.

⁶⁰Cebbār:Ar.Kuvvet ve kudret sahibi, Allah.

⁶¹Şâh-ı Merdân: “Mertlerin şahı” anlamında Hazreti Ali Radiyallahü anh'ın bir nâmı.

Curutnîñ bări şādlanıp kaytkanında, Şāhiymardān, bul isiñni kılçı bayān. - Fātiyma bizden dāwren öter éken, 90 Dāwletli ādām şawābka céter éken. Kédeylikden şawābdan qurı qaldım, Düniyelik cıymağanım béker éken. Aldıma bar dāwletin cıyup alıp, Babamdı mén de qonaq kılsam ma éken? - Äy, Şērī, işine Alla salğan çıdalık biz, Bu céerde kaygı tartıp turmalık biz. Kaygı körer ér midîñ bu dünyede, Babamdı çağır, qonaq kılalık biz. Fātiymā, biz köñilni, dāwletli érmen téñ köremiz. 100 Şawābnı dāwletli érden kém köremiz. Biz çağırsaq cıyulup curt kéledi, Üyde tamaq çok goy né béremiz? “Çağırsañ, taqşır babam kéler, dédi, Canına köp camiyat érer, dédi. Bendesin rızıksız caratқан çok, Hudāy bizge bir nāşīp bérer” dédi. “Aqlını qarañız dānişmānnıñ, Hār céerde hālsizlerge bolusqannıñ. Sol sözün Fātiymānıñ eşütken şon, 110 Ustadı comartlığı Arıslannıñ.	Halkın hepsi sevinerek geri döndüğünde, Şah-ı merdan, bu davranışını etsene beyan. - Fâtıma bizim devrimiz geçmiş, 90 Zengin kimse sevaba girermiş. Fakirlikten dolayı sevaptan mahrum kaldım, Dünyalık biriktirmemem nafileymiş. Önüme bütün malı mülkü toplayıp, Babamı ben de misafir etse miydım? - Ey, Şiri⁶², Allah’ın takdirine dayanalım biz, Burada kaygı çekmeyelim biz. Kaygı görececek er miydin bu dünyada? Babamı davet et, misafir edelim biz. Fâtıma, biz iyi niyeti, mal mülk sahibi bir er ile denk görüyoruz. 100 Sevabı, zengin bir erden aşağı görüyoruz. Biz davet edersek toplanıp halk gelir, Evde yemek yok ya ne vereceğiz? “Davet edersen, efendibabam gelir, dedi, Beraberinde cemaat gelir, dedi. Bendesini rızıksız yaratmadı, Allah bize bir nasip verir” dedi. Aqlını dikkate alınız bilgenin, Her yerde fakirlere yardım edenin. O sözünü Fâtıma’nın işittikten sonra, 110 Tuttu cömertliği Aslan’ın⁶³.

⁶²ŞērīAllah’ın Aslan’ı anlamına gelen Hz. Ali’nin takma ismi.

⁶³Aslan Allah’ın Aslan’ı anlamına gelen Hz. Ali’nin takma ismi.

Yaşşılar bu dünyede boyun bağar, Hār cerde hārāmzānı Hūdāy tabar. “Tağşır babam qonağğa kēlsünler” dép, Çağırtup °Aliy Bağur saldı hābār. - Cān babam bizniñ üyge kēlsün, dédi, Hāl-cayun balasınıñ bilsün, dédi. °Osmānniñ qonağınan üç hesse bop, Cān qalmay camiy°atdan kēlsün, dédi. Şāharge hābār şaldı Hāziret °Aliy, 120 Camiy°at éçitüpti cannıñ bāri. °Aliyniñ māl-çamasın bilgen ādām, Ékew-ékew kēñesti cas pēn kāri. “Barmasa curutka kīnā qoyar, dédi, Né bilān curut cıyulsa toyar, dédi. Caratқан Hūdāy artıq Şāhiymardān, Düldülin nāmüslansa şoyar” dédi. Carımı aytdı: - “Biz onda baram” dédi, Carımı aytdı: - “Biz üyde qalam” dédi. “Nürdan bolğan Düldülniñ étin cēsniñ. 130 Bizlerge dozāh otı hārām” dédi. Qonağğa çağırtıptı °Aliy Bağur, °Aliyniñ hārbir sözi balday tağır. Māscidde ağşam namāz oqıp alıp, Baş bolıp Hāğ Payğambar köp kawmına kéle catır.	İyiler bu dünyada sabırlı davranır, Her yerde kötü niyetliyi Allah cezalandırır. “Efendi babam misafirliğe gelsinler” deyip Davet edip Ali Batur saldı haber. - Can babam bizim eve gelsin, dedi, Çocuğunun hâlini bilsin, dedi. Osman’ın konuğundan üç kat fazla olup, Bir kişi dahi kalmadan cemaatten gelsin, dedi. Şehre haber yolladı Hazreti Ali, 120İşitmişti cemaatteki insanların hepsi. Ali’nin malını mülkünü bilen kimse, İkişer ikişer istişare etti genci yaşlısı. “Gitmezse halkı ayıplar, dediler, Halk toplanırsa neyle doyar, dediler. Allah üstün yarattı Şah-ı merdan’ı, Düldül’ünü⁶⁴ kendisine yediremezse keser” dediler. Yarısı söyledi: - “Biz oraya gidelim” Yarısı söyledi: - “Biz evde kalalım” “Nurdan olan Düldül’ünün etini yesin, 130Bizlere cehennem ateşi haram” dedi. Misafirliğe davet etmiş Batur Ali, Ali’nin her bir sözü baldan tatlı. Mescitte akşam namazını kılıp, Baş olup Hak Peygamber kavmine gelir.

⁶⁴Düldül: Hazreti Ali’nin adı.

Şähärge curut sıymadı aşkanınan, Payğambar nûrı kökke tasқанınan. Payğambar ayağın bir ilgeri bir keyin bastı, Ér �Aliy uyalar dép sasқанınan. Ér �Aliy özi batır, özi mıqtı, 140 H�r s�zin payğambarnı� c�dına uqtı. Hal�yıkdan uyalup aynalayın, �kewi Biybi F�tiyma tısqa �ıqtı. - �r �Aliy comartlığı� tıymaydı g�y, �O�m�n bizden k�p �onak cıymaydı g�y. - C�n �almay bu ��h�rden k�le �atır, �aytemiz, F�tiym�-aw �yge sıymaydı g�y. - �r �Aliy ta� �alamun caw�bı�a, Ma�tanup d��ıl boldı� �aw�bı�a. ��yi �ar bala�ıznı� �aytesiz� d�p, 150 Salı�ız baba�ızdı� �ulağına. �r Aliy hal�yık�a �arsı k�tdi, Aldına �ol �uw�urup c�t�p k�pti. ��yi �ar bala�ızdı�, �aytesiz�� d�p, M�b�r�k �ulağına sıbır �tdi. Bardı da �ulağına sıbır �tdi, Payğambar �ol k�ter�p bir d��� �tdi. M�b�r�k payğambarnı� d���sımen, Ta�sırnı� �ı�kine �yi k��p k�tdi.	�ehre halk sı�madı kalabalık oldu�undan, Peygamber nuru g��ge yayıldı�ından. Peygamber ayağını bir ileri bir geri bastı, Er Ali utanır diye �ekindi�inden. Er Ali bahadır ve kuvvetli bir kimseydi, 140 Peygamberin hi�bir s�z�n� hatırından �ıkarmaz. Milletten utanıp gecikeyim, Biybi F�tım�⁶⁵ ile ikisi dı�arı �ıktı. - Er Ali c�mertli�in mani de�il ya, Osman bizden �ok misafir toplayamaz ya. - �stisnasız bu �ehirdeki herkes gelir, Ne yapaca�ız, F�tım� eve sı�maz ya. - Er Ali hayret ediyorum cevabına, �v�n�p girdin sevaba. �ocu�unuzun evi dar ne yapacaksınız diye, 150 S�yleyiniz babanızın kulağına. Er Ali halkı �ar�ılamaya gitti, �n�ne el kavu�turup gelmi�. ��vi dar �ocu�unuzun, ne yapacaksınız�� deyip, M�barek�in kulağına fısıldadı. Gitti ve kulağına fısıldadı, Peygamber elini kaldırıp dua etti. Peygamberin hayır duası ile, Efendinin ufacık evi geni�leyiverdi.

⁶⁵**Biybi F tım ** Eskiden F tım  kadınların piri olduğu için Kazaklarda böyle anılırdı. **Biybi:** Birkaç hanımın içinde mertebesi en yüksek kadın.

Kuwandı-ay suwday tasup Һaziret ʿAliy, 160 Camiyʿat üyge kirdi cānnıñ bāri. Camiyʿat caylanısup oturğanda, Dūʿā kılıp oturdı payğambarı. Düniyeniñ közi cétdi turmasına, Karaşı Arıslannıñ mırzāsına. Düldülni şoyayın dép tışqa çıksa, Fātiyma namāz oqup tur éken Һucırāsında. Tur éken Һudāydan tamaq tilep bu beyçarā, Cıyulup kélup otur tura qara. Yarānlar tıñlasañız ʿacāyıp söz, 170 Allanıñ kúdiretine munda qarā. “Āmiyn” dép qolın caydı ʿAliy Batır, ʿAliyniñ aytqan sözi balday tatır. Üyniñ bir burçınan köterilüp, Öñçeñ altun dāstārkan kéle catır. Dāstārkanmen birge kélđi altun tabak, İçine bir tabaqnıñ yetmiş türli taʿām şalıp. Dāstārkañdı caydı da tabaq qoydı, Oturdı körgen ādām méhiri qanıp. Dara-dara tabaqnı aldına aldı, 180 Körgen canıñ bāri de méhiri qandı. Cér cémesin bilmeydi Һalāyıklar, Bāriniñ ucmağ iyisi murnın cardı. Üyleri Ér Aliyniñ kiçkine éken, Zārredey carılqamak isten éken.	Sevindi heyecanlanıp Hazreti Ali, 160 Eve girdi cematteki insanların hepsi. Cemaat yerleştiğinde, Dua etti peygamberi. Herkes baktı kalkmasına, Baksana Aslan’ın cömertliğine. Düldül’ü keseyim diye dışarı çıkarsa, Fâtıma namaz kılıyormuş odasında. Allah’tan yemek diliyormuş bu biçare, Toplanıp gelmişti halk. Yaranlar dinlerseniz bir enteresan söz, 170 Allah’ın burada kudretine bak. “Āmin” deyip elini açtı Batur Ali, Ali’nin söylediği söz baldan tatlı. Evin bir köşesinden kaldırılıp, Bir uçtan diğer uca altın sofra gelir. Sofra ile birlikte geldi bir altın tabak, Bir tabağın içine yetmiş çeşit yiyecek koyulup. Sofrayı kurdu ve tabak koydu, Gören adam tatmin oldu. Ayrı ayrı tabağı önüne aldılar, 180 Gören kimsenin hepsi tatmin oldu. Yemek yemesini bilmiyor halk, Hepsi cennet kokusunu aldı. Evleri Er Alilerin ufacıkmiş. Küçükçük dileğini kabul etmek Allah’ın

Dū°ası Fātiymanıñ qabūl bolıp, Ta°amı ségiz uçmañ köçken éken. Fātiyma “Tilegimdi bérđi” déydi, Ta°amın ségiz ucmañ kördi déydi. Camiy°at şādlanısıp oturganda, 190 Cebrāīl fārmen bilān kélđi, déydi. Yarānlar, ırāğı Fātiyma éki dūniye anañ, dédi, Haq Rasuwl qonaq qıldı, balañ, dédi. Fātiymağa qonaqğa kélgen cānga, Bārine dozāh oı harām, dédi. Fātiymanıñ tilegin Hūdāy bérđi, Tamuqdan şol cānlarını āzāt qıldı. Bir Allanıñ dosttarın awızğa aldık, Qol köterip bir dū°a qılalı éndi. Ya°qūb Hoca, Ay Hoca babam boldı, Ol ötkeli birtalay zamān boldı. Şayhuwliyslāmuğlı ākém atı, mén Yūsifbék, Munımen bu sözim tamām boldı. İyā, Alla, qıla almadum qul hızmanıñ, Künāhım °afuw āylap, qıl rahmātıñ. Camā°atım balamdı tawfıyqlı qıl, 206 Yoldaş qıl iymānımnı Qūdiretim. Kiyssaiy Haziret Yūsif Alāyhiyssalam İylān Zılıyhaniñ Māselesi’nde	buyruğımuş. Duası Fâtıma’nın kabul olup, Yiyeceğı sekiz cennet göçmüştü. Fâtıma “Dileğimi kabul etti” der. Sekiz cennetin yiyeceğini gördü, der. Cemaat sevindiğinde, 190Cebrail ferman ile geldi, der. Yaranlar, iki dūnyanın ırāğı Fâtıma ananız, dedi, Hak Resulü çocuğunu misafir etti, dedi. Fâtıma’ya misafirliğe gelen kimseye, Hepsine cehennem ateşi haram, dedi. Fâtıma’nın dileğini Allah kabul etti, Cehennemden o insanları azat etti. Allah’ın dostlarından söz ettik, Elleri kaldırıp bir dua edelim şimdi. Yakup Hoca, Ay Hoca dedemdi, O (ahirete) göçeli bir hayli zaman oldu. Şeyhülislam babamın adı, ben Yusufbek, Bununla bu sözüm tamam oldu. Ya, Allah, yerine getiremedim kul hizmetini, Günahımı affeyleyip, (bana) merhamet et. Halkımı ve çocuğumu muvaffak et, 206 Yol arkadaşı kıl imanımı, Kudret’im. Hazreti Yusuf Aleyhisselam İle Züleyha’nın Meselesi

Başlaymen “Biysmilla” dép Tãñrim atın, Yahşılar, ğayıb étme yazğan hātım. Hudāy men payğambardan söz başlasam, Qalay téris boladı nāşiyhatım? Hūb tıñlap bu sözimdın ma`nā alğan, Köñilge fahıym äylap qayğı salğan. Tañla mahşar küninde fırāq minüp, Ucmağdan ħor kıızımen orun alğan.</p> <p>Haziret Yüsifden söz başlayın, <b>10</b> Başka söz arasına héc qosbayın. Kālāmda atı māşhūr - Yüsif Şıdık, Maqtamay, şamam kélse tastamayın.</p> <p>Atası Ya`qūb Nābiy sawçı bolğan, Cebrā`ıl olarğa elçi bolğan Babası Haliylolla - Hudāy dostı, Boladı Rasuwl Alla tap şolardan.</p> <p>Muhammed Rasuwl Alla -Hudāy dostı, Artuq-tur bu `ālamnan anıñ nāsili. Éki cahān tutqası qapquwsın, 20 Şek keltürgen olarğa yaramas-tı. Rasuwl Alla -cahānnıñ fanāları, Biyük dāraht sayeli bék şırın miywaları. Keliyma şahādatnı cārı kılğan, Şafā`at ümīdkılar cānnıñ bāri. Başçısı Äbüwbekir şahāriyārñıñ, Hürmetin tutқан ġarda payğambarnıñ. “Şıdıkım” dép at qoyğan Hāq Payğambar,	Başlıyorum “Bismillah” deyip Tanrım adıyla, İyiler, ayıplamayın yazdığım yazıyı. Allah ile Peygamberden söz açarsam, Nasıl uygunsuz olur nasihatim? Bir güzel dinleyip bu sözümde ders çıkaran, Muhakeme edip gönüle kaygı veren. Yarın mahşer gününde pırak binip, Varıp huri kıızıyla cennete sahip olan. Hasreti Yusuf`tan söz açayım, <b>10</b> Başka söze dair tek bir kelime etmeyeyim. Kur`an`da adı meşhur Yusuf Sadık`ın, Dilim döndüğünce öveyim. Babası Yakup Nebi peygambermiş, Cebrail onlara elçi olmuş. Dedesi Halilullah Allah dostu, Gelir Resulullah ta onlardan. Muhammed Resulullah Allah dostu, Üstündür bu âlemden onun nesli. İki cihan kolu ve kapısını, 20 Şüphe eden onlara yaramaz. Resulullah cihanın sığınağı, Büyük ağaç gölgeli, pek tatlı meyveleri. Kelime-i şehadet-i yardımcısı kılmiş, Şefaati umut eder insanların hepsi. Çâr-yârın ilki Ebû Bekir, Hürmet etmiş mağarada peygambere. “Sıddık`ım” diye ad koymuş Hak Peygamber,

Çınşıldığı cete almas barçalarını. Yâr bolğan onan şoñğı °adıl °Omar, 30Rasuwlınıñ şariy°atın kılğan habar. Tört miñ dört yüz mäscidni biynā kılğan, Bularnı madağlağan şawāb tapқан. Mollā °Osmān -tört yārniñ üçünçisi, Olarmen téñ kélmeydi héç bir kişi. Qurāndı cam° kılğan, haťa kılmay, Artuq-tur köp ādāmnan mārtebesi. Andın şoñra lâ fatā iyllā °Aliy, Dĩnsizge üstün kıldı Tāñrim anı. Lā sayfuw zulfıķār dép māşhūr kılğan, 40Yigitler éndi alarday ādam ķāni? Ferzenti Payğambarnıñ éki yigit, Sérkesi Musılmānnıñ dıñge kélip, Yigitlikte dūniyeden cannat bardı, Hasen Hüseyn şurasañ éki şahiyd. Olardan köp āwliye keyin kélđi, Hudāga olar kullıķ tuğrı kıldı. Hāziret İymām Ā°zam onan keyin, Köndürdi şar°iyatķa talay éldi. Olarğa Raħman Égem raħmatı mol, 50 Basmağan tirliginde héç ķiysıķ col.	Doğrulukta hiç kimse onun gibi olmaz. Ondan sonraki yâr, adil Ömer imiş, 30 Resul’ün şeriatını vermiş haber. Dört bin dört yüz mescidi bina etmiş, Bunları metheden sevap kazanmış. Molla Osman dört yârın üçüncüsü, Onlara denk olamaz hiçbir kişi. Kur’an’ı cemetmiş hatasız, Üstündür pek çok insandan mertebesi. Ondan sonra lâ fetâ illâ Ali,⁶⁶, Dinsize üstün kıldı Tanrım onu. La seyfe illâ zulfıkar diye⁶⁷ diye meşhur etmiş. 40 Onlar gibi yiğitler, şimdi hani? Nesli Peygamberin iki yiğit, Lideri Mülüman’ın Gençlik çağında dünyadan cennete gitti, Hasan Hüseyin sorarsan iki şehit. Onlardan sonra pek çok evliya geldi, Onlar Allah’a doğru kulluk etti. Hazreti İmâm-ı Âzam ondan sonra, İtaat ettirdi şeriata birçok memleketi. Onlara Rahman⁶⁸ Tanrımın rahmeti sonsuz, 50 Hayatlarında hiç kötü yola

⁶⁶lâ fetâ illâ °Aliy Ali’den büyük yiğit yok.

⁶⁷lâ seyfe illâ zulfıķārZulfıkar gibi kılıç yok.

⁶⁸Raħman:Ar.“Herkes, her canlıya merhamet eden” anlamına gelen Allahuteala’nın esmayıhüsna’sından.

Hudāy artık yaratқан çol érlerden, Men ğarīb medet tilep köterdim qol. İylähiy, öziñ başla tuğrı yolğa, Qalamdı “biysmilla” dép aldım qolğa. Ölen qılıp awdarğan bu kitābnı, Yüsifbékni, iyä, Alla öziñ oñla. Şıygundum medet tilep, iyä, Zülcalel, Tawfiyq bérıp, hiydāyat yolıñğa şal. Özi nādān ‘ağılsız Yüsifbékni, 60 Camiy° payğambarlar qolınan al. Men qulıñğa raḥmat qılğıl, iyä, Mäwlā, Salāmat qıl ḥaṭerden, dīnim säwle. Yarānlar, qulaq salıp, tıñlap turğıl, Ḥaziret Yüsifden qalğan qawlı. Kélüpti bu cahānga Yüsif Näbiy, Atası Ya°qūb Näbiy -Ḥaḡ ḥabiybi. İbrāhım Ḥaliylniñ zūrriyatı, Babası İshāq sawçı - dīn tābiybi. Rāst qıyşsa bu sözim özge sözden, 70 Kälāmda, kitāblarda kördim közmen. Tıñlağan cān köz yaşıñ tile almaydı, Bolmaşa cını-ırās dīnnen bézgen. Köñilime tawfiyq bérğil Bar Hudāyım, Né bolsam da bilesin öziñ cayım. Yüsif Näbiy qıyşsaşı endi keldi, Yoqnı bardı köp söylep né qılayım.	Allah’ın üstün yarattığı o erenlerden, Ben garip yardım isteyip elimi açtım. İlahi, zatın doğru yolu sal. “Bismillah” deyip kalem aldım elime. Nazmedip çevirmiş bu kitabı. Yüsifbek’i ya Allah’ım sen Sığındım medet umup ya Zülcelal, Tevfik verip hidayete erdir. Kendisi nadan, akılsız Yusufbek’i, 60 Cemi peygamberler elinden tutun. Ben kuluna merhamet et, ya, Mevla, Tehlikeden kurtar, dinim ışıq. Yaranlar, kulak verip dinleyin, Hazreti Yusuf’tan kalmış kawlı. Gelmiş bu cihana Yusuf Nebi, Babası Yakup Nebi, Hak habibi. İbrâhîm Halil’in zürriyeti. Dedesi İshak Peygamber dinin tabibi. Gerçek bir kıssadır bu sözüm diğer sözlerden, 70Kur’an’da, kitaplarda kendi gözümle gördüm. Dinleyen kimse gözyaşını durduramaz, Yoksa gerçek hakikaten Gönlüme tevfik ver Var Allah’ım. Ne olursam olayım biliyorsun zatın halimi. Aklıma Yusuf Nebi’nin kıssası şimdi geldi, Varı yoğu defalarca anlatıp ne yapayım.

Kélgende on bir yaşka Yüsif Näbiy, Ya'küb sawçı qaşında uyuktap édi. °Acāyib uyqusında bir tüş körüp, 80 Ta'biyrin atasınan şuray kéldi. Natākkim Kurānda buyurdı Qawlahuw Ta'ālā: İynniy rāaytuw āhada °aşara kawkabān wāşşamsa wāl qamara rāaytuwhuwm liy sāciydiyna - Äy, ata, tüşimde tolğan ay men bir kün kördim, On bir yulduz qaşında birge kördim. On bir yulduz ol ayğa säcde kıldı, Ta'biyrin, ata, sizden şuray kéldim. Qawlahuw Ta'ālā Qāla: İyā, buwnayyā, lä taqşuwş ruwyāka ālā iyhwaytiyka fayakiyduw läka kaydan. - Äy, uğım, bu tüşiniz -mübäräk tüş, Hudāyım sizge bérer nı°met ügüş. Sağan °iyzzat riyfat kıılır Subhān, Héçkimge bu tüşini aytmağıl héç. Künşığış, künbatuska kéter atın, 90 Allaniñ körersiñiz °iynāyatın. °Ālamğa seniñ atın mäşhūr bolur, Köresiz payğambarlıq riysālatın.	On bir yaşına değdiğinde Yusuf Nebi, Yakup Peygamber yanında uyuyordu. Uykusunda acayip bir rüya görüp, 80 Tabirini babasına sormaya geldi. Nitekim Kur'an'da yüce Allah buyurdı: İynniy rāaytuw āhada °aşara kawkabān wāşşamsa wāl qamara rāaytuwhuwm liy sāciydiyna⁶⁹ - Ey, baba, rüyamda dolunay ile bir güneş gördüm, On bir yıldız yanında birlikte gördüm. On bir yıldız o aya secde etti, Tabirini, baba, sizden sormaya geldim. Qawlahuw Ta'ālā Qāla: Yā, buwnayyā, lä taqşuwş ruwyāka ālā iyhwaytiyka fayakiyduw läka kaydan⁷⁰. - Ey, oğlum, bu rüyanız mübarek bir rüya, Allah'ım size verecek çok nimet. Sana izzet ve rıfet edecek Sübhan, Hiç kimseye bu rüyanı söyleme hiç. Doğuya, batıya yayılacak adın, 90 Allah'ın göreceksiniz inayetini. Senin adın âlemde meşhur olacak, Göreceksiniz Peygamberlik görevini.

⁶⁹İynniy rāaytuw āhada °aşara kawkabān wāşşamsa wāl qamara rāaytuwhuwm liy sāciydiyna
Bir vakit Yusuf babasına şöyle demişti: “Babacığım! Ben (rüyamda) onbir yıldız, güneş ve ayı
gördüm: benim önümde saygıyla yere kapanmışlardı!” Yusuf (12/4).

⁷⁰Qawlahuw Ta'ālā Qāla: Yā, buwnayyā, lä taqşuwş ruwyāka ālā iyhwaytiyka fayakiyduw läka
kaydan Yüce Allah dedi ki: “Ey yavrum! Rüyanı kardeşlerine anlatma; sonra sana tuzak kurarlar.
Şeytan, insanın açık bir düşmandır”Yusuf (12/5).

Meniñ aytқан tilimdi alğun balam, Subhānıña hamd, şānā ayğıl, balam. Éşitse ağalarıñ kúnder séni, Horlık körip cürersin, nangıl, balam. Başıña baht, dāwlet қонар éken, On bir ağan hızmetker bolır éken. Pādşālıq, payğambarlık bāri sizge, 100 Hudāyım naşīb qılup, kéler éken. Corudı YaʿqūbNābiy bulayça dép, Atasınıñ cawābın tıñladı bék. On uğlımen tuwısqan bir qız munı, Ağalarına aytadı eşitip kóp: - Ağalar, Yüsif inüñ tüş körüpti, Bir ayğa on bir yulduz sâcde kıptı. Sizlerni oğan hızmetker boladı dép, Atañız hūb yorudı, eşitdim, -dépti. Şaytān aydap keltürgen älgi kızını, 110 Éşitdi ağaları kızdān sözni. Künçilik gūşaları içiñe sıymay, “Hızmetker kıla ma, -dép, - barçamıznı?” “Ol Yüsif pādşā bolsa bārimizge, Qatdı ār, nāmūs iş koy aytar bizge. Toqalñıñ uğlı bizge pādşā bolsa, Tayaqménen túrtedi közimizge.	Benim söylediğim sözü tut yavrum, Sübhanına hamdüsena söyle, yavrum. İşitirse ağabeylerin günüler seni, Sana eziyet ederler, inan, yavrum. (Sonra) Başına talih (kuşu) konacakmış, On bir ağabeyin sana hizmetkâr olacakmış. Padişahlık, peygamberliğin hepsi size, 100Allah’ım nasip edip gelecekmiş. Tabir etti Yakup Nebi böylece deyip, Yusuf babasının cevabını bir güzel dinledi. On erkek kardeşi ile kardeş olan kız kardeşi bunu, İşitip gelip ağabeylerine söyler: - Ağabeylerim, kardeşiniz Yusuf bir rüya görmüş, Bir aya on bir yıldız secde etmiş. Sizleri ona hizmetkâr olacak diye, Babanız iyice tabir etti, işittim, demiş. Şeytan dürtüp getirdi deminki kızı, 110İşitti ağabeyleri kızdān bu sözü. Günücülük sıkıntılarını içinde saklayamayıp, “Hepimizi kendine hizmetkâr mı edecek? dediler?” “O Yusuf padişah olursa hepimize, Çok utanç şey söyler bize. Kumanın oğlu bize padişah olursa, Sopa ile vurur gözümüze.

Yüsifni oñaçağa şakıralık,
Irās ma éken ol tüşi biz şuralık.
Ägar ol tüş körgeni irās bolsa,
120Yüsifni né kılsağ da öltürelık”

Yüsifni ağaları şakıradı,
Onğaça üyge értüp afaradı.
“Tüş kördiñ be, қарағım, Yüsifcān?” деп,
Calınup ağaları қıldı zārı.

Köp calınup şuradı ağaları,
Yüsifқа tawāzıy^çlık қıldı bāri.
Ata sözін buzalmay Yüsif otur,
Calınup қayta-қayta şuradı anı.

“Bizni düşman kördiñ be casırғанıñ?
130 Bolmasa, aynalayın, aytsañçı” деп.
“Tüş körmedim” démedi Yüsif Şıdık,
Oturdı ündey almay, köp қısulup.

Ağalarınıñ köñilін buzalmadı,
Yalğan söylep, moynın buralmadı.
Hudāy şınçıl yaratқан Yüsif Şıdık,
Bayān қıla başladı körгенlerdi.

Yüsif sözін tıñladı on ağası,
İyahūda édi bāriniñ otağası.
- Yüsif béker aytadı yalğan tüşni,
140 Atam yahşı körsin деп, қılған қası.

Yusuf’u تنها bir eve çağırалım.
Doğru muymuş o rüyayı biz soralım.
Eğer gördüğü o rüya doğruysa,
120 Yusuf’u hangi tedbiri alırsak alalım
öldürelim”

Yusuf’u ağabeyleri çağırır,
Ardına takıp تنها bir eve götürür.
“Rüya mı gördün, canım, Yusufcan?” deyip,
Yalvarıp ağabeyleri ağladı.

Çok yalvarıp sordu ağabeyleri,
Yusuf’a tevazu gösterdi hepsi.
Yusuf, babasına verdiği sözü bozmaz,
Yalvarıp tekrar tekrar sordular onu.

Bizi düşman mı gördün de sırrını bizden
sakladın,
130 Yoksa, canım, söylesene” deyip.
“Rüya görmedim” demedi Yusuf Sıddık,
Oturdu hiç söz etmeden çok zorda kalıp.

Ağabeylerini niyetinden vazgeçiremedi,
Yalan konuşup razı olmadı.
Allah’ın dürüst yarattığı Yusuf Sıddık,
Anlatmaya başladı gördüklerini.

Yusuf’un sözünü dinledi on ağabeyi,
Yehûdâ idi hepsinin reisi.
- Yusuf boşuna söyler yalan rüyayı,
140Babam beni daha çok sevsin diye ettiği
kastı.

Atam yaḥşı körsin dép, aytқан özin, Atam ırās bildi goy yalğan sözün. Yalğan sözmen atamnı rās wā kılar, Onan da coğaltalık munıñ közin. Atamızdan tilelik munı barıp, Bizlerden yaḥşı körer atam ğarīb. Bizlerden yaḥşı körer onan keyin, Munı öltürsek, atamnan tilep alıp. Atam onı köredi bizden artıq, 150 Né iş bolsa turadı oğan tartıp. Énçi bérse, bizlerden artıq bérer, Ülken kı lup cüremiz onı qaytıp? Sälem bérıp, atasına kélđi cetüp, Qol quwsurup, aldına taçım étüp. Arız kı lup Yüsifni tilediler, - Aña barıp kélşün, -dép tamāçā étüp. Yüsifcān bizlermēnen aña barsun, Körmegen tamāçalı yerler körsün. Aqğan şuw, ıaw, aqaşlar bārin körip, 160 Kéçke caqın aldına qayıp kélşün. Yüsifcān barıp kélşün bimen érip, Tawdağı dārahtlardan miywa térıp. Sizge kélip hāmmasın bayān kılsun, Türli, ālwān tamāçā işter körip.	Babam kendisini sevsin diye (yalan) söylemiş, Babam inandı onun yalan sözüne. Yalanıyla babamı küçük düşürür, Ondan dolayı bunu yok edelim. Babamızdan isteyelim bunu varıp, Bizlerden çok sever garip babam. Bizlerden çok sever ondan sonra, Bunu öldürürsek babamdan isteyip. Babam onu sever bizden çok, 150 Ne iş olursa onu çeker. Ençi verirse⁷¹, bizlerden daha fazla verir, Onu nasıl büyük sayacağız? Selam verip babalarının yanına geldiler hemen, El kavuşturup huzurunda tazim edip. Rica edip Yusuf'u istediler, - Ava varıp gelsin, -diye temaşa edip. Yusufcan bizlerle ava varsın, Görmediği temaşa dolu yerleri görsün. Akarsu, dağ, ağaçların hepsini görüp, 160 Akşama doğru huzuruna dönüp gelsin. Yusufcan varıp gelsin bizimle birlikte, Dağdaki ağaçlardan meyve toplayıp. Size gelip hepsini anlatsın, Çeşit çeşit acayip şeyler görüp.

⁷¹**énçi bér-**:Babasının çocuğuna evlendiği zaman mal mülkünden verdiği hisse.

Tıñladı mına sözdi Yaꣳkūb Nābiy, İşine caman qayğı kıldı anı. Özi bir caman tüşni körgeñ éken, Tüşin oylap Yaꣳkūbnıñ küydi cānı. Balalarına aytadı: -Bir tüş kördim, 170 Tüşimde on bir qozı bağıp cürdim. Birewin qasqır kélip alıp kétdi, Bu tüşim qalay tüş dép, qorqup turdım. Yüsifni mén sizlerge bére almaymun, Yüsifimni köre almay turalmaymun. Bu tüşimnen qorqamun yaman qatdı, Bu aytqan sözleriñe ére almaymun. Olar aytdı: -Yüsifni hūb saqlaymız, Yüsifsiz bizler sirä dām tatmaymız. Közimizden Yüsifni qasa kılsaq, 180 Qaytūp, aqa, tuzıñnı biz aqtaymız? Közden qasa kılmaymız Yüsifcāndı, Qorqutamız Hudāydan başqa cāndı. Qasqır tügül colbars, arslan, qablan, Qolmen ustap alamız talay añdı. - Qoyuñlar, Yüsif sirä aña barmas, Tamāçā iş körmekni oyına almas. Yüsifimdi ciberip oturalman, Qonup qalsa, közimnen ağıadı yas. Éşitdi on uğı mına sözdi, 190 Munı eşitūp atasınan küder üzdi. Yüsifniñ özin barıp aldadılar,	Dinledi bu sözü Yakup Nebi, İçine pek dert etti onu. Kendisi kötü bir rüya görmüşti, Rüyasını düşünūp Yakup'un yandı bağı. Çocuklarına söyler: - Ben bir rüya gördüm, 170 Rüyamda on bir kuzu güttüm. Kuzulardan birisi kurt gelip kapıp gitti, Bu rüyam nasıl bir rüya diye endişelendim. Yusuf'u ben sizlere vermiyorum, Yusuf'umu görmeden duramıyorum. Bu rüyamdan endişeleniyorum çok fazla, Bu söylediğiniz söze inanamıyorum. Onlar şöyle dedi: -Yusuf'u iyice koruruz, Yusufsuz bizler asla yemek yemiyoruz. Yusuf'u gözümüzden ayırırsak, 180 Baba, biz hakkını nasıl öderiz? Gözümüzden ayırmayız Yusufcan'ı, Korkuturuz Allah'tan başka canı. Kurt ne ki, yolbars, aslan, kaplanı, Elimizle yakalarız birçok avı. - Bırakın, Yusuf asla ava varmaz, Enteresan bir şey görmeyi aklına getirmez. Yusuf'umu göndermiyorum, Gecelerse, gözümde akar yaş. İşitti on oğlu bu sözü, 190 Bunu duyup babalarından ümidini kesti. Varıp Yusuf'un kendisini kandırdılar,

- Toyğa értüp aparamız, -dédi, - sizni. - Yüsifcân bizlirménen aňğa bargıl, Körmegen tamāçalı yerler körgil. Aqğan şuw, ƙaw, aqaşlar bärin körip, Kéçke taman aƙaňa ƙaytup kélgil. Yüsif aytdı: - Äy, ata, awğa barsam, Dalada aň, şuwdağı ƙuşnı körsem. Ağalarmen ilesip tamāçā ƙıp, 200 Ruḥşat bérseň ƙaytedi, barıp kélsen? Bäniy İysrāyıl Yüsifke rüḥşat bérmes, Saʿat tasa ƙıluwdı rawā körmes. “Ƙoy, ferzendim, barma!”dép aytup édi, Moynına asılup, calınup mazā bérmes. Cibermese, Yüsifniñ köñili ƙalur, Ƙorƙup tursa, Ĥudāydan kéldi ḥabār. Üşbüw söz köñiline zāhiyr boldı, İyzā caal ƙazā ammiyl basariy. Munı oylap İysrāyıl şabır ƙıldı, 210 Ƙazā kélse, üyde alıp ƙalmas, bildi. - Balalarım, Yüsifni cibereyin, Kün batbay alıp kél, -dép wāʿde ƙıldı. Munı éşitüp ƙuwandı balaları, Köñiliniñ kéter boldı şanāları. Yüsifniñ da oyunda héç nārse yok, Öltürmekke anƙ ƙıldı ağaları.	- Sizi toya beraberimizde götüreceğiz, dedi. - Yusufcan bizlerle ava gel, Görmediğin temaşa dolu yerleri gör. Akarsu, dağ, ağaçların hepsini görüp, Akşama doğru babanın yanına dönüp gel. Yusuf söyledi: -Ey, baba, ava gitsem, Bozkırdaki avı, akarsudaki kuşu görsem, Ağabeylerime refakat edip, temaşa edip, 200İzin verirsiniz nasıl olur varıp gelsem? Beni İsrail Yusuf’a izin vermez, Bir an olsun gözünden ayırmayı reva görmez. “Vazgeç, çocuğum, gitme” demişti, Boynuna sarılıp yalvararak rahat vermez. Göndermezse, Yusuf’un gönlü kalacak. Korkarken Allah’tan geldi haber. İşte şu söz gönlüne zahir oldu, İyzā caal ƙazā ammiyl basariy⁷². Bunu düşünüp İsrail sabretti, 210 Ecel gelirse, yalnız evde almaz, anladı. - Çocuklarım, Yusuf’u göndereyim, Güneş batmadan getirin, diye zaman belirledi. Bunu işitip sevindi çocukları, Gönüllerinde kalmadı tasa. Yusuf’un da aklında hiçbir şey yok, Öldürmeye ant içti ağabeyleri.

⁷²İyzā caal ƙazā ammiyl basariyKaza geldiğinde göz bağlanır. Kaderden kaçış yok manasında.

Ol kün qonup értege cürmek boldı,
Ya°kübNäbiyYüsifni bérmeq boldı.
Keyin, “Hüdāy, kéçir” dép, tāwbe kılsağ,
220 Obālın cüre barıp, körmek boldı.

Tañ atқан soñ ornınan turdı bular,
Atasına bargalı yürdi bular.
Ya°kübқа sälem bérıp qol quwsurup,
- Käne Yüsif, bérqıl, -dép, turdı bular.

- Hüb, balalar, Yüsifim barsın, - dédi,
Közinen İysrāyıldñ yaş tögüldi.
Başın yuwıp Yüsifniñ çaşın örüp,
Türli āşıl kiyümler kiyündi éndi.

Ibrāhımnñ sāllesin başına orap,
230 Közine sürme tarıtdı çaşın tarap.
İshāq Nābiy kemerin béline buwıp,
Yüsifni alup çıqdı colğa qarap.

Türli, ālwān Yüsifқа azıq bérdi,
Ya°küb sawçı quçaqlap zārı kıldı.
- Āmānat Yüsifcānım sizlerge, -dép,
Kün batbay, üyge qaytup āpkél, dédi.

Rencītpeñler Yüsifni méni déseñ,
Arqalap köteriñler cayaw cürseñ.
Tüzük fatā béremün balalarım,
240 Kün batbay, Yüsifimni alıp kélseñ.

Yüsifni olar értüp aladı éndi,
Atası yol awzında qaladı éndi.

O gün geceleyip sabah gitmeye karar verdiler,
Yakup Nebi, Yusuf’u vermeye karar verdi.
Sonra “Allah’ım affet” diye tövbe edersek,
220 Vebalini gidip görmeye karar verdi.

Tan attıktan sonra yerlerinden kalktı bunlar,
Babasına gitmek için yürüdü bunlar.
Yakup’a selam verip el kavuşturup,
- Hani Yusuf, ver, dediler bunlar.

- Peki, çocuklar, Yusuf’um varsın, dedi,
Gözünden İsrail’in yaşlar döküldü.
Başını yıkayıp Yusuf’un saçını örüp,
(Yusuf) çeşitli pahalı giyimler giyindi artık.

İbrāhım’in sarıqını başına sarıp,
230 Gözüne sürme çekti saçını tarayıp.
İshak Nebi kemerini beline bağlayıp,
Yusuf’u alıp çıktı yola doğru.

Çeşit çeşit Yusuf’a azık verdi,
Yakup Peygamber Yusuf’u kucaklayıp ağladı.
-Yusufcanım sizlere emanet, diye
Güneş batmadan eve geri getirin, dedi.

İncitmeyiniz Yusuf’u beni dersiniz,
Sırtınızda taşıyınız yürüyüp giderseniz.
Hayırdıası edeceğim çocuklarım,
240 Güneş batmadan Yusuf’umu getirirsiniz.

Yusuf’u onlar beraberinde alırlar şimdi,
Babaları yolun başında kaldı şimdi.

Yüsifniñ Diyna dégen qarındası, Zâr yügürüp Yüsifke baradı éndi. - Kızım, qayda barasın dép atası aytdı, Nége cılap cügürdiñ cānım dépti. Atasınıñ tiline burulmasdan, Yüsifni quwıp cétüp, keyin tartdı. Diyna aytadı: - Cür, ağa üyge dédi, 250 Cılawdan başqa sözler söylemedi. Özi tört casta édi ġarīb Diyna, Yüsifniñ qolın ustap cibermedi. Diyna béri tartadı olar äri, Diynage qaramadı onıñ bəri. Qolun ustap şırkırap turğannan şon, Arqalap alıp qaştı aǵaları. Tili anıq çıqmağan Diyna ġarīb, Atasına cılaydı, qaytup barıp. - Tüşimde on qaşqır kęp Yüsifimdi, 260 Qolumnan alıp qaştı tartıp alıp. Atası munı eşitip zârı aǵlar, Ökünüp bergeşine qayǵı kılar. “Hayrān Yüsif, ferzendim, āmān bol!” dép, Kızın alıp, üyine cöneldiler. Yüsifni bular alıp belden aştı, Yüsifke şol arada kıldı qaştı. Azıqların Yüsifniñ tögüp taşlap, Éndi özin öltürmek bop ākıldastı.	Yusuf’un Diyna isimli kız kardeşi, Aǵlayarak koşup Yusuf’a varır şimdi. Babası: -Kızım nereye gidiyorsun, dedi, Niye aǵlayarak koştun canım, dedi. Babasının sözüne dönmeyip, Yusuf’u peşine düşüp geriye doğru çekti. Diyna şöyle der: - Hadi, aǵabey eve, dedi, 250 Aǵlamaktan başka bir söz söylemedi. Zavallı Diyna’nın kendisi dört yaşındaydı, Yusuf’un elini tutup göndermedi. Diyna beri çeker onlar ileri, Diyna’ya bakmadı onların hiçbirini. Elini tutup aǵladıktan sonra, Sırtına alıp kaçtı aǵabeyleri. Bir şey söylemedi garip Diyna, Babasına aǵlar geri varıp. - Rüyamda on kurt gelip Yusuf’umu, 260Elimden alıp kaçtı kapıp. Babası bunu işitip aǵlar, Yusuf’u verdiğine pişman olup üzülür. “Zavallı Yusuf, çocuğum, Allah’a ısmarladık!” deyip, Kızını alıp evlerine yöneldiler. Yusuf’u bunlar alıp dağ sırtından aştılar, Yusuf’a o esnada düşmanlık ettiler. Yiyeceklerini Yusuf’un atıp, Artık kendisini öldürmeyi karar verip danıştılar.

Yüsifni süyreledi çölden çıgıp, 270Rāwiyl dégen birewi urdı şıbık. Étügin şeçüp alıp, calan ayak, Cānı aşımay aydadı, közdi cumup. Bularnıñ kaç kılğanın Yüsif bildi, “Ağalar, né cazdım?” dép zārı kıldı. “Né günām bar, ağalar, aytıñız?” dép, “Azıyz Yüsif olarğa köp yalındı. Olar aytdı: - Tüş kördim dédiñ yalğan, Atam séni iynanıp, qasına alğan. Yalğan sözmen atama yaḥşı körinüp, 280 Çol söziñniñ cazāsın sağan şalğan. “Azıyz Yüsif cıladı ayağı awırıp, Şarşadı çöldegen şon, démi kırıp. “Ağalar, şarşadım” dép cılay édi. “Söyleme!” dép aqırdı başqa urup. Yüsifniñ tuşçı étine ötdi tayak, Tım bolmasa urmadı birewi ayap. Kamçıdan qorukğan şon, zār cılaydı, Ayağın basalmaydı calan ayak. Yüsif aytdı: - Mağan kaç kıldıñlar ma? 290 İbilistiñ wāswāsine érdiñler me? Çınuñmen aynalayın, ağalarım, Meniñ tätti cānımdı kıydıñlar ma? Köpsiñeniñ mén bolsam, öltürersiz,	Yusuf’u sürüklediler çölden çıkıp. 270Rûbıl denen birisi vurdu çubuk. Çizmesini çıkarıp yalın ayak, Acımadan sürüklediler gözünü yumup. Bunların düşmanlık yaptığını Yusuf anladı, “Ağabeyler, ne kabahat işledim?” diye ağladı. “Ne günahım var, ağabeyler söyleyiniz?” diye, Aziz Yusuf onlara yalvarıp yakardı. Onlar şöyle dedi: - Yalandan bir rüya gördüm dedin, Babam sana inanıp yanına aldı. Yalan sözle babama kendini sevdirep, 280O sözünün cezasını çekiyorsun. Aziz Yusuf ağladı ayakları ağrıyıp. Yoruldu susadıktan sonra bitkin düşüp. “Ağabeyler, yoruldum” diye ağlıyordu, “Konuşma!” diye bağırdılar başına vurup. Yusuf’un tatlı tenine değdi sopa, Hiç olmazsa içlerinden birisi acıyıp vurmadı. Kamçıdan korktuktan sonra ağlar, Yalınayak ayağını basamadı. Yusuf söyledi: - Bana kasdedeceksiniz misiniz? 290İblisin aldatmasına uyacak mısınız? Hakikaten canım, ağabeylerim, Benim tatlı canıma mı kıyacaksınız mısınız? Çok gördüğünüz ben olunca öldüreceksiniz,

Makşūdlarıñnı ornına kéltürersiz. Hudādın taqtır bolsa, amālım né? Atamnı kay cawābmen nandırasız? Hasiretke şalarsızlar Iysrāyıldı, Köz yaşınan qorqmasdan ol zalıydı. Tāñrı aldına barganda né aytasızlar, 300 Çın qorqmay, unuttıñba Haq Cāliyldı. Atama yüz mıñ mātām salmañızlar, Qorqıñlar, bahtın qara qılmañızlar. Anam başka bolsa da atamız bir, Qanıñ cükdep, obālğa qalmañızlar. Özim -Şıdıq, atam - Ya'qūb, babam - İshāq, Sizlerden cafā körüp, taqatım taq. Mén ölsem, atam közden qan ağızar, Qorqıñlar köz yaşınan, bolmañlar aq. Munı eşitüp şonda Şa'mūn açuwlandı, 310 Pıçağın qolına alıp cetüp keldi. - Bawızdaymun sēni, - dēp aytup ēdi, Bétine qarap Yūsif şonda küldi. Şa'mūn aytdı Yūsifke: -Küldiñ nége, Qıwandıñ ba öltürem dégenime? Nége küldiñ, ma'nāsın aytçı mağan, Calınup, yığlap ēdiñ burun nége. Yūsif aytdı: -Külgenimdi aytayın mén,	Maksadınızı yerine getireceksiniz. Takdir Allah'tansa, çarem ne? Babamı ne deyip inandırıcaksınız? Hasret çektireceksiniz İsrail'e, Gözyaşından korkmadan o zelili. Tanrı katına varınca ne söyleyeceksiniz, 300Gerçekten korkmayıp unuttunuz mu Hak Celil'i? Babama yüz bin matem çektirmeyiniz, Korkunuz, bahtını kara kılmayınız. Anamız başkaysa da, babamız bir. Kanıma girip vebalimi almayın. Ben Sıddık, babam Yakup, dedem İshak, Sizlerden cefa gördüğümde dayanma gücüm az. Ben ölümsem babam kanlı gözyaşları akıtır, Korkunuz gözyaşlarından, olmayınız engel. Bunu işitip o zaman Şem'un öfkelenildi, 310 Bıçağını çekip hamle etti. - Boğazlayacağım seni, demişti, Yüzüne bakıp Yusuf o zaman güldü. Şem'un söyledi Yusuf'a: -Niye güldün, Öldüreceğim dediğime mi sevindin? Neden güldün, manasını söylesene bana, Yalvarıp ağlıyordun bundan önce neden? Yusuf şöyle dedi: - Neden güldüğümü söyleyeyim ben,

Anıx uğıp, sözimdi qarağın sén. Bir küni üyde oturup oylap édim, 320 Hudāysız bende köñili bolmas éken. Qudiretin körgizdi Hudāy mağan, Oylap ém “Āmān tursa bu on ağan. Qanday dūshmān tiyedi mağan?!” dép ém, Çol sözimdi körsetdi Alla Ta‘ālām. Bu künde sizler mağan dūshmān boldıñ, Munı körüp, sol sözime tawbe kıldım. Allanıñ bu taqtırın körgennen şon, ‘Āşılıq kılğanımdı bilip küldim. Bir kün üyde oylap ém mén bir işni, 330 Muñluq atam beyçārā körgen tüşni. Sizler cafā kılar dép oylamap ém, Āhırı Tāñrı şaldı munday işni. Éndi kéldi atamnıñ körgen tüşi, Yok sizlerge koy déytün héçbir kişi. Birew tiyse, cānı aşır bawırlarım, İnisine on casar cetti küşdi. Tānnen quwwāt, başımnan kétdi‘aқılım, Sizlerden dūniyede coқ héç caқınım. Sizlerni mağan dūshmān kılğanına, 340 Allanıñ taqtırına yok tādbiyrim. Mén ölgen şon, maқşūdқа céter bolsañ, Tiri cürsem, ħor bolıp kéter bolsañ. Sizler üçün cānımdı qurbān kıldım,	Şüphesiz anlayıp sözüme dikkat et sen. Bir gün evde oturup düşünüyordum, 320 Kulunun gönlü Allahsız olmazmış. Kudretini gösterdi Allah bana, Düşünmüştüm “Sağken bu on ağabeyim, Hangi düşman beni kapar?” demiştim, O sözümü gösterdi Allahutealam. Bugün sizler bana düşman oldunuz, Bunu görüp o sözüme tövbe ettim. Allah’ın bu takdirini gördükten sonra, Kibirlendiğimi anlayıp güldüm. Bir gün evde düşünüyordum bu şeyi, 330 Zavallı kederli babam görmüş bu rüyayı. Sizleri bana cefa eder diye düşünmemiştim, Sonunda Tanrı başa verdi böyle bir işi. Şimdi aklıma geldi babamın gördüğü rüya, Yok sizlere vazgeçin diyecek hiçbir kişi. Birisi dokunursa içi acır, kardeşlerim, On yaşındaki kardeşine yetti gücü. Bedenim kuvvetten düştü, aklım başımdan. Dünyada sizlerden başka yok hiç yakınım. Sizleri bana düşman etmesine, 340 Allah’ın takdirine yok tedbirim. Ben öldükten sonra murada erecekseniz, Ben yaşayınca, değersiz durumuna düşecekseniz, Sizler uğruna canım kurban ederdim,

Tänimde yüz miñ ägar cānım bolsam. Né kılsañ, ağalarım, rāzımen, Mén cānımdı ayaman ħacetiñnen. Mén üçün bāriñ birdey ħor bolmañız, Bu sözüm anıķ çınım, Ĥudāyğa ‘ayān. Ağalarım, tıñlagıl méniñ sözim, 350 İyāttarğa télmürmesün éki közüm. Sizler üçün cānımnı ħurbān kıldım, Yaĥşı bolıp ħaytemin yalguz özim. Bu sözge İyahuwdanıñ cānı küydi, Méhiri kélip, cānı aşıp boyııydi: - Aynalayın ħarağım, bawırım-ay, Lä taķtuwluw, Yüsifcān(dı) sénder, -dédi. Yüsifni “Béri cür” dép cételedi, Ésirkep, éteğimen caba bérdi. İyahuwdanıñ Ĥudāyım méhirin şalıp, 360 Méhiri tüşüp cānı aşıp kétedi éndi. İyahuwdadan ol Yüsif kördi şafā‘at, Köñili oğan çād boldı bék ħabāĥat, Oların urup-şoķğan cafāsınan, İyahuwda şaķlap turdı sağ-salāmat. Özgesi kép: -Yüsifni ciber, - dédi, Toktatup nége koydıñ béker, - dedi. Öltürüp, érte cayğap ħalayık da,	Şayet bedenimde yüz bin canım olsaydı. Ne yapacaksanız, ağabeylerim, razıyım. Ben canımı feda ederim muradınız hâsıl olacaksa. Benim uğruma ħiçbiriniz değersiz olmayın, Bu sözüm hakikat, Allah biliyor. Ağabeylerim, dinleyin, benim sözümü, 350 Yâdlara intizarla bakmasın iki gözüm. Sizler uğruna canımı kurban ettim, İyi olup ne yapayım yalnız ben. Bu söze Yehûdâ’nın yandı bağı, Merhamete gelip, içi acıyıp gönlü yumuşadı: - Canım göznurum, kardeşim, Lä taķtuwluw⁷³Yusufcan’ı sizler, dedi. Yusuf’u “Beri gel” diye elinden tuttu. Acıyıp eteğiyle Yusuf’u sakladı. Yehûdâ’yı Allah’ım merhametini , 360 Merhamete gelip acır şimdi. O Yusuf, Yehûdâ’dan gördü şefkat, Sevindi ona çok fazla. Onların ettiğı cefadan, Yusuf’u korudu Yehûdâ sağ selamet. Diğerleri gelip: - Yusuf’u gönder, dedi, Sözünden niçin döndün boşuna, dedi. Öldürüp, erkenden yok edelim de,

⁷³Lä taķtuwluw Öldürmeyin Yusuf(12/10).

Karap tursak, kün batıp kéter, - dedi. İyahuwda aytdı: -Yüsifni öltürtmeymün, 370Ölmek tügül, tayaqmen bir türtmeymün. Allanıñ qaharından qorqsak kerek, Atamızın tağı da rencütmeymün. Toquzı cawāb kıldı şonda turup, - Söz tıñla, äy, İyahuwda, moynın burup. Ant içip, wa'da kılğan söziñ kané?! Uyatqa qaldık béker qarap cürüp. İyahuwda aytdı: - Dūris émes işleriñiz, Bul Yüsifke yetmey me küşleriñiz? Öltürgen cān kördiñ be bawırlasın, 380Néçe munça buzıldı tüşteriñiz? Yahşı-yaman yaratқан Qadīr Subhān, Bāri āşkere özine qanqa pinhān. Payğambarnıñ şahiyd kılup qanın tögüp, Qara yüzli bolarmız éki cahān. Hudāğa bāri ma'lūm, bātiyl amal, Mursallarnıñ uğı-dur kılma obāl. Ucmaḥ bérıp tamuqnı şatup alup, Cānımızğa kılmalık ülken zalāl. Bu Yüsif bizler ménen bir bawırlas, 390Muniñ ménen, cigitler, bolmalık qaş. Tūqūmımız ösbesden qurup kéter, Payğambarnı öltürgen, āşla, oñbas.	Bakakalırsak, güneş batacak, dedi. Yehûdâ şöyle dedi: - Yusuf'u öldürtmüyorum, 370 Ölmek şöyle dursun, sopa ile vurdurtmuyorum. Allah'ın gazabından korkmamız lazım, Babamızı daha da rencide etmiyorum. Dokuzu cevap verdi o zaman, - Söz dinle, ey, Yehûdâ, başını çevirip. Ant içip, vadettiğin söz hani? Mahcup olduk boşuna bakıp. Yehûdâ söyledi: - Doğru değil davranışınız, Bu Yusuf'a yetmiyor mu gücünüz? Kardeşini öldüren insan gördünüz mü, 380 Niye bu denli attı benziniz? İyi ve kötü yarattı Kadir Subhan, Hepsi aşikârdır zatına varsa ne kadar pinhan. Peygamberin kanını döküp, şehit edip, Kara yüzli olacağız iki cihan. Allah'a hepsi malumdur, batıl amel, Mürsellerin oğludur işlemeyin günah. Uçmak verip tamu ateşini satın alıp, Canımıza vermeyelim büyük zarar. Yusuf bizim kardeşimiz, 390 Yiğitlerim, bununla olmayalım düşman. Büyümeden neslimiz yok olur, Peygamberi öldürenin, asla, işi gitmez rast.

Bu ölgen şon künāhtdan t̄azā bolar, Şahiýd bolup dünıyeden kaçā bolar. “K̄argısı alğan oñbaydı” dégen söz bar, Atamız tağı bizge n̄azā bolar. Munıñ uluğ babası -maʿrūf Haliyl, Otka şaldı anı ol Namruwd cahıyl. Yeti tamuq birindey bolğan otdan, 400 Kudiretımen şaqladı Māwlā Cāliyl. Onan şoñ mursal boldı Haliylalla, Tāwbe kılıp tüşinler tuğrı yolğa. “K̄urbān şal” dép Hūdāyım aytkan şon, Atası aytkan onı Ismāyılğa. Bawızdar cérge uğı kélgen érip, Atası ʿarızdaskan habār bérıp. Pıçaq şonda ötmegen Ismāyılğa, Şonıñ bärin tursızlar bilip, körip. Bizler tağı şolarıñ nāsili bolsaq, 410 Hūdāğa héç oñbaymız, ʿāşı bolsak. Yaʿqūb sawçı Hūdādın katdı kórkar, Bizler nége kórkmaymız uğı bolsaq.? İyahuwdanıñ sözın körmedi maʿkūl, Kulağına kirmedi aytkan ʿaqlı. Āhiretniñ ʿazābın oyğa almadılar, Naşiyhatnı tıñlamas boldı cahıyl.	Bu öldükten sonra günahından arınır, Şehit olup dünyadan rıhlet eder, “Beddua alan kişinin işi rast gitmez” diye söz var, Babamız bize daha da üzülür. Bunun büyük dedesi, maruf Halil, Onu ateşe attı o cahil Nemrut. Yedi cehenneminateşinden birisiymiş gibi, 400Kudretiyle onu korudu Mevla Celil. Ondan sonra peygamber oldu Halilullah, Tövbe edip doğru yola giriniz. “Kurban kes” diye Allah’ım emrettikten sonra, Babası İsmâil’e onu söylemiş. Boğazlayacağı yere gelmiş beraberinde yürüyüp, Babası helalleşmiş haber verip. Bıçak o zaman kesmemiş İsmâil’i, Onun hepsini biliyorsunuz. Bizler de onların nesliyse, 410 İşimiz hiç rast gitmez, Allah’a isyan edersek. Yakup Peygamber Allah’tan çok korkar, Bizler niçin korkmuyoruz eğer oğluysak? Yehûdâ’nın sözünü doğru bulmadılar, Kulaklarına girmedi verdiği akıl. Ahiret azabından korkmadılar, Nasihati dinlemedi cahiller.

Yüsifni tartup aldı cabılup k�p, İyahuwda yalg�z boldı, �zgesi k�p. İyahuwda calınadı �ndi olarg�, 420 “Tuwıskannı�n �anın k�terme” d�p. - K�l, cigitler, Y�sifni �lt�rmelik, B�ker n�ha� �anın k�termelik. Bir �uduk�a ta�lalık �adam k�rmes, K�zimizden tasag� c�tirelik. “�uduk�a ta�lalık” d�p �k�ldastı, Osı s�zdi bar�ası ma���ldastı. �uduk�a tastamak�ı bol�annan �on, Z�r c�lap Y�sif t�kti k�zden castı. FA�LUW ��YF�T B�YR�Y YUWSUWF �AL�YH�SSAL�M. ��d, bir �uduk�nı �az�an �ken, 430 �uwı ��kmay, �ır� �ula� bar�an �ken. �ır� �ula� yerge barıp �uwı ���p, �adam tatpas a��ı bop �al�an �ken. �adam tatpas a��ı bop �al�an �ken, �uwı k�lip awzına �ol�an �ken. �an�a yıl h�c �adamz�t tatma�an �on, Yılan-�ayan �ine �ıl�an meken. Bir moll� bol�an �ken �ol zam�nda, Y�sifni bilgen “Zabuwr�” o�u�anda. “Y�sif atlı bir k�r�k�l c�n bolur” d�p,	Yusuf�u zorla elinden aldılar hep birlikte gelip, Yeh�d� yalnızdı, di�erleri kalabalık. Yeh�d� yalvarır o zaman onlara, 420 “Karde�inizin kanına girmeyin” diye. - Gelin, yi�itlerim, Yusuf�u ��d�rmeyelim, Bo� yere kanına girmeyelim. Kimsenin g�rmedi�i bir kuyuya bırakalım, G�z�m�zden ıra�a g�t�relim. “Kuyuya bırakalım” diye akıl danı�tılar, Bu s�ze hepsi muvafakat etti. Kuyuya bırakmaya karar verdiklerinden sonra, Yusuf a�layıp g�zlerinden d�kt� ya�. YUSUF ALEYH�SSELAM’IN KUYUSUNUN SIFATININ FASLI Ad kavmi, bir kuyuyu kazmı�, 430 Suyu y�z�ne gelmeyince �ok derinine varmı�. �ır� kula� yere varınca suyu y�z�ne gelip, (Suyu) acı olup hi� kimse tatmamı�. Suyu acı olup hi� kimse tatmamı�. Suyu y�z�ne gelip kuyu a�zına kadar dolmu�. Yıllarca hi� kimse tatmadıktan sonra, Kuyunun �ini yılan �ıyan me��n tutmu�. Bir zahit varmı� o zamanda, Yusuf�un (gelece�ini) g�rm�� “Zebur�u” okudu�unda. “Yusuf adında bir g�r�kl� insan zuhur edecek”

440Tamāšā kıp aytuptı barça cānga. Yüsifke mollā özi ʿāşık boldı, Allağa minācāt kıp dūʿā kıldı. “Hudāwanda Yüsifni körsetkil” dép, Allağa zārı kılup tilep émdi. Tilegin Alla Taʿālā qabūl kıptı, Tüşinde waḥiy-iyhām körünüpti. “Çol kudukğa kéledi Yüsif Sıdık, Kélgeninçe çol yerde kütkil” dépti. Çol mollā kudukğa yattı tüşip, 450 Hudāğa t̄aʿat kılıp, köñili ösüp. Hār künde bir ānārni āwķāt kılıp, “Hudāy-ā kéledi, -dép, - kaçan Yüsif?”. Ol zāhid mıñ éki yüz yaşka kéldi, Dūʿāsın ʿazze wecelle qabūl kıldı. Yüsifni şol kudukğa taslamaqğa, Ağaları süyretip alıp kéldi. Yüsifniñ béline kēp arқан taqđı, Zār kıldı ʿaziyz Yüsif şonda qatdı. - Çınıñmen, ağalarım, kıydıñ ba? -dép, 460Közinen qan aralas yaşlar aqđı. Héçbiri tıñlamadı Yüsif sözün,	diye, 440 Görüp bildirmiş herkese. Yusuf’a zahidin kendisi âşık oldu, Allah’a sığınıp dua etti. “Tanrım, Yusuf’un (cemalini) göster” diye, Allah’a yalvarıp uzun ömür istemiş şimdi. İsteğini Allahuteala kabul eylemiş, Rüyasında vahiy görünmüş. “O kuyuya gelecek Yusuf Sıdık, Gelene dek orada bekle” demiş. O zahit kuyuya girdi, 450 Allah’a taat kılıp, gönlü şenlenip. Her gün bir tane nar ile karnını doyurup, “Ey, Allah’ım, Yusuf ne zaman gelecek?” demiş. O zahit bin iki yüz yaşına gelmişti, Duasını azze ve celle⁷⁴ kabul etti. Yusuf’u o kuyuya bırakmak için, Ağabeyleri Yusuf’u sürükleyip getirdi. Gelip Yusuf’un beline urgan taktılar, Üzüldü aziz Yusuf o zaman çok. - Hakikaten, ağabeylerim, bana kıyacak mısınız? diye, 460 Yusuf’un gözlerinden kanlı gözyaşları aktı. Hiçbiri dinlemedi Yusuf’un sözünü,

⁷⁴azzevecelle Aziz, yüce ve ulu Allah.

Yüsifden kütulmakğa cumdı közin. Kiyümin üstündegi şêçindirüp, Cap-calañgaç taşlamağ boldı özin. Yüsif anda aytadı: -Ağalarım, Közim nûrı, süyikli°aziyzderim. Tibdi°uwriyân kılmañız, tñnimni aşıp, Öltürseñ de rāzımen, bawırlarım. Hêç bolmasa koyıñlar kömlegimni, 470 Haywānātlar körmesün, aq tñnimni. Āgar ölsem, üstime kefen bolsun, Hudāy üçün, calañgaç kılma ménı. Tıñlamasdan kömlegin tağı şêçdi, Méhiri katıp, Yüsifden cümle kéçdi. Béline arkan baylap şalbıratup, Coğarı tartıp turıp cibin késti. Yüsif bulardan şonda küder üzdi, Ağaları Yüsifden cümle bézdi. Köylegin şêçip alıp catқанında, 480Söyledi Yüsif şonda mına sözdi: - İylāhiy - Kāriym, Raḥman aya Ḥannān, Ġarīblerniñ ümīdi köp-dür senden. Ağalardan ümīdim üzdim bugün, Raḥım ayla raḥmatlık, Qadīr Subḥān. Bawırlarım boldılar méhiri taş, Raḥman Raḥiym fażılıñmen raḥmatın çaş.	(Hepsi) Yusufˆtan kurtulmak için göz yumdu. Yusufˆun üstündeki giyimini çıkarıp, Çırılçıplak bırakmaya karar verdiler kendisini. Yusuf o zaman söyledi: -Ağabeylerim, Gözümün nuru, değerli, azizlerim. Hepten soymayınız bedenimi açıp, Öldürseniz de razıyım, kardeşlerim. Hiç değilse, bırakın gömleğimi, 470 Hayvanat görmesin ak tenimi. Eğer ölürsem, üstüme kefen olsun, Allah'ınızı severseniz, soymayın beni. Dinlemeyip gömleğini dahi çıkardılar, Yüreği katlaşıp cümlesi Yusufˆtan bezdi. Beline organ bağlayıp Yusuf'u kuyuya sarkıtıp, Yukarı çekip ipini kestiler. Yusuf bunlardan o zaman ümidini kesti, Ağabeylerinin cümlesi Yusufˆtan bezdi. Gömleğini çıkardıklarında, 480 Söyledi Yusuf o zaman bu sözü: - İlahi, Kerim, Rahman ya Hannan⁷⁵, Gariplerin umudu sonsuz senden. Ağabeylerimden umudumu kestim bugün, Merhamet eyle merhametli Kadir Sübhan. Kardeşlerim oldular taş yürekli, Rahman, Rahîm fazlınla rahmetini saç.

⁷⁵**HannanAr.** Çok acıyıcı, çok acıyan (Allah'ın adlarındandır).

Calınar héç kimim yok sénen özge, Né kılsañ, Qadîr Alla, bayladım baş. İyahuwda munı eşitüp köp cıladı, 490 Hudādın meded o da bék tiledi. “Bizden ümîd üzgen şon, aynalayın, Bir Allağa calındı-aw” dep cıladı. Ğarîblerniñ süyeniçi Qadîr Raḥman, Fazılımen Cebrāʾîlge kıldı fārmen: “Payğambarlık ciberdim Yüsifke men, “Süyünçi!” dep derdine bolğıl dārmen” Oşal ʔawıs malāʾiyk ruwḥ alamiyn, Hudāy artıq yaratқан, bilgil taʿiyn. Yeti қat kök üstinen ağıp kélip, 500 Şuwğa yetmey ustadı ol nābiyin. Cebrāʾîl aytdı: -Aya, Yüsif Sıdık, Hudāyın sālem, raḥmat kıldı taḥḳıyқ. Süyinçi şuray kélđim bugün sizden, Ciberdi Alla Taʿālā payğambarlıқ. Riysālat қutlı bolsun başıñızға, Ölgeniñçe mén coldas қаşıñızға. Haқıyқat, Yüsif Sıdık, öziñ mursal, Cannatdan ʔaʿām kélür aşıñızға. Cebrāʾîl ékenini Yüsif bildi, 510 Başārat süyinçisin eşitüp küldi.	Yalvaracağım senden başka hiç kimsem yok, Ne hüküm verirsen ver, Kadir Allah’ım boyun eğdim. Yehûdâ bunu işitip çok ağladı, 490 O da Allah’tan çok yardım istedi. “Bizden umudu kestikten sonra, canım, Bir Allah’a yalvardı” diye ağladı. Gariplerin yardımcısı Kadir Rahman, Fazlıyla Cebrail’e verdi emir: “Peygamberlik gönderdim Yusuf’a ben, ‘Müjdelersun!’ diye derdine ol derman” Bu ses melek Rûhu’l-emîn⁷⁶, Allah üstün yaratmış, bilin açıkça. Yedi kat gök üstünden hızla gelip, 500 Suya ulaşmadan tuttu o nebisini. Cebrail söyledi: - Ya, Yusuf Sıdık, Allah’ın sana selam ve merhamet etti şüphesiz. Müjдеми istemeye geldim bugün sizden, Gönderdi Allahuteala peygamberlik. Sizin risaletiniz kutlu olsun, Ölünceye dek ben yol arkadaşınızım yanınızda. Hakikaten Yusuf Sıdık, sen mürselsin, Cennetten taam gelecek aşınız olarak. (Onun) Cebrail olduğunu anladı, 510 Peygamberlik müjdesini işitip güldü.

⁷⁶malāʾiyk ruwḥ alamiynRûhu'l-emîn (Cebrail meleği).

Hakdan rahmat habârı eşitken şon, Ġarīb maḥzuwn köñili şâdmen boldı. O kuduḡnıñ tübinde taş bar édi, Cebrâ’îl taşnı awzına çıkaradı. Şuw üstine taht kılup, taşnı koyıp, Yüsifke: “Taht üstine otur!” dédi. Ḥudâyım ol Yüsifke rahmat kıldı, Ṭorḡunnan taşnıñ üsti yumşak boldı. Kündizgidey ol kuduḡ yaruḡ bolıp, 520 Kuduḡnıñ hämma içi nūrğa taldı. Alladan Cebrâ’îlge ämir boldı, Ol Cebrâ’îl uçmaḡ taba safar kıldı. Bir sâ’atda Cebrâ’îl bardı daḡı, Uçmaḡdan ḥuwlla, tâ’am alıp keldi. Ḥuwlla ṭonlar üstine kiygizedi, Behîşniñ nı’metlerin cégizedi. Yüsifniñ nûrı kökke tirew boldı, Yüsifni zâhîdke Ḥaḡ körgizedi. Yüsif Sıdık yanına zâhîd keldi, 530 Zâhîd kélip Yüsifke sälem kıldı. “Murâdıma Ḥudâyım yetkürdi” dép, Körüşüp ḥamd şânâ şükir kıldı. Yüsifke zâhîd aytdı: - Ḳayḡırmaḡıl, Aḡalarıñnan köñiliñni ayırmaḡıl. Siz meniñ tilegimen keldiñ munda, Ḥafâ bolıp yawız dü’â kılmaḡıl.	Hak’tan merhamet haberini işittikten sonra, Garip mahzun gönlü sevindi. O kuyunun dibinde taş vardı, Cebrail taşı kuyunun ağızına çıkarır. Su üstüne taht yapıp, taşı koyup, Yusuf’a: - “Taht üstüne otur!” dedi. Allah’ım o Yusuf’a merhamet etti, Harirden taşın üstü yumuşaktı. Gündüzki gibi o kuyu aydınlık olup, 520 Kuyunun içi tamamıyla nurla doldu. Allah Cebrail’e emretti, O Cebrail cennete doğru yolculuğa çıktı. Bir anda Cebrail vardı dahi, Cennetten hulle, yiyecek getirdi. Hulleler üstüne giydirir, Cennetin nimetlerini yedirir. Yusuf’un nuru göğe dayandı, Yusuf’u zahide Hak gösterir. Yusuf Sıdık’ın yanına zahit geldi, 530 Zahid gelip Yusuf’a selam verdi. “Allah’ım muradıma erdirdi” deyip Görüşüp Allah’a hamt ve şükür etti. Yusuf’a zahid şöyle dedi: - Üzülme, Ağabeylerinden gönlünü ayırma. Siz benim dileğimle buraya geldin, Darılıp beddua etme.

Yüsif aytdı: - Kim édiñ, ayt, ey bende?! Tilegiñmen kéltürsen méni munda. Bäddü'ā kıp zındānga şalsañ méni, 540 Né dép cawāb béresin Tāñri aldında?! Zāhid aytdı: - Kītābdan uwaşıyfiñ kördim, Yüziñni körmege hām 'aşık boldım. Mıñ eki yüz yıl yasağan 'ömirimniñ, Tört yüzin tāt birlän munda ötkerdim. Mūrādım bugün meniñ hāşıl boldı, Şükir Alla, körgeñ şon köñilim töldi. Naşıyhatın Yusıfke aytıp aytıp, Onan keyin zāhidke ācal keldi. Yoldaşı ölip Yüsif tağı yalguz qaldı, 550 Yalguz qalıp köñili ğamke töldi. Allanıñ āmiri birlän ol Cebrā'ıl, Yüsif Nābiy qasına tağı keldi. Keldi Yüsif kasına tağı cétüp, Naşıyhat sözler aytdı, hürmet étüp. - Bu kuduqdan çıġasız āmān-ésen, Bir-aq körer aldında tuhmatıñ köp. Kuduqdan çıġıp kul bop şatılasız, Néçe méhnat-cafāğa qatılasız. Āhırında saltanat pādşā bolup, 560 Tāc kiyüp, tahtıġa oturasız. Kündegen āġalarıñ hızmət kılır, Közinen yaşı aġıp, bék uyalur. Puşaymān bolıp qatdı isterine,	Yusuf şöyle söyledi: - Kimsin, söyle ey bende? Dileğinle getirdiysen beni buraya. Beddua edip zindana atarsan beni, 540 Nasıl hesap vereceksin Tanrı katında? Zahir söyledi: - Kitaptan vasfını gördüm, Yüzünü görmeyi de heves ettim. Bin iki yüz yıl yaşamış ömrün, Dört yüzünü taat ile burada geçirdim. Muradım bugün benim hâsıl oldu, Allah'a şükür, gördükten sonra razı oldum. Yusuf'a nasihat ede ede, Ondan sonra zahide ecel geldi. Yol arkadaşı ölüp Yusuf da yalnız kaldı, 550 Yalnız kalıp gönlü gamla doldu. Allah'ın emri üzerine o Cebrail, Yusuf Nebi'nin yanına gene geldi. Yusuf'un yanına geldi gene, Nasihat etti hürmet edip. - Bu kuyudan sağ salim çıkacaksınız Ama önünde töhmetin çok. Kuyudan çıkıp köle olup satılacaksınız, Birçok sıkıntıya gireceksiniz. Sonunda saltanatlı padişah olup, 560 Taç giyip tahta oturacaksınız. Günüleyen ağabeylerin (sana) hizmet edecek, Gözlerinden yaş akıp çok utanacaklar. Yaptıkları şeye çok pişman olup,

Kaygurup köñilderi geriyān bolur. Ataňa hām salāmat körüşesiz, Körgen-bilgen işleriň térişesiz. Méhnatnıñ āhırın rahat kılup, İzgülik murādıña érişesiz. Cebrāʾıl munıñ bārin kıldı bayān, 570 Éşitdi Hāq sālemin zāhiyr ʿayān. Şabır kılup taqtırge rāzı boldı, Derdleri cüreginen boldı miyān. FAŞLUW RUWCUW° İYĤWATİY YÜWSÜF ALÄYHIYSSALĀM Yüsif nābiy kuduқта yatadursun, Allanıñ rahmatına bata tursun. Éndi on ağasınan söz aytalıq, Bu sözge, camaʿatlar, kulak şalsun. Yüsifniñ ağaları üyge kaytdı, Bir yerde bawızdadı ulaqd. Köylegine ılanan çağıp-çağıp, 580 Körsetkeli atasına alıp kaytdı. Ol waqıtta kéçke cakın bardı, Yüsifniñ kétken yolına Yaʿqūb bardı, Aldıman çığayın dép balasınıñ, Yolğa tüşüp keldi yığlap zārı. Şol wāqıttaékindi wāqıtı boldı, Bir ağaçnıñ tübine namāz kıldı.	Üzülüp gönülleri giryan olacak. Babanla da sağ selamet görüşeceksiniz, Başından geçen şeyleri ele alacaksınız. Mihnetin sonunda rahat edip, İyilik muradına erişeceksiniz. Cebrail bunun hepsini etti beyan, 570İşitti (Yusuf) Hak selamın açık. Sabredip kaderine razı oldu, Dertleri yüreğinde oldubitti. YUSUF ALEYHİSSELAM'IN KARDEŞLERİNİN GERİ GELMESİNİN FASLI Yusuf Nebi kuyuda yatadursun, Allah'ın rahmetine gark olsun. Şimdi on ağabeyinden bahsedelim, Bu sözüme, cemaat, kulak versin. Yusuf'un ağabeyleri eve döndü, Bir yerde boğazladı oğlağı. Gömleğine (oğlağın) kanından sürüp, 580 Göstermek için babalarına alıp döndü. O zaman akşama doğru vardı, Yusuf'un gittiği yola Yakup vardı. Önüne çıkayım diye çocuğunun, Yola düşüp geldi ağlayıp. Vakit, o zaman ikinci vaktiydi, Yol üzerindeki) bir ağacın dibinde namaz kıldı.

Oğup bolıp namāzın yığlap tursa, Āsmānnan “yetmiş” dégen äwez kélđi. “Yetmiş” dégen äwezdi turdı tıñlap, 590 Yaʕkūb Nābiy “ah” urdı zārı ağlap. “Yetmiş kün, yetmiş ay mu, yetmiş yıl mu?” Oğan çeyin çok éken dédi yığlap. Üyge qaytdı munı eşitüp Yaʕkūb nābiy, “Ağaları qaş kıldı-aw” dép oyladı anı. “Ağaları qāşlıkmen coğalttı goy, Wa, dariyğa, Yüsifim, -dédi, - kané?” On uğı da awılğa yaqın kélđi, “Bawırımdap baralıq” dép wağda kıldı. Yasiyg oğup turganda Bāniy İysrāyıl, 600 “Ah, Yüsif!” dép cılağan dawıs kélđi. Qulağına çuwlağan dawıs képti, Asıgup üyden Yaʕkūb yügire çıkdı. “İyä, ata, biz Yüsifden ayrıldık” dép, On uğı bāri çuwlap zārlıq étđi. On uğı atasına kélđi çuwlap, Yaʕkūb nābiy yüregi kétdi şuwlap. “Yüsifiñnen ayrıldık” dégennen şon, “Ah!” dép barıp sılıq étüp qaldı qılap. Yaʕkūb şawçı cıgıldı ʕaқılun tanup, 610 Yüsif üçün yüregi otday canup. Atası cıgılğan şon ökünüsti,	Kılıp namazını ağlarsa, (Kulağına) semadan “yetmiş” diye bir ses geldi. “Yetmiş” diye (kulağına gelen) bu sesi dinledi. 590 Yakup Nebi ah çekti ağlayıp. “Yetmiş gün, yetmiş ay, yetmiş yıl mı?” O zamana kadar yokmuş dedi ağlayıp. Eve döndü bunu işitip Yakup Nebi, “Ağabeyleri düşmanlık yaptı” diye düşündü onu. “Ağabeyleri düşmanlık yapıp yok etti, Ah, yazık, Yusuf’um hani, dedi?” On oğlu da köye yakın geldi, “Kardeşim diye hıçkırıp gidelim” diye sözleştiler. Yatsı namazı kıldığında Beni İsrail, 600 “Ah, Yusuf!” diye ağlama sesi geldi. Kulağına ağlama sesi gelmiş, Yakup aceleyle evden koşup çıktı. “Ya, baba, biz Yusuf’u kaybettik” deyince, On oğlunun hepsi bağırp ağladı. On oğlu babasına geldi ağlayıp, Yakup Nebi’nin yüregi ürperdi. “Yusuf’unu kaybettik” dedikten sonra, “Ah!” deyip aniden düşüverdi. Yakup Peygamber yere yıkıldı kendinden geçip, 610 Yusuf için yüregi ateş gibi yanıp. Babası yere yığıldıktan sonra pişman oldular,

“Béker kılğan ékenmiz!” dédi uyalup. Tünimen Ya°küb Näbiy yattı talıp, Balaları kısıldı hayrân qalıp. Ésin cıyup alğan şon söz şuradı, Balaların aldına çağırıp alıp. Çağırıp balaların söz şuradı, Yüsif hâlin bilmekke téz şuradı: - Értüp alıp kêtken Yüsifimdi, 620 Kayda taşlap keldiñiz?! -dép şuradı. Balalar atasına bérdi cawāb, Uyalmay bétlerine siri camap. - Bârimiz de bir colı şadaq tartıp, Kétüp édik bârimiz şonı qarap. Yüsif koşda çol wāqıtta yalguz qaldı, Çol wāqıtta kaskır cépti Yüsifcāndı. Kaytup kélsek köylegi qan bop catır, Bizge Hūdāy osınday qayğı şaldı. Yüsifke qazā bérdi Qadir Hūdā, 630Yüsifke kılur édiñ cāndı fıyda. Fā akālahuw-z-ziybuw daliyl osı, Söytüp, ata, Yüsifden bolduq cudā. Ya°kūbaytdı: -Yüsifni kaskır cése, Qalmappa müçesinen héçbir nârese? Çaç tırnağı qalsa da alıp kélgil,	“Boşuna yaptık” dediler utanıp. Bütün gece Yakup Nebi baygın yattı, Çocukları eziyet çekti şaşkın olup. Aklını başına topladıktan sonra konuşmak istedi, Çocuklarını huzuruna çağırıp, Çağırıp çocuklarını konuşmak istedi, Yusuf’un hâlini bilmek için çabucak sordu: - Yanınıza alıp gittikten sonra Yusuf’umu, 620 Nerede bırakıp geldiniz? diye sordu. Çocukları babasına verdi cevap, Utanmadan yüzlerine deri yama koyup. - Hepimiz de bir kez ok atıp, Gitmiştik hepimiz ona (okumuza) doğru. Yusuf çadırda o zaman yalnız kaldı, O vakitte kurt yemiş Yusufcan’ı. Dönüp gelirsek gömleği kan olmuş, Allah, bize böyle kaygı verdi. Yusuf’a ölüm verdi Kadir Allah, 630 Yusuf’a ederdin canını feda. Fā akālahuw-z-ziybuw⁷⁷ delil bu, Öylece, baba, Yusuf’tan olduk cüda. Yakup şöyle dedi: - Yusuf’u kurt yemiş olsa, Kalmaz mı vücudunun azasından hiçbir şey? Saçı tırnağı kalmışsa da getirin,

⁷⁷Fā akālahuw-z-ziybuw Onu kurt yemiş. Yusuf (12/17).

Bolmay mu çın ölgenin közim körse. Men anı kefen orap kıysam körge, Ma'läüm kılsam, bolmay ma här şähärge? Alladan taqtır, ācal yetken küni, 640 Bolmay ma, özim tağı yetsem birge? Olar aytdı: - Karaduk héç yer koymay, Özimiz cılap cürüp, şalıp oybay. Yalguz süyek tapmadık tänesinen, Kétse kerek kaskırnıñ özi toymay. “Köylegi, minéki!” dép alıp keldi, Ya'qūb sawçı aldına alıp kördi. “Ah” urup köylegini körgennen şon, Ési awıp, şol yerde talıp keldi. Bir zamānda ‘aqlın cıyup aldı, 650 Zār éñirep köylekti qolına aldı. - Yüsifni tük qaldırmay cégeninçe, Köylegin cırıtpağanı qalay? -dédi. Ya'qūbaytdı: - Balalar tıñla, - dédi, Munday buzuk minezni qılma, - dédi. Nége yalğan cılaysın, kör bolğurlar, Cayğap salıp keldiñler munda, - dédi. Barıñlar, ol kaskırdı ap kéliñler, Meniñ aytkan sözimni hūb biliñler. Yüsifni ne sebepten cégen éken? 660 Şurayın, alıp kélip körsetiñler.	Olmaz mı gerçekten öldüğünü gözüm görse. Ben onu kefene sarıp koysam kabre, Bildirsem olmaz mı her şehre? Takdir Allah'tan, ecel geldiği gün, 640 Ben de onunla birlikte ölsem olmaz mı? Onlar söyledi: - Bakmadık yer koymadık, Kendimiz ağlayıp, bağırıp. Tek bir kemik bulmadık vücudundan, Gitmiş olmalı kurdun kendisi doyamadan. “Gömleği, işte!” diye alıp geldiler, Yakup Peygamber önüne alıp gördü. Ah çekip gömleğini gördükten sonra, Şuurunu kaybedip orada bayıldı. Bir anda aklını başına topladı, 650 Ağlayıp gömleği eline aldı. - Yusuf'u hiçbir şey bırakmadan yemesine rağmen, Gömleğini yırtmaması nasıl olur? dedi. Yakup söyledi: - Çocuklar dinleyin, dedi, Bunun gibi bozuk mizacı yapmayınız, dedi. Niye yalandan ağlıyorsunuz, kör olunuz, Öldürüp geldiniz buraya, dedi. Gidiniz, o kurdu alıp geliniz! Benim söylediğim sözü bir Yusuf'u ne sebepten yemiş? 660 Sorayım, getirip gösterirseniz.

Bolmasa, Rāḥmānımğa kılam zārı, Sizlerge qahar kıılır Aziym, bāri. Méni nāzā kıılmañlar, qorıq Täñriden, Mazlūmnıñ mustacāb-dur duʿaları. Munı eşitüp on uğıl qorqadı éndi, Qahar kılsa barçasın qurtadı éndi. Dalbasalap bir qasķırnı alıp kélip, Atasınıñ aldına äpkéldi éndi. Cételep bir qasķırnı alıp kéledi, 670 -Yüsifni cégen qasķır osı, - dédi. - Yüsifimdi cégen qasķır sén müsin? - dép, Bāniy Iysrāyıl qasķırdan cawāb şordı. - Äy, qasķır, Yüsifimdi nége yediñ, Köylegin qorqup yırtımay, bütin koydıñ. Payğambarnıñ yılatıp balasın cép, Ḥudādın né sebebden qorķmadıñ? Bir Alladan qasķırğa ämir boldı, Aldında Iysrāyıldın “söyle”dédi. Ḥudānıñ qudiretimen til bitken şon, 680Yaʿqūbğa qasķır şonda söyleydi éndi. Qasķır aytdı: -Yüsifni körgenim yoq, Häm yäne qayda ékenin bilgenim yoq. Wālla, taqşır, balañdı mén körmedim, Béykünähmen, äy, taqşır, sözimni uq! Öziñiz keremetli Ḥaḳ Payğambar, Ḥudāyımnan turmaysız héç béyḥabar. Allağa ʿayān, bilesiz öziñiz de,	Yoksa, Rahman’ıma yalvaracağım, Sizlerin hepinize gazaplanacak, Azim. Beni üzmeyiniz, korkun Tanrı’dan. Mazlumların kabuldur duaları. Bunu işitip on oğlu korkar şimdi, Gazaplanırsa, hepsini helak eder şimdi. Telaşlanıp bir kurdu getirip, Babasının önüne alıp geldiler şimdi. Yedip bir kurdu getirdiler, 670 - Yusuf’u yiyen kurt bu dediler. - Yusuf’umu yiyen kurt sen misin? diye, Beni İsrail kurttan cevap vermesini istedi. - Ey, kurt, Yusuf’umu neden yedin, Gömleğini korkup parçalamayıp bütün koydun. Peygamberin çocuğunu yiyip, (beni) ağlatıp, Allah’tan ne sebepten korkmadın? Bir Allah kurda emretti, Önünde İsrail’in “Konuş” dedi. Allah’ın kudretiyle dillendikten sonra, 680 Yakup ile kurt o zaman konuşur artık. Kurt söyledi: - Yusuf’u görmedim, Hem de nerede olduğunu bilmiyorum. Vallahi, efendi, çocuğunu ben görmedim, Günahsızım, ey, efendi, sözümü anla! Kendiniz kerametli Hak Peygambersiniz, Allah’ımdan bihaber olmazsınız. Allah bilir, siz de biliyorsunuz,

Éti bizge Һarām-dür Payğambarlar. Bäniy İysrāyıl, tıñlağın meniñ sözim, 690 Mıışırdan yaña keldim meniñ özüm. Bir küçüğim bar édi, yawğa aldırıp, Yığlawdan tük körmeydi éki közim. Balamdı yaw alğalı on yeti kün, Şonan béri tatmadım Һa‘ām bütün. Bir Һawda cılap-cılap çatır édim, Tibdi yalğan äpkéldi beykünähmén. Äy, taqşır, özim de, sözim de aq, Ma‘azalla küwäh-dür yaratқан Һaқ. Қан қағup awzıma alıp keldi, 700 Béy-künähmén, ey, taqşır, sözime baқ. Ya‘qūb sawçı қақırınıñ sözın bildi, Öz қolımen қақırға ақ yedirdi. “Һudānıñ özi берgen қазасы” деп, Қақırını руһшат берip қoya берdi. Härbir oydı oylaydı Ya‘qūb Näbiy, “Payğambar қılған Alla özi meni. Säbırsızlıқ iş қılsam Һudayımға, Қара yüzлүк болurmun маһşar күni. Rāzımen Һudānıñ şalğanına, 710 Yūsıfni қolımnan alğanına. Murādım һaşıl қılır täwbe қılsam, Yawız du‘ā қılmayın қалғанına.” İyahuwda ol қудуқға һär күn kélür,	Eti bize haramdır Peygamberlerin. Beni İsrail, dinle benim sözümü, 690 Mısır’dan yeni geldim ben kendim. Bir yavrum vardı, düşmana kaptırıp, Ağlamaktan hiçbir şey görmez iki gözüm. Yavrumu düşman kapalı on yedi gün oldu, O zamandan beri ağzıma bir şey koymadım. Bir dağda ağlıyordum, Hepsi yalan, günahsız yere getirdiler. Ey, efendi, özüm de hak, sözüm de hak, Maazallah şahittir yaradan Hak. Kan sürüp ağzıma getirdiler, 700 Günahsızım, ey, efendi, sözüme Yakup Peygamber kurdun sözüne inandı. Kendi eliyle kurda aş yedirdi. “Bu ölümü Allah verdi” deyip, Destur verip kurdu salıverdi. Her bir şeyi düşünür Yakup Nebi. “Peygamber yapmıştı Allah beni. Sabırsız davranırsam Allah’ıma, Yüzükara olurum mahşer günü. Razıyım Allah’ın verdiğiine, 710 Yusuf’u elimden aldığına. Muradımı hâsil eder, tövbe edersem, Beddua etmeyeyim kalanına” Yehûdâ o kuyuya her gün gelir,

Yūsifniñ hālin şurap habar bilür. Yūsif ménen söylesip ol İyahuwda, Éşitken-bilgenlerin maʿlūm kıılır. FAŞL MĀLĪK BĪN DUĞĀR TÜŞ KÖRGENİ Mışırdā bolğan éken bir şāwdāger, Ülken bay, atı anıñ Mālik Duğār. °Acāyıp uyqusında bir tüş körip, 720 Ta°biyrın coruwşığa kııldı haber. Duğār aytdı: -Uykumda bir tüş kördim, Tüşimde şāwdāménen Kīn°ān bardım. Āsmānnan kūn tüşüp tur bir yerlerge, Cağalap °Ād kuyusun yürüp édim. Āsmānnan ol kūn kélip yerge tüşti, Éteğimniñ astına ol yabuştı. Éteğimniñ astınan örlep kélüp, Koynımnan coğarı örlep kökke uştı. Yīncūw, marcān camğırday cawdı kökden, 730 Kezek-kezek mén térdim éki étekmen. Térip-térip şandıkğa şalıp édim, Şanduk tolıp üyime sıymay kétken. Ta°biyrşı osı tüşti kördim anıq, Kuwanğannan baramun işim canıp. Bu tüşim, qalayça tüş, yorıp bérgil, Ta°biyrşı, éşiteyin qulaq şalıp.	Yusuf'un halini sorup öğrenir. Yusuf ile konuşup o Yehûdâ, Duyduklarını bildirir. FASIL MELİK BİN DUĞAR'IN RÜYA GÖRMESİ Mısır'da varmış bir tüccar, Çok zengin, adı onun Mâlik Duğar. (Bir gece uyurken) uykusunda acayip bir rüya görüp, 720 Tabirini tabirciye sordu. Duğar söyledi: - Uykumda bir rüya gördüm, Rüyamda ticaret yapmak için Kenan'a gittim. Semadan güneş iniyor bir yerlere, Ad kuyusunun çevresinde yürüyordum. Semadan o güneş gelip yere indi, Eteğimin altına o yapıştı. (Girip) eteğimin altından yukarı çıkıp, Koynumdan yükselip göğe uçtu. İnci, mercan yağmur gibi yağdı gökten, 730 Art arda ben topladım iki eteğimle, Toplayıp sandığa koydum, Sandık dolup evime sığmadı. Tabirci bu rüyayı gördüm şüphesiz, Sevindiğimden gidiyorum gönlüm tutuşup. Bu rüyam, nasıl bir rüya, tabir eyle, Tabirci, (ben) dinleyeyim kulak verip.

Ta°biyrşı coru bérđi tüşin anıñ, - Däwletiñ ösedi éken éndi seniñ. °Ād kuyusın cağalap cürgen bolsañ, 740 Üstine bir çığarsız barça élniñ. Yäne şatıp alarsız bir yaḥşı kul, Awzıña bir qaraydı oñ ménen şol. Pādşālardan дәreceñ artıq bolur, Ḥazānesinen Ḥūdayım açadı col. Yäne Ḥudāyın nāşif kılur, Qança şāhār atıñnı cümle bilür. Dīndi nāşif kıladı Tāñrim qalap, Köñiliñe iymān, şam° nūrı kélür. Payğambar bolur, şatup alğan kuliñ, 750 Munıñnan mıñ heşşe öser, mālı, pūliñ. Kāfirlikden qutulup iymān tawıp, Éki dūniye rāḥatın birdey alıñ. Mālik Duğar quwandı munı eşitüp, “Kin°ānga baramın”dép, kétđi köçüp. Tüşindegi körgeñin qaramaqğa, °Ād kuyusı basına cattı түşüp. Qaradı ümīd kılup hār cérlerdi, Yiberdi hār tarafqa hızmetkerdi. Özi kélip quduqğa qarap tursa, 760 Ġayıbdan qulağına äwez kélđi. Ol äwezdi Mālik Doğrı tıñlap turdı, “Élüw cıl bar aldında äli, -dédi. Ol balanı alasın munda kélseñ,	Tabirci, tabir eyleyiverdi rüyasını onun, - Zenginliğin artacak artık senin. Ad kuyusunun çevresinde dolaşırsan, 740 Bütün halkın üstüne çıkacaksınız. Yine satın alacaksınız bir kul, Ağzının içine birlikte bakacak sağ ve sol. Padişahlardan merteben yüksek olacak, Hazinesinden Tanrım açacak yol. Yine Tanrın nasip edecek, Ne kadar şehir (varsa) adını cümle bilecek. Din nasip edecek Tanrım uygun görüp, Gönlüne iman nuru girecek. Peygamber olacak satın aldığı kul, 750 Bundan bin kat çoğalacak malı mülkün. Kâfirlikten kurtulup, Allah’a iman edip, İki dünyanın rahatlığını birden görün. Mâlik Duğar sevindi bunu işitip, “Kenan’a gidiyorum” deyip yola çıktı. Rüyasında gördüğüne bakmak için, Ad kuyusunun başına geldi. Baktı ümit edip her yere, Gönderdi her tarafa hizmetkâr. Kendisi gelip kuyuya bakarsa, 760 Gayıptan kulağına avaz geldi. Mâlik Duğar o avazı dinledi, (O avaz) elli yıl var önünde henüz, dedi. O çocuğu (satın) alacaksın buraya gelirsен,

Élüw cıl bolmayınça kélme”- dédi. Mälik Duğar anı éşitüp, қайта көчті, Onan keyin élüw cıl tamām kéçti. “Wäde cétdi göy” dép қайта көчүп, Ol қууwnñ basına yäne түшти. Mälik Duğar ol yerge kélip қонды, 770 Қонуп catup қудуқға көzin шалды. Özi burun көrmegen түрli қушлар, Қудуқда üymelep cür, көzi көрди. Mälik Duğar қушларnı көреди éнди, Mıltıқ alıp atmaqğa cüredi éнди. Ferişteler ékenin қайдан bilsün, Mälik Duğar ol waқıtда käfir édi³². Қушларnı kéle caтур atayın деп, Қушnı atıp, қızıқға batayın, деп. Yaqın kélse, coқ boldı қуш dégeni, 780Mälik Duğar tañ қалды “Bu қалаy?” деп. Қарap tursa қудуқдан çıғadı nür, Mälik Duğar bu işke tañ bolıp tur. Ési awıp azıraқ boyı balkıp, “Bu қалаy tamāçā?” деп, tañ bolıp cür. Oylap-oylap қосına қайта cürди, “Bir ‘acayıp-tamāçā, iş bar” dédi.	Elli yıl geçmeyince gelme, dedi. Mälik Duğar onu işitip tekrar göçtü, Ondan sonra elli yıl tamam geçti. “Zamanı geldi” deyip tekrar göçүп, O kuyunun başına yine geldi. Mälik Duğar o yere gelip kondu, 770 Konup kuyuya baktı. Kendisinin (ömründe) daha önce görmediği tүrlү қушлар, Kuyuya toplanıyor, gördү. Mälik Duğar қушларı görүр o zaman, Eline tüfek alıp vurmak için yürүр o zaman. Melek olduғunu nereden bilsin, Mälik Duğar o vakitte käfirdi. Қушларı vurayım diye gelir, Қушү vurup rahat edeyim Yaqın gelince yok oldu қуш dediғi, 780Mälik Duğar hayret etti, “bu nasıl olur?” diye, Bakarsa kuyudan (yukarı) nur çıkar, Mälik Duğar bu işe hayret etti. Kendini kaybedip azıcık ilikleri gevşeyip, “Bu nasıl da enteresan?” deyip hayret eder. Düşüne düşüne keçe evine tekrar gitti, “Bir tuhaf şey var” dedi.

³²**käfir** kelimesi Arap Harfli metinde olmadığı için Kiril harfli nüshaya bakılarak tarafımızca eklenmiştir.

Koşka kélip bir éki cigitine, “Barıñlar ıdukdan şuw äpkél” dédi. Bäşiy, Bäşiyrä ékewi çélek aldı, 790 Çélek, ıawğa aldı da şuwğa bardı. Kawğaların ıdukgğa şaldı barıp, Yüsif Şıdıķ “bu ne?” dép ıaray ıaldı. Kawğa cılcıp tömenlep şuwğa cétدی, Hudāyım Cebrā’ılge āmir éدی. Cebrā’ıl şol sā’atda cétüp kélip, “Bu ıawğamén ıdukdan çıkgıl” dépti. Cebrā’ılaytdı: - Yüsif tñla sözüüm, Āynāğa ıarap édiñ bir kün öziñ. “Méni birew ıulum dép şatsa, āger, 800Kim bahā ıılar édi?” dégen söziñ. “Şol aytқан cawābıñdı émdi körgil, Āşılık ıılğanıña tawbe ıılğıl. Şatguçı, alguçınıñ bāri hāzır, Bahāñız ıanča ékenin körip turğıl” Bäşiy, Beşiyrä - ıawğasın tarıtdı ékewi, Kawğadan bérık ustadı Yüsif Nābiy. Allanıñ taqtırına héç şarā çoķ, Hār néçük bendesine bolsa hūkimı. Kıdukdan Yüsif Nābiy ııga kélدی, 810Tolğan ayday nūr yüzi tuğa kélدی. Duğardıñ éki közi ıdukta éken, Yüsifni körip ākılı biyhud boldı.	Keçe evine gelip bir iki yiğidine, “Gidinız, kuyudan su getirin” dedi. Beşir, Beşra’nın ikisi bir kova aldı, 790 Kap ve kova aldı da suya gitti. Gidip kovalarını kuyuya saldı, Yusuf Sıdıķ “Bu ne?” diye bakakaldı. Kova yavaşça aşağıya inip suya ulaştı. Allah’ım Cebrail’e emretti. Cebrail o anda birden gelip, “(Yusuf’a) bu kovayla kuyudan çık” dedi. Cebrail söyledi: -Yusuf dinle sözümü, Aynaya bakmıştın bir keresinde kendin. “Şayet, beni birisi kulum diye satarsa, 800 Kim bana paha biçebilir?” demiştin. “O söylediğin (sözün) cevabını şimdi gör, Kibirlendiğin için tövbe et. Satıcı ve alıcının hepsi hazır, Pahanızın ne kadar olduğunu gör. ” Beşir, Büşra’nın ikisi kovasını çekti, Kovadan sıkı tuttu Yusuf Nebi. Allah’ın takdirine ne çare, Her ne olsa kuluna hükmü. Kuyudan Yusuf Nebi çıktı, 810 Dolunay gibi nurlu yüzü doğup geldi. Duğar’ın iki gözü kuyudaymış, Yusuf’u görüp kendini kaybetti.

- İyâ, büşiyârâ, hazâ gulâm, - dedi Mâlik, Cigitler, koşka keldi Yüsifni alıp. Tolğan ayday balkığan bir yaş bala, Barçası qarap turdı hayrân qalup. Hârqaçan kullarına aytadı éken, “Bir kul tawıp alam, - dép, - izlep kélgen. Anı qaysıñ kelseñler tawıp alıp, 820 Āzād kılam sonı” dép aytadı éken. Bäşiyâr kélip Mâlikke habar bérdi, Qıwanıp Mâlik Duğar qarşı bardı. Yaman qatdı şādlandı Mâlik Duğar, Yüsifni körgennen şon qıwanadı. Yüsifniñ közdep cürgen ağaları, Köredi qonup qalğan kārwanları. Cügürüp kęp qarasa ol qıduqğa, Yüsif coğın köredi barçaları. Qıduqda Yüsif coğın qarap kördi, 830 Cıyılıp bılay çığup, kéñes kıldı. - Bizniñ bir kaçıp kėtken kulumızın, Ustap aldıñ, kārwanlar, bérgin, - dedi. - Bérneseñ, - dedi şonda Rawıyl turup, Äy, kārwanlar, yibersem bir aqırup. Qırılászlar tiri bop biriñ qalmay, Kulumızın çabçan bér, ölmey turup. Ol Duğarnıñ ‘akılı zérek édi,	- Ya, müjde, bu çocuk⁷⁸, dedi Mâlik, Yiğitler, Yusuf’u alıp keçe evine geldi. Dolunay gibi parlayan bir genç, Hepsi bakadurdu şaşırıp. Her zaman kullarına söylermiş, “Bir kul bulacağım, diye arayıp gelmiş. Onu hanginiz bulup gelerseniz, 820 Onu (bulanı) azat edeceğim” dermiş. Beşir gelip Mâlik’e haber verdi, Sevinip Mâlik Duğar qarşı gitti. Çok fazla neşelendi Mâlik Duğar, Yusuf’u gördükten sonra sevinir. Yusuf’un gözetleyen ağabeyleri, Görür konan kervanları. Koşarak gelip bakarlarsa o kuyuya, Yusuf’un (kuyuda) olmadığını görür hepsi. Kuyuda Yusuf’un olmadığını bakıp gördüler. 830 Toplanıp böyle çıkıp, istişare ettiler. - Bizim bir kaçan kulumuzu, Siz buldunuz, kervandakiler verin, dedi. - Vermezsen dedi o zaman Rûbıl kalkıp, Ey, kervandakiler, bir haykırırsam, Diri diri helak olursunuz hepiniz. Kulumuzu hemen verin ölmeden. O Duğar’ın aklı uyanıktı,

⁷⁸İyâ, büşiyârâ, hazâ gulâmMüjde, işte biroğlan çocuğu! Yusuf(12/19).

“Minékiy, kuliñuz” dép, béredi éndi. “Yüsifni şatalık” dép âkıldasıp, 840 “Şatamız” dép Duğarga kéledi éndi. Bulayça kéñes-âkıl oyladılar, Yüsifke ʿAbriyçe söylediler: - Séni bizler şatamız kulumuz dép, Râzı bolıp sén oğan tur, -dédiler. Öltüremiz, almasañ tilimizni, Yalğançı kılar bolsañ, âgar, bizni. ʿAbriy tilmen Yüsifni köndirüp ap, Mâlikke: -Satam, - dédi, - kulumızni. Kuwandı satam dégeç Mâlik Dūğarı, 850 Kalmadı köñilinde tākāt şabrı. Ağaları satamız dégennen şon, Yüsifniñ kan bop kétdi yürek, bağırı. Yüsif aytdı: -Ağalarım, satmañızlar, Méni ḥasiret otına atmañızlar. Kasam étdir héç kimge aytmasına, Awılıma méni alıp kaytsañızlar. Şatmañızlar, İyahuwtké kul bolmayın, Dīnsizge bende bolıp ḥor bolmayın. Yaʿqūb sawçı atamnı otka salıp, 860 Hār kūni yıglawménen zār kılmayın. Karağım, aynalayın ağalarım, Ḥasiretménen cér yatqızba cağalarım. Ḥurmeti üçün kéçiñler kūnāhımnı,	“İşte, kulunuz” deyip verir şimdi. “Yusuf’u satalım” diye akıl danışıp, 840 “Satıyoruz” diye Duğar’a gelirler şimdi. Böyle bir akıl düşündüler, Yusuf’a Arapça konuştular: - Seni bizler satacağız kulumuz diye, Ona sen razı ol, -dediler. Öldürürüz, dinlemezsen sözümüzü, Yalancı çıkarırsan, eğer, bizi, Arapça ile Yusuf’u razı edip, Mâlik’e: - Kulumuzu satıyoruz, dediler. Sevindi satacağım deyince Mâlik Duğar, 850 Kalmadı gönlünde sabır. Ağabeyleri satıyoruz dedikten sonra, Yusuf’un yüreği kan ağladı. Yusuf söyledi: -Ağabeylerim, satmayınız, Beni fırak oduna atmayınız. Ant içirin hiç kimseye söylemeyeceğimin üzerine, Beni alıp köyüme dönerseniz. Satmayınız, Yahudi’ye kul olmayayım, Dinsize bende olup hor olmayayayım. Yakup Peygamber babama azap çektirip, 860 Her gün ağlatıp üzmezeyim. Göz nurum, canım ağabeylerim, Hasretle yerde yatırmayın hamilerim. Suçumu bağışlayınız hürmeti için,

Ḥaliylolla, İshāk babalarım. Olar aytdı: - Äy, Yüsif, sözdi qoyıñ, Bolmaydı qança aytsañ da seniñ oyıñ. “Kaskır cédı” dédik biz atamızğa, Bolğan yeri Yüsifcān éndi toyıñ. - Yahūda Yüsifke aytdı: aqıl-ügüt. 860 Düniyede né körmeydi érkek-cigit? Né kılsa ağalarıñ rāzı bolğın, Bolmaşa öltüredi kılma ümüt. Éndi sén şatılmaqnı rawā körgin, Né aytsa ağalarıñ cüre bérğın. Allağa kıyun emes qayıp qoşsa, Atañdan éndi ayrıldıñ, munı bilgin. Duğar aytdı: -Rās ayt, qulıñız ba? Alayın dép mén turmın pūlumızğa. Aqıl-körki sizlerden, tipden, artıq, 880 Şatıñız fiyılın bayān kılıñız da. Sizlerge ne iş kıldı munıñ özi? Map-mayda tipdti yaḥşı aytkan sözi. Anıq ayt, quldarıñ ba, çınuñdı ayıçı. Başlarıñnan artıq tur başkan izi. Āğaları Mālikke cawāb bérdi, Bir yaşında atam şatıp alıp édi. Qaşımızğa értüp cürşi édik. Cüre-cüre bul özi āhmaq boldı.	Halilullah, İshak dedelerimin. Onlar söyledi: - Ey, Yusuf, yeter, Ne kadar söylesen de düşüncen gerçekleşmeyecek. “Kurt yedi” dedik babamıza, Yusufcan, şimdi ziyafetinin olduğu zaman. - Yehûdâ Yusuf’a öğüt verdi, 870 Dünyada başına neler gelmez delikanlının. Ne yaparsa ağabeylerin razı ol, Yoksa öldürürler, umutlanma. Şimdi sen satılmayı reva gör, Ne söylerse ağabeylerin dediğini yap. Allah için zor değil geri kavuşturursa, Babandan artık ayrıldın, bunu bil. Duğar söyledi: -Doğruyu söyleyin, bu kulunuz mu? Alayım diye ben bekliyorum paramızla. Aklı, güzelliği sizden çok üstün, 880 Satınız işini bana söyleyiniz de. Sizlere ne yaptı bunun kendisi? Bilhassa söylediği şirin sözü yumuşacık. Açık konuşun, kulunuz mu, gerçeği söylesene, Sizden üstündür. Ağabeyleri Mālik’e cevap verdi, Bir yaşındayken babam satın almıştı. Yanımıza alıp yürürdük, Gittikçe bunun kendisi ahmak oldu.

Néçe mārtebe awılğa şaldı bülük, 890 Oturmaydı ādamğa āşla külüp. Qudukğa tüşken yerden tawıp apsız, “Malğa bar” dép yibersek kaçıp kélip. Mâlik aytdı: - Cigitler, üşbüw qulıñ, Néçe türli “ayıbı bar, aytqıl çınuñ? Sırın bilmey biz dağı ħor bolurmuz, Hämmasın “ayıbınıñ bayān qılıñ. Olar aytdı: - Aytalıq qulınıñ sırın, Üç “ayıbı bar édi munan burun. Özi - uğrı, yalğançı, özi - qaşkıç, 900 Minezin casırmalıq héc de birin. Mâlik aytdı: - Éşitdim sözleriñiz, Qulıñnı, nāsīb bolsa, biz alurmız. “Ayıbın köre-bile almak boldım, Tağı da ayt bahāsın özleriñiz. Mâlik aytdı: - Arıtqanım bāri de pül, Altun, kümiş, aqçam yok sēn ıynanğıl. Arıtqanım ātlās, kımgap, torgun, mañluk, Éndi né alasızlar bayān qılğıl. Munan başka azıraқ yarmaқım bar, 910 Bu qulıñnı almakğa mén ħariydār. Né nārsege satasız qulıñıznı? Né alsañ da bahāsın aytıñızlar.	Kaç defa köyde kargaşa çıkarıp. 890 Kimseyle asla gülmez. Kuyuya girdiği yerde bulmuşsunuz, “Hayvana git” diye gönderdiysek kaçıp gelip. Mâlik söyledi: - Yiğitler, bu kulunuzun, Kaç türlü ayıbı var, söyleyin doğru? Sırrını öğrenmeden biz de zavallı oluruz, Aybının hepsini beyan ediniz. Onlar söyledi: - Söyleyelim bu kulun sırrını, Üç ayıbı vardı bundan önce. Kendisi hırsız, yalancı, kaçak. 900 Gizlemeyelim huylarının hiçbirini. Mâlik şöyle dedi: - İşitdim sözünüzü, Kulunuzu nasip olursa, biz alacağız. Ayıbını bile bile almaya karar verdim, Yine de söyleyin pahasını kendiniz. Mâlik söyledi: - Yükümün hepsi de kumaş. Altın, gümüş ve param yok sen inan. Yüküm atlas, kemha, torgun⁷⁹, mañluk⁸⁰ Şimdi ne alacaksınız söyleyin. Bundan başka azıcık yarmağım⁸¹ var. 910 Bu kulunuzu almaya ben müşteriyim. Neye satıyorsunuz kulunuzu? Ne istiyorsanız da bahasını söyleyiniz.

⁷⁹torğun İnce ipekli kumaş.

⁸⁰mañluk Altın, gümüş ve nakış eklenerek dokunan Kıtay ipeği.

⁸¹yarmaқ: Akçe, para, sikke; Türkistan coğrafyasında en küçük bakır sikkenin adı.

Yüsif bir kün āynānı körgeñ éken,
Şonda “Kul bop şatılsam, - dégeñ éken.
Bahāmnı kim aytadı bul meniñ?” dép,
Köñiline osı sözni alğan éken.

Olar aytdı: - Aytalıq sıırımızni,
Almaymız ātlās, kamkap pulıñızni.
Kañça bolsa, äytäwir, yarmaq bérgeñ.
920Né de bolsa alsañız kulumızni.

- On ségiz yarmağım bar, munı alsañ,
Kuluñnı şatqıl, buğan rāzı bolsañ.
Munan başka aqçam yok, né alasızlar,
Özgesin mağan sıyla, pül almasañ.

Olar aytdı: - Şoniña rāzı boldıq,
Az da bolsa, on ségiz yarmağnı aldık.
Pül almaymız munıña rāzı boldıq,
Özgesin öziñizge sıylaw kıldık.

Şonda Mâlik Yüsifden söz şuradı,
930Munıñ cayın bilüwge téz şuradı.
- Kañdan çıqğan balasın, kimsin? - dép,
Kul ékeniñ rās ba? - dép şuradı.

Bular seni kulum dép şatdı mağan,
Mén tamāşā bolarım cānım sağan.
Rās ba osılarnıñ aytқан sözi,
Tüslerine karasam tibdi caman.

Olar aytdı Yüsifke: - Kulmen dégil,
Bizniñ aytқан cawābğa iykrār kılğıl.

Yusuf bir keresinde ayna görmüşti,
O zaman “Kul olup satılırsam, demişti.
Bu benim pahamı kim söyleyebilir?” deyip,
Bu sözü hatırına getirmişti.

Onlar söyledi: - Söyleyelim sırrımızni,
Almıyoruz atlas, kemha kumaşınız.
Ne kadar varsa, yarmak ver,
920 Ne de olsa alacaksınız kulumuzu.

- On sekiz yarmağım var alıyorsanız,
Kölenizi satınız, buna razı oluyorsanız.
Bundan başka param yok, ne alacaksınız,
Kalanını bana hediye edin, kumaş almıyorsanız.

Onlar söyledi: - Ona razı olduk,
Az ise de, on sekiz yarmağı aldık.
Kumaş almıyoruz, bu kadarına razı olduk.
Kalanını size hediye ettik.

O zaman Mâlik Yusuf’a sorar.
930 Bunun aslını bilmek için tez sorar.
- Nerelisin, kimsin? diye,
Kul olduğun doğru mu? diye sorar.

Bunlar kölemiz diye seni sattılar bana,
Ben temaşa olacağım canım sana,
Doğru mu bunların söylediği söz,
Görünüşlerine bakarsam,

Onlar söyledi Yusuf’a: - Kulluğa razı ol,
Bizim verdiğimiz cevabı ikrar et.

°Abriyçe aytadı ağaları: 940- Bolmasa, öltüremiz munı bilgil. °Aziyz Yüsif olardan qorqadı éndi, Ayt dégenin qorqğan şon aytadı éndi. “Yalğan bolsa, iyä, Alla, kéçürgil” dép, “Kulmen” dégeç, közinen yaş tögildi. Olar aytadı: - Äy, Duğar, bizge ıynan, Bu sözlerni kılmağıl här kéz gümān. Bir sâat bosatsañız ayırılasız, Kisenin alma, āslā, ayağınan. Éliñe barganınça bosatmağıl, 950Özi gayār ésirkep söz qatmağıl. Āslā aytқан söziniñ çındığı yok, Üyür kılıp qasıña colatmağıl. Duğar aytadı: - Sizlerge men ıynāndım, °Ayıbın éşite turıp men şatup aldım. Biti yazıp, qol qoyup bériñizler, On °ayıbı bolsa da, qabūl kıldım. Olar aytadı: - Berelik, maqūl, - dédi, Sizniñ bu şaqlıgıñız āqıl, - dédi. Hudādın qorqmay, bātiyl işler kılup, 960Yazıp bérıp bolmañız gāfil, - dédi. Kā°az alıp, bitisin Şa°mūn yazdı, Cahiyl bolup, hāmması yoldan azdı. Payğambarnı qullıqğa şatdı dağı,	Arapça söyler ağabeyleri, 940- Yoksa, öldürürüz bunu bil. Aziz Yusuf onlardan korkar o zaman, Söyle dendiğinde korktuktan sonra söyler o zaman. “Yalansa, ya, Allah’ım, affediver” deyip, “Kulum” deyince gözlerinden yaş döküldü. Onlar şöyle dedi: -Ey, Duğar, bize inan, Bu sözlerimizden etme hiçbir zaman şüphe. Bir an bukağın çıkırırsan, kaçıp gider, Bukağısını çıkarma, asla, ayağından. Memleketine gidinceye dek (onun) bukağın çıkarma, 950 Kendisi ayyar, acıyarak konuşma. Asla söylediği sözün hakikati yok, Şefkat gösterip yanına yaklaştırma. Duğar söyledi: - Sizlere ben inandım, Ayıbını işitip ben satın aldım. Yazı yazıp, imza atıp veriniz, On ayıbı olsa da, kabul ettim. Onlar söyledi: - Verelim, peki dedi, Sizin bu dikkatliliğiniz akıl kârı, dedi. Allah’tan korkmayıp, batıl iş yapıp, 960 Yazıp verip olmayınız pişman, dedi. Eline kâğıt alıp, yazısını Şem’ûn yazdı, Cahil olup, hepsi yolunu şaşırdı. Peygamberi kul edip sattılar dahi,

Yüsifden, hām Hudādın cümle bēzdi. - Bārimiz bu šāwdāğa rāzı bolduq, On ségiz yarmaq alıp, bir kıl bērdik. Bāri tégis munı aytup, kılın koydı, Bu kılını izlemeske wa`da kıldıq. Yüsif munı éşitüp zārı ağlar, 970Hasret ot için örtep, bağırın dağlar. Ağaları cönelmek bolıp édi, Yüsif ruşşat Duğardan tilediler. - Ruşşat bérseñ olarğa barayın mén, Yüzlerini toyğanınça köreyin mén. Rāzlaşıp hoşlaşıp āmānlaşıp, Künāhların olardan tileyin mén. Munı éşitüp cıladı Mālik Duğarı, Élcirep, érip kétdi yürek bağı. Yüsifniñ cılawına hayrān qalıp, 980Kalmadı köñilinde tākāt şabrı. Duğar aytdı Yüsifke şonda turup, - Né kılasın olarğa béker barıp. Héçbiri süymeydi, barganıñdı, Kılğanların tursız göy köziñ körip. Olar séni şatdılar kém yarmaqğa, Niyetleri ték sénen ayrılmakğa. Mén séni kém kılmaymun öz balamnan,	Hem Yusuf`tan bezdiler, hem de Allah`tan döndüler. - Hepimiz bu ticarete razı olduk, On sekiz yarmaq alıp bir kul verdik. Hepsi eksizsiz bunu söyleyip imza attı, Bu kulu aramayacağımız (konusunda) sözleştik. Yusuf bunu işitip ağlar, 970 Hasret odu içini yakıp bağrını dağlar. Ağabeyleri gitmeye karar verdi, Yusuf, Duğardan izin ister. - İzin verirsen onlara gideyim ben, Yüzlerini doyasıya dek göreyim ben. Helalleşip, vedalaşıp, esenleşip, Suçumun bağışlamalarını isteyeyim ben. Bunu işitip ağladı Mālik Duğar, Duygulanıp yüreği parçalandı. Yusuf`un ağlamasına şaşırıp,</p> <p><b>980</b> Kalmadı gönlünde dayanma gücü.</p> <p>Duğar kalkıp o zaman Yusuf`a söyledi: - Ne yapacaksın onlara boşuna gidip? Hiçbiri seni sevmiyor, gittiğini istiyor, Yaptıklarını gözlerinle gördün. Onlar seni sattılar az yarmağa, Niyetleri tek senden ayrılmak için, Ben seni kem görmüyorum kendi çocuklarımdan,

Kélusbeytür olargä siz barmağğa. Ol wāqıtta yarmağ mıñ tört yüzi, 990 Bir tilla boluwçıdı zorğa özi. - Osunça arzân şatıp turğanlarga, Barğanmen yağşı körmes, - dedi, - sizni. Şonda Yüsif Duğargä cawāb bérđi, Közinen yaşlar ağıp zār eñiredi. - Özleriniñ köñiline tüzük ııar: Sizge téris bolğanmen kılğanları. Şonda Mâlik Yüsifke ruşşat bérđi, Aytқан söz ‘ağılına köñiline érđi. “Éndşe amānlaşıp barıp kél” dep, 1000 Yüsifni Mâlik Duğar kıoya bérđi. Olargä kıaytup bardı ‘aziyz Yüsif, Kıaytayın dep turğanda yolğa tüsüp. “Ağalarım, né aytayın, amān bol” dep, Körüsti härkıysimen kıuçaqlasıp. - Ağalarım, kıutuldıñlar éndi ménen, Köñiliñ mağan tas boldı äldé néden? Hudādın hām ménen de bédniñizler, Orın şatıp aldıñlar cāhānnemden. Iysrāyıldan meni mahrum kıoydıñızlar, 1010 Kéğindi alıp közimni oydıñızlar. Atam yüzin körüwden kétdim alıs, Mağan munday düşmānlık kıldıñızlar.	Onlara siz gitmeye layık değılsiniz. O vakitte yarmağın bin dört yüzi, 990 Bir altına kıarşılık gelirdi zar zor kendisi. - Bu kadar ucuz satanlara, Gitmekle sizi sevmez, dedi. O zaman Yusuf, Duğar’a cevap verdi, Gözünden yaşlar akıp ağladı. - Kendi gönüllerine doğru olmalı, Size göre yanlışı olmakla birlikte yaptıkları. O zaman Mâlik Yusuf’a izin verdi, Söyledikleri “Öyleyse vedalaşıp gel”deyip, 1000 Yusuf’a Mâlik Duğar izin verdi. Onlara geri gitti aziz Yusuf, Geri döneyim dediğinde yola koyulurken. “Ağabeylerim, ne diyeyim, sağıclıkla kalın” deyip, Kucaklaşıp her birisiyle görüştü. - Ağabeylerim, kurtuldunuz şimdi benden, Taşı yürekli oldunuz bana bilmem neden? Allah’ı terk edip benden de bezdiniz, Yer satın aldınız cehennemden. İsrail’den beni mahrum ettiniz, 1010 İntikamınızı alıp gözümü oydunuz. Babamın yüzünü göremem artık, Bana böyle düşmanlık yaptınız.

Uwa, dariygā, ʿaziyyz édim, zaliyl boldım, Bawırlarım sizlerden cafā kördim. Sizlerden anıķ bugün küder üzüp, Köñilderiñ katkanın éndi bildim. Wāwāyla atam Yaʿkūb mahrūm qaldı, Cılawménen közleri körmes boldı. “Yüsifim” érte-kéc cılawménen, 1020 Ğarīb muñluğ atamnıñ yüzi şoldı. Uwa, dariyg bende boldım ʿaziyyz basım! Cılasam kim sürtedi közim casın? Ĥudāniñ kudireti munday éken, Tuwısқан şatadı ékén bawırlasın. Ağalarım, meniñ hālim - boldı harāb, Başımnı kim cuwadı çaşım tarap. Ĥayrān meniñ müsāfır ğarīb atam, Éki közi tört boldı colğa qarap. Tuwısқан bir bawırlas ağalarım, 1030 Méni şatup, qandı ma tabālarıñ. Bu ĥasiret, ʿāķıyatқа şaldıñ méni, Nāzā bolıp cürmesün babalarım. ʿAziyyz basım İyahuwdke boldı bende, Tākat şabırım qalmadı zārre ménde. Bir sāt közden tasa kılmawçıdı, İysrāyıl kaytıp otur osı künde? Arqalap cürüwçıdı ğarīb atam, Atam éske tüşkende qanlar yutam. Yastuķğa saluwçıdı uyķum kélse,	Ah, yazık, azizdim, zelil oldum, Kardeşlerim sizlerden cefa gördüm, Sizlerden şüpheşiz bugün ümidimi kesip, Gönlünüzün taşlaştığını şimdi anladım. Vaveyla, babam Yakup (benden) mahrum kaldı, Ağlamakla gözleri görmez oldu, “Yusuḡum” diye sabah akşam ağlamasıyla, 1020 Garip dertli babamın yüzü soldu. Ah, yazık bende oldu kıymetli başım! Ağlasam kim silecek gözyaşımı? Allah’ın kudreti böylemiş, Kardeş, kardeşini satıyormuş. Ağabeylerim benim halim -oldu harap, Başıımı kim yıkayacak saçımı tarayıp? Benim zavallı, garip babam, Yola bakıp dört gözle bekliyor. Kardeşlerim, ağabeylerim, 1030 Beni satıp rahatladınız mı? Bu hasret, akıbeta saldınız beni, Dertlenmesin dedelerim. Kıymetli başım Yahudi’ye oldu bende, Dayanma gücüm kalmadı zerre benim. Bir an olsun gözünden kaybetmezdi, İsrail nasıl oturacak bugün? Sırtında taşıyıp yürürdü garip babam, Babam hatırıma geldiğinde kan yutuyorum. Yastığa koyardı uyku gelince,

1040Uyansam birüwçidi türli ta'am. Ağalar, şaldıñ mağan bu kılıkdı, İyahuwdke kaytüp kılam kulçılıkdı. Munan şoñ kaçan körem ağalarım, Bu künde taqtır kıldı ayrılmakdı. Bu taqtırnı Täñriden bilsek kerek, Haq hükimine kul bolsaq kerek. Hudādın iyrādāsız nārse bolmas, Bālesine şabırlıq kılsaq kerek. °Aziyz Yüsif munı aytup yıǵladı zār, 1050Kuçaklap ağaların qatdı aǵlar. Körüsüp cılağanın körgennen şon, Öksüp-öksüp cıladı Mâlik Duǵar. Körüsüp Yüsif Näbiy köp éñiredi, Qoşulup Mâlik birge bék éñiredi. “Munan keyin, kėtkenden şon, ağalarım, Sizlerni kaçan körem?” dép éñiredi. Ağaları cıladı munı körüp, Kėtdiler minezine içi érip. “Bėker kılğan ékenmiz, - dép ökünüşti, 1060Anıq, şını ini éken, - dép, - bizge sėrik”. Yüsifke aytdı: - Biz seni alar édik, Awılǵa alup kaytup barar édik. Éndi né dép aytamız atamızǵa?	1040 Uyandıǵımdıǵımda verirdi çeşit çeşit yiyecek. Ağabeylerim, yolladınız Yahudi'ye nasıl kulluk edeceǵım? Bundan sonra ne zaman göreceǵım ağabeylerim, Bugün Tanrı uygun gördü ayrılmayı. Bu takdiri Tanrı'dan bilmemiz lazım, Hakk'ın hükmüne kul gibi razı olmamız lazım. Allah'ın iradesi dışında bir şey olmaz, Belasına sabretmemiz lazım. Aziz Yusuf bunu söyleyip aǵladı, 1050 Kucaklayıp ağabeylerini çok aǵladı. Kucaklaşarak aǵladığını gördükten sonra, İçini çeke çeke aǵladı Mâlik Duǵar. Yusuf Nebi çok aǵladı. Katılıp Mâlik birlikte pek aǵladı. “Ağabeylerim, gittikten sonra, bundan böyle, Sizleri ne zaman göreceǵım?” diye aǵladı. Ağabeyleri aǵladı bunu görüp, Gittiler hâline yüreǵi parçalanıp. “Boşuna yaptık, deyip pişman oldular. 1060 Şüphesiz bize yakın, gerçek kardeşimizmiş, deyip” Yusuf'a söylediler: - Biz seni alırdık, Tekrar köye götürürdük. Şimdi ne diyeceǵız babamıza?

Äwwelde séni “kaskır cédi” dédik. Séni biz awılğa alıp baralmaymız, Atamızğa yalğançı bola almaymız. Né bolsa da barasız, Yüsif, éndi, Sizni aparıp él bétin köre almaymız. Yüsif aytdı: - Ötken iş qayıp kélmes, 1070 Allanıñ né kıların bende bilmes. Allanıñ şalğanına rāzımen, °Aşılıq, küfirlik söz aytıp bolmas. Ĥudānıñ hār ne kılsa bir özinen, Yaş ağıp atam qaldı ol közinen. Ékew édik bir tuwğan bir anadan, İybn İyāmiyn ayırdı éndi ménen. Bu taqtırnı Täñriden biliñ ma’lūm, Atam Ya°qūb ḥasiretmen qaldı maḥrūm. Munan keyin köredi méni qaçan, 1080 Bawırım İybn İyāmiyn mağmūm. Duğar kélip Yüsifni cételedi, Cönelip ağaları kétedi éndi. Artına qaray-qaray yıǵlap Yüsif, Duğarnıñ köşlerine cétedi éndi. Yüsifni Mālik Duğar alıp kétdi, Ağaları éline qayıp kétdi. Ağalarınıñ aytқан söziménen, Yüsifniñ qol ayağın tas bérkitdi.	Daha evvel seni “Kurt yedi” dedik. Seni biz köye götüremeyiz, Babamıza yalancı çıkamayız. Ne pahasına olursa olsun gideceksiniz, Yusuf, şimdi, Sizi (geri) götürürsek halkın yüzüne bakamayız. Yusuf söyledi: - Geçen iş geri gelmez, 1070 Allah’ın takdirini kul bilmez. Allah’ın takdirine razıyım, Allaha isyan etmek doğru değil. Her ne takdir edilirse Allah’tandır, Yaş akıp babam, o gözünden mahrum kaldı. İkimizin annesi babası bir, İbni Yamin ayrı kaldı şimdi benden. Bu takdiri Tanrı’dan bilin malum, Babam Yakup hasretle benden kaldı mahrum. Bundan sonra beni ne zaman göreceksin diye, 1080 Kardeşim İbni Yamin mağmum. Duğar gelip Yusuf’un elini tuttu, Yönelip gider ağabeyleri şimdi. Ardına baka baka ağlayıp, Duğar’ın göçüne varırlar şimdi. Yusuf’u Mālik Duğar alıp gitti, Ağabeyleri memleketine dönüp gitti. Ağabeylerinin söylediği sözle, Yusuf’un elni ayağını taş gibi bağlattı.

Yüsifniñ qol ayağın kisendedi, 1090 Kaçıp këtüp qalar dép isenbedi. Astına kilem cayıp, körfe tösep, Apkélip bir tüyege mindiredi. Mâlikniñ bir qulu bar, Kılıç atlı, Tüsi qara qul, bék haybatlı. Şoğan aytdı: “Yüsifni sên baqğıl!” dép, Mâlikke senimli édi sayāsatlı. Çol sâ’atda kârwânlar onan köşti, Bir molanıñ yanınan öte kéçti. Anası Rahiylanıñ qabirini, 1100Yüsif Nâbiy al şonda közi tüşti. Anasınıñ qabirini kördi Yüsif, Zâr yıqladı köniline qayğı tüşüp. “Méhirbân, ğarīb anam yatur musın, Mén baramun moynıma zincîr tüşüp. Méhirbân, ğarīb anam hâlim körgil, Ağalarım satdılar méni, bilgil. Künçilikmen qâş bolıp ağalarım, Yıraq yerge yiberdi, taħkiyq bilgil. Ağalarım atamnan ayırdılar, 1110Hasiret otmen cānımdı küydirdiler. Qol-ayağım zincirli, moynım buğaw, Ğarabet tönin üstime kiydürdiler. Ağalarım şaldı mağan renc zaħmet, Yaş künimde tüşti mağan üşbuw ħiykmat. Bende bolıp kétdim bugün,	Yusuf’un elini ayağını zincirlediler. 1090 Kaçıp gider diye inanmadı, Altına halı serip, yorgan döşeyip, Alıp gelip bir deveye bindirir. Mâlik’in bir kulu var, Kılıç adlı, Esmer kul, pek heybetli. Ona söyledi: “Yusuf’a sen göz kulak ol!” deyip, Mâlik için güvenilirdi siyaseti. O anda kervan oradan göçtü, Bir kabristanın yanından öte geçti. Annesi Rahile’nin kabrini, 1100 Yusuf Nebi işte o zaman gördü. Annesinin kabrini gördü Yusuf, Ağladı gönlüne kaygı girip. “Merhametli garip annem yatıyor musun, Ben gidiyorum boynuma zincir bağlanıp. Merhametli, garip annem hâlimi gör, Ağabeylerim sattı beni (bunu) bil, Günüleyip düşman olup ağabeylerim, Uzaklara gönderdi, şüphesiz bil. Ağabeylerim babamdan ayırdılar, 1110 Firak oduyla bağrımı yaktılar. Elim ayağım zincirli, boynum bukağılı, Gurbet donunu üstüme giydirdiler. Ağabeylerim bana sıkıntı çekti. Küçüklükten geldi bana bu hikmet. Kul olup gittim bugün,

Kıladı Tāñrim mağan kaçan raḥmat? Äy, anam, meniñ ḥālim körgil zāhiyr, Bendelikke şatup aldı dīnsiz wāfir. Yarılkar küni mağan bolur ma éken, 1120Bu işni taqtır kıldı Māwlām Ğāfir. Uwa, dariygā, ¢aziyz anam yatur musın, Meniñ munday ḥālimdi bilür müsin? Témirménen baylawlı ḳol-ayağım, Ménen ḥabar atama bérer müsin?” Ün kélđi ḳabirinen anasınıñ: - İyā, Yüsifim, né bolğan ḥāliñ séniñ? Ağalarıñ nélikden munday kıldı? Méḥnatke nağıp tüşken cāniñ séniñ. Cān uğlım, bu bālege ḳaydan ḳaldıñ, 1130Ḳaş bolğan ağalarına né iş kıldıñ? Ruwxım ḳozğap örtediñ süyegimdi, Zār urup ḳabirime cılap kélđiñ. Atañ séniñ ḥāliñni bilmedi me? Héc kimge ḥāliñ maʿlūm bolmadı ma? Ğāfil yürüp bālege nağıp tüştiñ? Ḳasıña yalgūz ağan kélmedi me? Ḥudā-yā bu ḥacetim sağan maʿlūm, Ümīdi köp-dür sénen cümle mazlūm. Fazılın birlä nācāt ḳıl, iyā, Raḥiymā, 1140Şatılıp bende bolğan -meniñ uğlum. Yüsif anı eşitüp biyḥud boldı,	Tanrım bana ne zaman edecek merhamet? Ey anneciğim, benim halimi gör şüphesiz, Bendeliğe satın aldı dinsiz kâfir. İyilik edeceği gün gelecek mi, 1120 Bu işi böyle uygun gördü Mevlam Gaffûr. Ah, yazık, kıymetli anneceğim yatıyor musun? Benim bu halimi biliyor musun? Demirler ile bağlı elim ayağım. Babama benden haber verir misin?” Ses geldi kabrinden annesinin: -Ya, Yusuf’um, senin başına ne hâl geldi? Ağabeylerin neden böyle yaptı, Mihnete nasıl düştü canın senin? Canım oğlum, bu belaya nereden uğradın? 1130 Düşman olan ağabeylerine ne suç işledin? Ruhuma dokunup, çok müteessir ettin, Üzülüp kabrime ağlayıp geldin. Baban senin hâlini anlamadı mı? Hiç kimseye hâlin malum olmadı mı? Gafil olup bu belaya nasıl düştün, Yanına tek bir ağabeyin dahi gelmedi mi? Ey, Allah’ım, budur dileğim sana malum, Ümidi sonsuzdur senden cümle mazlumun. Fazlın ile kurtar, ya, Rahîm, 1140 Satılıp kul olmuş benim oğlum. Yusuf onu işitip kendinden geçti,

Hudāyım minācātın kabūl kıldı. Raḥılânıñ ruwḥınıñ zārı üçün, Täc, taht, saltanat näsif kıldı. Qılıç baktı Yüsifniñ tüyesine, “Üstünde bar ma éken?” dep iyesine. Bara şalıp Duğarga ḥabar şaldı, “Qalay?” dep közin şalmay cüyesine. Qayğurdı Mâlik Duğar “Tursun kārwan, 1150Coğ bolsa, qaşqan éken bu qul uğlan?” Cümle kārwan Yüsifni qaradılar, “Qayda kétdi éken, -dep, - hār aradan” Qılıç qul mingen édi arğımağ at, Açuwı caman édi bék qabāḥat. Élden burun Yüsifke çawıp barıp, Yüsifni qaçıménen urdı üç qat. Qılıç aytdı Yüsifke: - Qaçtıñ nége? Men sağan körseteyin köp añğüme. Qul qaçısı Yüsifke ötüp kétdi, 1160Şonda Yüsif cıladı cān İyege. Yüsif aytdı: - İyā, Alla, né kılamun? Bu méḥnatdan qaytup qutulamun. Hudāy-ā fazılıñ birlān qutqar ménı, Öziñ yardım kılmasañ né kılamun? Hudāwanda, āgar, men ḥatā kılsam, Ämirin qoyup mén sağan ʿaşı bolsam, Tāwbe kıldım fazılıñmen kéçür Alla, Atam Yaʿqūb ämirini bozğan bolsam,	Allah’ım duasını kabul etti. Raḥile’nin ruhunun üzüntüsünden dolayı, Taç, taht, saltanat nasip etti. Kılıç baktı Yusuf’un devesine, “Üstünde miymiş?” diye sahibine. Gidip Duğar’a haber verdi, “Nasıl olur?” deyip bakmadan yüzüne Üzüldü Mâlik Duğar “Dursun kervan, 1150 Yoksa, kaçmış bu kul oğlan?” Cümle kervan Yusuf’a baktı, “Nereye gitmiş, deyip her yerde” Kılıç köle binmişti bir arğımağa. Oldukça çok öfkeliydi. Herkesten önce Yusuf’a koşup gelip, Yusuf’a kaçı ile vurdu üç defa. Kılıç söyledi Yusuf’a: - Niye kaçtın, Ben sana çok laf edeceğim. Kulun kaçı Yusuf’a değdi, 1160 O zaman Yusuf ağladı can Rabbine. Yusuf söyledi: - Ey Allah’ım ne yapacağım? Bu mihnetten nasıl kurtulacağım? Allah’ım fazlınla kurtar beni, Zatın yardım etmezse ne yapacağım? Tanrım, eğer ben günah işliyorsam, Emrini tutmayıp ben sana asi oluyorsam. Tövbe ettim fazlınla bağışla Allah’ım, Babam Yakup’un emrini tutmadıysam.

İylâhiy, âgar, ʿaşı bolmasam men, 1170Haṭâlık, ʿaşılık iş kılmasam men. Bu qawımğa körsetkil bir ʿalâmat, İyahuwdlerge hām qaslık kılmasam men. Hudâyım minâcâtın qabûl étdi, Kudiret birlân kökden bir bulut çıqdı. Qarlı yağmur âsmânnan qabat cawıp, Aşılmay, küni-tüni boran şoqdı. Yeti kün boran şoqdı aşılmasdan, Kârwânlar öler boldı éndi aşdan. Ot çağup, âwqat kılar héç ʿilâc yok, 1180Kurğak nârese taba almay, hâli kaçqan. Héç âdâm birin-biri körmes boldı, Çuwlasıp zâr éñiresip ölmek boldı. Kök kızarıp, kürkirep yaşıl tûsüp, ʿAlâmat, uluğ qatdı haybat boldı. Héç âdâm birin-biri köre almadı, Birine-biri hâbar bére almadı. Mâlik Duğar qorqadı caman qatdı, Söyleser héç âdâm taba almadı. Mâlik Duğar çağırdı kârwânlardı, 1190Çağırgan şon cıyılup keldi bâri. Duğar aytdı: - Bu hıykmâat né ʿalâmat, Tâñriniñ nége bizge keldi qahârı.	İlahi, eğer asi olmayacaksam ben, 1170 Yanlış ve asi olacak iş yapmadıysam ben Bu kavime göster bir alamet, Yahudilere hem de düşmanlık etmediysem ben. Allah'ım bu duasını kabul etti. Kudretiyle gökten bir bulut çıktı. Gökten yağmurla birlikte kar yağıp, Hava kapanıp gece gündüz bora esti. Yedi gün bora esti hava kapanıp. Kervandakiler ölecek oldu şimdi açlıktan. Ateş yakıp, yiyecek yapacak hiçbir şey yok, 1180 Kuru şey bulamayıp, hâlleri kalmadı. Hiç kimse birbirini göremedi, Bağırıp ağlayıp ölecek oldular. Gök kızarıp, hava gürleyip, yıldırım düşüp, Oldukça heybetli tufan oldu.⁸² Hiç kimse birbirini göremedi, Birbirine haber veremedi. Mâlik Duğar çok korkar, Konuşacak hiç kimseyi bulamadı. Mâlik Duğar çağırdı kervandaki kişileri, 1190 Çağırdıktan sonra toplanıp geldi hepsi. Duğar söyledi: - Bu hikmet, neyin tufanı, Tanrı bize neden gazaplandı.

⁸²Alamet burada tabiatın getirmiş olduğu felaket, bela anlamındadır. Bu felaket yağış olduğu için tufan anlamındadır.

Duğar aytdı: - Yarānlar, bolduğ oyrān, Nūḥdan şoñğı ‘alāmet boldı tofān. Ayağına cıgılıp calınalıq, Aramızda bar édi bir mazlūm cān. Bizlerden ol müsāfir tuhmat kördi, Ol müsāfir tilegin Tāñrim bérdi. Bu ‘alāmnıñ iyese Kādīr Raḥman, 1200 Mazlūmnıñ közi casın ésirkedi. Hārqaysıñız aytıñız kılğan isiñ, Qorqğanımdan kėtup tur ési-tüsüm. Hālek bolıp kırıldık äy, yarānlar, Casırma kılğanıñdı härbirisiñ. Şol wāqıtta Kılıç cétup kélđi, Köpke kélip kılğanın bayān étdi. Özge kişi bolmadı buzuk kılğan, “Bu kesāfat Kılıçdan éken” dédi. Şonda Mālik aytağı qara qulğa: 1210- Yüsifden çabçan bar, ‘uzır tile. Bizge izgu du‘ā kılar ma éken, Köñilini hoşnuwd étkil, luwıñ bilä. Yüsifniñ qıçaqlağın éki ayağın, “Künāhımnı ötkün” dép zār cılağın. Köñili rāzı bolğanday işter kılup, Köñiligin rāzılığın köp tilegin. Kılıç kélđi Yüsifniñ qaslarına, Pärwāna bop aylandı baslarına. Éki ayağın qıçaqlap bék calınup,	Duğar söyledi: - Yaranlar, olduk viran, Nuh’tan sonraki oldu tufan. Ayağına kapanıp yalvaralım, Aramızda vardı bir mazlum can. Bizlerden o zavallı töhmet gördü, O zavallının dileğini Tanrım kabul etti. Bu âlemin sahibi Kadir Rahman, 1200 Mazlumun gözyaşıyla (bizi) esirgedi. Her biriniz söyleyiniz yaptığını şeyi, Korktuğumdan aklım çıkıp betim benzim soldu. Helak olup kırıldık ey, yaranlar, Gizlemeyin yaptığınızı her biriniz. O zaman Kılıç geldi, Gelip kalabalığa ettiklerini beyan etti. Başka kişi yoktu hata yapan, “(Meğer) Bu bela Kılıç’tan imiş” dedi. O zaman Mâlik emretti o kara kula: 1210- Yusuf’tan hemen git özür dile. Bize hayırduası eder mi, Gönlünü hoşnut et, lütfunla. Yusuf’un kucakla iki ayağını, Suçumu bağışla diye yalvar. Gönlünü razı edecek şeyler yapıp, Gönlünün rızasını al defalarca. Kılıç geldi Yusuf’un yanına, Pervane gibi döndü başında. Elini ayağını kucaklayıp, yalvar yakar olup,

1220Bétin cuwdı köziniñ caslarına. Ol wâkıtda aldına Mâlik bardı, Köl şuwsurup aldına ‘ızzat kıldı. “Hañlık kinämizdi kécürgil” dép, Yüsifke zârı kılup köp calbardı. Munı körüp Yüsifniñ méhiri keldi, Olarga râzı bolıp dū‘â kıldı. Raḥman İyem qabûl kılıp dū‘âsını, Çol sâ‘at boran kêtüp kün açıldı. Şonda Duğar Yüsifniñ kılın şec̣ti, 1230Calınup ayağına yäne tüşti. Başçı Mâlik Duğar cümle kârwan, Yüsifke bâri yalbaruştı. Köl-ayağın bosatup at mindirdi, Yipek atlas üstine ton kiydirdi. “Kârwan başı Yüsif” dép câr çaķırup, Uluğ kiçik bârine hām bildirdi. Yüsifke barça kârwan hizmet kıldı, Ḥaşıyetin bâri de anıķ bildi. Mâlik Duğar hükimini bergeñnen şon, 1240Bâri Yüsif âmirinen çıķmas boldı. Kârwanğa Yüsif kıldı anda fârmen, Uluğ nâşib bérđi oğan Qâdir Subḥân. Mâlik Duğar hizmetker bolğannan şon, Heçbiri çıķmas boldı âmirinen. Hâmmasınan söylese fahiymi artık,	1220 Gözünün yaşıyla yüzünü yıkadı. O zaman önüne Mâlik gitti, El kavuşturun önünde hürmet etti. “Hata ve suçumuzu bağışla” deyip, Hepsi Yusuf’a yalvarıp yakardı. Bunu görüp Yusuf’un merhamete geldi, Onlara razı olup dua etti, Rahman Rabbim duasını kabul edip, O saatte bora gidip hava açıldı. O zaman Duğar Yusuf’un elini çözdü, 1230 Yalvarıp ayağına kapandı. Kervanbaşı Mâlik Duğar cümle kervan, Yusuf’a hepsi yalvardılar. Elini ayağını çözüp ata bindirdi, İpek atlas üstüne kürk giydirdi. “Kervanbaşı Yusuf’tur” diye ilan edip Büyük küçük hepsine de bildirdiler. Yusuf’a bütün kervan hizmet etti, Haysiyetini hepsi de şüphesiz anladı. Mâlik Duğar hükmünü Yusuf’a verdikten sonra, 1240 Hiçbiri Yusuf’un emrinden çıķmadı. Kervana o zaman Yusuf hükmetti, Büyük nasip verdi ona Kadir Sübhan. Mâlik Duğar hizmetkâr olduktan sonra, Hiçbiri emrinden çıķmadı. Söylerse hem hepsinden fehmi çok,

Häm kéñes kılsa ʿaqlı artık. Körgeñ cān camālına toyar émes, Āķ bözinen turadı nūrı balķıp. Néçe müddet kār wān ol yollar kéçdi, 1250 Bir şāhārniñ yanına kélip tüşti. Ol şāhārniñ hāmması Hiyndiy éken, Yūsifni körüp bāri tañ ķaluştı. Yūsifke Hiyndiylerniñ bāri kélđi, Uluğ-kiçik şāhārde yas pēn kārı. Yūsifniñ camālına hayrān ķalıp, Yüzine ķarap turdı barçaları. Şonda turup kâfirler Yūsifke aytdı, - Munça körıklü camālını kim yaratdı? Seniñ bu nākışınıñ tüzetkege, 1260 Biz de bende bolalıķ kim tüzetdi? Yūsif aytdı: - Yaratķan ménı Cabbār, Bu cahāndı tüzetken Kāriym Sattār. Sizdi bizni yaratķan Alla özi, Bu sözge nanmağānga ķılur ķahār. Barçası üşbüw sözge iynandılar, Yūsif barça Hiyndiy бүгildiler. İymān aytup hāmması dīnge kirip, Hām Yūsif Payğambar dēp iynandılar. Onan köçüp ékinçi şāhārge kélđi, 1270 Yūsifniñ körkini körüp hayrān boldı. Barçası tabunmağğa ol şāhārniñ, Yūsifniñ kartiynkasın yasap aldı.	Müşavere ederse hem de üstün aqlı. Gören insan cemaline doyamaz, Ak perdesinden nuru parlıyor. Nice müddet o kervan yollar geçti, 1250 Bir şehrın yanına geldi. O şehrın cümlesi Hintli imiş, Yusuf’u görüp hepsi hayret etti. Hintlilerin hepsi Yusuf’un yanına geldi, Şehirdeki büyük küçük, yaşlısı genci. Yusuf’un cemaline hayran kalıp, Yüzüne bakadurdu hepsi. O zaman durup kâfirler Yusuf’a söyledi: Bu denli güzel cemalini kim yarattı? Senin bu suretini yaradana, 1260 Biz de ona kul olalım, kim yarattı? Yusuf şöyle dedi: - Yarattı beni Cebbar, Bu cihanı var etmiş Kerim Settar. Seni beni (hepimizi) yaradan Allah, Bu söze inanmayana (Allah) gazaplanır. (Onların) hepsi bu söze inandı, Yusuf bütün Hintliler eğildiler. Allah’a iman edip cümlesi mümin olup, Ve Yusuf’un Peygamber diye inandılar. Oradan göçüp ikinci şehre geldiler, 1270 Yusuf’un görkünü görüp hepsi şaşırdı. Hepsi tapınmak için o şehrin, Yusuf’un resmini yaptı.

Onan köçüp Ƙudūs şāhārine tağı kēldi, Ƙudūs Bégi tüşinde körgen édi. Şāhārine cār şalıp: - Birin ƙalmay, Kārwān kéledi aldınan çıkğun! - dédi. Ƙudūs begi lâşker cıyup ƙarşu çıƙdı, - Kārwān başı kim-dür? -dép cawāb eytti. - Mālik Duğār -kārwānnıñ başçı dép, 1280Kārwānnıñ bāri turup ħabār aytdı. Oylaydı şonda turup Mālik Duğār, “Köp lâşker cıyğanında né ħıykmāt bar? Mén cılda cürgenimde büypewçidi” Ƙattı ƙorƙup bu işke tañ boldılar. Yūsifke kēldi anda Ƙudūs begi, Ādeppen sālem bērip ħızmet ƙıldı. Yūsifden ħūbsıyladı cawāb şurap: - Äy, cānım, cöniñdi ayt, kimsiz? -dédi. Anda Yūsif ol bēkke cawāb bērdi: 1290- Mén bolamun tüşinde körgen, - dédi. “Aldınan çık!” dégen şon kēlip tursız, Hēç gümānsız çol ƙişiñ -ménmün, -dédi. Bu sözdi ol eşitüp °acabladı, Yūsifni értüp barıp ƙonaƙtı. °İyzzat, iykrām, ziyāfat, ħurmat aylep, Ƙasında coldasımen ħūbsıyladı. Bir kün bir tün Yūsifni ħūbsıyladı,	Oradan göçüp Kudūs şehrine yine geldiler, Kudūs Bey’i (Yusuf’u) rüyasında görmüşti. Şehrine duyurup: - İstisnasız herkes, Kervan geliyor, karşı çıkın! dedi. Kudūs beyi asker toplayıp karşı çıktı, - Kervanbaşı kimdir? diye sordu. - Mālik Duğār’dır, kervanbaşı deyip, 1280 Kervanın hepsi haber etti. Düşünür o zaman durup Mālik Duğār, “Çok asker toplamasında ne hikmet var? Ben her yıl geçtiğimde böyle yapmazdı” Çok korkup bu şeye hayret etti. Yusuf’a geldi o zaman Kudūs beyi, Edeple selam verip hizmet etti. Bir güzel hürmet etti cevap vermesini isteyip: - Ey, canım, kim olduğunu söyle, kimsiniz? dedi. O zaman Yusuf o beye cevap verdi: 1290- Bendim rüyanda gördüğün, dedi. “Karşı çık!” dedikten sonra geldiniz, Hiç şüphesiz o kişi benim, dedi. Bu sözü o işitip taaccüp etti, Yusuf’u getirip misafir etti. İzzet, ikram, ziyafet, hürmet edip, Yanındaki yol arkadaşlarıyla birlikte ağırladı. Bir gün bir gece Yusuf’u ağırladı,

Ḳudūs bēgi Yūsifke söz söyledi. - Mağan bir naşiyhatıñdı aytıp kétkil, 1300 Sonıñdı kılayın dép bék dédi. Yūsif aytdı: - Äy, pādşā, eşit sözim, Tutıñız körgeñiñdi bärin öziñ. Yūsifni katdısaylap qonaq kıldı, Köp māl bérıp argumaq at mindirdi. On tüyege toltırıp hazına bérıp, Altun kemer béline buwındırdı. Aldına türli-türli aş kéltürdi, “Biysmiylla” dép Yūsif da bir aşadı. Bir tabağdan tört yüzdey kişi toydı. 1310 Şonda dağı bir éli dağı kémümedi. Ḳudūs hanı Mâlikke aytdı cawāb: - Yūsifniñ kılğan işi -bäri şawāb. Ḳulumız dép nélikden aytdıñ mağan? Onan dağı kılsañçı özin tawāf. Osınday yaḥşı ādāmdı ḳul déy me éken? Bularğa hızmetimdi ḳıl déy me éken? O zamān bizden bahāsı mñ ése artıq, Başçısın başçı kılmay boq céy me éken? Sonda Duğār ol ḥaṅğa cawāb bérdi: 1320- Başçısı bu kārwanıñ - Yūsif, - dédi. Men Yūsifniñ ḳulimen osı künde, Yūsifke pādşālıq da lāyık, - dédi. Kārwan köçüp ol yerden yolğa tüşti,	Ḳudūs Bey’i Yusuf’a söz söyledi. - Bana bir nasihat edip git, 1300 Ben o dediğini yapayım Yusuf söyledi: - Ey, padişah, işit sözümü, Tutunuz gördüğünüzün hepsini siz. Yusuf’a çok hürmet edip misafir etti. Pek çok mal verip, argumağa bindirdi. On deveye hazine doldururup, Beline altın kemer bağladı. Önüne türlü türlü yemek getirdi, “Bismillah” deyip Yusuf da bir lokma yedi. Bir tabaktan dört yüz kadar kişi doydu, 1310 Öyle olsa bile zerre kadar dahi eksilmedi. Ḳudūs hanı Mâlik’e söyledi: - Yusuf’un yaptığı şey, hepsi sevap. Neden kulunuz dedin bana? Kendin kulluk etsenize. Böyle iyi bir adama kul mu diyorsunuz, Bunlara hizmet etmiyor musunuz? O zaman bizden değeri bin kat fazla, Kervanın başını baş yapmayıp boş mu konuşuyorsun? O zaman Duğar o hana cevap verdi: 1320- Bu kervanın başı, Yusuf, dedi. Ben Yusuf’un kuluyum bugün, Yusuf için padişahlık da layık, dedi. Kervan göçüp o yerden yola düştü,

Ḳudūs hanı él cıyup hūb kéñeşti. “Kāwil baladan kāfida ayrıldık” dép, Bārısı yaman қатdı ökünüşti. Han aytdı: - Aytayın men bir ʿaқıl, Tartup alıp қалалық көрсеñ maʿқұл. On éki mıñ ʿaskermén қurday éndi, 1330Málik Duғar o dağı émes gāfil. Málik Duғār қorқadı cawdı көрүp, Қorıқған son Yüsifke aytdı cétүp kélip. - Caw tayandı, né қılam buған? - dédi, Yüsif aytdı: - Қorқba, dép şāбір bérip. Çabuıldıp caw kélđi şonda yaқın, Yüzinen Yüsif aştı zer niyқābın. Anı көрүp ési awıp cümle läşker, Atlarınan қuladı bāri taғыn. On éki mıñ kişi édi kélgen çawıp, 1340Biri қалмай қuladı ési awıp. Kārwan köçүp yöneldi āmān-ésen, Düşmānnan kétđi alışқа қılмай ҳawıf. Olarınñ ési awıp catup қaldı, Kārwan ҳalkı bu iske ҳayrān қaldı. “Méndeу köriklü cān cahānda bar ma?” деп, Yüsif dağı bu işni köñiline aldı.	Kudūs hanı halkını toplayıp iyice danıştılar. “Durup dururken çocuktan ayrıldık” deyip, Hepsi çok fazla pişman oldu. Han söyledi: - Ben bir akıl vereyim, Zorla alalım doğru bulursanız. On iki bin askerle eşit şimdi, 1330Mâlik Duğar o dahi değil gafil. Mâlik Duğar korkar düşmanı görüp, Korktuktan sonra Yusuf'a söyledi gelip. - Düşman dayandı, ne yapayım buna, dedi, Yusuf söyledi: - Korkma, diye sabır verip. O zaman düşman hücum edip Yusuf'a yakın geldi, Yüzünün açtı ipek zer⁸³ nikabını. Onu görüp kendinden geçti cümle asker, Atlarından devrildi hepsi yine. On iki bin kişiydi gelen atla koşturup gelen, 1340 İstisnasız hepsi devrildi aklını kaybedip. Kervan göçüp yola koyuldu sağ salım, O zaman gitti uzağa korkmadan. Onlar, aklını kaybetti, Kervandakiler bu işe şaşırđı. “Benim gibi görkemli insan cihanda var mı?” deyip, Yusuf dahi bu şeyi düşündü.

⁸³ Zer İpekle işlenen nakış.

Çol sa'atda Cebrā'îl keldi hâzır, Yüsifke körükni berge Cabbâr Qâdir. Öziñe öziñ nége tañ kılasın, 1350Olay déseñ Hüdānıñ kudiretin kör. Üçünçi kün bir şähäрге tağı kirdi, Ol şähärni qarasä, péri édi. Yüsif anı qarasä härbirisi, Yüsifden körki hämma artık boldı. Héçbirewi Yüsifke qaramadı, Maqtanuwğa éndi Yüsif caramadı. Özinen hämmasınıñ körki artık, Şähärni başdan ayak araladı. Hämmasınıñ Yüsifden nûrı artık, 1360Boy nuşhasın qaraşa nûrı artık. Özinen özi tüñüldi Yüsif şonda, ‘Aqıl, körki, fahiymi bäri artık. Yüsifke şonda wahiy keldi Haqdan, “Olar mursal, payğambar kâmal tapqan. Kudiretimni tamâşâ kılgıl menim, Şaqlangıl munan bulay ol ‘acapdan”. Hüdānıñ bul habārın zāhir bildi, Haṭā is kılganına tawbe kıldı. “İyâ, Alla, ‘âsılığım kéçürgil” dép, 1370Säcdege başın koyıp zārı kıldı. Hüdāyım qabul kıldı ol tawbesin, Özine qaytup bérđi köriklü tüsin. Tileğindi mén bérđim dédi Alla,	O anda Cebrail geldi hazır, Yusuf'a güzelliği veren Cebbar Kadir. Kendine kendin niye hayret ediyorsun, 1350 Öyle diyorsan Allah'ın kudretini gör. Üçüncü gün bir şehre gene girdi, O şehir halkı bakarsa periydi. Yusuf onu görürse her birisi, Hepsi Yusuf'tan güzeldi. Hiçbiri Yusuf'a bakmadı, Şimdi Yusuf'un gururlanması işe yaramadı. Hepsi kendinden güzel, Şehri baştan aşağı dolaştı. Hepsinin nuru Yusuf'tan fazla, 1360 Bakarsa, suretinin nuru fazla. Kendi kendinden ümidini kesti Yusuf o zaman, Aklı, güzelliği, fehmi hepsi üstün. Yusuf'a o zaman vahiy geldi Hak'tan, “Onlar mürsel, peygamber, kemal bulmuş. Kudretimi gör benim, Sakın bundan böyle o acayip davranışından. ” Allah'ın bu haberini zahil bildi, Hata işlediği(kibirlendiği) için tövbe etti. “Ey, Allah'ım, kibirliliğimi bağışla” deyip, 1370 Secdeye başını koyup yalvardı. Allah'ım kabul etti o tövbesini, Kendisine geri verdi görkemli cemalini. İsteğini ben verdim dedi Allah,

Yâ Yüsifim säcdeden köter başıñ. Ol kârwânlar ol yerden yäne köçti, Bu arada birqatâr künler ötdi. Nîl darıyâsı yanına kıldı kârwân, Mısırnıñ şâhârine yakın yetdi. Kârwân kondı Nîl darıyâ cağasına, 1380Mâlik aldı Yüsifni öz qasına. Yüsifcân şuwğa barıp çomıl dédi, Bir sayaz şuw körsetdi şamasına. Tozan-tofırak taniñnen kétsün, dédi, Köriklü yüziñ cânımnan ötsün, dédi. Çomılmaqğa Nîlge kélip Yüsif Nâbiy, Né aytsañız, köñiliñ bitsün, dédi. Yüsif Nâbiy ol şuwğa kéledi éndi, Qol köterip bir dū`ā kıladı éndi. Tanimni maqlūqlarğa körgizme dép, <b>1390</b>Alladan Yüsif perde tiledi éndi.</p> <p>Alla Ta`ālā du`āsın qabul kıldı, Çol sa`atda cannatdan perde kıldı. Tenäsin maqlūqlar körmesin dép, Perde kiyüp darıyāğa çomıldı éndi. Ol şuwda bir ülken balıq bolur édi, Şuwdağı balıqlarğa ämir kıldı. Ädep şakla balıqtar, qaramañlar, Hudānıñ payğambarı şuwğa kıldı. Onı eşitip balıqnıñ qaştı bari,	Ya Yusuf`um, secdeden kaldır başını.</p> <p>O kervanlar o yerden yine göçti, Bu arada bir sürü gün geçti. Nil Nehri`nin yanına geldi kervan, Mısır`ın şehrine yakın geldi.</p> <p>Kervan kondu Nil Nehri`nin yakasına, 1380Mâlik aldı Yusuf`u kendi yanına. Yusufcan nehre girip yıkan, dedi, Bir sığ su gösterdi yakın</p> <p>Toz tofrak vücudundan gitsin, dedi, Görklü yüzün yanımdan geçsin, dedi. Yıkanmak için Nil`e gelip Yusuf Nebi, Ne söylerseniz, memnun olunuz, dedi. Yusuf Nebi o nehre gelir şimdi, El kaldırıp bir Allah`a dua eder şimdi. Vücudumu mahlûklara gösterme diye. <b>1390</b> Yusuf (Nebi) Allah`tan perde istedi şimdi. Allahuteala duasını kabul etti, O anda cennetten perde geldi. Vücudunu mahlûklar görmesin diye, Perde giyip nehirde yıkandı şimdi. O akarsuda bir büyük balık vardı, Sudaki balıklara emir verdi. Edebinizi koruyun balıklar, bakmayınız, Allah`ın peygamberi akarsuya girdi. Onu işitip balıkların kaçtı hepsi,

1400Uluğ-kiçik cumlası yaspén kâri. Yüsif Nâbiy hürmetin cümle şaqlap, Karamay kaçıp kétدی onan äri. Ol balıx üstinde gusıl kıldı, Nûrı tağı mıñ ése artıx boldı. Behîşden huwlla ƣonlar ƣolına alıp, Cebrâîl ƣol sa'atda cétüp kélدی. Yüsif Nâbiy ƣomılup bolğannan şoñ, Kasına kiyüminiñ kélgennen şoñ. Älgi balıx Yüsifke ƣarız kıldı, 1410Huwlla kiyüp köñili şād bolğannan şoñ. Yüsifke aytdı şonda oşal balıx, Bāƣ-dāwlet bérđi mağan Cabbār Hālıx. Bul şuwdağı balıxñıñ pādşāsımın, Hudāyım nāşīb ƣılğan pādşālıx. Pādşāsımın balıxñıñ, dāwletim mol, Aralap kördim özüm birtalay col. Düniyede bir ferzendke muhtāc édüm, Yā taqşır, meniñ üçün bir dūā ƣıl. Alla sizniñ dūāñnı ƣılur ƣabül, 1420Fazılımen Tāñrım mağan bérer uğul. Özüm kétsem ornıma miyrāşhor bop, Artımnan dūā ƣılur ölgen şon ol. Yüsif sawçı balıxğa dūā ƣıldı, Hudāyım dūāsın ƣabül ƣıldı. Özleri keremetli, özi pādşā,	1400 Büyük küçük, genci yaşlısı cümlesi. Yusuf Nebi hürmetiyle cümlesi edebini koruyup, Bakmayıp kaçıp gitti ondan uzağa. O balıkların üstünde gusül aldı, Nuru yine bin kat fazla oldu. Cennetten hulleler eline alıp, Cebrail o vakitte hemen geldi. Yusuf Nebi yıkanıp gusül aldıktan sonra, Yanına giyiminin geldikten sonra, Deminki balık Yusuf'tan rica etti. 1410 Hulle giyip gönlü şat olduktan sonra. Yusuf'a söyledi o zaman o balık, Baht ve devlet nasip etti bana Cebbar Halık, Bu sudaki balıkların padişahıyım, Allah'ım nasip etti padişahlık. Balıkların padişahıyım, devletim çok, Dolaşıp gördüm kendim bir hayli yol, Dünyada bir çocuğa muhtaçtım, Ya efendi, benim için bir dua et. Allah sizin duanızı eder kabul, 1420 Fazlıyla Tanrım bana nasip eder oğul. Ben ölürsem yerime varis olup, Ardımdan öldükten sonra dua eder o. Yusuf Peygamber balığa dua etti, Allah'ım (Yusuf'un) duasını kabul etti. Kendileri kerametli ve padişah,

Ol balıḳğa Ĥudāyım éki uḡul bérdi. Éki uḡul boluptı keremetli, Yūnisni ol balıḳnıñ biri yutdı. Sūleymen yüzügin yuttı biri, Düniyeden pādşā bolıp alar da ötti. Şonda Yūsif ḳosına ḳaytup kélđi, Tasbiyh, tahliyl Ĥudāğa aytup kélđi. Üstinde ḥuwlla ṭonnan nūrı balḳıp, 1430Yermen kök arasına tirew boldı. Yūsifniñ kélgenini Duḡār kördi, Şandūḳdan türli āşıl ṭon çıḳardı. Üstiñizge bularnı kiyiñiz dép, Yūsifke hāmmasın alıp bérđi. Yūsif Nābiy ḳasına Duḡār bardı, Üstinde ḥuwlla körüp ḥayrān ḳaldı. Kim bérđi dédi munı Yūsif saḡan, Mén ustap körgenim coḳ munday māldı. Yusıf aytdı: - Tāñrim bérđi bu ḥiyl^eattı, 1440Māwlām özi rūzı ḳıldı bu dāwletni. Meniñ sıırım özine ^eayān édi, Bérüp-dür sonıñ üçün bu raḥatnı. Mālik Duḡār bu sözge ḥayrān ḳaldı, Süytüp turḡan wāḳıtda küç yöneldi. Bir ^eaziyz yaḥşı kişi kéledi dép, Hawādan Mısır içre bir āwez kélđi. Dūḡār tācir sarāyına kélgin dédi,	O balıḡa Mevla'm iki oḡul nasip etti. İki yavru olmuş kerametli, O balıḳlardan biri Yunus'u yuttu. Diğeri Sūleyman'ın yüzüḡünü yuttu, Dünyadan padişah olup onlar da göçtü. O zaman Yusuf çadırına geri geldi, Allah'a methüsenä söyleyip geldi. Üstündeki hullesinde nuru parlayıp, 1430 Yer ile gök arasına destek oldu. Yusuf'un geldiğini Duḡar gördü, Sandıktan türlü kıymetli kürkler çıḳardı. Üstünüze bunları giyiniz deyip, Yusuf'a hepsini alıverdi. Yusuf Nebi'nin yanına Duḡar gitti, Üstünde hulle görüp şaştı. Kim verdi dedi bunu Yusuf sana, Ben tutup görmedim böyle bir malı. Yusuf söyledi: - Tanrım verdi bu hilatı, 1440 Mevlam'ın kendisi nasip etti bu devleti. Benim sırrım zatına ayandı, Onun için vermiş bu rahatı. Mālik Duḡar bu söze şaşırdı, Öyle yaptığı zaman güç y Bir aziz iyi kişi geliyor deyip, Havadan Mısır içine bir ses geldi. Duḡar: - Tüccar sarayına gelin, dedi.

Ol uğlannı tamāşā kılğıl, dédi. Ādāmına uğşamas anıñ nūrı, 1450Muğarrab feriştede y bilgil, dédi. Kélgeni ol ādāmñıñ ıutlı turur, °Aqılı artıq, sözleri tātli turur. Kōrūwge °aşıq bolğın hāmmalarıñ, Bu cahānda bék yağşı hılūklı turur. Munı éşitüp Mısır éli kuwanıçdı, Kōrmekke barça yurtlar ıurday uçdı. Yūsif Nābiy camālın kōremiz dédi, Urğası-érkek hāmma curt cıyılıştı. Yūsifpen birge kélđi ağır lāşker, 1460Olarnıñ barçaları ferishteler. “Hoşāmet kıl Yūsifke” dégen Alla!” Şāhärge Yūsifmen bir kirdi anlar. Munı kōrüp tañ ıaldı Mısır éli, Bularnı ādamzāt émes, dédi. Kōkden éngen bul özi ferişte dép, Barçaları Yūsifke sādce kıldı. Yūsif sawçı Mısırğa kirgennen şöñ, Ta°āmlarnı ıolına alğannan şöñ. °Ūd °anbar sékildi iyisler çııdı, 1470Awzına Yūsif Nābiy şalgannan şöñ. Mālik Duğār üyine kélgennen şöñ, Yūsifke ta°ām bérıp bolğannan şöñ.	O oğlanı temaşa edin, dedi. İnsanoğlununkine benzemez onun nuru, 1450 Mukarrep melek⁸⁴ gibi bilin, dedi. Gelmesi o adamın kutludur, Akıllı, sözleri şirindir. Görmek için heveslenin hepiniz, Bu cihanda pek güzel huyludur. Bunu işitip Mısır halkı sevinir. Görmeye bütün halk yaban horozu gibi uçtu. Yusuf Nebi cemalini göreceğiz dedi, Kadını erkeğı bütün halk toplandılar. Yusuf ile birlikte geldi ağır ağır askerler. 1460 Onların cümlesi melek. “Yusuf’a iltifat ediniz” demiş Allah, Şehre Yusuf ile bir girdi onlar. Bunu görüp hayret etti Mısır halkı, Bunlar, âdemoğlundan değildir, dedi. Bunun kendisi gökten inen melek diye, Cümlesi Yusuf’a secde etti. Yusuf Peygamber Mısır’a girdikten sonra, Yiyeceklerini eline aldıktan sonra, Anber gibi kokular yayıldı, 1470 Ağzına Yusuf Nebi koyduktan sonra, Mâlik Duğar evine geldikten sonra, Yusuf’a yemek verdikten sonra.

⁸⁴**muğarrab Ar.** Yakın. Allah’a yakın olan dört melek.

Sarāydan nūrı balkıp kökke çıkdı, Yüsif perde yüzinen algannan soñ. Anı körüp Mısır éli cem^e boldı, Mäliktiñ sarāyına bāri kēldi. Qulıñıznı bizlerge körsetkil dép, Tācirge şāhār halkı ʿarız kıldı. Tācir aytdı: -Yüsifni körgizmeymün, 1480İşine sarāynıñ kirgizmeymün. Ér başına bērmeseñ bir tıllādan, Üyimniñ mañayınan cürgizmeymün. Rāzı bolıp bir tıllādan bērustiler, Duğardıñ sarāyına kiristiler. Körgen cān camālına toyar émes, Kéçke çeyin kézekmen körüstiler. Ékinçi kün barça yurt yāne kēldi, Éki altunnan qolına ala kēldi. Yüsif yüzin körmekke ʿaşıq bolıp, 1490Körgen cān, zār sārkerden hayrān qaldı. Üçünçi kün, törtinçi kün, beşinçi kün, Artdılar hār kün şayın bir-bir altun. Körgen cān camālına toyar émes, Bolmaydı körgen cānnıñ ʿaqlılı bütün. Onan keyin onunçı tamām boldı, Ér basına on-onnan altun şaldı. Körgen cānlar ésinen tanıp çatır, Şāhārde ādam qalmay bāri kēldi.	Saraydan nuru parlayıp göğe yükseldi, Yusuf, perdeyi yüzünden aldıktan sonra. Onu görüp Mısır halkı cem oldu, Hepsi Mâlik’in sarayına geldi. Kulunuzu bize göster deyip, Tacire şehir halkı rica etti. Tacir söyledi: - Yusuf’u göstermiyorum, 1480 İçine sarayın girdirmiyorum. Adam başı vermezseniz birer altın, Sarayımın etrafında gezdirmiyorum. Razı olup birer altın verdiler. Duğar’ın sarayına girdiler. Gören insan Yusuf’un cemaline doyamaz. Akşama kadar sırayla görüştüler. İkinci gün bütün halk yine geldi. Eline ikişer altın alıp geldi. Yusuf’un yüzünü görmeyi arzulayıp, 1490 Gören can, üzüntüden şaşırdı. Üçüncü gün, dördüncü gün, beşinci gün, Yüklediler her gün birer birer altın. Gören can Yusuf’un cemaline doyamaz. Gören canın aklı başında olmaz. Ondan sonra onuncu tamam oldu, Kişi başına onar altın verdi. Gören can kendini kaybeder, Şehirde insan kalmayıp hepsi geldi.

Keybir cānlar köredi karşı aldınan, 1500Keybir cānlar köredi arıt çağınan. Cête almay şırıtdan şurap kay cānlar tur, Yüzin körgen talıp çatır ‘aқılınan. Arıtқıға aldıñғılar col bérmeydi, Topırlap birin-biri cibermeydi. Қoldarında көrsetүп тїллaların, Шırтағılar dawıslap қол sermeydi. Yüzin körgen māl-cānnan cümle bézdi. Köre almağan cānınan ümīd üzdi. Çokunup çulğup yatur körgen İyahuwd, 1510Ési awıp yigirmi mıñ ādam öldi. Çol wāqıtta Hūdāyımnan fārmen boldı, Mālik Duğar Yūsifni alıp kélđi. Қoranıñ ortasına altun tāқnı, Қoydı da Yūsifni oğan oтır dédi. Mālik şonda curtına cār çaқırdı, - Éndi mén Yūsifni şatam, dédi. Cétküzip ҳariydārlar bahā kılsa, Aқçası cétken ādam alsun dédi. Munı éşitip cıyuldı Mısır éli, 1520Ulu-kiçi, bay-faқır bāri kélđi. Çaması kéletün de kélmeytünde, Bāri de mén alam dép ümīd қıldı. Bir kemfir kélđi şonda “mén alam” деп,	Kimileri görür karşı tarafından, 1500 Kimileri görür arkasından. Ulaşamayıp arkadan sorar kimileri, Yüzünü gören aqlını kaybediyor Arkadakilere öndekiler yol vermez, Toplu hâlde gelip gidip birbirlerini Ellerinde gösterip altınlarını, Arkadakiler seslenip el uzatırlar. Yüzünü gören mal ve canından Göremeyen canından umudu kesti. Tapıp başını eğip kaldırır gören Yahudi, 1510 Aqlını kaybedip yirmi bin adam öldü. O vakitte Allah’ımın hükmü (böyle) oldu, Mālik Duğar Yusuf’u alıp geldi. Şehir pazarının⁸⁵ ortasına altın tahtı, Koydu da ona Yusuf’a ona otur, dedi. Mālik o zaman halkına duyurdu, Şimdi ben Yusuf’u satıyorum, dedi. Müşteriler paha biçerse, Parası yeten adam alsın, dedi. Bunu işitip toplandı Mısır halkı, 1520 Büyük küçük, zengin fakir hepsi geldi. Gücü yeten de yetmeyen de, Hepsi de almayı umut etti. Bir kocakarı geldi o zaman “ben

⁸⁵ Avlu anlamı olmasına rağmen burada şehir pazarından bahsedilmektedir.

Qolındağı bar pūlı - bir kélep cip. Sıltawménen Yüsifni körüp aldı, Héc mālı coq bolsa da hāylā kılıp. Sol wāqıtta bir şalt baslı kız bar édi. Ākesinin atları Tābiyuwn édi, Bu hābārnı hārkimnen eşitken şon, 1530Körmekke alamın dép o da kélđi. Mıñ tüye altun-kümiş cük äpkélđi, Yüz kul, yüz argumak, tağı äpkélđi. Yüz kulın kiyündirüp, at mingizüp, Yüz kıznı bāri şuluw yāne äpkélđi. Oşunday saltānātmen kélđi çol kız, Yüsifke nażar kıldı eşitiñiz. Payğambarlık riysālat nūrın körüp, Hayrān bolıp Yüsifke turdı ol kız. Yüsifke aytdı şonda ol kız turup, 1540Cahānda artıq tuwğan yüzin körüp. - Qanday cānnıñ uğlısız, dédi -cānım. Ādāmzāt tuwadı éken sizdey bolup. Yüsifke aytdı: - Ey, uğlan çığar söziñ, Şatatun kul émes sizniñ öziñ. Qay pādşā, qay sultānnıñ balası siz, Kul déрге batmay turmın benim özüm. Kul dép aytuw sizlerni lāyık émes,	alacağım”deyip, Elindeki bütün parası, bir kelep ip. Bir bahaneyle Yusuf’u görmüşti, Hiç malı yoksa da (Yusuf’u görmek için) bir çaresini bulup. O vakitte tek başına kız vardı, Babasının adı Tabiyun idi. Bu haberi her kimden işittikten sonra, 1530 Alacağım diye görmeye o da geldi. Bin deve altın gümüş dolu yük getirdi, Yüz kul, yüz argumak daha getirdi. Yüz kölesini giyindirip, (her birisini) ata bindirip, Hepsi (birtbirinden) güzel, yüz kız yine getirdi. Böyle bir gösterişle geldi o kız, Yusuf’un cemaline dikkatle baktı, dinleyiniz. Peygamberlik, resullük nurunu görüp, Yusuf’a hayran oldu o kız. Yusuf’a o zaman o kız söyledi: 1540 Cihanda üstün doğmuş yüzünü görüp, Canım, kimin oğlusunuz dedi. İnsanoğlu (nasıl) Duğarmış sizin gibi olup. Yusuf’a söyledi: - Ey, oğlan konuşsana, Satılan kul değilsiniz sizin kendiniz. Hangi padişah, hangi sultanın çocuğusun. Kul demeye çekiniyorum benim kendim. Kul demek size layık değil,

Sizlerni şāwda kıluw bayıķ émes. Şatup alam dép aytar nétken ādām, 1550Sizlerge dūniye mālı bahā kélmes. Né üçün kayğıñ üküç, haıyırñ tar, Ġam, ġūşa yār bolup-dur saġan yār. Āhwālñnı aytsañçı cānım maġan, Bu iske sizni şalġan qanday cānlar. Dāl sizdey bu cahānda ādām bolmas, 1560Sizge uşşap dūniyede ādam toymas. Sizndi mén feriştesiz dép oylaymun, Şıyfātı ādāmzātññ sizdey bolmas. Sizni eşitüp mālımñnı kıyıp keldim, Sizni şatup almakğa ümīd kılup. Éndi bahā kıluwğa qorķıp turmun, Asıġup āpkélip ém mññ tüye cūk. Şonda Yūsif ol kızgā cawāb kıldı, Barça curt kıznıñ sözine hayrān qaldı. Közinen kawharday bop yaş domalap, 1570Öz tilinçe ol kızgā söyleydi éndi. Yūsif aytdı: - Hālimdi İyem bilür, Qulına anıñ āmiri lāyıķ-durur. Bu işni qudiretimen şalġan maġan, Né kılsa bendesine özi kılur. Yaratķan ménı munday Tāñrim özi, Qudiretimen bergeñ Alla körüklü yüzni. Héc ādām buzalmaydı anıñ āmirin, Bendeniñ kūnāhkārlıķ barça sözi.	Şüphesiz sizi satmak mümkündeġil. Satın alacaġım diye söyler hangi kışı, 1550 Sizi (almaya) dūnya malı yetmez. Niçin kaygın çok, için sıkıntılı, Gam, keder senin yārın olmuş Ahvalini söylesene canım bana, Bu işi sizetakdir eden kimler? İşte bu cihanda sizden üstün beşer yoktur, 1560 Size benzeyip dūnyada insan doymaz. Ben sizin melek olduġunuzu düşünüyorum, Kimsenin sıfatı sizin gibi olamaz. Sizi işitip malımı feda etmeye geldim, Sizi satın almayı umut edip. Şimdi fiyat biçmeye korkuyorum. Aceleleyle alıp gelmiştım bin deve yük. O zaman Yusuf o kıza cevap verdi, Bütün halk kıznın sözüne şaşakaldı. Gözünden gevher gibi yaş yuvarlanıp, 1570 Kendi dilince o kıza söyler şimdi. Yusuf söyledi: - Hālimi Rabbim bilir, Kuluna onun hükmü layıktır. Bu işi kudretiyle böyle takdir etti bana, Her ne hüküm verirse kuluna zatı hüküm verir. Beni böyle yaratmış Tanrım, Kudretiyle nasip etmiş Allah'ım güzel yüz. Hiç kimse onun emrini bozamaz, Kulunun günah sayılan bütün sözü.

Ƙul kerek bolsa algun meni şatup,
1580Cıyulğan ħalāyıkğa bahālatup.
Āgarda mālīñ mağan yetmes bolsa,
Cānīñ şaķla üyüñe barıp catup.

Munı eşitüp Yüsifke ʿıyzzat kıldı,
İymān aytup Tāñrige müʾmīn boldı.
Ĥudāyım dīnni oğan nāşīf kıldı,
Derwīsterge, yetimlerge köp māl bérđi.

ʿÖmirin tǵat birlān ötküzmeķke,
Māscid şalıp şol yerde yatup qaldı.

Bar Ĥudāy yarılqadı osı kızdı,
1590Dünyede eşitmedi hećbir sözdi.
“İyā, Alla, éndi mağan iymān bér!” dép,
Māl-mülki dūniyesinen cümle bézdi.

FAŞLFİYBAYĀNZİLİYĤA

Yarānlar, tüze tıñla mına sözdi,
Zılıyĥa pāţşāzāda -Ṭaymūs kızı.
Şıyfātı -béhiştegi ĥor mışālı,
Balkıydı tölğan ayday nūrlı yüzi.

Ol Ṭaymūs pādşā édi kūnbatusda,
Dañğı kётken édi anıñ tibdi alışķa.
Ĥudāy artıķ yaratķan pādşā édi,
1600Köp cānnan salţanātı artıķ, başķa.

Ƙılğanı salţanātmen oyun-külki,
Dünyede köp pādşādan artıķ mülki.

(Sana) kul gerekse beni satın al,
1580 Toplanan halka fiyat tayin ettirip.
Eğer malın, beni almaya yetmezse,
Evine var, canın sağ olsun.

Bunu işitip Yusuf'a hürmet etti,
Şehadet getirip Tanrı'ya mümin oldu.
Allah'ım ona dini nasip etti.
Dervişlere, yetimlere bütün malını dağıttı.

Ömrünü taatle geçirmek için,
Mescit yaptırıp o yerde yattı.

Var Allah mağrifet verdi bu kıza,
1590 Dünyada işitmedi hiçbir sözünü.
“Ey, Allah'ım, şimdi bana iman ver!” deyip,
Malı mülkünden, dünyalığından cümle bezdi.

FASLZÜLEYHABEYANZÜLEYĤA

Yaranlar, adamakıllı dinleyin bu sözümü,
Züleyha padişah çocuğu, Taymus'un kızı.
Sıfatı cennetteki huri misali,
Dolunay gibi parlar (onun) nurlu yüzü.

O Taymus padişahtı batıda,
Şöhreti yayılmıştı onun çok uzaklara.
Allah'ın yarattığı ulu bir padişahtı,
1600 Pek çok insandan gösterişi çok ve başķa.

Yaptığı şenlikle eğlence,
Dünyada pek çok padişahdan fazlaydı mülkü.

Züleyha kıızı édi şol pādşānıñ, Düniyede ādāmzātdan artıq kōrki. Zıliyha Taymūs pādşā kıızı édi, Yastuğı atasının tizesi édi. Bir kün kōrüp tüşinde Yūsifni ol, ‘Āşık bop, hayrān bop, kıızıp édi. Yūsifni kōrūwşı édi Ya‘kūb қандай, 1610 Tāinde kōrer édi çımın cānday. Yūsifni қандай kōrse Ya‘kūb, Zıliyha atasına, o da şonday. Zıliyha uyuktap édi bir kün catup, Tüş kōrüp kōp kıızıkğa қaldı batup. Yūsifni tüşte kōrüp ‘āşık bolıp, Oyandı zār éñirep tañğa қatup. Oyanup cılap-éñirep tura keldi, Aldına atasınıñ cılap keldi. - Karağım, néden çoşıp oyandıñ? -dép, 1620 Atası Zıliyhadan şuraydı éndi. - Karağım, né sebepten turdıñ cılap, Zār urup öziñdi munça bulap. Tüşinde kōrkıñ ba bir nārseden, Séni kōrüp cüregim kētdi şuwlap. Zıliyha aytdı: - Uykumda bir tüş kōrdim, Tüşimde tamāşalı bir iş kōrdim.	Züleyha kıızıydı o padişahın, Dünyada insanoğlundan güzelliğe üstün. Züleyha, Taymus padişahın kıızıydı, Yastığı, babasının diziydi. Bir gün rüyasında görüp Yusuf’u o, Âşık olup, hayran olup, sıcaklığı artmıştı. Yusuf’u nasıl severdi Yakup, 1610 Sinek kadar bedeninde görürdü. Yusuf’u nasıl seviyorsa Yakup, Babasına Züleyha, da öyleydi. Züleyha uyuyordu bir gün yatıp, Rüya görüp lezzet aldı. Yusuf’u rüyasında görüp, âşık olup, Uyandı ağlayarak, hayret edip. Uyanıp ağlayıp kalktı, Babasının huzuruna ağlayıp gelir. - Göznurum, neden korkup uyandın? diye, 1620 Babası Züleyha’ya sorar o zaman. - Göznurum, ne sebepten ağladın, Dertlenip kendini bunca gözyaşı döküp. Rüyanda bir şeyden mi korktun, Seni görüp buz kesildim. Züleyha söyledi: - Uykumda bir rüya gördüm, Rüyamda enteresan bir şey gördüm.

Cahānnan şiyfatı aşkan şuwret körüp, Zār cılap şonıñ üçün mén ah³³ urdım. Ol şuwret köz aldımnan kétmey otur, 1630Ustawğa qolum méniñ cétmey otur. °Aqıl, hūşım, şābırımdı cümle alıp, Köñilüm bu dünyegä bitmey otur. Ṭaymūs aytdı: - Mén anı körsem édi, Turağın qayda éken bilsem édi. Nāşīf bolsa, onı mén sağan qosup, Colıñda cānım féda qılsam édi. Onan soñ Zıliyhanı qayğı bastı, Qıwarıp künnen-künge tüsti qaştı. “Yūsif” dép küni-tüni cılawménen, 1640Uyqu çok tatmas boldı tã°am aştı. Oşunday qayğuménen bir yıl boldı, Tüşinde Zıliyhağa Yūsif keldi. “Zıliyha, naşiyhatım tutıñız” dép, Ol Yūsif naşiyhatın aytadı éndi. - Tıñlasañ, mén séniki, sén méniki, Oylama olay-bulay özge kébni. Köñiliñizni awdarma °aşıklıqdan, Çığarma hāṭıyırınan, āşlā, méni. Zıliyha üşbüw sözge rāzı boldı, 1650Oyanup uyqusunan tura keldi.	Cihanda sıfatı pek ileri suret görüp, Onun için ağlayıp ben ah çektim. O suret göz önümden gitmiyor, 1630 Tutmaya elim benim ulaşmıyor. Aklımı, fikrimi, sabrımı cümle alıp, Bu dünyada gönlüm memnun olmuyor. Taymus söyledi: - Ben onu (bir) görseydim, Yerinin nerede olduğunu bilseydim. Nasipse, onu ben sana kavuşturup, Yolunda canımı feda etseydim. Ondan sonra Züleyha'yı kaygı bastı, Günden güne solup yüzünün rengi kaçtı. “Yusuf” diye gece gündüz ağlayıp, 1640 Uykudan mahrum kalıp ağzına bir şey koymadı. Böyle kaygıyla bir yıl tamam oldu, Rüyasında Züleyha'ya Yusuf geldi. “Züleyha, öğüdümü tutunuz” deyip, O Yusuf öğüdünü söyler şimdi. - Dinlersen, ben seninim, sen benim, Düşünme öyle böyle başka sözü, Başkasına gönül vermeyiniz, Hatırından çıkarmayın, asla, beni. Züleyha bu söze razı oldu, 1650 Uykusundan uyanıp yerinden kalktı.

³³ Hūş urdım diye yazılmış. Düzeltildi.

Oyansa kâsında çok âlgi şuwret, Ésin tanup şol cêrde cıgıldı éndi. Atası munı körüp boldı hayrân, Tüşkenin ʿâşık otı bildi bayân. Érteñnen kéçke çeyin turmay catdı, Kılsa da néçe türli hâyılâ-därmen. Catadı üç kün, üç tün tã'am tatmay, Bir awız héç âdāmğa cawāb qatmay. Äytewir tirlik bar, raqatı yok, 1660 “Ah!” dédi anda-şanda tınıç catmay. Därigerler buğan dawā kıla almadı, Késeli né ékenin bile almadı. Né uyqu, né külki çok, tã'am tatmay, Tik basup ayağınan cüre almadı. Üçünçi yıl Yüsifni yäne kördi, Yüsifden ol Zıliyha cawāb şordı. - Colıñda hayrân kıldıñ méni munday, Aytsañçı mekeniñiz qayda, -dédi. Yüsif aytdı: - Zıliyha méni izleseñ, 1670 Mısırnıñ pādşasımen méni bilseñ. İynşā'lla cétersin murādıña, Mısırdı qosılasız izlep kéleseñ. Şabır kııl, asıqmañız, iyä, Zıliyha! Yalbarğıl şabır kıılup yalgüz Haqğa. Şabırsızlık bendege faydā bérmes, Yetersin şabır kılsañ téz murādğa.	Uyanırsa yanında yok deminki suret, Kendini kaybedip o yerde yığıldı şimdi. Babası bunu görüp oldu şaşkın, Aşk ateşine düştüğünü bildi şüphesiz. Sabahtan akşama kadar yerinden kalkmadı. Kılsa da nice türlü çare. Yatar üç gün, üç gece yemek tatmadan, Kimseye bir söz cevap vermeden. Nihayet hayat var, rahatı yok. 1660 “Ah!” dedi arada sırada huzurlu yatmadan. Hekimler buna derman bulamadılar, Hastalığının ne olduğunu bilemediler. Ne uyku uyuyor, ne gülüyor ne de yemek yiyor, Ayağa dikelip yürüyemedi. Üçüncü yıl Yusuf'u yine gördü, O Züleyha Yusuf'tan cevap vermesini istedi. - Yolunda şaşkın eyledin beni böyle, Söylesene mekânınız nerede, -dedi. Yusuf şöyle dedi: - Züleyha beni ararsan, 1670 Mısır padişahıyım, beni bilmek istersen. İnşallah muradına erersin, Mısır'da kavuşursunuz arayıp gelersen. Sabrediniz, telaşlanmayınız, ya, Züleyha! Yalvar sabredip tek Allah'a. Sabırsızlık kula fayda getirmez, Erersin sabredersen tez murada.

Zıliyha bu tüşinen oyanadı, Kuwanup bu tüşti oyğa aladı. Atasına aytadı bu āhwālin, 1680Dertinen onan keyin oñaladı. Mısrınıñ pādşası ol cananı, Köñilüme şalğan benim köp şānānı. Tüzeldi Zıliyhanıñ ‘aqlı, körki, Tüzeldi söziménen türi dağı. Zıliyha Mağrıb şāhnıñ kızı édi, Él yurtınıñ awzında sözi édi. Munan başka ferzend yok atasında, Aytatun şāhzādaniñ özi édi. Mekeni Zıliyhanıñ Mağrıb éli, 1690Ölçewi Mısrıménen ara colı. Poçtamén ay yarımdayeter éken, Cürgende toqtamasdan küni-tüni. Yigirme yeti mıñnan yalawçılar, Härbiriniñ başında altun täclar. Barçası Zıliyhanı aytdırmağğa, Apkéldi ħıysābı yok қаңça mällar. Yibergen bir pādşāh élçisi édi, Élçiler Zıliyhanı tilep édi. Atası Zıliyhadan söz şuratsa, 1700 “Méni Mısr pādşāsına buyursın” dédi. Bu sözni atasına aytup şaldı, Atası kızınıñ sözün qabül aldı. Nāma yazup Mısrınıñ pādşāsına,	Züleyha bu rüyasından uyandı, Sevinip bu rüyayı düşünür. Babasına söyler bu ahvalini, 1680 Ondan sonra iyileşti. Mısır’ın padişahı, o cananı, Benim gönlüme saldı çok üzüntüyü. Zülayhanın aklı başına geldi, görkü düzeldi, Yüzünün nuru geldi, sözü şirin oldu. Züleyha Mağrıp şahının kızıymış, Memleket halkının dilindeydi sözü. Bundan başka çocuğu yok babasının, Söylediği şehzadenin kendisiymiş. Züleyha’nın mekânı Mağrıp memleketi, 1690 Mısır ile arasındaki mesafesi. Postayla yarım ayda ulaşırmış, Gittiğinde durmadan gece gündüz. Yirmi yedi binden fazla yalavaçlar, Her birinin başında altın taçlar. Hepsi Züleyha’yı istetmek için, Getirdi sayılamayacak kadar çok mal. Bir padişahın gönderdiği elçiydi, Elçiler Züleyha’yı istemişti. Babası Züleyha’ya sordurursa, 1700 “Beni Mısır padişahına buyursun”dedi. Bu sözü babasına söyledi, Babası kızının sözünü dinledi. Name yazıp Mısır padişahına,

“Bir kızım bar niykāhlap alsun” -dédi. Taymūs, İybn Tālūs menmün anık, Bar édi yalguz kızım sizge lāyık. Maʿkūl déseñ, yibergil élçileriñ, Sizge anı ʿaşık kıldı Cabbār Hālık. Şāhzādalar köp tilep hergiz barmas, 1710Sizden özge ādāmnı rawā körmes. Maʿkūl körseñ yibergil kâʿaz yazıp, Köñilinen sizdi kızım sizni héç çıkarmas. Şonıñ üçün kızımını sizge bérem, Mıñ tüye cük kızıma casaw kılam. Mıñ қаşарға béremün altun artup, Hızmetkārge tağı da mıñ kul bérem. Onan keyin mıñ şuluw kız béremün, Néni kızım қаласа, hūb köremün. Altun ménen kümiş ér érletip, 1720Mıñ atnı ceteletip bos béremün. Ol wāqıtta Mısır şāhı Qatfir édi, Élçiler hañnı alıp yetip kélđi. Élçileriñ nāmasın qolına alıp, Qatfir Şāh oqup körüp: -Maʿkūl, - dédi. Mén de süyem özimdi süygen cāndı, Oñaltmaymun zālāl kıp tiygen cāndı. Yaşılıqnıñ colında cānım fiydā, Mén nége caqtırmayın onday cāndı? Munı aytıp hañ yazdı Qatfir şağı,	“Bir kızım var, nikāhlayıp alsın” dedi. Taymus, İbn Talus benim şüphesiz. Vardı tek bir kızım size layık. Olur dersen, gönder elçilerini, Size onu aşık etti Cabbar Halık.. Şehzadeler defalarca ister asla varmaz, 1710 Sizden başka insanı reva görmez. Doğru bulursan gönder name yazıp, Hatırından sizi kızım hiç çıkarmaz. Onun için kızımı size vereyim, Bin deve yük kızıma çeyiz hazır edeyim. Bin katıra altın yükleyeyim, Hizmet etmesi için de yine bin köle vereyim. Ondan sonra bin güzel kız vereyim, Kızım neyi arzularsa, hoş görüyorum. Altın ile gümüş eyer eyerletip, 1720 Bin atı yedirip boş vereyim. O vakitte Mısır’ın şahı Kıtfir idi, Elçiler, mektubu alıp geldi. Elçilerin namesini eline alıp, Kıtfir şahı görüp: -Makul, dedi. Ben de seviyorum beni seven canı, Düzeltilmiyorum zararı dokunan canı. İyilik uğruna canım feda, Ben niye beğenmeyim öyle bir kimseyi? Bunu söyleyip ferman yazdı Kıtfir şahı,

1730 “Härkaçan hacetlige biz fanāhı”. Sälem aytup, hať yazup Taymūs haŋa, Yiberdi bir élçini bu da tağı. Kıtfıyrnıñ élçileri kélđi yetüp, Haťın bérđi Taymūska tázım étüp. Taymūs Han oqup bilip nāmasını, Cöneltmek boldı kızın col tüzetüp. Mıñ tüyege mıñ qaşarğa cükler arıtdı, Yipekden härkaysına arkan tarıtdı. Zıliyhanı hızmetine bermek üçün, 1740Mıñ kul mıñ kıız tağı da dayarlatdı. Oşunday kıp cönelitdi Zıliyhanı, Néçe künde Mısırğa yaqın kélđi. Saltanātı cahānnan aškannan şon, Tamāşāğa qaratdı tamām éldi. Hariyr kiyüp, təc orup taqğa mindi, Şād bolıp Zıliyhanıñ köñili tındı. Nūrı künde balkıydı Zıliyhanıñ, Qaldırmay köñilinde zārre muñdı. Kuwandı murādıma cétemin dép, 1750Dünyeden pādşā bolup ötemin, dép. °Āşık bolğan yārıma qoşılğan şon, °İyş °iyşrat işlerdi étemin dép. Bir wāqda békler ménen pādşā kélđi, Békler çıgup şah üyde yalguz qaldı. Zıliyha körse éri, böten kisi,	1730 “Her zaman ihtiyaç sahibinin bizim sığınağı” Selam söyleyip, mektup yazıp Taymus Han’a, Bu da bir elçiyi gönderdi daha. Kıtfır’ın elçileri geldi, Mektubu verdi Taymus’a tazim edip. Taymus Han okuyup namesini, Yolcu etmek kızını yol hazırlığı yapıp. Bin deveye bin katıra yükler yükledi, İpekten her birine urgan çekti. Züleyha’nın hizmetine vermek için, 1740 Bin kul, bir kız yine hazırlattı. Böyle yapıp uğurladı Züleyha’yı, Nice gün sonra Mısır’a yakın geldi. Saltanatta onun üzerine olmadıktan sonra, Temaşa ettirdi bütün halkı. Harir giyip, tac takıp tahta oturdu, Şad olup Züleyha’nın içi açıldı. Nuru güneş gibi balkır Züleyha’nın, Bırakmayıp gönlünde zerre kadar derdi. Sevindi muradıma ereceğim diye, 1750 Dünyadan padişah olup öleceğim diye. Âşık olduğum yâre kavuştuktan sonra, İyş u işret işleri yaparım diye. Bir anda beyler ile padişah geldi, Beyler çıkıp şah evde yalnız kaldı. Züleyha bakarsa, kocası başka kişi,

Zār ēñirep, anı körüp fariyād kıldı. Zıliyha zār cılaydı fariyād şalup, Hızmetkerler cıyuldı hayrān qalup. Aldında hızmet kılgan hatunlar, 1760Aytadı Zıliyhağa bāri kélup. - Mısrınıñ pādşāsı -Kıtfıyr osı, Üşbüw-dür sultān ‘aziyyz sağan qosı. Ädepsizlik kıılmañız, uyat bolur, Öziniñ izlep kélgen ériñ osı. Munı eşitüp Zıliyhanıñ ‘aqlı uştı, Fariyād kıp ési awıp yerge tüştı. Kıtfır şāhı cılaydı munı körüp, Wāzirler pādşāmēnen qayguruştı. Kız-hatunlar şuraydı: - Şāh cahān, 1770Nélikden zārı urup kıldıñ fağan. Bizlerge de ma‘nāsın kılgıl bayān, Pādşānı körüp, qorqnıñ né ma‘nādan? Zıliyha aytdı: - Alıs qaldı meniñ élim, Ah, néden garīb bolup, sındı bélım! Néçe künlik méhnatım žāyā kėtüp, Bolmadı bu safarda benim yolum. Tüşimdegi körgenim osı émes, Bu pādşāñ, sirā, mağan lāyık émes. Mén түşimde körıp ém bir şuwretni,	Ağlayıp onu görüp feryat etti. Züleyha ağlar feryad edip, Hizmetkârlar toplandı şaşırıp. Önünde hizmet eden kadınlar, 1760 Söyler Züleyha’ya hepsi gelip. - Mısır’ın padişahı, Kıtfır bu, İşte budur sultan, aziz senin eşin. Edepsizlik etmeyiniz, ayıp olur, Senin arzuladığın koca bu. Bunu işitip Züleyha’nın aklı başından gitti, Feriya edip bayılıp yere düştü Kıtfır şahı ağlar bunu görüp, Vezirler, padişahla birlikte üzüldüler. Kız ve kadınlar sorar: -Şah cihan⁸⁶, 1770 Niçin ağlayıp ettin figan. Bizlere de sebebini söyle, Padişahı görüp korktun ne sebepten? Züleyha söyledi: - Uzakta kaldı benim memleketim, Ah, neden garip olup, ümidim kırıldı benim! Günlerdir çektiğim mihnet zayi oldu, Bu seferde işlerim yolunda gitmedi. Rüyamda gördüğüm kişi bu değil, Bu padişahınız, asla, bana layık değil. Ben rüyamda görmüştüm bir suret,

⁸⁶Şahciyhan Älemin hükümdarı, şahı, padişahı.

1780°Akıl, körki, minezi bir uşşamas. Nūrlı édi ʔolğan ayday anıñ yūzi, Bal şekerden tātli édi aytkan sözi. Onsız mağan kerekmez bu cahān, Derdime dawā édi hār lābzı. Mağan ol anıķ wā°da kılup édi, Wā°dasın né sebepten hılaf kıldı? Alısta ʔaldı benim ʔayrān élim, Éñbegim beynelerim žāyā boldı. Zıliyħa köp naşiyħat kıldı kızlar: 1790-Heç kızıķ körealmaymız sensiz bizler. Şabır kılsañ cétersin murādıña, Kırı-béker ʔasiret urup kıлмағıl zār. Kıydan bildiñ Ĥudāy sebep kılmaytuğın, Ol tüşiñ rāstqā kélmeytünin. Ĥudāyğā hār ne kılsa kıyun émes, Kim aytdı murādıñnıñ bolmaytunın. Zıliyħa bu üğütñi rawā kördi, Mısırdā turmaqlıqğā köñil bérđi. Héc ādāmğā aytmadı bu sırların, 1800Kıtfır dağı bu sırdan bilmes édi. Zıliyħa şonda turdı şabır kılup, Kıtfıyrdan özi tağı ĥūb şaqlanup. Kıyğuménen çöpdey bop şolıp kétdi, “Ah, Yūsif!” dép küni-tüni köp zārlanup.	1780 Akıl, güzelliği, karakteri (buna) hiç benzemez. Nurluydu dolunay gibi onun yüzü, Bal şekerden tatlıydı söylediği söz. Onsuz bana gerekmez bu cihan, Derdime devaydı her bir lafzı. Şüphesiz bana böyle vaatte bulunmuştu, Vaadinde ne sebepten durmadı? Uzakta kaldı benim kıymetli memleketim, Emeklerim, sıkıntılarım zayı oldu. Bir zaman sonra beyler ile padişah geldi: 1790- Beyler çıkıp şah evde yalnız kaldı. Züleyha görürse onu farklı kişi, Sabredersen, ereceksin muradına, Nereden biliyorsun Allah’ın hikmetinin olmadığını, O rüyanın doğru çıkmayacağını. Her ne yaparsa Allah zor değildir, Kim söyledi muradına eremeyeceğini. Züleyha bu öğüdü reva gördü, Mısır’da kalmaya razı oldu. Hiç kimseye söylemedi bu sırlarını, 1800 Kıtfır dahi bu sırdan habersizdi. Züleyha o zaman sabretti, Kıtfır’dan kendisini gene iyice koruyup. Kaygıyla ot gibi sararıp soldu, “Ah, Yusuf”! diye gece gündüz çok ağlayıp.

Hudāy āmān şakladı Zıliyhanı, Yüsif üçün şakladı Tāñrim anı. Zıliyha dép kuçadı Kıtıfır şāhı, Cın kızın qosup koydı Cabbār Ğanı. Zıliyha ol Kıtıfırğa muṭīc bolmas, 1810 Şaklanup tün bolğanda yaqın kélmes. Zıliyha dép kuçadı cınnıñ kızın, Kıtıfır Şāh bu işlerden habar bilmes. Şonıménen yeti yıl tamām ötdi, Yüsif Nābiy Mısırğa yaqın yetdi. Mısırğa kélüp kul bop şatılğanın, Uluğ-kiçik ol şāhār cümle eşitdi. Bāzārğa çapqulastı muwnādiyeler, - Bu uğlandı kim şatup alur? dérler. Bāzārğa alup çıgıp carqıratup, 1820Perdesin yüzindegi köterdiler. Héç ādām munı şatup ala almadı, Qasına birew yaqın kéle almadı. Düniye mālın şalmasa cıyup äpkélip, Mısırnıñ mālı bahā bola almadı. Curtına āmir kıldı Kıtıfır pādşā, - On qatār maydān yerge üstel yasa. Ortasına bir tākğa Yüsifni qoy, Curut tügel körüp tursun qanqa bolsa.	Allah sağ salim muhafaza etti Züleyha'yı, Yusuf için muhafaza etti Tanrım onu, Züleyha diye cin kızını severdi Kıtır Şah, Cin kızıyla birleştirmiş (onu) Cebbar Gani. Züleyha o Kıtır'a muti olmaz, 1810 Gece olunca kendini koruyup ona yaklaşmaz. Züleyha diye cin kızını severdi, Kıtır Şahı olup bitenden habersizdi. Onunla yedi yıl tamam geçti, Yusuf Nebi Mısır'a yaqın geldi. Mısır'a gelip kul olup satıldığını, Büyük küçük o şehrin cümlesi işitti. Pazara koştular münadiler, - Bu oğlanı kim satın alacak? derler. Pazara çıkarıp, (oğlanın benzinin nuru) etrafı parlatıp, 1820 Yüzündeki perdesini kaldırdılar. Hiç kimse bunu satın alamadı, (Paha) Birisi yanına yaqın gelememi. Dünya malını toplayıp getirmese, Mısır'ın malı almaya yetmedi. Memleketine emretti Kıtır Padişah, - Meydan yere on katlı masa yapın. Ortasına bir tahta Yusuf'u koyun, Ne kadar halk tamamıyla görsün.

On at�r �stel, k�rsiy k�t�rdiler, 1830 Aynala k�tin oyıp oturdılar. Y�sifni �pk�lip oydı ortasına, Sabır ılmay bara curut tik turdılar. Y�sifni k�rdi onda curtn�n b�ri, Ulu-kii, �h�rde cas m�n k�ri. “K�ndey bop carıraan n�mene?” d�p, Z�liyha c�t�p k�lip k�rdi anı. Z�liyha �ndi topa k�lgennen o�n, Y�sifni tanıy aldı k�rgennen o�n. Biyhud bolup yııldı h���i k�t�p, 1840 Oturdu �sin cıyup algannan o�n. Z�liyha �sin cıyup tura k�ldi, Turan on ız-atunlar b�ri k�ldi. - N�likden �sin awıp cııldı�n? -d�p, Barası Z�liyhadan uraydı �ndi. Z�liyha aytdı: - oyı�lar, m�n turayın, Azıra bir m��liyh�t, k�p urayın. Mur�dım wı�alımn�n k�ni ıwdı, Fıyrat h�lin-�hw�lin m�n urayın. Ca�na k�ldi acet�m anı bili�n, 1850 Sizler anı m�n �c�n atup alı�n. Ayama ana bah� d�se daı, P�d��a arır ılsun barlı m�lun. B�z�ra, c�r aırttı �h�rine, �lini�n ab�r alıp bah�rına. “On t�rl� h�neri bar bu uldı�n” d�p,	On kat masa, koltuk getirdiler 1830 ...�n� yere koyup oturdular. Yusuf�u getirip koydular ortasına, Sabredemeyip b�t�n halk ayakta durdu. Yusuf�u g�rd� o zaman halkın hepsi, �hirde b�y�k k�c�k, gen ya�lısı. “G�ne� gibi parlayan ne?” deyip, Z�leyha gelip g�rd� onu. Z�leyha �imdi kalabalıa geldikten sonra, Yusuf�u tanıdı g�rd�kten sonra. Kendinden geip d��er aklı ba�ından gidip, 1840 Oturdu aklını ba�ına topladıktan sonra. Z�leyha aklını ba�ına toplayıp kalktı, Kalktıktan sonra kız ve kadınların hepsi geldi. - Neden bayılıp yere yıkıldınız? deyip, Hepsi Z�leyha�ya sorar �imdi. Z�leyha s�yledi: - Tutmayın, ben d��eyim, Birazcık sohbet edeyim. Muradımın visal g�n� dodu, Firkat ahvalini ben sorayım. Yeni geldi benim hacetim onu bilin, 1850 Sizler onun iin beni satın alın. Ne kadar baha isterse dahi, Padi�ah sarfetsin b�t�n malını. Pazara, duyurdular Mısır �hrine, Memleketinin haber salıp muhterem ki�ilerine. “On t�rl� h�neri var bu kulun” deyip,

Mısrırnıñ ma'lım kıldı şähärine. - Äwwelī orta boylı, kawhar közli, Ékinçi özi şuluw, körkem yüzli. Üçünçi yetmiş éki tilni biler, 1860Sözlese, baldan şırın, yumşaq sözli. Törtinçi şafā'atlı, muwruwwatlı, Beşinçi alup yürekli bék haybatlı. Altınçı kırk kişiniñ quwwatı bar, Bu yürgen kişilerden hām quwwatlı. Yetinçi dīni tazā, diyānatlı, Segizinçi zālīm émes, āmānatlı. Toquzinçı payğambarnıñ nāsılinden, Onunçı minezi artıq, sözi tātli. Pādşā munı eşitip hayrān qaldı, 1870Yüsifniñ camālına nazār şaldı. Pādşānıñ ési kētüp çol arada, Yüsifni körgennen şon talıp qaldı. Pādşā: - Munı mağan satqıl, - dédi, Kawhar, yākut, altunğa batqıl, - dédi. Né deseñ de alayın bu qulıñnı, Bahāsın hāzır mağan aytkıl, -dédi. Mālik aytdı: - Tarāzūğa ölçep körgin, Öziniñ şalmağınday altun bérgin. Tört türlük mālдарıñnı tağı aldırıp, 1880Mālınan şonday mālın tağı bérgin. Pādşā osı sözge rāzı boldı,	Mısır'ın bildirdiler şehrine. - İlki orta boylı, gevher gözlü, İkincisinin kendisi yakışıklı ve güzel benizli, Üçüncüsü yetmiş iki dilin (tamamını) biliyor, 1860 Konuşursa baldan şirin, yumuşak sözlü. Dördüncüsü şefaatli, mürüvvetli, Beşincisi alp yürekli, pek heybetli. Altıncısında kırk kişinin kuvveti var. Bu yürüyen kişilerden daha kuvvetli. Yedincisi tertemiz, diyanetli, Sekizincisi hain değil, güvenilir. Dokuzuncusu peygamber neslinden, Onuncusu güzel huylu, tatlı sözlü. Padişah bunu işitip şaşırdı, 1870 Yusuf'un cemaline nazarını saldı. Padişah'ın akli başından gidip o vakit, Yusuf'u gördükten sonra gözü kamaştı. Padişah: -Bunu bana sat, dedi, Gevher, yakut, altına boğayım (seni), dedi. Ne dersen de alayım bu kulunu, Bahasını şimdi bana söyle, dedi. Mâlik söyledi: - Terazide ölç, Kendisinin ağırlığı kadar altın ver. Dört çeşit hayvanlarını dahi getirip, 1880 Hayvanından o kadar hayvanı daha da ver. Padişah bu söze razı oldu,

Aldına Һazineniñ özi keldi. Yüsifni tarāzūğa oturguzup, Äpkélip bir cağına altun şaldı. Hiysābsız tarāzūğa altun şaldı, Yüsifke şonda dağı teñ kélmedi. Yüsifke bārābārgе cétkürem dép, Pādşāniñ Һazinesinde tük қалмаdı. Pādşā üy āsbābın cıyup aldı, 1890Kawhar, yāķūt, yincüw, marcān bārin şaldı. Tarāzūğa şaluwğa nārse tapbay, Pādşā bu қалай dép Һayrān қалdı. Pādşā aytdı: - Éndi mén kédey boldum, Barımdı özimdegi tamām kıldım. Düniye mālın cıysam (da) teñ kéler émes, Éndi aluwğa meniñ küçüm yetmey қалдым. Al déseñ, қалғанını sıyla маған, Bolmasa, né beremün éndi саған? Buğan rāzı bolmasañ bérim yok, 1900Özimde bir pül қалмай bitdi hāmān. Tācir aytdı: - Buğan mén rāzı boldım, Yetmese de bu mālın bahā kıldım. Balanı çın almaқğa hūmār bolsañ, Қалғанın, тақсır, sizge sıylaw kıldım. Ol Duğārdan Yüsifni pādşā aldı, Yüsifke Mālik Duğār nazār şaldı. Alnında nübüwwet nūrın körüp,	Hazinenin kendisi önüne geldi. Yusuf'u terazinin bir tarafına oturtup, Getirip bir tarafına altın koydu. Teraziye sayısız altın koydu, Yusuf'a o zaman dahi denk gelmedi. Yusuf ağırlığına yetire Padişahın hazinesinde hiçbir şey kalmadı. Padişah ev malzemelerini topladı, 1890 Gevher, yakut, inci, mercan hepsini koydu. Teraziye koymaya bir şey bulamayıp, Padişah bu nasıl olur deyip şaşırdı. Padişah söyledi: - Şimdi ben fakir oldum, Kendimin her şeyini bitirdim. Dünya malı toplansam da (buna) denk gelmez, Şimdi almaya benim gücüm yetmedi. Almamı istiyorsan, kalanını bana hediye et, Yoksa, ne vereceğim şimdi sana? Buna razı olmasan verecek bir şeyim yok, 1900 Benim kendimde tek bir kuruş kalmadı. Tacir söyledi: - Buna ben razı oldum, Yetmese de bu malı değer biçtim. Çocuğu gerçekten almak istiyorsan, Kalanını, efendi, size hediye ettim. Padişah, Yusuf'u o Duğar'dan (satın) aldı, Yusuf'a Mālik Duğar nazarını saldı. Önünde nübüvvet nurunu görüp,

Ökünüp şatılğanına cılap qaldı. Cılap-cılap söyledi Mâlik Duğâr: 1910 -Mén burun bu cayıñnı bilsem, âgar. Ah, dâriyg, iş qolumnan kêtüp qaldı, Şatbaş ém burun bérseñ habâr. Mâlik Duğâr aytadı yüziñ nûrlı, Héc âdâmda körmedim sêndey türli. Péri me, ferişte me dép oylaymun, Cayıñdı, Yüsif, mağan aytçı éndi. Yüsif aytdı: - Sırmıñı aytayın mén, Mâni-cayım sağan ma'îlüm éteyim mén. Mâlik Duğâr bu sözge wâ'de kılgıl, 1920Héc kimge meniñ sırmıñı aytmagıl sên. Siz meniñ kim ékenim bilgil anıq, Haqıyqat payğambarmen bilgil qanup. Argı atam - Haliyl, babam - Ishâq, Qardaşım - Zäbiyhalla, atam - Ya'qûb. Duğâr anı eşitüp qaygurdı köp, - Mén burun bu hâliñdi bilmedim, - dép. Qafıda ayrıldım Şıdıqmenen, Payğambar ékensiz gôy çın âşıl ték. Cayıñnı burun sizniñ bilsem édim, 1930Âger bilsem, qullıqğa şatamı édüm. Ölgenimçe öziñe özüm qul bop, Âzâd qılup ataña ilter édüm. Yüsif aytdı: - Éndi iş qoldan kêtđi,	Pişman olup satıldığına üzüldü. Ağlaya ağlaya konuştı Mâlik Duğâr: 1910 - Ben önce bu durumunu bilseydim, eğer, Ah, yazık, iş işten geçti, Sırmazdım daha önce haber verseydin. Mâlik Duğâr söyler yüzün nurlu, Hiç kimsede görmedim senin gibi sıfatlı. Peri mi, melek mi diye düşünüyorum, Sırmıñı, Yusuf, bana söylesene şimdi. Yusuf söyledi: - Sırmıñı söyleyeyim ben, Aslını sana malum edeyim ben. Mâlik Duğâr bu söze yemin et. 1920 Benim sırmıñı hiç kimseye söyleme sen. Siz benim kim olduğumu bilin şüphesiz, Hakiki peygamberim bilin vakıf olup. Ulu dedem Halil, dedem İshak, Kardeşim Zebihalla, babam Yakup. Duğâr onu işitip mahzun oldu çok, - Ben daha önce bu hâlini bilmedim, deyip. Pişman olup ayrıldım Sıdık ile, Peygambermişsiniz gerçekten soylu. Daha önce sizin ahvalinizi bilseydim, 1930 Eğer bilseydim, kul edip satar mıydım? Ölene dek sana kendim kul olup, Azat edip babana gönderirdim. Yusuf söyledi: - Şimdi iş işten geçti,

Bu işi Tāñri mağan taqtır étdi. Haq āmirine moyundı şunmaq kerek, Osınday bolmaq işni rawā étdi. Mâlik Duğār aytadı: - Yüsif Sıdık, Bar édi yalguz kızım, héç uqlum yoq. Héç kümānsız dūğāñız qabul bolur, 1940Tileymün mağan dūğā kılıñız dép. Yüsif sawçı Mâlikke dūcā étdi, Dūcāsın cāzze wecelle qabul étdi. Ol Mâlikke Yüsifniñ dūcāsımen, Yigirmi dört uqlunı nāşip étdi. Mâlik Dūğār Yüsifdencawāb şordı: - Sizdi mağan şatқанlar kimler édi. Né sebebden şatdılar séni mağan, Siz mağan çol sırıñnı aytçı, - dédi. Yüsif aytdı: - Ol sırımnı héç aytmaymun, 1950Wāda qılğan sözimnen héç qaytmaymun. İçimdegi sırımdı curutқа cayup, Şaytānnıñ köñilin bayutmaymun. Ékewimiz ayrulatun wāqıtı yetdi, Äy, Mâlik, mağan rāzı bol, - dép aytdı. “Mén Yüsifnikördim”dép ādamğa aytma, Köñiliñe şakla üşbüw āmānatnı. Kıtfıyr şāhı anan soñ oy oylaydı, İçinde oylamağan oy qalmaydı. “Hızınamda qalmadı bir tıyn pül,	Bu işi Tanrı bana takdir etti. Hak emrine razı olmak lazım, Böyle olacak işi böyle reva kıldı. Mâlik Duğār söyler: - Yusuf Sıdık, Vardı tek bir kız var, hiç oqlum yok. Hiç şüphesiz duanız kabul olacak, 1940 Bana dua etmenizi diliyorum diye. Yusuf Nebi Mâlik’e dua etti, Duasını azz ve celle kabul etti. O Mâlik’e Yusuf’un duasıyla, Yirmi dört oqlı nasip etti. Mâlik Duğār Yusuf’a sordu: - Sizi bana satanlar kimlerdi? Ne sebepten sattılar seni bana, Siz bana o sırrını söylesenize, dedi. Yusuf söyledi: - O sırrımı hiç söylemeyeceğim, 1950 Verdiğim sözden hiç dönmeyeceğim. İçimdeki sırrı halka gammazlamayacağım, Şeytan’ın gönlünü zenginleştirmeyeceğim. İkimizin ayrılacağı vakit geldi, Ey, Mâlik, benden razı ol, diye söyledi. “Ben Yusuf’u gördüm” diye kimseye söyleme, İçinde sakla bu emaneti. Kıtfır şahı ondan sonra düşünür, İçinden geçirmediği düşünce kalmadı. “Hazinemde kalmadı tek bir kuruş para,

1960Yüsifni nége aldım?” dép kayğılandı. Şonda söyleydi Yüsif pādşāğa: - Bir kiři yiber, - dēdi, - ħazınāğa. Bir kiři ħazınāğa barıp kēlsün, Ķalarsız onan keyin tamāşāğa. Şonda birew ħazınāğa barıp kēldi, Ķazınādan ħabārmı alıp kēldi. “Ķazınāşı bağıp tur ħazınāsın, Altun, kümüş tōla”- dép ħabār bērdi. Yüsif aytdı pādşāğa: - İyā, sultān, 1970YaratĶan İyem bar-dür uluĶ SubĶān. Yok işlerni bar kılmaĶ oĶan oñay, Né bolsa da annan-dür cümle iyĶsān. Bilseñiz, bul ‘iynāyat ol Tāñriden, TıřĶarı héĶ iş bolmas āmirinen. Ķöp şükirlik kılaman ĶudāyımĶa, HéĶ nāsre ümīd kılman mén sizlerden. Yüsif sözün ol pādşā tıñlap turdı, Nāsili tazā ékenin anıĶ bildi. “Tazā kütüp, munı sén şaĶlaĶıl” dép, 1980Cételep ZıliyĶaĶa alıp kēldi. - ZıliyĶa, bul balaĶa Ķurmet kılĶıl, Özine lāyıklaĶ ‘iyyzat kılĶıl. Bizlerge osı bala uĶıl bolsun, Méni Ķanday sıylasañ, artıĶ kılĶıl. ZıliyĶa, pādşā sözün maĶūl kōrdi,	1960 Yusuf’u niye aldım?” diye üzüldü. O zaman konuşur Yusuf padişaha: Hazineye bir kişi gönder, dedi. Bir kişi hazineye gidip gelsin, Ondan sonra hayrete düşeceksiniz. O zaman biri hazineye gidip geldi, Hazineden haberi alıp geldi. “Hazinedar hazinesine bakar” Altın, gümüş dolu” diye haber verdi. Yusuf söyledi padişaha: - Ya sultanım, 1970 Yaradan Rabbim vardır ulu Sübhan. Yok şeyleri var etmek onun için kolay, Her ne olsa da ondandır cümle ihsanın. Bilseniz, bu inayet o Tanrı’dan, Emrinin dışında hiçbir şey olmaz. Defalarca şükrediyorum Tanrı’ma, Hiçbir şey umut etmiyorum ben sizlerden. Yusuf’un sözünü o padişah dinledi. Soylu olduğunu şüphesiz anladı. “Bir güzel bakıp bunu sen muhafaza et” 1980 Elinden tutup Züleyha’ya getirdi. - Züleyha, bu çocuĶa Ķürmet et, Kendisine layıkıyla izzet göster. Bu çocuk bizim oĶlumuz olsun, Beni nasıl sayıyorsan, onu daha fazla say. Züleyha padişahın sözünü kabul etti,

Bék hürmetlep Yüsifni sıylay bérđi. Üç yüz altmış türlü ÷on dayarlap, Kün şayın bir türlüñin kiyündürdi. Yüsif aytdı bir küni pādşāğa: 1990- Bu kiyümler bāri mağan rawā mā? Pādşā kiymes kiyümler kiydiresiz, Uyatқа қалıp cürme mağan bola. Zıliyha aytur: - Tıñlağıl aya cānım, Pādşā özi buyurğan munıñ bārin. Pādşā bék şādlanur kélgeniñe, Yağşı kiyüm kiyüwden uyalmağın. Öz қолımen Yüsifniñ başın tarar, Yincüw, marcān, merüwertmen bağlap örer. Künnen-künge artadı aşık otı, 2000 Körgen şayın qalmaydı şabır, qarār. Müşkil hālge tüşti ol anda kezin, Bir sātke körmese Yüsif yüzin. Né söylese “Yüsif” dep cawāb qılur, Almaydı qulağına qışın sözın. Çol zamānda bir ādam qan aldırısa, Hāccām anıñ yerine niyştar ursa. “Yüsif” dep yazıladı yer üstine, Āgarda qanı barup yerge tamsa. Ol Zıliyha āsmānğa nażār şalsa, 2010 Köktegi yulduzlarnı körer bolsa. Barça yulduz köñilinde “Yüsif” dedi, Ol Zıliyha Yüsifni köñiline alsa.	Çok hürmet gösterip sayıverdi. Üç yüz altmış çeşit giyecek hazırlayıp, Her gün bir çeşidini giyindirdi. Yusuf söyledi bir gün padişaha: 1990- Bu giyimlerin hepsi bana reva mı? Padişahın giymediği giyimleri giydiriyorsunuz, Ayıplanmayın benim için. Züleyha söyler: - Dinle ya canım, Padişahın kendisi buyurdu bunun hepsini. Padişah çok sevinir geldiğine, Güzel giyim giymekten çekinme. Kendi eliyle Yusuf'ın başını tarar, İnci, mercan, mervertle bağlayıp örer. Günden güne artar aşk ateşi, 2000 Gördükçe kalmaz sabır. O müşkül hale düştü orada sonra, Bir an görmezse Yusuf'un yüzünü. Ne söylerse “Yusuf” diye cevap verir, Dinlemez kimsenin sözünü. O zamanda bir adam kanını aldırırsa, Hacamatçı onun vücuduna neşter vurursa, “Yusuf” diye yazılır yeryüzüne, Eğer kanı yere damlarsa. (Ne zaman) o Züleyha semaya bakarsa, 2010 Gökteki yıldızları görürse, Bütün yıldızlar aklında “Yusuf” dedi, O Züleyha Yusuf'ı aklına getirirse.

‘Aşık otmen Ziliyha ésin tandı, Cüregi ‘aşıklıkmén otday candı. Yüsifniñ bir qolınan maħkam uşlap, Cételep pūthānağa alup kélđi. - Äy, şanam, ‘arız ayta kélđim sağan, Özime lāyık éken üşbüw uqlan. Bu balanıñ köñilin mağan şalup, 2020Bir medet kıla körgil éndi mağan. ‘Arız kıp ol şanamge zār cılar, Tākat yok köñilinde şabır kılar. Būtına calbaradı ‘arız aytup: “İş kıl, - dép, - hacetimnen köñilim tınar” Yüsif sawçı anı körüp dū‘ā kıldı, Būt sınup çol arada talқан boldı. Yüsifni payğambar dép söylegin dép, Ol bütқа Alladan āmir kélđi. Ol Ziliyha Yüsifden cawāb şurđı, 2030Qarap turup büt sınup néni kördi. Yüsif aytdı: - Hūdāniñ kudireti, Bu işni қalamadı sağan dédi. Ziliyha aytdı: - Üşbüw iş onday bolsa, Bu şanamge başқadan āmir bolsa, Dū‘ā kılup tūzetkūn Yüsif munı, Yağşı bolur bu şanam bütūn bolsa. Қorқamun būthānağa pādşā kirse, Şınup catқан şanamnı āgar körse.	Aşk ateşiyile Züleyha kendini kaybetti, Âşıklıktan yüreği ateş gibi yandı. Yusuf’un bir elinden sıkıca tutup, Elini tutup puthaneye alıp geldi. Ey, sanem, rica etmeye geldim sana, Bana layıkmış işte bu oğlan. Bu çocuk beni niyet etsin, 2020 Şimdi bir yardım et bana. O sanemden rica edip yalvarır, Takat yok gönlünde sabredecek, Putuna yalvarır rica edip: “Gönlümün ihtiyacını bitirecek iş yap”. Yusuf Peygamber onu görüp dua etti, Put kırılıp o an paramparça oldu. Yusuf’u peygamber diye söyle diye, O puta Allah’tan emir geldi. O Züleyha Yusuf’a sordu, 2030 Bakıp put kırılıp ne gördü. Yusuf söyledi: - Allah’ın kudreti, Bu şeyi arzu sana dedi. Züleyha söyledi: - Bu şey öyle olduysa, Bu saneme başkasından emir geldiyse, Dua edip düzelt Yusuf bunu, İyi olur bu sanem bütün olursa. Korkarım puthaneye padişah girerse, Kırılan sanemi eğer padişah görürse,

Né dép cawāb bérem̄in pādšāga, 2040Kim şındırdı dép bizden cawāb sursa. Munı eşitüp Yūsif sawçı dū[°]ā kıldı, Hudāyım dū[°]āsın kabūl kıldı. Zıliyha hayrān qaldı munı körüp, Ol bütı bayaqıday bütün boldı. Onan keyin [°]āşıklık āşer kıldı, [°]Āşıklık künnen-künge qatdı boldı. Aç içmesten şargaydı uyqu körmey, Nūrı yüzi Zıliyhanıñ küldey şoldı. Bir küni Zıliyhağa pādşā kéldi, 2050Çakırup bir tābiybni alup kéldi. Tamırın kēp ustadı tābiyb şonda, [°]Āşık otı ékenin zāhir bildi. Tābiyb aytdı: - Bu dertke dawā bolmas, Kańça ém qılğanımnan dāri qonmas. Āytewir dérti içinde éken, Mānisin késeliniñ aytup bolmas. FĀŞILZİLİYHADANĀHWĀL ŞURAĞANI DĀYASINIÑ. Zıliyha bir kün üyde catır édi, Bir dāyası bar édi anı kördi. - Āy, hanım, seniñ hālīñ qalay bolğan? 2060Mānisin késeliñniñ éytçi, dédi. Āy, cānım, né sebebden haıtırñ tar, Şargayıp qatdı azıpsın né guşañ bar.	Nasıl cevap vereceğim padişaha, 2040 Kim kırdı diye bize sorarsa. Bunu işitip Yusuf peygamber dua etti, Allah'ım duasını kabul etti. Züleyha şaşırdı bunu görüp, O putu eskisi gibi bütün oldu. Ondan sonra âşıklık tesir etti, Âşıklık günden güne daha beter oldu. Yemek yemeden gözüne uyku girmeden sarardı, Yüzünün nuru Züleyha'nın çiçek gibi soldu. Bir gün Züleyha'ya padişah geldi, 2050 Çağırıp bir tabibi alıp geldi. Gelip nabzını yokladı tabip o zaman, Aşk ateşi olduğunu zahir bildi. Tabip söyledi: - Bu derde deva yoktur, Ne kadar tedavi edersem edeyim ilaç sürülmez. Sonunda derdi içindeymiş, Hastalığının neden olduğunu söylemez. FASIL DADISININ ZÜLEYHA'YA AHVAL SORMASI. Züleyha bir gün evde yatıyordu, Bir dadısı vardı onu gördü. - Ey, hanımım, nasıl bu hâle düştün? 2060 Derdinin sebebini söylesene, dedi. Ey, canım, ne sebepten için sıkıntılı? Sarıp betinin rengi atmış ne kederin var?

Ölüwge de alıpsın atdı cüdep, Mānīsın rencüwiñniñ ılıl āzhār. Zıliya dāyasına aytdı sırın, - Meniñ bu āwālımnı zāhiyr biliñ. Kişige ayta körme ana dēdi, Hēç kimge aytanım yok munan burun. Ey ana ol Kin‘ānnıñ ul ulanı, 2070Anıqlap bile müsiz sizler anı. Şoan mēn ‘āşık bolıp boldım munday. Öler hālge yetküzdi ēndi meni. Dāya aytdı: - İş bolsa munday saan, Aytbadıñ burun nēge onı maan. Murādıñnı ılar ēm seniñ hāşıl, Uyalup aytbay cürgen öziñ caman. Äy, cānım, ‘āşıklık is oñay bolmas, Hēç tābiyb, dāriger oan dawā bolmas. ‘Āşıklınıñ mānısın mēn aytayın, 2080Bara yurt külse daı ‘āşık külmes. Zıliya aytdı: - Äy, ana, ın aytasın, Kōñilimdegi işlerdi hūb tabasın. Äy, ana, ‘āşıklıdan öler boldum, Derdimniñ dawāsına nē ılasın? Dāya aytdı: - Mālıñ şarf ılma kerek, ‘Āşık kişi mālınan bēzme kerek. ‘Āşıklara bu dūniye nēge kerek, Māl şaşıp murādına yetmek kerek.	Mecalin kalmamış çok zayıf düşüp, Sıkıntının sebebini izhar etsene. Züleyha dadısına söyledi ahvalini, - Benim bu ahvalimi zahir bilin. Kimseye söyleme, ana, dedi, Hiç kimseye söylemedim bundan önce. Ey, ana, o Kenan’ın kul olanı, 2070 Şüphesiz biliyor musunuz siz onu? Ona ben âşık oldum böyle, Ölecek (bu) hâle düşürdü şimdi beni. Dadı söyledi: - Başına böyle iş geldi, Niçin onu söylemedin daha önce bana. Muradına erdirirdim seni, Utanıp söylememen doğru deil. Ey, canım, âşıklık kolay deil, Hiç tabip, hekim ona derman olamaz. Âşıklıın aslını ben söyleyeyim, 2080 Bütün âlem gülse dahi âşık gülmez. Züleyha söyledi: - Ey, ana, doğru söylüyorsun, Gönlümden geçen güzel şeyleri buluyorsun. Ey, ana, âşıklıtan ölecektim, Derdimin dermanı için ne yapacaksın? Dadı söyledi: - Malını sarf etmelisin, Âşık kişi malından vazgeçmeli. Âşıklara bu dünya niye gerek? (Âşık olan) malını döküp muradına ermeli.

Zıliyhā aytdı: - Äy, ana, rāzı boldum, 2090Né dégen cawābıña iykrār kıldum. Né deseñ de alayın tiliñizni, Māl-mülkimni bul üçün fiydā kıldum. Kemfir aytdı: - Cıyğızgın üstālarını, Caşatqun tipden artıq bir sarāynı. Hāmma içi nakışlı ālwān bolsun, ‘Aqılın alıp tursun körgen cānnı. İçine dūr, marcān farş töşesün, Kızıl altın ağaşlar anda tiksün. Bir ağaşda yüz türlü butağ bolup, 2100Başında yemişleri pişüp tursun. Türlü türlü terekler anda tiksün, Terekleri altunmén ‘āqıq bolsun. Birnéçe yincüw ménen la‘ıl bolup, Birnéçe oñay kızıl marcān bolsun. Altunnan oñ arğumak at yarasun, Kawhar, yāqut, yincüw, marcān turman taqsun. Caynap tursun ağaşlar yemisleri, Körgen cān hayrān qalup hūşı kétsün. Ol ağaşlar başlarına kuş kondursun, 2110Bulbullar hār butaқта şayrap tursun. Dünyedeğı iyisli küldiñ bāri ornap, Sarāynıñ tamāşası munday bolsun.	Züleyha söyledi: - Ey, ana, razı oldum, 2090 Ne dersen de sözüne ikrar ettim. Ne derseniz deyin sözünüzü dinleyeceğim, Malımı mülkümü bunun için feda ettim. Kocakarı söyledi: - Toplatın ustaları, Yaptırın çok yüce bir saray. Hepsinin içi nakışlı, çeşit çeşit olsun, Aklını başından alsın gören canın. İçine dūr, mercan ferş döşesinler, Kızıl altın ağaçlar oraya diksınler. Bir ağaçta yüz türlü budak olup, 2100 Başında yemişleri olgunlaşsın. Oraya türlü türlü kavaklar diksınler, Kavakları altınla akık olsun. Bir nicesi inci ile lal olup, Bir nicesi hafif kızıl mercan olsun. Altından on arğumak at yapsınlar, Gevher, yahut, inci, mercan süs aksanları taksınlar. Parlasın ağaçları ve yemişleri. Gören canın hayran kalıp akli başından gitsin. O ağaçların başına kuş kondursunlar, 2110 Bülbüller her budakta ötedursun. Dünyadaki kokulu gülün hepsi dikilip, O sarayın vasfı böyle olsun.

Yufar mén zağıfarānnıñ gülın éksün, Yetmiş yerge kawhardan ƣandıyl bitsün. ‘Ud ‘anbar miysktiñ bärin ornap, Bu dñniye nāƣışınıñ bəri bitsün. Ol üyniñ ortasına taht ornat, Öziñ āşıl kiyüm kiy néçe ƣabat. Başıña kawhar, yāƣut təc orınup, 2120Tahtıƣa oturiñiz ģorlar şiyfāt. Yüsifni ƣol wāƣıtta ƣasıña (ƣaƣırup) alğun, Sözime meniñ aytƣan ƣulaƣ şalgun. Yüz mıñ şabırı bolsa da kéter ƣulap, Tahtıƣa otur dép cételep ƣolun alğun. Yüsifiñ şol wāƣıtta séni körer, Körgeñ şon, saƣan onıñ köñili érer. Murādıñnı ģāşıl ƣılıp şol arada, Derdiñe başındaƣı dārmen bérer. Zıliyħa kemfir sözın ma‘ƣul kördi, 2130Kemfirge sıylaw ƣılıp altun bérdi. Onan arman Zıliyħa ölmek boldı, Bir küni pādşā turup cawāb şurdı. Ĥatun aytdı: - Cıyğuzğun ūstālarını, Casatƣun mağan lāyık bir sarāynı. Ol sarāy bu cahānnan artıƣ bolsun, Köñlüm ƣalap turur şonday caynı.	Yıpar⁸⁷ ile zafranın gülünü eksinler, Yetmiş yerde gevherden kandil olsun. Ud⁸⁸ anber, misktin hepsini yerleştirip, Bu dñyanın nakışının hepsi olsun. O köşkün ortasına taht yerleştir, Kendin pahalı giyim giy kat kat. Başına gevher, yakut taƣ giyiniş, 2120 Tahta oturunuz huriler gibi. Yusuf’u o vakitte yanına ƣağır, Benim sözüme kulak ver. Yüz bin sabrı olsa da gönlünü kaptırır. Tahta otur deyip, yedip elini tut. Yusuf’un o vakitte seni görecek, Gördükten sonra, sana itaat edecek. Muradını hāsıl edip o sırada, Başındaki derde derman olacak. Züleyha kocakarının sözünü uygun göndü, 2130 Kocakarıya altın hediye etti. Ondan uzak Züleyha ölecekti, Bir gün padişah (ahval sorup) cevap vermesini istedi. Kadın söyledi: - Toplatın ustaları, Yaptırın bana layık bir saray, O saray cihanda en iyisi olsun temaşası, Gönlüm arzular öyle bir meskeni.

⁸⁷yıpar Güzel kokulu bitki.

⁸⁸ud Ar. Hint’ten gelen ve yakılınca güzel koku veren bir tür kıymetli ağaç.

Kéñ sarāy, nākışı aşkan üy casatçı, Cahānnan artık bolsun tamāşası. Miywa pişüp, işinen şuwlar aqsun, 2140Hār alwān yemiş bolsun ağaç bası. Kıtfıyr pādşā curtına āmir kıldı, Ūstālar nākışçılar bāri kēldi. Bu cahānnan örneğin artık kılup, Aytқанınday bir sarāy binā kıldı. Zıliyha dürr, marcān tēc orındı, Ūstine altun kāmğāb tön kiyündi. Kawhardan ālka şalup, üyge kirdi, Mışālı tölğan ayday bop köründi. Üyge kirüp Yüsifni “Kélsün, dédi, 2150Sarāynıñ tamāşasın körsin” dédi. Köñilinde héçnāsre yok kēldi Yüsif, “Kasımda, tākta birge tursın” dédi. - Kasıma tākğa otur kélgin, - dédi, Méni pādşā sağan bérđi bilgin, - dédi. Munı aytup qolınan ustap aldı, - Şuħbatnı méni birlān qurğın, - dédi. Şol wāqıtta Yüsif aytdı: - Ğudāwanda, Qudiretiñmen kēltürdiñ méni munda. Fazılıñmén şakla meni şabır bérüp, 2160Biylük yok bu fiytında, āşlā, mende. Ğatun aydı: - Mén seni tüşde kördüm, Körmekke camālıña “aşık boldum.	Geniş saray, nakış çok köşk yaptırın, Fazla olsun temaşası. Meyveler olgunlaşıp, içinden sular aksın, 2140 Her çeşit yemiş olsun ağacın başında. Kıtfır padişah yurduna emretti, Ustaların, nakkaşların hepsi geldi. Bu cihanda nakışını üstün kılıp, Söylendiği gibi bir bina yaptılar. Züleyha dür, mercan tac giyindi. Üstüne altın kemha giysi giyindi. Gevherden gerdanlık takıp, saraya girdi, Misali dolunay gibiydi. Saraya girip “Yusuf gelsin, dedi, 2150 Sarayın temaşasını görsün” dedi. Gönlünde hiçbir şey olmadan geldi Yusuf, “Yanımda, tahtta birlikte dursun” dedi. - Yanıma gel, tahta otur, dedi, Beni padişah sana verdi bil, dedi. Bunu söyleyip elini tuttu, - Benimle sohbet et, dedi. O zaman Yusuf söyledi: - Mevlam, Kudretinle getirdin beni buraya. Fazlınla koru beni sabır verip, 2160 Benim hükmüm yok, bu fitnede, asla. Kadın söyledi: - Ben seni rüyamda gördüm, Görmeyi cemalini arzuladım.

Murādımñı kılunız bugün hâşıl, Élimnen sizni izlep munda kældim. Zıliyha berik ustadı Yüsif kolun, Békütüp koydı bärin kéter colun. Tolğan ayday balkıydı Yüsif nuri, Kétürdi Zıliyhanıñ şabır, köñilün. Yüsif aytdı: - Awlaq sarāy bézenipdi, 2170Zıliyha hor sékildi tüzenipdi. Şaytannıñ wäswäsinen şaqla Alla, Ma'lünlar azdırmağğa kézenipdi. Yüsif aytdı: - Äy hatun yiber qolum, Unamas äşla, sirä, seniñ munıñ. Köp qorqamun yaratқан İylähimden, Basbaydı künä iske meniñ köñilüm. Seniñ aytқан bu isiñ kıla almaymun, Şermende Hağğa ʻāşı bola almaymun. Şabır kılsañ sınadı şaytān moynı, 2180Fasād işlep boğğa awnap qala almaymun. Zıliyha aytdı: - Yüsifke qarşı turup, Qaytüp şabır kılamun seni körüp. Mineziñ cānnan yağşı, yüziñ körkem, Kétmeseñ cibermeymün ték öltürüp. Seni körüp kétüptur ʻāqıl-hüşim, Örtenip bara catur küyip içim. Sarāynıñ can-cağına köziñni şal, Yasatdum bu sarāynı seniñ üçün.	Muradımı hâsıl ediniz bugün, Yurdumdan sizi arayıp buraya geldim. Züleyha sıkı tuttu Yusuf'un elini, Kapattı hepsini, çıkış yolunu. Dolunay gibi balkıyor Yusuf'un nuru, Kalmadı Züleyha'nın sabrı. Yusuf söyledi: - Halvet saray bezenmiş, 2170 Züleyha huriler gibi süslenmiş. Şeytanın aldatmasından koru Allah'ım, Melunlar, (beni) azdırmaya fırsat kolluyor. Yusuf söyledi: - Ey, kadın, bırak elimi, Doğru bulmaz asla, senin bu yaptığını. Çok korkarım Yaradan İlah'ımdan, Günaha girmez benim gönlüm. Senin söylediğin bu işi yapmayacağım, Hakk'a mahcup ve asi olmayacağım. Sabredersen şeytan küçük düşer, 2180 Fesat iş yapıp çamura bulaşmayalım. Züleyha söyledi: -Yusuf'a karşı durup, Nasıl sabredeceğim seni görüp. Huyun çok hoş, benzin güzel, Gitmezsen göndermiyorum boşuna öldürüp. Seni görüp aklım fikrim başımdan gitti, Yanıp tutuşuyor içim. Sarayın her tarafına bak, Yaptırdım bu sarayı senin için.

Yüsif şonda sarāyğa qaraydı éndi, 2190Yaraydı: -Sarāyınız yahşı, dédi. Yalguz öziñ otursun, pādşā yok, Ékewiñ birge otursañ yarar, dédi. Şonda hatun Yüsifke cawāb bérer, - Pādşā bu sarāyda né işi bar? Sağan arnap yasatdum munı özüm, Sarāynıñ örnekleri sağan uşşar. - Méni pādşām pūlına şatup aldı, Mén üçün şarf kıldı talay mālđı. “Balam” dép cūr bu künde pādşā méni, 2200Atama oylamaymun zālım ħāldi. Ĥiyānatnı Ĥudāyım āşlā süymes, Düşmānınan ‘āzābın héç kötermes. Bala kılğan pādşāğa cābir kılsam, Ĥudāyım, āşlā, mağan raĥmat bérnes. Söz kirmes Zıliyĥanıñ kulağına, Naşiyĥat söz kirmeydi bul çağında. Özi sözün Zıliyĥa maķūldaydı, Yüsifni alsam dédi kuçağına. Aytķan sözi, Yüsifni bāri maķtaw, 2210Yüsif köñili, pādşānıñ tuzın aķtaw. Yüsifke calınadı zārлықpénen, Yüsif aytur İylāhiy öziñ şaķtaw. Äy, Yüsif, yüzün nūrlı, sözün şırın,	Yusuf o zaman saraya bakar şimdi, 2190 Beğenir: - Sarayınız güzel, dedi. Yalnız sen oturuyorsun, padişah yok, İkiniz birlikte oturursanız yakışır, dedi. O zaman kadın (Züleyha) Yusuf'a cevap verir: - Padişahın bu sarayda ne işi var? Sana ithafen yaptırttım bunu kendim, Sarayın nakışları sana benzer. - Beni padişahım parayla satın aldı, Benim için sarf etti hayli malını. Çocuğu gibi görür bugün padişah beni, 2200 Babama düşünmüyorum ihanet etmeyi. İhanet edeni Allah'ım asla sevmez, Düşmanından azabını hiç kaldırmaz. (Beni) çocuğu gören padişaha cebredersem, Allah'ım, asla, bana merhamet etmez. Söz girmez Züleyha'nın kulağına, Nasihatını dinlemez bu uygun anda. Kendi sözünü Züleyha uygun görür, Yusuf'u kucağıma alsam, dedi. Söyledikçe Yusuf'u över, 2210 Yusuf'un gönlü, padişahın iyiliğinin altında kalmamak. Yusuf'a yalvarıp yakarır, Yusuf söyler Allah'ım (beni) koru. Ey, Yusuf, yüzün nurlu, sözün şirin,

Bu künde işken aşım uw men iriñ. Sén söyleseñ köñilimnen şabırım kéter, Sözimniñ tıñlamaysız birde-birin. Meniñ sizden tilegim cān rahatı, Nūr yüziniñ ısıǵı içime ötti. Hancarday tildi bawrım nūrlı yüziñ, 2220Suwretiñ acap turfe, lafzıñ tātli. Saǵan uñşar héç ādam bolmas sirä, Cān-tānim sizsiz qarār kılmas sirä. Fıyrākıñda örtendi küyüp içim, Düniyeni éki közim körmes, sirä. Hiylāl şiyfātınday qaşlarıñız, Tizilgen merwāret sékildi tişleriñiz. Öz qolumnan örüwge lāyıklı tur, Yıpar sünbil sékildi çaşlarıñız. Boyıñ ziypā, miysk yıpār şaşıñız bar, 2230Muñıyttiñ kawharınday başıñız bar. Kırpikleriñ ökbeme qadalıp tur, Nelikden boldıñ maǵan hatıyrıñ tar? Aqıq ménen yāķūtday yañaķıñız Almaday kız balıqdı iyegiñiz. Ārmānım yok, bir süysem tamaǵıñnan, Sımǵa tarıtқан күmişdey süyegiñiz. Cas şıbıķday mayusķan barmaķlarıñ, Lüwlüw taslarınday tırnaķlarıñ. Alaķanıñ yumşaq-tur ģariyrden, 2240Kāfuwra şiyfātınday bilekleriñ.	Bugün yediǵım yemek zehir ile irin. Sen söylersen gönlümde sabır kalmaz, Sözümün dinlemiyorsun hiçbirini. Benim sizden dileǵım can rahatı, Nur yüzünün sıcaklıǵı içime işledi, Hançer gibi dilimledi baǵrımı nurlu yüzün, 2220 Suretin acap turfe, lafzın şirin. Sana benzer hiç kimse yoktur, Bedenim ve ruhum sizsiz karar kılmaz. Fırakında yandı tutuştu içim, İki gözüm dünyayı görmez. Hilale benzer kaşlarınız, Dizilmiş inci gibi dişleriniz. Kendi elimle örmeye layıktır, Yıpar, sünbül gibi kokar saçlarınız. Uzun boyun, misk, yıpar kokulu saçınız var, 2230 Muhitin gevheri gibi başınız var. Kırpiklerin yüreǵime saplanır, Niçin oldun bana hatırsız? Akik ile yakut gibi yanaǵınız, Elma gibi ilgi çekici çeneniz, Arzum yok, bir öpsem dudaǵını, Tele çekilmiş gümüş gibi bedeniniz. Yaş çıbık gibi eğilmiş parmakların, İnci gibi tırnakların. Avucun yumuşaktır harirden, 2240 Kampa ağacı gibi bileklerin.

Çın-hakıykat beykarār kıldıñ méni, Maşūqım, kaçan bolur wiyşāl küni? Yüziñdi körmey tursam, şabırım qalmas, Kuçamun ʿaşık yârim kaçan séni. Āqılımnan ayırdı éki köziñ, Derdime dawā bolur aytқан söziñ. Séndey uğul tuwmaydı héç ādāmnan, Muqarrab feriştedey anıq öziñ. Sözlerdi tıñladı Yüsif Şıdıq, 2250Köñilin Zıliyhanıñ bildi anıq. Naşiyhatlar aytadı cılı sözmen, - Tıñla dép Zıliyhağa: -Kulak şalup. Yüsif aytdı: - Zıliyha sözim tıñla, Né aytқан cawābımnı uğup añla. Yüziñ şuluw éken dép kıızıqmañız, Ölgen şon nūr qalmaydı üşbüw tände. Körüklü yüz kefen kiyüp körge kirse, Kömüwli kör içinde üç kün tursa. Kızıqmaq tügül, äwwelī kaçar édi, 2260Kanča dos bolsa dağı şonda körse. Körüklü yüz kör içinde nūrı kéter, Méni sén gāşık bolup süyme béker. Şaç-murutlarıñ sıfırılup, ciydigen şon, Şol wāqıtta körseñiz, zäreñ kéter. Kırağı köz körmes bop şolar şonda, Yincüwdey tiş tögülüp qalar şonda.	Hakikaten sabırsız kıldın sen beni, Maşukum, ne zaman olacak kavuşma günü? Yüzünü göremezsem, sabrım kalmaz, Kuçacağım sevgili yârim ne zaman seni? İki gözün deli eyledi beni, Derdime deva olur söylediğın söz. Senin gibi oğlan doğmadı hiç kimseden, Mukarrep melek gibisin şüphesiz kendin. Sözleri dinledi Yusuf Sıdıq, 2250 Niyetini anladı açıkça Züleyha'nın. Nasihat eder tatlı sözlerle, - Kulak verip dinle, deyip Züleyha'ya. Yusuf söyledi: - Züleyha sözümü dinle, Ne söylediğimi anlayıp düşün. Yüzün güzelmiş diye arzulamayınız, Öldükten sonra nur kalmaz bu tende. Görklü yüz kefen giyip kabre girerse, Kabir içinde üç gün gömülü durursa. Arzulamak değil, evvela kaçardı, 2260 Hangi dost olsa dahi o zaman görürse. Kabrin içinde görklü yüzün nuru gider, Beni sen âşık olup sevme boşa. Saç bıyığın dökülüp koktuktan sonra, O vakitte görürseniz, çok korkarsın. Uyanık göz görmez olup solacak, İnci gibi diş dökülecek o zaman.

Étim çirip, süyegim kalğan kézde, Körseñiz köñiliñ mağan tolar şonda. Ölmesdey bilüp tursız bugün méni, 2270Nandıramun Zıliyha né dép séni. Yaman işke Hudādın qorquw kerek, Mordār işke qol suwırup kélmes cöni. Zıliyha aytdı: - Sende ménim derdim, Qorqup şabır kılıwğa kélmes wāqıtım. Wişāl şawqıñ köñilimni ğarat kıldı, Fıyrāq otın yutuwmın köp hasiretim. Äy, Yüsif, seniñ öziñ né oylaysın? Köñiliñdi mağan qarap bir qoymaysıñ. Siz mağan kızuqmaytun küçiñ çok ba, 2280Bolmasa, bir ādāmnan qorqa musın? Yüsif aytdı: - Qorqamun Caratqannan, Cahāndı qudiretimen taratqannan. Şol sebebden mén sizni qalamaymun, Āhiret āzābındın qorukğannan. Yüsifni kuçaqdap ap kıstı katdı, Külümdep Yüsif şonda ézüw tartdı. Atasınıñ duwāsı bop şol arada, “Lä taqrabuwz ziynā!” dép dawıs képti. Ğayıbdan bulay dégen ün eşitdi, 2290 “Yaman isden qolıñnı tarıtkın!” dépti. Ol āyatnı eşitüp katdı qorqup,	Bedenim çürüyüp, kemiğim kaldığı zaman, Görürseniz gönlün bana memnun olacak. Ölmeyecek zannediyorsunuz bugün beni, 2270 İnandırayım, Züleyha, ne deyip seni? Fena iş için Allah’tan korkmak lazım, Sakınıp murdar işe zaman gelmez. Züleyha söyledi: - Sendedir benim derdim, Korkup sabretmeye yoktur vaktim. Kavuşma isteğin gönlümü altüst etti, Ayrılık ateşini yutuyorum çoktur hasretim. Ey, Yusuf, senin kendin ne düşünüyorsun? Bana bakıp ehemmiyet vermiyorsun. Sizin beni arzulamaya gücünüz yok mu, 2280 Yoksa, bir insandan korkuyor musun? Yusuf söyledi: - Korkuyorum Yaradan’dan, Cihanı kudretiyle yaradandan. O sebepten ben sizi arzulamıyorum, Ahiret azabından korktuğumdan. Yusuf’u kucaklayıp bağrına bastı sıkı, Gülümseyip Yusuf o zaman tebessüm etti. Babasının duası kabul olup o sırada, “Lä taqrabuwz ziynā!”⁸⁹ diye ses gelmiş. Gaipten böyle diye ses işitti, 2290 “Batıl işten elini çek!” demiş. O ayeti işitip çok korkup,

⁸⁹Lä taqrabuwz ziynā!“Zinaya yaklaşmayın!”

Onan şoñ Yüsif Nābiy şabır étdi. Ornatқан bût bar édi ol sarāyda, Uşşatır Zıliyha anı bir Hudāyğa. Bir çapanmen ol pūtnı cawıp koydı, “Hudāydan uyalam, dép, oşundayda” Zıliyhadan şuradı Yüsif anı: - Nége cabdıñ ol bûtқа çapanıñnı. Zıliyha aytdı: Uyalamun ma^{ab}būdımnan, 2300Şol sebebden capқанım çapanımnı. Yüsif aytdı: - Zıliyha āhmaқ boldıñ, Āhmaқ bolup bu işni nége kıldıñ. Sén pūtқа çapanıñnı cawıp koydıñ, Yaratқан bir Allağa mén né kıldım. Yaratқан bārimizni Qadīr Subhān, Zāhiyr érür Allağa қанча pinhān. Cānı coқ, қur suwret seniñ būtiñ, Mén nége қoruқmay turmın İylāhimden. Né kerek қur suwretni cabınmağıñ, 2310Hudāydan bēzip oğan ғabınmağıñ! Hudāy körer қudiretmen suwret көrmez, Bu işiñ tamuғ otın sağınmağıñ! Hudāy körer қudiretmen suwret көrmez, Hudāyğa yazғandıғun қulı bilmes. “Ācāl oқı” dép aytar onı bende, Allanıñ oқı tiygen héç oña almas. Bu sözlerni Zıliyha oyğa almadı,	Ondan sonra Yusuf Nebi nefsine mani oldu. O sarayda yerleştirdiği bir put vardı, Benzetir Züleyha onu bir Tanrı’ya. Bir kaftan ile o putu örtüverdi, “Tanrı’dan utanıyorum deyip bu sırada.” Züleyha’dan sorar Yusuf onu: - Niye örttün o puta kaftanını. Züleyha söyledi: Utanıyorum mabudumdan, 2300 O sebepten örttüm kaftanımı. Yusuf söyledi: - Züleyha ahmak oldun, Ahmah olup bu işi niye yaptın? Sen puta kaftanını örtüverdін, Yaradan bir Allah’a ben ne yaptım? Yaratmış hepimizi Kadir Subhan, Zahirdir Allah’a ne kadar varsa pinhan. Cansız, aciz suret senin putun, Ben neden korkmuyorum İlah’ımdan. Ne gerek boş suret örtme, 2310 Allah’ı terk eyleyip ona tapma! Allah görür kudretiyle suret görmez, Bu işin cehennem ateşini arzu etme! Allah görür kudretiyle suret görmez, Allah’a acizliğini kulu bilmez. “Ecel oku” diye söyler onu kul, Allah’ın okunun değdiği kul hiç düzelmez. Bu sözleri Züleyha düşünmedi,

Könlü şonda dağı héç qalmadı. Étegi men qolın bérık ustadı, 2320 “Kaçup këtüp qalar” dép sene almadı. - Sén meniñ cawābıma könmey tursun, - Qıçaq yazıp qoynıma énmey tursın. Düniyedegi kızlardan qay cérım kém, Nége méni lāyūq körmey tursın? Cigitlik kıızıǵınan nége qaçdıñ, Mén saǵan qanat cayup qoynımdı aştım. Cigitlikde bir kıızıq körmegen şon, Béker-aq ötkeni me ésil qaştıñ? Yüsif aytdı: - İylāhiy, Ğafūr, Raḥman, 2330 Ménde yoq munan kéter bugün dārmen. Éşik bérık, héç téşik yoq men qutular, Ḥudāy-ā, qudiretiñmen qutqar mundan. Çol wāqıtta niydā keldi İylāhimden, “Tilediñ, iyā, Yüsifim raḥmat ménden. Qudiret birlān açayın yeti éşikni, Qutqaruw medet ménden qaçmaq sénden” Munı éşitüp “Alla” dép cula qaştı, Qudiret birlān éşikniñ bärin aştı. Yeti éşikniñ bärinen çıqğan yerde, 2340 Äbden çarşap Yüsifniñ ökpesi öşti. Çıqğan yerde Yüsifni quwıp yetdi, Yetken şon arıtkı étegin maḥkam tutdı.	Gönlünü gene de hiç men edemedi. Etegi ile elini saǵlam tuttu, 2320 “Kaçıp gider” diye güvenemedi. - Sen benim cevabımı kabul etmiyor musun, - Kucağını açıp koynuma girmiyor musun? Dünyadaki kızlardan nem eksik, Niçin beni kendine layık görmüyorsun? Yiğitlik nasibinden niye qaçtın, Ben sana kanadımı ve koynumu açtım. Yiğitlik çağında bir gün görmedikten sonra, Boşa mı geçsin asil gençliğin? Yusuf söyledi: - İlahi, Gaffūr, Rahman, 2330 Bende buradan kaçacak yok çare. Kapı saǵlam, hiç delik yok benim kurtulacağım, Ya Allah’ım, kudretinle kurtar bundan. O vakit nida geldi İlah’ımdan, “İstedin ya Yusuf’um rahmet benden. Kudretimle açayım yedi kapı, Kurtarmak, medet etmek benden; kaçmak senden” Bunu duyup Allah’a sığınıp sıyrılıp qaçtı, Kudretle kapının hepsini açtı. Yedi kapının her birinden çıktığı yerde, 2340 Hepten yorulup Yusuf’ın gücü kuvveti kalmadı. Çıkarken Yusuf’un kovalayıp yetiştı, Yetiştikten sonra art eteğini saǵlam tuttu.

Ustağan yerin yırtup alıp qaldı, Qaramay éteğine kaçıp kédı. Qıwıp tısqa çıqğanda pādşā kördı, Zıliyhanıñ açuwı kélgen édi. Aldına çağırıp alıp bu ékewin, Pādşā ékewinen cawāb şurdı. Zıliyha açuwanıp cügürüp kélđı, 2350- Bu balañ mağan ħorlıq kıldı, dédı. Méni qatdı buyurdı yaman işke, Zındānga şal, ne āzāb kılğın, dédı. Üşbüw sözdiñ dälili qawlahuw Ta‘ālā Qālat mä cazā’w män arāda biy āhliyka suwan iyllā ān-iyuwscana aw ‘azābuwn alıym. Pādşā aytdı - Yüsifke né iş kıldıñ, Bu işni mağan nége rawā kördıñ? Méni curutqa oşunça rāswā kılup, Toyınğan şon, nāfsiniñ tiline érđıñ. Yüsif aytdı: - Caman iş kılğanım coq, Haqlıgım Ĥudāygā ‘ayān, köñilime toq. Haqlıgıma yaş bala küwāh bolup, 2360Haqlaytun Zıliyhanıñ küwāhısı yoq. Pādşā aytdı: - Bar wāzır uqlanına, On yeti kün bolup-tur tuwğanına. Né dép buğan küwāhlıq bérer éken,	Tuttuğu yeri yırttı, Bakmadan eteğine Yusuf kaçıp gitti. Kovalayıp dışarı çıqtığında padişah gördü, Züleyha sinirlenmişti. Önüne çağırıp bu ikisini, Padişah ikisinden cevap vermelerini istedi. Züleyha sinirlenip koşup geldi, 2350- Bu çocuğun bana terbiyesizlik etti. Benden fena bir şey yapmamı istedi, Zindana at ve eziyet et, dedi. Üşbüw sözdiñ dälili qawlahuw Ta‘ālā Qālat mä cazā’w män arāda biy āhliyka suwan iyllā ān- iyuwscana aw ‘azābuwn alıym⁹⁰ Padişah, Yusuf’a söyledi: -Ne yaptın, Bu şeyi bana niye reva gördün? Beni halka böyle rüsve edip, Doyduktan sonra, nefsinin kölesi oldun. Yusuf söyledi: -Ben suçsuzum, Suçsuz olduğumu Allah biliyor, içim rahat. Suçsuzluğuma küçük çocuk şahit olup, 2360 Züleyha’yı aklayacak şahit yok. Padişah söyledi: -Git vezirin çocuğuna, Doğmasının üzerinden on yedi gün geçmiş. Buna nasıl şahitlik edecekmiş,

⁹⁰Üşbüw sözdiñ dälili qawlahuw Ta‘ālā Qālat mä cazā’w män arāda biy āhliyka suwan iyllā ān-iyuwscana aw ‘azābuwn alıym.)İşte bu sözün delili, Allahuteala’nın sözü: (Ve (kadın) şöyle dedi: “Senin ailene kötülük yapmak isteyen kimsenin cezası zindana atılmak veya acı (bir) azaba uğratılmaktan başka ne olabilir?”) Yusuf(25/12)

Karalık rāswā men yalğanına. Yüsif aytdı: - Tıñlañız, aya, sultān, Sırımı bilür édi meniñ İzüm Subhān. Yaş balanı söyletür qıdiretimen Haqlıgım bolğannan şon özine ‘ayān. Anan şon Qıtfıyr Şāhı āmir kıldı, 2370Wāzırniñ yaş balasın alup kélđi. - Yüsifke küwāhlıqñı ayt, uğlan, dép, Balanı Qıtfıyr şāhı qolına aldı. Yaş bala söz söyleydi şonda turup, Pādşā qulaq şaldı moyun burup. Pādşā ménen ħalāyıq tıñlap turdı, Aytadı küwāhlıqñı tilge kélüp. Bala aytdı: - Yamanlıq kıla almaymun, Sözimdi yalğan söylep bura almaymun. Ĥudāniñ ayt dégenin aytamın men, 2380Hārgiz yalğan küwāhlıq bére almaymun. Äy, pādşā, aytayın eşit sözüm, Çın köñilimnen iynanıp tıñla öziñ. - Haq, dédi -artqı étegi yırtıq ādām, Ĥarām déymün étegi yırtıqsızın. Şonda pādşā qaradı éteklerin, Qırı béker qaray ma cānniñ bārin. Yüsifniñ artqı étegi yırtıq éken, Zalıyħanıñ uyaltup tökti ārın.	Görelim rüsva ile yalanını. Yusuf söyledi: -Dinleyiniz, ya, sultan, Sırrımı bilirdi benim Rabbim Sübhan, Küçük çocuğu konuşturur kudretiyle, Suçsuzluğum zatınca bilindikten sonra. Ondan sonra Kıtır şāhı emretti, 2370 Vezirin küçük çocuğunu alıp geldiler. - Yusuf’a şahitlik et, oğlan diye, Çocuğu Kıtır şāhı eline aldı. Küçük çocuk söz söyler o zaman, Padişah kulak verdi çocuğa dönüp. Padişah ile âlem dinledi, Dile gelip şahit oldu. Çocuk söyledi: - Kötülük yapamam, Yalan söyleyip sözümü uyduramam. Allah’ın söyle dediğini söylüyorum, 2380 Asla yalan şahitlik vermiyorum. Ey, padişah, söyleyeyim işit sözümü, İyice anlayıp dinle kendin. - Eteğinin arkası yırtık olan adam suçsuz, dedi, Suçlu diyorum eteği yırtık olmayan. O zaman padişah baktı eteklerine, Boşu boşuna mı bakar insanların hepsini. Yusuf’un eteğinin arkası yırtkımış, Züleyha’yı utandırıp yüzünü yere baktırdı.

Zıliyhğa pādşā urıs kıldı, 2390Balanıñ küwāhlığın dūrıs bildi. - Yalğançı boldıñ dédi Zıliyhğa, Yüsifniñ ayağına cıgıl, dédi. Zıliyhıñ aytkanı boldı yalğan, Curt hayrān boldı buğan kulaq şalğan. Cıyulğan top içinde cıgılğan şon, Zıliyh kétدی üyine uyalğannan. FAŞL ZÜLEYHAĞA ĞAYBAT KILĞAN ĞATUNDARDIÑ BAYANI Mısrıñ şāhārinde bar ğatunları, Munı eşitip, ‘aqlın kōstı bāri. Zıliyhı ğaybatlap külüsedı, 2340“Coğ éken Zıliyhıñ tibden ārı”. “Zıliyh bir kulına ‘āşık bolğan, Kulı onı caratmay, rāswā kılğan. Kulı üyden çıkqanda kuwa çıksa, Pādşā onı sırtıdan körüp qalğan”. Bul ösek Zıliyhğa eşitildi (éñdi), Konağğa ğatunlarıñ çakırdı éñdi. Tört yüz ğatun cēldi çakırğan şon, Barçası bir sarāyğa oturdı éñdi. Zıliyh Yüsifni kiyündirdi éñdi, 2410Kiyündürüp, māciliske alıp kēldi. Hāmmasına pıçakmēn sābiz bērip, “Tēzirek tazā tuwrıp bērgin!” dédi.	Züleyha’ya padişah kaktı, 2390 Çocuğın şahitliğini doğru kabul etti. - Yalanın anlaşıldı, dedi Züleyha’ya. Yusuf’un ayağına kapan, dedi. Züleyha’nın söylediği yalan çıktı, Halk şaştı buna kulak veren. Toplanan kalabalık içinde ayağına kapandıktan sonra, Züleyha gitti evine utandığından. FASIL ZÜLEYHA’YI GIYBET EDEN HATUNLARIN BEYANI Mısır şehrinin bütün kadınları, Bunu duyup birbirlerine akıl verdi hepsi. Züleyha’yı gıybet edip gülerler, 2400“Yokmuş Züleyha’nın hiç arı” “Züleyha bir kuluna âşık olmuş, Kulu onu beğenmeyip rezil etmiş. Kulu evden çıktığında kovalayıp çıkınca, Padişah onu arkasından görmüş. ” Bu dedikodudan Züleyha’nın haberi oldu şimdi, Kadınları misafirlige davet etti şimdi. Dört yüz kadın geldi davet ettikten sonra, Hepsi bir sarayda oturdu şimdi. Züleyha, Yusuf’u giyindirdi o zaman, 2410 Giyindirip toplantıya getirdi. Hepsine bıçakla havuç verip, “Çabucak tamamıyla doğrayın!” dedi.

Hatunlar pıçak, säbiz qolına aldı, Yüsifni körüp bari hayrân kaldı. Yüsifke qaraymun dép ési kétüp, Şawşaqların säbiz dép tuwrap şaldı. Qoldarın kıızıl qan kıp tuwrap otur, Ésin bilmey hatunlar tuwrap otur. Ési çok qolıménen hatunlarını, 2420Qoldarınıñ kanları şawlap otur. Zıliyha aytdı: - Hatunlar körgin munı, Ösek kıılma munan şoñ éndi méni! Bir körem dép tuwradıñ qoldarınıdı, Tañdındar aqılıñnan körıp néni? Mén körgeli Yüsifni yeti yıl-dur, Āşıklıq körgen şayın künde artur. Şonda dağı sizlerden şabırım tağı artuq, Méni éndi ösek kıılmay, cayına cür! Karañlar, benim rencüm, türüm qanday, 2430Yüsifniñ yüzi nürli, tuwğan ayday. Tal boyında tarıday bir meni yok, Érüter körgen cādı şarımayday. Yüsifni körgen hatun tañ bop kétıdı, Adasıp aqılınan qañgup kétıdı. Tamaq içip içmegen ésinde yok, Üsti bası şiyedey qan bop kétıdı. Zıliyha oylar “Yüsifni taldıramun, Né kılsam da tilimdi aldıramun.	Kadınlar, ellerine bıçak ve havuç aldı, Yusuf’u görüp hepsi o zaman şaştı. Yusuf’a bakıyoruz diye akılları başından gidip, Havuç diye parmaklarını kesti. Ellerini kıızıl kan yapıp keserler, Aklı başında olmayan hatunlar keserler. Aklı başında olmayan eliyle hatunların, 2420 Ellerin kanları damlar. Züleyha söyledi: - Kadınlar, görün bunu, Gıybet etmeyin bundan sonra bana! Bir defa göreceğim deyip kestiniz ellerinizi, Şuurunuzu kaybettiniz görüp neyi? Ben görelı Yusuf’u yedi yıldır, Āşıklık gördüğüm her gün artıyor. Öyle olsa bile sizlerden sabrım daha çok, Beni gıybet etmeden rahat durunuz! Gördünüz mü, benim sıkıntımın aslı nereden, 2430 Yusuf’un yüzü doğan ay gibi nurlu, Bütün vücudunda darı kadar kusur yok, Gören insanın içini ısındırır. Yusuf’u gören kadınlar hayrete düştü, Aklını kaybedip başıboş dolaştı. Yemek yeyip yemediklerini unuttular, Üstü başı vişne gibi kan oldu. Züleyha düşünür “Kendinden geçireyim, Ne olursa olsun sözümü dinleteyim,

Ägar hâşıl kılmasa murādımını, 2440Pādşāğa aytup zındānga şaldırayın” Şonda Yüsif cılaydı “Hudāyım” dép, Künāhından қоруқgannan şon wāyım cép. “Büytüp cürüp künāhğa uçırarmun, Bu fiytnadan catuwğa zındānıñ ép”. Bar Hudāyım dū‘āsın qabül kıldı, İbilis ma‘lūn murādın bāṭıyl kıldı. Zıliyhanıñ közinen tasa kılup, Hābeshāna Yüsifke meken kıldı. Zıliyha aytdı: - Tıñlağıl, Yüsif, - dédi, 2450‘Aşık otmen içim tur pisip, - dédi. Ägar hâşıl kılmasañ murādımını, Zındānda cata musın tūsüp, -dédi. Yüsif aytdı: - Hudāyğa ‘aşı bolman, Sēniñ aytқан isiñni āşlā kılman. Qara yüzli bolğança Hudāyımğa, Tibdi yaḥşı catuwğa mağan zındān. Onı eşitüp işine ot yabuştı, Açuwlanup işine қayğı tüştı. Bélindegi kemerdi çıkarıp alıp, 2460Hariyr ziyfā kiyümin bārin şéçti. Mālik Reyān Kıtıfıyrnıñ inisi édi, Zıliyha ‘arız kıla şoğan kéldi. - Bizniñ bir қul көp yaman işler kıldı, Zındānga şonı aparıp şaldır, - dédi.	Eğer hâsıl kılmazsa muradımı, 2440 Padişaha söyleyip zindana attırayım” O zaman Yusuf yalvarır “Allah’ım” deyip, Günahından korktuktan sonra evhamlanıp. Böyle yapıp günaha gireceğim, Zindanda yatmak, bu batıl işten daha iyi” Var Allah’ım duasını kabul etti, Melun iblisin muradını boşa çıkardı, Züleyha’nın gözünden kaybedip, Yusuf’a hapishaneyi mekân yaptı. Züleyha: - Dinle Yusuf, dedi, 2450 Aşk ateşiyle içim yanar, dedi. Eğer hâsıl kılmazsan muradımı, Girip, zindanda yatar mısın, dedi. Yusuf söyledi: - Allah’a asi olmam, Senin söylediğin işi asla yapmam. Yüzü kara olmaktansa Allah’ıma, Zindanda yatmak benim için daha iyi. Onu işitip yanıp tutuştu, Sinirlenip içine kaygı girdi. Yusuf’un belindeki kemerini çıkarıp, 2460 Harir süslü giyiminin hepsini soydu. Melik Rayan Kıtıfır’ın kardeşiydi, Züleyha şikâyet etmeye ona geldi. - Bizim bir kölemiz çok yaramaz işler yaptı, Götürüp onu zindana attırın, dedi.

Köp mālğa ol balanı şatup aldım, Āhırında bālege şonan qaldım. Tilimdi alsañ tézirek zindānga şal, Şonça caman bolğan şon hafālandım. Reyān aytdı: - Ēndiçe bargıl, - dédi, 2470 Meniñ bu naşiyhatım algıl, dédi. Qulum caman boldı dép hafā bolma, Rūḥşat bérdim zindānga şalgıl, - dédi. Zıliyha şonda üyine kélđi qaytup, Bir şandux yasatdırdı buyruk aytup, Yūsifni ol şanduxğa şaldı dağı, Zindānga şalmaq boldı hāzırlatup. Şol wākıtda Qıtfıyr şāhı yétup kélđi, Yūsifniñ aḥwālınan ḥabār bildi. “Çıgarğıl!” dép ḥatunğa açuwlanup, 2480 “Pāleketniñ bāri de sēnen” dédi. Yūsifni ol şanduxdan çığardı éndi, Astına ḥariyr, ātlāş tōşetdirdi. - Zindānga tūştım dép hafā bolma, Kéçükmeý çığaramun, bargın, - dédi. Az künde Qıtfıyr şāhı dūniye şaldı, Buyrukmen ‘Azrā’ıl cānın aldı. Mālik Reyān déytuğun inisine, Qıtfıyrdıñ pādşālığı şoğan qaldı. Yemen şāhārinen éki ādām kélđi, - dédi, 2490 “Pādşāsı Mısrınnıñ öldi, - dédi. Reyāndı zahar bérıp öltürelık,	Çok para verip o çocuğı satın aldım, Nihayetinde ondan başıma iş geldi. Sözümü dinlersen, çabucak zindana at, O kadar vefasız olduktan sonra üzüldüm. Reyan söyledi: - Öyleyse git, dedi, 2470 Benim bu nasihatimi tut, dedi. Kulum vefasız oldu diye üzülme, İzin verdim zindana sal, dedi. Züleyha o zaman evine geri geldi, Bir sandık yaptırdı buyruk verip. Yusuf’u o sandığa saldı dahi, Zindana atmaya karar verdi hazırlatıp. O vakitte Kıtfır Şahı geldi, Yusuf’un ahvalinden haberdar oldu. “Çıkarın!” deyip kadına öfkelenip, 2480 “Felaketin hepsi senden” dedi. Yusuf’u o sandıktan çıkardı o zaman, Altına harir atlas döşettirdi, - Zindana düştüm diye üzülme, Çok geçmeden çıkaracağım git, dedi. Az zaman sonra Kıtfır şahı öldü, Emir üzerine Azrail canını aldı. Melik Reyan denen kardeşine, Kıtfır’ın padişahlığı ona kaldı. Yemen şehrinden iki kimse geldi, dedi, 2490 “Mısır’ın padişahı öldü, dedi. Reyan’ı zehir verip öldürelim,

Onan şon biz şuralık éldi” - dédi. Ḥabāz Sāḳiy bulayça kéñes kıldı, Mälikke bu ḥabāri éşitildi. Şaḳırttırıp aldırıp ol ékewin, Mälik Reyān maḥbūs kıldı. Yüsifniñ üstine tüşti onlar barıp, Cay cürmey bende bolup, boldı ğarīb. Sāḳiy catup bir küni tūs körüpti, 2500- Coruwşı bar ma? - dédi ḥabār şalıp. Yüsif aytdı: - Tüşiniñni coruyın mén, Né dégen tüş körüpsin, aytup kör sén. Sāḳiy şonda Yüsifke tüşin aytdı, - Coru, - dép, - bolsañ ägar āḳılı kéñ. Sāḳiy aytdı: - Uykumda bir tüş kördim, Tüşimde üç baw yüzüm şıgup turdım. Kızıl altın keseye şuwın kıyup, İcip koydı Reyānga bérup édim. Ḥabāz tağı: - Bir tüşni kördim, - dépti, 2510Töbeme nān köterip cürdim, - dépti. Nānımdı alıp Reyānga bérup édim, Kuşlar kélip basımdan talap kétđi. Ékewiniñ corudı Yüsif tüşin, - Sāḳiyiniñ oñğaradı Ḥudāy işin. Mälik Reyān - kıladı sizni wāzīr, Bériñiz, bu tüşiniñniñ süyinçisin.	Ondan sonra biz memleketi yönetmeyi isteyelim” dedi. Habbaz ile Saki böylece akıl danıştılar, Melik’e bu haber duyuruldu. O ikisini çağirttırıp getirtip diye, Melik Rayan hapsedti. Yusuf’un üstüne geldi onlar, Bende olup sakin durmadan, oldu garip. Saki yatıp bir gün rüya görmüş, 2500- Rüya tabircisi var mı? diye haber gönderip. Yusuf söyledi: - Rüyanı tabir edeyim ben, Nasıl bir rüya gördün söyle sen. Saki o zaman Yusuf’a rüyasını söyledi, - Tabir eyle sen eğer bilginsen, deyip. Saki söyledi: - Uykumda bir rüya gördüm, Rüyamda üç saf üzüm sıkıyordum. Kızıl altın kasaye suyunu döküp, İçti (onu), Reyana’a vermiştim. Habbaz yine: -Bir rüya gördüm, demiş, 2510 Başıma ekmek kaldırıp yürüdüm, demiş. Ekmeğimi alıp Reyana’a vermiştim, Kuşlar gelip başımdan kapıp gitti. İkisinin tabir etti Yusuf rüyasını, - Saki’nin rast getirecek Allah işini. Melik Rayan, sizi veziri yapacak, Veriniz, bu rüyanızın müjdesini.

Ḥabāzğa aytdı: - Ḥaṭerli seniñ tüşiñ, Oña almas munan bulay kılğan işiñ. Kéçükme-y-aq öltürer Reyān séni, 2520 Kuşlar cép ādā kılur tānnen başiñ. Natakiym Qurānda Qawlahuw Taʿālā buyurdı fatakuwluw āttayruw miyn rāsiyhiy Ḥabāz şonda munı eşitüp kıldı fağān. - Mén tüşni körgenim yok, aya, uğan. Yüsif aytdı: - Tansañ da Tāñri qoymas, Körsetken mén émesmün tüşni sağan. Natakiym Qurānda Qawlahuw Taʿālā buyurdı Qudiyā āl-āmruw āllaziy fiyhiy tastaftiyn Sāqiy Yüsif sözine bék quwandı, Aytqanın yahşı körüp hām iynandı. Açuwlanup ol Ḥabāz kâfir boldı, Sāqiy şonda mü'mîn bop dıñge éndi. Sāqiyni qasına aldı Mālik Reyān, 2530 Kılmağı bir zerredey oğan ziyān. Ḥūp sıylap wāzır kılup qasına aldı, Āmānat söz tapşurdı Yüsif oğan. - Mālikke barsañ, bizden sālem dégil, Yüsifniñ künäsi, -dé, - éken ceñil.	Habbaz'a söyledi: - Tehlikeli senin rüyan, Bundan böyle işin rast gitmez. Çok geçmeden öldürecek Rayan seni, 2520 Kuşlar yiyip bitirecek başın ile gövdeni. Nitekim yüce Allah Kur'an'da buyurdu: Fatakuwluw āttayruw miyn rāsiyhiy⁹¹ Habbaz o zaman bunu işitti etti figan, (Dedi): - Ben rüya görmedim ya oğlan. Yusuf söyledi: - İnkâr etsen de Tanrı canını alacak (mutlaka bu vaka başına gelecek). Ben göstermedim rüyayı sana. Nitekim yüce Allah Kur'an'da buyurdu: Qudiyā āl-āmruw āllaziy fiyhiy tastaftiyn⁹² Saki, Yusuf'un sözüne çok sevindi, Söylediği hoşuna gidip çok inandı. Dinden imandan çıkıp o Habbaz kâfir oldu. Saki o zaman mümin olup dine girdi. Saki'yi yanına aldı Melik Reyān, 2530 Zerre kadar ona bir zarar vermedi. Bir güzel hürmet edip yanına aldı. Emanet söz tevdi etti Yusuf ona. - Melik'e gidersen, bizden selam söyle, Yusuf'un günahı hafifmiş, de.

⁹¹Fatakuwluw āttayruw miyn rāsiyhiy“Kuşlar onun başından yiyecek” Yusuf (12/41).

⁹²Qudiyā āl-āmruw āllaziy fiyhiy tastaftiyn“İşte fetvasını istediğiniz mesele halledildi!” dedi.
Yusuf(12/41).

Miynhuwma uwzkuwrđiy ‘iynda Rabbiykka dédi Yüsif, Beykünä ékenimdi ħabār bérġil. Ol wākta ‘arş Īzeŝi Uluĝ Subĥān, Pādşalarınñ pādşası Qādir Sulţān. ‘Arız aytup calıngan şon, 2540Yiberdi sälem aytup Cebrā’ilden. Ataňa séni yaĥşı körgizgen kim, Aġalarıñnan ayırıp bérġizgen kim? Zındānnan ħalāş kılup häm çıġarıp, Yaĥşı kıp ara colda yürġizgen kim? Kim kütqardı Ziliyĥa calāsınan? Küwāhlık kim aytķuzdı balasınan? Yéti kabāt eşikden çıġargan kim, Kim çıġardı pādşanıñ ĥanasınan. Yüsif aytdı: - Tāñrimden şonıñ bāri, 2550On séġiz bin ‘ālamnıñ Bir üw Barı. Méĥnat, rahat bérġüçi Tāñrim özi, Bérġen maġan Ğufrānım iyĥsānları. - Olay bolsa, Tāñriñni nége umutdıñ? Reyāndı Ĥudāyıñnan uluĝ tutdıñ. Yaratķan ĥükim kılŝa kim buzadı, Né sebebden Reyānġa ‘arız étdiñ? Yüsif sawçı ĥaţāsın özi bildi,	Miynhuwma uwzkuwrniy ‘iynda Rabbiykka⁹³ dedi Yusuf, Suçsuz olduĝumu bildir. O vakitte arş sahibi Ulu Sübhan, Padişahların padişahı Kadir Sübhan. Rica edip yalvardıktan sonra, 2540 Selam söyleyip gönderdi Cebrail’i. Babana seni sevdiren kim, Aġabeylerinden ayıran kim? Zindandan seni halas edip hem de kuyudan çıkarıp, Rahatlık İkisinde rızık veren kim? Kim kurtardı Züleyha’nın iftirasından? Kim şahitlik ettirdi çocuĝuna? Yedi katlı kapıdan çıkaran kim, Kim çıkardı padişahın hanesinden? Yusuf söyledi: - Tanrımdan onun hepsi, 2550 On sekiz bin âlemin Bir ve Var’ı. Mihnet çektirip rahat veren Tanrımın kendisi, Verdi bana Gufran’ım ihsanları. - Öyleyse, Tanrını niye unuttun? Reyan’ı Tanrı’ndan ulu tuttu. Yaradan hüküm verse kim bozabilir, Ne sebepten Reyan’dan rica ettin? Yusuf Peygamber hatasını kendisi anladı,

⁹³**Miynhuwma uwzkuwrniy ‘iynda Rabbiykka** (Ve) İksinin efendinin yanında beni an.
Yusuf(12/42).

Hatā iş kılğanına puşaymān boldı. “Hudāy-ā kéçürgil!” dép minācat kıp, 2560Tāñrige yalbarınup tāwbe kıldı. Habāznı bir kün Mālik dārğa astı, Dārda basın kuş yép, mıyın çaştı. Bu aytkanı aynumay kélgennen şon, Sākiy koydı Yüsifke ıhlāştı. Cebraīl çol sâatda yetüp kélđi, - Yüsif Nābiy, Hudāyın sālem dédi. Mın şükirlik kıluñız Hudāyına, “Kéçürüp tileğindi bérđim” dédi. Bu zındānda yatasız birnēçe kün, 2570Salāmat çığarsıñız tıska bir kün. Çıkgannan şon Mısırğa pādşā bolup, Awzına qaratasız barça yurtın. FAŞL KİNĀNNAN KÉLGEN ĀRĀBİY. Zındānda yatur édi Yüsif Nābiy, Kinānnan kélđi Mısır bir Ārābiy. Colmen yürüp kārwanlar bara catsa, Köredi terezeden Yüsif anı. Kārwan zındān qasına yakın kélđi, Yüsifniñ ékenin şonda tüye bildi. Mén Kinānnan kélemün, iyä, Yüsif dép, 2580Yüsifke tüye bozdap zarı kıldı. EL-KİŞŞA TÜYENİN YÜSİFKE CAWĀB KILĞANI.	Hata yaptığına pişman oldu. “Ya Allah’ım, bağışla!” diye dua edip, 2560 Tanrı’ya yalvarıp tövbe etti. Melik bir gün Habbaz’ı dara astı, Darda başını kuş yeyip, beynini dağttı. Bu söylediği aynen çıktıktan sonra, Saki, Yusuf’a dikkat etti. Cebrail o vakitte çıkageldi, Yusuf Nebi, Allah’ın selam söyledi. Binlerce şükrediniz Tanrınıza, “Bağışlayıp, dileğini verdim” dedi. Bu zindanda yatınız birkaç gün, 2570 Sağ selamet çıkacaksınız dışarı bir gün. Çıktıktan sonra Mısır’ın padişahı olup, İtaat ettireceksiniz bütün halkını. FASIL KENAN’DAN GELEN ARABİ. Zindanda yatıyordu Yusuf Nebi, Mısır’a Kenan’dan bir Arap geldi. Kervanlar yol boyunca yürüyüp gelirse, Görür pencereden Yusuf onu. Kervan zindanın yanına yakın geldi, Yusuf’un olduğunu o zaman deve bildi. Ben Kenan’dan geliyorum ya Yusuf, 2580 Deve, Yusuf’a bozlayıp ağladı. VELHASIL, DEVENİN YUSUF’A VERDİĞİ CEVAP:

Tüye şonda bozdadı, Äñgümeler kızgadı. Tusına yakın kélgen şon, Tura qaldı çol yerde. Éndi qadam sozmadı, Yüsifniñ yüzün körsem dép, Zındänniñ içün közledi. “Kördüm, - dép, - atañ Yaꞗūbnı”, Ĥāl-āḥwāl sözledi. 2590“Körüp keldim atañnı, “Yüsifim” dép zār kıluv, Küni-tüni sizni izledi. “Körermen, - dép, - dünyede”, Ümīdin āşlā üzmedi. Körüp keldim atañnı, Tartıp cür seniñ cafañnı. Ḥasiretimen zār kıluv, Kéñ dünyesin tar kıluv, Kündüz-tüni qan yutup, 2600Kördi seniñ ḥafañnı. “Yüsifim” dép zār kıluv, Küni-tüni cıladı. “Ferzendimi körset” dép, Alladan här kün şuraydı. Ümīd kıp zawkı şafañnı, Sizni yoqlap atañız, Küni-tüni añıraydı. Yaş ornına közinen, Kızıl qanlar barlaydı. 2610Raḥmatine Allanıñ, Bélin maḥkam bağlaydı.	Deve o zaman bozladı, Söz etti. Yakınına geldiğinde, Durdu orada. Dünyayı başına dar edip, Yusuf’un yüzünü görmek için, Zindanın için gözledi. “Baban Yakup’u gördüm” deyip, Hal ahval söyledi: 2590“Görüp geldim babanı, ‘Yusuf’um’ diye ağlayıp, Gece gündüz sizi arzular. “Göreceğim, deyip, bu dünyada”, Umudunu asla kesmedi. Görüp geldim babanı, Çekiyor senin cefanı, Hasretiyle ağlayıp, Dünyayı kendi başına dar edip, Gece gündüz kan yutup, 2600 Çekti senin sıkıntını. ‘Yusuf’um’ diye üzülüp, Gece gündüz ağladı. “Çocuğuma kavuştur” deyip, Allah’tan her gün istiyor. Umut edip zevküsefayı, Size ağıt yakıp babanız, Gece gündüz bağırarak ağlıyor, Yaş yerine gözünden, Kızıl kanlar akıyor. 2610 Allah’ın rahmetine, İyice bel bağlar.

Fiyrākıñda örteydi”. Atasınan Yüsifke, Tüye habār béredi. Tüye bozdap turgan şon, Yüsif de yıǵlay béredi. Atasının habārın, Tüyeden eşitüp bileli. Yüsif şonda cıladı, 2620Yüsifniñ dawısın eşitüp, Tüye çöge qaladı. Aydaşa da turmadı, Kārwanlar hayrān qaladı. Çögüp catup bozdadı, Yüsif munı körge şon, Hasiretlerin qozǵadı. Tüyenin aytqan sözleri, Süyegine batadı. Örtene içi, elcirep, 2630Cér bawırlap catadı. Qaytup şabır qıladı, Hâli şonday bolǵanın, Eşitken şon atanı. Ğaribni Täñrim süyesin, Cetüp keldi şol wāqta Ol tüyenin iyesi. Ol tüyenin bar éken Haywān da bolsa kiyesi. Aǵaş alıp qolına, 2640Urayın dep cügürdi, Turmaǵan şon tüyesi. Qolına alıp keledi	Firakında yanar”. Babasından Yusuf’a, Deve haber getirir. Deve bozladıktan sonra, Yusuf da aǵlayıverdi. Babasının ahvalini, Deveden dinleyip bilir. Yusuf o zaman aǵladı, 2620 Yusuf’un sesini işitip, Deve yere çöker. Sürseler de kalkmadı, Kervandakil hayret eder. Çöküp bozladı, Yusuf bunu gördükten sonra, Hasretleri çoǵaldı. Devenin söylediǵı sözler, Canına tak eder. İçi yanıp, duygulanıp, 2630 Yüzüstü düşer. Nasıl sabredecek, Hâlinin öyle olduǵunu, Dinledikten sonra babasının. Garibin yardımcısı Tanrı olsun, Geldi o vakit O devenin sahibi. O devenin varmış Hayvan da olsa haysiyeti. Aǵaç alıp eline, 2640 Vurmak için koştı, Kalkmadıktan sonra devesi. Eline alıp gelir

Urayın dép tayağın. Kudireti bolup Hudānıñ Cér ustadı ayağın. Ala almadı °Arābiy, Cérden tartıp ayağın. Cigitlerin çağırdı, Korukğanınan beyçarā, 2650Oybay şalıp bağırdı. Cér ayağın tutқан son, Yüsif şonda söyleydi, Söylegende büy dédi: - Ey, °Arābiy, kulak şal, Tayağ alıp cügirüp, Büldürdi néñdi haywān-māl? Beygünāh onı urasın, Haywāndı béker uрам деп, 2660Qurıdıñ éndi bayğus şal. Qaydan kélgen ādamsız? Bayān kıl bizge siz āhwāl. °Arābiy şonda söyleydi: - Mén aytayın hālimdi, Cük āpkélip Ke'nānnan, Bitürdim şatup mālımdı. Bul arağa kélgende, Ayağımdı cér ustap, Şorup kétüp baradı, 2670Meniñ éki şanımdı. Qatdı qorqup baramın, Koyar ma Hudāy cānımdı? Yüsif şonda söyleydi:	Vurmak isteyip sopasını. Allah'ın kudreti olup, Yer tuttu ayağını. Kurtaramadı Arabî, Yerden çekip ayağını. Yiğitlerini çağırdı, Korktuğundan biçare, 2650 Bağırıp çağırdı. Yer ayağını tuttuktan sonra, Yusuf o zaman söyler, Söylediğinde böyle der: - Ey, Arabi, sözüme kulak ver, Sopa alıp koşup, Bozdu hangi işini hayvan? Günahsız ona vuruyorsun, Hayvana yok yere vuracağım diye, 2660 Müşkül hâle düştün şimdi ihtiyar. Nereden geldiniz? Siz, bize ahvalinizden bahsediniz, Arabî o zaman söyler: - Ben söyleyeyim halimi, Yük getirip Kenan'dan, Bitirdim satıp malımı. Buraya geldiğimde, Ayağımı yer tutup, İçine çekiyor, 2670 Benim iki budumu. Çok korkarak gidiyorum, Allah canımı sağ koyar mı? Yusuf o zaman söyler:

- Tıñla, dédi - Ey, °Arābiy, Ƙulağıñ şal béri ƙarap. Ayağın yerge yabuştı, Bu tüyeni urmakğa, Cazıksız ƙıldıñ sén talab. Ƙaytƙıl émdi ıraydan, 2680Bolmağıl béker-ƙur ƙarāb. °Arābiy şonda söyleydi, Bosanıp yerden ayağı. Ƙorukğanınan ƙolınan, Tüsip kétdi tayağı. Tāwbe ƙılup biyçerā, Calınadı Ƙudāyğa, Açuwı kétüp bayagı: - Ke°nānnan kéldim osında. Yoldaş ƙılup äpkélgen, 2690Yüz ƙişim bar ƙasımında. Yeti yüz tüye cük alıp, Kélüp édim basında. Pülımdı şatup bitirip, Çıgup édim ƙoşuma. Yüsif şonda söyleydi, Söylegende büyt déydi: - Ke°nānnan munda kéldiñ be? Ol şāhārniñ içinde, Ƙubbā yıgaç bildiñ be? 2700On éki butaƙ basında, Tügel me éken kördiñ be? Ol dāraht ornında, Tüzüw tur ma iyülmey? Sāyasınan cürdiñ be?	- Ey, Arabî, dinle, dedi, Kulağını ver beriye doğru. Ayağın yere yapıştı, Bir deveye vurmayı, Haksız yere sen istedin. Dön şimdi kararından, 2680 Boşuna harap olma. O zaman Arabî söyler, Kurtulup yerden ayağı, Korktuğundan elinden, İndi sopası. Tövbe edip zavallı, Yalvarıp Allah’a, Siniri yatışıp deminki: - Kenan’dan geldim burada, Yol arkadaşı yapıp alıp geldiğim, 2690 Yüz kişi var yanımda, Yedi yüz deve yük alıp, Gelmiştim başında. Kumaşımı satıp bitirip, Çıkmıştım çadırıma. Yusuf o zaman konuşur, Konuştuğunda böyle der: - Buraya Kenan’dan mı geldin? O şehrin içinde, Bir kubbe ağaç var bilir misin? 2700 İlk başta on iki budaktı, (Şimdi)Hepsi tamam mıymış gördün mü? O ağaç yerinde, Eğilmeden düzgün duruyor mu? Gölgesinden yürüdün mü?

°Arābiy şonda söyledi: - Tıñladım aytkan söziñni, Kim ékenin bildirşi, Mağan anıķ öziñni. Bilgenimdi mén aytsam, 2710 Caraşar édi tap şonda, Körüp turup yüziñni. Biyük ağaç dégeniñ, Ya°ķūb Nābiy éken ol, Köñilüm benim sézindi. On bir uğlı tügel tur, Osı künde qolında. On ékinçi Yüsifni, Qaskır cégen burunda. Qulaq şalsañ sözimniñ, 2720 Calğanı yok-dür ayırımğa, Yüsifim dép zārlanup, Éki köziniñ Ya°ķūbniñ, Şāhārniñ cümle yolında. Kéle me dép Yüsifim, Çahār tarāfqa qaraydı. Qayguménen qarayıp, Ötken künin sanaydı. Allanıñ āmiri tamāşā, Démegin āşlā qalay-dı! Birnéçeni cılatup, 2730 Kuwantқан néçe talaydı. Ya°ķūb Nābiy sarğaydı, Allanıñ boldı fārmeni, Körmes boldı közleri. Tāinde qalmay dārmeni, Bir körse ferzendin,	Arabî o zaman söyledi: - Dinledim söylediğın sözü, Kim olduğunu bildirsene, Bana şüpheşiz kendini. Bildiğimi ben söylersem, 2710 Yakışır tam o zaman, Görüp yüzünü. Kubbe ağaç dediğın, Yakup Nebi'dir o, Benim içime doğdu. On bir oğlunun hepsi, Bu gün hizmetindedir. On ikinci (oğlu) Yusuf'u, Kurt yemiş daha önceden. Kulak verirsен sözümün, 2720 Yalanı yoktur Yusuf'um diye ağlayıp, Yakup'un iki gözü, Şehrin cümle yolunda, Yusuf'um geliyor mu deyip, Dört bir yana bakıyor. Kaygıyla içi kararıp, Geçen gününü sayar. Allah'ın emri enteresan, Asla, nasıl, deme! Nicesini aqlatıp, 2730 Sevindirmiş nicesini. Yakup Nebi sarardı, Allah'tan gelmiş ferman, Görmez oldu gözleri. Bedeninin kalmayıp dermanı. Bir kere görse çocuğunu,

Kalmas édi ārmānı. Turarında ornınan, Sıyfalap yerdi qarmaydı. Cılawménen casığan, 2740Közi tibdi körmeydi. Dāruwl-maḥzuwn maḳāmıdan, Çıḳmaydı kündüz-tüninde. Şonda catup Yüsif dép, Küñirenüp qatdı sargaydı. Yaqın bargan ādāmıñıñ, Tap-tāḳatı qalmaydı. Yüsifim dép ah ursa, Éşitken ādām añıraydı. Yaḳūbnıñ zārın eşitken, 2750Ékinçi qaytup barmaydı. Tuwra ācal yetmese, Qayḡudan ādām ölmeydi. Ésil Yaḳūb Payḡambar, Casıdı söytüp süyegi, Yüsifim dép añırsa, Kémseñdeydi iyegi. Yarılqa dép, iyä, Cabbār, Awzınan sāʿat tastamas, 2760Yaratqan Qādir İyeni. Şonda da muñluḡ Yaḳūbnıñ, Köz casın qabūl qılmadı. Néçe yıldan bir yılı, Cılawdan härkéz tınbadı. Çıbın cān tibdi-aḳ bérık éken, Şonda daḡı sınmadı. Yüsifsiz maḡan ḥarām dép, Düniyeḡa közin şalmadı. Toḡuz yıl boldı küñirenip,	Kalmazdı emeli. Kalkarken yerinden, Yeri eliyle yoklayıp tutmaya çalışır, Aḡlayarak gayretsizlenmiş, 2740 Gözü hiç görmüyor. Mahzunluk makamından, Gece gündüz çıkmıyor. Orada yatıp Yusufʼum deyip, Ahvah edipçok sarardı. Yakınına giden kimsenin, Hiç takati kalmıyor. Yusufʼum diye ah çekerse, İşiden kimse ağlar. Yakupʼun üzüntüsünü işiden, 2750 İkinci defa geri gitmez, Direkt ecel gelmezse, İnsan kaygıdan ölmez, Asılzade Yakup peygamber, Öyle gayretsizlendi. Yusufʼum deyip ağlarsa, İçin için ağlar. Ya, Cabbar Allahʼım, iyilik et, deyip, Dilinden bir an olsun düşürmez, 2760 Yaradan Kadir Tanrıʼyı. Yine de dertli Yakupʼun, Duasını kabul etmedi. Yıllar yılı, Aḡlaması asla bitmedi. Sinek kadar çok sağlamış Yine de ümidini kaybetmedi. Yusufsuz (hayat) bana haram deyip, Dünyaya bakmadı. Dokuz yıl oldu ağlayıp,

2770Bir ünkirde yatkalı. Awzına ta°ām şalmadı, İybn İyāmiyn bolmasa, Bala éken dép özgesin, Köñiline almaydı. Bu sözdi eşitüp al şonda, Yüsif katdı cıladı. Atasın cayın eşitüp, Süyegi caman sınadı. Wa, dāriygā, atam dép, 2780Cér bawırlap kıladı. Atasın onday dégen son, Kıytup çıdap turadı. Atası üçün kıygurup, Ağın şuwday tınadı. Āşılzāda payğambar, Āhırı şabır kıladı. Kılun ustap °Arābñiñ, Hoş, éliñe kıyt dédi. Tapşurayın āmānat, 2790Ya°kūbka sälem ayt dédi. Umutmay barıp téz aytsañ, Bolsun rahmat bād, dédi. Dū°ā kılsun kıl cayup, Mén ġarībñiñ ħāķına. Dū°āsı ķabūl alarnıñ, Kılımda yok bu künde, Béretün sälem ħat, dédi. Ĥalāş bolsam zındānnan, Bolsun köñilim şād, dédi. 2800Burulmay barıp téz aytsañ, Sizge dū°ā kılayın. Éliñe āmān bargança,	2770 Bir çukurda yatalı, Ağzına yemek koymadı. İbni Yemin olmasaydı, Çocuğum deyip diğelerini, Hatırına almaz. Bu sözleri dinleyip işte o zaman, Yusuf çok ağladı. Babasının hâlini bilip, Çok üzölüp, Ah yazık babacığım deyip, 2780 Yüzüstü düşer. Babasını öyle dedikten sonra, Nasıl dayanır? Babası için mahzun olup, Bir akarsu gibi diner. Asilzade peygamber, Sonunda sabreder. Elini sıkıp Arap'ın, Hoşça kal, memleketine dön, dedi, Allah'a emanet ol, 2790 Yakup'a selam söyle, dedi, Unutmadan varıp tez söylersen, Rahmet olsun, dedi. Dua etsin el açıp, Ben garibin adına. Duası kabul olur onların, Elimde yok bugün, Verecek selam mektubu, der. Halas olursam zindandan, Olsun gönlüm şad dedi. 2800 Oyalanmadan gidip çabuk söylersen, Size dua edeyim. Memleketine sağ salim gidene dek,

Āmānat dēp Allağa, Tileğini tilep turayın. Dū°ā kılsa ol érler, İynşā°alla, yarılkar Meni Kādir Hudāyım. Şonda °Arāb söyleydi: 2810 Bilsem éken cōniñdi, Kim ékeniñ bilmeymün. Éşitemün ünüñdi, Körüp kana kéteyin. Körsetçi mağan türinñdi? Ya°kūbka cōniñdi aytayın, İçime tüyütikil bolmasun, Aytsañçı mağan sırnıñdı. YÜSİFAYTKANCAWĀBL. - Mānisi bar sırnımdı aytmaytuğun, Wā°da kılğan isimnen qaytmaytuğun. 2820 Mén sırnımdı aytuwğa rūḥṣat yok, Rūḥṣatsız iş kılıwğa batmaytuğun. Rūḥṣat yok yüzimdi körgizüwge, Artımnan ösek sözni érgizüwge. İyesinen qorqamın rūḥṣatsız, Buyurmağan işlerni bérgezüwge. Onan dağı alıñız bu bēlgini, Kızıl yāqūt bilezik, bilgil anı. Yigirme miñ altınlık bahāsı bar, Āmānat qoluñızğa şaqla munı. 2830 Bu bilezik bahāsı sağan yeter,	Allah’a emanet deyip, Dileğini dileyeyim, Dua ederse o erler, İnşallah, razı olup, Bana Kadir Allah’ım, O zaman Arap konuşur: 2810 Bilseydim adı sanını, (Ama) kim olduğunu bilmiyorum. İşitiyorum sesini, Sadece (bir defa) göreyim. Göstersene bana yüzünü, Yakup’a kim olduğunu söyleyeyim, İçimde tereddüt olmasın. Söylesene bana sırrını. YUSUF’UNVERDİĞİCEVAP. - Manası var sırrımı söylemememin, Söz verdiğim şeyden dönmememin, 2820 Sırrımı (sana) söylememe izin yok, İzinsiz iş yapmaya cesaret edemememin. İzin yok yüzümü göstermeye, Ardımdan dedikoduyu Sahibinden korkuyorum izinsiz, Buyurmadığı şeyleri verdirmeye. Ondan da alınız bu Kızıl yakut bilezik, bil onu, Yirmi bin altınlık pahası var, Elinizde emanet saklayın bunu. 2830 Bu bileziğin pahası sana yeter,

Yigirme miñ altunlık bahāsı bar. Āhıretniñ yarağın kılsañ kérek, Bu dünye wafāsı yok, kélđi kéter. Ol kārwan āmāndasup yürüp kétđi, Éki arada birnéçe künler ótdi. Bu habarnı Yā`qūbka yetküzmekke,          Kin`ānnıñ şāhārine barıp yetti. Kin`ānga tünde kélđi kündüz yetmey,          Üyünde oylanıp yür béker kétmey.  <b>2840</b> Yā`qūbka cügüredi atdan tüsip, Üyünde tañ atuwğa şabır étmey. Yā`qūbniñ tünde üyine cétüp kélđi,          Ésikden tısdı turup dabıs kıldı.          Diyna çığup kélđi de cawāb şurap,          - Sén öziñ tünde yürgen kimsiz, dédi.</p> <p>Diynağa cawāb bérđi ol `Arābiy, - Üyde me, - dédi, - zārly Yā`qūb Nābiy?          Āmānat dép bir sälem aytup édi,          Mısırdı bende bolğan bir `Arābiy. 2850 Munı eşitip ol Diyna üyge kirdi, Yā`qūb Nābiy namāzda otur édi.          Sälem bérıp bolğan şon oñ-şolına,          Yā`qūb Nābiy Diynağa: - Né hāl? dédi. `Arābiynı çağırdı: - Üyge kél, - dép,          Üyge kélip söziñdi bayān kıl, - dép,          Üyge kirip körgenin bayān kıldı,          - Sälem aytdı sizge bir `Abriy kul, - dép.	Yirmi bin altınlık pahası var. Ahıret için hazırlık yapmak lazım. Bu dünya vefasız, gelip geçer. O kervan esenleşip yürüyüp gitti, İki arasında birkaç gün geçti. Bu haberi Yakup'a ulaştırmak için, Kenan şehrine vardı. Kenan'a geceleyin geldi gündüz varamadan, Evinde düşünüyor 2840 Yakup'a koşar attan inip, Evinde tan atmasını (beklemeye) sabredemeden. Geceleyin hemen Yakup'un evine geldi, Dışarıda bekleyip kapıdan seslendi. Diyna çıkıp geldi ve sorup, - Gece vakti gelen sizin kimsiniz? Diyna'ya cevap verdi o Arabî, - Evde mi dertli Yakup Nebi? dedi, Emanet diye bir selam söylemişti, Mısır'da kul olan bir Arabî. 2850 Bunu işitip o Dine eve girdi, Yakup Nebi namaz kılıyordu. Selam verdikten sonra sağına soluna, Yakup Nebi Dina'ya: - Ne haber? dedi. Arabi'yi çağırdı: Eve gel diye, Eve gelip sözünü söyle, diye. Eve girip gördüğünü anlattı, - Selam söyledi bir Arabî kul diye.

Köp cıladı zındānda tākātı taq, Sizni bir körme üçün bolıp möştāk. 2860Mısırnıñ zındānda yatur özi, Näsili tazā kişi éken, sözime baq. Sizden dū`ā tileydi şonda catup, Méni şol hayrān kıldı tañırkatıp. Dū`ā kılgıl, zındannan halāş bolsun, Ġam-kayguğa köñilü catur batıp. Ya`qūbaytdı: - Kördiñ be anıñ yüzin, Awzınan eşitdiñ be aytқан sözün? Zīdangā nağıp kirgen ādam éken, Kim ékenin bildiñ be anıñ özin?</p> <p><b>2870</b>Arāb aytdı: - Suradım aytmadı atın, Héc bolmasa bérmedi yazıp hātın. Sırın mağan aytmadı `Abriymın dép, Birin qoymay suradım āşlı zātın. Ya`qūb sawçı al şonda dū`ā kıldı, Seniñ bu aytқан söziñ tātli kélđi. Hudāyıma qılayın mıñ şükirlik, Cānıma osı söziñ rāhat boldı. Arāb aytdı: - Şawāb iş kerek mağan, Āmānat onıñ sözün aytdım sağan. Ol müsāfir bilezik bérđi özi, Yigirme mıñ tıllāğa yeter tamām.	Çok ağıladı zindanda dayanma gücü yok. Sizi bir görmek için olup müştak. 2860 Mısır'ın zindanında yatıyor kendisi, Soylu kişiymiş, sözümü yabana atma. Sizden dua umuyor orada yatıp, Beni o şaşırttı hayrete düşürüp, Dua et, zindandan kurtulsun, Gönlü gam ve kederle doluyor. Yakup söyledi: -Gördün mü onun yüzünü, Kulağınla duydun mu söylediği sözü? Zindana nasıl girmiş, Kim olduğunu öğrenebildin mi onun kendisinin? 2870 Arap söyledi: -Sordum, söylemedi adını, Hiç olmazsa mektup dahi yazıp vermedi. Sırrını bana söylemedi Arab'ım diye, Her şeyi sordum aslı zatını. Yakup peygamber o zaman dua etti, Senin bu söylediğin söz (bana) tatlı geldi. Allah'ıma şükredeyim binlerce, Bu sözün içimi rahatlattı. Arap söyledi: - Sevap kazandıracak iş lazım bana, Onun emanet sözünü söyledim sana, O fakirin kendisi bilezik verdi, Yirmi bin altına değer tamamı.

2880-Tıñla, - dēdi Yaʿqūbğa: - Äy, Iysrāyıl, Mağan da āhıretlik dūʿā kılğıl. Bayānsız, fāniy dūniye kerek émes, Boladı iymān bérse Māwlā Cāliyl. Yaʿqūb sawçı qol köterip dūʿā kıldı, Dūʿası Haq qasında qabūl boldı. Cebrāʿıl fārmen birle kélüp, Yūsifden kélüp müjde suraydı éndi. Cebrāʿıl aytdı: - Tıñla, Yūsif Şıdıq, Sağan atañ dūʿası yetdi taḥkiyq. 2890Méhnatlardan rāḥatke çıqdıñ ḥāzır, Ḥālīk sanga fawz nācāt kıldı laṭif. FAŞL YÜSİF ALEYHİSSELAMNAN ÇIKĞANI Zındānnı on éki yıl meken kıldı, Atasınıñ dūʿası qabūl boldı. Tüsindirip aytup başkı sözde, Çol sebebeden zındānnan ḥalāş boldı. Çol sāʿatda yetüp kélđi ol Cebrāʿıl, Yiberdi yarılqawıñ Raḥman Cāliyl. Basında méḥnat tüşden bolup édi, Yarılqaw tağı tüşden munı bilgil. 2900Bar Ḥudāy yarılqadı Yūsifni éndi, Mālik Reyan pādiyşā bir tüş kördi. Héc ādam bile almadı tüş taʿbiyrin, Pādşāh curtnı cıyup aytup édi.	2880 Yakup’a: -Ey, İsrail, dinle, dedi, Bana da ahiret için dua edin. Vefasız, fani dünya lazım değil, Olur iman verirse Mevla Celil. Yakup Peygamber el açıp dua etti, Duası Hak nezdinde kabul oldu. Cebrail ferman ile gelip, Gelip Yusuf’tan müjde ister şimdi. Cebrail söyledi: -Dinle, Yusuf Sıdıq, Sana baban duası tuttu şüphesiz. 2890 Mihnetlerden rahata çıktın şimdi, Halık sana kurtuluş zaferilütfetti. YUSUFALEYHİSSELAM’IN ZİNDANDANÇIKMASININBÖLÜMÜ Zindanı on iki yıl mekân tuttu, Babasının duası kabul oldu. Anlatıp söyleyip mukaddimede, O sebepten zindandan halas oldu. O anda geldi hemen o Cebrail, Gönderdi yardımını Rahman Celil. Başındaki mihnet rüyadan olmuştu, Rahatı da rüyadan bunu bilin. 2900 Var Allah yardım etti Yusuf’a şimdi. Melik Rayan padişah bir rüya gördü. Hiç kimse rüyasını tabir edemez, Padişah halkını toplayıp söylemişti:

Ḳur'ānda buyurđı Ḳawlahuw Ta'ālā (Wā ḳālāl maliyḳuw iynniy ārā sab'a baḳaratiyn siymāniyn yāküwllüwhüwnna sab'uwn iycāf wā sab'a suwnbuwlatiyn ḥuwdriyn wā uwḥara yā biysatiy yā ayyuwḥā āl-Malāw āftuwniy fiy ruwyāya iyn küwntüwm lily ruwyā ta'buwruwn. Tüşimde yeti sémiz sıyr kördüm, Bärinde aldıma şalıp aydap cürdim. Birinen şoñ birin mindim cétewinde, Annan şoñ yeti arıḳ sıyr kördim. Tibdi arıḳ yeti sıyr türi caman, İlünüp ölgeli tur bāri hāmān. 2910 Yeti sémiz sıyrnı, yeti arıḳı, Cép bitirdi tük qoymay bārin tamām. Yāne tur yeti aşta w tolı bıyday, Yeti aşta w yāne da tur qurıday. Üç tüyür bıyday şonda yerde ḳaldı, Özge bıyday kökke uştı bāri birdey. Héç ādām tüş mānīsın bile almadı, Aldında burunḡıday küle almaydı. Curtnıñ bāri şandaldı corıy almay, Sālemke wāzırler de kéle almaydı. 2920 Curtına pādşā şonda açuw ḳıldı,	Kur'an'da yüce Allah buyurdu (Wā ḳālāl maliyḳuw iynniy ārā sab'a baḳaratiyn siymāniyn yāküwllüwhüwnna sab'uwn iycāf wā sab'a suwnbuwlatiyn ḥuwdriyn wā uwḥara yā biysatiy yā ayyuwḥā āl-Malāw āftuwniy fiy ruwyāya iyn küwntüwm lily ruwyā ta'buwruwn⁹⁴. Rüyamda yedi semiz sığır gördüm, Hepsini önüme katıp güttüm. Birinden sonra diğetine bindim, Ondan sonra yedi arık sığır gördüm. Çok zayıf yedi sığır korkunç, Hepsi hemen az kaldı ölmek üzereydi. 2910 Yedi semiz sığır, yedi arık sığır, Yiyip bitirdi bir şey bırakmadan hepsini. Yine yedi başak dolu buğday vardı, Yine yedi başak boş buğday vardı. Üç tane buğday o zaman yerde kaldı, Kalan buğdayın hepsi de göğe uçtu. Hiç kimse rüyasının manasını bilemedi, Önünde önceki gibi gülemedi. Halkın hepsi başıboş dolaştı tabir edemedi, Selam vermeye vezirler de gelemedi. 2920 O zaman padişah halkına sinirlendi,

⁹⁴Wā ḳālāl maliyḳuw iynniy ārā sab'a baḳaratiyn siymāniyn yāküwllüwhüwnna sab'uwn iycāf wā sab'a suwnbuwlatiyn ḥuwdriyn wā uwḥara yā biysatiy yā ayyuwḥā āl-Malāw āftuwniy fiy ruwyāya iyn küwntüwm lily ruwyā ta'buwruwn Derken hükümdardedi ki: “Doğrusu ben rüyamda yedi besili sığır görüyorum; bunları yedi zayıf sığır yiyor. Ve yedi yeşil ve kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler, rüya tabir etmeyi biliyorsanız, rüyamı yorumlayın” Yusuf (12/43).

Çol wākta Sākiy cügürüp yetüp kélđi. - Pādiyşāh, qahārīnı qaytarıñız, Tüş coruwşı ādāmnı bildim, - dédi. Munı aytup ol Sākiy köp ökündi, Pādşāh eytti: - Oyladıñ şonça kimdi? Basıñ çaykıp osınça nége ökündiñ? Bu isiñniñ mănisin aytçı, - dédi. Sākiy aytdı: - Tıñlañız Şāhcahān, Zındānda körüp édim gabriy uqlan. 2930 Bu tüşiñniñ mănisin çol bileği, Dānişmān yaratıp-dür Qādir Subhān. Pādiyşāh aytdı: - Onı sēn nağıp kördiñ, Onıñ түş coriytunın qaydan bildiñ? Sākiy aytdı: - Zındānda yatqanımda, Tüşimni yorıp édi, şonan bildim. Aytqanınıñ aynumay kélđi bāri, Ferişte şıfātında nūr diydārı. Özi - ālim, minezi cānnan artıq, Maqtay bérsem, tawsılmas onan āri. 2940 Sākiy aytdı: - Tāñri taqtırımen, On éki yıl zındānda ömiri kéçti. - Pādiyşāh éndiçe barşı cıldam, Meniñ түşim mănisin şorşı cıldam. Hızmet kılup aldına tike turup, Mānisin ābden şurap kélçi cıldam. Sākiy aytdı: - Baruwğa bata almaymun,	O vakitte Saki koşup geldi. - Padişah sinirlerinizi yatıştırınız, Rüya tabir eden adamı hatırladım, dedi. Bunu söyleyip o Saki çok nedamet duydu, Padişah söyledi: -Derin derin düşündün o kadar kimi? Başını sallayıp neden nedamet duydun, Bu işin manasını söylesene, dedi. Saki şöyle dedi: -Dinleyiniz Şah Cihan, Zindanda görmüştüm bir Arap oqlan. 2930 Bu rüyanızın manasını (bir bilirse) o bilir, (Onu) bilge yaratmış Kadir Süphan. Padişah söyledi: -Onu sen nasıl gördün? Onun rüya tabir eylediğini nereden biliyorsun? Saki şöyle dedi: -Zindanda yatarken, Rüyamı tabir eyledi, oradan biliyorum. Söylediğinin hepsi başımıza geldi, Melek gibi nurlu didarı. Kendisi âlim, onun gibi güzel huylu yok, Övsem de bitmez, ondan daha fazla. 2940 Saki söyledi: - Tanrı takdiriyle, On iki yıl zindanda geçti ömrü. - Padişah öyleyse gitsene çabuk, Benim rüyamın manasını sor çabuk. Hizmet edip önünde dikilip, Manası tamamıyla sorup gelsene çabuk. Saki söyledi: -Gitmeye cesaret edemem,

Yüzüm çıdap, cawābnı ҡata almaymun. Sizge ʿarzın aytmaqğa wāda ҡıp ém, Éndi yüzın körüwge bata almaymun. 2950Şonda pādiyšāh Sāķiyğa aytdı söz, - Siz meniñ cawābımdı éşitiñiz. Yağşı bolsa Tāñriden, bileği ol, Uyalmay-aķ barıñız aldına téz. Şonda Sāķiy zındānga kélđi cétüp, Yüsifke sālem bérđi taʿzım étüp. Uyalıp tur beyçarā tömen ҡarap, - Hór boldım, - déđi, - taқsır, umıtup kétüp. Şonda Yüsif Sāķiyğa ʿiyzzat ҡıldı, Uyalup turğannı anıķ bildi. 2960- Né ҡılsam, mağan Tāñrim ҡudireti, Sizde ھاtā émes, - dép cawāb ҡıldı. Yüsifke aytdı şonda Sāķiy turup: - Pādiyšāmız yaman sastı bir tüş körüp. Curut cıylup taʿbiyrin bile almadı, Mén aytdım şonda sizni ھاbār bérüp. Қawlahuw Taʿālā Yuwsuwf āyyuwħāş şiyddıķ āftiynā fiy sabʿiy baқaratiyn siymāniyn yāküwllüwhüwnna sabʿuwn iycāf wā sabʿiy suwnbuwlatiyn ħuwdriyn wā waħara yā biysatiyn	Utanmadan cevap veremem. Size arzını söylemeye söz vermiştim, Artık yüzüne bakmaya cesaret edemem. 2950 O zaman padişah Saki'ye söyledi söz, - Siz benim cevabımı işitiniz. İyiye Tanrı'dan, bilir o. Utanmadan gidiniz huzuruna tez. O zaman Saki zindana geldi, Yusuf'a selam verdi tazim edip. Utanıp biçare başını öne eğip, - Küçük düştüm, efendi, unutup dedi. O zaman Yusuf, Saki'ye hürmet etti. Utandığını şüphesiz anladı. 2960- Ne yaparsam, bana bu Tanrım'ın bir kudreti, Sizin hatanız yok, diye cevap verdi. Yusuf'a söyledi o zaman Saki: - Padişahımız çok şaşırdı bir rüya görüp. Halk toplanıp tabirini bilemedi, Ben söyledim o zaman sizi haber verip. Қawlahuw Taʿālā Yuwsuwf āyyuwħāş şiyddıķ āftiynā fiy sabʿiy baқaratiyn siymāniyn yāküwllüwhüwnna sabʿuwn iycāf wā sabʿiy suwnbuwlatiyn ħuwdriyn wā waħara yā biysatiyn⁹⁵

⁹⁵Қawlahuw Taʿālā Yuwsuwf āyyuwħāş şiyddıķ āftiynā fiy sabʿiy baқaratiyn siymāniyn yāküwllüwhüwnna sabʿuwn iycāf wā sabʿiy suwnbuwlatiyn ħuwdriyn wā waħara yā biysatiyn Ey doğru sözlü Yusuf! Yedi besili sığırı yiyen ve yedi yeşil başak ve kuru başağın ne anlama geldiğini bize açıkla. Yusuf (12/46).

Yüsif aytdı: - Yeti yıl tokluk bolur, Ārzān bolup astıķğa cahān tolur. Onan keyin artınan yeti yılda, Düniyeğa cahān k̄atdı tarlık kelür. 2970 Onan keyin bereket k̄aytup k̄élür, Düniyeğa Raḥman İyem raḥmat k̄ılur. C̄esir ḥatun, yetim uġıl mñ̄ koy aydap, Wallahiy ālam ārzāndıķ, toklık bolur. Munı ēşitüp şonda Sāķiy k̄aytıp k̄éldi, Éşitkenin pādiysāğa aytup k̄éldi. Pādiysāḥ tñlap Sāķiyniñ aytķan sözün, K̄ıysını bar bolġan şon, k̄öñili tındı. Pādşā aytdı Sāķiyğa: - S̄en bar, - d̄édi, Yūsifni ol zindāndan çıkar, - d̄édi. 2980 Zindānda yatmak oġan lāyık émes, Ḥūb sıylap méḥnatdan k̄utķar, - d̄édi. Yahşı h̄ızmet k̄ılayın oġan özüm, Awzınan ēşiteyin aytķan sözün. K̄utķarıp méḥnatlı ʿazābınan, Āķıldas wāzīr k̄ılam anıñ özin. Āķılı arıtsa, ornımnı taġı b̄erem, Mén h̄ızmet k̄ılup, şoñına érem. Cümle yurutķa attı māşhūr k̄ılup, Uluġ-kıçık b̄arine h̄am bildirem. 2990 Zindānga barıp Sāķiy ēşik aştı, Ḥudāyım Yūsifke éndi raḥmat şaştı.	Yusuf söyledi: -Yedi yıl tokluk olacak, Ucuz olup hububatla cihan dolacak. Ondan sonra peşinden yedi yıl kadar, Dünyaya şiddetli kıtlık gelecek. 2970 Ondan sonra bereket geri gelecek, Dünyada Rahman Rabbim rahmet eder. Dul kadın, yetim çocuk bin koyun güdüp, Allahualem, ucuzluk, bolluk olacak. Bunu söyleyip o zaman Saki dönüp geldi, İştiğini padişaha söyleyip geldi. Padişah dinleyip Saki'nin söylediği sözü, Aklına yattıktan sonra, gönlü rahatladı. Padişah, söyledi Saki'ye: -Sen git, dedi, Yusuf'u o zindandan çıkar, dedi. 2980 Zindanda yatmak ona layık değil, Bir güzel hürmet edip mihnetten kurtar, dedi. Bir güzel hizmet edeyim ona kendim, Ağzından çıkan söylediği sözü dinleyeyim. Kurtarayım mihnetli azabından, Müşavir vezir yapayım onunu kendisini. Aklı çoksa yerimi dahi vereyim, Ben hizmet edip arkasından gideyim. Cümle halka adını meşhur edip, Büyük küçük hepsine de bildirireyim. 2990 Zindana varıp Saki kapıyı açtı, Allam'ım Yusuf'a artık rahmetini saçtı.

- Süyinçi! -dédi Sāḳiy Yūsifke, - Éndi, Ġam, ḳayġu, camanlıḳnıñ bāri ḳaştı. Yūsif aytdı Sāḳiyġa: -Ḳaytıp bar, - dép, Ḳolı késik ḥatunnı cıyıp al, -dép. Künāhımnıñ mānısın pādiyşāh bilsün, Meniñ āḥwāl-cayımnān ḥabār şal, -dép. Sāḳiy şonda Reyānġa ḳaytıp bardı, Reyānġa maʿlūm ḳıldı bu ḥabārdı. 3000Reyān pādiyşāh bu sözdi maḳūl körüp, Cıydırdı ḳolı késik ḥatunlardı. Ḳolı késik ḥatunlarınıñ bāri kélđi, Zıliyḥa da içinde birge kélđi. Pādşāh ḥatunlardan cawāb şurap, Kūwāhıġa cıyup ḳoydı tamām éldi. - Né bolġan, -dédi - pādiyşāh ḳoldarıña? Né müşkil işler bolġan ḥāllerine. Zıliyḥa aytdı: Künāniñ bāri bizden, Yūsifniñ ʿāzāb ḳılma cānlarına. 3010Onan şon pādiyşāh curtḳa āmir ḳıldı, Yūsifke altın sarāy üy şaldırdı. “Zındānnan Yūsifni téz alıp kél!” dép, Ḥızmetke bés yüz ḳişi atlandırdı. Bés yüz ḳişi zındānġa kélđi cetüp, Kélgen şon atdan tüsti ḥurmet étüp. Yūsifni maḥbūsınan çıġarġan şon, Coldasları cıladı çuw-çuw étüp.	- Müjdeler olsun! dedi Saki Yusuf'a o zaman, Gam, kaygı, kötülüġün hepsi gitti. Yusuf söyledi: - Geri git diye, Eli kesik hatunları topla, diye. Suçumun sebebini padişah öğrensin, Benim ahvalimden haber ver, diye. Saki o zaman Reyan'a geri geldi. Reyan'a bildirdi bu haberi. 3000 Reyan padişah bu sözü kabul edip, Toplattı eli kesik hatunları. Eli kesik kadınların hepsi geldi, Züleyha da içlerinde birlikte geldi. Padişah hatunlardan cevap vermelerini isteyip, Şahitliğe topladı bütün halkı. - Ellerine ne olmuş? dedi padişah, Ne müşkül işler geldi halinize? Züleyha söyledi: - Suçun hepsi bizden, Yusuf'un eziyet etmeyin canına. 3010 Ondan sonra padişah halkına emretti, Yusuf'a altın saray yaptırdı. “Zindandan Yusuf'u tez alıp gelin!” diye, Hizmet etmesi için beş yüz kişiyi yola çıkardı. Beş yüz kişi zindana geldi, Geldikten sonra atlarından indi hürmet edip. Yusuf'u zindandan çıkardıktan sonra, Zindan ehli ağladı gürültü edip.

Coldasları zindānda cılap aldı, Yüsif Nābiy olarga közin aldı. 3020Pādiyşāğa “āzād ıl” dēp Yüsif Şıdık, Hāmmasını coldasınıñ tilep aldı. Mālik Reyān hāmmasın āzād ıldı, Bendelikden Hūdāyım nācāt ıldı. Tokuz yüz kişi zindānda yatur ēken, Bārin Reyān Yüsifke bağıqladı. Mışır hālkı Yüsifke kēldi bāri, Uluğ-kişik şāhārde yasmēn kāri. Basına dürrü, marcān, yincüw şaşıp, Tazımlap atār turdı baraları. 3030Reyān pādşāh Yüsifniñ kördi yüzün, Tıñladı kulaq şalıp aytkan sözün. ‘Aılı, körki, minezine hayrān alıp, Bilmedi biyhud bolup özi özin. Reyānnıñ ādir Alla méhirin şaldı, Yüsifniñ yüzün körüp hayrān aldı. Yüsifke tahtıdan tüsip ornın bērip, Mālik Reyān ornına pādşāh ıldı. Tāc kiyüp tahtığa oturdı Yüsif Nābiy, Fazılımen yarıladı Tāñrim anı. 3040Körgeñ cān camālına toyar ēmes, Mışırnıñ şāhāriniñ boldı hānı. Özi ‘ālım, dānişmend, ‘aılı kāmıl, a cargān ara ıldı boldı ‘adıl. Awzınan ıķğan sözi şeker balday,	Zindan ehli zindanda ağılayıp kaldı, Yusuf Nebi onları fark etti. 3020 Padişaha “Azat et” diye Yusuf Sıdık, Hepsini zindan ehlinin diledi. Melik Reyan hepsini azat etti, Bendelikten Allah’ım kurtardı. Dokuz yüz kişi zindanda yatıyormuş, Hepsini Reyan Yusuf’a bağıqladı. Mısır halkının hepsi Yusuf’a geldi, Şehirde büyük küçük, genç ve yaşlı. Başına dür, mercan, inci saçıp, Tazim edip sıraya dizildi hepsi. 3030 Reyan padişah Yusuf’un gördü yüzünü, Dinledi kulak verip sözünü. Aklı, güzelliğı, huyuna şaşıp, Bilmedi kendinden geçip kendi kendisini. Reyan’ın Kadir Allah Yusuf’un yüzünü görüp şaştı. Tahtından inip Yusuf’a yerini verip, Melik Reyan yerine padişah yaptı. Başına taç giyip tahta oturdu Yusuf Nebi, Fazlıyla mağrifet verdi Tanrım ona. 3040 Gören insan cemaline doyamaz. Mısır şehrinin oldu hanı. Kendisi âlim, aklı kamil, Adilliğıyle meşhurdu. Ağızından çıkan sözü şeker, bal gibi şirin,

Ādāmniñ héçbirine kılmaz cābir. Mālik Reyān iymān aytup mü'mīn boldı, Yūsif Şıdık dīnin qabūl kıldı. Yūsifniñ qolun tutup muhliys bolup, Haq Payğambar ékenin taħkiyq bildi. 3050“Äy, taqşır, dīniñizni taħkiyq bildim, Tağı da pādşalıqğa lāyık kördim” Yurtına aytdı“Yūsifniñ āmirin tut!” dép, Biyliğin bérdi şonda tamām éldiñ. Toğan kazdı bos turğan közlerine, Égindi köp şaldırdı éllerine. Néçe sārāy anbarını casatdırup, Aştuqnı köp kıydırdı éllerine. Aştuq tökdi sārāyğa yeti yılday, Saraynı köp yasatdı bir kün tınbay. 3060Toqçılıq yeti küni bitkeninçe, Düniye rawşan boldı bir çöp sınbay. Yeti yıl ötkennen şon tarlıq kéldi, “Égin salma!” dép Yūsif carlıq kıldı. Yeti yılday āsmānnan yağmur yawmay, Şalkunı coq yel tağı ısıq boldı. Aşıkdı bir yıldan şon Mışır éli, Māl cutap, astıq çıkmay, qaldı pūlı. Çöp çıkmay, yerniñ yüzi taqır bolup, Düniyeni çañ basadı şoqsa céli.	Hiç kimseye cebretmez. Melik Rayan iman edip mümin oldı, Yusuf Sıddık'ın dinini kabul etti. Yusuf'un elini tutup muhlis olup, Hak Peygamber olduğunu şüpheşiz anladı. 3050“Ey, efendi, dininizin hak dini olduğunu şüpheşiz anladım, Daha da padişahlığa layık gördüm” Halkı söyledi “Yusuf'un emrini tutun!” diye, İdaresini verdi o zaman bütün memleketin. Su bendi kazdı boş duran gözlerine, Ekini çok ektirdi memleketlerine. Nice saray anbarı yaptırtıp, Buğdayı çok döktürdü halkına. Buğday döktü anbara yedi yıl boyunca, Pek çok anbar yaptırttı bir gün dinlenmeden. 3060 Bolluk yedinci yıl bitene dek, Bir ot kırılmadan dünya Ruşen oldu. Yedi yıl geçtikten sonra kıtlık geldi, “Ekin ekmeyin!” diye Yusuf emir verdi. Yedi yıl boyunca gökten yağmur yağmayıp, Serinliği olmayan rüzgâr dahi sıcaktı. Bir yıldan sonra kıtlıkla karşılaştı Mısır memleketi, Hayvan kırılıp, buğday çıkmadan kaldı parası. Ot çıkmayıp, yeryüzü çıplak olup, Dünyayı toz kaplar eserse rüzgârı.

3070Şonda Yüsif curtına habâr şaldı,
Tawışkanıñ şonda kél dédi mældi.
Astuq pénen málların bitirgen cān,
Yüsifden altun bérıp astıq aldı.

Bitirdi şata-şata mālı, pūldı,
Ötküzdi sonıménen altı cıldı.
Māl tabamağan uqlımen kızın satıp,
Balasızlar kul bolup hıızmet kıldı.

Curtnıñ bāri kul boldı yetinçi yıl,
Şatuwğa taba almadı bir yalguz pūl.
3080 Barça yurt “kuliñbız” dép wa’da kıldı.
Yüsifke kēp ant bérđi “bārimiz -kul”.

Ciberdi Alla Ta’ālā Cebrā’ildi,
“İyā, Yüsif, éndi şükir kılğıl, -dédi.
Basında séni kul dép satıp édi,
Barça yurt hāmma séniñ kuliñ boldı”.

Altı tolıp yetinçi yılğa yetdi,
Yüsifde astıq qalmay, tamām bitdi.
İşinen “Curutқа né bérem?” dép,
Yüsif sawçı Hūdāyğa arız étdi.

3090Şol wāqıtta Cebrā’ıl kélđi hāzır,
Yüsifke körükni bérgen Cabbār Kādir.
Kudiretimni tamāşā kılğıl, dédi,
Éliñe öz yüzin körset zāhiyr.

Annan şoñ Yüsif yurtқа kıldı fārmen,

3070 O zaman Yusuf halkına haber verdi,
Kazandığınız malı getirin dedi.
Buğday ile mallarını bitiren insanlar,
Yusuf’tan altın verip hububat aldı.

Bitirdiler sata sata malı mülkü,
Geçirdiler onunla altı yılı.
Mal kazanamayan oğluyla kızın satıp
Çocuğu olmayanlar kul olup hizmet etti.

Halkın hepsi kul oldu yedinci yıl,
Salmaya bulamadı tek bir kumaş.
3080 Bütün halk “kulunuz” deyip söz verdiler,
Yusuf’a gelip ant içtiler “hepimiz, kulunuz”
(diye).

Gönderdi AllahutealaCebrail’i,
“Ya Yusuf, şimdi şükret, dedi.
Başlangıçta seni kul diye satmıştı,
Bütün memleketin hepsi senin kulun oldu”.

Altıncı yıl dolup yedinci yıl geldi,
Yusuf’ta hububat kalmayıp tamamı bitti.
İçinden “Halka ne vereceğim? ” deyip,
Yusuf Peygamber Allah’a arz etti.

3090 O zaman Cebrail geldi birden,
Yusuf’a görkü vermiş Cebbar Kadir.
Kudretimi gör, dedi,
Halkına kendi yüzünü göster zahir.

Ondan sonra Yusuf memleketine emretti,

Pādiyşāhnıñ fārmenine né-dür dārmen. “Érten érte çık bāriñ maydān yerge, Kélmey qalğan üyinde qılar ārmān”. Aytқан yerge cıyıldı cānnıñ bāri, Urğaşı-érkek, hatun, kız yas mén kări. 3100“Yüzime qara!” dédi şonda yurutqa, Bāri tégis qaradı kélgenleri. Yüsifniñ camālına nazar şaldı, Mās bolup, qarağan cān talıp qaldı. Çol ornında catadı bir ayğaça, Bilmedi uykuda bop dūniye-māldı. Ay sayın körsetedi Yüsif körkin, Bét-den perde aladı başdan börkin. Bir aydan ta‘ām tatmas, ésin bilmes, Oylamay mās bop catar dūniye-mülkin. FAŞLYÜSİFALÄYHİSSELÄMNIŇWÄZ İRŞAYLAĞANI 3110Bir küni Cebrā’ıl yetüp keldi, “Yüsif Nābiy, Hudāyıñ sälem dédi. Érte turup, at minüp, köçege çık, Kimni körseñ şonı wāzır kılğıl, dédi. Gümānsız bu sözimni anıq bilgil, Éñ burun kimni körseñ alıp kélgil, Élden burun aldıña kéz kélgende, Şonı öziñ aldıña wāzır kılğıl”. Bar édi Yüsifniñ bir argumağı,	Padişahın emrine nedir çare. “Yarın erken çıkın hepiniz meydana, Gelmeden evinde kalan pişman olur” Söylediği yere toplandı insanların hepsi, Kadın erkek, hatun kız, genci yaşlısı. 3100“Yüzüme bakın!” dedi o zaman halkına, Gelenlerin hepsi baktı. Yusuf’un cemaline baktılar, Bakan insan sarhoş olup bayıldı. Orada yatar bir ay kadar, Uykuda olup bilemedi malı mülkü. Her ay gösterir Yusuf güzelliğini, Yüzünden nikabını, başından borkünü çıkarır. Bir aydan yemek yemez, ke Düşünmeden sarhoş olacak mal mülküyle. FASILYUSUFALEYHİSSELAM’INVEZİR SEÇMESİ 3110 Bir gün Cebrail geldi, “Yusuf Nebi, Allah’ın selam söyledi (dedi). Sabah kalkıp, ata binip sokağa çık, Karşına kim çıkarsa onu vezir yap, dedi. Şüphesiz bu sözümü hakikat bilin, En önce kimi görürseniz getirin. Herkesten önce önünüze çıktığında, Onu kendinize vezir yapın”. Vardı Yusuf’un bir argumağı,

Hār ne bolsa Tāñri bérgeñ bağı. 3120 Argumañnıñ burunnan ʿâdeti édi. Kisinewçı édi érleytün bolsa şağı. Éritderinde argumañ kisinewçıdı, Dawısın eşitip curt turıp kélüwçıdı. ʿÂdetinçe éritdedi argumañın, Kisinep édi, curtına eşitildi. Éki yüz mıñ oñınan kélüwçıdı, Éki yüz mıñ solınan kélüwçıdı. Tört yüz mıñ kéledi aldı-artınan, Şolay turup, camālın körüwçıdı. 3130 Añka minüp, köçege çıǵup édi, Aldına yırtıq ʿtondı ādām kélđi. Özi ğarīb, beyçarā, ʿtonı yırtıq, Anı Yūsif wāzīrge ménsinbedi. Bügün mén Mısırğa pādşāh bolsam, Bu yurutğa tahtıǵa minüp hūkim kılsam. Curutnıñ bāri mazāqlap küler ménı, Munı mén öz aldıma wāzīr kılsam. Şol waqıtta Cebrāʾ il yāne kélđi, “Qaratdın awzıña tamām éldi. 3140 Caramaydı onı sén kém tutqanıñ, Munıñ sén māni-cayın bilgil, dédi. Zıliyha sağan capқан édi cala, Küwāhlıq bérgeñ şon bir yaş bala. Bu sağan qalaydan lāyık émes?!	Her ne varsa Tanrı vermiş bahtı. 3120 Argumañın öteden beri âdetiydi, Kişnerdi eyerleyeceğı zaman gelirse. Eyer vurulduǵunda argumañ kişnerdi, Sesini işitip halk kalkıp gelirdi. Âdete göre eyerledi argumañın, Kişnerdi, halkı tarafından işitildi. İki yüz bini sağından gelirdi, İki yüz bini solundan gelirdi. Dört yüz bin gelir önünden ardından, Öylece cemalini görürdü. 3130 Ata binip, sokağa çıkmıştı, Karşısına yırtık giysili bir adam çıktı. Kendisi garip, biçare, üstü yırtık, Onu Yusuf vezirliğe layık görmedi. Bugün ben Mısır’a padişah olursam, Tahta oturup bu memlekete hüküm edersem, Halkın hepsi (bu sana layık değil diye) benimle gülüp eğlenir, Bunu ben kendime vezir yaparsam, O vakitte Cebrail yine geldi, “İtaat ettirdin bütün halkı. 3140 Yaramaz onu senin kem görmeyen, Bunun sen hakkındaki tefarruatı öğren, dedi. Züleyha sana iftira atmıştı Şahitlik ettikten sonra bir küçük çocuk, Bu sana neden layık değil?

Kéz kıldı bugün şonı Alla Ta‘āla”. Yüsif onı üyine alıp kélđi, Üstine yahşı kiyüm kiyündürđi. At-encāmın tüzetüp, hürmet étüp, Yüsif anı aldına wázır kıldı. FAŞLZÜLEYHANINIYKĀHĖKILMAĖB AYĀNI 3150Yüsifniñ tüş körğeni bala küni, Basında bayān kılup aytdık onı. Néçe türlü méhnat körüp, Köp kördi şeyddātlar mén gam-ğuşanı. Onan soñ méhnat kėtüp rāhat yetđi, Cebrā’ıl ferişte yetüp képti. “Tamāşā kıl, -dép - Hāknıñ fārmenine”, Hāmmasın basdan-ayak bayān étđi. “Héçkimnen ayamağıl şafā‘atıñ, Miskīnge artıq bolsun maħabbatıñ. 3160Zındānda bendelerge méhirbān bol, Yağmağıl héç ādāmğa bāle otın” Bu söziñ Cebrā’ıldıñ maħkam tutdı, Burungı méhnat kėtüp, rāhat yetđi. Raħıym Māwlā, pādiyşalık nāşif kılup, Kül Mısır şāhāri kullık étđi. Hārqaçan ay yañası bolğanında, Lāşker cıyılup hāzır kélgeninde. Ségiz yüz mıñ ilesip qaslarına,	Karşına çıkardı bugün onu Allahuteala”. Yusuf onu evine alıp geldi, Üstüne güzel giyimler giyindirdi. At-encamını hürmet edip, Yusuf onu kendisine vezir yaptı. FASILZÜLEYHA’YINİKĀHLAMASININB EYANI 3150 Yusuf rüya gördü çocukken, Başlangıçta anlatıp söyledik onu. Çeşit çeşit mihnet çekip, Çok gördü şiddet ile gam kederi. Ondan sonra mihnet gidip rahata erdi, Cebrail ferişte geldi, “Hakk’ın fermanını gör” deyip, Hepsini baştan aşağı anlattı. “Hiç kimseden esirgeme şefaatinı, Zavallılara çok olsun muhabbetin. 3160 Zindandaki bendelere merhametli ol, Hiç kimseyi bela oduyla yakma” Bu sözünü Cebrail’in muhkem tuttu, Önceki mihnet gidip, rahata erdi. Raħım Mevla padişahlık nasip edip, Küllü Mısır şehri itaat etti. Her zaman ayın ilk yarısı olduğunda, Askerler toplanıp şimdi geldiğinde, Sekiz yüz bin beraberinde gidip,

Yüsif Şıdıķ seyir kıľup cürgeninde. 3170Zıľıyha za'ıyf boldı közi körmes, Ta'ām, kıyüm almaķķa hāľi kēľmes. Yüsifni köñilinen tastamaydı, Kartayķan ğarıblıķın Yüsif bilmes. Yüsifniñ zār ēñireydi yolın kütüp, Baradı şol cılawmén küni ötüp. Yüsif yürer yolınan üñkür yasap, Şol yerde oturadı ümīd étüp. Tartadı 'aşıklıkñıñ hasiretin, Özi -kări, közi yok - şokır hatun. 3180Kündüz-tüni yatadı şol üñkürde, Ümīd kıľup Yüsifniñ maħabbatın. Ay cañası bolķanda hār kaçanda, Bir çıķar Yüsif Nābiy anda-şanda. Zıľıyha argumaķñıñ dawısın eşitüp, Bulķanup zār ēñireydi tofıraķ çañķa. Onısın Zıľıyhanıñ Yüsif bilmes, Bilmegen şon ķasına yakın kēľmes. Kanca farıyād, zār kıľup cılasa da, Dawısı ķulaķına eşitilmes. 3190Zıľıyha kayķılı bop küni ötdi, 'Aşık ot için örtüp kanlar yutdı. Şonda daķı Zıľıyha ümīd üzmes. Kanca yıl tıñlamasdan ķasınan ötti. Zıľıyha boldı hayrān néķe yıldıy,	Yusuf Sıdıķ seyran ettiķinde. 3170 Züleyha zayıfladı gözü görmez, Yemek ve giyim almaya gücü yetmez. Yusuf'u hatırından çıkarmaz, Yaşlanan ğaripliķini Yusuf bilmez. Ağlar Yusuf'un yolunu bekleyip, O ağlamakla gününü geçirir. Yusuf'un yürüdüķü yol üzerinde in yapıp, Orada oturur umut edip. Çeker aşıklıkñın hasretini, Kendisi yaşlı, gözsüz, kör kadın. 3180 Gece gündüz yatar o inde, Umut edip Yusuf'un muhabbetini. Her zaman ayın ilk yarısı olduķunda, Yusuf Nebi arada sıra bir seyrana çıkar, Züleyha argımaķın sesini işitip, Ağlar toza topraķa bulanıp. Züleyha'nın öyle yaptıķını Yusuf bilmez, Bilmedikten sonra yanına yakın gelmez. Ne kadar feryat edip, üzölüp ağlasa da, Sesi Yusuf'un kulaķı tarafından işitilmez. 3190 Züleyha kayķılı olup gün geçirdi, Aşk ateşi baķrını yakıp kanlar yuttu. Yine de Züleyha umudunu kesmez, Yıllarca duymadan (Yusuf) yanından geçti. Züleyha aciz oldu yıllarca,

Cılaydı kündüz-tüni dāmıl kılmay. Pütka bir kün tabınmay ökpeledi, “Né yazdım” dédi sağan medet kılmay. Pādşā édim tül ƣalıp boldım ģarīb, °Āşık otı içimdi kétdi carıp. 3200Bu küngeçe bir medet kıla almadıñ, Ƙolınan tük kélmeydi, bildim anıƣ! Mısırnıñ pādşāsınıñ ƣatunı édim, Hamma ƣatun içinde °aƣıldı édim. Ƙolıñnan kélse mağan ayaysıñ ba? Şonan béri Tāñri dép şaƣlap édim. Yüsif Şıdık ol wāƣıtta ƣulım édi, Ƙulçılık Tāñrisine ƣılur édi. Tāñrisi ol Yüsifni pādiyşā kıldı, “İyem bar” dép āmirinen çıƣmas édi. 3210Äy, şanam, tük kélmeydi ƣolıñızdan, Ƙaldırđıñ ƣanƣa yılday colımızdan. Yüsifniñ Tāñrisine calınayın, Keregin coƣ mén bēzdim öziñizden. Üstinde altun ménen kümüşlerin, Şatdırup, birnéçe kün āwƣāt kıldı. Onan keyin ay tağı yaña boldı, Atƣa minüp maydānga Yüsif kéldi. “İyā, Yüsif, meniñ hālīm körseñçi” dép, Zıliyƣa ayğay şalup farıyād kıldı.	Ağlar gece gündüz sürekli. Put a bir gün tapmayıp kızdı, “Ne yanılmışım” dedi sana yardım etmeden. Padişahım dul kalıp oldum garip, Aşk ateşi yüreğimi parçalar. 3200Bu güne kadar bir defa olsun yardım etmedin, Elinden hiçbir şey gelmez, anladım şüphesiz! Mısır padişahının kadınıydım, Bütün kadınların içinde akıllıydım. Elinden gelse, benden yardımını esirger miydin? O zamandan beri Tanrı deyip korurdum. Yusuf Sıdık o vakitte kulumdu, Tanrısına kulluk ederdi. Tanrısı o Yusuf'u padişah yaptı, “Rabbim var” deyip emrinden çıkmazdı. 3210 Ey, sanem, hiçbir şey gelmez elinizden, Yıllardır alıkoydun yolumuzdan. Yusuf'un Tanrısına yalvarayım, Gereksizsin ben döndüm kendinizden. Üstündeki altın ile gümüşlerini. Sattırıp birkaç gün geçimini sağladı. Ondan sonra yine ayın ilk yarısı oldu, Ata binip meydana Yusuf geldi. “Ya, Yusuf, benim hâlimi görsene” deyip, Züleyha bağırıp feryat etti.

3220Bar Hūdāy Zıliyhağa medet kıldı, Yüsifke bugün dawsı eşitildi. “Bu kim?” dép dawsın eşitip moyın bursa, Közi yok, şokur kemfir, zārı kıldı. Şonda Yüsif atınıñ basın burdı, Yakın kęp Zıliyhadan āhwāl şordı. - Hācetiñe yetküreyin, āy, beyçarā, Né murād, ‘arzın bar, ayıçı! dédi. Zıliyha aytdı: -Äy, şāh cahān, Hālim naçar, közim kör, bilgil bayān. 3230Nazar salıp qaraşı bugün meni, Mısır Şāhınıñ hatunı Zıliyhamen. Burun sizni mén satup alıp édim, Bar mālım sizge şarf kılup édim. Bu künde duwşār boldım, munday küyge, Derdiñmen talay hayrān bolıp édim. Qolımdan kétđi şonça nāz-nı‘met, Biri qalmay çok boldı māl-mülket. Hār wāqıtta ‘aşık otıñ örter meni, Tawsılmas şonda dağı ‘aşk hasiret. 3240Dīnūñniñ haqlıǵına iykrār kıldım, Hām “Yüsif payǵambar” dép anıq bildim. Bu tuǵrılı qalmadı çek-gümānım, “Lā iyllaha iylla alla” mü‘mīn boldım.	3220 Var Allah Züleyha’ya yardım etti, Yusuf’a bugün onun sesini işittirdi. “Bu kim?” diye sesini işitip başını çevirir, Gözsüz, kör, kocakarı ağladı. O zaman Yusuf atının başını çevirdi, Yakın gelip Züleyha’nın hâlini sordu. Muradına erdireyim, ey, biçare, Ne muradın, rican varsa söyle! dedi. Züleyha söyledi: - Ey, Şahcihan⁹⁶, Halim naçar, gözüm kör, bil açıkça. 3230 Nazarını salıp görsene bugün beni, (Ben) Mısır Şahı’nın hatunu Züleyha’yım. Önce ben sizi satın almıştım, Bütün malımı sizin için sarfetmiştim. Bugün duçar oldum böyle bir hâle, Derdinden hayli şaşırmıştım. Elimden gitti onca naz-nığmet⁹⁷, Hiç kalmadan yok oldu mal mülk. Her zaman yakar aşk ateşin beni, Bitmez yine de aşk ve hasret. 3240 Dininin hak dini olduğuna ikrar ettim, Hem Yusuf senin peygamber olduğuna şüphesiz inandım. Buna dair kalmadı hiç şüphem, “La İlahe İllallah” mümin oldum.

⁹⁶Şāhcahān Allah’ın dünya şahı, cihan padişahı anlamına gelen ismi.

⁹⁷nāz- nığmet Seyrek karşılaşılan tatlı yiyecekler.

Yüsif şonda Zıliyhanı ésirkeđi, Ārzūw ‘aşkın oylanup ‘acap boldı. Sınamağğa suradı Zıliyhadan, - Seniñ bu ‘aşıklıǵıñ béker, dédi. Qayda, -dédi, - Zıliyha cayıñ, mālıñ? Ol qayda ziyfā boyıñ, hūb camālıñ? 3250 Tolğan ayday nūr yūziñ balkuwçıdı, Biri coǵ üşbüw künde coł āhwālıñ. Zıliyha aytdı: -Mālımñıñ bérdim bārin, Küydürdi işi-tışım aq diydārıñ. Bahtım, tahtım bārinen ayrılğan soñ, Tartqanım kündüz-tüni qayǵı-zārıñ. Yüsif aytdı: -Bālī, sén ‘aşıq bolsañ, ‘Āşıklıq hasiretinde şadıq bolsañ. Zıliyha bu söziñe küwāh kerek, Çın mağan ‘aşıq bolıp, derdke tolsañ. 3260 Zıliyha aytdı: -Āy, Yüsif, béri kélçi, Mağan kélip qamçıñıñ şabın bérçi. Béker bolsa, sınarsız onan keyin, ‘Āşık bolsam, şonan soñ sınap körçi. Şonda Yüsif qamçıñıñ sabın bérdi, “Ah!” dép ustap özine qayıp bérdi. Otqa kösep alǵanday ıstıq éken, Ustaǵanda Yüsifniñ qolı küydi. Qolı küyüp, qamçısın ulaqturdı, Zıliyha közi casın bulap turdı. 3270 “Āşıǵı Zıliyhanıñ çın éken” dép,	Yusuf o zaman Züleyha’yı esirgedi, Arzu ve aşkını düşünüp taaccüp etti. Sınamak için sordu Züleyha’ya, - Senin bu âşıklığın boş, dedi. Züleyha (o gençlik) hâlin, mülkün nerede? dedi, O nerede uzun boyun, hoş cemalin? 3250 Dolunay gibi nurlu yüzün parlardı, Şimdi o hâlinden eser kalmamış. Züleyha söyledi: - Malımın hepsini feda ettim, Yaktı içimi dışımı ak didarın. Bahtım ve tahtımdan ayrıldıktan sonra, Gece gündüz senin üzüntünü çekiyorum. Yusuf söyledi: - Evet, sen (eğer) âşıksan, Âşıklık hasretinde sadıksan. Züleyha bu sözüne şahit lazım, Gerçekten bana âşık olup dertle dolduysan. 3260 Züleyha söyledi: - Ey, Yusuf, beri gelsene, Bana gelip kamçının sapını versene. Boşsa, ondan sonra sınarsınız, Âşıksam, ondan sonra sınavınız. O zaman Yusuf kamçının sapını verdi, Ah edip tutup kendisine geri verdi. Ateşe karıştırıp almış gibi sıcakmış. Tuttuğunda Yusuf’un eli yandı. Eli yanıp, kamçısını attı, Züleyha gözünün yaşını akıttı. 3270 “Züleyha’nın aşkı gerçekmiş” deyip,

Osılayça iş kılup sınaq turdı. Zıliyha aytdı: -Kördiñ be meniñ cayım? Kırk cılday köñilime tüsti wāyım. Kamçıınıñ sabı nége otka candı, Sol otnı mağan saldı Bar Hudāyım. Ot küydürdi kırk cıldan béri meni, “Mağşūkım” dép, ah urdım yoqlap séni. Wāsıl şawkıñ köñilimni “ārat kıldı, Yüregim boldı meniñ ot mekeni. 3280 Sol wākıtda Cebrā’ıl yetüp kélđi, “Yüsif sizge Hudāyıñ sälem dédi. Özi pādşāh Zıliyhanı niykāh kılup, Zıliyhanı Hāq cuft kılson, dédi”. Éşitdi Cebrā’ılden munı Yüsif, Söz aytdı Zıliyhağa méhiri tüsüp. “Alamın” dép eşitdirüp Zıliyhağa, Üyine kétđi qaytup colğa tüsüp. Munı eşitüp Zıliyha bék kuwandı, Yaman qattı şādlanup, köp kuwandı. 3290 -Hudāwanda pādiyšāhım, Birüw Barım, Irās ba Yüsif sözi? dép kuwandı. Hudāy-ā sağan mağlūm benim sıırım, Bay édim, pādşā édim munan burun. Özüm kări, bu künde közüm şokur, Camālımda qalmadı zerre nūrum.	Böyle iş yapıp sınağı. Züleyha söyledi: - Gördün mü benim hâlimi? Kırk yıl kadar gönlüme Kamçının sapı niye ateşte yandı, O ateşi bana verdi Var Allah’ım. Ateş yaktı kırk yıldan beri beni, “Maşukum” deyip ah çektim arayıp seni. Kavuşma şevkin gönlümü Yüregim oldu benim ateş mekânı. 3280 O anda Cebrail hemen geldi, “Yusuf size Tanrı’nız selam söyledi. Kendisi padişah Züleyha ile nikâhlanıp, Hak, Züleyha’yı eşi yapsın, dedi”. İşitdi Cebrail’den bunu Yusuf, Söz söyledi Züleyha’ya merhametlenip. “Evleneceğim” diye Züleyha’ya bildirip, Evine gitti dönüp yola düşüp. Bunu işitip Züleyha pek sevindi, Gayet memnun olup çok sevindi. 3290 - Hüdavende padişahım, Bir ve Var Allah’ım, Doğru mu Yusuf’un sözü? diye sevindi. Allah’ım sana malum ben sırrım, Zengindim, padişahım bundan önce. Kendim yaşlıyım, bugün gözüm kör, Cemalimde kalmadı zerre nur.

Hûdayım kudiretimen raḥım kılsa, Közüm nûrî özime kaytup kélse. Birüw Bar raḥmatimen yardım étüp, Yüzüm tağı Yüsifke lâyıķ bolsa. 3300Şol wākda Cebrāʿîl kélđi cetüp, Kanatimen şıyfadı dūā kılup. Közi açılup, özi hām kayta casarıp, Kündey bop çığa kélđi carıķ-curuķ étüp. Şol wākda Zıliyhanı Yüsif kördi, ʿĀşık otı Yüsifniñ içine kirdi. Yasiyʿdan şoñ töşekke catḳanınça, Tüşden keyin arası cılday boldı. Niykāḥlap Zıliyhanı Yüsif aldı, Toy kılup barça yurutķa ḥabār şaldı. 3310Uluğ-kiçik şāḥärde curt cıyulup, Yüsifniñ ḥurmetine sarāy şaldı. Éki ʿāşık töşekke catup ḳaldı, Şonda Yüsif Zıliyhanı biykrledi. “Ḳança cıl pādīyşānıñ ḥatunı éđi, Bu ḳalay tamāşā!” dép ḥayrān ḳaldı. Şonda Yüsif Zıliyḥadan söz suradı, Munıñ cayın bilüwge téz suradı. - Bu küngeçe biykrıñ ḳalay āmān, Mānīsün bayān kılçı, dép suradı. 3320Zıliyhanıñ Yüsifke ayṡḳan sözi: - Şaḳladı kudiretimen Täñrim özi.	Allah’ım kudretiyle merhamet ederse, Gözlerimin nuru kendime geri gelirse, Bir ve Var olan Allah’ım merhametiyle yardım edip, Yüzüm yine Yusuf’a layık olsa. 3300 O vakitte Cebrail çıkageldi, Kanadıyla okşadı dua edip, Gözleri açılıp, hem de tekrar yaşarıp, Güneş gibi doğup parlayarak geldi. O vakitte Yusuf, Züleyha’yı gördü, Aşk ateşi Yusuf’un içine düştü. Yatsıdan sonra yatağa yatıncaya kadar, Öğleden sonra arası yıl kadar oldu. Yusuf, Züleyha’yı nikâhlayıp aldı, Düğün yapıp bütün halka haber saldı. 3310 Büyük küçük şehir halkı toplanıp, Yusuf’un hürmetine saray yaptı. İki âşık yatağa yattı, O zaman Yusuf Züleyha’yı bekariyetini bozdu. “Yıllarca padişahın kadınıydı, Bu nasıl da enteresan!” deyip şaşırdı. O zaman Yusuf Züleyha’ya söz sorar, Bunun hâlini bilmek için tez sorar. - Bu güne dek bekariyetin nasıl bozulmamış, Manasını beyan et, diye sordu. 3320 Züleyha’nın Yusuf’a söyledikleri: - Muhafaza etti kudretiyle Tanrım’ın kendisi.

Mén éken dép pādiyā onı kuçar édi, Catarda kélüwçidi cınnıñ kıızı. - Oyuñda bar ma? -dédi Yüsif anı, “Ziynā kıl” dép çaķıruwçı éñ şonda méni, Ol wāķıtta kūnāhtan āmān édik, Anıñ üçün yetkürdi Cabbar Ğāniy. Zıliyha aytdı: -Tıñlañız, Yüsif Nābiy, Uyalutma onı aytup émdi méni. 3330Fazılımen Parwārdiyġar Bar Ğudāyım, Ol fiytnadan Égem şaķladı séni. Ŧolġan ayday balķıdı yüziñ nāķışı, Bal şekerden tātlierek söziñ yaķşı. Sizni körüp qaladı kimniñ şabırı, Köñilime tüşti miñ ġasiret aşıķı. Éki aşıķ murādķa söytüp yetdi, Ğudāyım Zıliyhaġa raķım étdi. Bendeġe Ğudāy bérse kıyun émes, Mısırġa pādşā bolup dāwren ötdi. 3340Zıliyha Yüsifménen köp yıl turdı, Ékewi pādşā bolup dāwren sürdi. On éki uġul ŧuwdı ekewinen, Ülken uġlı Müşālimge ġıylġat bérdi. FAŞLYA°CŦŦB°CLEYHİSSALAMBALA LARIMIŞIRġABARġANI. Aç boldı bir yıllarda Kinān éli,	Benmişim diye padişah onu kucakladı Yatarken gelirdi cin kıızı. - O günü hatırlar mısın? dedi Yusuf, “Zina yap” diye çağırıştın o zaman beni. O vakitte günah işlemedik, Onun için muradına erdirdi Cebbar Gani. Züleyha söyledi: - Dinleyiniz, Yusuf Nebi, Utandırma onu söyleyip şimdi beni. 3330 Fazlıyla Perverdigar Var Allah’ım, O fitneden Rabbim muhafaza etti beni. Dolunay gibi parlar yüzünün nakışı, Şirin sözün, bal ve şekerden daha tatlıdır. Sizi gören kimin kalır sabrı. Gönlüme düştü bin hasret aşığı. İki âşık murada öyle yapıp erdi, Allah’ım Züleyha’ya merhamet etti. Kuluna Allah verirse zor değil, Mısır’a padişah olup devran geçti. 3340 Züleyha Yusuf ile çok yaşadı, İkisi padişah olup devran sürdü. On iki oğlu dünyaya geldi ikisinden, Büyük oğlu Müselim’e hilat verdi. YAKUPALEYHİSSELAM’IN ÇOCUKLARININMISIR’AGİTMESİ’NİN ASLI. Kıtlık oldu bir zamanlar Kenan elinde,

Şuw akmay kırup kaldı çalkar köli. “Mışırdā ārzānlıq dēp eşitemiz” Balalarına aytadı Ya’kūb anı. - Balalar, éndi bizler aşıktık koy, Unatsañlar, mén bugün oyladım oy. 3350 Mānımız bolmas, sirā, astık tapmay, Balalar, bu sözime kulaqdı koy. Mışırdan keliñizler astık alup, Tıñlañlar, bu sözimdi kulaq şalup. “Musılman özi ‘adıl dānişmend” dēp, Maqtaydı pādşāsın körgen halıq. Pādişāsına aytıñız bizden sälem, Onuñız bāriñiz de barğın” balam. Nesiye kıp şurañlar “ağça çok” dēp, Bérer diymün pādşası wallahi ‘alām. 3360 Onalası birge cürdi tüye minüp, Baradı safar çeküp oynap-külüp. İybn İyāmiyn barmadı, üyde kaldı, Mışırga bardı bular on beş konup. Hudāydan Cebra’ılge fārmen boldı, Yüsifke ağaların bayān kıldı. Munı eşitüp kuwandı Yüsif Nābiy, Üç künnen şon Mışırga yetüp kıldı. Cebra’ılden eşitti bu habārın, Kuwanup tosup turdı ağaların. 3370 Hudāğa mın mārtebe şükir kılup, Turadı yahşı körüp kélgenlerin.	Su akmayıp kurudu büyük ve geniş gölü. “Mısır’da ucuzluk varmış diye duyuyoruz” Yakup (Nebi) çocuklarına söyler onu, Çocuklarım, şimdi bizler acıktık, Uygun bulursanız, ben bir şey düşündüm. 3350 Buğday bulmadan, asla Çocuklarım, bu sözümü dinleyiniz. Mısır’dan geliniz buğday alıp, Dinleyiniz, bu sözümü kulak verip. “Kendisi, adil ve bilge bir Müslümanmış” diye, Över padişahını gören halk. Padişahına söyleyiniz bizden selam, Onunuz, hepiniz de gidiniz” çocuklarım. Veresiye isteyiniz “Para yok” deyip, Verecek diyorum padişahı Allahuallem. 3360 Onu birlikte deveye bindi. Yola çıkıp güle oynaya gitti. İbni Yemin gitmedi, evde kaldı, Mısır’a gitti bunlar on beş gün geceleyip. Allah Cebrail’e buyurdu, Yusuf’a ağabeylerini haber verdi. Bunu işitip sevinir Yusuf Nebi, Üç günden sonra Mısır’a geldiler. Cebra’il’den işitti (Allah’ın) bu haberini, Sevinip bekledi ağabeylerini. 3370 Allah’a binlerce defa şükredip, Hoş gördü geldiklerini.

Bosatup koydı tüzep bir sarāynı, İçine ātlāş, kāmğap kilem caydı. Kırgızıp ağaların ol sarāyğa, Hürmetlep ağaların hūb sıylaydı. Aldına néçe ālwān ta°ām koydı, Ta°ām cép ağaları ābden toydı. “Bizlerni nége munça sıyladı?” dép, Ol onı kénes kılup oylaydı oydı. 3380- Bizni pādşā bay ādām dép oylaydı, Érten köp altun bérer dép oylaydı. Pūlımıznıñ cōqlıgın kaydan bilsün, Anıñ üçün bizlerni köp sıylaydı. Şam°ün aytdı: - Atamıznı pādşā bilür, Anıñ üçün bizlerge hürmet kılur. Payğambar dép eşitüp atamıznı, Çol sebebeden bizlerge °ıyzzat kılur. Rāwiyl aytdı: - Bu pādşāh °adil éken, Keremetli bul özi fāzıl éken. 3390Ésirkep, müsāfir dép bizni pādşā, Mén bildim şolay kılup catır éken. Meymānlarğa kılmağğa yağşı hızzmet, Müşālim kélüp turdı canlarına. Müşālim meymānlarğa kıldı hızzmet, Moynına tüşkendey-ağ ülken minnet. Aldına tike turup hızzmet kıldı, Körmegen bular burun munday hıymmat.	Boşalttı hazırlatıp bir sarayı, İçine atlas, kemha halı serdi. Girdirip ağabeylerini o saraya, Hürmet edip ağabeylerini saydı. Önlerine çeşit çeşit yemek koydular, Yemek yeyip ağabeyleri tıkabasa doydu. “Bizlere niye bunca hürmet etti?” deyip, Onlar, onu sohbet edip düşünürler. 3380- Padişah bizi zengin kimse diye düşünüyor, Yarın çok altın verir diye düşünüyor. Paramızın olmadığını nereden bilsin, Onun için bizleri çok sayıyor. Şem°ün söyledi: -Padişah babamızı biliyor, Onun için bizlere hürmet ediyor. Peygamber diye işitip babamızı, O sebepten bizlere izzet gösteriyor. Rûbıl söyledi: -Bu padişah adilmiş, Bunun kendisi kerametlive fazılmış. 3390 Padişah, fakir diye bizi esirgeyip, Ben anladım öyle yapıyormuş. Misafirlere güzel hizmet etmeye, Müselim geldi yanlarına. Müselim misafirlere etti hizmet, Üzerine yüklenmiş büyük vazife. Önünde ayakta bekleyip hizmet etti, Görmemiş bunlar daha önce böyle himmet.

Olar şonda suradı Müşälimden: - Ey, bala, tuwdıñ, - dédi, - қандай cāndan. 3400Yüziñ nūrlı, ādepti, söziñ yaḡşı, Bizlerge hızm̄et kıldıñ hiyzār-çındān. Müşälim şonda turup cawābaytdı: - Pādşā mağan “Hızm̄et kıl, - dédi, - қатdı”. Sizlerni pādşāh atam yaḡşı körer, Қılamun şonıñ üçün bu hızm̄etdi. Yüsif şonda tūzetti taht bahtın, Tamāmı rāst kılup sāz uwa saḡtın. “Kināniyler kēlsün” dēp ḡaber şaldı, Hızm̄etkerler tūzetüp hām ol wāqıtın. 3410Olarğa üç kün uday hızm̄et kıldı, Hārқaysısın cékelep ābden bildi. Pādşā olarnı coḡarı oturguzup, Üstine ātlās қımgap ṡon kiydirdi. Olar kēlüp sarāyğa kirgennen şoñ, Pādşāğa ṡaṡım kılup turḡannan şoñ. Onı birdey sādgege basın қoydı, Pādşālıқ salṡanatın körgennen şoñ. Yüsif aytdı: - Başlarıñ köter, - dédi, Toñқayup catbañızlar béker, - dédi. 3420Bayān kıl, nége kēldiñ bu şāharge, Osı kılḡan hızm̄etiñ céter, - dédi. Ol onı şonda birden köterdi bas, Titirep, közlerinen töḡüsüp cas.	Onlar o zaman Müselim’e sordu, - Ey, çocuk, sen kimin çocuḡusun, 3400 Yüzün nurlu, hoş sözlü ve edeplisin, Bizlere ihsanda bulundun binlerce. Müselim o zaman cevap verdi, - Padişah bana “Çok hizmet et, dedi” Sizleri padişah babam sever, Onun için bu hizmeti ediyorum. Yusuf o zaman bezetti taht ile bahtını. Tamamı rast eyleyip saz ve düzenini. “Kenanlılar gelsin” diye haber saldı, Hizmetkârlar düzeltti hem o vaktini. 3410 Onlara üç gün aralıksız hizmet etti, Her birini ayrı ayrı hepten tanıdı. Padişah onları yüksek yere oturtup, Üstüne atlas, kemha don giydirdi. Onlar gelip saraya girdikten sonra, Padişahı tazim ettikten sonra. Onu birden secdeye başını koydu, Padişahlık saltanatını gördükten sonra. Yusuf söyledi: -Başınızı kaldırın, dedi, Eğilmeyiniz boşuna, dedi. 3420 Söyleyin niye geldiniz bu şehre, Bu yaptığınız hizmet kâfi, dedi. O on kardeşi o zaman kaldırdılar başını, Titreyip gözlerinden akıttılar yaş.

Tura keldi barçası qol quwsurup, Tağı keldi aldına hâr türli as. Astına barçasınıñ kürsiy koydı, Korkusup néçe âlwân oylaydı oydı. “Âlhâiyfâ-âlhâifâ” désüp anlar, İçip-yep, ta°amlardan âbden toydı. 3430Yüsif şonda ağaların bärin bildi, Cékelep hârqaysını fahiym kıldı. “Yüsif dégen” olarnıñ oyında yok, Hudāğa Yüsif şonda şükir kıldı. Şonda Yüsif bularğa: - Kimsiz? - dédi, Né izlep, né cumusda cürsüz? dédi. Bir tuwğan ādāmsız ba, osı bärin? Türleriñiz bir, uşşap tursız, - dédi. Olar aytdı: - Kin°ānnan keldik, - dédi, On éki uğıl bir kişiden édik, - dédi. 3440Babamız Ishāq, atamız Ya°qūb Nābiy, Köp yılday qayğu-ḥasret cédik, dédi. Casında qasqır cédı kencemizdi, Bizler munda körgeli keldik sizdi. Yahşı körgen uğılınan ayırılğan şon, Atam üyge ap qaldı birimizdi. Yüsif aytdı: - Aytmañlar yalğan sözdi,	Kalkıp hepsi ellerini kavuşturun, Yine geldi önlerine çeşit çeşit yemek. Altına hepsinin koltuk koydu, Korkup çeşit çeşit düşünceleri aklında geçirirler. “Āl-ḥāifā, āl-ḥāifā⁹⁸” derler onlar, Yiyip içip yiyeceklerden tamamıyla doydı. 3430 Yusuf o zaman kardeşlerini bildi, Her birisini ayrı ayrı fehmetti. “Yusuf denen” bir kişi akıllarında yok, Yusuf Allah’a o zaman şükretti. O zaman Yusuf bunlara kimsiniz? dedi, Ne arayıp, ne işle meşgulsünüz? dedi. Kardeş misiniz hepiniz, Suretiniz aynı, (birbirinize) benziyorsunuz, dedi. Onlar söyledi: -Kenan’dan geldik, dedi, On iki oğul bir kişidendik, dedi. 3440 Dedemiz İshak, babamız Yakup Nebi, Yıllarca üzüntü çektik, dedi. Küçükken kurt yedi en küçüğümüzü, Bizler buraya görmeye geldik sizi. Sevdiği oğlundan ayrıldıktan sonra, Babam evde bıraktı birimizi. Yusuf söyledi: -Yalan söylemeyin,

Payğambar dédiñizler atañızdı. Payğambarğa onday is lâyıq émes, Artuq yaqşı körmegi biriñizdi. 3450Olay aytdı: - Äy, pādiyşā, eşit sözim, Ölgen kicimizni körseñ köziñ. Yüzin, taqşır, körmediñ, né aytalıq, Yüz mıñ artıq süyer édiñ körseñ öziñ. Bizler de onı yaqşı körüwçidik, Künde yüziñ körüwge kélüwçidik. Ötürük “tüş kördim” dép atama aytup, Şonan késir boldı dép bilüwçidik. Yüsif aytdı: - Ol inüñ né tüş kördi? Atañız anıñ tüşin né dép corudu? 3460- Atam aytdı“pādiyşā bolarsın, dép Mısırnıñ şähärine” dép corudu. Yüsif aytdı: - Ol tüşi bolmadı ma? Atasınıñ coruwı kélmedi me? Ol tarāfdan habārın bilmeysiz be, Yüsif uğıl pādşāh bolmadı ma? Taqşır-aw ol bala özi qayda, Cürgenin Hudāy biler qanday cayda. On yaşında balanı kaskır cégen, Ācālğa çok goy, taqşır, sirā, hāylā. 3470Öz cayımızdı aytalıq, taqşır, éndi, Atamız sizge “dūcā sālem” dédi. Aşlıqdan cüdegen şon kélüp édik. Bérseñiz nesiye astuq alam, - dédi.	Babanızı peygamber dediniz. Peygambere öyle şey layık değıl, Fazla sevmesi birinizi. 3450 Şöyle dedi: -Ey padişah işit sözümü, Ölen küçüğümüzü görseydi gözün. Yüzünü görmedin, efendi, ne diyelim, Yüz bin kat fazla severdin görseydi gözün. Bizler de onu severdik, Her gün yüzünü görmeye gelirdik. “Rüya gördüm” diye babama yalan söyleyip, Ondan sonra kibirli oldu diye bilirdik. Yusuf söyledi: -O kardeşin ne rüya gördü? Babanız onun rüyasını nasıl tabir eyledi? 3460- Babam söyledi “Padişah olacaksın, diye, Mısır şehrine” diye tabir eyledi. Yusuf söyledi: -O rüyası (öyle) olmadı mı? Babasının rüya tabiri çıkmadı mı? Ondan haber bir haber almadınız mı, Oğlu Yusuf padişah olmadı mı? Efendi, o çocuğun kendisi nerede, Nereye gittiğini Allah bilir. On yaşındaki çocuğu kurt yemiş, Ecele çare yok asla. 3470 Kendi halimizi söyleyelim, efendi, şimdi, Babamız size çok selam söyledi. Açlıktan zorluk çektikten sonra gelmiştik, Verirseniz veresiye buğday alalım, dediler.

Aldıñızğa kældik biz muhtâclıqdan, Ölüwge az qalup ék biz aşlıqdan. Bir hayır kılğıl, taqşır, biz ġarībke, °Adālat, comārtlıkmen dañkın çıķğan. Yüsif aytdı: - Sözleriñ maķūl bolsun, Sizlerniñ birewiñiz munda qalsun. 3480 Tağı astuķ alıñlar qaytup kélup, Ékinçi İybn İyāmiyn birge kélsün. Sizler, āgar, tüzüklik qılsañızlar, Ataña bizden ġabār bérseñizler. Pūl almasdan béremün tağı da astıķ, İybn İyāmiyndi birge alup kélseñizler. Ol onı cawābķa rāzı boldı, Kefillikke Şa°mūn anda qaldı. Tüyesine cüklerin artup alup, Özgesine éllerine tek cöneldi. 3490 Bularġa aytdı cawāb Yüsif Şıdıķ, Köp sıylap, ġurmet kıldı tawāzı°lıķ, - Köp kéçükmey téz qaytup kéliñizler, Atañızġa ayt, - dédi, sälem qullıķ. “Ĥoş bolur” dép onan şon kétđi köçüp, Oynap-külüp baradı colġa tūsüp. Pādiyşādan aytağı körġen şıyun, Col üstinde kim kétse coluġusup. Hārķaçan biz bāzārġa kélüwçidik, Şāhārġe qonup tūsüp cürüwçidik.	Huzurunuzga geldik biz muhtaçlıktan, Az kalsın ölecektik açlıktan. Biz garibe, efendi, yardım et, Cömertlik ve adalet maruf olmuşsun. Yusuf söyledi: -Sözleriniz kabul olsun, Sizlerden biriniz burada kalsın. 3480 Daha da hububat alınız geri gelip, İkinci gelişinizde, İbni Yemin birlikte gelsin. Sizler eğer dürüst davranırsanız, Babanıza bizden haber verirsiniz. Para almadan veririm daha da buğday, İbni Yemin’i birlikte alıp gelirsiniz. O onu cevaba razı oldu, Kefil olması için Şem’ün orada kaldı. Develerine yüklerini yükleyip, Diğerleri memleketlerine doğru yöneldiler. 3490 Bunlara cevap verdi Yusuf Sıdıķ, Çok hürmet edip tevazu gösterdi. - Çok geçmeden tez dönüp geliniz, Babanıza söyleyin selam ve hürmetlerimi. “Hoşçakal” deyip ondan sonra göçüp gittiler, Güle oynaya giderler yola koyulup, Padişahıdan gördükleri hürmeti söylerler, Yolda her kimle karşılaşırlarsa. Her zaman biz pazara gelirdik, Şehirde konaklardık.

3500Sirä körgen émesmiz munday ‘iyzzat, Astuqtı béker aldık bir cılçılık. Bular söytüp éline barup cétdi, Aldına atasınıñ cetüp képdı. Balalarinan söz eşitüp küldı dağı, Ah dép barıp ‘aқılın tanup kétdi. Körgeñin atasına söyleydi éñdi, Mısır şāhı Mıslmāñ éken, dédi. Şa‘mündı keflilikle alıp qaldı, Ékinçi İybn İyāmiyn äpkél, dédi. 3510Munı eşitüp yıqladı Ya‘qūb Nābiy, Nége tastap kéldiñler ol Şa‘mūñnı. İybn İyāmiynni mén éñdi qayıp bérem, Aldap alup çok qıldıñ Yūsifimdi. Balaları Ya‘qūbқа cawāb bérđi, - Pādiysāh sizni sırtıñnan yaqşı kórdı. Sizni aytup cılaydı qatdı zār qıp, Qayta-qayta sizge köp sālem, - dédi. Şonda Ya‘qūb olarğa rūḡṣat bérđi, - İybn İyāmiyn ilesip barsın dédi. Kélgende toқuz édi yāne on bolup, Üç küñnen şoñ Mısırğa cürdi. 3520Ya‘qūbaytdı: - Mısırğa barsañ, - dédi, Éki-ékiden cür şāhärge kirseñ, - dédi. Til-köz bolıp cürmesün balalarım, Tobdanup bärññ birge cürseñ, - dédi.	3500 Asla görmüş değıliz böyle hürmet, Buğdayı bedava aldık bir yıllık. Bunlar öyle yapıp memleketlerine vardılar, Babalarının huzuruna geldiler. Çocuklarını söz işidip güldü dahi, (Yakup) ah deyip kendinden geçip düştü. Gördüklerini babasına anlatır şimdi, Mısır şahı Müslümanmış, dedi. Şem’ün’u kefil olarak alıkoydu, İkincisi İbn-i Yemin’i getirin, dedi. 3510 Bunu işitip ağıladı Yakup Nebi, Niçin bırakıp geldiniz o Şem’ün’ı (dedi). İbni Yemin’i ben şimdi nasıl vereyim, Kandırıp yok ettiniz Yusuf’umu. Çocukları Yakup’a cevap verdi, - Padişah sizi gıyaben sevdi. Sizden bahsedip ağlar çok üzüлүp, Tekrar tekrar size çok selam söyledi. O zaman Yakup onlara izin verdi, - İbni Yemin beraberinizde gitsin, dedi. Geldiğinde dokuz idi on olup, Üç günden sonra Mısır’a gitti. 3520 Yakup söyledi: -Mısır’a giderseniz, dedi, İkişer ikişer gidip şehre girseniz, dedi. Göz değmesin çocuklarım, Toplanıp hepiniz birlikte yürürseniz, dedi.

Éki-ékiden köçeden kirdi barup, İybn İyāmiyn cılaydı yalguz alup. ayrān boldı bile almay barar colun, Zār ēñirep arap turdı ayrān alup. Köçede ayrān bolup arap turdı, Aldına kēlgizgennen cawāb ordı. 3530Aytan tilūn bilmeydi hēbir ādām, andalup ol arada cılap turdı. Kēldi onda Cebrāīl ruwh alamiyn, Yūsifke aytdı kēlūp a sālemin. - Sūyinı urap kēldim, - dēdi, - taır, Kēldi bawırn köege İybn İyāmiyn. Üstiñe oñır-uba kiyūm kiygin, Astıñı körfe salup, tüye mingin. Yüzüñe perde salup casırınup, Bawırn yüzün körmekke aban cūrgin. 3540Daladan āhār iine kēlūp yürür, Yol urap hār ādāma bir calınur. Arāb tilmen ayanın cān bilmeydi, afā bop izlenūp cılap turur. onda Yūsif bāzārga cetūp kēldi, Köçede cılap turan ādām kördi. İybn İyāmiyn ēkenin tanıy almay, Yūsif kēp sālem bērūp cawāb ordı. Yūsif aytdı: -Ey, arıyız, kimsiz, - dēdi, Aladap nēmene izlep cūrsiz, - dēdi. 3550Arāb tilmen uradı: -Cōniñdi ayt, -	İkier ikier sokak kapısından girdiler varıp, İbni Yemin alıyor yalnız alıp. aırdı bilemeden gidecei yolu, Alayıp bakadurdu aırıp. Sokakta akın olup bakadurdu, Önüne gelenden cevap vermesini istedi. 3530 Hi kimse onun konutuu dili bilmez, Avare dolaıp o sırada aladı. Geldi o zaman Cebrail, Rūhū'l-Emin, Yusuf'a sōyledi gelip Hak selamını. - Mūjdelemeye geldim, efendim, dedi, Geldi sokaa kardein İbni Yemin. Üstüne kahve, sarı giyimler giy, Altına minder serip, deveye bin, Yüzüne nikap örtüp gizlenip, abuk kardeinin yüzünü görmeye git. 3540 ölden ehrin iine geliyor, Yol sorup her bir adama yalvarıyor. Arapa sōylediini kimse bilmez, Arayıp üzölüp alıyor. O zaman Yusuf, pazara geldi, Sokakta alayan bir kimseyi gördü. İbni Yemin'in olduunu bilemeyip, Yusuf gelip selam verip sordu. Yusuf sōyledi: -Ey, aziz, kimsiniz, dedi, akın akın bakıp ne arıyorsunuz, dedi. 3550 Arapa sorar: -Kim olduunu sōyle, deyip,

dép, Köçede nége cılap tursız, - dédi. Sonda aytdı: -Kin^əānnan kélgen cānmen, Pādiyšānıñ özin izlep cürgen cānmen. Osı yerde ayrıldım yoldasımnan, Ya^əķūb uǵlı İybn İyāmiyn dégen menmen. İyāmiyn aytdı: -Kim édiñ öziñ yaǵşı, Musilmān nāsılindey söziñ yaǵşı. Bu tildi qayda cürüp üyrengensiz, ^əArbiyça söylegen söziñ yaǵşı. 3560Yüsif aytdı: -Kin^əānnan yürüp édim, Ol šāhārni yaşımda körüp édim. ^əArab tilin üyrendüm çol wāqtıda, Yaş künimde birkatār turup édim. İybn İyāmiyn aytdı: -Äy, muwruwwātdar, Seniñ yüzin körmekke murādım bar. Bétiñdegi açsañçı perdeñizni, Köñlüm wāyrān bolup, tǵatım tar. Yüsif aytdı: -Onday iş ételmeymün, Yüzimdeki perdemni kötermeymün. 3570Şābır kılǵıl, rūḥşat yok, bét açuwǵa, Uyatumnı bu yerde kétermeymün. Yüsif aytdı: -Sén šābır kılǵıl, -dédi, Bir bilezük bérdi de alǵıl, -dédi. Miñ tıllalıq munımnıñ bahāsı bar, Bu yāķūtıñ qolıña şalǵıl, -dédi.	Sokakta niçin aǵlıyorsunuz, dedi. O zaman söyledi: -Kenan’dan geldim, (Mısır) padişahının kendisini arıyordum. Bu yerde yol arkadaşımı kaybettim, Yakup oğlu İbni Yemin’im ben. Yemin söyledi: - Mürüvvetli, kimsin? Müslüman nesli gibi sözün hoş. Bu dili nerede öğrendiniz, Arapçayı (güzel) konuşuyorsun, sözün şirin. 3550 Yusuf söyledi: -Kenan’a gitmiştim. O şehri küçükken görmüştüm. Arapçayı öğrendim o zaman, Küçükken orada epeyi durmuştum. İbni Yemin söyledi: -Ey mürüvvetli, Senin yüzünü görmeye muradım var. Yüzünüzdeki nikabınızı açsanıza, Gönlüm viran olup, sabırsızım. Yusuf söyledi: -Öyle yapamam, Yüzümdeki perdeyi kaldıramam. 3570 Sabret, izin yok, yüzümü açmaya, Bu yerde yakışsız davranamam. Yusuf söyledi: -Sen sabret, - dedi. Bir bilezik verdi de al, -dedi. Bu bileziğimin bin altınlık değeri var, Bu yakutu eline geçir, dedi.

Yüsif İybn İyāmiyngə başçı boldı, Dükenlerniñ aldña alup kıldı. İybn İyāmiyngə körsetüp ağaların, Yüsif özi üyine qayıp kıldı. 3580Yüsif aytdı: -Cigit, mağan, rûşat bérgil, Ağalarıñ qasına barup turğıl. Ağalarıñ qasınan éndi qalma, Pādişāhniñ sarāyına birge kélgil. İybn İyāmiyn qalgısı kélmeydi éndi, Aldında ağalarıñ kórmeydi éndi. - Sizni körüp balқыdı tula boyum, Köñlümniñ héç qalgısı kélmeydi, éndi. ŞONDAİYBNİYĀMIYNNİŇYIĞLAPAY TQANĠAZĀLIKÖŇİLLERİÉZİLÜP. Munı aytup al şonda, İybn İyāmiyn cıladı, 3590 Köziniñ casın buladı. Sizden qalgum kélmeydi, Düniyeni közüm kórmeydi. Ağalarım qasına, Baruwğa köñilüm érimeydi. Bir sözüm bar köñilimde, Aytuwğa awzım barmaydı. Calğuz bawrım coğalğan, Yüsifke türiñ beñzeydi. İybn İyāmiyn munı aytup, 3600Onan caman éñireydi.	Yusuf İbni Yemin'e kılavuz oldu, Dükkânların önüne alıp geldi. İbni Yemin'e gösterip ağabeylerini, Yusuf'un kendisi sarayına dönüp geldi. 3580 Yusuf söyledi: -Yiğidim, bana müsaade et, Ağabeylerinin yanına git. Ağabeylerinin yanından şimdi ayrılma, Padişahın sarayına birlikte geliniz. İbni Yemin ayrılmak istemiyor şimdi. Önündeki ağabeylerini görmüyor şimdi. - Sizi görüp canlanır bütün vücudum, Gönlüm sizden hiç ayrılmak istemiyor, şimdi. OZAMANİBNİYEMİN'İNAĞLAYIPSÖYL EDİĞİGAZELGÖNÜLLERİ Bunu söyleyip işte o zaman, İbni Yemin ağladı. 3590 Gözünün yaşını akıttı. Sizden ayrılmak istemiyorum, Dünyayı gözüm görmüyor, Ağabeylerimin yanına, Gitmeye Bir sözüm var gönlümde, Söylemeye dilim varmaz. Biricik kardeşim kaybolmuş. Suretin Yusuf'a benziyor. İbni Yemin bunu söyleyip, 3600 Ondan fazla ağladı.

Bir ƚuwǵan bawrı ékenin, Aytmasa da bilüp tur, Ruwhmen cân, ténesi, Ékewiniñ özgeden, Birge édi énesi. Pādiyşāh kıldı Yūsifni, Yaratқан Қадір Égesi. İybn İyāmiyn kélgende, Ḥayrān bolıp yüzine, 3610 Karaydı on aǵası. - Bügün nége, - désedi, Köterilüp talayı, Artık boldı baǵası? Yūsifni qasqır cégeli, Külmes émes édi bul. Éki ézüwi kulaqda. Cayılup kétken caǵası. Qıwandıñ nége, ayt? - dédi. Köñiliñniñ kétüp şanāsı, 3620 Şonda İybn İyāmiyn söyleydi: - Adasıp sizden qalǵanda, Bir ādām kéldi qasıma. Türi bölek calǵanda, Tüyesi bar astında. ‘Arāb tilmen söyleydi, Ol kişiden ayrılup, Mén ġarīb qaldım ārmānda. Sizlerni maǵan körsetüp, Bilezik bérđi maǵan ol.	Aynı anneden kardeşı olduǵunu, Söylemese de anlamış. Can ile teni. İkisinin diǵerlerinden, Birdi annesi. Padişah yaptı Yusuf’u. Yaradan Kadir Tanrı’sı. İbni Yemi geldiğinde, Şaşırıp yüzüne, 3610 Bakar on aǵabeyi. - Bugün niye, derler, Bahtı açılıp, Kadiri arttı? Yusuf’u kurt yiyeli, Gülmezdi bu. Aǵzı kulaklarında, Yayılmış yakası⁹⁹. Niçin sevindin söyle, dedi, Gönlümün gidip üzüntüsü, 3620 O zaman İbni Yemin söyler: - Ben sizi kaybettiğimde, Bir adam geldi yanıma. Dünyada sureti herkesten farklı, Devesi vardı altında. Arapça konuşur, O kişiden ayrılıp, Ben garip arzuma nail olamadım. Sizleri bana gösterip, Bilezik verdi bana o.

⁹⁹ Döşü açılmış manasında.

3630Tüzük colğa şalganda, Carılup kédî cüregim. Bilezikni mén alup, Bilegime şalganda, Kaygum kétép könilimnen, Şadlık mağan ornadı, Kolıma şonı alganda. İyahuwda: - Bilezigin kané, - dédi, Köreyin némene éken anı, - dédi. Öziñe saklap béreyin mağan bérğil, 3640Sénde cürüp bola almas sāni, - dédi. İyahuwda bilezikni kolına aldı, Kaçup çığup, özine kaytup bardı. Rāwiyl (bilezikti) “Köreyin” dép alup édi, İybn İyāmiyn özine kaçup bardı. Rāwiyl aldı İyāmiynnen şurap, Kolınan kédî ağup mişal sına. İybn İyāmiyn özine kaytup bardı, Kolında héç kaysınıñ turmadı unap. “Köremiz” dép ağaları bāri aldı, 3650Ustap turup ayırılup béker qaldı. Bāri de ıza boldı ustay almay, İybn İyāmiyn(niñ) özi alup kolına şaldı. FAŞLYÜSİF^cALÄYHİSSALĀMNIÑSAR ĀYYASATQANI Cıydırdı Yüsif Nābiy ūstālardı,	3630 Doğru yolu gösterdiğinde, Çok sevindim. Bileziği ben alıp, Bileğime geçirince, Gönlümün kaygısı gidip, Bana memnuniyet geldi, Elime onu aldığımda. Yehûdâ: -Bileziğin nerede, dedi, Göreyim neymiş onu, dedi. Senin için saklayayım bana ver, 3640 Sende kadiri olmaz, dedi. Yehûdâ bileziği eline aldı, Kaçıp çıkarak kendisine geri döndü. Rûbîl“Göreyim” diye eline almıştı. İbni Yemin’in kendisine kaçtı. Rûbîl aldı Yemin’den isteyip, Elinden aktı civa gibi. İbni Yemin’in kendisine geri döndü, Kolunda hiçbirinin hoş durmadı. “Görmek istiyoruz” deyip ağabeylerinin hepsi aldı, 3650 Tutup, ayrılıp, eli boş kaldı. Hepsi de öfkeleni tutamayıp, İbni Yemin’in kendisi alıp koluna taktı. FASILYUSUFALEYHİSSELAM’INSARAY YAPTIRMASI Toplattı Yusuf Nebi ustaları,

“Yasap bér, - dédi - ülken, kéñ sarāydı”. Ol burışı bu burışınan kırk kulaşdı, “Yağşı kıp yasa, - dédi, - şonday caydı” Yüsif aytdı: - Ūstālar kélsün, - dédi, Aytқанımday bir sarāy kılsun, - dédi. Yaқūbniñ uғlımēnen suwretleri, 3660Yüsifke né kılganun şalsun, - dédi. Atasınan Yüsifni aldap alğanların, Cap-calañgaç қудуқға şalğanların. Hāmmasın yazdırdı üy içine, Öltürmekke чın қасlıқ қılğanların. Yüsifke né kılganın yazdı bārin, Duғārga “Қulımız” дēп şatқанların. Üç ğaybı bar-dür дēп ārzān satup, Қaldırmay yazdı sonıñ hāmmların. Sarāydı ābden-tamām yasap boldı, 3670Üçine түрli тағам hāzır kıldı. Astına kilem cayup, körfe tösep, Çakırup aғaların alup kēldi. Aғaları sarāyға kēlүp kirdi, Rawıyl қарap yazuwnı közi көrdi. Bizlerniñ қılған şumlıқ işimiz дēп, Birine-biri aytup күñкүл kıldı. Atamızdan Yüsifni alğanımız, Atam mén Hāқға аşı bolғанımız. Pādşāniñ sarāyına yazılıptı,	- Büyük ve geniş bir saray yapın. dedi. O burcu, bu burcundan Layıkıyla öyle bir mesken yapın, dedi. Yusuf: -Ustalar gelsin, dedi, Söylediğim gibi bir saray yapsın, dedi. Oğulları ile Yakup’un suretlerini, 3660 Yusuf’a ne yaptıklarını yazsın, dedi. Babasını kandırıp Yusuf’u aldıklarını, Çırılçıplak kuyuya bıraktıklarını. Hepsini yazdırdı sarayın içine, Öldürmek için hakikaten düşmanlık yaptıklarını. Yusuf’a neler yaptıklarını yazdı hepsi, Duğar’a “Kulumuz” deyip sattıklarını. “Üç ayıbı vardır” deyip ucuza satıp, Onun hepsini istisnasız yazdı. Sarayı tamamıyla yaptılar, 3670 Üçüne çeşit çeşit yemekler hazırladılar. Altına halı serip, yorgan serip, Davet etti ağabeylerini. Ağabeyleri saraya gelip girdi, Revail bakıp yazıyı gördü. Bizlerin yaptığı acımasız işimiz deyip, Birbirine söyleyip mırıldandılar. Babamızdan Yusuf’u aldığımız, Babam ile Hakk’a asi olduğumuz, Padişahın sarayına yazılmış,

3680Här ne işler Yüsifke kılğanımız. Olar şonda yazuwğa közin şaldı, Uyalup kılğanların köñiline aldı. Uyalgannan cüregine tamaq batmay, Hör bolup as içe almay hayrān qaldı. Yüsif şonda birewge ämir kıldı, - Nége cılar, as içpey şorgıl? - dédi. Ol cigit cétüp kelüp meymānlarğa, Nége as içpeysiz dép şuraydı éndi. Olar şonda ol cigitke cawāb bérdi: 3690Bizdiñ bir kénce inimiz bolğan édi. Şol inimizden aynumas anaw suwret, Casında onı kaskır cégen édi. Caña ölgendey bolduq biz onı körüp, Tamaqtı içe almaduq köñil érip. Ol üyde oturmasıñlar munda kélüp, Bir sarāyğa äpkéldi tüzetdirip. Çakırğan şon ol üyge kéldi bāri, Cayuwlı, dayar édi taʿāmları. Otura şalup taʿāmnān cédi bular, 3700İybn İyāmiyn aç cémey kıldı zārı. Yüsif aytdı: - Cılaysın nége cānım, Yüziñ şarı, köziñ yaş, ġarīb hālīñ. On ağalı kişide muñ bola ma? Cılaysın nége, mağan ayt āhwālīñ? ÄL-KİŞŞA ŞONDA İYBN İYĀMİYNNİŇ	3680 Yusuf'a yaptığımız her şey. Onlar o zaman yazıya baktılar, Utanıp yaptıklarını hatırladılar. Utandıklarından yemek yeme zevki kalmayıp, Zavallı olup yemek yiyemeden şaştı. Yusuf o zaman birisine emretti, - Yemek yemeyip niye ağlar, sor, dedi. O yiğit hemen gelip misafirlere, Niçin yemek yemiyorsunuz diye sorar şimdi. Onlar o zaman o yiğide cevap verdi: 3690 Bizim bir küçük kardeşimiz vardı. O kardeşimize benziyor o suret, Küçükken onu kurt yemişti. Yeni ölmüş gibi olduk biz onu görüp, Yemeği yiyemedik acıyıp. O evde oturmasınlar buraya gelip, Bir saraya getirdiler bezettirip. Çağırdıktan sonra o eve geldi hepsi, Serili ve hazırды yemekleri. Oturup yemeği yedi bunlar. 3700İbni Yemin yemek yemeyip ağlar. Yusuf şöyle dedi: -Niçin ağlıyorsun, canım, Yüzün sararmış, gözün yaşlı, halin harap. On ağabeyli kişinin sıkıntısı olur mu, Niçin ağlıyorsun, söyle bana ahvalini? VELHASIL O ZAMAN İBNİ YEMİN'İN

YÜSİFKE AYTQANI	YUSUF'A SÖYLEDİKLERİ
İybn İyāmiyn söyleydi, Söylegende büy dédi: - Barar ém kıaytup älgi üyge, Mağan rûḥṣat bérseñiz. Köreyin älgi suwretni, 3710 Kıasıma öziñ érseñiz. Yüsifime uḥşaydı, Öziñiz yürüp körseñiz. Körgeñ şon älgi suwretni, Kül boldı sınup süyegim, Bul sözime sénseñiz. Yüsif rûḥṣat béredi, İybn İyāmiyn kıwanup, Sarāyğa cügürüp kéledi. Yüsifniñ kélip suwretin, 3720 Aylandırup köredi. Suwretke kıarap cılaydı, Köziniñ casın bulaydı. Sıǵalap Yüsif köredi, Basındaǵı kıayǵusın. Şuwrretke kıarap téredi. Yüsif munı körgeñ şon, Müşälimge: - Barǵıl, - dédi. Sarāydaǵı cılağan, Aǵañız bolur ol sizniñ. 3730- Surasa, aytqın, ḥāl, dédi, Cayıñnı aytqın surasa, Aldıñda ḥızmet kııl, dédi. Cubatqın, ägar, cılasa.	İbni Yamin konuşur, Konuştuǵında böyle der: - Geri varsam deminki saraya, Bana izin verirsensiz. Göreyim deminki sureti. 3710 Yanımda siz yürürsensiz, Yusuf'uma benziyor, Yürüyüp görürsensiz. Gördükten sonra deminki sureti, Kırılıp parça parça oldu kemiğim, Bu sözüme inanırsanız. Yusuf izin verir. İbni Yemin sevinip, Saray'a koşup gelir. Yusuf'un gelip suretini, 3720 Döndürüp görür. Suretine bakıp aǵlar, Gözünün yaşını akıtır, Gizlice bakıp Yusuf görür, Başındaki kıayǵısını, Suretine bakıp derer. Yusuf bunu gördükten sonra, Müselim'e: -Git, dedi. Saraydaki aǵlayan, O kışı sizin aǵabeyiniz oluyor. 3730- Sorarsa söyle ahvâli, dedi. Kim olduǵunu söyle sorarsa, Önünde hizmet et, der. Teselli et eǵer aǵlarsa.

Munı eşitüp Müşālim, Sarāyga cetüp kéledi. İybn İyāmiyn cılap tur, Artınan kélip qarasa. İyāmiynniñ kélip Müşālim, Kasına turdı canasa. 3740Kasına kélip turgan şon, İybn İyāmiyn qaradı, Müşālimniñ yüzine. Müşālimnen şuradı, Casların alup közine: - Kayğularım dundırdıñ, Qarap édim öziñe. Qanday cānnıñ uğlısız? Cawāb bér meniñ sözime. Aynumay Yüsif sékildi, 3750Körünesin közime. Aytsañçı mağan, şırāğım, Kimsin, kimniñ uğlısın? Māni-cayıñ suradım. Élçirep içim baradı, Qayda bolur turağın? İybn İyāmiyn sözine, Cawāb bérdi Müşālim: - Aytayın éndi cönimdi, Katdıraq méni kıstadıñ. 3760Cān ağa, kulak salıñız, Aytup härbir sözderni, Ayağımı tusadıñ. Yüsif Şıdık atamız, Ya'qūbNābiy - babamız.	Bunu işitip Müselim, Saraya gelir. İbni Yemin ağlıyor. Ardından gelip bakarsa. Müselim gelip Yemin'in Yanına yaklaştı. 3740 Yanına geldikten sonra, İbni Yemin baktı. Müselim'in yüzüne. Müselim'e sorar, Gözleri yaşarıp: - Üzüntümü dindirdin, Bakıyordum size. Kimin oğlusunuz? Cevap ver benim sözüme. Tıpkı Yusuf gibi, 3750 Görünürsün gözüme. Söylesene bana, ışığım, Kimsin, kimin oğlusun? Hakkında tefarruat sordum. İçim ısınmaya başladı, Neresidir yerin yurdun? İbni Yemin'in sözüne, Cevap verdi Müselim: - Söyleyeyim şimdi kim olduğumu, Beni çok fazla zorladın. 3760 Canım amca, kulak veriniz, Söyleyip her bir sözü, Ayağımı bağladın. Yusuf Peygamber babamız, Yakup Nebi dedemizdir.

Atam - Yüsif Payğambar, Tıñlağıl, munı aғamız. Babam -Yaʿqūb İysrāyıl, Ḥabārşıları - Cebrāʿīl. Atam - Mısır pādşası, 3770Riysālat bergeṇ Ḥaḵ Cāliyl. İybn İyāmiyn munı eşitüp, “Ah!” dép barup cığıldı. Ésin cıyup ala almay, Bir būrişka barıp tığıldı. Ésin cıyup alğan şon, Müşālim cawāb şuradı: - Keseliñiz bar ma dép, Cığılğan şon çosudım. - Aytçı, dédi - muñğındı. 3780İybn İyāmiyn söyleydi, Söylegende büy dédi: - Aqça bir cawğan qar édi, Mén ġarībniñ, şırāğım, Tākatım yaman tar édi. Yüsif atlı coğalğan, Yalguz inim bar édi. Çol sebebden cığıldım. Ésimdi bilmey, şırāğım, İnisinen ayrılğan, 3790Mén beyçarā zār édi. Müşālim aytdı: - Ey, ağa, Sözimdi meniñ añlağıl. Mén bir cawāb aytayın, Kulaḵ şalup tıñlağıl.	Babam Yusuf Peygamber, Dinle, bunu amcam. Dedem Yakup İsrail, Elçileri -Cebrail. Babam Mısır padişahı, 3770 Risalet vermiş Hak Celil. İbni Yemin bunu duyup, “Ah!” deyip yere yıkıldı. Aklını başına toplayamadan, Bir köşeye gidip saklandı. Aklını başına topladıktan sonra, Müselim cevap vermesini istedi: - Bir rahatsızlığınız mı var deyip, Yere yıkıldıktan sonra korktum. Derdini söyle, dedi, 3780İbni Yemin söyler, Söylediğinde böyle der: - Beyazımsı bir yağan kardı, Ben garip, ışığım, Çok dayanıksızım. Kaybolan Yusuf adlı, Tek bir erkek kardeşim vardı. O sebepten bayıldım. Kendimi bilemeyip, ışığım, Kardeşinden ayrılan, 3790 Ben biçare üzüntülüym. Müselim söyledi: -Ey, amca, Benim sözümü anla. Ben bir cevap vereyim, Kulak verip (sözümü) dinle,

Men çol Yüsif uğılmen, Öz inüñniñ balası, Çınuñmen, ağa, yığlağıl. Köçede turğan wāqıtında, Tüyemén bardı qasıña. 3800Pärwānā bop aylandı, Közden aqğan casıña. Bilezik bérgeñ inüñiz, Kızıl yāķūt bilezik, Bir érdiñ yeter basına. Körüselik, kél béri, Béker cılap casıma. İybn İyāmiyn munı eşitüp, Qaytadan ésin tanadı. “Bawıruñmun” dégeñ şon, 3810İçi-bawrı canadı. Şılıq étüp barıp cıgılıp, Ésin cıyup aladı. - Irās ba, - dép - cawābıñ, Müşälimdi tura kęp, Qıçaqdap barıp aladı. Bawrına basıp qıçaqdap, Méhiri şonda qanadı. Söytüp turğan kézinde, Yüsif cetüp kéledi. 3820Körüsüp turğan ékewin, Artınan qarap köredi. Talıp tüsip turğanın, Körgeñ şon Yüsif köñili, Qaytüp çıdap turadı? Kirip kélüp sarāyğa, Perdesin aldı yüzinen.	Ben o Yusuf’un oğluyum, Öz kardeşinizin çocuğuyum, Hakikaten, amca, ağla. Sokakta beklediğın vakitte, Deve ile vardı yanına, 3800 Pervane gibi döndü, Senin gözlerinden akan yaşa. Bilezik veren kişı kardeşiniz. Kızıl yakut bilezik, Bir yiğidin yeter kendine, Kucaklaşarak selamlaşalım, gel beri. Boşuna ağlayıp hüzünlenme, İbni Yemin bunu duyup, Yeniden kendini kaybeder. “Kardeşinin çocuğuyum” dedikten sonra, 3810 Bağıryanar. Aniden yere yıkılıp, Aklını başına toplar. - Doğru mu söylüyorsun, diye Kalkıp Müselim’i, Varıp kucakladı. Bağırına basıp kucaklayıp, O zaman memnun olur. Öyle yaptığı zaman, Yusuf gelir. 3820 Görüşen ikisini, Ardından bakıp görür, Bayılıp düştüğünü, Gördükten sonra Yusuf’un gönlü, Nasıl dayanır? Girip gelip saraya, Perdesini kaldırdı yüzünden.

İybn İyāmiyn körgeñ son, Cas tıymay kétđi közinen. Biyhüş bolup cıǵıldı, 3830Adasup kétüp özinen. Ésin cıyup alǵan son, Tura kétđi zārlanup. Yüsifménen körüsüp, Zorǵa tur basup şandalup. Öksügin baspay éñireydi, Cas kétđi közden parlanup. Ārmānda bolup ayırılǵan, Éki bawır tabustı. Kuçakları aykasıp, 3840Keregedey qabustı. Aǵa-ini körüsüp Kuçakları cabustı. Éki bawır körüsüp, Ékewi birdey éñireydi. Aylandırǵan üçewi, Oñaça bir sarāyda Qoy-qozıday mañıradı. Ékewiniñ dawısın, Ferişteler tıñladı. 3850Yüsif köñilin tıysa da. İybn İyāmiyn qoymadı. İybn İyāmiyn töbesi, Tiygendey āsmānga. Yüsif sındı inüsin, Bawırına qısup başkanda, Carla cazdı cüregi. Dāriyāday köñili taşkanda,	İbni Yemin gördükten sonra, Yaş durmadan aktı gözünden. Kendinden geçip yıkıldı, 3830 Kendini kaybedip, Aklını başına topladıktan sonra, Kalktı aǵlayıp. Yusuf ile görüşüp, Zar zor basıp başıboş dolaşır. Acı acı aǵlar, Yaş akıverdi gözünden. Arzusuna ulaşamadan ayrılmış, İki kardeş buluştı. Kucakları birbirine geçip, 3840 Kerege¹⁰⁰ gibi kavuştu. Aǵabey kardeş görüşüp, Kucakları birbirine yapıştı. İki kardeş görüşüp. İkisi birden aǵlar, Üçü Tenha bir sarayda, Koyun kuzu gibi meledi. İkisinin sesini, Melekler dinledi. 3850 Yusuf gönlünü tutsa da, İbni Yemin bırakmadı. İbni Yemin'in başı, Göge ermiş gibi. Yusuf gibi kardeşini, Sıkıp baǵrına bastığında, Az kaldı yüreǵi yarılacaktı. Gayet sevindiǵinde,

¹⁰⁰**kerege** Keçe evin duvarını teşkil eden aǵaç kafes.

Yetmiş yılday ayırılıp, Bir kün körer bar éken, 3860Äzelde nāsīb çaçķanda. İybn İyāmiyn boluptı, Közi otday casıldı. Kuçakdasup, cılasup, Köñilderi basıldı. “Karağım, inim, bawrım” dép Müşälimge aşıldı. Müşälimni kuçakdap, İybn İyāmiyn cıladı. Éki inüsin körgeñ şon, 3870Allağa şükir kıladı. Yüsif, İybn İyāmiynnen, Hāl-āhwāl suradı. “Āmān ba atam?” dégende, Yüsif Nābiy ési awıp, Şılıķ étip barıp kıladı. Bir wāķıtlar bolğanda, Köterip basın aladı. İybn İyāmiyn yüzine, Yäne tağı karadı. 3880Atasınıñ āhwālın, Kayırıp yäne suradı. İybn İyāmiyn Yüsifke, Bir-birlep ayta béredi. - Cılawménen atannıñ, Éki közi körmeydi. Üñgürde yatur çıķmasdan, Héçkimge cawāb bérmeidi. Kańça ādāmlar söz aytsa, Cawābķa āşlā érmeydi.	Yetmiş yıl kadar ayırılıp, Bir gün göreceğı varmış, 3860 Ezelden nasip saçığında. İbni Yemin varmış. Kucaklaşıp, ağlaşıp, Gönülleri rahatladı. “Gözbebeğim, kardeşim,” Müselim’i kucakladı. Müselim’i kucaklayıp, İbni Yemin ağladı. İki kardeşini gördükten sonra, 3870 Allah’a şükretti. Yusuf, İbni Yemin’den, Ahval sordu. “Babam nasıl?” dediğinde, Yusuf Nebi bayılıp, Aniden yere düştü. Bir süre sonra, Başını yerden kaldırdı. İbni Yemin yüzüne, Yine bir kez daha baktı. 3880 Babasının ahvalini, Tekrar tekrar yine sordu. İbni Yemin Yusuf’a, Birer birer söyledi. - Ağlamaktan dolayı babanın, İki gözü görmüyor. Çukurda yatıyor çıkmadan, Hiç kimseye cevap vermiyor. Ne kadar insan söz söylerse, Asla kimsenin cevaba güvenmiyor.

3890“Yüziñdi kaçan körem? - dép, Ah, Yüsif!” dép éñireydi. Yetmiş yılday yılawmen, Ümīdin, āşlā, üzmeydi. “Yüsifim kaçan kéle?” dép, Töñeregin közdeydi. Özge curt üzdi küderin, Küderin atañ üzmeydi. Diyne dağı cılaydı, Atañménen koşulup. 3900“Ağékem!” dép zār kılup, Bütün köylek kiymedi. Cürek-bağırın kan kılup, “Ağékem!” dép cılasa, Éşitken yurtı tañ kılup. Kündüz-tüni cılawmen, Héçkimge cawāb katmaydı. Üç künde bir nār tatup, Wāqıtımén ta‘ām tatpaydı. “Buzılar, - dép, - tilewim”. 3910Tösekke çéçinüp catmaydı. Diyne ménen atañmñ, Üç künde sözi bitmeydi. ÄL- KİŞŞAŞONDAYÜSİFTİÑAYTKANCA WĀBI Yüsif aytdı: - Bar, dédi, Ağalarınñ qasına. Birge barıp oturgıl, Olarnıñ içken asına. İybn İyāmiyn kórkađı,	3890“Yüzünü ne zaman göreçeğim, diye Ah Yusuf’um!” diye ağlıyor. Yetmiş yıl ağlamasına rağmen, Umudunu asla kesmiyor. “Yusuf’um ne zaman gelecek?” diye, Çevresini gözlüyor. Herkes ümidini kesti, (Fakat) Baban ümidini kesmez. Diyne dahi ağlıyor, Babana katılıp. 3900“Ağabeyim!” diye ağlayıp, Bütün gömlek giymedi. Yüreğini yaralayıp, “Ağabeyim!” diye ağlarsa, İşiten halkı hayret edip. Gece gündüz ağlayarak, Hiç kimseye cevap vermiyor. Üç günde bir yemeğin tadına bakıp, Vakti zamanında yemek yemiyor. “Dileğim gerçekleşmez” deyip, 3910 Yatağa soyunup yatmıyor. Diyne ile babanın, Üç günde sözü bitmez. VELHASİL O ZAMAN YUSUF’UN VERDİĞİ CEVAP Yusuf: -(Geri) git, dedi, Ağabeylerinin yanına, Gidip birlikte otur. Onların yediği yemeğe, İbni Yemin korkar, (geri gitmez)

Burunnan tiygen basına. - Bar éndi dédi, 3920- Birge cürseñ qasıma. Ārmānda sizden ayırılup, Yetmiş yıldıy köre almay, Qoyınım tıldı köl bolup. Közimnen aqğan casıma. Éndi sizden ayırılman, Āmān kılsa Ĥudāyım. Körine şalup coq bolsañ, Köñilimnen kétpes wāyım. Yetmiş yıl tarıtdıq Һasiret, 3930Sizdi yoqlap kün şayın. Yetmiş yıl körgeñ küyimniñ, Qarañgılıq bārisi, Qaysı da birin aytayın. Yüsif aytdı olarğa: - Barğıl, - dédi, Ĥūb tıñlap meniñ sözimni alğıl, - dédi. Munda alup qalarmun érten sizni, Bu künçe qaşlarıñda bolğıl, - dédi. Mén tünde qaplarıña astıq şalam, Ĥāylāménen mén sizge qılğan cālām. 3940Altun legen cügüñe tıgup qoyup, Onan şoñ �ayıblı qıp alup qalam. “Uğrı” dép alup qalam sizni munda, Qasında birge otur bugün tünde. Öz qasımda bolarıñız onan keyin, Bile almas bu sırımdı heçbiri de. İybn İyāmiyn ağalarına kélüp kirdi,	Önceden darbe yedi. - Git şimdi, dedi. 3920- Birlikte yürürsen yanımda. Arzuma ulaşmadan sizden ayrılıp, Yetmiş yıl kadar göremeyip, Bağrım doldu göl olup, Gözümdeñ akan yaşla. Artık sizden ayrılmam, Sağ salim eylerse Allah’ım. Görünüp kaybolursan, Gönlümdeñ gitmez üzüñtü. Yetmiş yıl çektiğiz hasret, 3930 Size ağıt yakıp her gün, Yetmiş yıl gördüğüm ömrün, Hepsi karanlık, Hangi birini söyleyeyim. Yusuf söyledi: -Onların yanına git, dedi, Benim sözümü bir güzel dinle, dedi. Yarın sizi burada alıkoyacağım, Bugüñlük yanlarında ol, dedi. Bu gece çuvallarınıza hububat koyacağım, Hile ile ben size iftira edeceğim. 3940 Yüğüne altın leğen gizleyip, Ondan sonra suçlayıp (sizi) alıkoyacağım. “Hırsız” deyip alıkoyacağım sizi burada, Yanlarında otur bu gece. Benim yanımda olacaksınız ondan sonra, Bilmiyor bu sırımı hiçbirisi de. İbni Yemin ağabeylerinin yanına geldi,

Könlü şād bop, yüzinde nûrı turdı. Olar aytdı: - Kuwandıñ ne sebepten? Nége kılıp keldiñ? - dép cawāb şurdı. 3950Perde kiyüp alarğa Yüsif keldi, “Éki-ékiden otur” dép cawāb kıldı. Şuw kuyup, dāstārḥānnı caygannan şon, Ékewara aldına ṭabāk koydı. Aldına ṭabāk koydı ékewara, Coldassız İybn İyāmiyn qaldı dara. Özgeleri ṭa‘āmı cép bastadı, İybn İyāmiyn cılaydı ol beyçarā. Yüsif aytdı: - Cılama, ṭa‘ām cegin, Nége tökdıñ, beyçarā, közniñ casın. 3960Mén qasına bolayın sağan sérık, Öziñniñ bolayın mén bawırlasın. İybn İyāmiyn kuwanup tura keldi, Yüsifke oñ yanınan orun bérđi. Yüsifménen tāğına birge oturup, Ṭabağdan ékewara o da cédi. Meymānları ṭa‘ām céyüp äbden ṭoydı, İybn İyāmiyn qayğunıñ bärin coydı. Éki-ékiden barçası ṭa‘ām cesip, Dū‘ā kıp, dāstārḳānı alıp koydı. 3970Ṭa‘āmnan şoñ “Dayarla qayıñ” dédi,	Gönlü sevinip yüzünde nur vardı. Onlar: -Ne sebepten sevindin, Niye gülüp geldin? diye cevap vermesini istediler. 3950 Yüzüne nikap örtüp onların (yanına) Yusuf geldi, “İkişer ikişer oturun” diye cevap verdi. Su döküp, sofrayı kurduktan sonra, İkisinin önüne tabak koydu. İkisinin önüne tabak koydu, Kardeşiz İbni Yemin kaldı yalnız. Diğerleri yemeği yemeye başladı, O zavallı İbni Yemin ağlıyordu, Yusuf şöyle dedi: -Ağlama, yemek ye, Niçin döktün, zavallı, gözyaşını. 3960 Ben yanına olayım sana arkadaş, Senin olayım ben kardeşin. İbni Yamin sevinip yerinden kalktı, Yusuf’a sağ yanından yer verdi. Yusuf ile koltuğuna birlikte oturup, Tabağından ikisinin o da yedi. Misafirleri yemek yiyip tamamıyla doydı, İbni Yemin bütün efkârını dağıttı. İkişer ikişer hepsi yemek yeyip, Dua edip sofrasını kaldırdılar. 3970 Yemekten sonra “Hazırlayın her biriniz, dedi,

Ölçewge altun legen alıp kélđi. Astuq şalıp bolğan şoñ ölçewiçti, İybn İyāmiyn cügüne tıgıp qoydı. Cügün artup onan şon cöneldiler, Colda barup bir cerge bögeldiler. Çol yerde Yüsif bardı yüz kişimen, “Pādşāh nége kélđi?” dép tigildiler. Ékewinen bilmeydi başka kişi, - Pādşānıñ bar, - désti, - qanday işi. 3980- Ölçewiç legenimni urladıñlar, İyinnaküwm lasāriykuwn, boldıñ kişi. Olar aytdı: - Walla biz alğamız coq, Harām aç awzımızğa şalgamız coq. Urlıq kılğan émesimiz ömirimizde, Äwwel-āhır bātiyl iş kılğamız coq. Oların sözün Yüsif tıñlap turdı, “Tintem” dép, köçün şahärge alup yürdi. Qorağa alup kélüp qamap qoyup, Cüklerin qaplarimen tinütdirdi. 3990İybn İyāmiyn cügünen aldı ıawıp, Olardı ayıblaydı calā cawıp. - Qané, urlıq kılmaymız dégenleriñ, Buğan nége kétđiñler köñiliñ awıp. Tuzumnan qoruqmadıñlar, nādān, - dédi,	Ölçmek için altın leğen getirdiler. Hububat koyduktan sonra ölçü aletini, İbni Yemin’in yüküne gizledi. Yükünü yükleyip ondan sonra yöneldiler, Varıp yolda bir menzilde eğlendiler. Oraya Yusuf gitti yüz kişiyle, “Padişah niçin geldi?” deyip dikildiler. İkisinden bilmiyordu başka kişi, - Padişahın ne işi var, dediler. 3980- Ölçü leğenimi çaldınız, İyinnaküwm lasāriykuwn¹⁰¹, kişi oldunuz. Onlar söyledi: -Vallahi biz almadık, Ağzımıza haram lokma koymadık. Hırsızlık yapmış değiliz ömrümüzde, Evvel ahir batıl iş yapmadık. Onların sözünü Yusuf dinledi, “Arama yapacağım” deyip göçünü şehre taşıdılar. Ahıra getirip hapsedip, Yüklerini çuvallarıyla arattırdı. 3990İbni Yemin’in yükünde buldular, Onları ayıplar zemmedip. - Hani, hırsızlık yapmıyoruz dedikleriniz, Buna niye meylettiniz. İyili edene kötülük etmekten korkmadınız mı

¹⁰¹İyinnaküwm lasāriykuwnŞüphesiz, siz hırsızsiniz. Yusuf (12/70).

Sizlerge ötürük söz - yaman, - dédi. Töz yüz şomlık legenimdi urlap aldıñ, Né iş kılsam ökpe eytpe mağan, - dédi. Munı eşitip olar caman şaşadı éndi, Bétlerinen kanları kaçadı éndi. 4000Né aytatın bilmeydi caman şasıp, İybn Yāmīnge azuwın başadı éndi. Olar şonda Yüsifke cawāb bérđi: - Munıñ bir inisi de yaman édi. Ékewi Raḥīl atlı bir anadan. O dağı bu sékildi uğrı édi. Olarğa şonda turup Yüsif aytdı: - Yaşlarıñnan yamanlık kıldıñ katdı. Atañızñı yığlatdıñ néçe yıldıay, Tarıtdırdıñ néçe yıldıay ḥasiretni. 4010Kança yıldıay yığlatdıñ atañızñı, Moynuña mén koyayın ḥaṭañızñı. Yüsifni alup barıp kılup dép şatup, Ḥarām boq cép, kör bayıtdıñ cöniñizni. Yüsif aytdı: - Callādlar kayda? - dédi, Uğrıññ özin tutup, bayla, - dédi. Şariyatnıñ ḥükimin kılsam kerek, Zindānnan oğan orın sayla, - dédi. Olar şonda Yüsif aytdı:cawāb, Ayağın kuçaklaydı kılup ṭawāb.	nadanlar, dedi. Sizler için yalan söz kötü, dedi. Dört yüz somluk leğenimi çaldınız, Ne yaparsam yapayım, bana gücenmeyn, dedi. Bunu işitip onlar çok korktular o zaman, Benizleri sarardı o zaman. 4000 Ne diyeceğini bilemezler çok korkup, İbni Yemin'e intikam hissi duyarlar şimdi. Onlar Yusuf'a cevap verdi, - Bunun kardeşi de yamandı. İkisi Rahil adlı bir anadan, O da bunun gibi hırsızdı. Onlara o zaman Yusuf söyledi: - Küçüklüğünüzde kötülük yaptınız çok. Babanızı ağlattınız yıllarca, Çektirdiniz yıllarca hasret. 4010 Yıllarca ağlattınız babanızı, Kusurunuzu yüzünüze ben söyleyeyim. Yusuf'u alıp gidip köle diye satıp, Haram yeyip, kabir (azabı) durumunuzu çoğalttınız. Yusuf söyledi: -Cellâtlar nerede? dedi, Hırsızın kendisini tutup bağlayın, dedi. Şariatın hükmünü yerine getirmem lazım, Zindandan ona yer seçin, dedi. Onlar o zaman Yusuf cevap verdi: Ayağını kucaklarlar kulluk edip.

4020- Onı kıoyup bizlerniñ birimizdi al, Aşamızğa kıluñız bir az şawāb. Yüsif aytdı: -Ol işni mén kılmaymun, Künālini yiberüp şawdı almaymun. Uğrınıñ özin tutup, bayla cıldam, ‘Adīldik minezimnen ayrılmaymun. Şonda bular ħor bolup çığa bérdi, Oñaça bir yerge kēp kēnes kıldı. İyahuwda aytdı: - Mén bir akırayun, Bäriñiz kılıç tartıp turıñ, - dēdi. 4030Dawısım çıkşa, cıyulup kēliñizler, Koldarıña kılıçnı alıñızlar. Şähärniñ özi wāyrān bolğan çaқda, Tiri ādām kıoymasdan kırıñızlar. Olarıñ bu kēnesin Yüsif bildi, Kıçı uğı Māmiylege āmir kıldı. İyahuwdanı körsetüp yiberdi de, “Arқasın sıyfa çabçan bargıl, dēdi. Māmiyle aça sözin қabūl aldı, Қasına İyahuwdanıñ cetüp kēldi. Bayқawsızda arқasın sıyфap ēdi, Dawısı İyahuwdanıñ çıқmay қaldı. Burunnан ‘ādeti ēdi İyahuwdanıñ, 4040Arқasın kēp sıyfasa birew anıñ. Ökpesi şolup dawısı çıқmas ēdi, Қızıғın қараñızlar āñgümeniñ.	4020- Onu bırakıp bizlerden birini al, Babamıza biraz ediniz iyilik. Yusuf söyledi: -O işi ben yapmayacağım, Suçluyu gönderip suçsuzu alıkoymuyorum. Hırsızın kendisini tutup bağlayın çabuk, Adillik huyumdan vazgeçmeyeceğim. O zaman bunlar zavallı olup çıktılar, Tenha bir yere gelip danıştılar. Yehûdâ söyledi: -Ben bir defa haykırayım, Hepiniz, kılıçlarınızı çekin, dedi. 4030 Sesimi duyar duymaz toplanıp geliniz, Ellerinize kılıçlarınızı alınız. Şehrin kendisi viran olduğu zaman, Canlı kimse koymayıp (hepsini) öldürünüz. Onların bu danışmasını Yusuf bildi, Küçük oğlu Mamila’ya emir verdi. Yehûdâ’yı gösterip gönderdi de, Arkasını sıva çabuk git, dedi. Mamile babasını sözüne muvafakat etti, Yanına Yehûdâ’nın geldi. Aniden arkasını sıvamıştı, Yehûdâ’nın sesi çıkmadı. Öteden beri âdetiydi Yehûdâ’nın, 4040 Gelip birisi onun arkasını sıvarsa. Nefesi sesi çıkmazdı, Olup bitenin bakınız tuhaflığına.

İyahuwdanıñ ökpesi yaman şoldı, Kün batup, qoska barar wāqıt boldı. Dawısı kün batқанça çıқmağan şon, Bu қалаy tamācā dép hayrān boldı. Olar aytdı: - Nége sén aқırmadıñ? Bu şāhārni nēlikden héç qırmadıñ. Ādāyı wāda қılған cawābıñnan, 4050Bizni meydān yerge çağırmadıñ. İyahuwda aytdı: - Āhwālım çonday boldı, Bir bala bayқawsız yetüp kēldi. Arқamdı bir-aқ sıyfaп kētüp édi, Dawısım şonan keyin çıқmay қaldı. Olar éşitüp bu işke hayrān boldı, - Munday iş bu şāhārde қaydan boldı? Özimizniñ tūқūmnan birew bar ma? Bolmasa seniñ ökpeñ nége şoldı? Olarğa aytdı şonda Yūsif kelüp: 4060- Ey, zālımlar, қalsañçı munan da ölüp. Қılғанıñ başdan-ayaқ bāri caman, Ménen özge sizlerge cūrmes kōnüp. Osımen éki mārte kēldiñizler, Bir pūl coқ kōp astuқnı aldıñızlar. “Yaқūb Nābiy uғlımız déysiz” maған, Tuzdan қоруқmay camanlık қıldıñızlar. Ālde bolsa sıyladım atañıznı, Aтаñ uçün kéçürdim ҳатаñıznı.	Yehûdâ’nın gücü kuvveti iyice kesildi. Gün batıp çadıra gideceğı vakit geldi. Sesi gün batana dek çıқmadıktan sonra, Bu nasıl şaka deyip hayret ettiler. Onlar söyledi: -Niçin sen haykırmadın? Bu şehri niçin hiç kırmadın? Mahsus vadeleştiğimiz kavlimizi, 4050 Bizi meydan yere çağırmadın. Yehûdâ söyledi: -Ahvalim öyle oldu, Gafilken bir çocuk çıkageldi. Sırtımı birden sıvazlayıverdi. Sesim ondan sonra çıқmadı. Onlar işitip bu işe şaşırdı, - Böyle bir şey bu şehirde nasıl oldu? Kendimizin neslinden birisi var mı, Yoksa senin gücün kuvvetin kesildi. Onlara söyledi o zaman Yusuf gelip, 4060- Ey, zalimler, ölmeniz bundan daha iyidir. Yaptıklarınızın baştan aşağı hepsi fena, Benden başka sizlere sabretmez. Bununla birlikte iki kez geldiniz, Bir kuruş olmadan çok hububat aldınız. “Yakup Nebi’nin oğluyuz diyorsunuz” bana, İyilik etmeme (karşılık) korkmadan kötülük ettiniz. Gene de hürmet ederim babanıza, Babanız için bağışladım suçunuzu.

Uğrınıñ özin alup qalayın mén, 4070Bolmasa, kırar édim barçañızını. Bular qoruqtı Yüsifniñ haybatınan, Burungu ayırılğan şon ğayrātınan. Rūḥṣat bérüp yiberdi özgelerin, Özgesi élge qaytdı İyahuwdadan. İybn İyāmiyndi İyahuwda baqıp turdı, Özgesi āmānlasıp yolğa kirdi. Arada birnéçe kün safar yürüp, Mānīsin kēp atasına bayān kıldı. Yaḳūbqa āñğümesin aytdı kélüp, 4080Uyat kıldı İybn İyāmiyn urlıq kılup. İyahuwdanı qasına qoyup kētdik, Uyalup kētdik bizler tiri ölüp. Yaḳūb sawçı bu işni bildi bayān, Qayğusı artuq boldı burunğıdan. - İybn İyāmiyn urlıqnı kılğanlığın, Kördiñ be közleriñmen zāhiyr ‘ayān? Yaḳūbqa cawāb bérdi balaları: - Pādşāniñ bizge artuq kılğanları. Altun legen coğaltup ol pādşāh, 4090İybn İyāmiyn cügünen tapdı anı. Yaḳūbaytdı: -Ümīd köp Ḥudāyımnan, Qıwanup bu söziñe cılayın men. İynşā‘alla körermén Yüsifimni, Garīb köñlüm qutulur wāyımnan.	Hırsızın kendisini alıkoyayım ben, 4070 Yoksa, kırardım hepinizi. Bunlar korktu Yusuf’un heybetinden, Önceki ayrıldıktan sonra İzin verip gönderdi diğerlerini, Kalanı memleketine döndü Yehûdâ (haricinde). İbni Yemin’e gözkulak oldu, Kalanı vedalaşıp yola çıktı. Arada birkaç gün yolculuk edip, Olan biteni gelip babalarına anlattı. Yakup’a gelip ahvalini anlattı, 4080İbni Yemin hırsızlık yapıp ayıp etti. Yehûdâ’yı yanına bıraktık, Utandık bizler diri diri ölüp. Yakup peygamber, bu işi açıkçası bildi, Üzüntüsü eskisinden fazla oldu. - İbni Yemin’in hırsızlık yaptığını, Gözlerinizle gördünüz mü ayan beyan? Yakup’a cevap verdi çocukları: - Padişahın bize çoktur yaptıkları, Bir altın leğeni kaybolup o padişahın, 4090İbni Yemin’in yükünde buldu onu. Yakup söyledi: - Ümidim sonsuzdur Tanrıma, Bu sözünüze sevinçten ağlayayım ben, İnşallah, kavuşacağım ben Yusuf’uma, Garip gönlüm kurtulacak üzüntüden.

- Né aytasız? -dédi olar atasına, Özleriniñ qaramay hañāsına. Ya'qūbaytdı: -Alladan raḥmat bolsa, Bendeniñ raḥım äylep fatāsına. Méḥnat-ḳayǵu, āḥırın rāḥat ǵılur, 4100 Āḥwālınıñ bendesiniñ özi bilür. Ägar ol pādşāḥ béker kişi bolsa, İyahuwda, Şa'mūn nége beker kélür? Balaları aytdı: -Onı biz ǵılar édik, Özimizden onı biz küçli kördik. Ǵolumızdan héç ğayrāt kélmegen şon, ‘İllācsız bizler oǵan moyun bérdik. Ya'qūb Nābiy, Diynage āmir ǵıldı, - Ǵalam, şawıt, kāǵazmen ap kél, -dédi. Şa'mūnge ǵalam, şawıt, kāǵaz bérıp, 4110 Mısır şāḥıǵa bir nāmā bitkil, dédi. “Payǵambarlar kişi ḥaǵın almaz bolur, Curutǵa āşkere caman iş ǵılmas bolur. Allaǵa ǵara yüzli bolatuǵun, Awzına ḥarām aşnı şalmaz bolur. Munan burun bizge köp ǵıldıñ iyḥsān, Ḥayırınız arta bérşün bolmay nuḳşān. Bosatup ol balanı yiberiñiz, Balāǵa béker cālā ǵılmaǵıl sen. Meni munday cālāmen rencitpeǵıl, 4120 Sācdege dū‘ā ǵılsam ägar bir kün.	- Onlar babasına ne diyorsunuz? dedi, Kendilerinin bakmayıp hatasına. Yakup söyledi: - Allah’ın rahmeti olursa, Bendenin merhamet edip duasına. Mihnet ve kaygı sonunu rahat edecek, 4100 Ahvalini bendesinin zatı bilir. Eğer o padişah boş kişiye, Yehûdâ, Şem’ûn niye eli boş gelir? Çocukları söyledi: - Onu biz (öyle) yapacaktık, Kendimizden onu biz güçlü gördük. Elimizden hiçbir şey gelmedikten sonra, Mecburen bizler ona teslim olduk. Yakup Nebi, Dine’ye emretti, - Kalem, mürekkep hokkası, kâğıt getir, dedi. Şem’ûn’a divit, mürekkep hokkası, kâğıt verip, 4110 Mısır şahına bir name yaz, dedi. Peygamberler kimsenin hakkını almaz, Halka aşikâr batıl iş yapmaz. Allah nezdinde yüzkarası olan, Aǵzına haram lokma koymaz. Bundan önce bize çok iyilik ettin, Hayrınız artıversin eksilmeden. Salıverip o çocuǵu gönderiniz. (O) çocuǵa kuru iftira etme sen. Beni böyle iftira ile rencide etme, 4120 Secdeye varıp dua edersem, eğer bir gün.

Müsâfirniñ qorquñız dū°āsınan. Kurup kéter tūqūmıñ qalmay bütün” Yüsifke bu sälemni alup kélđi, Açmay turup kâğaznı öbüp aldı. - Öpkenimniñ mănısın bildiñ be dép, Olarga şonda Yüsif cawāb qıldı. - Qay pādşā ägar de °adıl bolsa, Kol haıı yaşılarınñ oğan kélse, Hudāy Ta°ālā tileğın bérer, -dédi, 4130Äwwelī hātın öbüp, közge sürse. Munı aytup oqudı haıını Yüsif, Fıyrqat ot bawırın éritti işke tūsüp. Atasınıñ cawābın körgennen şon, Közinen kétdi cası tıymay cosup. Bétinde ol Yüsifniñ perdesi bar, Cılağanı, köñilinde zérdesi bar. “Haı yazıp atasına yibersin” dép, Yiberdi Cebrā°ıldı Kādir Cabbār. Cebrā°ıl aytdı kelüp: -Köp cılama, 4140Atañı yazğıl, -dédi, - sälemnāmā. Munı éşitüp atasına sälem yazdı, “°ızzatlu sälem, dédi İysrayılğa. °ızzatlu İysrāyılğa dū°āy sälem, Ol söziñ dūrūs émes wallahiy ā°lam. Hudāğa qul bende olay démes, Süyedi şükirlikdi Alla Ta°ālām”	Zavallının duasından korkunuz, Bütün neslin tükenir bir teki bile kalmadan” Yusuf’a bu selamı getirdiler, Açmadan kâğıdı öptü. - Öpmemin sebebini bildiniz mi deyip, Onlara o zaman Yusuf cevap verdi. - Hangi padişah eğer adil olursa, El yazısı iyi kimselerin ona gelirse. Allahuteala dileğini kabul eder, - dedi. 4130 Evvela mektubu öpüp, gözüne sürerse. Bunu söyleyip okudu mektubu Yusuf, Ayrılık ateşi yüreğini eritti içine düşüp. Babasının cevabını gördükten sonra, Gözünden yaşlar durmadan akıp. Yüzünde o Yusuf’un perdesi var, Ağlaması, düşüncesinde fikir var. “Mektup yazıp babasına göndersin” diye Gönderdi Cebrail’i Kadir Cebbar. Cebrail söyledi gelip: - Yeter ağlama, 4140 Babana yaz selam mektubu. Bunu işitip babasına selam mektubu yazdı, “Hürmetli İsrail’e selam söyledi. “İzzetli İsrail’e çok selam olsun, O sözünüz doğru değil Allahuâlem. Allah’a kul köle olmak kolay değil, Sever şükretmeyi Allahutealam”

Balaları ol haṭnı alup kélđi, Yaḳūb Nābiy o haṭnı açıp kördi. Kāʿaznı açup körüp ḥayrān bolup, 4150“Mına söz -payğambarlar sözi” dédi. Onan şon aytdı Yaḳūb balalarğa: - Kidirmey, téz barıñlar ol Mısırğa. İybn İyāmiyn Yüsifmen birge éken, Yaratқан ümīd kılam ol Cabbarğa. Olar şonda Mısırğa kélđi ḳaytup, Yüsifke atasınan sälem aytup. - Atamızğa bolduḳ biz ḳara yüzli, Onı yiber, bizni usta éndi ḳaytup. Şonda Yüsif olarğa bir haṭ bérđi, 4160 “Özleriñ ḳolıña alup oḳu” dédi. İşlerinen oḳusup ḥärḳaysısı, Özleri yazğan ḥaṭın özi kördi. Özleri yazğan ḥaṭın kördi özi, Yüsifni camanlasıp yazğan sözi. Yazğan haṭı, Yüsifni şatḳandağı, Özlerinen uyaldı körüp özi. Yüsif aytdı: Bu haṭnı héḳkim bilmez, Bu şähärniñ ādāmı tilin bilmez. Héḳkim oḳup maʿnāsın aytalmadı, 4170Sizlerniñ tiliñizden ayırıp bolmaz. Olar aytdı: -Bu haṭnı bilmeymiz, Oḳup yäne maʿnāsın aytalmaymız. Yazuwı yaman éken bu kāʿazniñ,	Çocukları o mektubu alıp geldi, Yakup Nebi, o mektubu açıp gördü. Mektubu açıp görüp, şaşırıp, 4150“Bu söz peygamberlerin sözü” dedi. Ondan sonra söyledi Yakup çocuklarına: - Gecikmeden, tez gidiniz o Mısır’a. İbni Yamin Yusuf ile birlikteymiş, Umut ediyorum Yaradan o Cebbar’a. Onlar o zaman Mısır’a geri geldiler, Yusuf’a babalarından selam söyleyip. -Babamız (karşısında) biz yüzü kara olduk, Onu geri bırak, bizi tut şimdi. O zaman Yusuf onlara bir yazı verdi, 4160“Kendiniz elinize alıp okuyun” dedi. Her birisi içinden okuyup, Kendilerinin yazdığı yazıyı gördüler. Yazdıkları yazıyı gördü kendileri, Yusuf’u kötüleyip yazmış sözü. Yusuf’u sattıklarına dair yazdığı mektubu, Kendilerinden utandı onu görüp. Yusuf söyledi: - Bu yazıyı hiç kimse okuyamaz, Bu şehrin insanı dilini bilmez. Hiç kimse okuyup manasını söyleyemedi, 4170 Sizin dilinizde yazılmış. Onlar şöyle dedi: - Bu yazıyı bilmiyoruz, Okuyup yine de manasını söyleyemiyoruz. Yazısı kötüymüş bu kâğıdın,

Ma'nāsına bu haṭnıñ yetelmeymiz. Ol haṭnı olar özi yazğan édi, “Kulumız” dép Yüsifni şatқан édi. “Üç türlü ‘ayıbı bar’ öziniñ dép, Mâlik Duğar қолına бérgen édi. Ol haṭ Yüsif қолına түçken éken, 4180Yüsif anı maḥkamlap tutқан éken. Bék қатdı ıhtıyāttap tazā şaқlap, Şandığınıñ түbine tıқған éken. Yüsif aytdı: -Ménen söz tıñlañızlar, Burun sizler bir қulnı şatupsızlar. Üç türlü ‘ayıbı bar öziniñ деп, Bu haṭtı söytüp yazupsızlar. Olar aytdı: -Biz yazğan haṭ émes ol, Çın aytamız, taқşır, siz iynanğıl. Yüsif aytdı: -Ésiñnen tansañızlar, 4190Aldıma altun legen alup kélgil. Ol legenni ap kélip öziñizler, Hūp tıñlap sizler şonda turıñlar. Altun legen çıñğırap né söz aytsa, Cawābına iykrār boluñızlar. Olar şonda bu sözni “Maқūl” dédi, Bir ciğit altun legen alup kélди. Şonda pādşā tayaқmen қаğıp édi, Қudiretmen legen turup söyleydi éndи. Legenge pādşā kélup urdı tayaқ,	Bu mektubun manasını anlamıyoruz. O yazıyı onlar yazmıştı, “Kulumuz” diye Yusuf’u satmıştı. “Üç türlü ayıbı var” kendisinin deyip, Mâlik Duğar’ın eline vermişti. O yazı Yusuf’un eline geçmişti, 4180 Yusuf onu çok muhkem tutmuştu. Pek ihtiyatla bir güzel muhafaza edip, Sandığının dibine gizlemiş. Yusuf söyledi: - Benim sözümü dinleyiniz, Daha önce sizler bir kulu satmışsınız. Kendisinin üç türlü ayıbı var deyip, Bu mektubu öyle yazmışsınız. Onlar söyledi: - O yazıyı biz yazmadık, Doğruyu söylüyoruz, efendi, siz inanın. Yusuf söyledi: - Kendinizi kaybederseniz, 4190 Huzuruma altın legen getirin. O leğeni getirip kendiniz, O zaman sizler, bir güzel dinleyiniz. Altın leğen bağırap ne söz söyleyse, Cevabına ikrar ediniz. Onlar o zaman bu söze “Makul” dediler, Bir yiğit altın legen getirmişti. O zaman padişah sopayla vurmuştu, Kudretiyle legen konuşur o zaman. Leğene padişah gelip vurdu sopa,

4200“Tıñla” dép oturguzdı bärin tayap. Yüsifke ağalarınıñ né kılğanın, Altun ölçew söyledi basdan ayak. Yüsif aytdı: -Éndi iykrār kıldıñız ba? Legenim né aytқанın bildiñiz be? Sizler kılğan urlıknıñ bärin aytdı, Yalğan aytmay çın sözge köndiñiz be? Sizler äwwel Yüsifni aldapsızlar, “Bizlermen tamāçāğa kél” dépsizler. Öltürmekke ant içip wādalaşıp, 4210Kança köp çalınsa da bolmapsızlar. Yaḳūbnıñ ayırupsız süygen uğlun, Şatqanda “Bu kıl caman, -dépsiz, - zalūm”. Mağan kēp “Yaḥşımız” dép maqtanasın, Yaḥşı ādāmıñ isı me tap osınıñ. Sizlerniñ qollarıñnı mén késeyin, Qoşaqdap moynuñızdan dārğa aşayın. Bu işlerdi kıladı Yüsif Nābiy, - Öltürüp, kanlarıñdı mén şaşayın. Natakkiym Qurānda buyurdı Qawlahuw Taḳālā: Qāla hāl ʿaliymtuwm mā faʿaltuwm biy Yuwsuwuw wā āḥiyhiy. Olar aytdı: -Äy, taḫşır, kūnāhmız kēç, 4220Atamız ḥurmeti üçün baylawdan şēç.	4200“Dinleyin” deyip hepsini yanaştırdı. Yusuf’a ağabeylerinin ne yaptıḡını, Altın ölçek anlattı baştan sona. Yusuf söyledi: - Artık ikrar ettiniz mi? Leḡenimin ne söylediḡini bildiniz mi? Sizlerin yaptıḡı hırsızlıḡın hepsini söyledi, Yalan söylemeyip doğru söze razı oldunuz mu? Sizler evvel Yusuf’u kandırmışsınız, Bizlerle temaşaya gel, demişsiniz. Öldürmeye ant içip anlaşıp, 4210 Ne kadar çok yalvarsa da kabul etmemişsiniz. Yakup’un sevdiḡi oḡlunu ayırmışsınız, Satarken “Bu kul kötü, demişsiniz, zalimler. ” Bana gelip “İyiyiz” deyip övünürsünüz, İyi kimsenin işi mi işte bu yaptıḡınız? Sizlerin ellerini ben keseyim, Boynunuzu birbirine bağlayıp dara asayım. Bu şeyleri yapar Yusuf Nebi, - Öldürüp kanlarınızı ben saçayım. Natakkiym Qurānda buyurdı Qawlahuw Taḳālā: Qāla hāl ʿaliymtuwm mā faʿaltuwm biy Yuwsuwuw wā āḥiyhiy.¹⁰² Onlar söyledi: - Ey, efendi, suçumuzu bağışla, 4220 Babamızın ḥurmeti için bağımızı çöz.

¹⁰²NitekimAllahuteala Kur’an’da buyurdu: “Yusuf ile kardeşine ne yaptıḡınızı biliyor musunuz?” dedi Yusuf 12 (89).

Atam Yaꝥkūb yıǵlawdan közi körmes, ʿİlāc coḡ, né kılsañız bizlerde héç. Yaşımızda ayrıldı birimizden, Né bolar taǵı ayırılsa éndi bizden? Atamız éndi tibti caman bolar, Kéñlik-tarlık kılsañız öziñizden. Onı éşitüp Yüsifniñ ʿaḡılı ğaştı, “Ah!” (dép) yıǵlap, yüzinen perde aştı. “Başlarıñdı köterüp oturgıl” dép, 4230Bäriñ de ḡolı men közin şeçti. Ḳawlahuw Taʿālā Ḳāluw İynnakā lä āntā Yalınadı Yüsifni körüp bäri, - Siz anıḡ Yüsif müsiz, -dédi, - āli? Siz anıḡ Yüsifsiz ḡoy! dédi ḡuwlap, Uyatmén bolmağan bétđiñ arı. - Bék yaḡşı ʿadālatlı isiñ, -dédi, Yüsifke uḡşap turur tüsiñ, -dédi. Başka kişi bolsañız ḡoruḡmas édik, Artuḡtur bu ʿalāmnan küşiñ, -dédi. Ḳawlahuw Taʿālā Ḳurānda buyurdı Ḳāla ānā Yūsüfü wā hazā āḡiy. Olarǵa Yüsif aytdı şonda turup:	Babam Yakup ağlamaktan (dolayı) gözü görmez, Ne yaparsanız yapın, bizler çaresisiz. Küçükken ayrıldı birimizden, Ne olacak yine ayrılrsa şimdi bizden? Babamız şimdi hepten mahvolur, Affedip affetmemek sizden. Onu işitip Yusuf'un aklı şaştı, Ah çekip, ağlayıp yüzünden perdeyi kaldırdı. “Başınızı kaldırın” deyip, 4230 Hepsinin de eli ile gözlerini açtı. Ḳawlahuw Taʿālā Ḳāluw İynnakā lä āntā¹⁰³ Yalvarır Yusuf'u görüp hepsi, -Siz hakikaten Yusuf musunuz, dedi üst üste? Siz şüphesiz Yusufsunuz, dediler bağırp, Yüzsüz olduktan sonra. - Pek güzel, adaletli işin, dedi. Yusuf'a benziyor benzin, dedi. Başka kişi olsanız korkmazdık, Üstündür bu âlemden gücün, dedi. Ḳawlahuw Taʿālā Ḳurānda buyurdı Ḳāla ānā Yūsüfü wā hazā āḡiy¹⁰⁴ Onlara Yusuf o zaman söyledi kalkıp:

¹⁰³Ḳawlahuw Taʿālā Ḳāluw İynnakā lä āntā Yüce Allah (sözü) (Onlar) söyledi: Gerçekten sen Yusuf musun?

¹⁰⁴Ḳawlahuw Taʿālā Ḳurānda buyurdı Ḳāla ānā Yūsüfü wā hazā āḡiyYüce Allah Kur'an'da buyurdu: “Ben, dedi: Yusuf'um, bu da kardeşim” Yusuf (12/90)

4240 -Mén Yüsifmen, tıñlañız moyun burup. Mén özleriñ tuwıskan Yüsifiñmen, Hudâyım qoydı méni pādşā kılup. Özleriñnen tuwıskan Yüsifiñmen, Bu küngeçe şaqladı Tãñrim āmān. Mısırğa pādşā kıldı Tãñrim méni, Aytayın mén cayımdı éndi sağan. Munı éşitüp barçası °aқılın tandı, Yüsifniñ cawābına äbden қандı. Anıқ Yüsif ékenin tanıған şon, 4250Uyalğannan bétleri otday candı. Uyalğannan közinen tökti casın, Yüsifniñ ayağına qoydı basın. Cabırlasıp ayağın қуқақlaydı, Körgeñ şon pādşā bolğan bawırlasın. Yüsif aytdı: -Başlarıñ köter, - dédi, Ayağım қуқақlama béker, -dédi. Uyalmañlar mén ötdim күnāhlarıñ, Osı қılған һızmetiñ céter, -dédi. Tura kélip körüsti cābırlasıp, 4260Uyalğannan barçası zār cılasıp. Murādına Hudâyım yetkürgen şon, Yüsifniñ köñili kétди şuwday tāsıp. Cılay-cılay aғaları қалdı talıp, Curut cıyuldı bularға һayrān қалup. Aғaları mén Yüsifniñ cıлағанın,	4240 - Ben Yusuf’um, dinleyiniz başınızı çevirip. Ben sizin kardeşiniz Yusuf’unuzum, Allah’ım beni padişah yaptı. Sizin kardeşiniz Yusuf’unuzum. Bu güne dek korudu Tanrım sağ salım. Mısır’a padişah yaptı Tanrım beni, Söyleyeyim ben durumumu şimdi size. Bunu duyup hepsi kendini kaybetti, Yusuf’un cevabına hepten tatmin oldular. Şüphesiz Yusuf olduğunu bildikten sonra, 4250 Utandıklarından yüzleri kızardı. Utandıklarından gözlerinden döktü yaş, Yusuf’un ayağına koydu baş. Bağrışıp ayağına sarılırlar. Gördükten sonra padişah olan kardeşlerini. Yusuf söyledi: - Başınızı kaldırın, dedi, Ayağıma sarılmayın boşuna, dedi. Utanmayınız ben bağışladım suçunuzu, Bu yaptığınız hizmet kâfidir, dedi. Kalkıp gördüler bağrışıp. 4260 Utandıklarından hepsi ağlaşıp. Allah’ım muradına erdirdikten sonra, Yusuf’un gönlü rahatladı. Ağlaya ağlaya ağabeyleri bayıldı, Halk toplandı bunlara şaşırıp. Ağabeyleri ile Yusuf’un ağlamasını,

Ferişteler tıñladı kulaq şalıp. Āmāndasıp oturdı külüp-oynap, Ağaları uyaldı işin oylap. “Mén kéçdim uyalmañlar” dégen şon, 4270 Kuwanup kétdi bāri “İyā, Hudāylap”. FAŞLYÜSİF^cALĀYHİSSALAMKÖYLE GİNATASINABÉRGENİ. Yüsif şonda söyleydi, Ağaların keltürüp: - Tıñla, dédi, -sözimdi, Közine yaşın tolturup. Éndi barıp tirilitkin, Atamdı koydıñ öltürüp. Kuwantayın ol muñluq, Ġarīb, maḥzuwn atamnı. Tiri ékenim bildirip, 4280 Cékdemni bérup yiberem. Kolına alup iyiskep, Kaygılı köñili süyünsün. “Tiri éken, dép, -Yüsifim,” Köylekni körüp toyunsun. Yetmiş yılday cıladı, Koyayın éndi küldürüp. Yetmiş yılday cılatdıñ, Kartayganda atamnı. Murdār bolup kétersiz, 4290 Tıñlañızlar ḥaṭañnı. “Künāhımıznı kéçürüp, Bérgil”dép tile fatāñdı.	Melekler dinledi kulak verip. Hal hatır soruştular gülüp oynayıp, Ağabeyleri utandı yaptığı şeyi düşünüp. “Ben bağışladım utanmayınız” dedikten sonra, 4270 Sevindiler hepsi Allah’a sığınıp. FASILYUSUFALEYHİSSELAM’INGÖML EĞİNİBABASINAVERMESİ. Yusuf o zaman konuşur, Ağabeylerini getirtip: - Sözümü dinleyin dedi, Gözü yaşla dolup, Şimdi gidip diriltin, Babamı öldürdünüz. Yüzünü güldüreyim o dertli, Zavallı, garip babamı. Yaşadığımı bildirip, 4280 Gömleğimi verip göndereyim. Eline alıp koklayıp, Kaygılı gönlü sevinisin. “Yusuf’um hayattaymış, deyip” Gömleği görüp hasretliğini gidersin. Yetmiş yıl kadar ağladı, Artık yüzünü güldüreyim. Yetmiş yıl kadar ağlattınız, Yaşlandığında babamı. Murdar olup gideceksiniz, 4290 Dileyiniz suçunuzun bağışlanmasını. “Günahımızı affet” Deyip hayırduasını isteyin.

Yibereyin mén bérüp, Casımda kiygen ciydemni. Bu ciydemni surasañ, Kıduqğa sizler şalganda, Alup kélđi Cebrāʾıl. Kıduqda yalguz qalganda, Ucmağdan ap káp kiydirdi, 4300 Ğarīb, muñluq atanman, Ayırılğan wāqta ārmānda. İynşāʾalla, cétküzer, Éndi Qādir Hūdāyım. Körer me ékenmin dép édim, Atamni tiri calğanda. Mıñ şükirlik, İlahiy, Dédi Yüsif Payğambar. Mén körgençe tñaysın, Köylegimni qolına. 4310 Muñluq atam alğanda. Yaş künde Yüsifniñ, Ölgen édi anası. Yetim qalğan artında, Yüsif Nābiy balası. Şol wāqıtınıñ kózinde Şatıp alğan bir çorı. Yaʿqūb Nābiy atası. Birge kélgen ol küñniñ, Bar édi érkek balası. 4320 Yaʿqūb Nābiy ol küñni, Yüsifke qılğan dāyası. Qasındağı uğlun, Ayırıp, şatdı birewge. Canında calğuz sāyası.	Göndereyim ben verip, Küçük çocukken giydiğim gömleği. Bu gömleğimi sorarsanız, Kuyuya sizler bıraktığınızda, Alıp geldi Cebrail. Kuyuda yalnız kaldığımda, Cennetten getirip giydirdi, 4300 Garip, dertli babamdan, Ayrıldığım zaman arzulu. İnşallah kavuşturur, Artık Kadir Mevlam, Görür müyüm demiştim, Babamı hayattayken dünyada. Binlerce şükürler olsun, İlahi, Dedi Yusuf Peygamber. Ben görene dek dinlensin, Gömleğimi eline, 4310 Dertli babam aldığımda, Tıfilken Yusuf'un, Ölmüştü anası. Yetim kaldı ardında, Çocuğu Yusuf Nebi. O zamanlarda, Satın almış bir hizmetçi, Babası Yakup Nebi. Birlikte geldiği o hizmetçinin, Vardı bir erkek çocuğu. 4320 Yakup Nebi o hizmetçiyi, Yusuf'a dadı yapmış. Yanındaki oğlunu, Ayırıp sattı birine. Yanındaki tek desteğini.

Şatқан ol küñ balasın, Cılap ésin tanadı. Yetmiş қатра көзinen, Casları ағıp tamadı. Ferzendinen ayırılıp, 4330İçi otday canadı. “Bilesin özin sıyrımdı”dép, Allağa kıldı şānānı. “Yaratқан, Қādir Zulcalel, Ayrıp şatup yiberdi, Қasımda érkek tayımdı. Özüм - çору, balam - құл, Öltürdiñ tağı bayımdı. “Arzımdı kimgе аytayın, Yaratқан Cabbar İylāhim, 4340Yahşılıқ bar ma dayındı?” Munı аytup beyçarā, Cılap-cılap catadı. Könli ğamlı beyçarā, Uyқuğa taman batadı. Uyuқtap kétüp tüş көrdi, Haқdan haбār yetedi: “Minācātıñ ey bendem, Yeti қat көkden ötedi. Tileğindi men bérdim, 4350Onuñ da süygen balası, Atasınan ayırılıp, Közinen yetmiş yaş tamdı, Yetmiş yılğa kétedi. Yetmiş yıl tamām bitkende, Äweli seniñ balañnı, Қosamun seniñ öziñe.	Satmış o hizmetçinin çocuğunu. Ağlayıp kendini kaybeder, Gözünden yetmiş katre, Yaş akıp damladı. Çocuğundan ayrılıp, 4330 İçi od gibi yanıp, “Biliyorsun sen hâlimi” deyip, Allah’a sena kıldı. “Yaradan, Kadir Zülcelal, Ayrıp sattı. Yanımdaki erkek tayımı. Ben hizmetçiyim, çocuğum kul, Öldürdün daha kocamı, Kime şikâyet edeyim, Yaradan Cebbar İlahım, 4340Belirli iyi haber var mı?” Bunu söyleyip biçare, Ağlaya ağlaya yatar, Gönlü gamlı biçare, Uykuya doğru dalar, Uyuyup rüya gördü. Hak’tan haber gelir. “Ey bendem, münacatın, Yedi kat gökten geçer, Dileğine ben kavuşturdum, 4350Onun da sevdiği çocuk, Babasından ayrılıp, Gözünden yetmiş yaş damladı, Yetmiş yıllığına gider. Yetmiş yıl tamamıyla bittikten sonra, Evvela senin çocuğunu, Kavuşturayım senin kendine.

Çıgarup köñil şanāñnı, Onı da séndey yıǵlatam, Bölüşken körgil fanāmını. ÄI-ĞIŞSA YÜSİFNİŇ ŞATUP ALĞAN KULI ATASINA BARĞANI. 4360Yüsif Näbiy şol kězde, Şatup alğan bir kıl-dı. Atı Bāşır ol kılınıñ, Bérdi oğan köp pıldı. Köylegin alıp baruwğa, Cibermek boldı şol kıldı. “- Sén bar, dédi, -atama, Bilesin -dédi - här coldı” Köylegin bérüp ol kılğa, “Alıp bar, dédi atama” 4370Pādşādan āmir bolğan şon, Hızmetten toqtap cata ma? “Atama alıp bar, -dédi, Köylegim ménen haţımdı” Çıgarup şalup colına, “Bolma, -dédi - ğāfil-dı” Haţ bérgeñde kılına, Aytup bérdi “aıldı. KöylekNi alıp haţımén, Bāşır colğa kiredi. 4380Küni-tüni asıǵup, Néçe kün safar cüredi. Şabā yeli Hūdāğa, Şonda “arız kıladı.	Gönlünden üzüntüyü çıkarıp Onı da senin gibi aǵlatacāǵım, Bölüştüǵım sıǵınaǵı gör” VELHASIL, YUSUF’UN SATIN ALDIĞI KULU’NUN YUSUF’UN BABASINAGİTMESİ 4360 Yusuf Nebi’nin o zamanda, Satın aldıǵı bir köle vardı. Adı Beşir idi o kölenin, (Yusuf) verdi ona çok para. Gömleğini (babasına) alıp gitmesi için, Göndermeye karar verdi o köleyi. “- Babama sen git, dedi, Biliyorsun her bir yolu” Gömleğini o köleye verip, “Babama götür, dedi” 4370 Padişah’tan emir geldikten sonra, Hizmetten kaçmak olur mu? “Babama götür, dedi, Gömleğim ile mektubumu” Yola kadar geçirip, “Gafil olma, dedi” Mektup verdiğinde eline, Nasihat etti. Mektup ile gömleği alıp, Beşir yola çıkar. 4380 Gece gündüz acele edip, Günlerce yolculuk eder. Saba yeli Allah’tan, O zaman rica etti.

Köylegi ménen kâ'azın, Ya'qûbka alup baradı. Kudiretimen Hudâyım, Célge rûşsat béredi. Tâñri rûşsat bérgen şon, Kéle yatқан Başırden, 4390 On kün burun kéledi. Yüsifniñ iyisin Ya'qûbka, İyiskete béredi. Yüsifniñ iyisi kélgen son, Ya'qûb şükir kıladı. "Uğlımniñ iyisi kélđi" dép, Ya'qûb Nâbiy cıladı. - Kudireti küçti, Hudây-â, Şoqturdıñ mınaw samâldı. Cüregim meniñ carılup, 4400 Āqılım meniñ qamaldı. Murnıma bir iyis kélgen son, Tozup kétken 'aqılım Qaytup kélip özime, Birin-birin camâldı. Yetmiş yılday qan aqğan, Yaralarum oñaldı. Aqırun şoqğan äy samâl, Bile müsın ämâldı? Anıq kélsün iyisi, 4410 Ferzendimdiñ murnıma. İynşa'alla, Yüsifim, Payğambar bolur ornıma. Süyegim balkıp baradı. Caratқан Cabbâr İylâhim, Tilegimdi bérđi me?	Gömleği ile mektubunu, Yakup'a götürür. Kudreti ile Allah'ım, Rüzgâra izin verir. Tanrı izin verdikten sonra, Gelen Beşir'den, 4390 On gün önce (Yusuf'un kokusu) gelir. Yusuf'un kokusunu Yakup'a, Koklatır. Yusuf'un kokusu geldikten sonra, Yakup Allah'a şükreder. "Oğlumun kokusu geldi" diye, Yakup Nebi ağladı. -Kudretli Allah'ım, Estirdin bu rüzgârı. (Az kaldı) Benim yüreğim yarılıp, 4400 Benim aklım tutuldu. Burnuma bir defa kokusu geldikten sonra, Dağılan aklım Tekrar gelip kendime, Azar azar cemali. Yetmiş yıl kadar kan aktı, Yaralarım düzeldi. Yavaş esen ey rüzgâr, Biliyor musun çareyi? Şüphesiz gelsin kokusu, 4410 Çocuğumun burnuma. İnşallah, Yusuf um, Peygamber olacak yerime. Duygulandım. Yaradan Cebbar İlahım, Dileğimi kabul etti mi?

Şaba yeli şokğan şon, Yüsifniñ kélđi iyisi. Süyinçi surap kélđi me? Ölöp édim, tirildim, 4420Közimniñ nûrı açılup, Şérmenge tolğan cüregim, Baradı bugün basılup. Şābā yeli éskēn şon, Kélgen küngi iyisi, Kélip tur mağan çaşılup. Şimdi ārmān kılmayın, “- Öşbedi, dép, -Yüsifim, Moynıma oynap asılup” Öseğ kıldı şonda curut, 4430Yaķūbniñ aytķan munusın. - Bile koydı kaydan dép, Yüsifniñ iyisin. Yetmiş yılğı balasın, İyisi kélđi dégeni, Cañılğanı küyüsin, Mazāk kıldı curt şonda. “Bildirdi, -dép Yaķūbdı, Kārilikniñ bēlgisin” Ālķiyşsa, Bāşīrniñ Kélgeni. Onan şon, on kūn bolğanda, 4440Çol sözmen curtı turğanda. Bāşīr cetüp kéledi. Şuw basında kir yuwğan, Bir kemfirdi köredi. Bāşīr kélüp kemfirden.	Saba yeli estikten sonra, Yusuf’un geldi kokusu, Müjdelemeye mi geldi? Ölmüşüm, dirildim, 4420 Gözümün nuru açılıp, Üzüntülü gönlüm, Bugün müferrah oldu. Saba yeli estikten sonra, Geldi günlük kokusu, Geldi bana saçılıp. Artık arzulamıyorum, “Yusuf’um, büyümedi diye, Oynayarak, boynuma asılarak” Dedikodu yaptı o zaman ahali, 4430 Yakup’un söylediği bu sözlerini. - Nereden bildi deyip, Yusuf’un kokusunu. Yetmiş yıl önceki çocuğunun, Kokusu geldi demesi, Yanılmısı Alay etti ahali o zaman. “Gösterdi, deyip Yakup, Bunamanın belirtisini” Velhasıl, Beşir’in Gelmesi. Ondan sonra, on gün olduğunda, 4440 O sözle ahali durduğunda Beşir çıkagelir. Su başında çamaşır yıkayan, Bir ihtiyar kadını görür. Beşir gelip ihtiyar kadına,

Cawāb şuray béredi: - Ya'qūbnıñ üyi qayda dép. Kemfir aytdı: -Ya'qūbnı né kılasın? Añ üstünen asıgıp köp suraysın? Bir nārsege süyinçi şurağanday, 4450 Mén bilsem, tap süyinçi surap cürsin. Méni Ya'qūb basda şatıp alğan édi, Yūsifke méni daya kılgan édi. Bāşır atlı uğımdı ayırıp şatıp, Méni qatdı qayğuğa şalgan édi. Şonda mén cılağanmun Hudāyımğa, Kōñilüm qatdı tolğan şon wāyımğa. Qasımda yalguzumnan ayırılğan şon, Cılamay şabır kılıp turayın ba? Rahman Alla ésirkep köz yaşımnı, 4460 İnayet şalgan meni mülāyımğa. Hudāyım şonda mağan habār kıldı, “Kōziñnen yetmiş katre yaş tōgildi. Süygeninden ayırıp cılatam” dép, Bar Hudāy wā'de kıldı yetmiş yıldı. - Hudāyım mağan şolay wā'de kıldı, “Uğılña séni burun qosam” dédi. Qané, benim kélgeni Bāşır uğılum, Ya'qūbqa süyinçige kélesiñ, -dédi. Bāşır aytdı: - Äy, ana, cılamağıl, 4470 Kōl kılıp köziniñ yaşın bulamağıl. Ménmün, ana, çol aytқан Bāşır uğılñ,	Cevap vermesini ister: - Yakup'un evi nerede diye? İhtiyar kadın söyledi: - Yakup'u ne yapacaksın? Acele edip at üstünde defalarca soruyorsun? Bir şeye müjde ister gibi, 4450 Anladığım kadarıyla, işte müjde istiyorsun. Beni Yakup önceden satın almıştı, Yusuf'a beni dadı yapmıştı. Beşir adlı oğlumu benden ayırıp satıp, Beni derin üzüntüye salmıştı. O zaman ağladım Allah'ıma, Gönlüm evhamla dolduktan sonra. Yanımda birtanemden ayrıldıktan sonra, Ağlamadan sabretmem mümkün mü? Rahman Allah'ım merhamet edip gözyaşıma, 4460 İnayet için salmış beni mülâyime. Allah'ım o zaman bana haber verdi. “Gözünden yetmiş katre yaş döküldü. Sevdiğinden ayırıp ağlatacağım” diye, Var Allah vade belirledi yetmiş yılı. - Allah'ım bana öyle vade belirledi, “Önce seni oğluna kavuşturayım. ” dedi. Hani, benim Beşir oğlumun geldiği, Yakup'a müjde vermeye geliyorsun, dedi. Beşir söyledi: - Ey, ana, ağlama, 4470 Gözyaşını sel olup akıtma. Benim, ana, o bahsettiğin Beşir adlı oğlum,

Hak wāḍası kayda dép gam yemegil. Kemfir şonda âqılun tandı qılap, Bâşır uğı basında turdı cılap. Ésin cıyup tura kęp körisedi, Ékewi camırağan koyday çuwap. Éki faqır cılasıp körüsedı, Muñların başdan kéçken térisedi. Âmāndasıp körüsüp bolğannan şon, 4480 Éndi ékew Yaḳūbqa kélüsedı. Şonda Bâşır kélđi da, üyge kirdi, Yaḳūbqa kirip kélip, sälem bérđi. Köylekni haţımēnen bérıp éđi, Qolğa alıp Yaḳūb Nābiy köre bérđi. Köylek ménen haţnı alıp Yaḳūb kördi, Bâşırden - Sēn kimsin? - dép cawāb şurđı. Bâşır aytdı: -Casımda şatdıñ ménı, Şondağı qulıñmun dép cawāb bérđi. Şonda Yaḳup kāʿaznı kördi açıp, 4490Biledi kayda ékenin māwqın basıp. Yüsif pādşā Mısırga bolğanını, Bilgen şon köñili kétđi şuwday tasıp. Şonda Yaḳūb Hudāyğa şükir kıldı, Uğlınıñ pādşālıgın anıq bildi. Yüsifniñ yazğan haţın körgennen şon, Közi açılıp, köñili rawşan boldı. Ağaların qaytardı Yüsif şonda,	Hak vadesi nerede diye gam çekme. Kocakarı ağlayıp bayıldı düşüp, Oğı Beşir başında ağladı. Aklını başına toplayıp görüşürler, Annesini bulan koyun gibi ikisi bağırđı. İki zavallı ağlayıp görüşürler, Başlarından geçen Hal hatır sorup görüştükten sonra, 4480 Artık ikisi Yakup’a gelirler. O zaman Beşir geldi de eve girdi, Girip, gelip Yakup’a selam verdi. Gömleği mektupla vermişti, Eline alıp Yakup Nebi gördü. Gömlek ile mektubu alıp Yakup gördü, - “Sen kimsin?” diye Beşir’e sordu. Beşir söyledi: - Küçük çocukken sattın beni, O zamandaki kulunum diye cevap verdi. O zaman Yakup yazıyı gördü açıp, 4490 Bilir nerede olduğunu hasretini giderip. Yusuf’un Mısır’a padişah olduğunu, Öğrendikten sonra neşelenir. O zaman Yakup Allah’a şükretti, Oğlunun padişahlığını şüphesiz öğrendi. Yusuf’un yazdığı mektubu gördükten sonra, Gözleri açılıp, gönlü ruşen oldu. Ağabeylerini geri yolladı Yusuf o zaman,

Çakırtadı atasın “Kél, -dép - munda”. Altun, kümiş, at-āncām, sarpāy bérüp, 4500“Wātuwniy biyāhliykuwm acma^eiyⁿ”, dédi şonda. Kin^eāngā bular şonda qaytup két^edi, “Atamnı āpkélem” dép aytup két^edi. Éline bargannan şon atasına, “Künāhımıznı kéçkil” dép ^earız é^tdi. - Qolıñnan Yüsifiñdi aldap aldık, Qul dép şatup, qudukğa yäne şaldık. Mısırğa pādşā boptı osı künde, Äy, ata, éndi uyalup ^earız kıldık. Ya^ekūbaytdı: -Mén bugün boldum rāzı, 4510Bolğanda ma^elūm bolsun Tāñri qāzı. Hudāyım raḥmat kıldı biraq mağan, Cılatdıñ yetmiş yıldıay kısı-cazı. Yürdi Ya^ekūb Yüsifke tüye minüp, Qıwanup kéle cıtır oynap-külüp. Yetmiş üç kişi yoldaş qasına alıp, Kéledi dāmıl kılmay kün-tün cürüp. Bir künlerde Mısırğa yakın kéldi, Ya^ekūbqa balaları zārı kıldı. Yüsifke yiberedi bir kişini, 4520“Yüsifke barıp ḥabar kılgıl” dédi.	Gelmesi için babasını davet eder. Altın, gümüş, at-ancam¹⁰⁵, erkek kaftanı verip, 4500“Wātuwniy biyāhliykuwm acma^eiyⁿ”,¹⁰⁶ dedi o zaman. Kenan’a bunlar o zaman döndü, “Babamızı getireceğiz” diye söylediler. Memleketlerine gittikten sonra babasına, “Hatalarının bağışlanmasını” istediler. - Kandırıp seni Yusuf’unu elinden aldık, (Onu) kul diye satıp yine kuyuya yine bıraktık. Mısır’ın padişahı olmuş bugün, Ey, baba, şimdi utanıp hatamızı bağışlamamı istiyoruz. Yakup söyledi: - Ben bugün oldum razı, 4510 Olduğunda malum, olsun Tanrım hâkim. Allah’ım bana merhamet etti fakat, Ağlattın yetmiş yıl kadar yaz kış demeden. Yakup, deve binip Yusuf’a deve binip gitti, Sevinip geliyor gülüp oynayıp. Yetmiş üç kişiyi yanına yol arkadaşı alıp, Gelir durmadan gece gündüz yürüyüp. Bir gün Mısır’a yakın geldi, Yakup’a çocukları ağladı. Yusuf’a gönderir bir kişiyi, 4520“Yusuf’a gidip haber verin” dedi.

¹⁰⁵at-āncām Eyer takımı koyulup her türlü binmeye hazır at.

¹⁰⁶Wātuwniy biyāhliykuwm acma^eiyⁿVe bütün ailenizle toplanıp bana gelin. (Yusuf 12/93).

Yüsifke atasınan habar keldi, “Atañ kéle çatır” dép çabar keldi. Segiz yüş kişi qasına yoldaş alıp, Yüsif Nābiy o da atqa minedi éndi. Aldınan atası kéle çatır, Érgeni qasındağı öñçeñ batır. Élden okşaw kisnetüp argumağın, Altun ālmās carağın carqıldıtır. Kéle çatır ségiz yüz asker alıp, 4530Yaratқан basında artıq Cabbār Halıq. Pādşalıq saltanātmen kéle çatır, Dübiri taqşır érneñ cérdi carıp. Körgen şon şükir kıldı Ya’qūb anı, Uğlınıñ qulağına keldi zārı. Qarasın balasınıñ körgennen şon, Atdan tūsüp turadı barqaları. Nūrlanup künde y çığup kéle çatır, Şawletmen pādşalıq Yüsif batır. “Şābır tübi sarı altın” dégen osı, 4540Cétküzgen murādına Hūdāy āhır. Hūrmetlep kéle çatır qawım-éli, Ārwāqdanıp āsmānga çıqdı béli. Burunğı ġarīb bolup cürgen künde, Hūdāyğa til tiygüzgen bar ma céri? Keledi ārwāktanıp ferı küçti, Onı körgen dūşmānnıñ ızası uçtı. Qarasın atasınıñ körgen yerden,	Yusuf’a babasından haber geldi, “Baban geliyor” diye haberci geldi. Geliyor sekiz yüz bin yol arkadaşı alıp, Yusuf Nebi, o da, ata biner şimdi. Önünden babası geliyor, Yanındaki yürüyenlerin hepsi bahadır. Herkesten ayrı kişnetip argumağını, Altın elmas silahını parlatır. Geliyor sekiz yüz asker alıp, 4530 Yaratmış en başta üstün Cebbar Halık. Padişahlık saltanatıyla geliyor, Gürültüsü efendi erin yeri yarıp. Gördükten sonra şükretti Yakup onu, Oğlunun kulağına ağlaması geldi. Karaltısını çocuğunun gördükten sonra, Atlarından indi hepsi. Güneş gibi nurlanıp çıkıp geliyor, Padişahlık gösterişiyle Yusuf bahadır. “Sabrın sonu sarı altın” dedikleri bu, 4540 Allah muradına erdirdi sonunda. Hürmet edip geliyor kavmi, Beli güçlenip göğe çıktı, Önceki garip olduğu Allah’a dil uzatan Geliyor güçlenip peri Onu gören düşman korktu. Karaltısını babasının gördüğü yerde,

“Ädepsizdik bolur” dép atdan tüsti. Atdan tüsip turadı Yaƣūb Näbiy, 4550Yüsif da atdan tüsti körüp anı. Yüsifniñ Һurmetine atdan tüsip, Atın tastap cayawlap cürdi bəri. Atın tastap cayawlap Yüsif yürdi, Taƣat Һılmaı atası cılap turdı. ĀҺır āşıl payƣambar Näbiy Iysrāyıl, Cılasa da cügürmey çıdap turdı. Wa, atam dép zār cılap kıldı Yüsif, Atasın Һuƣaƣtaydı Һatdı Һısup. Yüsif ménen atası körüskende, 4560Ferişte kıldı āsmānnan top-top tüsip. Ata-uƣıl körüsip Һıldı zārı, Cıladı eşitken curt cānnıñ bəri. Ėkewi Һosılƣan şon Һaytadı dép, Yüsifniñ Һorƣup turdı aƣaları. Ata-uƣıl körüsti Һuƣaƣtasıp, Şükir Alla, désedi māwƣın basıp. Balasın āmān-ésen körgennen şon, Yaƣūb Näbiy kétedi şuwday tasıp. Yüsif aytdı: Şaytānnıñ béli sındı, 4570Birin-biri körgen şon köñili tındı. Āmāndasıp, körüsüp bolƣannan şon, Ėndi atına turmasdan Һayta mindi.	“Edepsizlik olur” deyip atından indi. Atından indi Yakup Nebi, 4550 Yusuf da atından indi görüp onu. Yusuf’un Һurmetine atından inip, Atını salıverip yaya yürüdü hepsi. Atını salıverip yaya yürüdü Yusuf, Dayanamayıp babası aƣladı. Nihayetinde asil peygamber İsrail Nebi, Aƣlasa da Һoşmayıp dayandı. Hey, babam, deyip aƣlayıp geldi Yusuf, Babasını kucaklar sımsıkı sıkıp. Yusuf ile babası görüştüğünde, 4560 Melekler geldi semadan grup grup inip. Baba oƣul görüşüp aƣladı, Aƣladı işiden halkın hepsi. İkisi kavuştuktan sonra döner diye, Yusuf’un aƣabeyleri korktu. Baba oƣlu görüştüler kucaklaşıp, Allah’a şükürler olsun, derler hasretliğini giderip. Çocuğunu sağ salım gördükten sonra, Yakup Nebi çok sevinir. Yusuf söyledi: Şeytan mahkur oldu, 4570 Birbirini gördükten sonra rahatladılar. Hal hatır soruşup görüştükten sonra, Şimdi durmadan atına tekrar bindi.

Néçe türli şawletmen Yüsif batır, Atasın şahärge alup kile çatır. Ciberip casawıllar şahärine, Meymānhana, orunlar dayındadır. Mısrınıñ kéle çatır kälāsına, Karaşı aqılınıñ dānāsına. Pādşalık sarayına alıp keldi, 4580Néçe türli hızmət kıp dādāsına. Toy boldı ol Mısrınıñ kälāsına, Bar Hudāy cazğan bulay o basında. Burungı cawlık kılğan on ağası, Bularnıñ olar da cür arasında. Ağaların künäsin bärin kécđi, Kınä eç payğambarda bolmas hécđi. Atasın körgeniniñ kuwanıçına, Fakırlerge nızir kıp altun çaştı. Yetüştı murādına uğıl-ağa, 4590 Sözimde ğayıb étpe bolsa hağa. Payğambarlar kıyşşasın ölen kıldım, Oquğan cān mağan da kılğıl fatā. Yaķūb Nābiy Mısırdı kırk yıl turdı, Cebrāīl bir kün habār dédi. “Munan bulay Mısırdı turmasın dép, İyā, İysrāyıl, Hudāyıñ sälem dédi” Yaķūb Nābiy bu söziñ Yüsifke aytdı: “Alladan mağan bugün habār yetti. Hoş bol!” -dép, āmāndasıp ağa-uğıl,	Çeşit çeşit gösterişle Mısır’ın şehrine, Babasını şehre alıp geliyor. Şehrine askerler gönderip, Misafirhaneler, yerler hazırlatır. Mısır’ın geliyor şehrine, Gör, aklının dāhiliğini. Padişahlık sarayına alıp geldi, 4580 Çeşit çeşit hizmet edip babasına. Düğün oldu o Mısır’ın şehrine, Var Allah yazmış böyle o en başında Evvelki düşmanlık yapan on ağabeyi, Onlar da bunların arasındadır. Ağabeylerinin hepsinin suçunu bağışladı, Günahı hiç olmaz peygamberlerin hiçbir zaman, Babasını görmesinin sevincine, Fakirlere sadaka verip altın dağıttı. Erdiler evladı ile babası muradına, 4590 Sözümü mazur görün varsa hata. Peygamberler kıssasını nazmettim, Okuyan insanlar, bana da edin dua. Yakup Nebi Mısır’da kırk yıl durdu, Cebrail bir gün haber verdi. “Bundan böyle Mısır’da durmasın diye, Ya, İsrail, Allah’ın selam söyledi” Yakup Nebi bu sözünü Yusuf’a söyledi, “Allah’tan bugün bana haber geldi. Hoşça kal!” deyip esenleşip baba oğul,

4600Éline Yaꝥkūb Nābiy qaytup kétđi. Naşiyhat sözder aytdı balasına, “Mısrınıñ-turma déđi - qālāsına” Hātım Qurān kıldırdı cürer küni, Haliyl, İshāk, İsmā’ıl babasına. “Bu şähärde turma” dép atası aytdı, Atasın çığarıp sap üyge qaytdı. Özimen érip kélgen yoldasların, Kaldırmay bärin tamām alıp kétđi. Éline bir künlerde kélđi Yaꝥkūb, 4610Az künnen şoñ, köp turmay öldi Yaꝥkūb. Haliyl Alla, Sāra mén İshāk Nābiy, Kasında o da birge boldı Yaꝥkūb. Mısırdı Yüsif Nābiy köp yıl turdı, Saltanātmen pādşā bop dāwren sürdi. “Mén ölüp sizler tiri qalsañızlar, Dīnūñnen ayırılma” dép ügüt bérđi. Bir künlerde Zıliyha dūniye şaldı, Zıliyha ölüp Yüsif césir qaldı. Canāzālap kömbekke Zıliyhanı, 4620Şähärde bar Musılmāndı cıyup aldı. Yüsifke acal kélđi onan keyin, Biyük töbe üstünen qazdı cayın. Balaları ağaları cılap bāri, İymānlı kılğıl déđi Bar Hūdāyım.	4600 Memleketine Yakup Nebi dönüp geldi. Nasihatlarda bulundu çocuğuna, “Mısır’ın şehrinde durma” dedi. Kur’an okuttu (Yakup’un) gideceği gün, Halil, İshak, İsmâil dedesinin (ruhlarına). “Bu şehirde durma” diye babası söyledi, Babasını yolcu edip evine döndü. Kendisiyle yürüyüp gelen yol arkadaşlarını, Tek kişi bırakmadan hepsini tamamıyla alıp gitti Memleketine günün birinde geldi Yakup, 4610 Az günden sonra, çok durmayıp öldü Yakup. Halilullah, Sâre ile İshak Nebi, Yanında o da birlikte oldu Yakup. Mısır’da Yusuf Nebi uzun yıllar durdu, Saltanatla padişah olup ömür sürdü. “Ben ölüp sizler diri kalırsanız, Dininizden ayrılmayın” diye öğüt verdi. Bir gün Züleyha vefat etti, Züleyha ölüp Yusuf dul kaldı. Cenaze namazını kılıp gömmeye Züleyha’yı, 4620 Şehirdeki bütün müminleri topladı. Ondan sonra Yusuf’a ecel geldi, Yüksek tepe üstünde kazdılar yerini. Çocukları ve ağabeylerinin hepsi ağlayıp, İmanlı kıl dedi Var Allah’ım.

Yüsif tiri küinde curut toĸ édi, Kayġusı, wāyımı héç coĸ édi. Césir ĥatun, cetim uġıl miñ ĸoy aydap, Dāw-cancalı taġı da coĸ édi. Tarlık boldı éline Yüsif ölüp, 4630Şāhāri rāncidi aşlık bolup. Yüsifniñ kēp süyegin suraydı éndi, Müşālimden Reyānniñ özi kēlip. Müşālimge kéledi Mālik Reyān, - Ataña tiriligimde ĸılman ziyān. Ölse daġı köterem süyegin mén, Bérmeseñ urusuwġa éldi cıyam. Musilmānniñ tawsıldı ĥāylāları, - Aġtarıtmaymız ĸabirin, -dédi bāri. - Köp ĥızmet ĸılġan Reyān ataña, 4640Urusma dép aytadı aġaları. Yüsifniñ süyegin Reyān aldı, Şanduk yasap içine orap saldı. Nīl daryāniñ kiçkine aralına, Söre ĸılup üygüzdi terek-taldı. Cél, şuw tiymes kēlüsti orun yasap, Yüsifni şonda ĸoydı şandukġa sap. Düniye-māl ārzāncılık, toĸlık boldı, Düniye güldep kögerdi ĸayta casap.	Yusuf hayattayken halk toktu, Kayġısı, evhamı hiç yoktu. Dul kadın, yetim çocuk bin koyunu önüne sürüp, Daha da kavgası yoktu. Kıtlık oldu memleketinde Yusuf ölüp, 4630 Şehir halkı geçim sıkıntısı çekti açlık baş gösterip. Gelip Yusuf'un naaşını sorar şimdi, Reyan'ın kendisi gelip Müselim'den. Müselim'e geldi Melik Rayan, - Hayatımda babana zarar vermem. Ölse dahi kaldırırm naaşını ben, Vermezsen harp etmek için halkı toplayacağım. Müminlerin tükendi çareleri, - Baktırtmayız kabrine, dedi hepsi. - Çok hizmet etti Reyān babana, 4640 Harp etme diye söyledi ağabeyleri. Yusuf'un naaşını Reyān aldı, Tabut yapıp onu içine sardı. Nīl Nehri'nin küçücük adasına, Ranza yapıp yığdırdı kavak ile söġüdü. Rüzgār ve suyun ulaşmayacağı uygun yer yapıp, Yusuf'u o zaman koydular tabuta. Mal mülk ucuzladı, tokluk oldu, Dünya çiçek açıp yeşerdi tekrar

Şähärge hut-bäreke kirdi basıp, 4650 Härkimniñ neşîbesi şuwday taşıp. Yüsif Nâbiy şol yerde kırk yıl turdı, Hêç şähär tok bolmadı onan asıp. Payğambar bop Mısırğa Mûsâ keldi. Mûsâğa bir Alladan âmir boldı. Şıdıkımnı çıkar şuw içinen. Mûsâ Kâliyım Yüsifni izleydi éndi, Süyegi qayda ékenin bile almadı. Bir hatun cetüp kélip şol wâkıtda, “Mén Yüsifniñ süyegin bilem” dedi. 4660 Ol hatunnnıñ atı éken Balluw Marcân, Yüsif Nâbiy süyegin körsetdi oğan. Kinânga alıp kélip Mûsâ Kâlim, Atasınıñ qasınan kıldı dâfin. Qasınan qabirin qazdı atasınıñ, Bilmeymün qanqa ékenin hañasınıñ. Hâliyl, Sâra, İshâk men Ya`kûb, Yüsif, Qabiri bir arada barçasınıñ. Bu kıyşsa osulayça boldı tamâm, Hâlim bilmey söyledim, men bir nâdân. 4670 Payğambarlar ârwâhın köp qozğadım, Hudây-â kécüre kör Rabbim Raḥman. Âhırı bu dünyeden alar da ôtken, Bu dâril maşâkatdan kim kétmegen? Nêçe nêçe payğambar, nâbiy, mursal, Barçasın birin qoymay alıp kêtken.	Şehir berekete kavuştu, 4650 Herkesin nasibi bollaştı. Yusuf Nebi o yerde kırk yıl durdu, Hiçbir şehir tok olmadı onun üzerine. Peygamber olup Mısır’a Mûsa geldi. Mûsa’ya bir Allah’tan emir geldi, Sıddık’ımı çıkar su içinden diye. Mûsa Kelim, Yusuf’u arar şimdi, Naaşının nerede olduğunu bilemedi. Bir kadın gelip o vakitte, “Ben Yusuf’un naaşının (yerini) biliyorum” dedi. 4600 O kadının adı Balluv Mercan imiş. Yusuf Nebi’nin naaşını gösterdi ona. Kenan’a getirip Mûsa Kelim, Babasının yanında defnetti. Yanından kabrini kazdı babasının, Bilmiyorum ne kadar olduğunu hatasının. Halil, Sâre, İshak ile Yakup, Yusuf, Kabri bir aradadır hepsinin. Bu kıssa böylece oldu tamam, Halimi bilmeden söyledim, ben bir nadanım. 4670 Peygamberlerin ervahın çok dile getirdim, Rabbim, Rahman Allah’ım günahını affet. Sonunda bu dünyadan onlar da göçtü, Bu darü’l-meşakkatten kim gitmemiş? Nice nice peygamber, nebi, mürsel, Hepsini, birini dahi koymadan alıp gitmiş.

Äwweli Ädām şofı onı da aldı,
Mıñ yaşıp Lokmān ötdi, kim qaladı?
Qanégi Alla dostı Haq Muştafa,
Qoymadı otuz üç mıñ şāhābanı.

4680 Bu qara yer bāriñdi almay qoymas,
°Aziyz cānnıñ kewdeñde héç toqtamas.
Kör dégen bir orun bar çırağı yok,
Néçe yıldıy yatsañ da yaruq bolmas.

Mollālar ésirkeñiz yazguwçını,
Nāfsi şaytān yolına azguwçını.
Äwliye, payğambarlar haqı üçün,
Men ġarībden ayama dū°añızdı.

Şurasañ, munı yazğan -Yüsifbék,
Düniyede bende édüm künāhım köp.
Şonıñ üçün kitābqa atım şaldım,
4691 Okuğan cān bir dū°a kılama dép?

Kiyşşaiy Ködek Balanıñ Hıykāyatı.

Bir küni Cühüd pir kītāb oqur,
Qasında yaşı balası qarap otur.
Casırsa da balası añlay bérđi,
Caqğan şon qulağına tıñlay bérđi.
Yermén kökniñ arası nūrğa toldı,
“Atıke-aw bul né āyāt?” dép tıñlay bérđi.

Älde néçe şuradı üçke deyün,
Şurasa da aytbadı tüske deyün.
Muhammed payğambarnı casırdıñ dép,

Evvela Âdem sofu onu da aldı,
Bin yıl yaşıyan Lokman göçtü, kim kalacak?
Nerede Allah’ın hakiki dostu Mustafa,
Bırakmadı otuz üç bin sahabeyi.

4680 Bu kara yer hepinizi alacak.
Kıymetli canınız bedeninizde hiç durmaz.
Kabir denen kandilsiz bir yer var,
Yıllarca yatsan da aydınlığı yoktur.

Mollalar esirgeyiniz yazarını,
Nefis ile şeytanın yoluna sapanı.
Evliya, peygamberlerin hakkı için,
Ben garipten duanızı esirgemeyin.

Sorarsanız, bunu yazan Yüsifbek,
Dünyada bir kuldum günahı çok.
Onun için kitaba adım yazdım.
4691 Okuyan kimse bir dua eder mi deyip?

Kıssa-i Sabi’nin Hikâyesi.

Günün birinde Yahudi piri kitap okuyor,
Yanında küçük çocuğu bakıyor.
Gizlese de çocuğu anlayıverdi,
Kulağını okşadıktan sonra dinleyiverdi.
Yer ile göğün arası nurla doldu.
“Babacığım bu hangi ayet?” diye dinleyiverdi.

Defalarca sordu saat üçe değin,
Sorsa da söylemedi öğlene değin.
Muhammed peygamberi gizledin diye,

10 Bala caṭup cıladı kéçke deyün. - Atıke aṭ ma°nāsın aytçı bizge, Yahşı dū°ā kılar ém aṭam sizge. Atıke-aw aṭ ma°nāsın aytmasañız, Mén-ay lağıp kétermin kıla tüzge. - Bilgen kişi ey balam äwliye émes, Nangan kişi äwliye tibden émes. Kītābka bir cādigöy aṭı tüşken, Ma°nāsın ménen başka ādām bilmes. - Muḥammed payğambarnı mén izlermen, 20 Éki köziñ ağıp otur aṭam. Bala çığa cöneldi üyden tura, Balanı ustay aldı tura kıwa. Balanı temir qorğan üyge şaldı, Qol-ayağın kisendep mıktap buwa. Balanıñ qol ayağın kisendedi, Kétedi dép balağa isenbedi. Aṭası men anasına küç bérmedi, Yäne birew kéldi da üçewledi. - Hudā-yā, közim casın qabül kılsañ, 30 Dém almasdan cılayın, añırayın³⁴. Äy Hudāyā, biz qulğa ésiğñ aş, Méndeý ġarīb qulıñğa rahmetiñ şaş. Hudāy üçün cānımdı kıldım qurbān, Muḥammedniñ colına bayladum baş.	10 Çocuk uzanıp ağıladı akşama değin. - Babacağıım, adının manasını söyleseñe bize. Hayır duası ederim babam size. Babacağıım adının manasını söylemezseniz, Ben kaçıp giderim ıssız bir sahraya. - Malum kişi, ey yavrum, evliya değil, İnanılan kişi evliya külliyeñ değil. Kitaba bir büyücü adı koyulmuş, Manasını benden başka kimse bilmez. - Muhammed peygamberi ben arayacağım, 20 İki gözün kör olsun babacığıım. Çocuk çıkmak üzere yöneldi evden, Çocuğu yakaladı peşine düşüp. Çocuğu hapse attı, El ayağını zincirleyip sıkıca bağlayarak. Çocuğun elini ayağını zincirlediler, Gider diye çocuğa inanmadılar. Çocuk, annesiyle babasına itaat etmedi, Yine birisi geldi ve üçledi. - Ey Allah'ım, gözyaşımı kabul edersen, 30 Hep bağırarak ağlayayım. Ey Allah'ım, biz kuluna kapını aç, Benim gibi garip kuluna rahmetini saç. Allah uğruna canımı ettim feda, Muhammed'in yoluna koydum baş.

³⁴ Angırmayın diye yazılmış.

- Äy, Hudā-yā, aşçı mağan ésigiñdi, Ésik aşsan körer ém nāşibiñdi. Ähiretten ümīd-wār bolar idim, Muhammedni bir körsem osı küñdi. Äy, Hudā-yā, küçti bildim kudiretiñni, 40 Öziñ ‘afuw qılmasañ bu dertiñni. Hudā-yā bu dertimge dārmēn bérseñ, Tā ölgençe kılar ém hızmētiñni. Hudāyım Cebrāilge kıldı fārmen, Fārmenine Hudānıñ ne-dür dārmēn? - Bar, Cebrāil ködekniñ qolın bosat, Ködegimdi men yaḥşı yarılqarmen. Way, Cebrāil bara kör ködek uḡlğa, Mén raḥmetim şalarmen munday qulğa. - Bar, Cebrāil ködegimniñ qolın bosat, 50Éki ortada birdémge ābāl qılma. Hudāyım Cebrāilge carlıq étdi, Çapқан at, atқан oқdan cıldam cétdi. Cebrāil āsmānnan urup idi, Témir üy talқан bolıp tarıs-turus kétdi. Üy qaldı buzulıp kisen sındı, Ġarīb ködek balanıñ³⁵ köñili tındı, Üy bozulıp kiseni sıngannan şon, Hudāyım raḥmetin şalğanın bala bildi. Üyden çıḡıp ılaḡıp kétdi bala,	- Ya, Allah’ım, aç ne olur bana kapını, Kapı açarsan görürdüm nasibini. Ahiretten ümidvar olurdum, Muhammed’i bir görsem bugün. Ya, Allah’ım, her şeye kadir bildim kudretini, 40Sen affetmezsen bu dertlini. Ey Allah’ım, bu derdime çare verirsen, Ta ölünceye dek yerine getirirdim hizmetini. Allah’ım Cebrail’e verdi emir, Emrine Allah’ın nedir çare? - Git Cebrail, sabiyi kurtar, İyi sabime ben merhamet ediyorum. Hey, Cebrail, var sabiye, Ben merhamet ederim böyle bir kuluma. Var, Cebrail sabimi kurtar, 50Orta büyüklükte bir şey için zulmetme. Allah’ım Cebrail’e buyurdu, Koşan attan, atılan oktan daha tez geldi. Cebrail gökyüzünden vurmuştu, Demirden hapis bozulup takırtı etti. Hapis yıkıldı, zincir kırıldı. Garip sabinin içi rahat etti. Hapis yıkılıp zinciri kırıldıktan sonra, Allah’ın merhamet ettiğini çocuk anladı. Hapisten çıkıp, kaçıp gitti çocuk,

³⁵ Balang diye yazılmış.

60 Él coğ, kün coğ, bét aldı kula dala. Bét aldına ılağıp kéle catsa, Köründi karşı aldında bir coğ kara. Coğ kara kārwan éken Mékke cürgen, Cılda barıp şawdāsın éte cürgen, Cağın émes, alıs col Mékke colı, Bir carım ay dégende cete cürgen. Bir bala kéle cağır bébew kağıp, Awzınan buwradayın köbik ağıp. “Élsiz, künsiz dalada némene?” dép, 70 Kārwanlar tañ qalup tur onı bağıp. Cétüp kélüp kārwanğa bérđi sälem, Kārwan éytti: - Né boldı cānım bala? Öziñ teñli balalar oynasıp cür, Cas basıñnan né şaldı Hudāy Ta’ālāñ. - Yahşı aytasın bu sözdi ağalarım, Aksağal, kara sağal babalarım, Özge bala oynasa oynay bérşün, Muhammedniñ colında çıksun cānım. - Bul bala asıq éken Muhammedke, 80 Tüçkendey asıqlıqdan munday dértke. Hayır kılsağ bizlerge şawāb bolar, Berelik ayak ılaw bir az künge. Kārwan tura cöneldi tünnen köçüp, Bala cılap kéledi cānnan kéçip. Hārqaıysı aytadı “Aç iş” désüp,	60 Kimse yok, güneş yok, önü ıssız bir bozkır. Rastgele kaçıp gelince, Göründü karşısında bir grup insan. Bir grup insan kervan Mekke’ye gidiyormuş. Her yıl gidip ticaretini yapıyormuş. Yakın değil, uzaktır Mekke yolu, Bir buçuk ay olduğunda ulaşıyormuş. Bir çocuk geliyor acı acı ağlayıp, Ağzından buğra gibi köpük akıp. “İssız bir bozkırda o ne?” diyerek, 70 Kervanlar şaşırır ona bakıp. Gelip kervana verdi selam, Kervandakiler söyledi: - Ne oldu canım yavrum? Seninle yaşıt olan çocuklar oynuyorlar, Küçükken nasıl bir dert verdi Allahutealan? - Doğru söylersiniz bu sözü ağabeylerim, Aksakallı, kara sakallı dedelerim. Başka çocuklar oynarsa oynayıversin, Muhammed’in yolunda feda olsun canım. - Bu çocuk âşıkmiş Muhammed’e, 80 Düşmüş gibi âşıklıktan böyle bir derde. Hayır işlersek bizlere sevap olur, Verelim bir binek hayvanı birkaç günlüğüne. Kervan yola çıktı geceleyin göçmek üzere, Çocuk ağlayıp gelir canından geçip. Her birisi “Yemek ye.” diye söyler,

“Aynalayın carķunum, “Aķ min” désüp. - “Min!” démeñiz kölikke, “Tüs!” démeñiz, Sıra maġan aş bérüp “İç!” démeñiz. Aş içmesem ķarnum sıra açmaydı, 90 Cayaw cürsem ķarķaman, siz bilmeysiz. Aşa balam cüre kör olay bolsañ, Ne şalġanın körersin ķalay bolsañ. Hār ķaçanda biz ménen bir barasın, Қırķ bеш күндеy biz ménen birge ķonsañ. - Mén cas bala Mékege barġanım coķ, Alıs-caķın bolcalın alġanım coķ. Қırķ bеш күнлик болмақдан cüz күн bolsun, Osı colda cān bérsem armanım coķ. - Cétkizelik Muĥammed āwliyeñġa, 100 Çinuñménen cılay bér cān, iyeñe. Қırķ bеш күнлик болadı Mékke colı, Cürelmessén, mine ġoy bu tüyeñe. Aynalayın, caratķan Ĥudāyıma-ay, Ĥudāyıma cılamay turayın ba-ay. Қıyāmetde Muĥammed ümmet dese, Bu calġandı basıma orayın ba-ay. Cétüp keldi Mékege ķırķ bеш күнде, Bala asıġup cılaydı күндüz-tünde. - Cān balam, asıķmay tur osı cérde,	“Canım, ġüler yüzlüm “Ata bin.” diye. - Binek hayvanına ne “Bin!” ne de in demeyiniz, Asla bana yemek verip “Ye!” demeyiniz. Yemek yemezsem de ķarnım asla acıķmaz, 90Yayan gitsem de yorulmam, siz bilmezsiniz. Aç olarak yavrum yürü öyleysen, Ne yazdıġını ġöreceksin nasılsa. Her zaman bizimle birlikte ġidersin, Қırķ bеш күн boyunca bizimle birlikte konaklırsın. - Ben küçük çocuġum, Mekke’ye hiç gitmedim, Uzak yakınlıġını hesap edemedim. Қırķ bеш күнлик deġil de yüz күн olsun, Bu uğurda canımı veririm arkadaş kalmaz ġözüm. - ġötürelim Muhammed Evliya’na, 100İçten aġlayıver Tanrı’na. Қırķ bеш күнлүktür Mekke yolu, Gidemezsin, bin bu deveye. Kurban olayım, yaradan Allah’ıma, Allah’ıma aġlamayayım mı? Kıyamette Muhammed ümmet derse, Bu dünyayı başıma sarayım mı? Ulaştı Mekke’ye kırķ bеш күнде, Çocuk acele edip aġlar gece gündüz. - Canım çocuġum, acele etme burada,

110 Tañ atқан son barasın bizmen birge. - Mén kéldim³⁶ kırk bés künde āsık bolıp, Kırk bés künde sizlermen birge қонup. Ізlep kélgen payğambar ólip kétse, Mén armanda bolamın ішім tolıp. Mén kéldim kırk bés künde ólip-talıp, Kırk bés künde sizlermen birge қонup. Ізlep kélgen Muğammed payğambarım, Ólip kétse қaytemin dūniye шalıp? Bala asıgup cóneldi çıday almay, 120 Kār wān қaldı oturup cılay-cılay. Kār wānнан ol bala bılay çıға bérse, Bir şahāba coluktı onan bulay. - Ey Atıke-aw tañ қalursın sōzimizge, Tım-aқ yağşı kōrindiñ kōzimizge. Atıke-aw ismiy şarıyfin kim boladı, Mén izlegen payğambar óziñiz be? - Üç kün boldı payğambar қasınan hіç kétmeymiz, Bar idi payğambarım kōp kéñesi. Üç kün burun payğambar ólgen éken, 130 Şahābalar bāri cıyulıp kélgen éken. Hasen Hūsayın, payğambarnıñ ferzentleri, Mollālarға Qūrānın bérgen éken. - Balam, osılay tura tur, mén қayteyin,	110 Tan attıktan sonra varırsın bizimle birlikte. - Ben geldim kırk beş günde âşık olup, Kırk beş gündür sizlerle birlikte konaklayıp. Aradığım peygamber ölürse, Benim hevesim kalır içim burkulup. Ben geldim kırk beş günde öle dirile, Kırk beş gündür sizlerle birlikte konaklayıp. Aradığım Muhammet peygamber, Ölürse ne yaparım dünyaya gözlerini kapayıp? Çocuk aceleyle gitti dayanamayıp, 120 Kervandakiler kaldı ağlaya ağlaya. Kervandan o çocuk böyle ayrılır ayrılmaz, Bir sahabe rast geldi o vakitte. - Ey babacığım, şaşırsınız sözümüze, Çok hoş göründünüz gözümüze. Babacığım mübarek isminiz nedir, Benim aradığım peygamber siz misiniz? Üç gün oldu peygamberin huzurundan hiç ayrılmadık. Vardı peygamber’imin halk meşvereti. Üç gün önce peygamber ölmüştü, 130 Sahabelerin hepsi toplanıp gelmişti. Hasan ve Hüseyin, peygamberin evlatları, Mollalara Kur'an'ınını vermişti. - Çocuğum, böyle biraz bekle, ben döneyim,

³⁶ Kéndim diye yazılmış.

Muhammedin çin ümmeti kélip tur dép séni aytayın. Yıraq yerden kélip tur bir beyçarā, Kırk bés kün bolıp tur dép tağı aytayın. Şahāba kaytıp kélđi köp içinde, Bir démige sıymadı söz içine. Şahāba bir sözdi éçitti dép, Köpler qarap añladı péçinine. 140 - Ey şahabe, né añladıñ tısқа çıǵıp, İşiñnen né tıñladıñ yalǵuz baǵıp. Bir nārsege kōñiliñ buzuluptı, Awzıñ burıp bizlerge ayta almadıñ. - Ālde qalay dalaǵa çıǵup idüm, Kélip turǵan yaş qana bala kördüm. “Payǵambar qayda?” dép cılay bérđi, Kōñilim qattı buzulup müsiredüm. Şahāba aytdı: - Ol bala ölmey qalmas, “Qoy, cılama!” dégeniñ tilin almas. 150 “Payǵambarım qayda?” dép cılay bérđi, Öletuǵın sıyaqtı, tiri qalmas. °Aliyaytdı: - Ol balaǵa mén barayın, Üyge kélse éritüp äpkéleyin. Ālde kimniñ balası cılap ölse, Payǵambarıñ soñınan mén de öleyin. °Aliy çıktı eşikden bala kördi, “Payǵambar” dép °Aliyge sälem bérđi. - Cān balam, mén payǵambar émes, dép,	Muhammed’in gerçek ümmeti gelmiş diye seni söyleyeyim. Irak yerden gelmiş bir biçare, Kırk beş gün olmuş diye yine söyleyeyim. Sahabe, geri geldi halkın içine, Sahabe bir sözü duydu deyip, Halk bakıp düşündü görünüşüne. 140 - Ey sahabe, ne düşündün dışarı çıkıp, İçinden ne dinledin yalnız bakıp. Aklın başka bir yerde, Ağzını açıp bizlere bir şey söyleyemedin. - Birdenbire bozkıra çıkmıştım, Gelen küçücük bir çocuk gördüm. “Peygamber nerede?” diye ağlayıverdi, Çok üzülüp içim acıdı. Sahabe şöyle dedi: - O çocuk ölür, “Yeter, ağlama” diyenin sözünü tutmaz. 150 “Peygamberim nerede?” diye ağlayıverdi, Ölecek gibiydi, yaşamaz. Ali şöyle dedi: -O çocuğa ben gideyim, Eve gelirse beraberimde getireyim. Birisinin çocuğu ağlayıp ölürse, Peygamberden sonra ben de öleyim. Kapıdan Ali çıktı, çocuk gördü, “Peygamber” diye Ali’ye selam verdi. - Canım yavrum, ben peygamber değilim,

Yaş balanıñ qolınan ceteledi. 160 Balanı cetelep alıp üyge kirdi, Payğambarıñ öldi dép eşitdirdi. Intıq bolup keldi da körelmedi, “Aynalayın Muhammed, oybay” dedi. - Payğambarım yüziñni körmey qaldım, Yüziñ körüp qolım bėrmey qaldım. Tā ölgençe aldıñda hıżmet qılup, “Kıyāmetde şafā°at qıl!” demey qaldım. Payğambarım körmedim nūr yüziñni, Intıq boldum bir başqan bir iziñdi. 170 Bu dünyede yüziñni körmesem de, Kıyāmetde mağan sal bir köziñdi. Ata-anamnan ayırıldım sizdiñ üçün, Üç kün tursañ nétedi miñ üçün. İzlep kėlgen Muhammed Payğambarım, Qayteyin Hūdāyımnıñ qılğan isin. Äy Hūdā-yā, al ménen āmānātıñ, Néteyin bu dünyeniñ saltanātıñ. Payğambardı körmey qaldım dégen sözni, Éşitdirme hārkimke mälemetim. 180 Cılay tura cas bala tüsti talıp, Başın süyep oturdı °Aliy barıp. Hūdāyımnıñ taqdır şulay boldı, Ötüp kėtdi yas bala dünye şalıp.	diyerek, Küçük çocuğun elinden tuttu. 160 Çocuğu elinden tutup eve girdi, Peygamberin öldü diye bildirdi. Arzu duyarak gelmesine rağmen göremedi, “Canım Muhammed, Aman Tanrım!” dedi. - Peygamberim yüzünü göremedim, Yüzünü görüp elini tutamadım. Ta ölünceye kadar önünde hizmet edip, “Kıyamette şefaet et” diyemedim. Peygamberim görmedim nurlu yüzünü, Arzuladım bastığı bir izi. 170 Bu dünyada yüzünü görmesem de, Kıyamette beni gözet bir gözünle. Anne babamdan ayrıldım sizin için, Üç gün daha dursaydınız ne olurdu benim için. Aradığım Muhammet peygamber, Ne yapayım Allah’ımın yazdığı yazıyı? Ey Allah’ım, al benden emanetini, Neyleyim bu dünyanın saltanatını, Peygamberi göremedim denilen sözü, Bildirme kimseye melâmetimi. 180 Ağlayıp küçük çocuk yorgun düştü, Başını dizine yasladı Ali varıp. Allah’ımın takdiri şöyle oldu, Göçtü küçük çocuk dünyaya gözlerini kapayıp.

Ötüp kétdi dünyeden kaçā bolıp, Şahābalar cıla dédi ara kılıp. Şariy^catnıñ buyruğı osılay dép, Çomıldırdı balanı tāzā kılıp. Canāzāsın okusup körge koydı, Tofırağı buyırğan yerge koydı. 190 Bala izlep cür édi, iymān taptı, “Éñbek kılsañ, cétersin.” dégen sözdi³⁷. Haziret ^cAliy tüş kördi üyine barıp, Payğambarğa coluqtı bala ğarīb. Tüşinde payğambarım üyür éken, Ġarīb ködek balanı қasına alıp. - Cigitler, añladıñba sözim қандай, Kim қалdı payğambardan burunğıday? Biz kümрā bendede іhlāş çok, İhlāş қılsaқ tabar ёк biz da şonday. 200 Қiyāmet alıs ёmes, bu күndey-aқ, Ғайыrsız māl doñğıznıñ түгинdey-aқ. Biz kemра bendede іhlāş çok, İhlāş қılsaқ céter ёк cügirmey-aқ. Mén ыıǵarǵan söz ёmes munıñ özi, Burunğı bir aқınnıñ aytқан sözi. Bu da basma bolsun деп yaza şaldım, 207 Yaranlar ^cayıb ёtme ёmdi bizdi.	Göçtü bu dünyadan vefat edip. Sahabeler ağıla dedi bağ kurup. (Ağıladı ortak olup) Şeriatın buyruğı böyle deyip, Yıkattı çocuğı temizleyip. Cenaze namazını kılıp toprağa verdiler, Toprağın çektiğı yere gömdüler. 190Çocuk arıyordu, iman etti. “Gayret edersen, ulaşsın.” sözüne. Hazreti Ali bir rüya gördü evine varıp, Peygamber ile görüştü garip çocuk. Rüyasında peygamberim cana yakınmış, Garip sabiyi yanına alıp. - Yiğitler, dikkat ettiniz mi sözüm nasıl, Kim kaldı peygamberden evvel? Biz yolunu şaşırmış bendede ihlas yok, İhlâs etseydik kavuşurduk biz de onun gibi. 200 Kıyamet uzak değildir, bugün gibidir, Sadakasız mal domuzun tüyü gibidir. Biz yolunu şaşırmış bendede ihlas yok, İhlâs etseydik ulaşırdık koşmadan. Benim yazdığım hikâye değil bunun kendisi, Evvelki bir akının söylediğı hikâye. Bu da basılsın diye yazıverdim, 207 Yaranlar, mazur görün şimdi bizi.

³⁷söydi diye yazılmış.

7. SONUÇ

Dokuz Kazak kıssasının esas alındığı çalışmamızda cenknâme, mi'râciye, dinî-tasavvufî kıssa, aşk kıssaları, ibretlik kıssalar yer almaktadır. Bu eserlerin hepsi için kıssa terimi kullanılmıştır. Kiyssaiy Halâc el-Halâc dinî-tasavvufî mahiyette yazılmıştır. Kıssada tasavvufun iki temsilcisi Hallac-ı Mansûr ile Nesimî anlatılmıştır. Kiyssaiy Dohtariy Sultan Kaşmir'in muhtevasında Gülçahra ile şehzadenin maceralı aşkı anlatılmıştır. Kıyşşaiy Ködek Balanıñ Hiykâyatı dinî mahiyette yazılmış bir kıssadır. Hz. Peygamber'i duyarak âşık olup arayan fakat onu göremeyen bir sabi ele alınmıştır. Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı ibretlik bir kıssadır. Kıssada Hz. Ali, cimriliği yönünden Karun'a benzeyen Sarañbay'ı kabir azabı çektirerek hidayete erdirmesi işlenmiştir. Kiyssaiy Haziret Aliy Razı Alla Anhuwniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı bir cenknâme örneğidir. Kıssada Hz. Ali'nin Berber ülkesindeki efsanevî kahramanlığı anlatılmıştır. Kiyssaiy An haziret Rasuwlınıñ Miy'râcga Konak Bolğanı bir mi'râciye örneğidir. Bu kıssada Hz. Peygamber'in Mi'râc gecesinde Allah'ın dergahına yaptığı yolculuk ve onunla konuşması işlenmiştir. Kiyssaiy Hz. Muhammed Rasuwl Allanıñ Dârüwl Fanadın Dârüwl Bakağa Riyhlat Etken Mäselesi'nde Hz. Peygamber'in vefatı konu alınmıştır. Kiyssaiy Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zılıyha'nıñ Mäselesi'nde Yûsuf'un kuyuya atılması, Yakup peygamberin sabrı, Züleyhâ'nın tutkulu aşkı ve Yûsuf'un Allah'a tevekkülü kıssadaki ana temalardır.

Hemen hemen bütün kıssalarda okuyucuya bir mesaj verilmiştir. Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmir'de “Kendini beğenenlerin akıbeti hüsrân olur, eden bulur”, Kiyssaiy Haziret Muhammed Rasuwl Allanıñ Dârüwl Fanadın Dârüwl Bakağa Riytlat Etken Mäselesi'nde “Her nefis ölümü tadacak, bu yüzden herkesle helalleşmek gerekmektedir” Kiyssaiy Haziret Aliyniñ Sarañbaynı Colga Salganı'nda “Servetine kıyamayanlar cennete giremez”, Kıyşşaiy Haziret Aliyniñ Şahiy Berberge Kul Bolup Satılğanı'nda ve Kiyssaiy Haziret Osman Razı Alla Anhuwniñ Konakga Çakırganı'nda “Allah, cömertleri sever, Allah cömertleri mükâfatlandırır”, Kıyşşaiy Ködek Balanıñ Hiykâyatı'nda “İnsanlar, Hz. Muhammed'i görmeden de sevebilir. Onu bu dünyada göremeyen kimse öteki dünyada bu isteğine kavuşabilir”, Kiyssaiy Haziret Yüsif Aläyhiyssalam İylän Zılıyhaniñ Mäselesi'nde “Sabırlı ve iffetli olup kibirlenmeyen muradına erer, Allah'a tevekkül etmek gerek”, Kiyssaiy Mansûr el-

Halâc'da “Allah sevgisiyle benliğinden geçip O'nunla bütünleşen kullarını Allah muhafaza eder, yanlış verilen hüküm neticesinde kişi pişmanlık duyabilir”Kiyssaiy An haziret Rasuwlññ Miy'râcga Konak Bolganı'nda“Hz. Muhammed'in Mi'râcı bir mucizedir. İnanmayanlar (Ebû Cehil) zavallı durumuna düşer” gibi mesajlar verilmiştir.

Kiyssaiy An haziret Rasuwlññ Miy'râcga Konak Bolganı, Mi'râc konusunu öğretmek maksadıyla yazılmıştır. Bu yüzden ahlaki bir nasihat vermekten ziyade öğretici yanı öne çıkmıştır.

Çalışmamızdaki kıssaların tamamı manzumdur. Dörtlük nazım birimiyle ve 11'li hece ölçüsüyle yazılan kısımlar aaxa, bxbx, ccxc kafiye düzenindedir. Kıssalarda yarım ve tam kafiyelerin daha sık kullanıldığı görülmektedir.

Mitoloji ile bağlantılı pek çok motif mevcuttur. Yasaklar başlığında sırrını açıklama yasağı daha ağır basmaktadır. Kıssalarda sihirle ilgili motiflerin sayıları çok azdır. Ölüp dirilme motifi yalnızca Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr'de görülmektedir. Harikuladelikler başlığında periler ve cinler, şeytanlar, harikulade güzellikte kadın, çok kuvvetli insan, olağanüstü kılıç gibi motifler tespit edilmiştir. Kıssalarda devler ile ilgili motiflere yer verilmemiştir.İmtihanlar ve baştan geçeni hikâye etme, Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr ile Kiyssaiy Mansûr el-Halâc'da tespit edilen motiflerdendir. Aldatmalar başlığı altında öne çıkan motifler, tebdil-i kıyafet ve hileli oyunlardır.Kaderin ters dönmesi başlığı altında kahramanların gurbete gidiş ve dönüşleri, kendini beğenmişlik cezalandırıldı gibi motifler ele alınmıştır. Geleceğin tayini başlığı altında yeminler ve antlar, kerametler, Peygamberler, geleceği önceden takdir edilen kahraman, beddualar gibi motifler bulunmaktadır. Şans ve kaderin değişmesi başlığı altında motif olarak daha çok yardımcıları öne çıkmıştır. Cemiyet başlığı altında yasla ilgili âdetler, kıssalarda daha geniş anlatılmıştır. Kıssalarda mükâfatlandırmalar sınırlı sayıda tespit edilmiştir. Kıssalarda düğün ve evlilik ile ilgili motifler birkaç mısra ile geçirilmiştir. Kıssalarda örneğine en fazla rastladığımız motif grubu din ile ilgili olanlarıdır. Kıssaların çoğunluğu büyük ölçüde din üzerine kurulu olduğu için bu motif grubuna dair örnek diğerlerine nazaran daha fazladır. Cenaze ve definle ilgili motiflerde hiç ayrıntıya girilmemiştir. Sayılardan en sık tekrarlananları üç, dört, yedi, kırk ve yetmiştir.Kültür birikimiyle ilgili unsurlar kıssalarda ayrıntılı olarak anlatılmadığı

için değerlendirilmeye tabi tutulmamıştır. Bu mevzu akın tarafından ihmal edilmiştir.

Yüsifbek Şayhuwliyslâmuğlı, her hikâyenin başlangıç ve bitiş cümlelerinde günahlarının bağışlanması için Allah'a niyazda bulunmuştur. Bir taraftan günahlarının çok olduğunu söyleyip meysus olurken diğer taraftan mazlumların duasından ümidim var, deyip birdenbire kötümser ruh hâlini terk etmeye çalışmıştır. Bu tezatlık onun kıssalarının hemen hemen tamamında bulunmaktadır.

Giriş kısmında belirtildiği üzere motif tespit edilirken Stith Thompson'un Motif Index Literature'ye bağlı kalınmıştır. Fakat Stith Thompson'ın motif tasnifinde yer almayıp tezimizde tespit ettiğimiz motifler de mevcuttur: Huriler, Gılman, bilmillah, şeyh ve pir vs'dir. Bu motifler, tarafımızca çalışmamıza dahil edilmiştir. Tezde motifler tespit edilirken fişleme yapılmıştır. Bu çalışmanın dışında kalan kıssalarla ilgili yüz elli civarında fişlemenin daha olduğunu belirtmek isteriz. Fakat bunları çalışmaya dahil etmenin zorluğunu da kabul etmemiz gerekir.

Kıssalarda karşılaştığımız en büyük güçlüklerden biri imladr. Kıssalarda رحمان rahmān, رحمان rāhmān, رحمن rāhman, رحمن rahman gibi kelimelerin farklı şekillerde yazılışlarına sıklıkla rastlamak mümkündür. Bazı kelimelerin altı hatta daha fazla farklı şekilde yazılışı mevcuttur. Bu durum, metinlerde harf aktarması yaparken birtakım zorluklarla karşılaşmamıza neden olmuştur.

Kıssalarda motifler tespit edilirken bu konuda daha önceden yapılmış olan çalışmalar da bize yol gösterdi.

Kıssalarda tespit edilen motifler ile konularına göre yaptığımız küçük tasnifin bundan sonraki çalışmalara ışık tutacağına inanıyoruz.

KAYNAKLAR

- Äbilqasimov, B. (1982). *XIX Ğasırdın Ekinşı Cartısındağı Qazaq Ādebiy Tili*, Almatı: Ğılım.
- Akalın, S. (1967). *Dede Korkut Hikayeleri'nin Folklor Bakımından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü.
- Akalın, S. (1993). *Türk Folklorunda Kuşlar*, Ankara, Ersa Matbaası.
- Akar, M. (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Akyıldız, K. (2011). *Aşk ve Kahramanlık Konulu Halk Hikâyelerinin Kurgusunda Kadının Rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alptekin, A. B. (1999). *Kirmanşah Hikâyesi*, Ankara: Akçağ Yay.
- Alptekin, A. B. (2009). "Osmaniye örneğinden hareketle Batı Türkleri (Azerbaycan-Türkiye) destan ve hikâyelerinde ant (yemin)lar". *Millî Folklor*. 84, 23-33.
- Alptekin, A., B (1983). "Köroğlu Hikâyesinin Bolu Beyi Kolundaki Milli ve Beynelmilel Motifler", *Köroğlu Semineri Bildirileri*, 33-44.
- Alptekin, A., B. (1986). "Karacaoğlu'nın Hayatı Etrafında Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, 2, 33-44.
- Alptekin, A., B. (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Altay, H. (1981). *Anayurttan Anadolu'ya*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Âmulî, A. C. (2015). *Fâtıma (sa) İnsanlık Örneği* (Çev. Muaz Pazarbaşı), İstanbul: Önsöz Yay.
- Artan, G. (1965). "Dualar, İlenmeler, İnanışlar", *Türk Folklor Araştırmaları*, 9(197), 3926-3928.
- Äzibayeva, B. (2004). *"Qazaqtñ Diniy Dastandarı", Babalar Sözi*, Almatı: Foliant.
- Azimli, M. (2013). *Dört Halifeyi Farklı Okumak-3 Hz. Osman*, Ankara: Ankara Okulu Yay.
- Başgöz, İ. (1986). *Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Bayrı, M. H. (1972). *İstanbul Folkloru*, İstanbul: Eser Yay.
- Bayrı, M., H. (1939). *Halk Âdetleri ve İnanmaları*, İstanbul: Burhanettin Basımevi.

- Bopayulı, B. (2003). *Qazaq Kădesi*, Almatı: İzdatelstvo “Bastaw” CPİS.
- Boratav P., N. (2012). *Türk Mitolojisi* Oğuzların – Anadolu, Azerbaycan, Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi (Recep Özbay çev.), Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Boratav, P., N. (1946). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Ankara: MEB Yayınları.
- Bozdoğan, M. (2013). *Türk Halk Hikâyelerinde İmtihan Motifi Üzerine Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Böceyev, M. (2013). *Zamana Keyipkerleri*, Almatı: 2013.
- Bursevî, İ. H. (1997). *Muhtasar Rûhu’l-Beyân Tefsîri*, İstanbul: Damla Yay.
- Campbell, J. (2021). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (Sabri Gür-ses çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka.
- Cevdet, A. (1972). *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hülafa C. I*. İstanbul: MEB Yay.
- Cumădilova, M. (2005). “Haziret Âliyidin Sarañbaydı Colga Salganı”, *Babalar Sözi*, 16-tom, Almatı: Foliyant.
- Cumădilova, M., Äzibayeva, B. (2005). “Kiyssa Hazireti Ospan Razı Alla Anhuwdıñ Qonaqqa Şaqırğanı” *Babalar Sözi*, 16-tom, Almatı: Foliyant.
- Cüsipova, B. C. (2007). *Qazaq Halqınıñ Salt-Dästürleri* Almatı: Köşpendiler Baspası.
- Çetin, İ. (1997). *Türk Edebiyatında Hazreti Ali Cenknâmeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Çetin, İ. (2020). *Türk Halk Hikâyeciliği-Türkiye Sahası*, Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yay.
- Develioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Duvarcı, A. (2005). “Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar”, *Bilig* 32 kış, s. 125-144.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Kültür Bakanlığı Yay.
- Elçin, Ş (1988). *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

- Elçin, Ş. (1949). *Kerem ile Aslı*, Ankara: MEB Yay.
- El-Sâbûnî, M. A. (1990). *İbn Kesîr, Muhtasar Kur'an-ı Kerîm Tefsîri*, İstanbul: Çağrı Yay.
- Er-râzî, F. (1992). *Tevsîr-i Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)* (Çev. Suat Yıldırım vd.) Ankara: Akçağ Yay.
- Eyüboğlu, İ. Z. (2007). *Anadolu İnançları*, İstanbul: Derin Yay.
- Faruk, A. (1998). *Eshâb-ı Kirâm*, 21. Baskı, İstanbul: Hakikat Ltd. Şti. Yay.
- Gayretullah, H., B. (1963). "Kazak Türklerinde Kişi Adları", *Türk Kültürü*, 10, 13-17.
- Gökyay, O. Ş. (2004). *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: MEB Yay.
- Gökyay, O., Ş. (1963). *Bugünkü Dille Dede Korkut*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: Gül Matbaası.
- Gölpınarlı, A. (1978). *Mü'minlerin Emîri Hz. Ali (A.M.)* İstanbul: Zaman Yay.
- Gölpınarlı, A. (1979). *Hz. Peygamber (S.M) Hz. Fâtıma (A.M). ve Oniki İmam (A M.)*, İstanbul: Der Yay.
- Günay, U. (2011). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve RüyaMotifi*, Ankara: Akçağ Yay.
- Gündüz, Ş., Sarıkçıoğlu, E., Yavuz Ü. (2016). *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç*, İstanbul: Vadi Yay.
- Güzel, A. (1999). *Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi*, Ankara: TTK Yay.
- Güzel, A. (2008). *Süleyman Hakim Ata'nın Bakırgan Kitabı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Öncü Basımevi.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hocaoğlu, M. (1965). *Hazreti Ebû bekir'in Hayatı*, İstanbul: Sönmez Neşriyat Şirketi Yay.
- İnan, A. (1948). "Eski Türklerde ve Folklorda Ant" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6(4), 279-290.
- İnan, A. (1970). "Yusuf Hâs Hâcib ve Eseri Kutadgu Bilig Üzerine Notlar", *Türk Kültürü*, 98, 112-126.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*, Ankara: MEB Yay.

- İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK Yay.
- İnan, A. (1991). “Divanü Lugat-it Türk’de Şamanizme Ait Kelimeler”, *Makaleler ve İncelemeler I*, Ankara: TTK Yay.
- İnevi, K., N. (2019). *Keramet Motifi Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnternet: (2020). “Kerâmet”, *TDVİA*, 25, 265-268. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/keramet>, Erişim tarihi: 15.08.2022).
- İnternet: Altınsarıyn, I. (1994). “Orınbor Vedomstvosi Qazaqtarınıñ Ölgén Adamdı Cerlew Câne Oğan As Berüw Dästüriniñ Oçerki”, *Tañdamalı Şığarmaları, Almatı*. (<https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1173156&simple=true#>, Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- İnternet: Balkaya, A. (1994). “Halk Anlatılarında Kuyunun İşlevselliği Üzerine Bir Okuma”, *Milli Folklor*, 26(102), 53-64. (<https://www.millifolklor.com/Yayin/102>, Erişim tarihi: 18.11.2020).
- İnternet: Bars, M., E. (2014). “Ak Kağan Destanında Kadın Tipi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(3), 107. (<http://www.tekedergisi.com/OncekiSayilarDetay.aspx?Sayi=3/3>, Erişim tarihi: 02.12: 2022).
- İnternet: Belâzürî (2020). *Ensâbü’l-Eşrâf* 1. cilt (çev. Mehmet Akbaş - Mûsa K. Yılmaz), İstanbul. (http://ekitap.yek.gov.tr/urun/ensabu%E2%80%99l-esraf--1-cilt-_737.aspx?CatId=279, Erişim Tarihi: 18. 11. 2022).
- İnternet: Beydilli, C. (2004). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük* (çev. Eren Ercan) Ankara. (<https://turuz.com/book/title/Turk+Mitolojisi+Ansiklopedik+Sozluk-Celal+Beydili-2003-638s>, Erişim Tarihi: 22.07. 2022).
- İnternet: Cebeci, L. (2001). “İsrafil” *TDVİA*, 23, 180-181. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/israfil>, Erişim tarihi: 15.08.2022).
- İnternet: Cebeci, L. (2020). “Mikâil” *TDVİA*, 30, 45-46. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/mikail>, Erişim Tarihi: 10.08.2022).
- İnternet: Cemiloğlu, M. (1997). “Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinde Kahramanların sık Olması ile İlgili Motifler ve Bunların Yapısı”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3, 62-91. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdded/issue/12719/154904>, Erişim Tarihi: 03.12.2022).
- İnternet: Çağrıçı, M. (1993). “Cömertlik”, *TDVİA*, 8, 72-73. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/comertlik>, Erişim Tarihi: 31.11.2022).
- İnternet: Çelebi, İ.(2010). “Şeytan”, *TDVİA*, 30, 99-101. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/seytan#>, Erişim Tarihi: 30.08.2022)

- İnternet: Duman, A. (2008). “Sadaka” *TDVİA*, 35, 383-384. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/sadaka>, Erişim tarihi: 30.09. 2022).
- İnternet: Durbilmez, B. (2009). “Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Dört Sayısı” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 52, 71-85. (<https://hbvdergisi.hacibayram.edu.tr/index.php/TKHBVD/issue/view/60>, Erişim Tarihi: 01.12. 2022).
- İnternet: Gürkan, S., L. (2010). “Şeytan”, *TDVİA*, 30, 101-103. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/seytan#2-diger-dinlerde>, Erişim Tarihi: 30.08.2022)
- İnternet: Kılavuz, A., S. (1991). “Azrail”, *TDVİA*, 4. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/azrail>, Erişim tarihi: 10.08.2022).
- İnternet: Köktürk, Ş. (2006). “Türk Destanlarında Hapsedilme Motifi”, *Tubar*, 19, 383-400 (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16960>, Erişim Tarihi: 01, 12, 2022).
- İnternet: Köpiş, Ä. (2016). *Qazaq Halqının Tarihiy Tulğaları 3-kitap*, Almatı: Öner Baspası. (<https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1529580&simple=true>, Erişim Tarihi: 01.12: 2022).
- İnternet: Küçük, S. (2010). “Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*, 54, 185-210. (<https://bilig.yesevi.edu.tr/oncelki-sayilar.html>, Erişim Tarihi: 15: 11: 2022).
- İnternet: Öz, M. (1992). “Burak”, *TDVİA*, 6, 417-419. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/burak>, Erişim tarihi: 17.07. 2022).
- İnternet: Öz, M. (2013). “Zülfikar”, *TDVİA*, 44, 554-556. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/zulfikar>, Erişim tarihi: 16. 07. 2022).
- İnternet: Şahin, M., S. (1993). “Cin”, *TDVİA*, 8, s. 5-8. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/cin>, Erişim Tarihi: 11.09.2022).
- İnternet: Şengül, İ. (2002). “Kıssa”, *TDVİA*, 25, 498-500. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/kissa--kuran>, Erişim Tarihi: 23. 01. 2022).
- İnternet: Topaloğlu, B. (1998). “Huri”, *TDVİA*, 18, 387-390. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/huri>, Erişim tarihi: 11, 09: 2022).
- İnternet: Toprak, S. (2006). “Münker ve Nekir”, *TDVİA*, 32, 14-15. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/munker-ve-nekir>, Erişim tarihi: 10.08.2022).
- İnternet: Yavuz, Y., Ş. (1993). “Cebrail”, *TDVİA*, 7, 202-204. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/Cebrail>, Erişim tarihi: 10.08. 2022).
- İnternet: Yitik, A. İ. (2007). “Oruç”, *TDVİA*, 33, 414-416, (<https://islamansiklopedisi.org.tr/oruc>, Erişim tarihi: 17.07.2022).

- Kafesoğlu, İ. (1980). *Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizde Yeri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Kalafat, Y. (2012). *Türk Halk İnançlarında Renkler*, Ankara: Berikan Yay.
- Kalafat, Y. (2014). “Düldül Etrafında Gelişen Halk İnanmaları”, *Kültür Evreni*, 20, 20-31.
- Karahan, A. (1951). “İslamiyette Kırk Adedi”, *TDED*, 4(4), 265-273.
- Karasayev, K. (2005). *Üç Door*, Bişkek: Şam Basması.
- Kaya, D. (1993). *Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Kaya, D. (2010). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay.
- Kaya, D., Koz. M. S. (2000). *Halk Hikâyeleri I*, İstanbul: Kitabevi.
- Kaya, E. (1968). “Van Bedduaları”, *Türk Folklor Araştırmaları*, (11) 231, 5093-5093.
- Keskioğlu, O. (1960). *Hazreti Osman Zinnureyn*, Ankara: Hilâl Yay.
- Komisyon, Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I (1991), Ankara: TDK Yay.
- Köksal, H. (1984). *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.
- Köksal, M., A. (1981). *H. Muhammed ve İslamiyet* (Mekke Devri İslam Tarihi), İstanbul: İrfan Yay.
- Köksal, M., A. (2021). *Peygamberler Tarihi*, Ankara: TDV Yay.
- Köse, N. (1994). “Türk Halk Hikâyeleri ve Yas”, *Milli Folklor*, 3(22), 40-45.
- Kuzan, E. (2022). “Yüsifbek Şayhuwliyslamuğılı’nın Kiyssaiy Mansûr el-Halâc’ındaki motifler üzerine”, *Kültür Evreni*, 47, 31-42.
- Levend, A., S. (1962). *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Levend, A., S. (1984). *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Mamırbekova, G. (2017). *Kazak Tilindegi Arab, Parsı Sözderiniñ Tüsindirme Sözdigi*, Almatı: Memlekettik Tildi Damıtuw İnstitutı.
- Mäsimhan, D. (2001). *Sarap, Ädebiy-Zerttew Maqalalarınıñ Cıynağı*, Astana: Elorda.

- Mattei, J., L. (2004). *XVIII. ve XIX. Yüzyıllara Ait Defterlere Göre Hz. Ali Cenknâmeleri*, İstanbul: Kitabevi.
- Muqanov, S. (1965). *Aytıs I-tom*, Almatı: Cazuwşı.
- Muqanov, S. (1974). *Halıq Murası*, Almatı: Qazaqstan Baspası.
- Ocak, A. Y. (1982). *Veysel Karanî ve Üveysilik*. İstanbul: Dergah Yay.
- Oraltay, H., Yüce N., Pınar S. (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TKAE Yay.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: TTK Yay.
- Öğütverici, B. (1967). “Bey Böyrek’in Konya Varyantı”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 10 (215), 4137-4138.
- Ökten, N. (2006). *Hallac-ı Mansûr Yaşamı, Felsefesi, Etkileri*, İstanbul: Horasan Yay.
- Önal, Mehmet Naci, (2010). “Halk Anlatılarında Kahramanın Kimliğini Gizlemesi”, *Turkish Studies*, 5(1), 1271-1285.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Öztürk, A. (2008). *Nûrmuhammet Andalıp’ın Nesimî Adlı Eseri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yay.
- Piräliyeva, G. (2013). “Folklordağı Tüs Körüw, Coruw, Ayan Berüw Men Olarğa Qatıstı Nanım-Senim Ülgileri” *Babalar Sözi 94-Tom*, Astana:
- Qasqabasov, S., A. (2011). *Babalar Sözi 80-tom*, Almatı: Foliyant.
- Qazaq Ädebiyeti Enstsiklopediyalıq Anıqtamalıq (2005). Almatı: Aruwna.
- Qırawbayeva, A. (2012). “Qiyssa Canırı”, *Mıñcıldıq Colawşı*, Almatı: Öner.
- Qırawbayeva, C. (2010). “Kirespe” *Şıǵıstıq Qiyssa-Dastandar*, Almatı: Öner.
- Qondıbay, S. (2008). *Arǵıqazaq Mifologiyası Toliq Şıǵarmalar Cıynaǵı 9-tom*, Almatı: Arıs Baspası.
- Qondıbay, S. (2008). *Arǵıqazaq Mifologiyası, Toliq Şıǵarmalar Cıynaǵı 12-tom*, Almatı: Arıs Baspası.
- Qosan, S. (2005). “Kiyssa Muhammed Rasuwl Allanıñ Däruwl Päniyden Däruwl Bakıyǵa Rıyhlät Etken Mäselesi”, *Babalar Sözi 11-tom*, Almatı: Foliyant.
- Qosan, S., Äzibayeva, B. (2005). “Kiyssa Anzaziret Rasuwlınıñ Miyracǵa Qonaq Bolǵanı” *Babalar Sözi 11-tom*, Almatı: Foliyant.

- Roux, J., P. (2011). *Eski Türk Mitolojisi*, Ankara: Bilgesu Yay.
- Rüstämzadä, İ. (2014). *Saatlı Folklor Örnäkleri*, Bakı: Elm vâ Tähsil.
- Sakaoğlu, S. (1988). “Bey Böyrek Hikâyesindeki Kıyafet Değiştirme Motifi ile Diğer Bazı Motiflerin Anadolu Masallarında Görülmesi”, *Belleten*, 36, 130-139.
- Sakaoğlu, S. (1992). “Hâtem-i Tâi Hikâyesi” *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara. Kültür Bakanlığı Yay.
- Schimmel, A. (2000). *Sayıların Gizemi* (çev. Mustafa Küpüşoğlu), İstanbul: Kavalcı.
- Subhenberdiyna, Ü. (1986). “*Qazaq Dastandarınıñ Tariyhınan*”, Kiyssa-Dastandar, Almatı: Cazuwşı.
- Sümer, F. (1989). *Eshabü'l-Keyf (Yedi Uyurlar)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.
- Şakir, Z. (1950). *Hazreti Ali ve Öğütleri*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Şayhuwliyslâmuğlu, H., Y. (1896). *Kiyssaiy An haziret Rasuwlnuñ Miyracğa Konak Bolganı*. Kazan: Tipo-litografiya İmperatorskago Universiteta.
- Şayhuwliyslâmuğlu, H., Y. (1910). *Kiyssaiy Kız Cibektiñ Hiykayası*, Kazan: Tipografiya B. L. Dombrovskago.
- Şayhuwliyslâmuğlu, Y. (1901). *Kiyssaiy Gülçahra Dohtariy Sultan Kaşmiyr*, Kazan:
- Şayhuwliyslâmuğlu, Y. (1901). *Qiyşşaiy Haziret Yüsif ‘Aläyhiyssalâm İylän Ziliyhıñ Mäselesi*, Kazan Sentralnı Matbaada.
- Şayhuwliyslâmuğlu, Y. (1912). *Kiyssaiy Mansûr el-Halâc*, Kazan: Tipo-litografiya İmperatorskago Universiteta.
- Şayhuwliyslâmuğlu, Y. (1913). *Kiyssaiy Haziret Ali (Razı Alla Anhuwdıñ Şah Berberge Kul Bolıp Satılğanı İylän Sarañbaydı Şariyatke Köndirgeni*. Kazan.
- Şayhuwliyslâmuğlu, Y. (1913). *Üşbüw Qiyşşaiy Haziret Osmân Razı Alla Anhuwnıñ Konakğa Çakırğanı Biylän häm Wayımnama häm Ködek Balanıñ Kıssadur*, Kazan:
- Şemseddin, S. (2010). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yay.
- Şimşek, E. (1997). “Halk Anlatmalarında Sandığa Koyarak Denize Atma Motifi Üzerine” *Milli Folklor*, 5(36), 34-41.
- Taner, N. (1983). “Halk İnanmalarında Cin ve Cin Tutma”, *Türk Folkloru*, 43, 12-15.
- Tatlısı, A., O. (1967). *Esmâ’ül-Hüsna Şerhi*, İstanbul: Sönmez Neşriyat A.Ş. Yay.
- Töret, B., A. (2016). *Hız. Ali Cenknâmelerinden Kan Kalesi Kitabı*, Konya: Kömen Yay.

- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük I*. Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Yazım Kılavuzu*. Ankara.
- Türkeş-Günay, U. (1983). “Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar” *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-47.
- Türkmen, F. (1998). *Tahir ile Zühre*. Ankara. AKM Yay.
- Türkmen, F. (2018). *Âşık Garib Hikâyesi*, Ankara: Akçağ Yay.
- Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yay.
- Uraz, M. (1949). “Halk Edebiyatında Bâde”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 1 (1), 2-4.
- Uraz, M. (1994). *Türk Mitolojisi*, İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Usluer, F. (2016). *Hakikatlere Giriş (Mukaddimetü'l-Hakayık) Seyyid Nesimî*, İstanbul: Revak Kitabevi.
- Uzungüngör, İ. (1970). *Peygamberimizin Seçtiği ve Sevdiği Dört Büyük Halife*, İstanbul: Hikmet Gazetecilik.
- Üçer, M. (1981). “Anadolu Folklorunda Fadime Ana”, *Türk Folkloru Araştırmaları*, 1, 93-111.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1961). “Türklerde Ad Verme İle İlgili Âdet ve inanmalar”, *Türk Kültürü*, 10, 7-18.
- Yaşar, H. (2007). *Hazret-i Ali'nin Hâver-nâme Cenkleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, O., Gülmez, M. (2015). *Manzum İlk Ashâb-ı Keyf Kıssası*, Konya: Palet Yay.
- Yıldırım, R. (2007). *Seyyid Ali Sultan ve Velâyetnâmesi*, Ankara: TTK Yay.
- Yıldız, N. (1995). *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller*. Ankara: TDK Yay.
- Yıldız, N. (2001). *Hemra ve Hurlika Hikâyesinin Üç Eş-Metni Üzerinde Bir Değerlendirme*. Ankara: AKM Yay.
- Yıldız, N. (2009). “Türk Destanlarında Çocuksuzluk”, *Milli Folklor*, 11(82). 76-88.
- Yörükân, Y. Z. (2001). *Hazret-i Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Yurtadap, S., M. (1949). *Melek Şah ile Güllü Han (Resimli Halk Hikâyesi)*, İstanbul: Bozkurt Kitap ve Basımevi.
- Yüce, K. (1987). *Saltuk-nâme'de Tarihî, Dinî ve Efsanevî Unsurlar*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Yüksel, A., H. (1996). *Türk-İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya*, MEB.

Zeynüddin Ahmed, Zebidî (1947). *Sahihi Buharî Muhtasarı, Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi (Mütercimi ve Şârihi Kâmil Miras)*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı : KUZAN Emrah
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	EğitimBirimi	Mezuniyettarihi
Yükseklisans	Gazi Üniversitesi	23.06.2016
Lisans	Gazi Üniversitesi	06.06.2011
Lise	Mehmetçik Lisesi (Çorum)	15.06.2005

İşDeneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012-2016	TVF Spor Lisesi	Türk Dili ve Edebiyatı
	Öğretmenliği	

YabancıDil

İngilizce

Yayınlar

Hobiler

Kitap okumak, müzik dinlemek, futbol oynamak.

